

॥ अक्षय ॥

श्रुतफेबलिश्रीमद्व्यग्रयाहुस्वामिचिरचितनिर्युक्तिश्रीमतप्रज्ञाचार्यचिरचितभाष्ययुता—
नचाप्रीष्टिसिदोपकनिर्वृत्तिकुलभूषणधीमद्व्रोणाचाचार्यसूत्रितद्वसिभूयिता

श्रीमती-ओघनिर्युक्तिः ।

—प्रतिष्ठा—राजनगरीपविषयाशालाज्ञानकोशात् आह—जयसिंहमार हठीसिंहप्रभृतिवितीर्णद्रव्यसेवायेन

आह—वेणीचन्द्र सुरचन्द्रद्वारा श्रीभागभोदयसमिति

मुद्रित—भोदयम्ना निर्णयसागरमुद्रालये रा० रा० रामचन्द्र येसू रोहणे द्वारा

वीरसेवक, २४४५५,

प्रथम १०००

विक्रमसंवत् १९८५.

पृथ-१-०-०

आह १९१९

सम्यकयमम्

Printed by Ramchandra Jena Shodho, at the Nitya-sagar Press 23, Kollhat Lane, Bombay.
Published by Shah Venkchand Surebhand for Agamolayavamsi, Meherana.

All rights reserved by the Agamolayavamsi.

॥ अर्हत् ॥

अनूनश्रुतकेवलिश्रीमद्भद्रबाहुस्वामिमिश्रैरुक्ता
अखण्डपाण्डित्ययुतश्रीब्रोणाचार्यकृतविद्युतियुता

श्रीओघनिर्युक्तिः

नमो अरहंताणं, नमो सिद्धाण, नमो आगरियाणं, नमो उयवसायाण, नमो लोए सपसाह्वणं,
पसो पंचनसुह्वारो, सधपाचप्पणासणो । मंगलाणं च सधेसिं, पढमं हवइ मंगलं ॥ १ ॥

अर्हंभयखिमुवनराजपूजितेभ्यः, सिद्धेभ्यः सितपनकर्मवन्धनेभ्यः । आचार्यश्रुतधरसर्वसंयतेभ्यः, सिद्धार्थी सततमहं
नमस्करोमि ॥ १ ॥ प्रक्रान्तोऽयमाधश्चकानुयोगः, तत्र च सामायिकाध्ययनमनुवर्तते, तस्य च चत्वार्यनुयोगद्वाराणि
भयन्ति मदापुरस्स्येव, तद्यथा—वपक्रम निक्षेप अनुगम नय इति, एतेषा चाध्ययनादौ उपन्यासे इत्थं च क्रमोपन्यासे
प्रयोजनमभिहितम्, तत्रोपक्रमनिक्षेपायुक्ती, अधुनाऽनुगमावसरः, स च द्विधा—निर्युक्त्यनुगमः सूत्रानुगमश्च, तत्र निर्यु-
क्त्यनुगमत्रेधा—निक्षेपोपोद्बधात्सूत्रस्पर्शनिर्युक्त्यनुगममेवात्, तत्र निक्षेपनिर्युक्त्यनुगमोऽनुगतो धर्त्यमाणश्च, उपोद्बधात्तनिर्यु-

श्रीओघ-
निर्युक्तिः
द्रोणीया
वृत्तिः

॥ १ ॥

तत्पुनरुपगमस्त्वाभ्यां द्वाभ्यां द्वारागाथाभ्यामनुगन्तव्यः—“उद्देशे निद्देशे च” इत्यादि । अस्य च द्वारागाथाद्वयस्य समुदाया-
र्थोऽभिहितः, अधुनाऽवयवार्थोऽनुवर्तते, तत्रापि कालद्वारावयवार्थः, तत्प्रतिपादनार्थं चेदं प्रतिद्वारागाथासूत्रमुपन्यस्तम्—
“देवे अद्भ्य अहाउय उवक्कम्” इत्यादि, अस्यापि “समुदायार्थो व्याख्यातः, साम्प्रतमवयवार्थः, तत्राप्युपक्रमकालाभिधा-
नार्थमिदं गाथासूत्रमाह—“दुविहोवक्कम्कालो सामाचारी अहाउयं चैव । सामाचारी ति विहा ओहे दसहा पयविभागे
॥ १ ॥” तत्रोपक्रम इति कः शब्दार्थः?, उपक्रमणं उपक्रमः, उपशब्दः सामीप्ये ‘क्रमु पादविक्षेपे’ उपेति सामीप्येन क्रमणं
उपक्रमः—दूरस्थस्य समीपापादनमित्यर्थः, तत्रोपक्रमो द्विधा—सामाचार्युपक्रमकालः यथायुक्तोपक्रमकालश्च, तत्र सामा-
चार्युपक्रमकालस्त्रिविधः—ओघसामाचार्युपक्रमकालः दशधासामाचार्युपक्रमकालः पदविभागसामाचार्युपक्रमकालश्च, तत्रौघ-
सामाचारी—ओघनिर्युक्तिः, दशधासामाचारी ‘इच्छामिच्छे’त्यादि, पदविभागसामाचारी कल्पव्यवहारः । तत्रौघसामा-
चारी पदविभागसामाचारी च नवमपूर्वान्तर्वर्ति यत् तृतीयं सामाचारीवस्त्वस्ति तत्रापि विंशतितमात्प्राभृतात् साध्वनुग्र-
हार्थं भद्रबाहुस्वामिना निर्यूढा, दशधासामाचारी पुनरुत्तराध्ययनेभ्यो निर्यूढा ‘इच्छामिच्छे’त्यादिका, तत्रैतदुपक्रमणं—
विंशतिवर्षपर्यायस्य दृष्टिवादो दीयते नारतः, इयं तु प्रथमदिवस एव दीयते, प्रभूतदिवसलभ्या सती स्वल्पदिवसलभ्या

१ निगमे रेतकाल पुरिसे य । कारण पण्य लमरण नण समोयारणाऽणुमण ॥ १ ॥ किं कइयिणं करस कहिं केसु कहं केचिरे एयद कालं । कइ संतर
मविरहिअं भवागारिस फासण निरुती ॥ २ ॥ (आय० पत्रे १०४ गाथे १४०-१४१) । २ (आय० नि० पत्रे २५७ गाथा ६६०)

कृतेत्यर्थः, एवं पदविभागसामाचारी दशधासामाचार्यपीति । तत्रौपसामाचारी तावदभिधीयते, अस्याश्च महार्थत्वात् कथ-
ञ्चिच्छास्त्रान्तरत्वाच्चादावेवाचार्यो मङ्गलार्थं संवन्धादित्रयप्रतिपादनार्थं च गाथाद्वयमाह—

अरहते वंदित्ता चउदसपुष्पी तहेव दसपुष्पी । एष्कारसंगसुत्ततयधारण सवसाह्व य ॥ १ ॥

ओहेण उ निशुत्तिं शुच्छं चरणकरणाणुओगाओ । अप्पयत्तर महत्थं अणुगहत्थं सुविधियाणं॥२॥जुयलं।
अत्राह—किमर्थं सास्त्रारम्भे मङ्गलं क्रियते ! इति, उच्यते, विम्विनायकोपसमनार्थं, तथा चोक्तम्—“श्रेयासि बहुवि-
ज्ञानि, भवन्ति” इत्यादि, श्रेयोभूता चैवमतो मङ्गलं कर्तव्यं, तच्च नामादिभेदेन चतुर्थो, तत्र नामस्थाने सुज्ञाने, द्रव्य-
मङ्गलं दध्यादि, तद्यानेकान्तिकमनात्यन्तिकं च, भावमङ्गलमहदादिनमस्कारः, तर्चेकान्तिकमात्यन्तिकं च । तदनेन संव-
न्येनायातस्यास्य क्रियते—सा च लक्षणान्विता नाड्यणेति, लक्षणं च सहितादि, “संहिता च पदं चैव” इत्यादि,
तत्रास्त्वलितपदोच्चारणं संहिता, सा चैवम्—‘अरहते वंदित्ता’ इत्यादिका । अपुना पदानि प्रतन्यन्ते—अर्हतो वन्दित्वा
चतुर्दशपूर्विण तथैव दशपूर्विणः । एष्कारदशाङ्गपञ्चार्यधारकान् सर्वसाधूँश्च । एतावन्ति पदान्याद्यागाथासूत्रे, द्वितीयगाथा-
सूत्रपदानुच्यन्ते—ओपेन तु निर्युत्तिं वस्ये चरणकरणानुयोगात् अत्पाक्षरा महार्थम् अनुग्रहार्थं सुविहितानाम्, एतावन्ति
पदानि । अपुना पदार्थ—‘अरहते’ इत्यादि, अओकायष्टमहाप्रातिहार्यादिरूपा पूजामर्हन्तीत्यर्हन्तः तान् अर्हते, ‘वंदित्ता’
इति ‘वदि अभिवादनस्तुत्योः’ स्तुत्येत्यर्थं, समानकर्तृकयोः पूर्वकाळे क्त्वाप्रत्ययो भवतीति वन्दित्वा, किम् !—‘ओप-
निर्युत्तिं वस्ये’ इति द्वितीयगाथाक्रियया सह योगः, किमर्हते एव वन्दित्वा !, नेत्याह—‘चतुर्दशपूर्विणश्च’ चतुर्दश

पूर्वाणि विद्यन्ते येषां ते चतुर्दशपूर्विणस्तांश्च, वन्दित्वेति सर्वत्र क्रिया मीलनीया, किं तानेव ? नेत्याह—‘तथैव दशपूर्वि-
णश्च’ ‘तथे’ति आगमोक्तेन प्रकारेण एवेति कमनियमप्रतिपादनार्थः अनेनैव क्रमेण दशपूर्विण इति, दश पूर्वाणि विद्यन्ते
येषां ते दशपूर्विणः, न केवलं तानेव, ‘एकादशसूत्रार्थधारकान्’ एकादश च तान्यङ्गानि च एकादशसूत्राणि एकादशा-
ङ्गानां सूत्रार्था एकादशसूत्रार्थौ तौ धारयन्ति ये तान् एकादशसूत्रार्थधारकान् । ‘सर्वसाधूश्च’ इति सर्वे साधयन्तीति
सर्वसाधवः अथवा सर्वे च त्रै साधवश्च सर्वसाधवः तान् सर्वसाधूश्च वन्दित्वा, चशब्दः समुच्चये, अथवाऽनुक्तसमुच्चये, यच्च
समुच्चितं तत्प्रतिपादयिष्यामः । पदविग्रहस्तु यानि समासभास्त्रि पदानि तेषां प्रतिपादितः । अधुना चालनाया अवसरः
सा प्रतिपाद्यते, एवं व्याख्याते सत्याह परः—सर्वमेवेदं गाथासूत्रं न घटते, कथम् ? इह ‘ओघनिर्युक्तिं वक्ष्ये’ इति प्रतिज्ञा,
सा च प्रथममेव नमस्कारसूत्रे न संपादिता, यदुत नमस्कारोऽपि संक्षेपेणैवाभिधातव्यः, न चासौ संक्षेपेण प्रतिपादितः,
अपि त्वहन्नमस्कार एवं केवलः संक्षेपनमस्कारो भवति, स एव कर्तव्यो, न चतुर्दशपूर्वधरादिनमस्कारः, अथ क्रियते, एवं
तर्हि एकैकस्या व्यर्त्तनमस्कारः कर्तव्यः, किं दशपूर्व्यादिनमस्कारेणेति, चतुर्दशपूर्विनमस्कारेणैव शेषाणां नमस्कारो भवि-
ष्यतीति, अथ भेदेन क्रियते एवं तर्हि त्रयोदशपूर्वधरादीनामैकपूर्वहान्या तावत्कर्तव्यो यावत्पूर्वैकदेशधराणामिति, अत्रो-
च्यते, यदिदं चोद्यं क्रियते तद्विज्ञायैव परमार्थः, कथम् ? यदुक्तं तावत् संक्षेपग्रन्थोऽयं तदत्र नमस्कारोऽपि संक्षेपेण
कर्तव्य इति, अत्र तावद्यतिविधीयते—येनैव संक्षेपग्रन्थोऽयं तेनैव लक्षणेनेत्यं नमस्कारः कृतः, तथाहि—सामान्येनाहतां
नमस्कारोऽभिहितः न विशेषेण एकैकस्य तीर्थकरस्य, तथा भगवतामुपकारित्वात्रमस्कारः क्रियते, येऽव्यमी चतुर्दशपूर्व-

धरात्तेऽप्युपकारका एव, कथमिति चेत्, अर्थद्वारेण तीर्थफरा उपकारका, सूत्रतस्तु चतुर्दशपूर्वधरा गणधराः, यत उक्तम्—
 ‘अत्थं भासा अरहा सुते गेयंति गणहरा निज्जा ।’ इत्यादि, अत उपकारका इति, अथवा द्विधोपकार—व्यवहि-
 तोऽव्यवहितश्च, तत्र भाग्यन्तोऽर्हन्तः व्यवहितोपकारकत्वेन व्यवस्थिताः, चतुर्दशपूर्वधरास्तस्यानन्तरोपकारकत्वेन,
 अतश्चतुर्दशपूर्वधरानमस्कारः कृतः, सर्वाश्चतुर्दशपूर्वधरव्यक्त्य आगृहीता अनेन नमस्कारेणेति, यच्चोक्तम्—चतुर्दशपूर्विनम-
 स्कारेणैव शेषाणां दशपूर्व्यादीना नमस्कारो भविष्यति किं दशपूर्व्यादिनमस्कारेणेति ? अयं भेदेन क्रियते एवं तर्हि त्रयो-
 दशपूर्वधरादीनामैकपूर्वहान्या तापकर्तव्यो यावत्पूर्वकदेशधराणामिति, एतदप्यसाधु, कथम् ? यतो दशपूर्वधरा अपि धास-
 नस्योपकारका उपाद्वादीनां सम्प्रहण्युपरचनेन हेतुना, अथवाऽस्यामवसर्पिण्यां चतुर्दशपूर्वधरानन्तरं दशपूर्वधरा एव संजाता-
 न त्रयोदशपूर्वधरा द्वादशपूर्वधरा एकादशपूर्वधरा वा इत्यस्यार्थस्य प्रतिपादनार्थं चतुर्दशपूर्वधरानन्तरं दशपूर्विनमस्कारोऽभि-
 हितः, अथवाऽन्यत्रयोजनम्—अर्थतस्तीर्थकरप्रणीतं सूत्रतो गणधरोपनिबद्धं चतुर्दशपूर्वधरोपनिबद्धं दशपूर्वधरोपनिबद्धं प्रत्ये-
 कमुद्योपनिबद्धं च प्रमाणभूतं सूत्रं भवतीत्यस्य प्रतिपादनार्थं दशपूर्विनमस्कारः कृतः, तथा चोक्तम्—“अर्हत्प्रोक्तं गणधर-
 रत्नं प्रत्येकमुद्बुद्धं च । स्वधिरप्रथितं च तथा प्रमाणभूतं त्रिधा सूत्रम् ॥ १ ॥” इति, अथवाऽन्यत्रयोजनम्—चतुर्दश-
 पूर्विणो दशपूर्विणश्च नियमेनैव सम्यग्दृश्य इति प्रदर्शनार्थं तन्मस्कारः, अथवा यदुक्तं ‘त्रयोदशपूर्वधरादीनामैककहान्या
 तापघ्नमस्कारो वाप्यो यापदेकदेशपूर्वधराणा मिति, मैव हानिरित्यमुका यदुत प्रभूतहान्या हानिर्वाच्या, सा च ज्यन्तरे

अओघ-
निर्युक्तिः
द्रोणीया
वृत्तिः

॥ ३ ॥

प्रतिपादिता भवति, अतः पूर्वत्रयमुल्लङ्घय दशपूर्विणां ग्रहणम्, एवं नचादित्यपि योज्यम्, एवं व्याख्याते सत्याह परः-
गुणाधिकस्य वन्दनं कर्तव्यं, न त्वधमस्य, यत उक्तम्—“गुणांहिए वंदयं” भद्रबाहुस्वामिनश्चतुर्दशपूर्वधरत्वात् दशपूर्व-
धरादीनां च न्यूनत्वात्तत्किं तेषां नमस्कारमसौ करोति? इति, अत्रोच्यते, गुणाधिका एव ते, अव्यवच्छित्तिगुणाधिक्यत्वात्,
अतो न दोष इति । एवं व्याख्याते सत्याह परः—एकादशाङ्गसूत्रार्थधारिकाणां किमर्थं कियते? इति, उच्यते, इह चरण-
करणात्मिका ओघनिर्युक्तिः, एकादशाङ्गसूत्रार्थधारिणश्च चरणकरणवन्त एव, एकादशानामङ्गानां चरणकरणानुयोग-
त्वात्, उपयोगित्वेनांशेन तेषां नमस्कार इति । साभूनां किमर्थमिति चेत्, ते तु चरणकरणनिरुपादकाः, तदर्थं चार्यं सर्व-
एव प्रयास इति । अथवाऽन्यथा व्याख्यायते इदं गाथासूत्रम्—अनेन गाथासूत्रेण पश्यनमस्कारः प्रतिपाद्यते, न च पश्यन-
मस्काराद्व्युत्तरोऽन्योऽस्ति नमस्कार इत्यतो भद्रबाहुस्वामिना स एव कृत इति, कथम्? ‘अरहंते नंदिता’ इत्यनेनाहंते-
मस्कारः, ‘चउदसपुवी तहेव दसपुवी एकारसंगमुत्तवधारण’ इत्यनेनागार्योपाधायनमस्कारः, यतः सूत्रप्रदा उपाध्याया
अर्थप्रदा आचार्या इति । एवं व्याख्याते सत्याह—एवं तर्हि ‘अर्थसूत्रधारकान्’ इत्येव वक्तव्यम्, आचार्योपाध्यायपदयो-
रेवं क्रमेण व्यवस्थितत्वात्, तत्कथमेतत्? इति, अत्रोच्यते, नावयमानाचार्योपाध्यायैर्भिन्नमेवितव्यम्, अपि तु कृत्विदमात्रेव
सूत्रं शिष्येभ्यः प्रयच्छत्यसावेव चार्यमस्तः ‘सूत्रार्थधारकान्’ इत्येवमुपन्यस्तम् । ‘सर्वसाभूश्च’ इत्यनेन तु साधुनमस्कारः
प्रतिपादितः । सर्वशब्दः प्रत्येकगंभिसंन्ययते, ततोऽयमर्थो भवति—सर्वानर्हतेः, एते चतुर्दशपूर्वधरादीनामपि भीलनीयं,
१ गुणाधिकं वचनम् ।

॥ ३ ॥

मङ्गलादि
ति. १-२

वक्ष्यामि लिङ्गमस्कारः । एवं व्याख्याते सत्याह-किमर्थं लिङ्गमस्कारः पश्चादभिधीयते ? अपि त्वर्हन्मस्कारानन्तरं
 वाच्य इति, अत्रोच्यते, यानि हर्हदादीनि पदानि तेषां सर्वेषामेव सिद्धाः फलभूताः, अतः फलप्रतिपादनार्थं पश्चादुपन्यास
 इति, अथवाऽर्हन्मस्कारेणैव लिङ्गमस्कारोऽप्यभिहितः, कारणे कार्योपचारमङ्गीकृत्य, सिद्धत्वस्य कारणभूतत्वादहतामि-
 त्यल प्रसङ्गेनेति ॥ १ ॥ अधुना कृतमङ्गलः सन् सवन्धाभिधेयप्रयोजनत्रयप्रदर्शनार्थं द्वितीय गाथासूत्रमाह—‘ओहेण उ’
 इति, ओष संक्षेपः समास सामान्यमित्येकोऽर्थः, तेन ओषेन निर्युक्तिं वक्ष्ये इति योगः, तदनेन गाथाखण्डकेन सवन्धः
 प्रतिपादित क्रियाऽऽजन्तस्यलक्षणः, तथा च व्यासक्रियायाः समासक्रिया अनन्तरभूता वर्तते, अतः क्रियाऽऽजन्तस्यलक्षणः
 संपन्धः, एव कार्यकारणलक्षणेऽपि द्रष्टव्यः—कार्यम्-ओषनिर्युत्स्यर्थपरिज्ञानमनुष्ठान एव कारणं तु यचनरूपापन्ना
 ओषनिर्युक्तिरेव, एवं च साध्यसाधनादयोऽपि द्रष्टव्या इति । तुषब्दो विशेषणे, किं विशिनष्टि ?—ओषेन वक्ष्ये, तुषाब्दा-
 त्किञ्चिद्विस्तारतोऽपि, “छन्दुरिम” इत्यादि, निर्युक्तिं वक्ष्य इति-नि-आधिष्ये योजनं युक्तिः, सूत्रार्थयोर्योगो नित्यव्यय-
 स्थित एवास्ते वाच्यवाचकत्वेत्यर्थः, अधिना योजना निर्युक्तिरुच्यते, नियता निश्चिता वा योजनेति, ततश्च निर्युक्तियुक्ति-
 रित्येव यत्कन्ये एकस्य युक्तिशब्दस्य लोपं कृत्वा एवमुपन्यासा, यथोद्भूतमुली कन्येति । ‘योच्छ’ इति वक्ष्ये’ अभिधात्य इति
 यदुक्तं भवति, कुतो वक्ष्ये ? इत्यत आह—‘चरणकरणानुयोगात्’ चर्यत इति चरणं-वक्ष्यमाणलक्षणं प्रतादि क्रियत इति
 करण-पिण्डविधुद्व्यादि, चरण च करण च चरणकरणे तयोरनुयोगाच्चरणकरणानुयोगः, अनुयोजनमनुयोगः अनुकूलो वा
 योगोऽनुयोगः, अथवाऽणु-सूत्र महान्-अर्थः ततो महतोऽर्थस्याणुना सूत्रेण योगोऽनुयोगः, तस्माच्चरणकरणानुयोगात्

निर्युक्तिं वक्ष्ये, चरणकरणात्मिकामेवेति गम्यते, यथा मृदो घटं करोति मृदात्मकमेव, तद्वदत्रापितीति । अथवा चरणं च तत्करणं च २ तस्यानुयोगस्तस्माच्चरणकरणानुयोगात् निर्युक्तिं वक्ष्ये इति, तदनेनावयवेनाभिधेयमुक्तं, चरणकरणनिर्युक्तिरभिधेयेति । किंस्वरूपां निर्युक्तिं वक्ष्ये ? इत्यत आह—‘अल्पाक्षरां’ अल्पान्यक्षराणि यस्यां साऽल्पाक्षरा तामल्पाक्षराम्, अथवा क्रिया-विशेषणमेतत्, कथं वक्ष्ये ? इत्यत आह—‘अल्पाक्षरं’ स्तोकाक्षरं वक्ष्ये, न प्रभूताक्षरमित्यर्थः । किमल्पाक्षरमेव ? नेत्याह—‘महत्त्वं’ महार्थं वक्ष्ये, अथवा महानर्थो यस्याः सा महार्था तां महार्थां वक्ष्ये, तदनेनाभिधेयविशेषणं प्रतिपादितं भवति । ‘अल्पाक्षरां महार्थां’ इत्यनेन चतुर्भङ्गिका प्रतिपादिता भवति, एकमल्पाक्षरं प्रभूतार्थं भवति १, तथा अन्यत् प्रभूताक्षरम-ल्यार्थं २, तथा प्रभूताक्षरं प्रभूतार्थं ३, अल्पाक्षरमल्यार्थं ४ चेति । किंनिमित्तं वक्ष्ये ? इत्यत आह—‘अनुमहार्थं’ अनुम-ह-उपकारोऽभिधीयते, अर्थशब्दः प्रयोजनवचनः, तत् उपकारप्रयोजनं वक्ष्ये, तदनेन प्रयोजनं प्रतिपादितं द्रष्टव्यम् । केनां वक्ष्ये ? इत्यत आह—‘सुविहितानां’ शोभनं विहितम्-अनुष्ठानं यममिति ते सुविहिताः—साधयन्तेनां सुविहितानाम-नुग्रहार्थमोघनिर्युक्तिं वक्ष्ये इति योगः । तदनेन गाथासूत्रेण परोपन्यस्य द्वाभ्यां निराकृता भवन्ति । के च द्वेताः १, निःसंवन्धत्वादय इति । यश्चायं क्त्वाप्रत्यय उपन्यस्तत्त्वेन नित्यानिलैकान्तवाद्योरभारता प्रतिपादिता भवति, कथम् ?—न नित्यवादे क्त्वाप्रत्ययो युज्यते न वाऽनित्यवादं, किं तु नित्यानित्यवाद एवायं घटत इति, नित्यवादं तावन्न घटते, एतं कृत्वा ह्यपरकरणं क्रमः, क्त्वाप्रत्ययश्च विशिष्टपूर्वार्थोऽभिधीयते, ‘समानकर्तृत्वोः पूर्वज्ञाते तस्य’ (पा० ३-४-२१) ति वचनात्, नित्यवादे चाप्रच्युतानुपपन्नस्थिरकस्यभावे वस्तु, तच्च किं तावत् पूर्वस्वभावत्यागेन द्वितीयां क्रियां करोति

आहोस्वित्पूर्वस्वभावात्यागेनेति वाच्यम् ।, यदि पूर्वस्वभावात्यागेन ततोऽनित्यत्वप्रसङ्गः, अतादवस्थमनित्यतां श्रूमः, अथ पूर्वस्वभावात्यागेन, एव तर्हि न कदाचिदपि तेन द्वितीया क्रिया कर्तव्येति, एवं प्रतिपादितेऽनित्यतायाद्याह—अत एवास्माकं दर्शने कस्याप्रत्ययो घटत इति, एतदप्यचारु, यस्य क्षणिकं यस्तु तस्य कथं कत्वाप्रत्ययो युज्यते ?, सत्यनन्तरं घृत्सात्, कथमेक एव कर्ता क्रियाद्वयं करोति ?, येन हि प्राफनी क्रिया निष्पादिता सोऽन्य एव, योऽपि चोत्तरां क्रियां करोति सोऽपि चान्य एव, तत एकान्तानित्यवादेऽपि न घटते कस्याप्रत्यय इति ॥ अयं तावत्समुदायार्थः, अधुना आप्य-
कृदकैकमयपर्यं व्याख्यानयति—तत्र 'तत्स्यमेदपर्यायिर्न्यास्ये'ति पर्यायतो व्याख्या कुर्येन्निरुद्धा गाथावृत्तमाह—

ओहे पिङ्ग समासे संखेचे चेय होंति णगहा । निजुत्तसि य अस्था जं यद्वा तेण निजुत्ती ॥ १ ॥ (भा०)

ओषः पिण्डो भवतीति योगः, पिण्डनं पिण्डः, स्यातरूप इत्यर्थः, 'समासे' इति समसन समासः, 'असु क्षेपणे' सम्-
एकीभावेनासनं क्षेपणमित्यर्थः, तथा च समासेन सर्वं एव विशेषा गृह्यन्ते, ओषः समासो भवतीति योगः, एवं भवतीति
क्रिया सर्वत्र मीलनीया । 'संखेचे' इति संक्षेपणं संक्षेपः सम्-एकीभावेन मेरणमित्यर्थः, चक्षुष्यं वृक्षसमुच्चये, कदाचिदनु-
क्तसमुच्चये, एवमप्य-प्रकारवाचकः, एवमेतेषामपि पिण्डादीनां ये पर्यायास्ते मीलनीया इति । निर्युक्तिपदव्याख्यानार्थ-
माह—'निजुत्तसि य' इत्यादि, नि-आधिक्ये योजनं युक्तिः, आधिक्येन युक्ता निर्युक्ता. अर्यन्त इत्यर्था गम्यन्त
इत्यर्थः, ततो निर्युगः इति वाड्यां यद् यस्माद्वास्तेन निर्युक्तिरभिधीयते । अययाऽन्यथा-निश्चयेन युक्ता निर्युक्तिरिति
वार्थाः यद्वास्तेन निर्युक्तिरभिधीयते, इत्यर्थं गाथार्थः । एकाधिकप्रतिपादनेन च एकान्तभेदाभेदवादी व्युदस्येते, नैका-

न्तभेदपक्षे एकार्थिकानि युज्यन्ते, कथम्?, यस्य ह्येकान्तेनैव सर्वे भावाः सर्वथा भिन्ना वर्तन्ते तस्य हि यथा घटशब्दात्पट-
शब्दो भिन्नः एवं कुटशब्दोऽपि भिन्न एव तत्कथं घटशब्दस्य कुटशब्द एकार्थिको युज्यते?, एकार्थिकत्वं हि कथञ्चिन्नेदे
भवतीति, एवमेकान्ताभेदवादिनोऽपि न युज्यन्ते एकार्थिकानि, कथम्?, यस्य ह्यभेदेन सर्वे भावा व्यवस्थितास्तस्य यथा
घटशब्दस्य घटशब्दोऽभिन्न एकार्थिको न भवति एवं कुटादयोऽपि न युज्यन्ते, अभिन्नत्वात्, इत्यलं चसूयति ॥ १ ॥

अधुना चरणपदव्याख्यानार्थमिदं गाथासूत्रमाह—

वयं समर्णधम्म संजंमं वेर्यावंचं च वंमंगुत्तीओ । नाणाइत्तिग्रं तंवे कोहनिगंगाइ चरणमेयं ॥ २ ॥ (भा०)

व्याख्या—भवतीति क्रियाऽनुवर्तते, त्रतादि चरणं भवतीति योगः, त्रतानि-प्राणातिपातादिनिवृत्तिरूपाणि 'समणधम्म'-
सि श्रमणाः-साधवो धारयतीति धर्मः श्रमणानां धर्मः-क्षान्त्यादिकक्षणं भवतीति मयत्र मीलनीयम् । 'संजमे'ति सम्-
एकीभावेन यमः संयमः, उपरम इत्यर्थः, स च प्रेक्षोत्प्रेक्षादिरूपः सप्तदशप्रकारः 'वेयावच्च' इति व्यावृत्तस्य भावो वेया-
वृत्त्यं, आचार्यादिभेदावशप्रकारं, चशब्दः समुच्चये, किं समुच्चिनोति?, चित्तयश्च, 'वंमंगुत्तीओ'ति ब्रह्म इति-ब्रह्मचर्यं
तस्य गुप्तयो ब्रह्मचर्यगुप्तयः, चर्यशब्दलोपादेयमुपन्यासः कृतः, ताश्च वनत्यादिका नव ब्रह्मचर्यगुप्तयः, 'नाणाइत्तिग्रं'ति
ज्ञायतेऽज्जेनेति ज्ञानम्-आभिनिचोधिकादि तदादिर्यस्य ज्ञानादित्रयस्य तत् ज्ञानादि, आदिरशब्दात् सम्यग्दर्शननारित्रपरि-
ग्रहः, ज्ञानादि च तत्रिकं च ज्ञानादित्रिकम् : 'तव' इति तापयतीति तपो-द्वादशप्रकारमनगनादि 'कोहनिगंगाइ' इति
'क्षुध कोपे' क्रोधनं क्रोधः, निग्रहणं निग्रहः, क्रोधस्य निग्रहः स आदिर्यस्य मानादिनिग्रहकदम्बकस्य तत्को-

धनिग्रहादि, चरणमेतत् । एवं व्याख्याते सत्याह पर-ननु प्रतान्तर्गतत्वाद् गुप्तयो न पृथक् कर्तव्या, अथ परिकरभूता-
 अतुर्थव्रतस्य ब्रह्मचर्यगुप्तयोऽभिधीयन्ते, एव तल्लोकस्य व्रतस्य परिकरभूता भावना अपि याच्याः, न च ज्ञानादित्रयस्य
 ग्रहणं कर्तव्यं, अपि तु ज्ञानसम्यादर्शनयोरेवोपन्यासः कर्तव्य इति, चारित्रस्य व्रतग्रहणेनैव ग्रहणात्, तथा श्रमणधर्मग्र-
 हणेन संयमग्रहणं तपोग्रहणं चातिरिच्यते, संयमतपसी योद्धृत्य श्रमणधर्मस्योपन्यासः कर्तव्यः, तथा तपोग्रहणे च सति
 वैद्यावृत्त्यस्योपन्यासो वृथा, चदाच्यसमुच्चितस्य च विनयस्य, वैद्यावृत्त्यग्निनययोस्तपोऽन्तर्गतत्वात्, तथा शान्त्यादिधर्मग्र-
 हणे च सति क्रौंषादिनिग्रहग्रहणमनर्थकं, तदियं सर्वत्र गाथा प्रष्टुनविचीर्जेति तत्कथमेतत् ! इति, अत्रोच्यते, अविज्ञार्थय
 परमार्थमेव बोधते, यदुक्तं-व्रतग्रहणे ब्रह्मगुप्तिसिद्धानादित्रयोपन्यासो न कर्तव्यः तत्सायस्परिरिच्यते-यदेतद्व्रतचारित्रं स एकाशो
 वर्तते चारित्रस्य, सामायिकादि च चारित्रं चतुर्विधमगृहीतमास्ते तद्ग्रहणार्थं ज्ञानादित्रयमुपन्यस्त, व्रतग्रहणे ब्रह्मचर्यगु-
 त्तयो यदभिधीयन्ते तद्ब्रह्मचर्यस्य निरपवादत्वं दर्शयति, तथा चोक्तम्-“नेचि किंचिधि पडिसिचं नाशुन्नाय च जिणय-
 रिदेहि । मुहुं मेहुणभाय न धिणा तं रागदेसेहि ॥ १ ॥” अथवा पुर्यपस्मिन्तीर्थकत्तीर्थयोर्भेदेनैतत् महाम्रतं भवति,
 अस्थार्थस्य प्रतिपादनार्थं भेदेनोपन्यास कृत इति, यद्योक्तं-श्रमणधर्मग्रहणे संयमतपसोर्न ग्रहणं कर्तव्यम्, श्रमणधर्म-
 ग्रहणेनैव गृहीतत्वाच्चयोः, तदप्यसाधु, संयमतपसो प्रधानसोधाद्वत्वात्, कथं प्रधानत्वम् ! इति चेत् अपूर्वकर्मोश्रयसं-
 धारेहेतुः संयमो वर्तते, पूर्वगृहीतकर्मस्य हेतुश्च तपः, तदा प्रधानत्वमनयो, अतो गृहीतयोरप्यनयोर्भेदेनोपन्यासः कृतः, दृष्ट-

श्चायं न्यायो यथा-ब्राह्मणा आयाता वशिष्ठोऽप्यायातः, अत्र हि ब्राह्मणग्रहणेन वशिष्ठस्यापि ग्रहणं कृतमेव, तथाऽपि प्राधान्यात्तस्य भेदेनोपन्यासः क्रियत इति, तथा यच्चोक्तं-तपोग्रहणे वैद्यावृत्त्यविनययोर्न ग्रहणं कर्तव्यं, तदप्यचारु, वैद्यावृत्त्यविनययोर्थथा स्वपरोपकारकत्वात्प्राधान्यं नैवमनशनादीनां तपोभेदानामिति, यच्चोक्तं-श्रमणधर्मग्रहणे क्रोधादिनिग्रहस्य नोपन्यासः कर्तव्यः, तदप्यचारु, इह द्विरूपः क्रोधः-उदयगत उदीरणावलिकागतश्च, तत्रोदयगतनिग्रहः क्रोधादिनिग्रहः, एवं मानादिष्वपि वाच्यं, यस्तु उदीरणावलिकाप्राप्तस्तस्योदय एव न कर्तव्यः क्षान्त्यादिभिर्हि तु भिरिति, अथवा त्रिविधं वस्तु-ब्राह्मणं हेयमुपेक्षणीयं च, तत्र क्षान्त्यादयो ब्राह्मणः, क्रोधादयो हेयाः, अनो निग्राहीतव्यास्त इत्येवमर्थमित्यमुपन्यस्ता इति स्यात्साधु सर्वमेवतद्वाचासूत्रमिति ॥ अधुना करणानयप्रतिपादनाधर्मिदं गाथासूत्रमाह—

पिङ्गविसोद्दी संमिहं भावेण पट्टिमीं य इंदियनिरोद्धो । पत्तिहं केषुंतीओ अभिगंगंदा चैव करणं तु ॥ ३ ॥ (भा०)

अस्या व्याख्या—‘पिङ्ग’ इति पिण्डं पिण्डं पिण्डस्तस्य विविधम्-अनेकैः प्रकारैः शुद्धिः आधातुमोदिपरित्तिारप्रकारैः पिण्डविशुद्धिः, सा किम् ?, करणं भवतीति योगः, ‘समिति’ इति सम्यगगमनं प्राणातिपातजननेत्यर्थः, जातानेकवचनं ताश्चेर्यासमित्यादयः समितयः, ‘भावणं’ इति भावनाः-अनित्यत्वादिकाः ‘पट्टिमी’ इति प्रतिमाः-अभिग्रहप्रकारा मासाद्या द्वादश भिक्षुप्रतिमाः, चण्डदान्द्रादयश्च प्रतिमा गृह्यन्ते, ‘इंदियनिरोद्धो’ इति इन्द्रियाणि-सर्गनादीनि तेषां निरोधः, आत्मीयेष्टानिष्टवियरागद्वेषाभाव इत्यर्थः, ‘पट्टिहं केषुंतीओ’ इति प्रतिफलनं प्रतिष्ठेताना ‘तिरा अक्षरविन्यामे’ अस्य प्रतिपूर्वस्य ल्युटः-तस्यानादेरे टापि च विहिते प्रतिलेखनमिति भवति, एतत्तुल्यं भवति-अक्षरानुसारेण प्रतिनिर्देशणमनु-

घटानं च यत्सा प्रतिहेसना, सा च बोलपट्टादेरुपकरणत्वेति 'शुचीओ'चि गोपनानि शुसयो-मनोवाकायरूपास्तिक-
 'अभिगाह'चि अभिग्रहा द्रव्यादिभिरनेकप्रकारा, चशब्दो वसत्यादिसमुच्चयार्थ, एवकार-क्रमप्रतिपादनार्थः, 'करणं तु'चि
 क्रियत इति करणे, मोक्षार्थिभिः साधुभिर्निष्पाद्यत इत्यर्थः, तुशब्दो विशेषणं, मूलगुणसम्भावे करणत्वमस्य, नान्यथेति ।
 आह-ननु समितिग्रहणेनैव पिण्डविशुद्धिर्गृहीतव्यास्त पिण्डविशुद्धिग्रहण कर्तव्यं, यत् पृथगासमिती सर्वपणा गृहीता,
 पिण्डविशुद्धिरप्येवैव, तत्किं भेदेनोपन्यासाः ? इति, अत्रोच्यते, पिण्डव्यतिरेकेणाप्येवणा विद्यते वसत्यादिरूपा तस्या ग्रहणं
 भविष्यति, तत्र पिण्डविशुद्धेस्तु भेदेनोपन्यासाः कारणे ग्रहणं कर्तव्यं नाकारणे इत्यस्यार्थस्य प्रतिपादनार्थः, अथवाऽऽहा-
 रमन्तरेण न शक्यते पिण्डविशुद्ध्यादि करण सर्वमेव कर्तुमतो भेदेनोपन्यास इति । अत्राह-चरणकरणयो- क प्रतिपि-
 शेय ! इति, अत्रोच्यते, नित्यानुष्ठानं चरण, यत् प्रयोजन आपन्ने क्रियते तत्करणमिति, तथा च प्रतादि सार्यकलमेय
 चर्यते न पुनर्गतशून्यः कश्चिरकाल इति, पिण्डविशुद्ध्यादि तु प्रयोजने आपन्ने क्रियत इति । एवं व्याख्याते सत्याह पर-
 "ओहेण ए निश्चुत्तिं बुच्छं चरणकरणाणुभोगस्त" इत्येवं वक्तव्यं, तत्किमर्थं पष्ठशुद्धन कृत्वा पञ्चम्यभिधीयते, इत्य-
 स्वार्थस्य प्रतिपादनार्थमिदं गायासूत्रमाह—

चोवगवयणं छट्टी संपंधे कीस न ह्यइ विमत्ती । तो पंचमी ए मणिषा, किमत्थि अत्तेऽयि अणुभोगा ॥४॥ (भा०)

व्याख्या—'चोदग'चि बौद्धकचर्चनं, किंमूतम् !, तदाह-पट्टी सवन्धे किमिति न भवति विमत्तिः !, संयन्धनं संयन्धस्तस्मिन्
 संयन्धे पट्टी किमिति न भवति !, एतदुक्तं भवति-चरणकरणाणुभोगसंधिनीमोचनिर्युक्तिं वक्ष्य इति यावत्, तदुल्लङ्घन

कृत्वा पञ्चमुच्यते तत्र प्रयोजनं वाच्यं, अथ न किञ्चित्प्रयोजनं ततः पञ्चमी भणिता किं केन कारणेन ? निष्प्रयोजनं वै-
त्यर्थः, एवं चोदिते सत्याहाचार्यः—अस्त्यत्र प्रयोजनं पष्ठयुद्धनं कृत्वा यत् पञ्चमुपन्यस्ता, किम् ? इत्यत आह—‘अत्थि
अण्डेऽवि अणुओगा’ सन्ति-विद्यन्ते अन्येऽप्यनुयोगाः, अस्यार्थस्य प्रतिपादनार्थमिदमुपन्यासः कृत इति । पुनरप्याह—यद्यन्येऽ-
प्यनुयोगाः सन्ति पञ्चम्याः किमायातम् ? इति, अत्रोच्यते, अस्याचार्यस्यैवं शैली—यदुभयत्र क्वचित्त्र पष्टाः सप्तम्या वा
निर्देशं करोति, तथा च—“आवस्सगस्स दसकालियंस्स तह उत्तरज्झमायारे (आद्य० नि० पत्रे ६१ गाथे ८४-८५)”
इत्येवमादि । अत्र तु शैलीं त्यक्त्वा पञ्चम्या निर्देशं कुर्वन्नाचार्य एतत् ज्ञापयति—सन्त्यन्येऽप्यनुयोगा इति, तदत्राहं चरण-
करणानुयोगाद्वदये नान्यानुयोगेभ्य इति । तथा पष्ठी द्विविधा दृष्टा—भेदपष्ठी च, तत्र भेदपष्ठी यथा—देवदत्तस्य
गृहम्, अभेदपष्ठी यथा—तैलस्य धारा शिलापुत्रकस्य शरीररक्तमिति, तद्यदि पष्टा उपन्यासः कियते ततो न ज्ञायते—किं
चरणकरणानुयोगस्य भिन्नामोघनिर्युक्तिं वदये यथा देवदत्तस्य गृहमिति, अथाहोश्रिदभित्तां वदने यत्ता तैलस्य धारमिति,
तस्य सम्मोहस्य निवृत्त्यर्थं पञ्चम्या उपन्यासः कृत इति । एवं व्याख्याने मत्तापरस्त्याह—अस्तीलेत्तननगनुगोगा वदन्ना
तत्कथं बहुलं प्रतिपादयति ? उच्यते, अस्तीति निरुन्तप्रतिरूपमव्ययम्, अन्यं च “मदरां त्रिपु लिङ्गेऽ, सर्गोसु च निभ-
क्तिः । वचनेषु च सर्वेषु, यत्न व्यंति तदव्ययम् ॥ १ ॥” ततो बहुलं प्रतिपादयत्येतयोपः । अगत्या व्यवहितः संवन्तोऽ-
स्तिशब्दस्य, कथम् ? इदं चोदकचयनम्—पष्ठी संवन्ते किमिति न भवति विभक्तिः ? आचार्य आह—अस्ति पष्ठी विभक्तिः,

धर्मगणितानुयोगौ तु एकैव विभक्त्या, पुनर्द्रव्यानुयोगो भिन्नया विभक्त्येति, तथाऽनुयोगशब्दश्चैक एवोपन्यसनीयः, किमर्थं द्रव्यानुयोग इति भेदेनोपन्यस्त इति १, अत्रोच्यते, यत्तावदुक्तं-चतुर्ग्रहणं न कर्तव्यं, विशिष्टपदोपन्यासात्, तदसत्, यतो न विशिष्टसत्तावगमो भवति विशिष्टपदोपन्यासेऽपि, कुतः १, चरणभगणितद्रव्यपदानि सन्ति, अन्यान्यपि सन्तीति संशयो मा भूत्कस्यचिदित्यतश्चतुर्ग्रहणं कियत इति, तथा यद्योक्तं-भिन्नया विभक्त्या चरणपदं केन कारणेनोपन्यस्तम् १, तत्रैतत्प्रयोजनं, चरणकरणानुयोग एवात्राधिकृतः, प्राधान्यस्यापनार्थं भिन्नया विभक्त्या उपन्यास इति, तथा धर्मगणितानुयोगौ एकविभक्त्योपन्यस्तौ, अत्र तु क्रमेऽप्रधानावेतानिति, तथा द्रव्यानुयोगे भिन्नविभक्त्युपन्यासे प्रयोजनं, अयं हि एकैकानुयोगे मीलनीयः, न पुनर्लौकिकदास्तत्तुकिभिर्न विचारणीय इति, तथाऽनुयोगशब्दद्रव्योपन्यासे प्रयोजनमुच्यते-यत्त्रयाणां पदानामन्तेऽनुयोगपदमुपन्यस्तं तदपृथक्त्वानुयोगप्रतिपादनार्थं, यत्र द्रव्यानुयोग इति तत्पृथक्त्वानुयोगप्रतिपादनार्थमिति । एवं व्याख्याते मत्ताह परः-इह गाथावृत्त्यन्त इदमुक्तं-‘यथाक्रमं ते मार्गद्वेता’ इति, एवं तद्विचरणकरणानुयोगस्य लघुत्वं, तत्किमर्थं तस्या निर्युक्तिः कियते १, अपि तु द्रव्यानुयोगस्य मुख्ये कर्तुं, सर्वेषां प्रधानत्वात्, एवं चोदकेनाक्षेपे कृते सत्युच्यते—

सविसययलवत्तं पुण जुज्जद तहविअ मच्चिद्विअं चरणं । चारिसारसण्णहा जंणिअरे तिसिअणुओगा ॥ ३ ॥ (भा०)

स्वश्चार्मो विषयश्च स्वगिपयल्लमिन् स्वविषये चल्यत्त्वं पुनर्युग्यते-पदते, एतत्तुक्तं भवति-आरभीयात्मीगपिपये मत्ते एन चलवन्तो वर्तन्त इति, एवं व्याख्याते सत्यपरस्त्वाह-यद्येवं सर्वेषां निर्युक्तिकरणं प्राप्तं, आरभीयात्मीगपिपये सर्वेषां

षष्ठत्वात्, तथाऽपि धरणकरणानुयोगस्य न कर्तव्येति, एव चोदकेनाशङ्किते सत्याह गुरु-‘तद्वि अ महिहि अं वरणं’
 ‘तथापि’ एवमपि स्वविषयत्वत्वेऽपि सति महर्दिकं धरणमेव, शेषानुयोगानां धरणकरणानुयोगार्थमेवोपादानात्, पूर्वो-
 त्सप्तसंरक्षणार्थमपूर्वप्रतिपत्त्यर्थं च शेषानुयोगा अस्मैव वृत्तिभूताः, यथा हि कर्पूरवनस्पन्दरक्षार्थं वृत्तिरुपादीयते, तत्र हि
 कर्पूरवनस्पन्दं प्रधानं न पुनर्वृत्तिः, एवमत्रापि चारित्ररक्षणार्थं शेषानुयोगानामुपन्यासात्, तथा आह-‘चारित्तरक्त्वणहा
 जेणियरे तिसि अणुओगा’ ययिरिफीकरणाचारित्रं तस्य रक्षणे तदर्थं चारित्ररक्षणार्थं येन कारणेन ‘इतरे’ इति धर्मानुयो-
 गादयल्लपोऽनुयोगा इति । एव व्याख्याते सत्याह-कथं चारित्ररक्षणमिति चेत्तदाह—

धरणपञ्चिबसिदेवं धम्मकदा कालविप्लवमार्इजा । दयिदं वंसणसुदी वंसणसुद्धस धरणं तु ॥ ७ ॥ (भा०)

धर्यत इति धरण-अत्रादि तस्य प्रतिपत्तिधरणप्रतिपत्तिः धरणप्रतिपत्तेः हेतुः कारणं निमित्तमिति पर्याया, किम् ?
 तथाह-‘धर्मकथा’ पुर्गती प्रपतन्तं सत्त्वसद्गतं धारयतीति धर्मस्तस्य कथा-कथनं धर्मकथा धरणप्रतिपत्तेर्हेतुर्धर्मकथा, तथाहि-
 आलोपण्यादिधर्मकथाऽऽक्षिप्ताः सन्तो मय्यप्राणिनश्चारित्रमवाप्नुयन्ति, ‘कालविप्लवमार्इय’सि फलनं फालं कलासमूहो वा
 कालस्तस्मिन् काले दीक्षादया-दीक्षणं दीक्षा-प्रज्ञयाप्रदानम् आदिशब्दानुपस्थापनादिपरिग्रहः, तथा च शोभनतिथिनक्ष-
 त्रमुद्धर्चयोगादौ प्रज्ञयाप्रदानं कर्तव्यम्, अतः कालानुयोगोऽव्यस्यैव परिकरभूत इति, ‘दयिदं’सि द्रव्ये द्रव्यानुयोगे, किं
 भवति !, इत्यत आह-‘दर्शनशुद्धिः’ दर्शनं-सम्यग्दर्शनमभिधीयते तस्य शुद्धिः-निर्मलता दर्शनशुद्धिः, एतदुक्तं भवति-
 द्रव्यानुयोगे सति दर्शनशुद्धिर्भवति, युक्तिभिर्यथाऽव्यस्यितापर्यपरिच्छेदात्, तदत्र धरणमपि युक्त्यनुगतमेव प्रदीतव्यं, न

पुनरागमादेव केवलादिति । आह-दर्शनशुद्धयैव किम् ? तदाह-‘दर्शनशुद्धस्य’ दर्शनं शुद्धं यस्यासौ दर्शनशुद्धस्तस्य ‘चरणं’ चारित्रं भवतीत्यर्थः, तुशब्दो विशेषणो, चारित्रशुद्धस्य दर्शनमिति ॥ अथवा प्रकारान्तरेण चरणकरणानुयोगस्यैव प्राधान्यं प्रतिपाद्यते आदिभूतस्यापीति, तच्च दृष्टान्तवलेनाचलं भवति नान्यथेत्यतो दृष्टान्तद्वारेणाह—

जह रण्णो विसप्पसुं वयरे कण्णे अ रयय लोहे अ । चत्तारि आगरा खलु चउण्ह पुत्ताण ते दिन्ना ॥ ८ ॥ (भा०)

‘यथे’त्युदाहारणोपन्यासे राज्ञो ‘विषयेषु’ जनपदेषु ‘वज्र’ इति वज्राकरो भवति, वज्राणि-रत्नानि तेषामाकरः-खानि-वज्राकरः । ‘चिन्ता लोहागरिण’ इति इत्यतः सिंहावलोकितन्यायेनाकरग्रहणं संवध्यते, एतेन कारणेन ‘होति उ’ति इत्यस्माद्भवति क्रिया सर्वत्र मीलनीयेति । ‘कनकं’ सुवर्णं तस्याकरो भवति द्वितीयः, ‘रजतं’ रूप्यं तद्विषयस्तृतीय आकरो भवति चशब्दः समुच्चये, अनेकभेदभिन्नं रूप्याकरं समुच्चिनोति, ‘लोहे य’ति लोहमयस्तस्मिन् लोहे-लोहविषयश्चतुर्थ आकरो भवति, चशब्दो मृदुकठिनमध्यलोहभेदसमुच्चायकः, ‘चत्वारः’ इति सङ्ख्याः, आक्रियन्त एतेष्वित्याकराः, तथा च मर्यादायाऽभिविधिना वा क्रियन्ते वज्रादीनि तेज्विति, खलुशब्दो विशेषणो, किं विशिनष्टि ?-सविषयाः सहस्रयादयश्च ते पुत्रेभ्यो दत्ताः, चतुर्णां ‘पुत्राणां’ सुतानां ‘ते’ इत्याकरा ‘दत्ताः’ विभक्ता इत्यर्थः ॥ अधुना प्रदानोत्तरकालं यत्तेषां संजातं तदुच्यते—

चिन्ता लोहागरिण पडिसेहं सो उ कुण्ह लोहस्स । वयराईहि अ गहणं करिंति लोहस्स तिन्निगरे ॥ ९ ॥ (भा०)

लोहाकरोऽस्यास्तीति लोहाकारिकस्तस्मिन् लोहाकारिकं चिन्ता भवति, राज्ञा परिभूतोऽहं येन ममाग्रधान आकरो दत्तः,

एवं चिन्तायां सत्यां सुदुष्काभिधानेन मन्त्रिणाऽभिहितः--देव ! मा चिन्ता कुठ, भवद्दीय एव प्रधान आकरो, न शेषा आकरा इति, कुत एतदवसीयते !, यदि भवत्संबन्धी लोहाकरो भवति तदानीं शेषाकरप्रवृत्तिः, इतरथा लोहोपकरणामा-
 घात प्रवृत्तिरिति, ततोऽनिर्वाहं कारयतु कतिचिदिनानि यावदुपख्यं प्रतिपद्यते तंपूपकरणजाते, ततः सुमहार्घमपि ते लोहं
 प्रहीष्यन्तीत्यत आह--'पडिसेह' इत्यादि, प्रतिपेधो-धारणा तं प्रतिपेधं करोत्यसौ लोह प्रतीतमेव तस्य लोहस्य, तुशब्दो
 विशेषणे, न केवलमनिर्वाहं करोत्यपूर्वोत्पादननिरोधं च, ततश्चैवं कृते शेषाकरेपूपस्कराः ख्यं प्रतिपन्नाः, ततस्ते यज्जादिभि-
 र्ग्रहण कुर्यान्ति 'इतरे यज्जाकरिकादयः', यज्जाद्वान्न केवलं यज्जादिभिर्हस्त्यादिभिश्च, अत्र कथानकं स्पष्टत्वाच्च लिखितम्,
 अयं दृष्टान्तः, साम्प्रतं बाह्योन्तिकयोजना क्रियते-यथाऽसौ लोहाकर आधारभूतः शेषाकराणां, तत्प्रवृत्तौ शेषाणामपि
 प्रवृत्तौ, एवमत्रापि धरणकरणानुयोगे सति शेषानुयोगसम्भाय, तथाहि-धरणे व्यवस्थितः शेषानुयोगग्रहणे समर्थो भवति,
 नान्यथेति ॥ अस्वार्थस्य प्रतिपादनार्थं गत्यासुत्रमाह--

एवं धरणंमि ठिमो फरेइ गहण विदीइ इयरोसिं । एएण कारणेणं हवइ ए चरणं इवहीअं ॥ १० ॥ (भा०)
 'एव'मित्युपनयमन्थः 'धरणंमि'ति चर्यत इति चरणं तस्मिन् व्यवस्थितः करोति विधिना ग्रहणमितरेषाम्, इतरेषामिति
 द्रव्यानुयोगादीनां, तदनेन कारणेन भवति धरण महर्द्धिकम् । तुशब्दावन्त्येषां च गुणानां समर्थो भवतीति ॥ अधुना
 'अस्माधरां महार्था मिति यतुफं तद्व्याख्यानायाह--

अप्पक्षरं महत्तयं ? महाक्षरऽप्यथ २ दोसुऽपि महत्तयं ३ ।
दोसुऽपि अप्यं च ४ तदा भणितं सत्यं च उच्यते ॥ ११ ॥ (भा०)

अत्र चतुर्भङ्गिका-अल्पान्यक्षराणि यस्मिन् तदल्पाक्षरं, स्तोत्रक्षरमित्यर्थः, 'महत्तयं' इति महान्त्यो यस्मिन् महान्त्यं प्रभू-
तार्थमित्यर्थः, तत्रैकं शास्त्रमल्पाक्षरं भवति महान्त्यं न प्रथमो भङ्गः १, अथान्यत् किंभूतं भवति ?- 'महत्तयमण्यत्तः'
महाक्षरं, प्रभूतान्तरमिति हृदयं, अल्पार्थं, सत्यार्थमिति हृदयं, द्वितीयो भङ्गः २, तथाऽन्यत् किंभूतं भवति ?- 'दोसुऽपि
महत्तयं' द्वयोरपीति अक्षरार्थयोः, श्रुतत्वाद्द्वयार्थोभयं परिगृह्यते. एतदुक्तं भवति-प्रभूताक्षरं प्रभूतार्थं न नृतीयो भङ्गः ३,
तथाऽन्यत् किंभूतं भवति ? इत्याह- 'दोसुऽपि अप्यं च नाह' द्वयोरप्यन्यमक्षरार्थयोः, एतदुक्तं भवति-अन्याक्षरं अन्यार्थं
चेति ४ । 'तथे'ति तेनागमोक्तप्रकारेण 'अणितं' इकं शास्त्रं 'चतुर्भङ्गिकं' चतुर्भङ्गमित्यर्थः ॥ अतुना चतुर्भङ्गमपि भवति

नामुदाहरणदर्शनार्थमिदं गाथाभूतमाह—
सामायारी ओहं नायञ्जयणा न विष्टिवाओ म । लोभञ्जयणां अणुत्तमा कारणा चउसे ॥ १२ ॥ (भा०)

ओषमामाचारी प्रथमभङ्गः उदाहरणं भवति, प्रतीपरनिपातार्थानुपपत्त्याः कूलः १, शान्ताक्षरानि गणारे प्रथमभु-
क्त्यर्थे तेषु कथानकानुसृत्यन्ते ततः प्रभूताक्षरान्यन्यार्थं चेति द्वितीयभङ्गः शान्ताक्षरानुदाहरणं, अगच्छादन्त्या
यदस्यां कौटो व्यवस्थिते २, इष्टियादक्ष नृतीयभङ्गः उदाहरणं, गनोऽप्यो प्रभूताक्षरः प्रभूतार्थः, अगच्छादन्त्यादौऽपि ३,
चतुर्थभङ्गोदाहरणप्रतिपादनार्थमाह- 'लोभञ्जयणादी' इति त्रिकं चतुर्भङ्ग उदाहरणं, किंभूतम् ?- 'कारणानादि, आदि-

दाक्षदण्डिष्ठयचन्द्रादिग्रहः, 'अणुकम'सि अनुकमादिति अनुक्रमेणैव-परिपाद्या, तृतीयार्धे पञ्चमी, 'कारकाणि' कुर्यन्तीति कारकाणि-उदाहरणानुस्यन्ते, यत्परीति यथासंख्येर्नयेति ॥ 'अनुग्रहार्थं सुविहितानाम्' इति यदुक्तं तद्व्याख्यानायो-
दाहरणगाथा—

पात्तार्दणशुक्रया संगच्छिकरणमि होजगरीणं । ओमे य धीयभसं रण्णा दिक्ष जणययस्स ॥ १३ ॥ (भा०)

'एष'मित्युपन्यासाद्यथेति गम्यते, ततोऽयमर्थो भवति-यथा ह्यगारिणामनुकम्पा भवति पात्तादीनामुपरि संल-
घ्निकरणे, एते स्वयिराः तापूनामनुकम्पार्थमुपदिष्टौघनिर्गुफिरिति संयज्यः । अपुनाऽश्वरगमनिकां-यालाः विद्यायोऽभिधी-
यन्ते, ते आदिर्येषाम्, आदिसाध्यात्कर्मकरादिपरिग्रहः, तेषां पात्तादीनामुपर्यनुकम्पा दयेत्यर्थः, 'संलघ्निकरणे' संलघ्न्यन्ते
प्राणिनो यस्यां सा संलघ्निः, अनेकमस्यव्यापसितेहुरित्यर्थः, कृतिः करणं संलघ्न्याः करणं संलघ्निकरणं तस्मिन् संलघ्निकरणे
यथाऽनुकम्पा भवति, केषाम् ? इत्याह—'अगारिणां' अगारं विद्यते येषां तेऽगारिणस्तेषामगारिणां, तथाहि-युद्धोजनं प्रहर-
प्रयोद्देशो भवति तस्मिन् यदि पात्तादीनां प्रथमालिका न दीयते ततोऽतिशुशुषामान्तानां केषाधिन्मूर्च्छागमनं भवति
केषिणुना कर्मादि कर्तुं न शक्नुयन्ति ततोऽनुकम्पार्थं प्रथमालिकाद्यसौ गृह्यतिः प्रयच्छति, अस्यैव दर्शनार्थं दृष्टान्तान्त-
रगाह—'ओम' इत्यादि, अपमं-नुभिर्धं तस्मिन्नवसे वीजानि-शात्यादीनि भक्ष्य-अदं धीजानि च भक्षं च धीजभक्षमे-
करमात्रः 'राज्ञा' नरपतिना दत्तं, कस्य ? तदाह-अनपदस्य ॥

कस्यपिप्राप्तो विषये नुभिर्धं प्रभूतगार्पिकं संजातं, ततस्तेन पुर्भिर्धेन सर्वमेव धान्यं स्वयं नीतं, लोकश्च विपण्णः, तस्मिन्न-

वसरे राज्ञा चिन्तितम् सर्वमेव राज्यं मम जनपदायत्तं, यदि जनपदो भवति ततः क्रोष्टागारादीनां प्रभवः, जनपदाभावे तु सर्वाभावः, ततस्तत्संरक्षणार्थं वीजनिमित्तं भक्तनिमित्तं च क्रोष्टागारादिधान्यं ददामीति, एवमनुचिन्त्य दापितं तस्य जनपदस्य, लोकश्च स्वस्थः संजातः, पुनर्द्विगुणं त्रिगुणं च प्रेषितं राज्ञ इति ॥ अयं दृष्टान्तः, अधुना दाष्टान्तिकप्रतिपादनार्थमाह—
एवं थेरेहि इमा अपावमाणाण पयविभागं तु । साहूण्णुकंपट्टा उव्वइट्ठा ओहनिज्जुत्ती ॥ १४ ॥ (भा०)

‘एवं’मित्युपनयग्रन्थः, यथा गृहपतिना बालादीनामनुकम्पार्थं भक्तं दत्तं, राज्ञा च वीजभक्तमनुग्रहार्थमेव दत्तं, एवं स्थविरैरोधनिर्युक्तिः साधूनामनुग्रहार्थं निर्यूढेति, स्थविराः—भद्रबाहुस्वामिनस्तैः, ‘आत्मनि गुरुषु च बहुवचनं’मिति बहुवचनेन निर्देशः कृतः, ‘इमा’ इति इयं वक्ष्यमाणलक्षणा प्रतिलेखनादिरूपा । किमर्थं निर्यूढा ?, तदाह—‘अपावमाणाणं’ इत्यादि, ‘अप्राप्तुवतां’ अनासादयतां, किमप्राप्तुवतामित्याह—‘पदविभागं’ वर्तमानकालापेक्षया कल्परूपं, चिरन्तनकालापेक्षया तु इष्टिवादव्यवस्थितपदविभागसामाचारीमित्यर्थः । तुशब्दाद्वशासामाचारी चाप्राप्तुवतां, केयमनुकम्पार्थं निर्यूढा ?, तदाह—‘साधूनां’ ज्ञानादिरूपाभिः पौरुषेयीभिर्मोक्षं साधयन्तीति साधवस्तेषां साधूनां, किम् ?—‘अनुकम्पार्थं’ अनुकम्पा कृपा दद्या इत्येकोऽर्थः तया अर्थः—प्रयोजनं, ‘उपदिष्टा’ कथिता ‘ओघनिर्युक्तिः’ सामान्यार्थप्रतिपादिकेत्यर्थः ॥ आह—अथ

केयमोघनिर्युक्तिः या स्थविरैः प्रतिपादिता ?, तत्प्रतिपादनायाह—

पडिलेहणं च पिंडं उवचदिपमाणं अणाययणवज्जं ४ । पडिसेवणं सालोअणदज्जं य विसोहीअसुनिहिग्याणं ॥ २ ॥
एवं संवन्धे कृते सत्याह परः—ननु पूर्वमभिहितम्, अर्हतो चन्दित्वौघनिर्युक्तिं वक्ष्ये, तत्किमर्थं चन्दनाविक्रियामकृत्ये-

दौघनिर्मुक्तिं प्रतिपादयति इति, अत्रोच्यते, अविशार्येव परमार्थं भवतेतद्योचते, इह हि बन्धनादिक्रिया प्रतिपादितयासा-
 धारणनामोद्बधद्वनादेय, तथाहि-अशोकाद्याष्टमहप्रातिहार्यादिकम्पां पूजामर्हन्तीत्यर्हन्ता, तदनेनैव स्तुत्योऽभिहितः, एवं चतु-
 र्दशपूर्वघरादिष्वपि योजनीय, अलं प्रसङ्गेन, प्रकृतं प्रस्तुम-‘पट्टिलेखणं’ इति, ‘लिख अक्षरायिन्यासे’ प्रतिष्ठेयान प्रतिष्ठा-
 खना तां यस्याम इति, एतदुक्तं भवति-आगमानुसारेण या निरुपणा क्षेत्रादेः सा प्रतिष्ठेयनेति । चशब्दाव्यतिष्ठेयक
 प्रतिष्ठेयनीये च वक्ष्ये । अथवाऽनेकाकारा प्रतिष्ठेयना च वक्ष्ये, त्वपाधिभेदात् । ‘पिठं’ति पिठनं पिण्डः-सद्भातरूपस्त
 पिण्डं, वक्ष्य इति प्रत्येकं मीलनीयं, मिश्रासोधिमित्यर्थः । ‘तपधिप्रमाणं’ इति तपधयातीत्युपधिः, तप-सामीप्येन तपमं
 धारयति पोषयति चेत्यर्थः, स च वाञ्छादिरूपस्तस्य प्रमाणं, तस्य गणनाप्रमाणं प्रमाणप्रमाणं च । ‘अणाययणयज्जं’ इति
 नापयनमनायसन तद्वर्ग्य-त्यागयमित्येतच्च वक्ष्ये, अथवाऽनायतनवर्ग्यमायसनं, तदायतन वक्ष्ये, तदधानायतनं स्त्रीपशु-
 ण्डकसंसर्गं यद्वर्तते, तद्विपरीतमायसनं । ‘पट्टिलेखणं’ इति प्रतीया सेयना प्रतिसेयना, एतदुक्तं भवति-तपमानुष्ठानाप्र-
 तीपमर्मयमानुष्ठानं तदासेयना ताम् । ‘आलोचणं’ इति आलोचनमालोचना अपरापमर्यादया लोचन-दर्शनमाचार्यादे-
 रालोचनेत्यभिधीयते, किमालोचनामेव !, नेत्याह-‘अह यं’ इत्यादि, ‘यथा’ येन प्रकारेण ‘विशोधिः’ विशेषेण शोधिवि-
 शोधिः, एतदुक्तं भवति-त्रिष्व्येणालोचितेऽपराधे सति तद्योग्यं यत्प्रायश्चित्तप्रदानं सा विशोधिरभिधीयते, तां विशोधिं ।
 केवा संघन्धिनी विशोधिं !, तदाह-‘मुविहितानां’ शोभनं विहितम्-अनुष्ठानं येषां ते मुविहितास्तेषां संघन्धिनी यथा
 विशोधिस्तथा वक्ष्ये, चशब्दः समुच्चये, किं समुच्चिनोति ?-कारणप्रतिसेयने अकारणप्रतिसेयने च यथा शोधितथा वक्ष्य

इति । अत्राह—अथैषां द्वाराणामित्थं क्रमोपन्यासे किं प्रयोजनमिति, अत्रोच्यते, यत्प्रतिलेखनाद्वारस्य पूर्वमुपन्यासः कृत-
स्तत्रैतत्प्रयोजनं—सर्वैव क्रिया प्रतिलेखनापूर्विका कर्तव्येत्यस्यार्थस्य प्रतिपादनार्थं पूर्वं प्रतिलेखनाद्वारमुपन्यस्तं, प्रतिलेख-
नोत्तरकालं ग्रहणं भवति अतः पिण्डस्योपन्यासः, अशेषदोषविशुद्धः पिण्डो ग्राह्य इति, तदनन्तरमुपधिद्वारस्योपन्यासः
क्रियते, किमर्थमिति चेत्, स हि पिण्डो न पात्रवन्धादिकमन्तरेण ग्रहीतुं शक्यते अत उपधिप्रमाणं तदनन्तरमभिधीयते, स
च ग्रहीतः पिण्ड उपधिश्च न वसतिमन्तरेणोपभोक्तुं शक्यते, अतः ‘अनायतनजन्य’ इत्यस्य द्वारस्योपन्यासः क्रियते, प्रति-
लेखनां कुर्वतः पिण्डग्रहणमुपधिप्रमाणं अनायतनवर्जनं चेच्छतः कदाचित्कचित्कश्चिदतिचारो भवतीत्यतोऽतिचारद्वारं
क्रियते, स चातिचारोऽवश्यमालोचनीयो भावशुद्ध्यर्थमत आलोचनोत्तरकालं प्रायश्चित्तं तद्योग्यं
यतो दीयतेऽतो विशुद्धिद्वारस्योपन्यासः क्रियत इत्यलमतिविस्तरेण ॥ २ ॥ अपुनर्नैकं द्वारं व्याचष्टे, तत्र पर्यायतः
प्रतिलेखनाद्वारव्याख्यानायाह—

आभोगमगण गवेसणा य ईदा अपोह पचिलेहा । पेयनणनिस्सखणात्रि अ आलोयपलोघणेगटा ॥ ३ ॥
आभोगनमाभोगः, ‘भुज पालनाभ्यवहारयोः’ मर्यादयाऽभिविधिना नाभोगनं—पालनमाभोगः प्रतिलेखना भवति, मार्गणं
मार्गणा ‘मृग अन्येयणे’ अशेषसत्त्वापीडया यदन्येयणं सा मार्गणेत्युच्यते, गनेयणं गवेयणा ‘गनेय मार्गणे’ अशेषदोषरहि-
तवस्तुमार्गणं गवेयणेत्युच्यते, ईदनमीदा ‘ईद घंटायां’ शुद्धवस्तुचन्येयणरूपा चेष्टेत्युच्यते, सा न प्रतिलेखना भवति, अपो-
हनमपोहः अपोहः—गृथगभाव उच्यते, तया चक्षुषा निरूप्य यदि तत्र सत्यतन्मयो भवति तत उद्धारं करोति सत्त्वानां

अन्यालाभे सति, स चापोहः प्रतिलेखना भवति, प्रतिलेखन प्रतिलेखना, प्रति प्रत्यागमानुसारेण निरूपणमित्यर्थः, सा च प्रतिलेखना । प्रेक्षणा प्रेक्षणा, प्रकर्षेण दर्शनं प्रेक्षणेत्युच्यते, सा च प्रतिलेखना । निरीक्षणं निरीक्षणा, निः-आधिक्ये 'ईष्ट दर्शने' अधिकं दर्शनं निरीक्षणेत्युच्यते, अपिशब्दादन्योपसर्गयोगे चैकार्थिकसम्बन्धो यथा-उपेक्षणेति, चशब्दादाभोगादीना च शब्दाना ये पर्यायशब्दास्तेऽपि प्रतिलेखनाद्वारस्य पर्यायशब्दाः । आलोकनशब्दः, मर्यादयाऽभिविधिनाया लोकनमित्यर्थः । प्रलोकन प्रलोकना, प्रकर्षेणालोकनमित्यर्थः । 'एगहा' इति एकार्थिकान्यमूनि अनन्तरोद्दिष्टानि भवन्ति । पुँलिङ्गता च प्राकृतलक्षणयशस्त्रयत्वेव, यथा-जसो ससो, नपुंसकलिङ्गा अपि शब्दाः पुँलिङ्गाः प्रयुज्यन्ते एवमत्रापि सति व्याख्याते सत्याह परः-प्रतिलेखनं नपुंसकं, अत्र तु क्वानिचिन्नपुंसकानि क्वानिचित्पुँलिङ्गानि क्वानिचिपुँलिङ्गानि, तत्र नपुंसकस्य नपुंसकान्येय वाच्यानि तत्कथमिति, अत्रोच्यते, एकं ताथत्वाकृतरीढीमङ्गीकृत्य नपुंसकस्यापि स्त्रीलिङ्ग-पुँलिङ्गैः पर्यायाभिधानमबुद्धं, तथाऽभ्युपगम्योक्तं, संस्कृतेऽप्येकस्यैव शब्दस्य त्रयमपि भवति, यथा तदस्तदी सदमिति, तदत्र भिन्नलिङ्गाः शब्दाः केन कारणेन पर्यायशब्दा न भवन्तीति ॥ आह-प्रतिलेखनाग्रहणेन किं सैव केयला गृह्यते? किमन्यदपि ?, अन्यदपि किं तत्?, 'पडिलेहो ब' इत्यादि, अथवा का पुनरत्र प्ररूपणा ? इति तदर्थं प्रयीति-

पडिलेहओ य पडिलेहणा य पडिलेहियवयं चेव । कुभाइसु जह तियं पल्लवणा एवमिहयंयि ॥ ४ ॥

प्रतिलिखतीति प्रतिलेखकः-प्रवचनानुसारेण स्थानादिनिरीक्षकः साधुरित्यर्थः, चशब्दः सकारणादिस्वगतभेदानां समुच्चायकः, प्रतिलेखन प्रतिलेखना "दुविहा ससु पडिलेहा" इत्यादिना ग्रन्थेन चक्ष्यमाणलक्षणा, चशब्दो भेदसूचकः,

प्रतिलेख्यत इति प्रतिलेखितव्यं “ठाणे उक्करणे” इत्यादिना वक्ष्यमाणं, चशब्दः पूर्ववत्, एवकारोऽवधारणे, नातस्त्रिकाद-
तिरिक्तमस्ति । आह—कथं पुनः प्रतिलेखकप्रतिलेखितव्ययोरनुकयोर्ग्रहणमिति ? दण्डमध्यग्रहणन्यायात्, अथवा ग्रन्थेनै-
वोच्यते—‘कुंभादीसु’ कुम्भो—घटः, आदिशब्दाकुट्टपटशफटग्रहः ‘यथा’ येन प्रकारेण ‘त्रिकं’ त्रितयं, त्रीणीत्यर्थः, प्ररूप-
णानि प्ररूपणाः ‘एवं’ति तथा तेन प्रकारेण, ‘इहे’ति प्रतिलेखनायां, अपिगब्दः साधर्म्यदृष्टान्तप्रतिपादनार्थः, यथा कर्ता
कुलालः करणं मृत्पिण्डदण्डादि कार्यं कुटः, परस्परापेक्षतया नैकमेकेनापि विनोति, तथा प्रतिलेखना क्रिया, सा च
कर्तारं प्रतिलेखकमपेक्षते, प्रतिलेखितव्याभावे चोभयोरभावस्तस्मात्त्रीण्येतानि—प्रतिलेखकः प्रतिलेखना प्रतिलेखितव्यं चेति ॥
इह च ‘यथोद्देशं निर्देश’ इति न्यायमङ्गीकृत्य प्रतिलेखक आद्यः कर्तृत्वात्प्रधानश्चेत्यतस्तद्व्याख्यानार्थमाह—पडिदारगाहा
एगो च अणेगो वा, इविहा पडिलेङ्गा समासेण । ते इविहा नागया निहारणिआ य कारणिआ ॥ ५ ॥

सुगमा, नयरं ‘निहारणिआ य’ इति चशब्दाद्गच्छन्निष्ठन्विशेषणं चात्र द्रष्टव्यं ॥ सकारणाकारणनिर्णयार्थमाह—
असिवादं कारणिआ निहारणिआ य चक्षूभादं । तन्येगं कारणिअं वोचं टप्पा उ निहारे ॥ ६ ॥
सुगमा, नयरं—‘तत्थेगं’ इति ‘तत्र’ तेज्येकानेकसहारणगच्छन्निष्ठन्प्रतिलेखनेषु य एकः सकारणो गच्छन् तं नद्वे ।
तायत्तिष्ठन्तु त्रयः—सकारणानेकनिष्कारणं त्रयैकभेदाः, पुगन्दात्स्थानस्थितश्च, ‘इतरे’ अन्य इत्यर्थः ॥ कियन्ति पुनस्ताव्य-
शिवादीनि ? येव्यसावेकाकी भवतीत्याह—

असिचे ओमोयरिण रायभण लुहिअ उत्तमदे अ । फिडिअगिलाणाइसाए देतया नेच आगरिण ॥ ७ ॥

न शिवमशिवं-देवताविजनितो ज्यराधुपद्रवा, अवमोदरिक्तं-सुमिक्तं, राज्ञो भयं राजभय, धुभितं क्षोभा, संत्रास इत्यर्थः, उत्तमार्थं-अनघानं 'फिस्मित' इति स्वष्टो मार्गात् 'ग्लानो' मन्दा, अतिशय-अतिशययुक्त, देयतानार्थं प्रसीतो, अयं तावदक्षरार्थः । भाषार्थस्य भाष्यकार एकैकं द्वारमद्वीकृत्य प्रतिपादकः । 'यथोद्देशं निर्देश' इति न्यायावत्राद्यद्वारमाश्रित्य यो विधिरसायभिधीयते-इहाशिवमेकाकिञ्चित्स्य हेतुत्वे वर्तते, तस्मात्तथा कर्तव्यं यथा तस्य भवत्येव ॥ केन पुनः प्रकारेण तस्य भवतीति चेत्स उपपद्यते—

संघच्छरयारसपण होमी असिर्वन्ति ते (तद्) तन्नो णिति ।

सुरात्वं कुप्यंता अइसंयमार्हं हि नाज्जणं ॥ १५ ॥ (भा०)

व्याख्या—संघस्तराणां द्वादशक, दस च द्वौ च द्वादश, तेन भविष्यत्यशिवमिति ज्ञात्वा 'त' इति (तदसि) तदैव 'तत्' इति तस्मात्क्षेत्रात् 'णिति' निर्गच्छन्ति, सूत्रपीरूपीमर्थपीरूपी च 'कुप्यन्तः' निष्पादयन्तोऽन्यदेसमभविष्यदशिवं विन्यस्ताः सक्तामन्ति । कथं पुनर्ज्ञायते-अतिशय आदिर्येषां तेऽतिशयादयो ज्ञानहेतवस्तैः ॥ अतिशयादि प्रतिपादयन्नाह—
अइसेस देवया या निमिस्तगहणं सयं व सीसो वा ।
परिहाणि जाव पसं निग्गमणि गिलाणपच्चियंघो ॥ १६ ॥ (भा०)

अतिशय-अग्न्यादिस्तदभाये स्वप्कादिगुणाकृष्टा देवता कथयति, अहो आयरिणं सुत्तत्थेसु निम्माण सयमेव

१ अथवा भाषार्थेन गृह्यार्थेनोक्तिर्मात्रेण (उपलब्धेन) साधयेव

निमित्तं घेत्तव्यं, अहवा सीसो गहणधारणासंपन्नो निधिकारी जो सो गेण्हाविज्जइ, जया आयरिओ बुहो भवइ तथा अवि-
गारिस्स सीसस्स वेइ, जाहे सो ण होज्जा ताहे अण्णो कोइ पुच्छिज्जइ, ताहे चारसहिं निगंतं, अह चारसएहिं ण णायं
ताहे एक्कारसहिं जाव जाहे एक्केणवि ण णायं होज्जा ताहिं छहिं मासेहिं सुयं ताहे निगच्छन्तु, अहवा न चेव णायं असिं
जायं ताहे निगच्छन्तु । अक्षरव्याख्या—अतिशयनमतिशयः—प्रत्यक्षं ज्ञानमवधिमनःपर्यायकेवलख्यं, तेन ज्ञात्वा, देवता
वा कथयति, भविष्यत्यशियमिति, निमित्तम्—अनागतार्थपरिज्ञानहेतुर्ग्रन्थस्तस्य ग्रहणं स्वयमेव करोत्याचार्यः शिष्यो वा
योग्यो ग्राह्यते निमित्तं, 'परिहाणि जाव पत्तं'ति द्वादशकेन यदा न ज्ञातं तदा एकादशकेनेत्येकैकहान्या परिहाणिरिति,
यावत्प्राप्तमिति तावत् स्थिताः कथञ्चिद्यावत्प्राप्तम्—आगतमशिवं, तत्र किमिति?, निर्गमनं निर्गमः कार्यः सर्वैरिति । कथं तस्य
शिवमाश्रित्यैकाकित्वमिति चेत्तदाह—'गिलाणपडिबंधो' ग्लानो—मन्दस्तयेवाशिवकारिण्या देवतया कृतः पूर्वभूतो वा, तेन
प्रतिबन्धः—न निर्गमः सर्वेषां ॥ तस्याश्चाशिवकारिण्याः स्वरूपप्रतिपादनायाह—

संजयगिहितदुमय भविआ य तह तदुभयस्सन्नि अ पंता । चउवज्जणवीसु उवस्सए य तिपरंपराभत्तं ॥१७॥ (भा०)
असिन्ने सदसं वत्थं लोहं लोणं च तद् य विगइओ । ग्याइं वज्जिजा चउवज्जणयंनि जं भणिअं ॥ १८ ॥ (भा०)

१ निमित्तं प्रदीप्तम्, अथवा शिष्यो प्रदणधारणामपन्नो निर्दिहति यः मः ग्राह्यते, तथा आचार्यो मुखे गति तदुभयोरिति शिष्याय दर्शयति,
यदा स न भवेत्तदा अन्यः कश्चित् प्रपद्यते, तथा सादृश्योद्भाणं निर्दिष्टत्वं, अथ सादृश्यो न गुणं तदेकद्वयगतं यापयैकस्यादपि न गुणं भवेत्तदा
यद्भ्यो मासेभ्यः शुतं तथा निर्गच्छन्तु, अथवा नैव ज्ञातमशिवं ज्ञातं (ताई) तत्रैव निर्गच्छन्तु.

संयताः-साधयस्तेषां भद्रिका न गृहिणामिति प्रथमो भद्रः, गृहिणा भद्रिका न संयतानामिति द्वितीया, तथोभयभ-
द्रिकेति तृतीया, उभयग्रान्तेति' चतुर्थः । सां पुन चरणयारा संजयभद्रिगा गिहत्थपंता १ गिहत्थभद्रिगा संजयपंता २ उभ-
यपंता ३ उभयभद्रिगा ४ । कर्हं पुन संजयभद्रिगा होज्या, गिहत्थे उद्देह, संजय भणति-निरुवसग्गा अच्छह, ताहेवि गंतये,
कोदा जाणति पमत्ता पलोयज्जा वा गेणहेज्जा वा, गिहिभद्रिगा संजयपंता सजय चैव पढमं गेणहति जहा एते महातवस्सी
एते चैव पढमं पेछेयया, एतेसु गिजियसु अयसेसा गिजिजा चैव भवति, एत्थं जा होड सा होड निर्गतयं, जाहे न
निगया केणइ याथायण, को याथाओ ?, पुवं गिलाणो या होज्या, ताए वा उदाइआए कोइ संजओ गहितो होज्या, पया
या न यहेति, ताहे तत्थ जयणाए अच्छिययं, का जयणा ?, इमानि चत्तारि परिहरिअयाणि-विगार्ह दसविहावि छेण छोहं
च सदसं वार्यं च, जाणि अ कुलाणि असिंवेण गंहिआणि तेसु आहारार्हणि न गेणहंति, जाहे सयाणिवि गहियाणि होज्या

३ तथोभयभद्रिका भेति चतुर्थः, उभयग्रान्ता अभद्रिका असोभयसेवं ३० । ३ सा पुनअतुज्जकारा-संयतभद्रिका गृहत्थग्रान्ता १ गृहत्थभद्रिका संयत-
ग्रान्ता २ उभयग्रान्ता ३ उभयभद्रिका ४ । कर्हं पुनः सयतभद्रिका भवेत् १, गृहत्थातुज्जयति, संयतान् भवति-भिरसत्तांशित्तल, तदापि गन्तव्यं, कोपाए
जानाति (को जानाति न) प्रमथान् प्रकोचयेत् गृह्णीयाद्वा १, गृहिभद्रिक्क संयतग्रान्ता सयतापेव प्रथमं गृह्णाति यथेते महातपस्विनाः पूत पूव प्रयत भेर
णीया, एतेसु निर्मितेषु भवतोपा निर्मिता एव भवन्ति, अथ वा अथतु सा भवतु निर्गन्तव्यं, यदा अ निर्गताः केनचित्प्यायातेन, को न्यायाता ?, पूवं ग्लानो
ता भवेत्, तथा योचमोभ्या कस्मिंस्तयतो गृहीतो भवेत्, एतान् एतन्वया स्वाहर्षं, का वतथा ?, इमानि चत्तारि परिहरिअयाणि-
विहृतिदुषाविपाऽपि कथन कोर्हं च सपुत्र वज्र च, यानि च कुलानि अधिपेन गृहीताभि सेव्यमहाराहीभि न गृह्णन्ति, यदा सर्वान्पयि गृहीताभि भवन्ति

ताहे दिष्टं दिष्टीए ण पाडित्ति, ओमत्थिआ गेण्हत्ति, दिष्टीइ संकमइ ॥ 'चउवज्जाणं'ति चतुर्णां वर्जना-परिहारश्चतुर्वर्जना-
विकृत्यादीनां, चतुर्षु वा वर्जना क्षेत्रस्य-संयतभद्रिका गृहिग्रान्ता इत्यादिषु भङ्गकेषु, 'वीसु उवस्सए यंत्ति ग्लानविधिः,
विष्वग्-भेदेनोपाश्रयः-आश्रयः कर्तव्य इत्यर्थः । जौ संजतो असिबेण गहिओ होज्जा, तस्स दूरद्वियस्स भत्तं तिपरंपरेण
दिज्जइ । 'तिपरंपराभत्तं'ति, त्रयाणां परम्परा त्रिपरम्परा, भक्तं-आहारः, तद् एको गृह्णाति द्वितीयश्चानयति तृतीयोऽन-
ज्ञया ददातीत्यर्थः । अवधूतम्-अवज्ञातं, जेहा अवधूता नासति ॥ ग्लानोद्धर्तनादिविधिप्रदर्शनायाह—

उधरणाणिह्लेवण बीहत्ते अणभिओगडभीरू य । अगहिअकुलेसु भत्तं गहिण दिट्ठिं परिहरिज्जा ॥ १९ ॥ (भा०)

उद्धर्तनं-ऊर्ध्वं वर्तनं यदसाधुद्वर्त्यते, निर्लेपनं यदसौ निर्लेपः कियते, उपलक्षणं चैतत्, तस्य सकाशे न स्यात्तव्यं दिवा-
रात्रौ वा । अथ कीदृशेन साधुना कर्तव्यमित्याह—'बीहत्ते अणभिओगं'त्ति विभ्यलनभियोगः, विभ्यतीति भयं गच्छति,
भीरावित्यर्थः, नाभियोगोऽनभियोगः, यो भीरुः स तत्र न नियोक्तव्यः । कस्तर्हि करोति ?, आह—'अभीरू य' अभीरूश्च
न भीरुरभीरूः, स तत्र स्वयं करोति निगुज्यते वा, चक्षुद्वौ वस्तान्तरितादिग्रयनग्रदर्शनार्थः, अगृहीतेषु कुलेषु
अशिबेनेह भक्तं ग्राह्यं, तदभावे दृष्टिं-दृष्टिसंपातपरिहारः । आह—चतुर्वर्जनेत्युक्तं तत्र भङ्गता अपि गृह्यन्त इति ।
जोऽनि तं उधत्तेइ वा परियत्तेइ वा सो हत्थस्स अंतरे यत्थं दाऊण ताहे उवत्तेति वा परियत्तेइ वा । उवत्तेऊण हत्थे

१ तथा दृष्टि दृष्टौ न पानयति, उन्मृगटमन्त्राण (प्रच्छन्ना) गृह्णति, दष्टेः संज्ञामते । २ गः संयतोऽक्षिणेन गृहीतो भोगः तस्मै गृहिण्याय विपरम्परकेन
भक्तं दीयते । ३ यथाऽव्यशता गमयति । ४ योऽयि गमुदत्तंयति वा परिकर्तव्यति वा स ह्यननामारे पञ्च दण्डा तमुदत्तंयति वा । उदत्तं दण्डो

भट्टिमाद धोषद, जो य वीहिजा सो ताथापरिपूज न भणिपयो अहा अजो तुम वसाहिंसि । जो धम्मसच्चिजो साह सो
अण्णा चेर भणद-अहं यमाभि । प्रतिचन्धस्थाने सति कर्पध्वान्तरप्रदर्शनायाह-

पुषाभिगगनयुद्धी धियेग रांमोदपसु निगिराणनं । तेऽयिअ पडिबंणठिजा इयरेसु पला सगारदुगं ॥ २० ॥ (आ०)
पूर्वमिति-शियकाले वेऽभिप्रहा -सपध्ममृतयलेपो वृद्धि- कार्यो, चतुर्थाभिप्रहा पठं करोति, मृते तस्मिन् को विधिपरि-
त्याह-'नियेग' नियेचने नियेकाः, 'विचिद् वृथभाये' परित्याग इतियायत्, कस्यासायिति-सनुपकरणस्य, अमृते तस्मिन्
नाम तापमते न प्राप्ते किं कर्पेद्व्यमित्याह-'संमोदपसु निक्खित्थणं' अक्षेपममानमामाचारिकेसु विमुष्य गम्यसे, से सत्राक्षिणे
कपे श्रिता इत्याह-'तेऽयि अ पडिबंणठिआ' न तेषां गमनायसरः कुतश्चिप्रतिपन्थात्, तदभाये किं कर्त्तव्यमित्याह
'इतरेसु ति अगममोर्गिण्यित्यर्थ, तदभाये देयगुलिकेसु, अनिष्पत्तसु पलात्कारेण, तदभाये कुत इत्याह-'सगारदुगं'
माह अगारंण वर्णित इति सागारो गृहस्थ इत्यर्थः, तयोर्द्वयं, तयोरेव द्वावित्यर्थः । को पुनस्तायिति ?-प्रत्यप्रती या सत्पगृही,
तदभाये शव्यान्तर, यथाभद्रकमिष्यादृष्टिः ॥ मो य गित्ताणो यदि अस्थि अण्णा वसही तद्धि ठगिआइ, अतर्पण अ साप
पेय यगदीए एराणने चित्तिमिली किज्जइ, पारं पुहा किज्जइ, जेण गित्ताणो निक्खमति चा पचिमति चा तेण अण्णे साहुणो

१ पृष्ठित्वाप्रसाकपति । यच्च विगदति न तत्राचार्येन च अभित्तम्या, वसाज्ज्वं । एवं वरेति । यो सर्वोसद्विक्का गापुः स भान्तयेव मयति-अहं पतामि ।
२ न च गतादौ वदि भान्तयस्य वसतिगुणं न्याय्यते, जसालो च तन्वायेव वसतादेक्याहं चिकिर्मिति चिकने, इतरे दिवा किरते, येन रज्जो भिष्कामति वा
वसितः वा तेभ्यो साधने

ण निगच्छंति, पडिआगवज्जं, ताव य तहिं अच्छंति जाव सत्थो न लब्भइ ताव जोगवुडिं करंति, जो नमोस्कारं करितंओ सो पोरिसिं करेति, एवं वहुंति, जइ पणो सो साह जो गहिओ ताहे वचंति, अह कालं करेइ ताहे जं तस्स उवगरणं तं सबं छड्डिज्जइ, ते छड्डित्ता ताहे वचंति, अह सो न चेव मुत्तो ताहे अण्णेनिं संभोइआणं सकज्जापडिबंधिआणं मूले निक्खिप्पइ, जाहे संभोइआ न होज्जा ताहे अण्णसंभोइआणं, जाहे तेऽवि न होज्जा ताहे पासत्थोसन्नकुसीलाईणं, तेसिं वलावि ओवेडिज्जइ, तेसिं देवकुलाणि भुज्जंति, सारुविअसिद्धपुत्ताणं, तेसिं असति सावगाणं उवणिक्खिप्पति, पच्छा सेज्जायरेसु आहाभद्दगेसु वा एवं ठविज्जइ, ताहे वचंति ॥ यदि पुनरसो मुच्यमान आक्रोशति ततः किं कर्त्तव्यमित्याह—
कूयंते अबभत्थण समत्थभिक्खलुस्स णिच्छ तद्विवसं। जइ चिंदघाइभेओ तिदुवेगो जाव लाउवमा ॥ २१ ॥ (भा०)

‘कूज अव्यक्ते शब्दे’ कूजयति—अव्यक्तशब्दं कुर्वणे किं कार्यमित्याह—‘अबभत्थण समत्थभिक्खलुस्स’ समर्थः—शक्तोऽभ्य-
र्थ्यते, त्वं तिष्ठ यावद्वयं निर्गच्छाम इति, निर्गतेषु वक्तव्यम्—इच्छतु भवान् अहमपि गच्छामि, गदीच्छति क्षिप्रं निर्गमः ।

१ न निर्गच्छन्ति, प्रतीचारकर्मजं, तावच्च तत्र तिष्ठति यावत्सार्थो न गम्यते तावदोगुडिं कुंदि। यो नमस्कारम् कारकः स वीरुपि। इति, एते वधंयन्ति, यदि प्रगुणः स साधुर्यो गृहीतन्तया मज्जति, अग कालं करोति तदा यत्तव्योप हसं तावत्तं मज्जते, ने तदा मत्ता मज्जति, अप स भैत गुणत्तदा अन्येयो सोभोगिकानां स्वकार्येयतिवन्नाशितानां मूले निक्षिप्यते, यदा सोभोगिना न भवेयुत्तयाऽव्ययोभोगिकानां, यदा तेऽवि न भवेयुत्तया पाथंन्यायमत्त-
कुदीलादीनां, तेषां यलादपि निक्षिप्यते, तेषां देवकुलाणि शुद्ध्यन्ते, माक्षिपिस्तिच्युत्तानां, तेयामयन्ति भवत्तानामुपनिक्षिप्यते, यदा तत्तयात्तरेषु यथा-
भद्रेषु वैचं स्थाप्यते, तदा मज्जन्ति ।

अभासी धर्मनिरपेक्षताया नेपछति सता किमियाह--'अणिच्छ तदियनं' अणिच्छति तस्मिन्सास्य साधोर्गमनं तदियसं
 सित्या सिद्धं तन्मया भण्यते, तेषां किं सारहीनस्तन्मयाहोन्विदन्यथेत्याह--'अहं विषयादभेजो तिरुपणो जगत्' धरणी बृन्द-
 धातिनी ततो द्विधा भेदा, तमादयि न तिष्ठति त्रिधा, प्रत्यक्षयो द्वी द्वी परिको यावत्तथा न पातयति । काः पुनरत्र दृष्टान्त
 इत्याह--'अथा अलावधगा' अलावध--उपश्रुयमान--दृष्टान्तस्तेनोपगा, यथा हि सानि संतानानि जगत्स्थितं जाययथा, एवं
 तेऽपि सैवता वृत्त्यन्ते साहचर्येति, तत्पर्यं भेदा, एवमविधारेकाकी भवति । भदि सो कूगति तादे एको भवत्यसि--ओ (जगत्)
 सधन्तो मूले तादे द्विद् सादृश्या त्रितिअतिवसे एत्याति, ततश्च पुनः प्रत्यक्षा--ते निरन्तरेणया. मा मा कजे मरुतु, आते मोडनि
 भित्ति यो तादे.सने इतलो मरुति, आते तेति इतलो मरुतान् कोद विभाओ पुजा, पर विंदभार्द, जगत् भवता राग
 मरुति दिवसे कन्तरेभाओ पलितो, सो पुजा कओ पज्या एकोकं पादमं न अरति, एवं तेडनि अहं मदिआ तादे पुजा
 कंठोति एवं जेज्ज आन तेलंभ तेलंभ अजा, एको भदिसम्यगाओ तंधादयो विंदह, भत्त तमनि न भुयानि तादे यो यो
 योति, भत्त योति एको न पुनर तादे मयागी भवति, तेति इवमारणं वा उमदभाति, एवं ता एकात्रयो विंको भविनेण ॥
 केन पुनरुपनेगेकस्यपिरेकमपुनरपुनर भवत भवत भवेरे तद्विद्यन्ते । इत्याह--

—Bible. I have been told that you are a very good person.

[illegible]

संगारो रायणि ए आलोयणपुवपत्तपच्छा वा । सोममुहिकालरत्तच्छऽणंतरे एकदो विसए ॥२२॥ (भा०)
संगारः-संकेतः पृथग्भावकाले कर्तव्यः, यथाऽमुकप्रदेशे सर्वैः संहन्तव्यमित्युपायः, तं च प्रदेशं प्राप्तानां को विधिरित्याह-‘राइणि ए आलोयणपुवपत्तपच्छा वा’ रत्ताधिकस्य-गीतार्थस्य पूर्वप्राप्तस्य पश्चात्प्राप्तस्य वाऽऽलोचना देया, तदभावे लघोरपि गीतार्थस्य दातव्या, कियत्पुनः क्षेत्रमतिक्रमणीयमित्याह-‘सोममुही’त्यादि, अशिवकारिण्या विशेषणानि, सौम्यं मुखं यस्याः सा तथा, कथमुपद्रवकारिण्याः सौम्यमुखीत्वम् ?, अनन्तरविषयं प्रत्युपद्रवाकरणात्, कृष्णमुखी द्वितीयेऽपि न मुञ्चति, रत्ताक्षी तृतीयेऽपि न मुञ्चति, यथासाधनमन्तर एव स्थीयते सौम्यमुख्याम्, ‘एकं’ इति एकमन्तरं कृत्वा तृतीये स्थीयते कृष्णमुख्यां, ‘दो’ इति द्वावन्तरे कृत्वा चतुर्थे स्थीयते रत्ताक्ष्यां, तेसि संगारो दिण्णेछतो भवति, यथा अमुगत्थ मेलाइयधं, जाहे मिलीणो भवति ताहे तत्थ जो राइणिओ पुवपत्तो वा पच्छापत्तो वा तस्स आलोयणा दावया. अह गीयत्थो ओमो ताहे तस्स आलोइज्जइ, सा पुण तिधिहा उंशइआ-सोममुखी कालमुखी रत्तच्छी व, जा मा सोगसुरी तीसे एकं विसयं गम्मइ, कालमुखीए एगो विसओ अंतरिज्जइ, रत्तच्छीए दो विसए अंतरेऽण चउत्थे विसए ठानि । असिचे त्ति दारं समत्तं ॥ अशिवेन यथैकाकी भवति तथा व्याख्यातं, माम्प्रतं “ओमोयरिए” इति यदुक्तं तद्व्याख्यानमाह—

१ तेभ्यः संकेतो यतो भवति यथा भमुकत्र गीतवित्तव्यं, यथा गीतितो भवति तदा तत्र गो गतिकः पूर्वपक्षो वा पश्चात्प्राप्तो वा गन्तो आलोचना दातव्या, अथ गीतार्थाऽपमन्त्रा (अणि) तस्मै आलोचयेत्, या पुनक्तिपिषा इत्योगी (उपप्राविद्धा)-गौ-गुम्पनी कृष्णमुखी रत्ताक्षी व, या मा सोगसुरी तस्यामेको विषयो गम्यते, कृष्णमुख्यामेको विषयोऽंतरव्यते, रत्ताक्ष्यां दो विषयो अन्तरपि-वा यदुर्थे विषये निवृत्ति । अशिवमिति तदं समाप्तं ।

एमेयं च ओमस्मि भेओ च अलंघि गोणिदिहंतो ।

‘एवमेवे’ति अनेनैव प्रकारेणायमद्वारमपि व्याख्येयं, यथाऽशिवद्वारं व्याख्यातं, यो विधिरशिवद्वारे सोऽत्रापीत्यर्थः, पुनश्चो बहुसादृश्यप्रतिपादनार्थः, अचमे-दुर्भिक्षे, अपिचाब्द-सादृश्यसमावने, तदुच्यते-“संघच्छरधारसएण होहिति ओमति ते तओ निति” इत्यादि, भेदन-भेद-एकैकता, पुनश्च एवकारार्थः, कस्मिन् पुनरसी भवतीत्याह-अलाभे भवति, अत्राद्यावाहारस्येत्यर्थः, यदेको लभते तदावपि, द्वी वा द्वा न किञ्चिद्ददाति, एकैक एव लभते इत्ययमादेरेकाकिता । मत्र दद्यान्तमाह-‘गोणिदिहंतो’ गोरद्यान्तः, यथा संहताना गवां स्वल्पे तुणोदेके न तृप्ति, पृथग्भूताना स्यात्, तथेहापीति ॥ ओमोपरियापयि एतेव कस्मो, धारसहि संघच्छरेहि भारद्धं जाहे पारं न पार्यसि ताहे गणभेयं करेद, नाणस-गि-छाणो न तदा परिहरिज्जइ । एत्थ गोणिदिहंतो काययो, अत्थं गोप्राक्षण नन्दति, एवं ओमेणवि एगागिओ विहो ॥ दार ॥ साम्भतं राजभयद्वारमतिपादनायाह—

रायभयं च खड्का चरिमदुगे होइ गणभेओ ॥ २३ ॥ (भा०)

राशो भयं राजभय, चसब्द एवमेवेत्यलानुकर्षणार्थः “संघच्छर धारस” इत्यादि, कियन्ता पुनस्तस्य भेदा इत्याह-चतुर्थो, सत्तायाः प्रकारवचने चा, चतुष्पकारमित्यर्थः, के पुनस्ते इति !, मा त्वरिषा अनन्तरमेवोच्यन्ते, किं चतुर्ज्यपि

१ भयमोदर्थतावामपि एव एव क्रमा, इत्युक्तमो र्दर्थस्य जातस्य कदा पारं च मयुक्कसिउ त्ता गणभेयं करोति, नाभाप-ग्लामो न एता परिद्विषते, एत्थ गोप्राक्षणाः करंम्यः । गोप्राक्षणी भवतो वामपुनः, पृथक्समोपावेकापी ददा ।

भेदेषु ? , नेत्याह—‘चरिमदुर्ग’ इत्यादि. ‘चरिमे’ पश्चिमं द्वये ‘भवति’ जायते ‘गणभेदः’ गच्छत्युपभावनः, एकैक इत्यर्थः ।
नाम्नोरे
असिनादिः
भा-२३-२४
२५॥

‘रायदुष्टमवि तेह्य चारमसंवच्छरेहिं होहिंति’ । भेदचतुष्टयस्वरूपदर्शनायाह—
निधिसज्जति य पदमो विद्वओ मा देह भत्तापाणं तु । तदुओ उयगरणहरो जीवचरित्तस्स वा भेओ ॥ २४ ॥ (भा०)

सुगमा, णवरं—‘जीय’ति जीवितभेदकारी चतुर्थो भेदआरिचभेदकारी वा चतुर्थो राजा, उपहरणआरिजीवितचारित्तवा-
रिणोर्गणभेदः कार्य इति । ‘तं चउविहं नितिमओत्ति य पदमो विद्वओ मा देह भत्तापाणं तु । तदुओ उयगरणहरो
जीवचरित्तस्स वा भेओ’ ॥ आह—कथं पुनः साधूनां त्यागपराधानां गतभयं भवति ? , ‘यस्य हत्तो न पादो न, नित्यतां
च सुयन्त्रितम् । इन्द्रियाणि च गुप्तानि, तस्य राजा करोति किम् ? ॥ १ ॥’ मत्तमेतत्, किं तर्हि ?—

अहिमर अणिइदरिसणवुग्गाहणया तहा अणायारे । अयहरणदियग्गणाणं आणालोणं न कुप्पिजा ॥ २५ ॥ (भा०)

अन्तेउरप्यगेमो नायनिमित्तं न सो पउमंजा ।

व्याख्या—‘अभिमरा’ अभिगुराकार्यं नायन्ति श्रियन्ते नैत्वभिमराः, तुल्यहिंसायाद्वागुक्तं प्रविद्यापरं ज्ञापानं-
यन्तीति, साधूनां किमायातमिति नैत्, इत्यन्ते. अन्यथा प्रवेगमग्नभमानः कश्चिन्मापुर्गेण प्रविद्या तल्लुनं, ततः निनि-
वेकित्वात्स राजा साधुभ्यः कुप्येत्, कुप्येदिति धैतहित्वापदं प्रतिपदं योजनीयं, अभयश्चात्, अणिद्वान्—अगमन्तान्
मन्यमानो दर्शनं नच्छति, प्रस्थानादौ च इष्टा इति कुप्येत् । ‘अनुग्राहयानां’ विगल्बः पुन्यायागुत्—प्रापन्तेन केनचित्प्रत्य-
नीकेन व्युद्गाहितः, यद्येते तयानिष्टं ध्यायन्तीति कुप्येत् । लोकं प्रत्यनाचारं मनुर्देशादीन् दृष्टा कुप्येत्, अपहरणं कृत्वा

तत्प्रतिपक्षो दीक्षित इति कुप्यते, आशालोपे वा कचिदाज्ञा लोपिता-न कृता ततश्च कुप्येत् !, अन्ताधुरे प्रवेशं कृत्वा केनचिद्विधधारिणा विकर्म कृतं ततः प्रद्वेषं यायात्, वादिना वा केनचिन्निष्ठुणा परिभूत इति, ततो निमित्तात् स इति- राजा प्रद्विष्यति प्रदुष्येद्वा । द्वारम् । 'त पुन रायपुढं कहं होआ !, केणति छिंमत्थेणमतेउरमवरखं होआ । अहया जहा वा यादिना बादे "तस्स पंडियमाणस्स बुद्धिउत्तस्स दुरप्पणो । मुद्धं पापण अकम्म बाई वागरियागजो ॥१॥" एष राय पुढं भविज्जा, निदिसए भत्तपाणपडिसेहे चवगरणहरे अ एस्य गण्ठेण चेव वयांति, जस्य जीवचरित्तमेजो तस्य पगणिजो होआ । बादे ॥ धुभितद्वार व्याचिल्याधुराह—

सुभिए मासुजेणी पलायणं जो जजो तुरिमं ॥ २६ ॥ (आ०)

क्षोभे एकाकी भवति, क्षोभ-आकस्मिकः संव्रासः, तत्र 'मासुजेणि' सि माला अरहट्ठस्य पतिता, उज्जयनी नगरी, उज्जयिन्या घट्टथी मालया आगत्यागत्य मानुपादीन् हरन्ति, अव्यदा तत्र कूपेअपहमाला पतिता, तत्र केनचिदुक्तं- माला पतिता, अन्येन सहसा प्रतिपन्नं मालयाः पतिताः, ततः संक्षोभाः, तत्र किं भवति !, आह-'पलायणं जो जजो तुरिये' 'पलायनं' नाशनं वा कश्चिद्यत्र व्यथस्यितस्तच्छुतवान् स तत एव नाष्ट इति । 'मासुजेणि' सि दृष्टान्तसूचकं वचनम् ।

। तए पुमा एगद्विद कथं भवेत् !, केनचिद् छिन्नलेनान्त-पुल्लमपादं भवेत्, जवथा एवा वा वादिना बादे-एस्य वगिहत्तमपल्ल द्रुदिमचाणि माभिनो दुरालम्भः । मूलीनं पादेनाक्रम्य वादी कापुरियावता ॥ १ ॥ एवं राखेइलो मयेत्, भिंजियदी मच्छावमसिपेये रक्करणहरे पाय गच्छेनेव मज्जन्ति, एव जीवचादिभेदकदेहादी मयेत् । द्वारे ।

खुंभिए वा एगागी होजा, जहा उज्जेणीए अरहट्टमाला पडिआ, लोगो सबो पलाओ मालवा पडियत्ति, एरिसे खुंभिए एगागी होजा, जो जओ सो तओ णासति । दारं ॥ अधुना यदुक्कं राजभयद्वारे, 'वायनिमित्तं च से पडस्सेज'त्ति तद्ध्याचिख्यासुराह-तस्स पंडियमाणस्स, बुद्धिल्लस्स दुरप्पणो । मुद्धं पाएण अक्कम्म, वाई वाडरिवागओ ॥ २७ ॥ (भा०)

आह चोदकः—शोभनं स्थानं तद् व्याख्यायाः, ननु खुंभितद्वारेणान्तरितत्वात्कोऽयं प्रकारः ? इति, अत्रोच्यते, निर्यु-क्तिग्रन्थवशाददोषः । यतोऽत्रैकगाथया “अंतेउरे” इत्यादिकया राजभयखुंभितद्वारे उक्ते ततस्तत्रानवसरत्वादित्येव युक्ता व्याख्या, 'तस्ये'ति 'तस्य' राज्ञो भयहेतोः, कथंभूतस्य ?—'पण्डितमनिनः' पण्डितमन्यस्य पण्डितमात्मानं मन्यते स एवं-मन्यो, ज्ञानलवदुर्विदग्धत्वात्, बुद्धिं लातीति बुद्धिल्लो बुद्धिल्लस्य 'दुरात्मनः' मिथ्यादृष्टित्वादभद्रत्वाच्छासनप्रत्यनीक-त्वात्स तथा तस्य, किमित्याह—'मूद्धानं' उत्तमाङ्गं पादेनाक्रम्य 'वादी' वादलब्धिसंपन्नः साधुर्वार्युरिवागतः—अभीष्टं स्थानं प्राप्त इत्यक्षरार्थः, समुदायार्थस्तु—स राजा पण्डितमन्यतया दर्शनं निन्दति, तद्वादी वा कश्चित्, तत्र च साधुर्वीदी, तेन सर्वां प्रविश्य न्यायेन पराजितः, तथाऽपि न साधुकारं ददाति प्रभुत्वात्तथाऽपि निन्दति, पुनश्चासौ साधुर्वीदी विद्यादि-वलेन सभामध्ये तस्य शिरसि पादं कृत्वाऽदर्शनीभूतः, ततश्चासौ परं परिभवं मन्यमानः प्रकर्षेण द्वेषं यायात्, इति श्लोकार्थः ॥ उत्तमार्थद्वारप्रतिपादनायाह—

१ क्षोभे चैकाकी भवेत्, यथा रज्ज्विन्यां अरहट्टघटीमाला पतिता, लोकः सर्वः पलायितः—मालयाः पतिता इति, ईदृशो क्षोभे एकाकी भवेत्, यो यत्र स ततो नश्यति ।

निजवगस्त सगासं असाई एगाणिओ व गच्छिआ ।
सुसत्थपुच्छगो वा गच्छे अह्वाडवि पडिअरिउं ॥ २८ ॥ (मा ०)

निर्यापयति—आराधयति निर्यामक—आराधकस्तस्य 'सकारं' मूलम् असति—द्वितीयाभावे एकाक्यपि कालं कर्तुंकामो गच्छेत्, सूत्रार्थदृष्टको वा गच्छेत् । वस्तुमार्थस्थितस्यैकाक्यपि मा मूल्यवच्छेद 'अह्वावि पडियरिउ' अथवाडपि 'प्रति-चरितुं' प्रतिचरणाकरणार्थम्, 'वसमहे वा' सो साह वसमहे पडियज्जिउकामो, आयरियसगासे य नत्थि निजमओ, साहे अन्नस्य ययेआ, सो ससपाइओ यच्चउ, असति ताहे एगो एगाणिओ ययेआ, अह्वा वसिमहपडिवणओ साह सुओ, तत्स सुसत्थपुच्छगणि अयुदायि, इयस्स अ सकिआणि, अज्जत्स य नत्थि, साहे तस्य पडिपुच्छगनिमिउं ययेआ । अथवा वसिमहपडिअरयहिं गम्मति ॥ किडिअद्वारं व्याचिख्यासुराह—

किडिओ व परिरपणं मंदगई वावि जाय न मिलेआ ।

'किडिउ' सि पते पथेण वर्यंति, तस्य कोइ पयाओ वसिणो, अण्णेण ययेआ, अह्वा थेरो, तत्स य अतरा गडुा ढोंगरा वा, जे समत्था ते वसुएण वर्यंति, ओ असमत्यो सो परिरपणं—अमाहेण वच्छइ, ततो जाव ताणं न मिलइ ताव

१ इत्तामये वा, स सापुवसमार्थं प्रविपुक्कामा, जात्थारसकत्ते य माडि विवोमका, सपुज्जपन्न मजेइ, उदा ससपाइओ यच्चउ, असति तदेव पक्कावी प्रवेण, अयवोचमार्थेयण्ण। सापुः सुवा, सस एत्तामयेपुगपान्पणोमि, अस य उडिवादि, अम्वल व य सन्धि, उदा तत्र प्रविपुक्कामिउं प्रवेइ, अयवा वसमार्थेयनिचरडे गम्यते । २ सिउडिइ इति, इके पवि प्रमन्दि, वय उडिअइ एव उडीमि, अण्णेन मजेइ, अथवा स्थिर, तस्य य अन्तराहे गत्तो पवता वा, ये समर्थास्ते प्रमन्दि, योअसमर्थः स परिरपेण—असमेव ममति, ततो वापसेयां न मीडति ताव—

एगागी होजा ॥ इदानीं गार्थार्थः-‘फिडितः’ प्रश्नः, गच्छतामेव सर्वेषां पथिद्वयप्रदर्शनात्संजातमोहोऽन्येनैव पथा प्रयात-
स्तत एकाकी भवति । ‘परिरणं वा’ परिरयो-गिर्योदेः परिहरणं तेन वा एकाकी कश्चिदसहिष्णुर्मन्दगतिर्वा कश्चित्साधुः
यावन्न मिलति तावदेकाकी भवति । उक्तं फिडितद्वारम्, इदानीं ग्लानद्वारमुच्यते—

सोऽङ्गं व गिलांणं ओसहकज्जे असई एगो ॥ २९ ॥ (भा०)

गिलाणनिमित्तेण एगागी हुजा, तस्स ओसहं वा आणियवं । असइ संघाडयस्स ताहे एगागी वच्चिजा, अहवा गिलाणो
सुओ ताहे सबेहिं गंतवं । अहप्पणो आयरिआ थेरा ताहे तेसिं पासे अच्छियं, ताहे संघाडयस्स असइ एगागी वच्चिजा ।
इदानीमक्षरगमनिका-श्रुत्याऽन्यत्र ग्लानं सङ्घाटकाभावे एकाकी व्रजति, यदिवा स्वगच्छ एव ग्लानः कश्चित्, तदर्थमीप-
धादीनामानयनार्थं व्रजत्येकाकी द्वितीयाभावे सति ॥ उक्तं ग्लानद्वारम्, इदानीमतिशयिद्वारम्—

अइसेसिओव सेहं असई एगाणिअं पठावेज्जा ।

कोई अतिसयसंपणो सो जाणइ, जहा एयस्स सेहस्स सयणिजगा आगया, ताहे सो भणति-एयं सेहं अवणेह, जइ न

१ देकाकी भवेत् । २ ग्लाननिमित्तेण एकाकी गयेत्, तस्यौषधं वा आनेतत्तं, भवति संघाटकस्य तदेकाकी व्रजेत्, अथवा ग्लानः सुतल्लदा सर्वेगन्तव्यं,
अथात्मन आचार्याः स्वधिराल्लदा तेषां पार्थे स्याताम्यं, तदा संघाटकस्यासति एकाकी व्रजेत् । ३ कथित् भतिरागसंपन्नो जानाति सः-यथैतस्य शेष इत्थं स्वजना
आगताः, तदा स भणति-एयं नैव क्षमपनयत्, न यद्यपनयत् । + एगाणिओऽति गच्छेत् २० पयट्टेजा (पृ०) ।

अवगच्छ तांहे एस ण करेति पवर्जं, ततो सो असइ संपादयस्स एगणिओवि पट्ठविज्झइ ॥ इदानीमस्सरार्थं.—अतिशयी वा कश्चिदभिनवप्रजित द्वितीयेऽस्त्येकाकिनमपि प्रवर्त्तयेत् । उक्तमतिशयविद्यारम्भ, इदानीं देवताद्वारम्भ—

देवय कल्लिगरुवणा पारणप सीरकहिंरं च ॥ ३० ॥ (भा०)

इह कल्लिगेसु अणवएसु कंचणपुरं नगरं, तत्थायरिआ बहुसुआ पहाणागमा बहुसिस्सपरियारा, ते अणण्या सिस्साण सुस्सरथे दाऊण सज्जाभूमिं वसंति, तस्स य मण्डंतस्स कथे महति महाल्लो रुक्खो, तस्स हेद्धा देयया महिलारुवं घित्ठिषा कलुणकलु-
णाइं रोयसि, सा तेण विद्धा, एवं विविअरियसेसि, तथो आयरियस्स संका जाया—अहो ! कीस इमा एवं रोषइ ? सि, तांहे ओपसिऊण पुच्छिआ किं पुण धम्मसीळे—कयसि !, सा मणइ—अगर्थ ! किं मज्जेवं रोइयवं !, आयरिओ अणइ—किं कहं था !, सा मणइ—अहमेयस्स कंचणपुरस्स देयया, एवं च अइरा सर्वं महाजलण्णयाहेण पछायिअिहिति तेण रुआमि-
सि, एते य साहुणो एत्थ सज्जायंति, ते अ अमत्तय ममिस्संतिहि अओ रुआमि, आयरिएण मणिअं—कह पुण एवं जाणि-

१ तदैव न करोमि यमजर्ज, तदा सोऽन्तहि संवत्तकल इकारकसि प्रकल्पते । २ इह कल्लिगेसु अणवेषु काष्ठानपुरं नगरं, तत्ताचारो बहुसुआ प्रधाना-
मता बहुशिवपरिचारा, तेऽन्तदा निन्देयका सुपाथो दण्ठा सज्जाभूमिं वसन्ति, तस्य च मण्डन्ता अपि महातिमदाय दूषा, तस्याथो देवता महिलारूपे-
विदुष्ये कलणकल्यानि रोदिहि, सा तेण एता, एवं द्वितीयविषयेअपि, तत आचार्यल्ल सदा जाण—अहो ! कुत इक्खेच रोदिहि ! इति, तदा अणवले-
पुता—किं पुनर्थमसीळे ! रोदिहि !, सा मणहि—अगणम् ! किं मज्जेवं रोइयवं !, सा मणहि—अहमेयस्स काष्ठान-
पुरस्स देवता, एवमाधिरात् सर्वं महाजलण्णयेन प्रमुदिक्खते तेण रोदिमि इति, एते च सापथोअ सदाआयमिदं ते चाण्णय ममिप्पन्दीहि अतो रोदिमि,
आचार्येण मणिअं—कथं पुनरेतत्त जाणते !,

जइ ? सां भणति जओ तुज्झं खमओ पारणए दुज्झं लभिस्सइ, तं से रुहिरं भविस्सइत्ति, जइ एवं होजा तो पत्तिएज्झइ, तं च धेत्तूण सबसाहूणं पाएसु धेवं थेवं देज्झाह, जत्थ देसे तं सहावं जाहिति तत्थ ण जलप्पवाहो पभवेस्सइत्ति मुणि-जह त्ति, ततो एवति आयरिण पडिबन्नं, ताहे चित्तिअदियसे तहेंन लद्धं तहा संजायं, ततो आयरिएहिं सवेसिं मत्तए पत्तेअं पत्तेअं तं दिन्नं, तओ जहासत्तीए पलायंति, जत्थ तं पंडुरं जायं तत्थ मिलिआ । एवं एगागी होजा ॥ उक्तं देवता-द्वारम्, अथाचार्यद्वारं—

चरिमाए संदिट्ठो ओगाहेज्जण मत्ताए गंठी । इहारा कयउरसगो परिच्छ आमंतिआ सगणं ॥ ३१ ॥ (भा०)

चरमा—चतुर्थपौरुषी तस्यां 'संदिष्टः' उक्तः यदुत-त्वयाऽमुकत्र गन्तव्यं, स चाभिग्रहिकः साधुः, ततश्चासावेवमाचार्ये-णोक्तः किं करोति ?—सकलमुपकरणं पत्रकपडलादि बोद्धावयति, मात्रकं च तेन गच्छता ब्राह्मं, अतस्तस्मिन् ग्रन्थिं ददाति, सा भूद्धयः, प्रत्युपेक्षणीयं स्यात्, एवमसावाभिग्रहिकः संयज्य तिष्ठतीति । 'इह' स्ति आभिग्रहिकाभावे विकालयेलायां गमनप्रयोजनतापत्तितं ततः 'कृतोत्सर्गः' कृतावश्यकः किं करोतीत्याह—परीक्षार्थमिति—पदयामः कोऽत्र मद्भजनान्तरं प्रवर्त्तते को वा न प्रवर्त्तते इति स्वगणमामग्नयति, ते च प्रतिक्रमणानन्तरं तत्रैवान्तर्मुहूर्तमात्रकालमासते, कदाचिदा-

१ सा गणनि-यतो युग्माहं क्षुत्तः पारणके दुग्धं गृह्णते, तत्र तस्य रुहिरं भविष्यतीति, यत्पुं गृहेद ददा द्रव्यं, तत्र द्रव्येयशिवसे स्त्रोक्तं श्लोकं यथाः, गम देसे तत् न्यमावं गारयति तत्र न उत्तमवाहः प्रमनिएत्तीति जानीया इति, तत्त एवमिति आचार्येण प्रतिक्रमं, तत्र द्रव्येयशिवसे तथैव लब्धं तथा संगानं, तत्त आचार्येः गर्भेनां सापके प्रनेहं २ तद्वत्, ततो यथाशक्ति पत्राययो, यत्र तत्र पारपुरं जालं तत्र मीलितः, पत्रेकाकी भवेत् ।

चार्याः सत्यपूर्वा सामाचारी प्ररूपयेदु, अपूर्व चार्यपदं, तत्रस्थाश्च तानामन्यन्त्यसौ-भो भिक्षवः ! अमुकं मे गमन-
कार्यमुपस्थित, तत्र—

गच्छेज्ज को णु सवेऽवऽणुगगहो कारणानि दीर्घिता ।

अमुञ्जो पृत्य समत्थो अणुगगहो जमयकिङ्कमं ॥ ३२ ॥ (भा०)

कतमं साधुस्तत्र य गमनक्षमः !, तत्राचार्याश्चअथानन्तरं सर्वेऽपि साधव एव भुवन्ति-अहं गच्छाम्यहं गच्छामी-
त्यनुग्रहोऽयमस्माक । तत्राचार्यो वैद्यावृत्त्यकरणयोग्याहिरुर्व्यादीनि कारणानि ' दीपयित्वा ' स्वयं प्रदर्शयेंदं भणसि-अमु-
कोऽत्र कार्ये 'समर्थ' क्षम', ततश्च वोऽसावाचार्येणोक्त- अयं क्षम इति स भणसि-अनुग्रहो मेऽय, ततः को विधिः !, ततः
स जिगमिषुः साधुराचार्यस्य वैत्यसाधुयन्दना करोति, यदि पर्यायेण लुप्तस्त- शेषाणामपि वैत्यसाधूना यन्दनां करोति,
अथयाऽही गन्ता साधू रक्षाधिकस्ततस्तो साधवस्तस्य वैत्यसाधुयन्दना विदधाति, एतदुभयकृतिकर्म-यन्दनं । ततः स
गन्ता साधुः किं करोति जिगमिषुः सन् !—

पेरिसिक्करणं अहवाचि अकरणं दोषऽपुच्छणे दोसा ।

सरणं सुयं साधु सन्ती अतो यदि अन्नभावेणं ॥ ८ ॥

यद्यमो सूर्योद्गमे यास्यति तदा प्रादोषिकां सूत्रपौष्ठीं करोति, अथवा रात्रिशेषे यास्यति प्रयोजनवशात् ततः सूत्र-
पौष्ठीमकृत्यैव स्वपिति, एतत्पौष्ठीकरणमकरणं चेति । पुनरपि च तेन गच्छताऽऽचार्यः प्रच्छन्नीयः प्रत्यूपसि-यास्याम्यह-

मिति, अथ न पृच्छत्यतः 'दोच्चऽपुच्छणे दोस' इति द्वितीयवारामपृच्छति दोषाः-वक्ष्यमाणाः, के च ते ? इत्याह-'सरणं' गाहङ्गं, स्मरणमाचार्यस्यैव संजातं, एवंविधमन्यथा व्यवस्थितं कार्यमन्यथा कथंचित्संदिष्टं, 'सुय' इति श्रुतमाचार्यैर्यथा ते तत्राचार्या न विद्यन्ते यन्निमित्तं चासौ प्रेष्यते, तद्वा कार्यं तत्र नास्ति, 'साहु' इति अथवा विकाले साधुः कश्चित्तस्मात्स्थानादागतस्तेन कथितं यथा स आचार्यस्तत्र नास्तीति, 'सण्णि' इति अथवा सञ्ज्ञी-श्रावक आयातसेनाख्यातं, 'अंतो' इति अभ्यन्तरतः, कस्य ? प्रतिश्रयस्य, केनचिदुल्लापितं, यथा-अस्माकमप्येवंविधाः साधव आसन्, ते च ततो गता मृता वा, 'वहि' इति बाह्यतः प्रतिश्रयस्य श्रुतमन्यस्यै कथ्यमानं केनचित्, 'अन्नभावेण' इति योऽसौ गन्ता सोऽन्यभावः उन्निष्क्रमितुकामः, एतच्चाचार्याय तत्सङ्घाटकेनाख्यातं, ततश्चासौ ध्रियते केनचिद्व्याजेन ॥ यदि पुनरसौ गन्ता न प्रबोधं यायात्ततः-बोहण अप्पडिबुद्धे गुरुवंदण घट्टणा अपडिबुद्धे । निच्चलगिसण्णद्धाई दट्ठं चिट्ठे चलं पुच्छे ॥ ९ ॥

अचेतयति सति तस्मिन् गन्तरि बोधनं गीतार्थः करोति ॥ ततः साधुरुत्थायाचार्याभ्यासमेति, गत्वा च यद्याचार्यो विबुद्धस्ततोऽसौ गुरवे वन्दनं करोति, अथाद्यापि स्वपिति ततः संघट्टना चाचार्यपादयोः शिरसा घट्टना-चलनं क्रियते, अथासौ प्रतिबुद्ध एव किन्तु निश्चलो निपणः-उपविष्टो ध्यायतीति, ततस्तमेवंभूतं निश्चलं निपण्णध्यायिनं दृष्ट्वा किं कर्तव्यमित्याह-'चिट्ठे' स्यातव्यं, तेन गुरुध्यानव्याघातेन महाहानिसंभवात्, 'चलं पुच्छे' इति अथ चलोऽसौ ततः प्रष्टव्यः-भगवन् ! स एषोऽहं गच्छामीति । ततश्चासावाचार्येण संदिष्टः-इदमेवं त्वया कर्तव्यमिति व्रजति, स चेदानीं गन्तुं प्रवृत्त इत्येतदेवाह-अप्पाहि अणुत्ताओ स सहाओ नीह जा पहायंति । उवओगं आसण्णे करेह गामस्स सो उभए ॥ १० ॥

सन्दिग्धः प्राग् पश्चादनुशातो वेति ततो मच्छति, कथम् ?-ससहायः, स्थित्यन्त कालं यावत्सहायो प्रजति ?-
 'यावत्प्रभातं' जातदूयौदय इत्यर्थः, ससहायश्च प्रभातं यावद्ब्रूयति श्वापदादिभयात्, एवमसौ साधुर्भोजनं ग्रामसमीपं प्राप्तः सन्
 किं करोतीत्याह-उपयोग करोति, किंप्रियम् ?-उभयविपर्ययः, मूत्रपुरीषपरित्याग इत्यर्थः, कस्मादेव चेत् ग्रामसन्निधान एव
 त्यण्डिलसन्नायाद् गयादिसंस्थानात् ॥ अथ रात्रौ गच्छतः कश्चिदप्ययः संभाव्येत तत् प्रभातं यावत्स्थातव्यं, तथा चाह-

हिमतेजसायमया दारा पिहिया पदं अयाणतो ।

अच्छद् जाय पमायं वासियमस्तं च से यसमा ॥ ११ ॥

हिमं-शीतं स्नेहः श्वापदानि-सिद्धादीनि, एतन्मयाप्रभातं यावदास्ते, यदि पुरस्तद् दाराणि पिहितानि ग्रामस्य
 फलद्वकं पथानं याऽज्जानंस्तिष्ठति यायत्प्रभातमिति । एवं च प्रभातं यावत्स्थिते गन्तरि 'वासिकमकं' दोषान्नं 'से' तस्य
 'यसमा' गीतार्थो आनयन्ति । अयं केभ्यस्तदानीयते ?-

तवणकुल संखडीप अणहिंदंते सिणेह पयवज्जं । भत्तट्ठिअस्स गमणे अपरिणप गाडय वहर ॥ १२ ॥

स्थापनाकुलेभ्यः तथा 'संखडीप' स्ति सामयिकी भाषा भोजनप्रकरणार्थं तस्य धा, के पुनस्तदानयन्त्यत आह-'अणहिं-
 दंते' ये भिक्षां न पर्यदितवन्तः, कस्मात्पुनस्ते मच्छमानयन्ति ?, उच्यते, तेषामहिण्डकाना गृहस्था गौरवेण प्रयच्छन्ति,
 कीदृशं पुनस्तेर्भक्षमानयनीयम् ?-'सिणेहपयवज्जं'ति स्नेहेन-धृतादिना पयसा-क्षीरेण(वर्जित)भक्षं गृह्णन्ति, न तैले ग्राह्यम-

मङ्गलत्वात्, न घृतं परितापहेतुत्वात्, न दुग्धं भेदकत्वात् काञ्चिकविरोधित्वाच्च, काञ्चिकप्राथम्यायित्वाच्च संयतानां, किं पुनस्ते गृह्णन्ति ?-दधिसक्तुकादि, तदसौ भुक्त्वा व्रजति, तथा चाह-‘भक्तद्विअस्स गमणं’ भुक्त्वतस्ततो गमनं भवति, अथ न तस्य भक्तपरिणतिर्जातित्यतोऽपरिणते भक्ते सति गव्यूतिमात्रं यावन्मार्गं वहति । क्रोशद्वयं गव्यूतिः ॥ इदानीं तस्य गच्छतो विधिरुच्यते—

अतथंडिलसंकमणे चलवक्खित्तणुवउत्तामागरिण् । पडिपक्खेसु उ भयणा इयरेण विलंबणा लोणं ॥ १३ ॥

स्थण्डिलादस्थण्डिलं च संक्रामता साधुना पादौ रजोहरणेन प्रमार्जनीयाविति त्रिधिः, सा भूत् सचित्तपृथिव्या अचित्त-
पृथिव्या व्यापत्तिः, स्यात्तथा च पादयोरसौ रजोहरणेन प्रमार्जनं करोति, अथ कश्चित्सागारिकः पथि व्रजतश्चलो भवति
व्याक्षिसोऽनुपयुक्तश्चेति, तत्र चलो-गन्तुं पथि प्रयुक्तः, व्याक्षिसो-हल्लुलिसधुसच्छेदादिव्यग्रः, अनुपयुक्तः-साधुं प्रत्य-
दत्तावधानः, यदैवंविधः सागारिको भवति तदा रजोहरणेन प्रमृज्य पादौ याति । ‘पडिपक्खेसु उ’ इति विसदृशाः पक्षाः
प्रतिपक्षाः, असदृशा इत्यर्थः, तेषु प्रतिपक्षेषु ‘भजना’ विकल्पना कर्त्तव्या, एतदुक्तं भवति-केयुचित्प्रतिपक्षेषु प्रमार्जनं
क्रियते केयुचित्तु नैव, तुशब्दो विशेषणार्थः, किं विशेषयति ?, प्रतिपक्षेष्वेव समुदायरूपेषु भजना कर्त्तव्या, न त्वैकैकस्मिन्
भङ्ग इति, यदा तु सागारिकः स्थिरोऽव्याक्षिस उपयुक्तश्च साधुं प्रति भवति तदा ‘इतरेणं’ति इतरशब्देन रजोहरणनिप-
द्योच्यते तथा पादौ प्रमादं, न रजोहरणेन, ‘विलंबणं’ चि तां च निपद्यां हतेन विलम्बमानां नयति, न तच्छरीरसं-
स्पर्शनं करोति, कियतीं भुवं यावदित्याह-‘आलोयणं’चि आलोकनमालोको यावत्तदृष्टिप्रसर इत्यर्थः, अथवा ‘इतरेणं’ति

पुच्छाए तिणि तिआ छफे पढम जयणा तिपंचविहा । आजम्मिदुविहतिविहा तिविहा सेसेसु काएसु ॥ १४ ॥
पुच्छायां सत्यां 'तिणि ति'ति त्रयस्त्रिका भवन्ति, तत्र पुरुषः स्त्री नपुंसकं च, तत्रैतेगर्भकस्त्रिप्रकारः—नाल्ल-
रुणो वृद्धश्चेति, एवमेते त्रयस्त्रिकाः, नवेत्यर्थः, तथा तर्तव साधुना गच्छता 'छफे पढमजयणा' इति पदे प्रथिव्यादि-
लक्षणे यतना कर्त्तव्या, तत्र 'पढमजयणा तिपंचविह'ति प्रथमो वः पृथ्वीकायः तस्य यतना त्रिपंचविधा, तत्र
त्रिविधा सचित्तस्य अचित्तस्य मिश्रस्य च पंचविधा पृथिवीकाययतना कृष्णनीलरक्तपीतगुह्येति, अथवा त्रिपञ्च-
विधेति—त्रयः पञ्चका पञ्चकदशप्रकारेत्यर्थः, तथाहि—मचित्तः पृथिवीकायः शुद्धादिः पञ्चधा, एवमचित्तो मिश्रश्च,
तथाऽऽकाये 'दुविहा [जहा जयणा] तिविहा च' तत्र द्विधा अन्तरिक्षाकाययतना भौमाकाययतना च, त्रिविधा
तु सच्चित्ताकाययतना, अचिच्छा० मिश्रा०, त्रिविधा तु शैव्यु कायैः—तजोवायुवनरतन्निमात्यैः यतना, कथं?, सचि-
त्तादि, महाद्वारगाथायाः समुदायार्थः । अथाद्यद्वारायवार्थं पुनस्तदेवाह—

पुरिसो इत्थिनपुंसग एफेफो धेर मज्झिमो तरुणो ।

साहम्मि अन्नचम्मिअगिण्णपुगअप्पणो तइथो ॥ १५ ॥

यदुक्तं अनन्तरगाथायां 'पुच्छाए'ति पृच्छायां वित्तयं संभवति, तदा पुरुषः स्त्री नपुंसकं चेति, यदुक्तं त्रयस्त्रिकाः तद-
र्थयन्नाह—एकैकः स्वयिरो मध्यमस्तरुण इत्ययं नगभेदः । न चैकैको नवविधोऽपि तद्वर्जितमोर्धमिकः स्यात्कदाचित्तु नव-
विधोऽव्यन्यधामिकः स्यादित्याह—नमाने धर्मे नर्त्तत इति साधर्मिकः—आयकः श्रायित नपुंसकं श्रायकं च, अन्यधामिको

मिथ्यादृष्टिः । कियन्तः पुनस्तेन गच्छता पन्थानं प्रदृश्याः प्रत्यत आह—‘गिहृत्यपुनः’ति, साधर्मिकगृहस्थद्वयं पृच्छनीयं, अन्यधार्मिकगृहस्थद्वयं वा । ‘अप्यणा तिष्ठ’ति आत्मना तृतीयो युक्त्याऽन्वेषणं विदधाति, एष सायत्सामान्योपन्यासः, अथ प्रथमं यः प्रदृश्याः स उपपद्यते—सच यदि साधर्मिकद्वयमस्ति तत्तत्सर्वेयोत्सर्गेण पृच्छयते, तस्य प्रत्ययिकत्वात्, अपि नास्ति तदा—

साहम्मिमज्जपुरिसासदं मज्झिमपुरिसं अणुण्णविजं पुरच्छे ।
सेसेसु हँति दोसा सचिसेसा संजईयग्गे ॥ १४ ॥

साधर्मिकपुरुषद्वयाभायेऽप्यधार्मिकमध्यमपुरुषद्वयं पृच्छनीयं, कथम् ?—‘अणुण्णविजं’ अनुज्ञां कृत्वा धर्मलाभपुरस्सरे, तदा मियपूवकं पृच्छति, अन्यधार्मिकमध्यमप्राहणं स्थिह साधर्मिकविपक्षत्वादयसीयत एव, ‘सेसेसु’सि अन्यधार्मिकमध्यमपुरुषद्वयव्यतिरिक्तेषु अष्टसु भेदेषु दोषा भवन्ति पृच्छन्तस्त एव दोषा सचिसेसाः—समधिकाः संयतीयग्गे—संयतीयर्ग-विषये पृच्छतः क्ता । के च ते दोषा इत्याह—

थेरो पईं न याणाह्वाल्लो पयंचे न पाणइं वाधि । पंढित्थिमज्झसंसंका इय्थेरे न याणंति संका य ॥ १७ ॥
स्थविर—पृच्छः स मार्गं न जानाति, अष्टस्मृतित्वात्, घालसु प्रपश्यति केलीकिलत्वात् न वा जानाति, झुल्लकत्वाद्, घालस्तत्र अष्टवर्षादारभ्य यावत्पञ्चविंशतिकं प्रति, असावपि घाल इव घालः, अपरिणतत्वेन रागान्धत्वात्, मध्यमवयः पण्हकमध्ययःस्त्रीपृच्छाया शङ्कोपजायते नूनमस्य ताम्भ्यो कञ्चिदय्योडस्ति, ‘इय्थेरे न याणति’ इतरथाब्देन स्थविरनपुं-

सकं बालनपुंसकं स्थविरस्त्री बाला स्त्री वाऽभिमृह्यते, एते मार्गानभिज्ञाः शङ्का च स्यात्, कं तर्हि व्यवस्थितेन पृच्छनीयमित्याह—

पासद्विओ य पृच्छेज्ज बंदमाणं अवंदमाणं वा । अणुवइज्ज व पृच्छे तुण्हिक्कं मा य पुच्छिज्जा ॥ १८ ॥

‘पार्श्वस्थितः’ समीपे व्यवस्थितः पृच्छेत्, किंविशिष्टं तं पृच्छेत् ?—वन्दनं कुर्वाणमकुर्वाणं वा, अथासौ समीपमतिक्रम्य यात्येव ततः ‘अणुवइज्जं च’ अनुव्रजनं कृत्वा कतिचित्पदानि गत्वा प्रष्टव्यः, अथासौ पृच्छयमानोऽपि न किञ्चिद्वृत्तिं तूष्णीं ब्रजति, ततो नैव पृच्छनीय इति ॥

पंथवभासे य ठिओ गोवाई मा य दूरि पुच्छिज्जा । संकाईया दोसा विराहणा होइ दुविहा उ ॥ १९ ॥

तथा पन्थाभ्यासे—समीपे स्थितः कश्चिद्गोपालादिः, आदिशब्दात्कर्पकपरिग्रहः, स च पृच्छनीयः, मा च दूरे व्यवस्थितं गोपालादिपृच्छेत्, शंकादिदोषसम्भावात्, नूनमस्य द्रविणमस्ति बलीवर्दादि(कं वा) शृङ्गिणं करोतीत्येवमादयः । दूरे च गच्छतो द्विविधा विराधना—आत्मसंयमविषया, आद्या कण्टकादिभिरितराऽनाक्रान्तपृथिव्याद्याक्रमणेन ॥ यदा तु पुनरन्यधार्मिको मध्यमवयाः पुरुषो नास्ति यः पन्थानं पृच्छयते तदा कः प्रष्टव्य इत्याह—

असई मज्झिम थेरो दढस्सुई भइओ य जो तरुणो । एमेव इत्थिवगगे नपुंसवगगे य संजोगा ॥ २० ॥

असंति मध्यमपुरुषे स्थविरः पन्थानं पृच्छनीयः, किंविशिष्टः ?—दृढस्मृतिः, अथ स्थविरो न भवति ततस्तरुणः प्रष्टव्यः, कीदृशः ?—यः स्वभावेनैव भद्रकः । स्त्रीवर्गेऽप्येवमेव पृच्छा कर्तव्या, एतदुक्तं भवति—प्रथमं मध्यमवयाः स्त्रीमार्गं प्रष्टव्या

तदभावे स्थिरा दृढसृष्टिः, अप स्थिरा न भवति ततस्तरुणी प्रष्टव्या, तदभावे मद्रिका तरुणी, एव मध्यमवयो नपुंसकं, तस्याभावे स्थिरनपुंसकं दृढसृष्टिः, तदभावे बालनपुंसकं मद्रकम् । आह च-‘नपुंसकवर्गे च संयोगा’ नपुंसकवर्गे-नपुंसकसमुदाये एवमेव संयोगा ज्ञातव्याः । वयैतेऽनन्तरमुक्ताः न केवलमेतावन्त एव संयोगाः किन्त्यन्येऽपि बहवः सन्ति, आह च—

एतत् पुण संज्ञोपा होति अनेगा विद्याणसगुणिआ । पुरिसिस्थिनपुंसेतुं मज्झिम तह धेर तरुणेतुं ॥ २१ ॥

अथ पुन -पृच्छामक्रमे संयोगा भयन्त्यनेके, कथं ?-‘विद्याणसगुणिय’ति विधानेन-भेदप्रकारेण सगुणितां, चारणिकया अनेकयो भिन्ना इत्यर्थः, क च ते भवन्ति ?-‘पुरिसिस्थिनपुंसेतुं’ पुरुषस्त्रीनपुंसकेषु, किंविशिशेष्टे !-मध्यमस्य पिरतरुणभेदभिन्नेषु, उक्तो गाथाऽक्षरार्थः । इदानीं भङ्गकाः प्रदस्यन्ते, तस्य साहस्रिभचारणिआए साय-दो मज्झिमवया साहस्रिभजपुरिसा पुच्छेज एस एको उ १, तदभावे दो धेरे साहस्रि एव पुच्छिज्जा २, तदभावे दो तरुणे साहस्रि एव एस एवगोसि ३, । तदभावे दो साहस्रिणीओ मज्झिमियमहिळातो ४, ततो दो धेरीओ साहस्रिणीओ एव पंचमो एसो ५, ततो साहस्रिणीओ पिज दो तरुणीओ छटो सो ६, तदभावे दो साहस्रिजा उ मज्झिमनपुंसया पुच्छे ७, ततो दो साहस्रिजथेरणपुंसाओ अट्ठमओ ८, दो साहस्रिजतरुणे नपुंसया एव ते उ पुच्छेज्जा ९, अहया मज्झिमपुरिसो धेरो उ बुद्धेय साहस्रिणी १०, मज्झिमपुरिसो साहस्रिणीओ उ पुच्छिज्जा ११, मज्झिमपुरिसो साहस्रिणीओ मज्झिममहिळा साहस्रिजा १२, मज्झिमपुरिसो साहस्रिणी १३, मज्झिमपुरिसो साहस्रिणीओ तरुणी य साह-

स्मिणी १४, मज्झिमपुरिसो साहम्मिओ मज्झिमसाहम्मिअनपुंसो अ १५, मज्झिमपुरिसो साहम्मिओ थेरसाहम्मिअनपुंसो अ १६, मज्झिमपुरिसो साहम्मिओ तरुणनपुंसयसाहम्मिओ य १७, अहवा थेरपुरिसो साहम्मिओ तरुणसाहम्मिओ अ १८, थेरपुरिससाहम्मिओ मज्झिममहिला साहम्मिणी १९, थेरपुरिसो साहम्मिओ थेरी साहम्मिओ साहम्मिओ थेर-तरुणी साहम्मिणी य २१, थेरपुरिसो साहम्मिओ मज्झिमनपुंसओ साहम्मिओ य २२, थेरपुरिसो साहम्मिओ थेर-नपुंसो साहम्मिओ अ २३, थेरपुरिसो साहम्मिओ तरुणनपुंसओ य २४ तरुणपुरिसो साहम्मिओ मज्झिममहिला साह-म्मिणी अ २५, तरुणपुरिसो साहम्मिओ थेरसाहम्मिणी अ २६, तरुणपुरिसो साहम्मिओ तरुणी साहम्मिणी अ २७, तरुणपुरिसो साहम्मिओ मज्झिमनपुंसयसाहम्मिओ अ २८, तरुणपुरिसो साहम्मिओ थेरनपुंसयसाहम्मिओ अ २९, तरुणपुरिससाहम्मिओ तरुणनपुंसयसाहम्मिओ अ ३०, मज्झिममहिला साहम्मिणी थेरीसाहम्मिणी अ ३१, मज्झिममहिला साहम्मिणी अ तरुणीसाहम्मिणी अ ३२, मज्झिममहिला साहम्मिणी मज्झिमनपुंसयसाहम्मिओ अ ३३, मज्झिममहिला साहम्मिणी थेरनपुंसओ साहम्मिओ उ ३४, मज्झिममहिला साहम्मिणी तरुणनपुंसयसाहम्मिओ अ ३५, थेरी साहम्मिणी तरुणी थेर साहम्मिणी ३६, थेरी साहम्मिणी नपुंसयसाहम्मिओ अ ३७, थेरी साहम्मिणी मज्झिमनपुंसय-साहम्मिओ उ ३८, थेरी साहम्मिणी तरुणनपुंसय साहम्मिओ उ ३९, तरुणिसाहम्मिणी मज्झिमनपुंसयसाहम्मिओ ४०, तरुणी साहम्मिणी थेरनपुंसयसाहम्मिओ उ ४१, तरुणी साहम्मिणी तरुणनपुंसयसाहम्मिओ य ४२ तरुणी साहम्मिणी मज्झिमो नपुंसयसाहम्मिओ अ ४३, थेरनपुंसय साहम्मिओ तरुणनपुंसय साहम्मिओ अ ४४, एते ताव साहम्मिअ-

नारणिआए उद्धा ॥ इदानीं असपस्यचारणिआए एयं सिद्धए--अण्णपम्मिआ दो मग्गिसमपुरिसा पुच्छिअंति यत्तेको १,
 असपम्मिआ दो थेरपुरिसा २, अण्णपम्मिआ दो तरुणपुरिसा ३, अण्णपम्मिआ दो मग्गिसममहिआ ४, अण्णपम्मिआ
 थेरीउ दो ५, अण्णपम्मिअ एरुणी दो ६, अण्णपम्मिअ मग्गिसमनपुंसया दो ७, अण्णपम्मिअ थेरनपुंसया दो ८, अण्ण-
 पम्मिअ तरुणनपुंसया दो ९, अण्णपम्मिअमग्गिसमपुरिसो अण्णपम्मिअयेरपुरिसो य १०, अण्णपम्मिअमग्गिसमपुरिसो
 अण्णपम्मिअतरुणपुरिसो य ११, अण्णपम्मिअमग्गिसमपुरिमो अ अण्णपम्मिअमग्गिसममहिआ अ १२, अण्णपम्मिअमग्गिस-
 मपुरिसो अ अण्णपम्मिअयेरी य १३, अण्णपम्मिअमग्गिसमपुरिसो अण्णपम्मिअतरुणी अ १४, अण्णपम्मिअमग्गिसमपुरिसो
 अण्णपम्मिअमग्गिसमनपुंसओ अ १५, अण्णपम्मिअमग्गिसमपुरिसो अण्णपम्मिअयेरनपुंसओ य १६, अण्णपम्मिअमग्गिसमपु-
 रिसो अण्णपम्मिअतरुणनपुंसओ अ १७, अण्णपम्मिअयेरपुरिसो अण्णपम्मिअतरुणपुरिसो अ १८, अण्णपम्मिअयेरपुरिसो
 अण्णपम्मिअमग्गिसममहिआ य १९, अण्णपम्मिअयेरपुरिसो अण्णपम्मिअयेरी अ २०, अण्णपम्मिअयेरपुरिसो अण्णपम्मि-
 अतरुणी अ २१, अण्णपम्मिअयेरपुरिसो अण्णपम्मिअमग्गिसमनपुंसओ अ २२, अण्णपम्मिअयेरपुरिसो अण्णपम्मिअयेरन-
 पुंसओ य २३, अण्णपम्मिअयेरपुरिसो अण्णपम्मिअतरुणनपुंसओ य २४, अण्णपम्मिअतरुणपुरिसो अण्णपम्मिअमग्गिसमम-
 हिआ य २५, अण्णपम्मिअतरुणपुरिसो अण्णपम्मिअयेरी य २६, अण्णपम्मिअतरुणपुरिसो अण्णपम्मिअतरुणी अ २७,
 मग्गपम्मिअतरुणपुरिसो अण्णपम्मिअमग्गिसमनपुंसओ अ २८, अण्णपम्मिअतरुणपुरिसो असपम्मिअयेरनपुंसओ अ २९, अ-
 ण्णपम्मिअतरुणपुरिसो अण्णपम्मिअमग्गिसममहिआ अण्णपम्मिअयेरी अ ३१, अण्णप-

[illegible]

अथेरी अण्णधम्मिअतरुणी अ ६, साहम्मिअथेरी अण्णधम्मिअमज्झिमनपुंसगो
अ ७ साहम्मियथेरी अन्नधम्मिअथेरनपुंसगो अ ८, साहम्मिअथेरी अण्णधम्मिअतरुणनपुंसगो अ ९, एते साह-
म्मियथेरीए अमुंचमाणीए लद्धा ॥ साहम्मिअतरुणी अण्णधम्मिअमज्झिमनपुंसगो अण्णध-
म्मिअथेरपुरिसो अ २, साहम्मिअतरुणी अण्णधम्मियतरुणी अण्णधम्मिअमज्झिमम-
हिला य ४, साहम्मिअतरुणी अण्णधम्मिअथेरी अ ५ साहम्मिअतरुणी अ ६ साहम्मिअतरुणी
अन्नधम्मिअमज्झिमनपुंसगो अ ७, साहम्मिअतरुणी अन्नधम्मिअथेरनपुंसगो अ ८ साहम्मिअतरुणी अन्नधम्मिअत-
रुणनपुंसगो अ ९, एते नव साहम्मिअतरुणीए अमुंचमाणेण लद्धा ॥ साहम्मिअमज्झिमनपुंसगो अन्नधम्मिअम-
ज्झिमपुरिसो अ १, साहम्मिअमज्झिमनपुंसगो अन्नधम्मिअथेरपुरिसो अ २, साहम्मिअमज्झिमनपुंसगो अन्नधम्मि-
अतरुणपुरिसो अ ३, साहम्मिअमज्झिमनपुंसगो अन्नधम्मियमज्झिममहिला य ४, साहम्मिअमज्झिमनपुंसगो अन्नधम्मि-
अथेरी अ ५, साहम्मिअमज्झिमनपुंसगो अन्नधम्मियतरुणी अ ६, साहम्मियमज्झिमनपुंसगो अन्नधम्मिअमज्झिमनपुंसगो
अ ७, साहम्मिअमज्झिमनपुंसगो अन्नधम्मियथेरनपुंसगो अ ८, साहम्मिअमज्झिमनपुंसगो अन्नधम्मिअतरुणनपुंसगो
अ ९, एते नव साहम्मिअमज्झिमनपुंसगेण अमुंचमाणेण लद्धा ॥ साहम्मिअथेरनपुंसगो अण्णधम्मिअमज्झिमपुरिसो अ १,
साहम्मिअथेरनपुंसगो अन्नधम्मिअथेरपुरिसो अ २, साहम्मिअथेरनपुंसगो अन्नधम्मिअतरुणपुरिसो अ ३, साहम्मिअथेरनपुं-
सगो अण्णधम्मिअमज्झिममहिला अ ४, साहम्मिअथेरनपुंसगो अन्नधम्मिअथेरी अ ५, साहम्मिअथेरनपुंसगो अण्णधम्मि

अतरुणी अ ६, साहस्मिअथेरनपुसगो अण्णधम्मिअमज्झिमनपुसगो अ ७, साहस्मिअथेरनपुसगो अण्णधम्मिअथेरनपुसगो अ ८, साहस्मिअथेरनपुसगो अण्णधम्मिअतरुणनपुसगो अ ९, एते नव साहस्मिअथेरनपुसगेण अमुंचमाणेण लब्धा ॥ साहस्मिअतरुणनपुसगो अण्णधम्मिअमज्झिमपुरिसो अ १, साहस्मिअतरुणनपुसगो अण्णधम्मिअथेरपुरिसो अ २, साहस्मिअतरुणनपुसगो अण्णधम्मिअमज्झिमपुरिसो अ ३, साहस्मिअतरुणनपुसगो अण्णधम्मिअतरुणनपुसगो अ ४, साहस्मिअतरुणनपुसगो अण्णधम्मिअतरुणी अ ५, साहस्मिअतरुणनपुसगो अण्णधम्मिअतरुणी अ ६, साहस्मिअतरुणनपुसगो अण्णधम्मिअमज्झिमनपुसगो अ ७, साहस्मिअतरुणनपुसगो अण्णधम्मिअथेरनपुसगो अ ८, साहस्मिअतरुणनपुसगो अण्णधम्मिअतरुणनपुसगो अ ९, एते नव साहस्मिअतरुणनपुसगेण अमुंचमाणेण लब्धा ॥ एते नव नयगा साहस्मिअअण्णधम्मिअचारणिमाय होति । एगत्थ मिळिआ एक्कासीति ॥ उक्कं पुच्छाद्दारम् । (अथ) "छुक्के पढमजयणा" (यदुक्कं) आ यियण्वप्ताह—

मिचिहो पुढविक्कामो सपित्तो मीसओ अ अपित्तो । एक्को पंचविहो अपित्तेणं तु गतधं ॥ २२ ॥
त्रियिधा पृथिवीकाय—सच्चित्तो मिश्रोऽचित्तश्चेति, इदानीं स त्रियिधोऽप्येकैकं पञ्चप्रकारः, तत्र योऽसौ सच्चित्तः स कृष्ण-नीलरफपीतशुक्लभेदेन पञ्चधा, एवं मिश्राचित्तावपि, तत्र क्वचरेण गन्तव्यमित्याह—'अचित्तेणं तु गतधं'ति, तत्र योऽसा-वचेतनस्तेन गन्तव्यमित्युत्तरगचिधि, तत्र स एव पृथिवीकाय' शुष्क आर्द्रश्च स्यात्, आह च—

सुक्कोह उद्दगमणे विराहणा दुचिह सिग्गलुप्पंते । सुक्कोवि अ धूलीप ते दोसा मट्ठिप गमणं ॥ २३ ॥
शुष्कः—चिक्वल आर्द्रश्चेति, तत्र द्वयोः शुष्कवर्जयोः शुष्केन गन्तव्यं, किं कारणं ?, एत आर्द्रगमने विराधना द्विधा

भवति, आत्मसंयमयोः, तत्रात्मनो विराधना कण्टकादिवेधात्, इतरा तु त्रसादिपीडनात् । इदानीं विराधनाऽधिकदो-
षप्रदर्शनायाह—‘सिगउ’त्ति श्रमो भवति, ‘खुप्पे’त्ति कर्म एव निमज्जति, सति तत्र शुष्केन पथा गमन-
मभ्यनुज्ञातमासीत्, तेनापि न गन्तव्यं यद्यसौ धूलीबहुलो भवति मार्गः, किं कारणं ? यतो धूलीबहुलेनापि पथा गच्छतस्त
एव दोषाः, के च ते ? संयमविराधना आत्मविराधना च, तत्रात्मविराधना अक्ष्णोर्धूलिः प्रविशति, निमज्जन् श्रान्तश्च
भवति, उपकरणं मलिनीभवति, तत्र यद्युपकरणक्षालनं करोत्यसामाचारी, अथ न क्षालयति प्रवचनहीलना स्यात्, अत
उच्यते ‘भट्ठिए गमणं’ति, आध्या गन्तव्यं—रजोरहितया तु गन्तव्यमिति । इदानीं भाष्यकार आद्रस्य पृथिवीकायस्य

भेदान् दर्शयन्नाह—

तिविहो उ होइ उल्लो महुसित्थो पिंडओ य चिक्खल्लो । लत्तपहलित्त उंडअ खुप्पिज्जइ जत्थ चिक्खल्लो ३३॥ (भा०)
‘यस्तावदाद्रः स त्रिविधः—‘मधुसित्थो पिंडओ य चिक्खल्लो’ एतेषां यथासंज्ञेन स्वरूपमाह—‘लत्तपहलित्तउंडग खुप्पि-
ज्जति जत्थ चिक्खल्लो’ ‘लत्त’त्ति अलत्तोऽलक्तकः पथः येन प्रदेशेनालक्तः कामिन्याः पात्यते तावन्मात्रं यो लिम्पति
कर्मसः स मधुसित्थकोऽभिधीयते, उंडकाः—पिण्डकास्तद्रूपो यो भवति, पादयोर्गः पिण्डरूपतया लगति स पिण्डक इत्यर्थः,
यत्र तु निमज्जनं स्यात्स चिक्खल्ल इति । शुष्कमार्गश्च भाष्यकृता न व्याख्यातः, प्रसिद्धत्वाद्भेदरहितत्वाच्चेति । अथ स
मार्गः शुष्कचिक्खल्लरूपोऽपि सप्रत्यपायो निष्प्रत्यपायश्चेति, ते चामी प्रत्यपायाः—

* पञ्चवाया वालाइसावया तेणकंठगा मेच्छा । अकंठमणकंठे सपच्चवाएयरे चेव ॥ २४ ॥

इह हि प्रत्ययाया नाम दोषाः, के हो, व्यालादिभ्यापदाः स्तेना कण्टका म्हेच्चा इति । तत्त्व पदमे सुकेणं भट्टीप गम्माइ, सो बुविहो-अकंतो अणकंतो, अकंतेण गम्माइ, जोडवि अकंतो सोवि बुविहो-सपच्चवाओ निपच्चवाओ य, पच्चयाया य तेणादओ भणिआ, जिप्पच्चवाएणं गम्माइ । अहया अणकंता मही सपच्चवाया य होआ ताहे धूलीपथेणं अकंतेण गम्माइ, अहय न होआ धूलीपथो सपच्चवाओ य होआ ताहे वलेणं गम्माइ, सो अ तिविहो-मधुसितो पिंढओ चिक्खओ य, तत्येकेको बुहा-अकंतो अणकंतो य, अकंतेण गम्माइ, प्रासुकत्वात्, सो बुविहो सपच्चवाओ अपच्चवाओ य, निपच्चवाएण गम्माइ, तस्स असइ अणकंतेणं आत्माधिरक्खोहेतुत्वात् । एवं सर्वत्र निप्पत्त्यपायेन गन्तव्यम् । स्यापना

॥	॥	॥	॥
॥	॥	॥	॥

घाएतरे वेप' ति कहियं ॥ अत्र आध्याः सस्यभावे धूलीपथेन तत्त्वासाइ धूलीप अकंत निपच्चएण गंतव्यं । मीसगसयित्तेसुडवि ॥ २५ ॥

'तस्या' 'असति' अभावे सति धूलीपथेन गन्तव्यं, कीदृशेन ?-आक्रान्तेन निप्पत्त्यपायेन वेति । एव तावद्वि-सधुधिषीकायमार्गगमने विधिरुक्क, तदभावे मिथ्रेण पृथिवीकायेन गन्तव्यं, तन्नाव्येप पचायस्सो विधिर्दृश्य, तदभावे सच्चित्तेन गन्तव्यं, तथा चाह-'मीसगसयित्तेसुवि एव गमो' मित्रसचेतनेष्वपि पृथिवीकायेषु एव गम-शुष्कादीदि, । एतदुक्तं भवति-प्रथमं मित्रशुष्केन गम्यते, तदभावे मित्राद्रेण, तदभावे सच्चित्तशुष्केन, तदभावे सच्चित्ताद्रेण । अथवा 'एव गमो'ति " अकताणकंतसपच्चवाथभेयभित्तो ओपययो सवत्थ सपच्चवाओ परिहरणीओ त्ति " एव विधि । स इदानीं साधुः स्पण्डिहादस्थण्डिलं संकामन् कस्मिन् काले केन प्रमार्जनं करोतीत्यत आह-

उडुवद्धे रघहरणं वासावासासु पायलेहणिआ ।
वडउंबरे पिलंखू तरस अलंभंमि चिंचिणिआ ॥ २६ ॥

‘ऋतुवद्धे’ शीतोष्णकाले ‘रघहरणं’ति रजोहरणेन प्रमार्जनं कृत्वा प्रयाति । तथा ‘वासावासासु पायलेहणिआ’ वर्षासु-
यावद्वर्षा वर्षाकाले वर्षति सति पादलेखनिकया प्रमार्जनं कर्त्तव्यं, सा च किमयी भवत्यत उच्यते-‘वडे’ त्यादि, वटमयी
उडुम्बरमयी प्लक्षमयी, ‘तस्यालाभे’ प्लक्षस्याप्राप्तौ चिञ्चणिकामयी अम्बलिकामयीति । सा च कियत्प्रमाणा भवतीत्याह-
वारसअंशुलदीहा अंशुलमेगं तु होइ विच्छिन्ना । घणमसिणनिव्वणावि अ पुरिसे पुरिसे य पत्तेअं ॥ २७ ॥

द्वादशाङ्गुलानि दीर्घा भवति, येन मध्ये हस्तग्रहो भवति, विस्तारस्त्वेकमङ्गुलं स्यात् । सा च ‘घना’ निविडा कार्यो,
मसृणा निर्त्रणा च भवति । सा च किमेकैव भवति !, नेत्याह-पुरुपे च प्रत्येकम्-एकैकस्य पृथगसौ भवति ।
उभओ नहसंठाणा सच्चित्ताचित्तकारणा मसिणा ।

‘उभयोः’ पार्श्वयोः ‘नखसंस्थाना’ नखवत्तीक्ष्णा, किमर्थमसौ उभयपार्श्वयोस्तीक्ष्णा क्रियते !, सच्चित्ताचित्तकारणात्,
तस्या एकेन पार्श्वेन सच्चित्तपृथिवीकायः सँल्लिख्यते, अन्येन पार्श्वनाचित्तपृथिवीकाय इति । किंचिशिष्टा सा !-‘मसिण’-
त्ति, मसृणा क्रियते, नातितीक्ष्णा, यतो लिखत आत्मविराधना न भवति । पृथिवीकाययतनाद्वारं गतम् । अप्कायद्वारमाह-
आउक्काओ दुविहो भोमो तह अंतल्लिखलो य ॥ २८ ॥

अप्कायो द्विविधः-भौमोऽन्तरिक्षश्च । इदानीं प्रत्यासत्तिन्यायादन्तरिक्षस्तावदुच्यते-

महिआवासं तद् अंतरिक्षस्थं बहुलं न निगच्छे। आसन्नाभौ नियत्तद् दूरगभौ घरं च रुक्मं वा ॥ २९ ॥
 सोऽन्तरिक्षजो द्विविधः, महिका—पृथिव्यास्योऽवकाशः, 'घासं'ति वर्षाकल्पस्योऽवकाशः, तमेवप्रकाशुभयमपि दृष्टाऽन्तरि-
 क्षजं न निर्गच्छेत्, अथ कथञ्चिन्निर्गतस्य सतो ज्ञातं महिकावर्षं तव आसन्नादिभूमागे निवर्त्तते, अथ दूरमथान गतः ततः
 किं करोति ?—'दृष्टं' ज्ञान्यं दृष्टं वृक्षं वा बहुलमाश्रित्य तिष्ठति । अथ समयप्रदेशे गतस्ततः किं कर्त्तव्यमित्याह—

स भग्नं वासत्ताणं अमुदयं सुखस्वप्नस्तपश्चरणं वा । नदकोप्परवरणेण भोमे पठिपुच्छिष्ठआगमणं ॥ ३० ॥

'समये' गृहावी स्नेनकादिभयोपेते 'वर्षाघ्राणं' वर्षाकल्पं प्राप्य प्रवर्त्तति, अथ 'असुदकं' महान् वर्षाः ततः किं
 करोति ?—पुच्छिष्ठद्वाराहणं कर्त्तव्यम् । अथासी सापयो नास्ति ततस्तारण्डं गृहीत्या तरितु जलं प्रजति इत्युक्तोऽन्तरिक्षजः,
 इतरमाह—'नदी'त्यादि, यदा तु तस्य साधोर्गच्छतोऽपान्तराळे नदी स्वाद्रक्त्या तप्तस्तस्या नद्या कूर्परेण प्रजति, नदी
 परिहृत्येत्यर्थः । अथवा 'घरणेन' सेतुबन्धेन प्रवर्त्तति । एवं भोमे प्रतिपृच्छ्य पूर्वमेव कश्चित्सुखं गमनं कर्त्तव्यम् । इदानीं
 यदुक्तं 'घरणेन गन्तव्य'मिति, स संक्रमो निरुच्यते, किंविशिष्टेन तेन गन्तव्ये ? कीदृशेन वा (न) गन्तव्यमित्यस्य आह—

नेगंगिपरंपरपारिसादिसालंषवज्जिपु समयं पठिपुच्छेण व गमणं तज्जाहयरे य संखेया ॥ ३१ ॥

'नेगंगिपरंपरपारिसादिसालंषवज्जिपु समयं पठिपुच्छेण व गमणं'ति न एकाद्री—अनेकाद्री—अनेकेष्टकादिनिर्मितः संक्रमः,
 'परंपर' इति परस्परमतिष्ठः—न। निर्व्यवधानमतिष्ठः, 'परिसादी'ति गच्छतो यत्र घृत्यादि निपतति, 'सालमवज्जिपु'ति साल-
 मवयजितः—सायटम्भलभरहित इत्यर्थः, समयो यत्र स्वाच्छादयः श्रुतिरेषु सन्ति, यद्येभिर्गुणैर्भुक्ताः संक्रमो भवति तदा न

यातव्यं, कथं तर्हि यातव्यं ?—‘प्रतिपक्षेण’ उक्तस्य विपर्ययेण । तत्रानेकाङ्गिनः प्रतिपक्ष एकाङ्गी, परम्परस्यापरम्परकः, परिशादि-
नोऽपरिशादी, सालम्बवर्जितस्य सालम्बः, सभयस्य निर्भयः प्रतिपक्षः, एतेषु प्रतिपक्षेषु गमनं । भङ्गकाश्चात्र पदपञ्चकनिष्पन्न-
त्वाद्वात्रिंशत्, तद्यथा—“अणेगंगिओ परंपरो परिसाडी सालंवज्जितो सभउत्ति पढमो” एवं स्वबुद्ध्या रचनीयम् । स्थापना—
पाठान्तरं वा ‘णेगंगिचलऽथिर’त्ति, शेषं प्राग्वत्, तत्रानेकाङ्गी पूर्ववत्, ‘चलथिर’त्ति
एतत्पदद्वयं, तथाहि—एकश्चलः संक्रमो भवति, अपरस्त्वस्थिरः, तत्रारूढे गन्तरि सति वंश-
वद्यः अन्दोलते स चलः, अस्थिरस्तु भूमावप्रतिष्ठितः, शेषं प्राग्वत्, प्रतिपक्षा अपि प्राग्वदेव,
केवलं चलस्याचलः प्रतिपक्षः, अनन्दोलनशीलत्वात्, अस्थिरस्य तु स्थिरः, भुवि प्रतिष्ठित-
त्वात्, एतेषु गमनं, एतानि च पद पदानि, तद्यथा—“णेगंगि चलो अथिरे पारिसाडि सालंव-
ज्जिए सभए” एष प्रथमः, एवं चउसद्धी भंगा कायद्या । अन्ये त्वेवं पठन्ति—“एगंगिचलथिरपा-
रिसाडिसालंवज्जिए सभए” एकाङ्गेन निर्वृत्त एकाङ्गी, चलः—प्रेङ्गन्नशीलः, अस्थिरः—अध-
स्तादप्रतिष्ठितः, सभयः, एभिः पद्भिः पदैश्चतुःपष्टिर्भङ्गाः, अस्यां यो मध्ये द्वात्रिंशत्तमो भङ्गः स
एव परिगृह्यते, तद्ग्रहणाच्च तुलामध्यग्रहणवदुभयान्तर्वर्तिनः संगृहीताः, ‘पडिपक्खेण उ गमणं’ति, अस्य मध्यमस्य भङ्ग-
स्योपन्यस्तस्य यः प्रतिपक्ष एकाङ्गेन शुद्धश्चतुःपष्टितमस्तेन गन्तव्यं, अयमुत्सर्गविधिः, एतदभावे ये निर्भयाः संकीर्णभङ्गा-
स्तैरपि गन्तव्यमेवेत्यपवादः । अथ संक्रमो नास्ति ततः को विधिः ?, अत आह—‘तज्जाइयरे व संडेव’त्ति, सण्डेवकः—

ऽऽऽऽ	ऽऽऽऽ	ऽऽऽऽ	ऽऽऽऽ	ऽऽऽ॥
।ऽऽऽ	।ऽऽऽ	।ऽऽऽ	।ऽऽऽ	।ऽऽ॥
ऽ।ऽऽ	ऽ।ऽऽ	ऽ।ऽऽ	ऽ।ऽऽ	ऽ।ऽ॥
॥ऽऽ	॥ऽऽ	॥ऽऽ	॥ऽऽ	॥ऽ॥
ऽऽ।ऽ	ऽऽ।ऽ	ऽऽ।ऽ	ऽऽ।ऽ	ऽऽ॥
।ऽ।ऽ	।ऽ।ऽ	।ऽ।ऽ	।ऽ।ऽ	।ऽ॥
ऽ।।ऽ	ऽ।।ऽ	ऽ।।ऽ	ऽ।।ऽ	ऽ।॥
॥।ऽ	॥।।ऽ	॥।।ऽ	॥।।ऽ	॥।॥

पापाणादि, योऽन्यस्मिन् पापाणादौ पादनिक्षेपः स संडेवक, स च द्विविधा—तज्जात इतरथ, तत्र तज्जातः—सस्यामेय भुवि यो जातः, इतरस्त्यन्यत आनीय तत्र निहिता, स एकैकस्त्रिविधः । तदेव त्रैविध्यं दर्शयन्नाह—

चलमाणमणक्षते सभग परिहरिष्य गच्छ इत्यरेण । दगसंघट्टणलेखो पमञ्च पाए अदूरमि ॥ ३२ ॥

तत्र योऽसौ तज्जातः स त्रिविधः—चलमानः अनाक्रान्तः समयस्य, योऽप्यसायतज्जातः मसायप्येयमेव त्रिविधः । ततश्चैयविधे सण्डेयके किं कर्तव्यमित्याह—‘गच्छ’ ब्रज ‘इतरेण’ति योऽचलाः आक्रान्तः असमयथेति, अनेन पदत्रयेणाहो भग्नाः सूचिताः, तेषां रूपा स्थापना—
 को विधिरित्याह—‘दग’इत्यादि, ‘दग-
 कथमयतरणीयमित्याह—‘पमञ्च पाए
 अदूरै—आसन्ने वीर इत्यर्थः । ततश्च—
 पाहणे मधुसितथे वा लुभ सह
 पापाणजलं मधुसित्युजलं बालुका-
 त्यकजलं यद् अलच्छकमार्गावगाहिक-
 यद् पनकर्दमस्योपरि वहति, अत्र च पापाणजलोदेराक्रान्तानाक्रान्तसम्यत्पपायनिप्यल्पार्थैः सह सयोगा भवन्ति—भङ्गका
 इत्यर्थः । तस्य पादाणजलं अर्कतं अणर्कतं च, जं तस्य अर्कतं तेषां गममति, जं तं अर्कतं सपञ्चवाय अपञ्चवायं च, अपञ्चवा-

कथमे य संजोगा । अर्कतमणक्षते सपञ्चवाएयरे येथ ॥ ३३ ॥

जाय कर्दमजलं चेति, तत्र पापाणजल—यत्पापाणानामुपरि वहति, मधुसि-
 र्दमस्योपरि वहति, बालुकाजलं तु बद्वालुकाया उपरि वहति, कर्दमजलं तु

॥३॥

एणं गम्मति, सपच्चवार्यं पाहाणजलं होज्जा नवा होज्जा ताहे मधुसिथजलेण गम्मइ, तत्थडवि एसेव भेदो, तत्सासइ वालु-
आजलेण गम्मइ, तत्सावि एए चेव भेआ, कदमजलेडवि एवमेव अकंतमणकंतसपच्चवाएयरा, सबत्थ निप्पच्चवाएण गम्मइ ।
तथाहि-एकैकस्मिंश्चतुर्विधे जले चतुर्भङ्गी, सा चेयम्-तत्थ ताव पाहाणजलं अकंतं अपच्चवार्यं पढमो भंगो, एवमादि ४,
एवं महुसिथं ४ वालुयाजलं ४ कदमजलं ४ । अथ सङ्खट्टादिजललक्षणप्रणिनीपया भाष्यकृदाह—

जंघच्चा संघट्टो नाभी लेवो परेण लेबुवरिं । एगो जले थलेगो निप्पगले तीरमुस्सगगो ॥ ३४ ॥ (भा०)

जङ्घार्द्धमात्रप्रमाणं जलं सङ्खट्ट उच्यते, नाभिप्रमाणं जलं लेप उच्यते, परेण नाभेर्जलं यत्तल्लेपोपरि उच्यते, इदानीं जङ्घार्द्ध-
प्रमाणं जलमुत्तरतो यो विधिः स उच्यते-एकः पादो जले कर्त्तव्योऽन्यः स्थले-आकाशे, अथ तीरप्राप्तस्य विधिमाह-‘निप्प-
गले’ति एकः पादो जले द्वितीयश्च आकाशे निष्प्रगलन्नास्ते तत आश्रयानः स्थले क्रियते पुनर्द्वितीयमपि पादं निष्प्रगलं
कृत्वा ततस्तीरे कायोत्सर्गं करोति ॥ अथ तज्जलं नाभिप्रमाणादि भवति निर्भयं च ततः का सामाचारीत्याह—

निभएऽगारिथीणं तु मग्गओ चोलपट्टमुस्सारे । सभए अत्थग्घे वा ओइण्णेसु घणं पट्टं ॥ ३४ ॥

निर्भये जले सत्यहरणशीलत्वात् व्यालादिरहितत्वाच्च अगाराणां स्त्रीणां च मार्गतः-पृष्ठतो गच्छति, गच्छता च किं
कर्त्तव्यं ?, चोलपट्टक उपर्युत्सारणीयः । सभये तु तस्मिन् अत्थग्घे वा ‘उत्तिण्णेसु’ अवतीर्णेषु कियत्स्वपि गृह्यिषु मध्येस्थितः
प्रयाति ‘घणं पट्टं’न्ति चोलपट्टकं च ‘घनं’ निविडं करोति यथा तोयेन नापह्रियत इति ।

दगतीरे ता चिट्ठे निप्पगलो जाव चोलपट्टो उ । सभए पलंभमाणं गच्छइ काएण अफुसंतो ॥ ३५ ॥

उद्योगंभोदकारिरे तावत्तिष्ठति वायवशिष्यमन्त्रो जातबोलपट्टक, अथातो प्रदेयः सधयस्ततः भगये प्रलम्बमानं बोल-
पट्टकं गृहीत्वा प्राप्ति । कथम् ?-‘कथयेन’ नरीरेणास्पृशन्, नरीरेकताप्तायविराधनाभायात्, यदा तु नयामयतरतो
गृही महापो नास्ति उक्तः किं कस्यव्यमित्याह—

अमर मिदि नास्तिपाप आणग्नेउं पुणोऽपि पडियरणं । पणामोग पडिग्गह केई सयाणि न य पुरओ ॥ ३६ ॥
गृहव्याभाये नास्तिपाप सधदीयते ‘आणग्नेउं’ परीक्ष्य गन्तव्यं, नास्तिपाप एवामप्रमाणा ‘पुणरदुल्लधिका यद्विक्ता सया
परीत्य ‘पुणोऽपि पडियरणं’ न्ति पुनः प्रतिनिवृत्त्य प्रनियरणा—आगमनं करोति, आगत्य च ‘पणामोग’ सि एकत्राभोगा,
माभोगा—जगच्छरणं ‘एक’सि एकत्र करोति, एकत्र ‘प्राप्तीत्यर्थः’, ‘पडिग्गह’सि पतद्गहं च पृथगधोमुल्य पनपात्रकयन्नेन
वाप्राप्ति, तं न हन्नेन गृह्णाति तरणार्थम् । केगित्थेयमाहु—पनद्गह उपलक्षणं पात्रकाणां, ततश्च मर्याप्येय पात्रकमणि अधो-
पुगानि घनेन पीरेण वप्यन्ते तरणार्थमिति । एव ताप सामण्येण नदीप अत्यग्याप गच्छतस्म विही भणिजो, यपुत्त—‘पणा-
मोगपडिग्गह केई सयाणि’सि, नायाणनि आरहंतस्स एतेष विही, पितु नायाप पडतो ‘न य पुरउं’सि नायाप तदने
नारहद—अगिमो न पडद, प्रयत्ननाधिकरणयोपात्, भद्रगर्पतयोमातो य, जद भद्रओ तत्रो गज्जति मसमाणो भारु
एद, भद्र पंनो तयो अपमज्जंनि मण्यमाणो केई गेण्हति । तथा चसदओ मणग्गेवि जारोहद—निप्पट्ठिओ नारुहद,
मा मा भज्जअदंतग्गं वच्चिद्विदि जाया, अतो पंनेषु आरुहेणु मिदिसु आरुहद ॥

सामादं मंयरणं ठाणत्तिअं परिदरिसुअयायो । ठाद नयोकारपतो तीरे जयणा इमा होद ॥ ३७ ॥

आरुहन्तो अ सो साह सागारं संवरणं-पञ्चक्खाणं करेति, आरूढो य संतो ठाणतिअं परिहरिअं अणावाहे ठाइ, तत्थ पुरओ न ठाइय्वं, तत्थ किल णावादेवयाहिवासो, ण य मग्गओ, अवल्लगवाहणभयओ, न मज्झओ, मा नावाओ उदकं उल्लिंचाविज्जिहन्ति । कत्थ पुण ठाइय्वं?, पासे, तत्थ य उवउत्तो चिट्ठइ नमोकारपरो । एवं कुशलेन तीरपत्तस्स को विही?, भन्नइ-‘तीरे जयणा इमा होति’ वक्खमाणा-

नवि पुरओ नवि मग्गओ मउझे उस्सग्ग पण्णवीसाउ । दइउदयं तुंवेसु अ एस विही होइ संतरणे ॥ ३८ ॥

इदाणिं तीरपत्ताए नावाए उत्तरंतो न लोअगिमो उत्तरति, पवत्तणाधिकरणादेव, नावि मग्गओ लोयस्स उत्तरति, झडत्ति पडिओ गच्छेज्जत्ति,(चल)स्वभावत्वात्, अहवा सो पच्छा एको उत्तरंतो कयाइ धरेज्जा नाविएणं तरपण्ठा, तम्हा थोवेसु उत्तिण्णेषु गिहिसु उत्तरति । तीरत्थेण किं कायधंति?, भण्णइ-‘उस्सग्गो’ कायोत्सर्गः कर्त्तव्यः, तत्र च कियन्त उच्छ्वासाः इत्यत आह-‘पण्णवीसाउ’त्ति पञ्चविंशतिरुच्छ्वासाश्चिन्तनीयाः । ‘दइउ’त्ति दत्तिउ चक्खल्लाउडुओ जेण तरिज्जइ ‘तुंव’ अलाउअं, एयहिं नावाए अभावे संतरिज्जइ, जदि तरणजोगं पाणियंति । ‘एस विहि’त्ति इतिकादिभिरुत्ती-र्णस्य एप एव विधिः ‘संतरणे’ प्लवने, यदुक्तं-‘तीरं प्राप्तेनोत्सर्गः कार्य’ इति, अत्र चाप्काये मिश्राचित्तयतना न साक्षा-दुक्ता, छद्मस्थेन तयोस्तत्त्वतो ज्ञानुमशक्यत्वात्, यश्च ज्ञास्यति स करिष्यत्येवेति, सच्चित्तस्य तूक्तैव । उक्तमप्कायद्वारम्, अथ तेजस्कायस्तत्राह-[द्वारगाथा] ॥

वोलीणे अनुलोमे पडिलोमडेसु ठाइ तणरहिण् । असई य गत्तिणंतगउल्लण तलिगाइ डेवणया ॥ ३९ ॥

यदा हि तस्य साधोर्गच्छतो धनदयोऽनुकूलो भवति, यदभिमुख साधुर्ब्रजति तदभिमुखमग्निरप्येतीत्यर्थः, ततस्तस्मिन् धनदये व्यतिक्रान्ते सति गन्तव्यं, यदा तु प्रतिलोम—अभिमुखमायाति त्वा 'अद्वेषु'ति आर्द्रेषु प्रदेशेषु तिष्ठति येनासौ नाभिभवति, तृणरहिते या, 'असति' अभावे तस्य 'कचिणतगच्छणं'ति, कृत्ति—धर्म तेनात्मानमावृत्य तिष्ठति, तदभावे 'णतगच्छण' अणतग—कम्यलादियत्वं तदाद्रीकृत्य पानकेन तेनात्मानमावृणोति, ततस्तिष्ठति, अथ गच्छतो बहुगुणं ततः 'तद्विगादिदेवणय'ति वृषानहो परिधाय देवर्न—लघुनमग्नोः कृत्वा ब्रजति । तत्र यदा विध्याते तेजस्काये याति तदाऽपि—सतेजस्काययतना, यदा तूपानहो परिधाय ब्रजति तदा सचिचो मिश्रो वा तेजस्कायः, एषा त्रिप्रकारा यतना । उक्तं तेजस्कायद्वारम्, अथ वायुद्वारं—

जह् अतरिफम्यमुदग नवरि निजंये अ वणनिगुंजे य । ठाणं समए पाउण घणकल्पमलंयमाणं हु ॥ ४० ॥

यथा अन्तरिक्षोदके यतनोक्ता 'आसज्जाउ नियसति' इत्यादिद्वयणा सेवेहापि दृश्या, 'नवर'न्ति केवलमयं विशेषः, 'नितम्बे' पर्यंतकदेशे धननिकुंजे वा स्यातव्यम्, यद्यसी प्रदेशः समयस्ततः 'पाउण घणकल्प' घन—निम्निष्ठं कल्पं—कम्य-
ल्यादिरूपं प्रावृत्य गच्छति 'अलम्यमाण तु'ति यथा कोणो न प्रलम्ब्यते, प्रलम्बमानैर्वायुविराधनात् । तत्र महावायी गच्छत कल्पप्रावृतशीरस्य सचिसयतना भवति, जप्रलम्ब कल्पं कुर्वतः अचेतनयतना, मिश्रयतना कल्पप्रावृतस्यैव भवति, यतः किंचिदपि न, इयं त्रिविधा यतना ॥ उक्तं वायुद्वारम्, अथ वनस्पतिद्वारमुच्यते—

तिचिहो वणस्सई ब्वलु परित्तडणंतो विराधिरेक्खो । संजोगा जह् वेहा अकंताई तदेव इहिं ॥ ४१ ॥

त्रिविधो वनस्पतिः-अचित्तो मिश्रः सचित्तश्च, योऽसावचित्तः सः परित्तो अणंतो य, परित्तो धिरो अथिरो अ, अण-
तोवि धिरो अथिरो अ, इदाणिं मीसो सो दुविहो-परित्तो अणंतो अ, परित्तो दुहा-धिरो अथिरो अ, अणंतोऽवि दुविहो-
धिरो अथिरो अ, इदाणिं सचित्तो, सो दुहा-परित्तो अणंतो अ, परित्तो दुहा-धिरो अथिरो अ, अणंतो दुहा-धिरो
अथिरो अ, एक्केको अ भेओ चवहा-अकंतो निपच्चवाओ अ १, अकंतो सपच्चवाओ अ २, अणकंतो अपच्चवाओ य ३,
अणकंतो सपच्चवाओ अ ४ । तत्थ का जयणा १, अचित्तेणं गम्मइ, तत्थवि परित्तेण, तेणवि धिरेण, तत्थवि अकंतनि-
पच्चवाएणं, तदभावे अणकंतेणं निपच्चवाएणं, तदभावे अचित्तपरित्तेणं अथिरेणं गम्मइ, सोऽवि यदि अकंतो निपच्चवाओ
अ तदभावे अणकंतेण निपच्चवाएण य, तदभावे अचित्ताणंतेण धिरेण गम्मतिं, तत्थवि तेण अकंतेण निपच्चवाएण य,
तदभावे अणकंतनिपच्चवाएणं, तदभावे अचित्ताणंतेणं अथिरेण सो अ अकंतनिपच्चवाओ य यदि होति, तदभावे अणकं-
तनिपच्चवाएणं, तदभावे मीसेणं, एवमेव भंगा जाणियघा जहा अचित्ते, तदभावे सचित्तेणं गम्मइ, तत्थवि एसेव गम्मइ ।
अथ गाथाऽक्षरघटना-त्रिविधो वनस्पतिः-सचित्तः अचित्तः मिश्रश्चेति, तत्रैकको द्विधा-परीतोऽनन्तश्च, तत्र परीतः
पृथक्शरीराणामेकद्वित्रिअसत्त्वयानां जीवानामाश्रयः, अनन्तस्तु अनन्तानामेकैकं शरीरं, स एकैकः स्थिरोऽस्थिरश्च, स्थिरो
दृढसंहननः, इतरस्त्वस्थिरः । अत्र च संयोगाः कर्त्तव्याः, ते चाधस्ताद्यथोक्तास्तथैव दृश्याः, ते चाक्रान्तनिःप्रत्यपायआ-

+ सो य अकंतनिपच्चवाओ जह होइ ।

क्रान्तसप्रत्ययाय अत्राक्रान्तनिष्प्रत्ययाय अनाक्रान्तसप्रत्ययाय कथाः । स्थापना—
 ॥ ॥ ॥
 ॥ ॥ ॥
 ॥ ॥ ॥

ननु च कस्मादचिच्चयनस्य ति यतनो-
 यद्यपि अचित्तस्तथाऽपि कदाचित्के-
 शुष्काऽपि सती ललसेकात्तादात्म्ये
 न्याययत्येवेति । अथवाऽचिच्चयन-
 योजनीयाः । वक्तुं यत्नस्य ति ह्यारम्भः,
 अधुना ग्रसद्धारमाह—
 नितिक्ता वेददिया ललु चिरसंघपणेयरा पुनो दुविहा । अफंताई य गमो जाय उ वंनिदिआ नेभा ॥ ४३ ॥
 'त्रिविधा' विप्रकारा द्वीन्द्रियाः-सचिक्तादिभेदात्, सचिक्ताः सकलजीवप्रदेशयन्ताः, अचिक्तास्तु विपर्ययात्, मित्रा-
 त्वेय एव करम्भीभूताः, पुनरेकको द्विविधा, तथाहि-सचिक्ता अचिरसंघपणो अ, एवं अचित्तो मिस्तोपि, जो
 सो स्थिरगमयणो तत्तत्प चरमगी-अफंताईणकतो मययाओ इयरो य, एवं अण्णेऽपि 'अफंतादीय'सि आक्रान्तादिर्ग-
 मकं-भज्ज इति, अनेन चतुर्भुजिका सूचिता । एवमयं क्रमस्त्रीन्द्रियपत्तुरिन्द्रियपथेन्द्रियाणो सचिक्ताचिसमिआदियोज-
 नीय इति ॥ एव तावत्सजातीययतनोपा, इदानीं विजातीयेन सहाह—

पुढधिदण्ण पुढधिण उदण पुढधितस पाळकंटा प । पुढधियणस्सइक्काए ते वेय उ पुढधिण कम्मणं ॥ ४३ ॥
 पुढधितसे तस्सरदिण निरंतरतसेसु पुढधिण वेय । आउवणस्सइक्काए धणेण नियमा वणं उदण ॥ ४४ ॥

तेज्ज्वालविहृणा एवं सेसावि सधसंजोगा । नच्चा विराहणदुगं वज्जंतो जयसु उवउत्तो ॥ ४५ ॥

तेज्ज्वालविहृणा एवं सेसावि सधसंजोगा । नच्चा विराहणदुगं वज्जंतो जयसु उवउत्तो ॥ ४५ ॥
पृथिव्युदकयोः युगपद्भ्रमनतया प्राप्तयोः सतोः कतरेण यातव्यमित्याह-पृथिव्या, उदके त्रसादिसद्भावात्, चशब्दा-
द्वनस्पतिश्च, पृथिवीं त्यक्तवैव । अथ पृथिवीवनस्पतिकाथयोः सतोः किं कर्तव्यमित्याह-पृथिव्यैव गन्तव्यं, वनस्पतौ तदोप-
संभवात् ॥ पृथिवीत्रसयोः केन गन्तव्यं ?-त्रसरहितमार्गेण, एतदुक्तं भवति-विरलत्रसेषु तन्मध्येन, निरन्तरेषु तु पृथिव्या,
अक्कायवनस्पतिकाथयोः सतोः केन यातव्यमित्याह-वनेन वनस्पतिकाथेन, उदके नियमाद्वनस्पतिसद्भावात् ॥ तेजस्काय-
वायुकायाभ्यां रहिता एवं शेषा अपि सर्वसंयोगाः अन्येऽपि ये नोक्तास्तेऽनुगन्तव्याः भङ्गकाः, सर्वथा विराधनाद्वयं
ज्ञात्वा-आत्मविराधना संयमविराधना च, एतद्वयमपि वर्जयन् उपयुक्तो यतस्व-यतनां कुर्वति । इदानीं यदुक्तं-‘एवं
सेसावि सधसंजोगा’ इति ते भङ्गका दर्शयन्ते, ते चामी-तत्थ पुढविकाओ आउकाओ वणस्सइकाओ तसकाओ चेति
चत्वारि पदानि काणं ततो दुगचारणियाए तिगचारणियाए चउक्कचारणियाए चारेयवा, सा य इमा चारणिआ-पुढविकाओ
आऊ य पढमो १, पुढवी वणस्सतीवीओ य २, पुढवी तसा य तइओ य ३, एवं पुढवीए तिन्नि लद्धा, आऊ दो लहइ, वणस्सइ
एकंति ६, पुढवी आऊ वणस्सइ १, पुढवी आऊ तसा २, पुढवी वणस्सइ तसा ३, आऊ वणस्सइ तसा ४, एए तिगचार-
णियाए लद्धा, चउक्कचारणियाए व एक्को चेव, सधेवि एक्कारस अचित्तेहिं पपहिं लद्धा, एवं मीसेसुवि ११ सचित्तसुऽवि
११, सधेऽवि तेत्तीसं ३३ । उक्का पट्कायतना, आह-यदा पुनव्यां घट्टुस्तडीन्यायेनान्यतरविराधनामन्तरेण प्रवृत्तिरेव न
घटां प्राश्नति तदा किं कर्तव्यमित्याह-

श्रीओघ-
निर्युक्तिः
द्रोणीया

॥ ३५ ॥

सद्वर्था संजम संजमाउ अप्पाणमेव रक्खिस्सि । मुच्चइ अइयायाओ पुणो पिसोही न याविरई ॥ ४६ ॥
 'सर्वत्र' सर्वेण वस्तुणु, किम् ?-संयमरक्षा कार्या, तदभावेऽभिप्रेतार्थसिद्धासिद्धेः, किमेव न्यायः !, नेत्याह-संयमादप्या-
 त्मानमेव रक्षेत्, आत्माभावेन तत्प्रवृत्त्यसिद्धेः, आत्मानमेव रक्षन्, जीवसित्यर्थः, 'मुच्यते' अश्रयते तस्मादतिपातात्-हिंसादि-
 दोषात्, कि कारणम् !, उच्यते, अतिपातनात् यतः पुनर्विशुद्धिस्तपआदिना भविष्यति, अथ मन्यसे-युधिध्याद्यतिपातो-
 सरफालं विशुद्धिर्भयति नाम, किन्तु हिंसायां वर्त्तमानः सः अविरतो लभ्यत इति 'एकप्रतभस्ते सर्वप्रतभस्ते' इति पच-
 नात्, तदेतन्नास्ति, यत आह-'न याविरई', कि कारणं !,-तस्याश्रयशुद्धतया, विशुद्धपरिणामस्य च मोक्षहेतुत्वात् । यद्वा
 सर्वत्र त्वयम् रक्षन्नतिपातान्मुच्यते-अतिपातो न भवति, किमयमेव न्यायः !, नेत्याह-संयमादात्मानमेव रक्षन्, येन
 पुनरपि विशुद्धिर्भवति, न यातिपातेऽप्यविरतिरिति पूर्वयत् । कि कारणं संयमादप्यात्मा रक्षितव्यः !, उच्यते, यतः—

संजमहेउं देहो धारिस्सइ सो कभो उ तदभाये ! । सजमफाइनिमिस्स देहपरिपालणा इट्ठा ॥ ४७ ॥
 इह हि 'संयमहेतुः' संयमनिमित्तं देहो धार्यते, स च-सयमः कुतः 'तदभाये' देहभावे ! । यस्मादेतदेव तस्मात् 'सयम-
 स्फातिनिमित्तं, संयमवृद्ध्यर्थं देहपरिपालनमिह-धर्मकायसंरक्षणमभ्युपगम्यते ॥ आह-लोफेनाविशिष्टमेतत्, तथाहि—
 पिक्कण्हयालसायगसरेणु कंठयतणे षड्जले अ । लोगोऽवि नेच्छइ पहे को णु पिसेसो मयंतस्स ? ॥ ४८ ॥

चिक्कण्हयालसालस्वापदसरेणुकण्टकत्तृणान् षड्जलाश्च सोपद्रवान् मार्गान्-यथाः लोकोऽपि नेच्छत्येव, अतः को नु विक्षेपो ?
 लोकात्सकामाद्दन्तस्य येनैवमुच्यत इति !, उच्यते—

जयणमजयणं च गिही सचिन्तामीसे परित्तण्णंते अ। नवि जाणंति न यासि अवहपइण्णा अह विसेसो ॥ ४९ ॥
यतनामयतनां च गृहिणो न जानन्ति, क ?-सचिन्तादौ, न च 'एतेषां' गृहिणां 'अवग्रप्रतिज्ञा' वधनिवृत्तिः, अत एव विशेषः ।

अविअ जणो मरणभया परिस्समभआ च ते विवज्जेइ। ते पुण दयापरिणया मोक्खत्थमिसी परिहरंति ॥ ५० ॥
कण्ठया ॥ "अपि च" इति अनेनाभ्युच्चयमाह, नवरं 'ते' ति सापायान् पथः । इतश्च साधोः प्राणातिपातापत्तावपि गृहिणा सह वैधुर्यमित्याह—

अविसिद्धंमिवि जोगंमि वाहिरे होइ विहुरया इहरा । सुद्धस्स उ संपत्ती अफला जं देसिआ समण ॥ ५१ ॥
इह 'अविशिष्टेऽपि' तुल्येऽपि 'योगे' प्राणातिपानादिव्यापारे 'वाह्ये' बहिर्वर्तिनि भवति 'विपुरता' वैधुर्यं विसदृशता, इत्थं चैतदभ्युपगन्तव्यम्, इतरथा शुद्धस्य-साधोः 'संप्राप्तिः' प्राणातिपातापत्तिः 'अफला' यतः प्रदर्शिता 'समये' सिद्धान्ते तद्विरुध्यते, तस्मादेतदेवमेवाभ्युपगन्तव्यं, वाद्यप्राणातिपातव्यापारः शुद्धस्य साधोर्न वन्धाय भवतीति ॥

एवंमिवि पाणिं वद्धंमि देसिअं सुमहदंतरं समण । एमेव निज्जरफला परिणामवसा बहुविदीआ ॥ ५२ ॥
'एकस्मिन्नपि' तुल्येऽपि प्राणित्रये 'दर्शितं' प्रतिपादितं सुमहदन्तरं, क ?- 'समये' सिद्धान्ते, तथाहि-यथा द्वौ पुरुषौ प्राणिवधप्रवृत्तौ, तयोश्च न दुःखौ वन्धो, यस्तत्रातीवसंक्लिष्टपरिणतिः स सप्तम्यां गृध्रिव्यामुत्पद्यते, अपरस्तु नातिसंक्लिष्टपरिणतिः स द्वितीयनरकादाविति । इयं तावन्निसदृशता वन्धमङ्गीकृत्य, इदानीं निर्जरा मङ्गीकृत्य विसदृशतां दर्शयन्नाह—

एयमेव 'निर्जरा' फलविशेषा अपि परिणामयक्षात् 'यदुविधा' बहुप्रकारा विशिष्टविशिष्टतरविशिष्टतमाः । एकां प्राणिजा-
तिमग्रीकृत्यान्तरमुक्तम्, अपुना सकलव्यक्त्याधयमन्तरं प्रतिष्ठापयिपुराह—

जे जसिआ अ हेऊ अवहस ते चेव तस्तिआ मुक्खे । गणणाईया लोगा दुणहवि पुण्णा भये दुल्ला ॥ ५३ ॥
ये हेतवो यावन्तो-यावन्मात्रा 'अवस्य' सत्तारस्य निमित्तं त एव नान्ये तावन्मात्रा एव मोक्षस्य हेतवो-निमित्तानि ।
कियन्मात्रास्ते अत आह-गणनाया अतीताः-सत्त्वाया अतिश्रान्ता, कोऽ, लोकाः 'द्वयोरपि' भवमोक्षयोः सधन्विना हेतूना-
मसत्तरेया लोका 'पूर्णा' भूताः, ते तु पूर्णा एकहेतुन्यूना अपि भवन्त्यत आह-तुस्या, कथंभूता?—क्रियाविशेषणं 'तुल्या'
सहसा इत्यर्थः । ननु तुल्यग्रहणमेव कस्मारकेयलं न कृतं ? येन पुन पूर्णग्रहणं क्रियते, भणति भडियवणं-तुल्यग्रहणेण
संयलिआणं सत्तारमोक्षहेतुण लोका तुल्यसि कस्सति बुद्धी होआ तेण पुण्यग्रहणंपि कीरह, दोणहवि पुण्णासि जया जया
भरिअप्ति नेयदा, इयमत्र भायना-सर्व एव ये त्रैलोक्योदरवियरचिंनो भाया रागद्वेषमोहात्मनां पुंसां संसारहेतवो भवन्ति
त एव रागादिरहितानां श्रद्धामतामशानपरिहारेण मोक्षहेतवो भवन्तीति एव तावत्प्रमाणमिदमुक्तम्, इदानीं येषाममी
त्रैलोक्यपद्माः पदार्था धन्यहेतवो भवन्ति न भवन्ति च येषां तदाह—

इरिआचहमाईआ जे येव ह्यति कम्मपंधाय । अजयाणं ते चेव उ जयाण निघाणगमणाय ॥ ५४ ॥

'इर गतिप्रेरणयो' ईरणमीर्या पथि ईर्या ईर्यापथे-गमणागमनमित्यर्थः, ईर्यापथमादौ येषां ते ईर्यापथाद्याः, आदिचब्दा-
दृष्टियागादिन्यापारा गृह्यन्ते, ईर्यापथाद्या व्यापारा य एव भवन्ति 'कम्मवंधाय' कर्मवन्धनिमित्त-कर्मवन्धहेतवः, केयाम्?—

‘अयतानाम्’ अयत्नपराणां पुरुषाणां, त एव ईर्यापथाया व्यापारा ‘यतानां’ यत्नवतां ‘निर्वाणगमनाय’ मोक्षगमनाय भवन्ति ॥
 ‘अयतानाम्’ अयत्नपराणां पुरुषाणां, त एव ईर्यापथाया व्यापारा ‘यतानां’ यत्नवतां ‘निर्वाणगमनाय’ मोक्षगमनाय भवन्ति ॥
 एवं तावत्साधोर्गृहस्थेन सह तुल्येऽपि व्यापारे विसदृशतोक्ता, इदानीं सजातीयमेव माधुमाश्रित्य विसदृशतामादर्शयन्नाह—
 ॥ ५५ ॥

एवं तावत्साधोर्गृहस्थेन सह तुल्यऽपि व्यापारं विसृज्यतां प्राणं, इदं प्राणं जगतां प्रजापतिः ।
 एवं तावत्साधोर्गृहस्थेन सह तुल्यऽपि व्यापारं विसृज्यतां प्राणं, इदं प्राणं जगतां प्रजापतिः ॥ ५५ ॥

एवंतेण निसेहो जोगेसु न दसिआ चहो वावि । दालअ पव निसहो होअ न दसिआ ।
 एगंतेण निसेहो जोगेसु न दसिआ चहो वावि । दालअ पव निसहो होअ न दसिआ ।

एकाग्रतेन निषेधः 'योगेषु' गमनादिव्यापारसु न दीक्षतः नापादष्टः प्राचया अनुशासनात् भवेदिति । अयमत्र भावः—क-
किन्तु 'दलितं' द्रव्यं वस्तु वा 'प्राप्य' विज्ञाय निषेधो भवेत्, तस्यैव ना 'विधिर्भवेत्' अनुष्ठानं भवेदिति । अयमत्र भावः—क-
स्यचित्साधोराचार्यादिप्रयोजनादिना मन्त्रितेऽपि पथि व्रजतो गमनमनुशायते, कारणिकत्वात्, नाकारणिकस्य, दृष्टान्तसाह-
'जहा रोगे'ति यथा 'रोगे' ज्वरादौ गरिपाननभोजनादेः प्रतिषेधः क्रियते, जीर्णज्वरं तु तस्यैव विधिरित्यतः साधूच्यते-
वस्त्वन्तरमाश्रित्य विधिः प्रतिषेधो वा विधीयते । अथवाऽन्यथा व्याख्यायते—इत्थेकं—'अदित्याः पदार्था आत्मनः संतार-
हेतव्यो मोक्षहेतवश्च' ततश्च न केनलं त एव यान्यपि सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्र्याणि तान्यपि संनारमोक्षयोः क्षरणानीति,
तथा चाह—'एगनेण निसेहो' एकाग्रतेन निषेधः सम्यग्दर्शनादिदानेषु तत्प्रख्यापरुगारोपदेशेषु न दीक्षतो निषिर्चो न
दीक्षित इति संदृष्टः, किन्तु 'दलितं प्राप्य' पात्रनिर्गोपं प्राप्य कदाचिदीयते कदाचिन्न, एतदुक्तं भवति—प्रक्षमादिगुणान्नि-
ताय दीयमानानि मोक्षाय, विपर्यये भवाय, तदाज्ञातनात्, यथा ज्वरादौ तरुणं सत्यपत्यं पञ्चासु पथ्यमपि तदेव ॥ अथै-

कमेव वस्त्यासेव्यमानं बन्धाय मोक्षाय च कथं भवति ? तदाह—
जंमि निसेयिज्जंते अहआरो होल्ल कस्सइ कयाइ । तेणेव ग तस्स पुणो कयाइ सोही हवेज्जाहि ॥ ५३ ॥

स्य वस्त्यासव्यमाने बन्धाय माक्षाय च कथं भ्राता । त्रिषु मत्रमृणो क्याइ सोरी हवेजाहि ॥ ५३ ॥

जमि निसायिलत अइआरा हलि कस्सइ कयाइ । तणव न तस्स जुल नानर लसइ हल्लसइ ।

श्रीओघ-
निर्युक्तिः
द्रोणीया
वृत्तिः

‘यस्मिन्’ वस्तुनि क्रोधादौ निवेव्यमाणे ‘अतिचारः’ स्खलना भवति ‘कस्यचित्’ साधो ‘कदाचित्’ कस्याच्चिदवस्थाय । ‘तन्नय’ क्रोधादिना तस्यैव पुनः कदाचिच्छुद्धिरपि भवेत्, चण्डकूटसाधोरिव, तेन हि रुपा स्वशिष्यो दण्डकेन ताडितः, तं च रुधिरार्द्रं दृष्ट्वा पश्चात्तापान् संवृत्तः चिन्तयति च-यिमा यस्यैवविधः क्रोधः इति विशुद्धपरिणामस्यापूर्वं कारणं क्षपकश्रेणि-केवलोदयः संवृत्त इति ॥ बाह्या व्यापारभरीकृत्य विसदृशतोष्ण, अय बाह्योऽपि व्यापारे यथा वन्धहेतुर्न स्यात्तथाऽऽह—

अणुमिसोऽयि न कस्सई यंयो परवत्थुपवजो भणिजो । तटविज जयंति जइणो परिणामयिसोहिमिच्छंता ॥ ५७ ॥

‘अणुमानोऽपि’ स्वल्पोऽपि घन्धो न कस्यचित् ‘परवस्तुप्रत्ययाद्’ बाह्यवस्तुनिमित्तासकाशाद् ‘भणितः’ उक्तः, किन्त्यात्मपरिणामादेत्यभिप्रायः । आह-यथेवं न तर्हि पृथिव्यादियतना कार्या, उच्यते, यद्यपि बाह्यवस्तुनिमित्तो घन्धो न भवति तथाऽपि यत्न विदधति पृथिव्यादौ मुनयः परिणामविशुद्धिं ‘इच्छन्तः’ अभिलषन्त, एतदुक्तं भवति-यदि पृथिव्यादिकाययतना न विधीयते ततो नयेय स्यात्, यस्तु हिंसाया वर्धते तस्य परिणाम एव न शुद्धः, इत्याह—

जो पुण हिंसाययणेस्तु यटई तस्स नणु परीणामो । इड्ढो न य तं लिंगं होइ यिसुद्धस्स जोगस्स ॥ ५८ ॥

यस्तु पुन ‘हिंसायतनेषु’ व्यापसिधामसु वर्धते तस्य ननु परिणामो वृष्ट एव भवति, न च तद्धिंसास्थानयस्मिन् ‘डिङ्गं’ चिह्नं भवति ‘विशुद्धयोगस्य’ मनोवाक्यरूपस्य ॥

तन्महा सया चिसुद्धं परिणामं इच्छया सुचिहिण्णं । हिंसाययणा सव्वं परिहरियथा पयस्सेणं ॥ ५९ ॥

तस्मात् 'सदा' अजस्रं विशुद्धं परिणाममिच्छता मुविद्धेन, किं कर्तव्यं ?—हिंसायतनानि सर्वाणि वर्जनीयानि प्रयत्नतः ॥ तथा च—

ब्रज्जेमिस्ति परिणओ संपत्तीए विमुत्तुं चेरा । अधिंनोऽपि न मुगइ किळिट्ठमायेति वा नत्तस ॥ ३० ॥
वर्जयाम्यहं प्राणिचयादीन्येवंपरिणतः नन् नंप्रासावणि. कत्त ?—अनिपातस्य—प्राणिप्राणयिनाशस्तुपुपरिटालंनन्धः—
तथाऽपि विमुच्यते 'येरात्' कर्ममन्वान् । यत्तु पुनः क्षिप्रपरिणतः मोऽव्यापादयन्नपि न मुच्यते येरात् ॥ तदेवं गच्छ-
तस्तस्य पद्माययतनादिको विधिरुक्कः, न इदानीं गच्छन् आमादीं प्रणिगति, तत्र का मामाचारा ?, तदनुनार्यमुत्तकन्ते—
पञ्चमपिइया गित्ताणे नइए सण्णी चउत्तय माहम्मि । पंचमियंसि अ वरत्ती इट्ठे डाणट्ठिओ णोइ ॥ ३१ ॥

प्रथमद्वारे द्वितीयद्वारे च 'गित्ताणे'ति गगननिगा गतना वक्तव्या, तृतीयं द्वारं मं.ी—आरक्षो वक्तव्यः, चतुर्थं द्वारं
सार्धपिकः—साधुवक्तव्यः, पञ्चमं द्वारं नन्तिर्गतव्या. तेषु द्वारं वर्गोक्तानिगतान्स्थानमिहो भवति । आह—चतुर्थीद्वारे
पठर्याधिकाराग भविष्यन्ति, तद्यथा—“तद्वग्नामे संदादि नल्पी दोगे अ भंदे अ 'ति, ततश्च किमिति संज्ञिन एव हेतुनल्य
ग्रहणमकारि ?, उच्यते. भंज्ञिनोऽतिरिक्तो विधिर्निर्यमाणो भविष्यानि न्यगारेण दापनाथं भंज्ञितद्वारेणैवाकरोत्, अत्रना
तुग्यादण्डमध्यग्रहणन्यायेन मध्यग्रहणे दोषाज्यपि पृथोक्तान्येव द्रष्टव्यमिति. आह—मध्यमेवेतन्न भवति, यतः तदुगनि दासणि,
उच्यन्ते, नैतदेवं, यतः सप्तमं गगत्यादिसं महानिनादेति द्वारं भविष्यति, भंज्ञिग्रहणेन मध्यमेव पृथोक्तमिहो दासगाथा ।
नन्वस्यातिविरित्तार्थेकार्यप्रसृततात्त्विकोऽनगते प्रमादिर्येयमेवेन ?, उच्यते, तद्वन्तेऽपिक्तरमुपगृह्येनात्, यथा याह—

पटिअपारसगुणा दुमि य पुच्छा पुचे य साहम्मी । तत्थेकेका दुविहा चउहा जयणा दुहेकेका ॥ ६२ ॥

तस्य तत्र ग्रामे प्रथित 'पेटिकाः' इहलोकगुणा भक्षणनादयो भवन्ति, परत्रगुणाश्च ग्लानादिप्रतिजागरणादिकाः, प्रथिततथा तस्य द्विधा वृष्टा भवति, सा च विष्यविधिलक्षणा वक्ष्यमाणा । साधर्मिकाश्च द्विधा-साम्भोगिका अन्यसाम्भोगिकाश्च, तर्किको द्विविधः, योऽसौ साम्भोगिकः स च द्विविधः-कदाचिदेकः कदाचिदनेकः, पवमन्यसांभोगिकेऽपि षाण्य, 'चउहा जयण'सि चतुर्विधा यतना, साम्भोगिकसवयतना साम्भोगिकसंयतीयतना च, गणसभोइयसज-यजयणा अणतत्सोइयसंयतीजयणा चेति । 'तत्थेकेका दुविह'सि तर्किको भेदो द्विविधः-साम्भोगिकसंयता-कारणिका निष्कारणिकाश्च, णयरं (एयं) संभोइयसंजइओयि । एवं असंभोइअसंजयायि संजइओयि । अथनाऽन्यथा-'पुये य साहम्मि'सि संभोइआ अतंभोइआ चेति । 'तत्थेकेका दुविह'सि जे ते संभोइआ ते संजया संजयइओ अ, पयमसभोइयायि, 'चउहा जयण'सि चतविहा जयणा कायमा वषादि ४, 'दुहेकेका'सि सा एकका ब्रव्यादियतना द्वेधा-सस्य वयजो पढम फासुएण कीरइ, तदभायं अफासुएणयि, सेसतो अकयाकारियासकप्पिइ गिहे वाइयय, तदभाये उयुयादनं गृहस्य कपादा-देरपि क्रियते कालतः प्रथमपौरुष्या प्रामुक दीयते, अथ तस्या न लभ्यते तत कृत्याऽपि दीयते । भावतः प्रामुकब्रव्यं प्ररीरस्य समाधानमाधीयते, तदभावे त्वप्रामुकेरपि । इय द्वारगाथा महती, तत्रहिकगुणद्वारप्रतिपादनायाह-पडिचारगाहा-इहलोइआ पविती पासणया तेसि संरडी सहो । परलोइआ गिलाणे चेइय यार्इ य पडिणीए ॥ ६३ ॥

'इहलोइअ'सि द्वारपरमर्धं, प्रपिण्ठस्य तस्यायं गुणो भवति-यानमित्तन्धाय प्रपृत्तसदीयां कदाचित्तत्र चार्त्तो लभते-

यथा ततो निर्गल्येतेऽधुनाऽमुकत्र तिष्ठन्तीति, एतदुक्तं भवति-मासकल्पपरिसमाप्तौ ते कदाचित्तत्रैवायाताः स्युः, ततश्चेतेषां साधूनां पश्यता-संदर्शनं भवतीति तत्रैव कार्यपरिसमाप्तिः स्यात्, तथा कदाचित्तत्र संखडी भवति, ततश्च भक्तं गृहीत्वा ब्रजतः कालक्षेपो (न) भवति, शीघ्रं चाभीष्टं ग्रामं प्राप्नोति, तत्र वा प्रविष्टस्य श्राद्धः-श्रावकः कश्चिद्भवति, तद्गृहात्पर्युपितभक्त-मादाय व्रजति । एते प्रविष्टस्यैहिका गुणाः, अथेतरे 'परलोइआ' इति द्वारपरामर्गः. 'गिलाण'ति कदाचित्तत्र प्रविष्ट इदं शृणुयात् यदुतान्न ग्लान आस्ते, ततश्च परिपालनं कार्यं, परिपालने च कथं न पारलौकिका गुणा इति, 'जो गिलाणं पडियरइ से मं पडियरति, जो मं पडियरइ सो गिलाणं पडियरति'ति वचनप्रामाण्यात्, कदाचिद्वा तत्र चैलायतनं भवेत् तद्वन्दने पुण्यावासिः स्यात्, वादी वा तत्पराजयश्च, प्रत्यनीको वा माध्यादेस्तत्र स्यात् तद्दूतगनाद्यासाधुपशमं यायात्, एवंलब्धिसं-पन्नत्वात् । उक्तमैहिकपारलौकिकगुणद्वारम्, अथ पृच्छाद्वारं, तत्र विधिपृच्छा अविधिपृच्छा च, अविधिपृच्छाद्वारमाह-अविही पुच्छा अतिथत्थ संजगा नत्थि तत्थ समणीओ । समणीसु अता नत्थी संका य किं सोरवड्वाए ॥ ६४ ॥

अविधिपृच्छेयं, यदुतास्तत्र संयताः ?, ततोऽर्मा पृच्छथ एतां विशेषविषयां पृच्छां श्रुत्वाऽह-नास्त्यत्र संयताः, तत्र च श्रमण्यो विद्यन्ते तेन च ता न कथिताः, विशेषग्रन्थाकरणात्, 'समणीसु यंति अथ श्रमणीः पृच्छति ततोऽसावाह-न सन्त्यत्र ताः, तत्र च श्रमणाः सन्तीति प्राग्वत् । यद्वा न श्रमणीपृच्छायां स्यात्, 'किं सोरवड्वायान्यायात्' ॥

सहेसु चरिअकामो संका चारी य ढोइ सहीसुं । चेइयघरं य नत्थिह तम्हा उ विहीइ पुच्छेज्जा ॥ ६५ ॥
अथ श्रावकान् पृच्छति ततः परो विकल्पयति-चरितुकामोऽयं-भक्षयितुकामः, अथ 'सहीसु'ति श्राविकाविषयायां

पृच्छायां शब्दा स्यात्, नृगमयं तदर्थी चरितुकामश्च । अयं चैत्यगृहमेव केवलं पृच्छति, ततस्तदभाये वर्गचतुष्टयभावे च तत्प्रभयगुणहानिः स्यात्, तस्मादिष्टिना पृच्छेत् । तत्प्रतिपादनायाह—

गामदुषारन्भासे अगदसमीचे महानमज्जे वा । पुच्छेच्च सयं पयसा विआलणे तस्स परिकहणा ॥ १६ ॥
ग्रामद्वारे—ग्रामस्य निष्काशप्रयेशे स्थित्वा पृच्छेत्, अथवा 'अग्भासे'ति प्रामाण्येन कूपसमीपे वा महाजनस्य समुदाये वा, कं ?—स्यकं पक्षे, किमत्रास्तपक्षोऽस्ति नेति !, यदि परोऽजानन् पृच्छति—को भयता स्वपक्षः ! इत्येवंविचारणे ततस्तस्याग्रे मायो परिकथना स्यात्, पययिषोऽस्तपक्ष—चैत्यगृहादि । उक्तं पृच्छाद्वारम् । ततः पृच्छात्मनन्तर यदि चैत्यगृहमस्ति ततस्तस्मिन्नेव गन्तव्यं, तत्र च कथं गन्तव्यम् !, उच्यते—

नित्सकिअ धूभाइसु काउ गच्छेच्च येइअघर तु । पच्छा साहुसमीयं तेऽवि अ संभोइया तस्स ॥ १७ ॥
पुपचं कंठ । अथ साहम्मिजद्वारमाह—'पच्छा साहुसमीयं'ति चैत्यगृहाभिर्गत्य पश्चात्साधुसमीपं याति, 'तेऽवि' साधय. साम्भोगिकाः 'तस्य' साधोः, चक्षुष्यादन्यसाम्भोगिका या । तत्र यदि साम्भोगिकासु का सामाचारी !, इत्याह—

निनिगयिउ किइक्कम दीयणऽणायाह पुच्छण चिसल्लणया अयिसुजुपपस दायणया ॥ १८ ॥

'निधिष्य' यिमुच्य साधुहस्ते, किम् !, उपकरणं—पात्रकादि, ततः 'कृतिकर्म' वन्दन करोति, ततश्च 'दीयणं'ति आगमनकार्यायिर्भायनं करोति 'अणायाहि'ति, अनायाया यूयम् !, एवं पृष्टे सति तेऽव्याहुः—अनायाया वयमिति । 'पुच्छण'ति ततः साधुरेयमाह—मयदर्शनार्थमहं प्रविष्टो ग्राममिदानीं प्रजामीलेयं पृच्छति, ततस्तेऽपि साधवो यद्यस्ति सहायस्त दत्त्वा

प्रेषयन्ति, अथ तत्र कश्चिद् ग्लानस्तत एवं ब्रवीति-अहमेनं ग्लानं परिचरामीति, ततस्तेऽप्याहुः-विद्यन्त एव परिचारकाः, एवमभिधाय 'विसज्जण'न्ति तं साधुं 'विसर्जयन्ति' प्रेषयन्ति वयमेव भलिष्याम इति । अथ न विसर्जयन्ति, एतच्च ब्रुवते-सर्वमत्र ग्लानप्रायोग्यमौषधादि लभ्यते, किन्तु तत्संयोजनां न जानीमः, ततः स उपदेशं ददाति-इदमौषधमनेन संयोज्य देयमिति, अथ त एवं ब्रुवते-औषधान्येवात्र वयं न लभामहे ततः स साधुर्दापयत्यौषधानि, याचयति वा पाठान्तरं, एवमसावौषधानि दापयित्वा ब्रजति, अथ त एवमाहुः-औषधसंयोजनां न जानीमो न च लभामहे, तत एव साधुरौषधानि याचित्वा संयोज्य ग्लानाय दत्त्वा मनाक् प्रशान्ते व्याधौ सति ब्रजति । अथ त एवमार्गच्छन्तं साधुम्-

पुनरपि अयं खुभिज्जा अयाणगा मो स वा भणिज्ज संचिक्खे । उभओऽवि अयाणंता वेज्जं पुच्छंति जयणाए ॥ ६९ ॥

पुनरप्ययं व्याधिः क्षोभं यायात्-प्रकुप्येत्, वयं च न जानीम उपशमयितुं, स च ग्लान एवं ब्रूयात्-त्वया तिष्ठता अहमचिरात्पुण्यणीभवामि, ततः 'संचिक्खे'ति संतिष्ठति । अथोभावपि तावागन्तुकवास्तव्यौ न जानीतः क्कियां कर्तुं, तत उभावपि अजानन्तौ वैद्यं पृच्छतः, कथं ?-यतनया' अनन्तरगाथावक्ष्यमाणयेति । सा चैवम्-

गमणे पमाण उवगरण सउण वावार ठाण उवएसो । आणण गंधुदगाई उट्टमणुट्टे अ जे दोसा ॥ ७० ॥

यदि ग्लानो गन्तुं पारयति तत उत्सर्गेण स एव नीयते, अथ न पारयति ततोऽन्ये साधवो वैद्यसकाशे गमनं कुर्वन्ति, 'पमाणे'ति कियत्प्रमाणैर्गन्तव्यं ? तत्रैकेन न गन्तव्यं यमदण्डपरिकल्पनात्, न द्वौ यमपुरुषपरिकल्पनात्, न चत्वारो वाहीकपरिकल्पनात्, अतस्त्रिपञ्चसप्तभिर्गन्तव्यं, उक्तं प्रमाणं, 'उवगरणे'ति शुक्लवासोभिर्यातव्यं, न कृष्णमलिनदिभिर्यो-

तस्यै, उक्तमुपकरणं, 'सतृणं'सि साधुनेषु ममसु गन्तव्यं, ते धामी 'नन्दीशूर'मित्यावधाय, अपशकुनेषु न गन्तव्यं, ते चैते-
मश्रुजुपेतादयः, उक्तं साधुनद्वारं, 'वायार'सि यद्यसौ वेद्यो भुङ्क्ते एकास्मादको वा छिन्दन् किमिदंको भिन्दन्या सतो
न प्रष्टव्यः, अथ ग्लानस्यापि गण्डकादि छेत्तव्यं ततोऽस्मिन्नेव प्रष्टव्यः, उक्तो व्यापारः, 'ठाण'सि यद्युरुरुदिकादी सुपरा-
द्यादी स्थितस्ततो न प्रष्टव्यः, किं तर्हि !, शुचिप्रदेशे स्थित इति, उक्त स्थानं, 'उययस'सि एवमसौ यतनया गृष्टो यमुय-
देशं ददाति-द्रव्यतः क्षेत्रतः कालतो भागतश्च सोऽयधारणीयाः, तत्र द्रव्यतः शाल्योदन पारिहृष्ट च खीरं क्षेत्रतो निर्वाता
यमति पाउताः यौक्त्या देये भायतो नास्य प्रतिफलम्यथादिभिर्भाव्यं, उक्त उपदेशः, अथ स धेद्य एव प्रयात्-पययामि
तापयमिति, एत स वेद्यस्तस्मीयमानीयते, न च ग्लानस्तत्र नेयाः, किं कारणे !, धेद्यस्तमीपे नीयमाने उरिष्ठे लोके कदा-
चिदेव प्रयात्-यथा नूनमय मृत इत्यपशकुनः, मूर्च्छाया मयेद्विषयिणी धेद्यगृहे स्यादिति, आगच्छति वा धेद्ये किं कर्त्तव्यं !,
गम्पोदकादिभिर्गन्धयासा सन्निहिताः प्रियन्ते, तद्वानार्थमुदकमृत्सिकया विलेपनादि क्रियते । धेद्ये वागच्छति सूरिणा
किं कर्त्तव्यमित्याह-'गृष्टमणुष्ठे अ जे दोस'सि यद्यसाधाचार्यो धेद्यत्नागतस्योत्तिष्ठति ततो वापयदोषः, अथ नाम्मुत्तिमा-
दये ततोः हाग्य इतिफुट्या कोर्ष गृहीत्या प्रतिफूटः स्यात्, तस्मादेतद्देवपरिजिहीर्ययाऽजागतंमत्रोत्थाय प्राङ्गणे परिव्यक्तमाण-
निष्ठतीति । उक्तमुत्थिताः पुत्थितद्वारं, वियन्तं पुनः काष्ठं तंन साधुना तस्य ग्लानस्य परिचरण कर्त्तव्यमित्याह-

गममापियारजोगं नाई गच्छं विद्वज्जग दिग्गो । एमेव अण्णासंमोहयाण अण्णाइ यसहीण ॥ ७१ ॥

'गदम'सि यायत् प्रथमान्तिका करोति ता चाल्मनः स्वयमेवानयितुं समर्थः संवृत्त, 'वियारजोगं'ति वहिर्भूमिगमनयोगो

जात इति, एवं ज्ञात्वा गच्छेत्, कथं?, द्वितीये सहाये दत्ते सति, अथ नास्ति सहायस्तत एक एव ब्रजति । एष तावत्साम्भोगिकान् प्राप्य विधिरुक्तः, इदानीमसाम्भोगिकविधिमतिदिशन्नाह-एवमेवान्यसाम्भोगिकग्लानस्य विधिः, किन्तु 'अण्णाए वसहीए'ति अन्यस्यां वसतौ व्यवस्थितेन ग्लानपरिचरणाविधिः कार्यः, अयमपरो विशेषः-असाम्भोगिकसकाशं प्रविशता तदनाक्रान्ते भूप्रदेशे निक्षिप्योपकरणं ततः कृतिकर्मादि साम्भोगिकेष्विव सर्वं कर्तव्यमिति, तदनाक्रान्तभूभागे चोपकरणं स्थापयति, मा भूच्छिक्षकाणां तत्सामाचारीदर्शनेऽन्यथाभावः स्यादिति । एवं तावत्साम्भोगिकवहुमध्यगतस्य ग्लानस्य विधिः, अन्यसाम्भोगिकवहुमध्यगतस्याप्येव एव विधिर्दृश्यः । इदानीमैकैकस्य साम्भोगिकस्येतरस्य च विधिमाह-

एगागि गिलाणंमि उ सिट्ठे किं कीरई? न कीरई वावि । छगमुत्तकहणपाणगधुचणत्थर तस्स नियगं वा ॥ ७२ ॥

एवमसौ गच्छन् ग्रामाभ्यासे कस्मादपि पुरुषादिदं शृणुयात्-किं भवता ग्लानप्रतिजागरणं क्रियते उत न?, ततश्चैवमेकाकिनि ग्लाने 'शिष्टे' कथिते सति क्रियते न क्रियते? इत्युक्ते परेण सति साधुरप्याह-सुदु क्रियते, पर आह-यद्येवं 'छगमुत्तकहण'ति छगं-पुरीपं मूत्रं-प्रतीतं, ताभ्यां विलिप्त आस्ते, एवं कथिते सति स साधुर्न हि भूमेरेव 'पाणग'ति पानकं गृहीत्वा प्रविशति, प्रविष्टश्च 'धुवण'ति 'तस्य' ग्लानस्य धावनं करोति-प्रक्षालनं विदधाति, उपधिश्च 'अत्थरण'ति आस्तरणं करोति 'तस्स'ति तदीयैरेव चीवरैः, अथ तस्यान्यानि न सन्ति ततः 'नियगं व'ति निजैरेव चीवरैरास्तरणं करोतीति । तथा चाह-

सारवणं साहृक्षय पागडधुवणे सुई समाधारा । अइविंभले समाही सहस्स आसासपडिअरणं ॥ ७३ ॥
सारवणं-निष्क्रियं तस्मिन् निष्क्रिये ग्लाने कृते सति, अथवा 'सारवणे'ति संमार्जिते प्रतिश्रये ग्लानसंबन्धिनि सति

परः पृच्छति-तवायं केन संबन्धेन संबद्ध इति, साधुराह,-कस्यइ कहिचि जाता, एवमादि, ततः पर आह-'साहस्रय'सि, सफलता धर्मस्य, यदहदृष्टेऽपि परमवन्द्याविव क्रिया क्रियते, 'पायदधुवणे'सि प्रकट ग्लानस्योपघेर्वा क्षालन कर्त्तव्यं, प्रकट-क्षालने च लोक एवमाह, शुचिसमाचारा पते श्रमणा इति, अयासी ग्लानोऽतिविह्वलः स्याद्-अतीव दुःखेन करालित स्यात्ततः 'समाहि'सि यथा प्रार्थितं भोजनादि दातव्यं येन स्वस्थचित्तो भवति, स्वस्थीभूतश्चाभिधीयते-यथाकालं कुरु-ज्वेति । अयासी सह-समर्पयितव्याभ्यास्यते-न भेतव्यं अहं त्या प्रतिजागरामीति । तस्य-

सपमेव विह्वयादीं करेह पुच्छइ अयाणओ वेत्तं । वीचण दवाहंमि अ उचएसो जाव लंमो व ॥ ७४ ॥

यद्यसी साधुः 'दृष्टपाठी' दृष्टः-उपलब्धस्वरकसुश्रुतादियेन सह दृष्टपाठी, अयवा 'दिट्'सि धेयवदृष्टक्रियः क्रियाकुशलः, पाठीति सकलं वादृष्टादि पठति स एवंविधः स्वयमेव क्रिया करोति । अयासी दृष्टपाठी न भयति सतः पृच्छसि अज्ञः सन् धेयं, 'वीचण'सि धेयशाला गतः प्रकाशयति, यदुताहं कारणेनैककः संज्ञातः, अतो निमित्तं न ब्राह्मं, 'दयादिमि व'सि द्रव्यादिचतुष्टयोपदेशो सति सत्र द्रव्यस्य प्रासुकमप्रासुक वा क्षेत्रतः क्रीतकटा वा यसही, कालतः प्रथमपौ-रण्यामुपविष्ट तस्यां च यदा प्रासुक न लभ्यते तदाऽप्रासुकमपि क्रियते, भायसः समाधि कर्त्तव्या प्रासुकाम्रासुर्करिति ॥

कारणिअ हट्टपेसे गमणणुलोमेण तेण सह गच्छे । निक्कारणिअ स्वरंण विहज्ज संघाटण गमणं ॥ ७५ ॥

एवमसी ग्लानो यदि कारणिको भवति, ततः 'हट्ट'सि दृढीभूतः 'पेसे'सि प्रेषणीयः, अथ ग्लानस्याप्यनुकूलमेव गन्तव्यं भवति ततः 'गमणणुलोमेण' हेतुना तेन ग्लानेन सह गच्छेत्, उक्तः साम्भोगिकः ग्लान एकः कारणिकः, असाम्भोगिकः

श्रीओष-
निर्युक्तिः
द्रोणीया
वृत्तिः

॥ ४२ ॥

ग्लाने कारणिक एकोऽय्येवमेव द्रष्टव्य इति । अथ निष्कारणिक एको ग्लान इति ततः 'निष्कारणिञ्च तरंटाणं'ति निष्कार-
णिकस्य ग्लानस्य खण्डणा-प्रवचनोपदेशपूर्वकं पुरुषभणनमिति, तरण्टिताञ्च द्वितीय आत्मनः क्रियत इति । तत्तद्वर्तने
सप्तदशके सति 'गमणं'ति गमनं कर्तव्यमिति । साम्भोगिकसाम्भोगिकसंयुत एकानेकारणिकनिष्कारणिकसंयुतानोक्तानां
इदानीं साम्भोगिकासाम्भोगिकसंयुतीनामेकानेकारणिकनिष्कारणिकान्यादीनां यत्तना प्रविपाद्यते-अथ विविधपुच्छ्या पृष्टे
सति तत्र संयत्यः स्युः, ततः को विधिः ? इत्याह—

समणपचेसि निस्सीत्तिअ द्वागएवत्तण अट्टिपपरिक्कणं । थेरित्तन्निविमान्ना निमंन्नावाएपुच्छा प ॥ ७६ ॥
श्रमणीप्रतिश्रयप्रवेशे सति कतिःस्थितेनैव निषेधिकी तत्तव्या तारत्तयं-द्वारे मध्ये प्रवेशे च. प्रविष्टः अ तत्ता 'दुत्तम-
ज्जण'ति द्वारं प्रतिहृत्य एतस्मिन् प्रदेशे तिष्ठति, अथ निर्वाणिकायां कुलायामपि श्वाश्यायः यावत्ताभिने दृढलनः परिरूपनं
कर्त्तव्यं-साधुगगत इति, ततः परिकथितं मतिनाश्वीभिर्निर्गन्तव्यं, तत्र को विधिः ? 'धर्मनग्गणिभानं'ति दाड्यं प्रतिनी-
त्ता कदाचित्स्थविरा भवति कदाचिद्वत्तणी, ततो 'विभागा' विरुपणा, तत्र यदि स्थविरा निर्गच्छन्ति ततः आत्मस्त्रितो-
याऽऽत्मनृतीया वा. अथ तत्तणी ततः स्थविराभिस्तिसृभिश्चतसृभिश्च निर्गच्छन्ति, ततस्मान्मगानेन निर्गच्छन्ति, उभयेवयन्ति.
सोऽपुपविदय पुच्छति-न क्कप्पिच्चत्तीनामागधेनि ॥

सिद्धसि सह पटिणीयनिगगहं अट्टय अण्णमिं पेमे । उगगसो वायणया गेल्लहे वेत्तपुच्छा प ॥ ७७ ॥
ततस्ताः कथयन्ति अस्त्यावाधा इति, एवं 'क्षिष्टे' कथिते मति यथगो 'महः' ममधेस्ततः प्रत्यन्तीकनिषेधं करोति, यथ

निग्रहसमर्थो न भवति ततोऽन्यत्र प्रेषयति, अथ तत्र काचिद् ग्लाना तत उपदेशं ददाति, एवमेतदीपधादि दातव्यमस्याः । अथ तास्तत्र लभन्ते ततः 'दायण'सि असावेव दापयति, ग्लानत्वे सत्यं विधिः । अथासौ स्वयं न जानाति औपधादि दातु ततो धैर्यं पृच्छति ॥

तद् येय दीयण चउक्कएण अन्नत्थवसहि जा पढमा । तद् बेवेगाणीए आगाहे चिलिमिली नवरं ॥ ७८ ॥

कथं धैर्यं पृच्छति !, 'तथैय' प्राग्यत् 'दीयण'सि प्रकाशनं कारुणिकोऽहमेकाकी नापशुननुद्धा प्राह्यः, 'चउक्कएण'सि धैरेण द्रव्यादिचतुष्के कथिते सति यतना पूर्ववत्कर्तव्या, 'अणत्थवसहि'सि अन्ययसतिव्ययस्थितेन प्रतिजागरणं कर्त्तव्यं, कियन्त काळ थायदत्त आह--'जा पढमा' यायत्प्रथमालिकानयनसमा संबृत्तेति ततो गच्छसि । एवं तापब्रह्मना मध्ये एकस्या ग्लानयिधिरुक्त, इदानीमेकाकिन्या ग्लानयिधिमतिदिशन्नाह--'तद् बेवेगाणीए' 'तथैय' प्राग्यदेकाकिन्या ग्लानाया प्रतिचरणविधिः, यत्तावास्तु विशेष--यदुतागाहे--अतीयापदुतायामेकस्मिन्नाथये 'चिलिमिलि'सि ययनिकाव्ययथानं कृत्वा नवरं केवलं प्रतिचरणमस्ती करोति ॥

निष्कारणिमं चमनण कारणिअं नेइ अहए अप्पाहे । गमणित्थि मीससंयंधिचज्जण असइ एगागी ॥ ७९ ॥

यदि निष्कारणिकाऽस्ती भवति ततः 'चमनण'सि प्रवचनोक्त्यर्थचनेः खिसनं करोति, अथासौ कारणिका ततस्ता स्वयमेव नयति, 'अहए अप्पाहे'सि अथवा तदुरोक्तप्रवसिन्या वा एव संदिशति--यथैतामात्मसकाशे कुरुत, स्वयं च नयतः को विधिरत आह--'गमणित्थिमीससंयंधिचज्जण असइ एगागी' गमण कायवं इत्थीहिं सह, ताजोवि जइ सर्वधिणीओ होति,

तदभावे मीसेहि-इत्थीपुरिसेहिं सह गन्तव्यं, तदभावे असंवंधिणीहिं इत्थीहिं, तदभावे पुरिसिस्थिमीसेणं (अ)संवंधेणं, तदभावे संवंधिपुरिसेहिं, तदभावे असंवंधिपुरिसेहिं, तदभावे-असंवंधे वर्जिते असति अन्नस्स उवायस्स एगागिणिं णेति ॥ इदानीं चतुर्द्धामप्युक्तयतनामुपसंजिहीषुराह—

एगवहू समणुण्णाण वसहीए जो अ एगअमणुत्तो । अमणुत्त संजईण य अण्णहि एक्कं चिलिमिलीए ॥ ८० ॥
एतदुक्तं भवति-एगो समणुत्तो जे अ वहू समणुत्ता जो अ एगो असमणुत्तो एयाणं एगाए चेय वसहीए पडियरणं कायधं, 'अमणुण्ण'त्ति जे अ वहू अमणुत्ता संजया तेसिं ण एकाए वसहीए ठितेहिं पडियरणं कायधं 'संजईण य'त्ति संजईण य संभोइयाणं अण्णसंभोइयाण य वहूणं अण्णाए वसहीए ठिओ पडियइ । 'एक्क'त्ति एकां पुनर्लानामाश्रित्य 'चिलिमिलीए' यवनिकाव्यवधानं कृत्वा एकस्यामेव वसतौ प्रतिजागरणं करोति । द्रव्यादियतना च सर्वत्रानुगता द्रष्टव्या । "एहिअपार-त्तगुणा दोणिण अ पुच्छा दुवे अ साहम्मी"त्यादि प्रतिद्वारागाथा व्याख्याता, तद्व्याख्यानाच्च व्याख्यातं पदमगिलाणं दुवारं । अथ द्वितीयग्लानप्रतिपादनायाह—

विहिपुच्छाणं पवेसो सणिणकुले चेइ पुच्छसाहम्मी । अन्नत्थ अत्थि इह ते गिलाणक्कजे अहिक्कंति ॥ ८१ ॥

एवं तस्य व्रजतः पूर्ववद्विधिपृच्छायां सत्यां परेणाख्यातं, यदुतासि श्रावकस्ततः 'पवेसो'त्ति प्रवेशं करोति, क ?-सज्जि-कुले 'चेइय'त्ति यदि तस्मिन् सज्जिकुले चैत्यानि ततस्तद्वन्दनां करोति । ततः 'पुच्छ'त्ति पृच्छति तान् श्रावकान्-शोभनायूयं शीलव्रतैः ? , 'अह्वा पुच्छा साहम्मिअ'त्ति साधुस्तत्र प्रविष्टः पृच्छति-किमिदं साधर्मिकाः सन्ति उत न ? , तत्राह

‘आवक’—‘अस्त्येय अस्ति’ अन्यत्र—आसन्नग्रामे विद्यन्ते, ते चेह ‘ग्लानकार्ये’ ग्लाननिमित्तं ‘अद्विष्यति’ आगच्छन्ति प्रायो-
ग्यमरुदिग्रहणार्थमिति । ततश्च स साधुस्तस्माद्ब्रजति, ब्रजन्तं वा साधुं भोजनादिनाऽऽमन्त्रयति आवक—भगवन् । प्रथ-
मालिकामादाय ब्रज ॥ एव चाभिहितः स किं करोतीत्याह—

सधंपि न येत्तय निमंतणे जं तर्हि गिलाणस्स । कारणि तस्स य तुज्झ य विउलं दयं तु पाउग्गं ॥ ८२ ॥
‘सर्प’ अक्षेपं प्रायोग्यमप्रायोग्यं वा न ग्राह्य आवकनिमन्त्रणे सति, ‘जं तर्हि गिलाणस्स’सि यस्मात्तत्र ग्लानस्य गृह्यते
अतो न ग्राह्यम्, ततः आवक पुनरव्याह—‘कारणि तस्स य तुज्झ य विउल दयं तु पाउग्गं’सि, ‘तस्य’ ग्लानस्य ‘कारणे’
ग्लाननिमित्तं तव च कारणे तय निमित्तं ‘विपुल’ प्रभूत द्रव्यं द्वास्त्योदनादि प्रायोग्यमस्त्यतो गृह्यतामिति । ततश्चास्ती
आवकस्योपरोधेन गृहीत्वा ब्रजति ।

जापं विसापं गिलाणो तापं विसापं उ होइ पडियरणा । पुवभणिअं गिलाणो पंचणहवि होइ जयणाए ॥ ८३ ॥

यया दिशा ग्लानस्तिष्ठति तया दिक्षा ‘पडिअरण’सि प्रतिपालनां करोति साधूना, अथवा ‘पडिअरण’सि निरूपणं—आलो-
चनं तस्य आवकदानस्य करोति, तच्च परीक्षणं ग्लानप्रतिचारकसाधुदर्शने सति भवति अत उक्तं—यया दिशा ग्लानस्तया
दिशा ‘पडिअरण’ति पुपभणिअ ‘गिलाणे’सि पूर्वभणितो ग्लानविषयो विधिर्द्रष्टव्यः. साम्भोगिकासाम्भोगिकस्य ग्लानस्य,
किमस्यैव प्रतिचरणं कर्तव्यं !, नेत्याह—‘पंचणहवि होइ जयणाए’ यथानामपि—पासर्थोत्पणकुसीलसंसत्तणितिआणं

यतनया-प्रासुकान्नपानेन कर्तव्यं प्रतिजागरणमिति, अपिशब्दान्निहवका देवकुलप्रतिपालकाश्च गृह्यन्ते । इयं नियुक्तिगाथा,
एतां च भाष्यकृद्व्याख्यानयन्नाह—

तेसि पडिच्छण पुच्छण सुहुकयं अत्थि नत्थि वा लंभो । खगूडे विलओलणदाणमणिच्छे तहिं नयणं ॥३५॥ (भा०)
'तेसि पडिच्छण'त्ति 'तेयो' ग्लानप्रतिजागरकसाधूनां प्रतिपालनां करोति, यथा दिशा ते साधव आगच्छन्ति, 'पुच्छण'त्ति
ततस्तान् साधून् दृष्ट्वा पृच्छति-एतन्ममामुकेन श्रावकेण दत्तं यदि ग्लानप्रायोग्यं ततो गृह्यतामिति, एवमुक्ते तेऽप्याहुः 'सुहुकयं
अत्थि'त्ति सुधु कृतं श्रावकेण अस्ति ग्लानप्रायोग्यं तत्रान्यदपि त्वमेवेदं गृहाण, 'नत्थि व'त्ति अथवा एवं भणन्ति-नास्ति
तमेदं द्रव्यं किन्त्वन्यत्र लाभो भविष्यति, त्वमेव गृहाणेदम् । अथ ते 'खगूडि'त्ति निर्धर्मप्रायास्तत एवमाहुः 'विडओ-
लण'त्ति धाडिरेव निपतिता ततस्तद्द्रव्यं साधुः सकलं ददाति-समर्पयति, तेऽपि च रुपा नेच्छन्ति ग्रहीतुं, ततश्चासौ
'नयणं'त्ति ग्लानसमीपे तस्य द्रव्यस्य नयनं करोति ॥ इदानीं यद्यसौ समर्थस्ततश्च गच्छत्येव. अथासमर्थस्ततः—

पंतं असहू करित्ता निवेयणं गहण अहव समणुत्ता । खगूड देहि तं चिअ कमदग तस्सप्पणो पाए ॥३६॥ (भा०)

'प्रान्तं' नीरसप्रायं 'असहू' असमर्थः-क्षुत्पीडितः 'करेत्ता' अभ्यवहृत्य व्रजति । ततश्च तत्र प्राप्तः सन् निवेदनं करोत्या-
चार्याय, सोऽप्याचार्यो ग्लानार्थं 'गहण'त्ति ग्रहणं करोति, कस्य ?, द्रव्यस्य, अथवा 'समणुणं'त्ति तस्यैव साधोरनुज्ञां
करोति, यदुत-भक्षयेदं, ग्लानस्यान्यदपि भविष्यति । अथासावाचार्यः 'खगूडो' शठप्रायो भवेत्तत इदं वक्ति- 'देहि तं
चिअ' त्वमेव ग्लानाय प्रयच्छ, किं ममानेन ?, एवं चोक्तस्तेनाचार्येण गत्वा ग्लानसमीपं 'कमदग तस्स'त्ति तदीयके कम-

दके ददाति, अथ तस्य तत्कालि, ततः 'अप्पणो पाप' आत्मीये पात्र एव ददाति, ततश्च पुनरप्याचार्यसमीपं प्रजति, गत्या इदं प्रयीति—

किं कीरुत ? अं जाणसि अतरंति सवेसि यच्च तं भंते ।। निद्धम्मानं करोती करणमणालोइयसहाओ ॥ ३७ ॥ (मा०)
हे आचार्य ! ग्लानस्य किमन्यत्तिकयते !, आचार्योऽप्याह—'अं जाणसि'ति यजानासि तदेव कुरु, पुनश्चासौ ग्लानसमीपं गच्छति, 'अतरंतो'ति ग्लानोऽसि यकि-भगवन् ! घातस्ते य एवं स्यां खलीकुर्वन्ति, प्रज भदन्त ! अस्ति मे परिचारकाः, एवं योके प्रजति । 'निद्धम्मा न करोती' अथासौ ग्लान एवमाह—यदुतते निर्द्धर्मा मम न परिवेहां कुर्वन्ति, ततश्चासौ साधु 'करणं'ति धियापृत्त्यं करोति, पुनश्चासौ साधुस्तं ग्लानसमीपमेव प्रयीति—'अणालोइय'ति अमीपां निर्द्धर्माणां मय्येऽनालोचिताप्रतिक्रान्तं कययिदेयं स्य नष्ट इति, अत एवमभिधाय तमालसहायं कृत्या प्रयाति ॥ यदा तु पुनः—

उभओ निद्धम्मेसुं फासुपडोभार इयरपडिसेहो । परिमिजदाण विसज्जण सच्छंदोइंसणागमणं ॥ ३८ ॥ (मा०)
'उभओ निद्धम्मेसु' इति यदा ग्लानः शेषसाधयश्च निर्द्धर्मास्मादा कथं परिचरणा करोतीत्याह—'फासुपडोभार' मासुकं नाप्रधानेन परिपाठनं करोति 'इतर' इति अग्रमासुकं तस्य नियेधः, तेन न क्रियां करोतीत्यर्थः । 'परिमिजदाण'ति परिमितं—स्यत्वं ददाति येनासौ निर्णिणः प्रेषयति, ततः 'विसज्जण'ति निर्किणः सन् विसर्जयति, गच्छंश्च स साधुः 'सच्छंदो-इंसण'ति मच्छन्दस्त्वमित्येवं 'उत्तंसना' उदुलनाम्—आश्रेशं करोति, ततो 'गमणं'ति गच्छति । परियरणा यस्माणिआ, 'पुवभणिअं गिणणे'ति एतदसि ध्यास्यातम् । अथ 'पंचण्हवि होति जयणाए'ति, एतत्पदं व्यापित्वयासुराह—

एस गमो पंचणहवि होइ नियाइण गिलाणपडियरणे ।

फासुअकरणनिकायण कहण पडिक्कामणागमणं ॥ ३९ ॥ (भा०)

‘एय गमः’ एय परिचरणविधिः ‘पंचणहवि’ पञ्चानामपि, केपामत आह—‘नियार्इणं’ आदिशब्दात् पासत्थोसथणकुसी-
लसंसत्ताणं, ‘गिलाणपडियरणे’त्ति ग्लानप्रतिचरणे एय विधिः—‘फासुअकरण’त्ति यदुत प्रासुकेन भक्तादिना प्रतिचरणं
कार्यं, ‘निकायण’त्ति निकाचनं करोति, यदुत दृढीभूतेन त्वया यदहं ब्रवीमि तत्कर्त्तव्यम्, ‘कहण’त्ति धर्मकथाया, यद्वा
‘कहण’त्ति लोकस्य कथयति—किमस्य प्रव्रजितस्य शक्यतेऽशुद्धेन कर्तुम् ? । ‘पडिक्कामण’त्ति यद्यसौ ग्लानः प्रतिक्रामति
तस्मात्स्थानान्निवर्त्तत इतियावत् ततः स्थानात् ‘गमण’त्ति तं ग्लानं गृहीत्वा गमनं करोति ॥ अथ यदुक्तं ‘पंचणहवि होति
जयणाए’त्ति अत्रापिशब्द आस्ते तदर्थमादर्शयन्नाह—

संभावणेऽविसदो देउलिअखरंटयजयण उवएसो ।

अविसेस निणहगाणवि न एस अम्हं तओ गमणं ॥ ४० ॥ (भा०)

संभावनेऽपिशब्दः, किं संभावयति ?—‘देउलिअ’त्ति देवकुलपरिपालका वैपमात्रधारिणस्तेऽपि ग्लानाः सन्तः परिचर-
णीयाः, ‘खरंटण’त्ति तेषां देवकुलिकानां खिसनां करोति, यदुत धर्मे उद्यमं कुरुत, ‘जयण’त्ति यतनया कर्त्तव्यं यथा
संयमलाञ्छना न स्यात् । ‘उवएसो’त्ति उपदेशं च क्रियाविषयं ददाति । ‘अविसेस’त्ति, न यस्मिन् विषये साधुनिहावक-
विशेषो ज्ञायते तस्मिन् ‘निणहगाणं’पि निणहावकानामपि यतनया परिचरणं करोति । अथ निहवकग्लानं एवं ब्रूयात् ‘न

एतं जग्मेति योऽयं प्राधूर्णक आयातो नियोऽस्मज्जातीय इति ततो गमनं करोति स साधुरिति । अयासौ निष्ठां च का-
दिरेयमभिवद्ध्यत—

तारेहि जयणकरणे अगुर्गं आणेहऽकप्प जणपुरओ । नवि णरिसया समणा जणणए तओ अवक्कमणं ॥४१॥ (भा०)
भगवंस्तारय मामस्मान्मान्यात् ततः 'जयणकरणं'ति यतनया प्रतिचरणं करोति । अयासौ निष्ठां च कालान एव द्रव्यात्-
'अमुकं आणेहि'ति 'अमुकं' बीजपूरादि आनय, तत एव धक्कवं—'अकप्प जणपुरओ'ति अकल्पनीयमेतदित्येवं जनपुरतः
प्रत्याख्यापयति, एतच्च स साधुर्येफि—नवि परिसगा समणा, एवं जनेन—लोकेन तयोर्भेदे ज्ञाते सति ततोऽसायपक्कामसि-
गच्छति तस्मात्स्थानात् । एवं प्रतिपादिते विधी चोदक आह—

यो भगवयणं आणा आयरिआणं तु केहिआ तेणं । साहस्मिअक्कज्जपहुसाया य सुण्णिरेणयि न गच्छे ॥४२॥ (भा०)
चोदकस्य ध्वनं चोदकयचनं, किं तदित्याह—आज्ञा आचार्याणां संवन्धिनी अपनीता—यिनाधिता ततो यतः साधर्मि-
ककार्यप्रभूततया सुचिरेणापि न गच्छेत्—न यायाद्विवक्षितं स्थानमिति । अत आचार्य आह—

तित्थगराणां योयग ! विट्ठतो भोइएण नरवइणा । जत्तुग्गय भोइअदंखिण म घरदार पुवक्कण ॥ ४३ ॥ (भा०)
तीर्थकराणामियमाज्ञा हे चोदक !—यद्युत ग्लानप्रतिजागरणं कर्तव्यं, "जो गिळाण"मित्यादिवचनात्, अत्र इष्टान्तो
ग्रामभोगिकनरपतिसंवन्धी । जहा कोइ राया जप्ताए उज्जओ, तेण य आणत्तं, अमुक्कामे पयाणयं देसामिति तत्यायासे
करोहिस्ति, ताहे गतो गोहो, जस्सवि भोइअस्स सो गामो तेणवि कहिअं, ममवि करेह घरंति, ताहे गामेहया चितंति—

राया एगदिवसं एहिति, ता किं रण्णो सचित्रकर्मोच्चलसुन्दरगृहेण?, एवं तेहि रण्णो कायमाणं कयं, भोइअस्स उ रम्मं चाउ-
स्सालं निम्मविअं । राया आगतो पेच्छति कययंदणमालादियोभिअं भोइयगिहं चाउस्सालं, ततोहितो पहावितो, ततो तेहि
भणिअं-भगवंत! एस तुग्गमावासो, इमो तुज्झंति, ता कस्स एसो?, भोइयस्स, ततो रण्णा रुद्धेण भोइयस्स गामो द्ढो गामोवि
दंडिओ । एत्थवि जहा भोइओ तहा आयरिआ, जहा नरनई तहा तित्थयो, जहा कुटुंबी तहा माह । अमुमेवार्यमाह-दृष्टान्तो
ग्रामभोगिकनरपतिना यात्रोद्ग्रहदारुणा (ब्रह्मते भोजिके दण्डिके च वृणेन दारुणा च) पूवकृतेन-पूवचिन्तितेन यत्कृतं गृह्णमिति ।
रण्णो तणचरकरणं सचित्रकर्मं तु गामसामिस्स । दोणहंपि वंदुकरणं चिचरीयडण्णेणुवणओ उ ॥ ४४ ॥ (भा०)

राज्ञस्तृणगृहं कृतं सचित्रकर्मं च ग्रामस्वामिनः, 'द्वयोरपि' ग्रामेयग्रामस्वामिनोर्दण्डकरणं-दण्डः कृतः । एवं तीर्थकरा-
ज्ञातिक्रमे द्वयोरप्याचार्यसाध्वोः संसारदण्ड इति । 'चिचरीयडण्णेणुवणओ'ति उक्तयोऽन्यः स निपरतिनान्यनाल्लयानके-
नोपनयः कर्त्तव्यः । अण्णेहिं गामेद्वएहिं चिंतिअं-एअं भोइयस्स सुन्दरतरं कयत्तयं घरं, एवं चेन नरचइत्त होइ, गए
णरवइमि भोइयस्स चेव होहिति, भोइयस्सवि तणकुडी कया, राया पत्तो दिठं भणति-कहं भो एगदिवसेण भवणं कयं?,
ते भणंति-अग्गेहिं एयं कयं, एवं दलियं भोइयस्स आणीयं, तेषा तुज्झ घरं कयं, भोइयस्सवि तणकुडी कया, ताहे रण्णा
तुट्टेण सो गामो अकरदाओ कओ, भोइओअवि संपूइओ, अन्नो अ से गामो दिण्णो । एवं तित्थयराणमाणं करंतेण कया
चेव आयरिआणं । अथ प्रथमोपनयोपदर्शनायाह-

जह नरचइणो आणं अइकमंता पमायदेसेणं । पावंति वंथवहोद्विज्जमरणावसाणाइ ॥ ४५ ॥ (भा०)

तह जिणपराण आणं अइकमंता पमायदोसेणं । पावति पुग्गइपदे चिणिचापसहस्सकोडीओ ॥ ४६ ॥ (भा०)
यथा नरपतेराशमतिक्रामन्तः प्रमाददोषेण-अज्ञानदोषेण प्राप्नुयन्ति बन्धो निगडादिभिः यथ -कथादिताडनं रोधो-
गमनस्य व्याघातः छंदो हस्तादेः मरणावसानानि दुःखानि प्राप्नुयन्ति यथा—

तथा जिनपराणागाशमतिक्रामन्तः प्रमादः-अज्ञानं स एव दोषत्वेन प्राप्नुयन्ति पुर्णतिपथे विनिपाताना-दुःखाना
महद्व्यकोटी । इदानीं द्वितीयोपनयोपदर्शनायाह—

नित्तरगंरपयणरुरणे आयरिआणं कयं पप होइ । कृत्वा गिलाणगस्स उ पढमालिअ जाय वहिगमणं ॥ ४७ ॥ (भा०)
तीर्थंकरस्तंवनिययनकरणे-यथनानुष्ठाने आचार्याणां 'कृतं पप'ति 'प्रागेव' पूर्वमेव कृतं भवति । यस्मादेतदेव तस्मा-
त्पुनरु गजानस्य प्रतिआगरणं साधुः, कियन्तं कलमत आह-'पढमालिअ जाय वहिगमणं'ति यावत्प्रथमालिकामानेहुं
समर्थो जातः यापय वहिगमनधर्मो जात इति ॥ तथा—

उइ ता पासहथोमणणकुसील निण्हयमाणपि वेसिअं करणं । भरणकरणासलसाणं सम्भायपरंमुह्णं च ॥ ४८ ॥ (भा०)
यदि तावत्पार्श्वस्थापतनकुसीलासेषा, तथा सम्भावा-तत्त्वं सम्यग्दर्शनं ततः परायणुत्ताः, के ते ? निद्रायकालेषाम्,
अथवा 'परणकरणाउमार्ण' अत एव सम्भायपरान्मुहाना, केषां ?-सर्वेषामेव पार्श्वस्थावसन्नकुसीलनिद्रवकाना यदि ताव-
त्कर्तव्यं प्रतिपादितं तत इतरं नितरामेव । एतदेवाह—

किं पुण जयणाकरणुच्चयाण दंनिविआण सुस्ताण ? । सविग्गविहारीणं सपपयरोण कापवं ॥ ४९ ॥ (भा०)

किं पुनः—किमुत यतनाकरणे उद्यताः—उद्युक्तास्तेषां दान्तेन्द्रियाणां गुप्तानां मनोवाङ्मायगुप्तिभिः संविग्नविहारिणः—
उद्यतविहारिणो मोक्षाभिलाषिण इत्यर्थः, तेषां सर्वप्रयत्नेन कार्यम् ? किं पुनः कारणमेतावन्ति विशेषणानि क्रियन्ते ?
एकस्यैव युज्यमानत्वात्तत्र, तथाहि—यद्येतावदुच्यते—यतनाकरणोद्यतानामिति, ततः कदाचिन्निहवका अपि यतनाकर-
णोद्यताः स्युः ? अत आह—दान्तेन्द्रियाणां गुप्तानां चेति, तेऽपि च दान्तेन्द्रिया गुप्ताः कदाचिच्छाभादिनिमित्तं भवेयुरत
उक्तं—संविग्नविहारिणो ये, तेषामवश्यं कर्तव्यमिति । उक्तं ग्लानद्वारम्, अथ सञ्ज्ञिद्वारं संवन्धयन्नाह—

एवं गेलन्नद्धा वाधाओ अह इयाणि भिक्खद्धा । चइयग्गामे संग्खडि सन्नी दाणे अ भद्दे अ ॥ ८४ ॥

एवं ग्लानार्थं 'व्याघातो' गमनप्रतिवन्धस्तस्य स्यात्, 'अये'त्यानन्तर्ये, इदानीं भिक्षार्थं गमनविघातो न कार्य इत्य-
ध्याहारः, अथवाऽन्यथा—एवं तावद् ग्लानार्थं गमनव्याघात उक्तः, इदानीं भिक्षार्थं यथाऽसौ स्यात्तथोपदर्श्यते—'चइयग्गामे'
संखडि सन्नी दाणे य भद्दे'ति, ब्रज इति—गोकुलं तस्मिन् भिक्षार्थं प्रविष्टस्य गमनविघातः स्यात्, ग्रामः—प्रसिद्धः संखडी-
प्रकरणं सञ्ज्ञी—श्रावकः 'दाणे'ति दानश्राद्धकः 'भद्दे अ'ति भद्रकः साधूनां, चशब्दान्महानिनादकुलानि । एतेषु प्रतिव-
ध्यमानस्य यथा गमनविघातस्तथाऽह—

उवत्तणमप्पत्तं च पडिच्छे खीरगहण पद्दमणे । वोसिरणे छक्काया धरणे मरणं दवचिरोहो ॥ ८५ ॥

स हि अनुकूलं पन्थानमुत्सृज्य उद्धर्त्तते—यतो ब्रजस्ततो याति, ब्रजे च प्राप्तः सन् अप्राप्तां वेलां 'प्रतीक्षते' प्रतिपाल-
यति, ततश्च 'खीरगहण'ति तत्र क्षीरग्रहणं करोति, क्षीराम्बवहारमित्यर्थः, 'पद्दमणं'ति पीते क्षीरे पथि गमनं करोति ।

प्रतिपालयति, ततश्चासौ लघुकादिप्रदानं करोति, त एव दोषाः । अथ महानिनादद्वारमाह—‘अप्पत्तमहानिनाएसु’ति महानिनादेयु-शब्दिदत्तेषु कुलेषु-प्रख्यातेषु कुलेषु उद्धर्त्तनं कृत्वा ‘अप्पत्त’ति अप्राप्तां वेलं प्रतिपालयति, तेषु च स्निग्धमन्त्रं लभ्यते, एवं च तत्रापि त एव दोषाः “वोसिरणे छक्काया” इत्यादयः । उक्तं चशब्दाक्षिप्तं महानिनादकुलद्वारं, तथाऽनुकूलात्स्वमार्गाद(न)नुकूलेषु व्यवस्थितेषु ब्रजादिषु अप्राप्तां वेलं भक्तार्थं प्रतिपालयतो गमनविधातदोष उक्तः, इदानीमनुकूलमार्गव्यवस्थितेषु ब्रजादिषु भक्तार्थं प्रविष्टस्य यथा गमनविधातो भवति तथा प्रतिपादयन्माह—

पडुच्छिखीर सतरं घयाइ तक्कस्स गिण्हणे दीहं । नेहि विगिंचणिअभया निसट्ठ सुवणे अ परिहाणी ॥ ८७ ॥

पडुच्छिखीरं-पारिहिद्धिखीरं तदन्विपन् शेषक्षीरं चागृह्णन् दीर्घां भिक्षाचर्यां करोति, तथा ‘सतरं’ति सतरं दधि अन्ये-पमाणस्तररहितं चागृह्णन् दीर्घां भिक्षाचर्यां करोति, घृतादि चान्विपन्, आदिशब्दान्नवनीतमोदकादि गृह्यते, तदन्यपन् दीर्घां तां करोति, तत्कस्य वा ग्रहणे दीर्घां तां करोति । इदानीं तत्क्षीरादि प्रचुरं लब्धं सत् ‘गेहि’ति गृह्यः सन् प्रचुरं भक्षयति, यद्वा ‘विगिंचणिअभया निसट्ठ’ति विगिग्रनं-परित्यागस्तद्वयान्निसट्ठं-प्रचुरं भक्षयति, ततश्च प्रचुरभक्षणे ‘सुवणे अ परिहाणी’ प्रदोष एव स्वाध्यायमकृत्यैव स्वपिति, सुप्तस्य च ‘परिहाणी’ सूत्रार्थविस्मरणमित्यर्थः, चशब्दात् ‘अह जंगति गेलन्नं’ इत्येतद्वक्ष्यति तृतीयगाथायाम् । एवं तावदनुकूलमार्गव्यवस्थिते ब्रजे भक्तार्थं प्रविशतो गमनप्रतिधात उक्तः, इदानीमनुकूलमार्गव्यवस्थिते ग्रामे भक्तार्थं प्रविष्टस्य यथा गमनविधातो भवति तथाह—

ग्रामे परितलिअगमाइमगजणे संखडी छणे विरुवा । सगणी दाणे भदे जेमगाधिगइ गहण दीहं ॥ ८८ ॥

‘ग्रामे’ इति द्वारपरामर्शः, ग्रामे प्रविष्टं सन् परितलितादिगमनं करोति, परितलित-सुषुम्नालिकादि उच्यते, तदन्वि-
 पन् दीर्घा भिक्षाचर्या करोति । वक्त्रमनुकूलग्रामद्वारम्, इदानीमनुकूलसंखडीद्वारमुच्यते-‘संखडी छण विरुचं’स्ति संखडी-
 प्रकरणं, सा च ‘क्षणे’ वत्सने विविधरूपा भवति, एतदुक्तं भवति-गृहे गृहे घृतपुरादि लभ्यते, तदर्थं च दीर्घा भिक्षाचर्या
 करोति । वक्त्रमनुकूलसंखडीद्वारं, इदानीमनुकूलव्यवस्थितसञ्चिद्वारमुच्यते-‘सण्णि’स्ति सञ्चिद्वारः-आयका उच्यन्ते, तेषु
 मृदाभार्या दीर्घा भिक्षाचर्या करोति । वक्त्रमनुकूलसञ्चिद्वारम्, इदानीमनुकूलदानआदकद्वारमुच्यते-‘दाणे’स्ति दानआ-
 दका उच्यन्ते, तेननुकूलपथव्यवस्थितेषु प्रविष्टो मृष्टभोजनार्थी दीर्घा भिक्षाचर्या करोति । वक्त्रं दानआदकद्वारम्, इदानीं
 मन्त्रकद्वारमुच्यते-‘भदे’स्ति अनुकूलपथव्यवस्थितेषु मन्त्रकेषु ‘वेमणविमर्गिण्ण दीह’स्ति मृष्टभोजनविकृतिग्रहणार्थं, दीर्घा
 भिक्षाचर्या करोतीति सर्वत्र योग्यमिति । तत्र प्राग्विदुक्-प्रचुरमन्त्रणास्वपत्तं सूत्रार्थपरिहातिर्भवति, जय न स्वयिति
 तत्ता को दोष ! इत्यत आह-

अहं जग्गइ गेल्लं अत्संजयकरणजीयघाघाओ । इच्छामणिच्छे मरणं गुरुआणा छडुणे काया ॥ ८९ ॥

अथ स्निग्धे आहारे भक्षिते जागरणं करोति, सूत्रार्थपौरुषी करोतीत्यर्थः, ततश्च को दोष ! इत्यत आह-‘गेल्लं’ ग्लानत्यं
 भवति, ग्लानत्ये सति तस्य साधोर्यद्यसंयतः प्रतिचागरणं करोति इच्छति च ततः को दोषस्तदेत्यत आह-असंयतकरणे
 जीयव्याघातो भवति इच्छता, अयं नेच्छति असंयतेन क्रियां क्रियमाणा तत ‘अणिच्छे मरणं’ अनिच्छतो मरणं भवति,
 न केवलमयमेव दोषः, ‘गुरुआणा छडुणे काया’ गुरोराज्ञालोपः कृतो भवति, मृतस्य च छडुणे-परित्यागे गृहस्थाः पदकाय-

व्यापादनं कुर्वन्ति । यदा तु पुनस्तेषु ब्रजादिषु तक्रौदनादिग्रहणं करोति तदा पूर्वोक्ता दोषाः परिहृता भवन्ति । एतदेव प्रतिपादयन्नाह—

तत्क्रोयणाण ग्रहणे गिलाण आणाइया जढा होंति । अप्पत्तं च पडिच्छे सोच्चा अहवा सयं नाउं ॥ ९० ॥

तत्क्रौदनानां ग्रहणे सति ग्लानत्वदोष आज्ञाभङ्गदोषश्च, आदिशब्दात्पथि पलिमन्थदोषश्च, एते जडा इति—त्यक्ता भवन्ति । इदानीं प्रतिषिद्धस्यापि कारणान्तरेणानुज्ञां दर्शयन्नाह—‘अप्राप्तां च पडिच्छे’ अप्राप्तमपि वेलां प्रतिपालयति, किमर्थं ?—वक्ष्यमाणान् दोषान् श्रुत्वा पथिकादेः सकाशात्, ‘अहवा सयं नाउं’ स्वयमेव ज्ञात्वा, कान् ?—दूरव्यवस्थितग्रामादिदोषान्, अप्राप्तमपि वेलां प्रतीक्षत इति । इदानीं तानेव दोषान् प्रतिपादयन्नाह—

दूरुट्टिअ खुड्डुलए नव भड अगणी अ पंत पडिणीए । अप्पत्तपडिच्छण पुच्छ बाहिं अंतो पविसिअवं ॥ ९१ ॥

कदाचिदसौ ग्रामो दूरे भवति ततोऽप्राप्तमपि वेलां प्रतिपालयति, ‘उट्टिउ’ति कदाचिदसौ ग्राम उत्थितः—उद्भसितो भवति, कदाचिच्च ‘खुड्डुलय’ति स्वल्पकुटीरकः, कदाचित् ‘णव’ इति अभिनववासितो भवति, तत्र पृथिवीकायः सचित्तो भवति, कदाचिच्च भटाक्रान्तोऽसौ भवति, कदाचित् ‘अगणी य’ति अग्निना दग्धो भवति, कदाचिच्च प्रान्तः—दरिद्रप्रायो भवति, कदाचिच्च प्रत्यनीकाक्रान्तो भवति, अत एभिः कारणैः ‘अप्पत्तपडिच्छण’ति अप्राप्तमपि वेलां प्रतिपालयति, तेन च साधुना सञ्ज्ञिकुलं प्रविशता विधिपृच्छा पूर्ववत्कर्त्तव्या, एतदेवाह—‘पुच्छ’ति, विधिपृच्छा पूर्ववत् । ‘बाहिं’ति चोदक एवमाह—बहिरेव स साधुस्तिष्ठति यावत्सञ्ज्ञिकुले वेला भवतीति, आचार्यस्त्वाह—‘अंतो पविसियवं’ इमं च गाथाऽ-

प्रययं भाष्यकारो व्याख्यानविष्यतीति । इदानीं तत्र सञ्चिच्छुलेषु प्रविष्टः साधुः कारणमाश्रित्य दीर्घामपि भिक्षाचर्यां यथा करोति तथा प्रतिपादयन्नाह—

कफगुह्येत्तपुओ घा दुग्गल अद्धान पविसमाणो वा । खीराइगहण दीहं यहुं च उवमा अयकडिह्ले ॥ ९२ ॥
 ‘कफखटं’ रुक्षादिगुणसमन्वितं यत्क्षेत्रं तस्माद्व्युत—आयात सन्, तथा दुर्वलो यदि भवति—याध्यादिरोगाकान्तः, तथा पुरस्तादीर्यमभ्याने प्रयेस्यति यदि, सत् एभिः कारणे खीरादिग्रहणनिमित्तं दीर्घा भिक्षाचर्यां करोति, बहु च खीरादि गृह्णाति येनास्य कार्यस्य समयो भवति । आह—यदुभक्षणात्कथं विमूचिकादिदोषो न भवति ? उच्यते, ‘उवमा अयकडिह्ले’ उपमा—उपमानं अयो—लोहं तन्मयं यत्कविलं तेन उपमा, एतदुक्तं भवति—यथा तसलोहकडिले सोयादि क्षयमुपयाति परमस्मिन् साथौ रुक्षस्यभाये यदपि मृतादि क्षयं यातीति । इदानीं य एव प्राग् व्यापणितो दोषास्तानेव कारणान्तमुचिद्वय गुणयसया स्थापयन्नाह—

जे नेव पडिच्छणदीहलद्धसुवणेसु घणिणा दोसा । ते वेव सपडिवक्त्वा होति इहं कारणञ्जाप ॥ ९३ ॥

य एव दोषा ‘पडिच्छणे’ति प्रतिपालने ‘दीहं’ति दीर्घायां भिक्षाचर्याया ‘खटं’ति प्रचुरभक्षणे ‘सुवणं’ति स्वापे, एतेषु स्थानान्तेषु ‘यणित्वा’ कथितो ये दोषास्त एव सप्रतिपद्याः—सविपर्ययाः गुणा इत्यर्थः, भवन्ति, ‘इहं’ अस्मिन् ‘कारणनाते कारणमाश्रित्य । इदानीं यदुक्तं निर्युक्तिकृता—“पुच्छ वाहिं अंतो पविसिअवं”ति, एतद् व्याख्यानयन् भाष्यकार आह— विधिसुच्छाप सण्णी सोउ पविसे न वाहि संधिक्खे । उग्गमदोसभणं चोयगवयण यहिं ठाउ ॥ ५० ॥ (भा०)

‘विधिपृच्छया’ पूर्वाभिहितया ‘सञ्ज्ञिनं’ श्रावकं श्रुत्वा ततः प्रविशेत्, क ?—श्रावकगृहे, न च वह्निः संतिष्ठेत्, किं कार-
णम् ?—उद्गमदोषभयात्, मा भूतं साधुमुद्दिश्य कञ्चिदाहारं कुर्याद् असौ सञ्जी । एवमुक्ते सत्याह चोदकः, किं तद् ? इ-
त्याह—‘वहिं ठाव’ वहिरेवासौ साधुभिक्षावेलां प्रतिपालयतु, मा भूत् प्राघूर्णक इतिकृत्वा श्रावक आहारपाकं करिष्यतीति ।
एवमुक्ते सत्याचार्य आह—

सोचा दद्वृणं वा बाहिठिअं उगमेगयर कुजा । अप्पत्तापविट्ठो पुण चोयग ! दद्वं निवारेल्ला ॥ ५१ ॥ (भा०)
श्रुत्वा तं साधुं वहिर्वत्तिनमन्यस्मात्पुरुषदेः स्वयं वा दृष्ट्वा उद्गमादीनां दोषाणामेकतरं—अन्यतमं कुर्यात् । ‘अप्पत्त-
त्ति अप्पासायां वेलायामेतच्छ्रावकः कुर्यात्, एष वहिस्तिष्ठतो दोषः, ‘पविट्ठो पुण चोयग ! दद्वं निवारेल्ला’ प्रविष्टः पुनरसौ
साधुः सञ्ज्ञिकुलं हे चोयग ! ‘दद्वं’ति दृष्ट्वा उद्गमादिदोषं निवारयेत् । किञ्च—

उगममदोसार्ईणं कहणा उप्पायणेसणाणं च । तत्थ उ नत्थी सुत्ते बाहिं सागार कालदुवे ॥ ५४ ॥
उद्गमदोषादीनां कथनं करोति उत्पादनादोषाणां एषादोषाणां च कथनं करोति, ततश्च यदि दुद्धं भक्तं ततस्तत्रैव
सञ्ज्ञिगृहे भोक्तव्यम्, अथ तत्र नास्ति ततोऽन्यत्र गन्तव्यम् । एतदेवाह—‘तत्थ उ’त्ति तत्रैव—श्रावकगृहे भुक्ते, ‘नत्थि’त्ति
अथ तत्र नास्ति भोजनस्थानं ततः ‘सुण्ण’त्ति शून्यगृहे याति, ‘बाहिं’ति अथ शून्यगृहे सागारिकेर्भोक्तुं न शक्यते ततो
वाह्यतो ब्रजति, अथ तत्रापि ‘सागार’त्ति सागारिकाः ततः ‘कालदुवे’त्ति कालद्वितयं ज्ञातव्यं, किं ? स्वल्पो दिवस आस्ते
आहोर्ध्वत् महान् ? यदि महांस्ततो दूरमपि स्थण्डिले गत्वा समुद्दिशति, अथ स्वल्पो दिवसस्ततोऽस्थण्डिल एव यतनया

समुद्दिशतीति । इयं तावन्निर्युक्तिगाथा, एतामेव आप्यकारः प्रतिपद व्याख्यानयति, तत्र चोदकाक्षेपपरिहारद्वारेण प्रवेश-
विधिरुक्तः, इदानीं यहिस्तिष्ठतोऽधिकतरदोषप्रतिपादनायाह—

केऽख्येयं स इ फालं संस्त्रिंघे चैतूण वा पप गच्छे । सुण्णपराइपलोअण चेइअ आलोअणाऽधाहं ॥५२॥ (भा०)
स हि तत्र यहिर्व्यवस्थितः किं दुर्यादत आह—‘केऽख्येयं स इ फालं’ अपनयेत् ‘सति’ति विद्यमानं शिक्षाकालम्, ए-
तदुक्तं भवति—ग्रामे ग्रहणमात्र एव शिक्षावेला भवति, तत्र च व्यवस्थितः साधुस्ता शिक्षावेलां मनयति, ‘सत्सङ्घि’ति कदा-
चित्तन्त्रान्यस्मिन् दिवसे सङ्घट्टिरासीत्, तदुद्धरितं च पर्युपितमकं प्रत्यूपलेयं भवितुं गृहस्थैरतोऽसौ साधुर्यहिव्यवस्थितस्तस्य
अष्ट इति, ‘चैतूण’ वा पप गच्छेति गृहीत्या वा यत्तत्र रात्रं पक्वं वा तत्प्रागेव आयको गृहीत्या ग्रामान्तरं गता, ततश्चासौ
साधुस्तस्य अष्ट इति, अत एतदोषमयात्मयेष्टव्यम् । प्रविशतश्च को विधिरित्यत आह—‘सुण्णपरादिपलोअण’ प्रविशंश्चासौ
साधुः शून्यगृहादिप्रलोकनं करोति, कदाचित्तत्र मुज्जिक्रिया करोति, प्रविष्टश्च आयकगृहे ‘चेइय’ति शैत्यवन्दनं करोति
‘आलोअण’ति आलोअणां श्रावकाय वदति, यदुताहमाचार्येण कारणवशादेकाकी प्रहित इति, ‘अयाहि’ति न काचिद्वाचा
शीलप्रतेषु भयतामित्येयं पृच्छति । तत्र च प्रविष्टो शिक्षादोषान् कथयन्नाह—

उगमम एसणफहणं न किंयि करणिअ अम्ह विधिदाण । कस्सइआ आरंभो तुज्जेसो ? पाहुणा टिमा ॥५३॥ (भा०)

सत्रमदोषाणाम्—आध्याकर्मादिदोषाणां कथनं एषादोषाणां च कथनं, ततश्च आरम्भं दृष्ट्वा एतच्च ब्रवीतीति—नास्मदर्थे किञ्चित्क-
संव्य आहाराविधिः, किन्त्यस्माकं विधिदानं क्रियते, तथा चोक्तं—“विहिगहिअं विहिदिण्णं दोण्हपि चहुप्फळ जहा होति” ।

अथ कदाचिच्छ्रावको न कथयति तदा डिम्भरूपाणि पृच्छति, तानि ह्यज्ञत्वाद्याव्यवस्थितं कथयन्ति । किं पृच्छति ? 'कस्सद्वा आरंभो' कस्य निमित्तमयमारम्भः ? इत्येवं साधुना पृष्टे सति डिम्भरूपाण्यपि कथयन्ति—'तुञ्जेसो'ति त्वदर्थ-मयमारम्भः, यतः 'पाहुण'ति प्राघूर्णकानामर्थेऽयमारम्भो न तव, एवं 'डिंभ'ति अर्भकरूपाणि कथयन्ति । अथ तत्रार्भकरूपाणि न सन्ति यानि पृच्छयन्ते ततः स्वयमेव केनचिद्व्याजेन रसवती यतो याति, एतदेवाह—

रसवइपविसण पासण मिअममिअमुवक्खडे तहा गहणं । पज्जत्ते तत्थेव उ उभएगयरे य ओयविए ॥५४॥ (भा०)

रसवती—सूपकारशाला तस्यां प्रवेशनं करोति, प्रविष्टश्च पश्यत्तां—दर्शनं करोति, तत्र च 'मितममितं उवक्खडे'ति कदाचिन्मितमुपस्क्रियते स्वल्पं, कदाचिदमितं उपस्क्रियते बहु, 'तहा गहणं'ति तत्र यदि मितं राद्धं ततः स्वल्पं गृह्णाति, अथ प्रचुरं राद्धं ततस्तदनुरूपमेव गृह्णाति । तत्र निर्युक्तिगाथायाः संचन्धि पूर्वार्द्धं व्याख्यातं, कतमत् ? "उगमदोसाईणं कंहणं उप्पायणेसणाणं च" इति, इदानीं मूलनिर्युक्तिकारगाथायां तस्यामेव यदुपन्यस्तं "तत्थ उ"ति तद्व्याख्यानयन्नाह, 'पज्जत्ते तत्थेव उ' यदि पर्याप्तं भक्तं लब्धं ततस्तस्मिन्नेव गृहे भुङ्क्त इति । 'उभएगयरे च ओयविए'ति उभयं श्रावकः श्राविका च 'ओयविअं' खेदज्ञं उभयं यदि भवति 'एगतरं च ओयविअं' अल्पसागारिकः—श्रावक इत्यर्थः, श्राविका वा ओय-विआ—अल्पसागारिकेत्यर्थः, ततो भुङ्क्त इति । 'तत्थ उ'ति अयमवयवो व्याख्यातः, इदानीं 'नत्थि'ति अवयवो व्याख्यायते—असइ अपज्जत्ते वा सुणणघराईण बाहि संसदे । लङ्कीइ दारघट्टण पविसण उरसग्ग आसत्थे ॥ ५५ ॥ (भा०)

असति तस्मिन्नुभये यदा श्रायकोऽन्त्यसागारिको नास्ति, नापि आधिकाऽन्त्यसागारिका, आधिकश्रायिकयोरन्यतरो वा यदाऽन्त्यसागारिको नास्ति तदा अभाये सति 'अपञ्चते च' इति यदा पर्याप्तं तस्मिन् श्रायकगृहे भर्कं न भयति लब्धं तदाऽन्य-
 आपि भिक्षादनं कृत्या 'मुष्णघरादं' इति शून्यगृहादिषु गम्यते भोजनार्थम्, आदिसम्भवादेयकुलादिषु वा, तेषां च शून्यगृहा-
 दीनां चहिरेय व्ययस्थिताः संशब्द-काशितादिरूपं करोति, कदाचिच्च कश्चित्सागारिको पुश्कारित्री भवेत् स च तेन शब्देन
 निर्गच्छति, अथैवमपि शब्दे कृते न निर्गच्छति ततो यस्यां द्वारे घट्टनं-आहननं क्रियते, ततः प्रविशति, प्रविष्टश्च यदि
 कश्चिन्न पश्यति ततः 'उत्सर्ग' इति ईर्यापथनिमित्तं पययिष्यत्युन्मत्तप्रमाणं कायोत्सर्गं करोति, तथा च 'आसत्ये' इति
 मनागन्थासितः सन् । ततश्च—

आलोभणमालोभो अदिदंमिचि तहैय आलायो । किं उल्लायं न देसी ? अदिदं निस्संकिअं सुजे ॥५६॥ (भा०)

'आलोभन' निरूपणं तत् करोति, अथ निरूपिते [कश्चिदुष्टः] 'आलायो' इति, यदि कश्चिदुष्टस्त आलपनं करोति, किमिह
 भयानागतं ? इति । 'अदिदंमिचि तहैय आलायो' इति अष्टेऽपि सागारिके तथैवालपनं करोति, किमिह भयानापातः
 इति । अथैवमप्युक्तो न कश्चित्तनोत्तरं ददाति तदा इदमुच्यते—'किमुल्लायं न देसीति ?' तस्मादुल्लापं प्रतियचनं प्रयच्छेति ।
 अथैवमपि न कश्चित्तनोपलब्धस्ततः 'अदिदं' इति सर्वथा सागारिकेऽनुपलब्धे सति निःशङ्कितं मुक्तं इति । अथ परिभ्रष्ट-
 पार्थनं प्रकटीभूतः सागारिकः पश्चात्तु प्रकटीभूतो मुञ्जतः सत्ततः,—

विद्व अस्समम पिंढो तुज्झयि य इमोस्सि साह वेवधी । सोवि अगारो दोघा नीइ पिसाजत्ति फाज्जणं ॥५७॥ (भा०)

दृष्टे सागारिके सति 'असंभम'ति असम्भ्रमो-न भयं कर्तव्यम्, असम्भ्रान्तेन च तेन साधुना 'पिण्डो तुज्झवि अ इमो' ति स्वाहा' भिक्षापिण्डं गृहीत्वा एवं करोति-अयं यमाय पिण्डः, अयं धनदाय पिण्डः, अयं वरुणाय पिण्डः, अयं धनद्राय पिण्डः, अयं विष्णवे स्वाहा-तवाप्ययं पिण्डः स्वाहा 'वेजबि'ति विकृतं शरीरं करोति पिशाचगृहीत इव, एवंविधं पिण्डः, तुज्झवि अ इमोति स्वाहा-तवाप्ययं पिण्डः 'णीति' निर्गच्छति, 'मुनि(पिसा)ऊ ति काऊणं' पिशाचोऽयमिति कृत्वा । एवं साधुं दृष्ट्वा सोऽप्यगारी 'दोच्चा' इति भयेन 'णीति' निर्गच्छति, 'मुनि(पिसा)ऊ ति काऊणं' पिशाचोऽयमिति कृत्वा । एवं तावदभ्यन्तरस्थसागारिकदर्शने भुञ्जानस्य विधिरुक्, यदा तु पुनर्वहिव्यवस्थित एव एभिः स्थानान्तरं पश्यति तदा को विधिः ? इत्यत आह—

तिवेण च मालेण व वाउपवेसेण अहव सदयाण । गमणं च कहण आगम दूरवभासे विही इणमो ॥५८॥ (भा०)

यदा तु सागारिको वहिव्यवस्थित एव साधु तीव्रेण-छिद्रेण कुटिकापवक्षुकेन कटकेन पश्यति, 'मालेण व'ति माले-उपरितलव्यवस्थितो यदा कदाचिच्छठतया पश्यति, 'वाउपवेसण'ति, अथवा 'वायुप्रवेशेन' गवाक्षेण शठतया पश्यति, अथवेति विकल्पार्थः, एतेनान्येन वा प्रदेशेन 'शठतया' धूर्ततया पश्यति, दृष्ट्वा च गमनं च करोति स सागारिकः, 'कहणं' ति गत्वा चान्येभ्यः कथयति-यदुतागच्छत पश्यत पत्रके भुञ्जानः साधुर्दृष्ट इति, तत्र 'आगम'ति तेऽप्यागच्छन्ति, पश्यामः किमेतत्सत्यं न वेति, 'दूरवभासे विही इणमो' दूरादागच्छतां अभ्यासाद्वाऽऽगच्छतां 'विही इणमो' विधिः 'अयं' वक्ष्यमाणलक्षणो भवति । कश्चासौ विधिरित्यत आह—

थोवं भुंजह बहुअं विगिंचह पउमपत्तपरिगुणणं । पत्तेसु कहिं भियलं दिट्ठमदिट्ठे विभासा उ ॥ ५९ ॥ (भा०)

यदि तावदे सागारिकास्ततः स साधु 'योर्वं भुञ्जति' श्लोक मुक्ते, बहुभक्तं 'विगिञ्चति' त्यजति गर्त्तादौ-अल्पसागारिकं करोति घृष्टिना या आच्छादयति, अथाभ्यास एव सागारिकास्ततः 'योर्वं भुञ्ज'त्यन्यथा व्याख्यायते-श्लोकं मुक्ते धायन्मात्रं मुखस्यान्तस्तिष्ठति तायन्मात्रमेव मुक्ते, शेषं परित्यजतीति प्राम्बत्, 'परमपत्त'सि पद्मपत्रसदृशं निर्लेपन पात्रं करोति 'परिगुण'सि स्वाध्यायं कुर्वन्तिष्ठतीति । एव च व्यवस्थितस्य साधोस्ते सागारिकाः प्राप्ताः, ते च प्राप्ताः सन्त इदं पृच्छन्ति- 'कहिं भिक्षुस्य ति क त्वया भिक्षा कृतेति । तत्र 'विद्वमदिदं विभासा उ' दृष्टेऽदृष्टे च 'विभासा' विकल्पना कार्या, यदि दृष्टो भिक्षामदन् सत इदं यस्मिन्-तत्रैव भावकादिदृष्टे भक्षयित्वा इहागत इति । अथ न दृष्टो भिक्षामदंस्ततः—

अपिदं किं वेला तेसि निबन्धमि दायणे । ओहामिओ उ यदुओ वण्णो अ पहाविओ तहिअं ॥ ६० ॥

अदृष्टे सतीदं यफब्बं-किं वेला वर्त्तते भिक्षादनस्य !, अथैवमप्युक्ताना पत्रकदर्शने निर्बन्ध- ततो 'दाण'सि वर्णयति पत्रकं, दृष्टे च पत्रके सति 'लिससि' ते सागारिकास्तं यदुक्कं जुगुप्सन्ते-यिक्कं त्वामसमीक्षितमापियमिति । तत किं जातम् ?- 'ओहामिओ उ यदुओ' अपञ्जितो यदुक्कस्तिरस्तुत इत्यर्थः । वर्णय-यस्य प्रख्यापितं तत्रेति-तस्मिन् भोजनविधि । 'सुण्ण' इत्ययमयवो व्याख्यातः, इदानीं 'यहिं सागार'सि असुभवयव व्याख्यानयन्नाह,—

सुण्णघरासइ यहिं देवकुलाइसु होइ जयणा उ । तेगिञ्छिघावरोभो मरण भणुक्कंपपडिअरणं ॥ ६१ ॥ (भा०)

शून्यगृहस्थासति-अभावे 'यहिं देवकुलाइसु होति जयणा उ' ततो वहिंदेवकुलादौ प्रजति, तत्रापि देवकुलादौ वन-गह्वरादौ इयमेव यतना कर्त्तव्या 'यहिं ससइ लठीप दारघट्ठण' इत्येवमादि सर्व कर्त्तव्यम् । अथ कथं वहिः सागारिकस-

म्भवः ?, अत आह, 'तेर्गिच्छि'ति 'चिकित्सकः' वैद्यः स कदाचित्तस्य साधोर्भिक्षामटतः 'धातुलोभे'ति धातुवैपम्यं दृष्ट्वा इदं चिन्तयति-यद्यस्यामवस्थायामयं साधुर्भक्षणं करोति ततः 'मरणं'ति अवश्यमेव म्रियते, स वैद्यः 'अणुकंप'ति अनुकम्पया 'पडियरणं'ति साधोरनुमार्गेण गत्वा निरूपणं करोति, यद्ययमिदानीमेव भक्षयिष्यति ततो निवारयिष्यामि वैद्यक-शास्त्रपरीक्षणं वा कृतं भवति, एवमसौ वैद्यस्तस्य साधोरनुमार्गेण गत्वा लीनस्तिष्ठति साधुरपि,—

इरियाइ पडिक्कंतो परिगुणं संधिआ भि का गुणिआ ? । अम्हं एसुवएसो धम्मकहा दुविहपडिवत्ती ॥ ६२ ॥

इर्यापथिकाप्रतिक्रान्तः सन् 'परिगुणं'ति कियन्मात्रकमपि स्वाध्यायं करोति, अस्मिंश्च प्रस्तावे साधुः समधातुरेव संजातः, ततश्च वैद्योऽपि तं साधुं समधातुं दृष्ट्वा इदं वक्ति—'संहिता भे का गुणिआ भे का गुणिआ ?—अधीता, येन भवताऽऽगमनमात्रेणैव न भुङ्क्ते । साधुरप्याह—'अम्हं एसुवएसो' अस्माकमयं सर्वज्ञोपदेशः, यदुत-स्वाध्यायं कृत्वा भुज्यत इति । 'धम्मकहा दुविहपडिवत्ती' ततश्चासौ साधुर्मकथां करोति, पश्चात्तस्य वैद्यस्य 'दुविहपडिवत्ति'ति कदाचित्संयतो भवेत् कदाचिच्छ्रावक इति । इदानीं बहिर्देवकुलादौ भुञ्जानस्य विधिरुक्तः, यदा तु पुनर्देवकुलाद्यपि सागारिकैर्व्याप्तं भवति तदाऽनुकूलमार्गव्यवस्थितं स्थण्डिलं प्रति प्रयाति—

थंडिल्लासइ चीरं निवायसंरक्खणाइ पंचेव । सेसं जा थंडिल्लं असईए अण्णगामंमि ॥ ६३ ॥ (भा०)

'थंडिल्ल'ति स्थण्डिले गत्वा भुङ्क्ते, 'असति'ति अथ स्थण्डिलं नास्ति क्षुधा च पीड्यते ततोऽस्थण्डिल एव 'चीरं'न्ति चीरमास्तीर्य पादयोरधस्ततश्च भुङ्क्ते, किमर्थं पुनस्तच्चीरमास्तीर्यते ? अत आह—'निपातसंरक्षणाय' परिशादिनिपातसंरक्षणार्थं,

तथा हि परिज्ञाया निपतन्त्या वृथिवीकायादि विप्रस्यते इति । 'एवेव' सि तत्र धीरोपरि अस्यण्डिलस्थाः कियन्नशयति !, ग्रीन् रवा या कयजान् । 'मेने जा धंदिन' शेषं-अपरं भक्तं तायन्नयति यायत्स्यण्डिलं प्राप्तम् । 'अतर्प'सि अपान्तराले स्यण्डिलस्यामति 'अण्णगाममि'सि अन्यद्वामं प्रयाति, तत्र च स्यण्डिले भुङ्क्त इति । इदानीं यषुकं 'काउवुये'सि निर्युक्ति-
नृता तन्नाय्यनृन् व्याख्यानयन्नाह—

अपदुस्संते काले तं नेय दुगाउय नरक्कामे । गोमुत्तिजदद्दाइत्तु सुंजइ अहया पणरोसुं ॥ १४ ॥ (भा०)
अथ सस्य भिशोर्गेप्पत्तो योऽन्नापभिमत्तो प्रागः स क्रोदाद्ये संजातः, तत्र च यदि काउः पर्याप्यते ततस्तन्नपके पर्यप्य-
धीनं परित्यग्याम्यदृष्ट्वाति, अधालगयकाउ आलप्तस्ततः 'तं वेव'सि तदेव पर्यप्यधीतं भक्तं धेनातिक्रान्तमपि भुङ्क्ते, 'दुगा-
उमं नरक्कामे'सि यदा तु काउः पर्याप्यते तदा तत्पर्यप्यधीतं भक्तं द्विगन्वृतात्परतो नातिक्रामयति-न नयति, गन्वृतादय
पर तत्परित्यज्य याति, तत्र च गतः काले पर्याप्यमाणेऽप्यदू प्रहीप्यतीति, यदा पुनस्तस्य गार्धोर्मजतः क्रोशद्वयव्यय-
स्थितप्रामस्यारत जादित्योऽन्नामुपयाति न चान्तराले स्यण्डिलमस्ति तदा 'गोमुत्तिगदद्दाविसु भुंजे' गोमूत्रदग्धेषु देशेषु
भुञ्जीत, मादित्वाल्फूकरोत्कीर्णभूमदेसादौ भुङ्क्त इति, 'अहया पप्पसेत्तु'सि यदि गोमूत्रदग्धादिस्थानं न भवति ततो
परमार्धमरुकागालिकायकल्पना तस्मिन् स्थाने कृत्वा भुङ्क्ते, एतदुक्तं भवति-परमार्धमरुकागालिकायैस्तिरोहितायां भुवि ऊर्ध्व-
व्ययस्थिता, ततश्चानया यतनया सशूक्ता दक्षिता भवति । चकं सञ्चिद्धारम्, इदानीं सार्धमिच्छद्धारमतिपादनायाह—
विट्ठमदिहा वुयिहा नायगुणा नेय भुंति अद्याया । अदिहावि अदुयिहा सुअमत्तुअ पमत्तमपसत्था ॥ १५ ॥

साधर्मिका द्विविधाः—दृष्टा अदृष्टाश्च, 'नायगुणा तह य चेव अण्णाया' ये ते दृष्टाः साधर्मिकास्ते द्विविधाः—कदाचि-
ज्ज्ञातगुणा भवन्ति कदाचिदज्ञातगुणाः, 'अदिद्वावि अ दुविहा' येऽप्यदृष्टाः साधर्मिकास्तेऽपि द्विविधाः—'सुय असुय'ति
श्रुतगुणा अश्रुतगुणाश्च । 'पसत्यापसत्थ'ति ये ते ज्ञातगुणास्ते द्विविधाः—प्रशस्तज्ञातगुणा अप्रशस्तज्ञातगुणाश्च, येऽपि
तेऽज्ञातगुणास्तेऽपि द्विविधाः—प्रशस्ताज्ञातगुणा अप्रशस्ताज्ञातगुणाश्चेति, येऽपि ते श्रुतगुणास्तेऽपि द्विविधाः—प्रशस्तश्रुत-
गुणा अप्रशस्तश्रुतगुणाश्च, येऽपि तेऽश्रुतगुणास्तेऽपि द्विविधाः—प्रशस्ताश्रुतगुणा अप्रशस्ताश्रुतगुणाश्च । आह—ये दृष्टास्ते
कथमज्ञातगुणा भवन्तीत्यत आह—

दिट्ठा व समोसरणे न य नायगुणा हवेज्ज ते समणा । सुअगुण पसत्थ इयरे समणुन्निअरे य सर्वेवि ॥ ९६ ॥
'दृष्टाः' उपलब्धाः सामान्यतो झटिति क्व ?—'समवसरणे' स्मन्नादौ, न च ज्ञातगुणास्ते भवेयुः श्रमणाः, 'सुयगुणपसत्थ
इयरे'ति इतरे इति अदृष्टानां परामर्शः, ते अदृष्टाः सुयगुणेति—श्रुतगुणा अपि सन्तः पसत्थत्ति—प्रशस्तश्रुतगुणा गृह्यन्ते,
तदनेन सुयगुण पसत्थत्ति भावितं, इयरेत्ति—इतरे इत्यदृष्टानां परामर्शः ते अदृष्टाः श्रुतगुणा इत्ययमनन्तरगाथोपन्यस्तभङ्गकः
एकः सूचित इति 'समणुन्नियरे य सर्वेऽवि' सर्वेऽपि चेते श्रुतादिगुणभेदभिन्नाः साधवः समनोज्ञाः इतरे च—असमनोज्ञा
इति च, साम्भोगिका असाम्भोगिकाश्चेत्यर्थः । इदानीमेपां श्रमणानां सर्वेषां मध्ये ये शुद्धास्तेष्वेव संवसनं करोति नेतरे-
ष्विति, अमुमेवार्थं प्रतिपादयन्नाह—

जइ सुद्धा संवासो होइ असुद्धाण दुविह पडिलेहा । अन्निभतरवाहिरिआ दुविहा दवे अ भावे अ ॥ ९७ ॥

यदि शुद्धाः—संवासरशुद्धाः, के अभिधीयन्ते ? प्रशस्तश्रुतगुणास्तथा प्रशस्ताज्ञातगुणाश्च, तेर्व्येयविधेः संवासं—संवसनं करोति । 'होइ असुद्धाण दुविह पडिउहा' भवत्यशुद्धानां द्विविधा प्रत्युपेक्षणा, तत्राशुद्धा अप्रशस्तश्रुतगुणास्तथाऽप्रशस्तज्ञातगुणा अशुद्धा अभिधीयन्ते, तद्विषयं प्रत्युपेक्षणं भवति, कथम् ?—'अन्तिमतरवाहिरिजा' एका अन्यन्तरप्रत्युपेक्षणाऽभ्यन्तरेत्यर्थः, अपरा पाद्याप्रत्युपेक्षणा, 'दुविहा दये व भावे य' एकेका च प्रत्युपेक्षणा द्विविधा, 'दये य भावे य' याऽसौ अन्यन्तरा प्रत्युपेक्षणा सा द्रव्यतो भावतश्च भवति, याऽपि पाद्या प्रत्युपेक्षणा साऽपि द्रव्यतो भावतश्चेति द्विविधेयः । इदानीं पाद्यां प्रत्युपेक्षणां द्रव्यतः प्रविपादयामाह—

यद्वाइतल्लिभदंढग पाउय संलग्गिरी अणुवओगो । विसि पयणगामसूरिअ पितहं उच्छोलणा दये ॥ १८ ॥

—'घट्वादि'सि घूहा जहासु दचफेनका, आदिशब्दासु मट्टा दुप्पोहादयो दृश्यन्ते, 'तल्लिग'सि सोपानत्काः—उपानद्रूपपादा—'दंढग'सि चित्रलतादण्डकैरुद्गीतैः 'पाउय'मिति प्रादृतं यथा संयत्यः प्रादृष्यन्ति कल्पं तथा तेः प्रादृतं 'संलग्गिरि'सि परस्परं हस्तापलग्निकया प्रजन्ति, अथवा संलग्गिरीति युगलिता प्रजन्ति, 'अणुवओगो'सि अनुपयुक्ता प्रजन्ति, ईर्याया-मनुपयुक्ताः, एवं वहिर्मुखं गच्छन्तः प्रत्युपेक्षिताः, इदानीं सञ्ज्ञादमीमासान् सयतान् प्रत्युपेक्षते—'विसि'सि आगमोरु-दिग्विपर्यासेनोपविशन्ति, 'पयण'सि पवनस्य प्रतिकूलमुपेष्टव्यं ते तु आनुकूल्येन पवनस्योपविशन्ति, 'गाम'सि ग्राम-स्याभिमुखेनोपेष्टव्यं, ते तु गृहं दत्त्वोपविशन्ति, 'सूरिय'सि सूर्यस्याभिमुखेनोपेष्टव्यं, ते तु गृहं दत्त्वोपविशन्ति । एवं मुक्तेन प्रकारेण वितथं कुर्वन्ति, 'उच्छोलण'सि पुरीषमुत्सृज्य प्रयूतेन पयसा क्षालनं कुर्वन्ति, 'दये'सि द्वारपरामर्शः, इयं

तावद्वाह्या द्रव्यतः प्रत्युपेक्षणा । आह-अनन्तरगाथायां अभ्यन्तरायाः प्रत्युपेक्षणायाः प्रथममुपन्यासः कृतः, ततस्तामेव व्याख्यातुं युक्तं न तु बाह्यामिति, उच्यते, प्रथमं तावद्वाह्यैव प्रत्युपेक्षणा भवति पश्चादाभ्यन्तरा, अतो बाह्यैव व्याख्यायते, आह-किमितिथमेव नोपन्यासः कृतः?, उच्यते, अभ्यन्तरप्रत्युपेक्षणायाः प्राधान्यव्यापनार्थमादावुपन्यासः कृतः । एवं तावद्वाह्या प्रत्युपेक्षणा द्रव्यतोऽभिहिता, इदानीं बाह्यां प्रत्युपेक्षणां भावतः प्रतिपादयन्नाह—

विकहां हसिउगाइय भिन्नकहाचक्कवालछलिअकहा । माणुसतिरिआवाए दायणआयरण्या भावे ॥ ९९ ॥

‘विकथा’विरूपा कथा अथवा ‘विकथा’ स्त्रीभक्तचौरजनपदकथा तां कुर्वन्तो व्रजन्ति, तथा हसन्त उद्गायन्तश्च व्रजन्ति, ‘भिन्नकह’ति मैथुनसंवद्धा राभसिका कथा तां कुर्वन्तो व्रजन्ति, ‘चक्कवाल’ति मण्डलवन्धेन स्थिता व्रजन्ति, ‘छलिअकह’ति पद्मप्रज्ञकगाथाः पठन्तो गच्छन्ति, तथा ‘माणुसतिरिआवाए’ति मानुषापाते तिर्यगापाते सञ्ज्ञां व्युत्पद्यन्ति, ‘दायण’ति (दर्शनता) परस्परस्याङ्गुल्या किमपि दर्शयन्ति इयमेव आचरणता दर्शनताऽऽचरणता, ‘भावे’ति द्वारपरामर्शः, इयं बाह्यभावमङ्गीकृत्य प्रत्युपेक्षणा, एवं बाह्यप्रत्युपेक्षणाऽऽशुद्धानपि साधून् दृष्ट्वा प्रविशति, कदाचित्ते गुरोरनादेशेनैव एवं कुर्वन्ति । एतदेव प्रतिपादयन्नाह—

बाहिं जइवि असुद्धा तहावि गंतूण गुरुपरिक्खा उ । अहव विसुद्धा तहवि उ अंतो दुविहा उ पडिलेहा ॥ १०० ॥

बाह्यप्रत्युपेक्षणामङ्गीकृत्य यद्यप्यशुद्धास्तथाऽपि प्रविश्य गुरोः परीक्षा कर्त्तव्या, अथवा बाह्यप्रत्युपेक्षणाया विशुद्धा एव भवन्ति तथाऽपि त्वन्तः-अभ्यन्तरतः अभ्यन्तरां प्रत्युपेक्षणामाश्रित्य द्विविधैव प्रत्युपेक्षणा भवति कर्त्तव्या-द्रव्यतो भाव-

तस्य । इदानीमसौ अभ्यन्तरप्रत्युपेक्षणमङ्गीकृत्य द्रव्यतः परीक्षा करोति साधर्मिकासत्तेषु कुलेषु भिक्षाचर्यायां प्रविष्टः सन्—
 पविसंतनिमित्तमणेस्य य साहृ न परिसा समणा । अमंरपि ते कंरती कुकुडलरियाइठाणं च ॥ १०१ ॥
 प्रविद्यन् भिक्षार्थं निमित्तं पृच्छयते गृहस्यैस्ततश्च न कथयति, 'अणेसणं' अनेपणां गृहस्येन क्रियमाणा निवारयति, 'न
 परिसा समणा' नास्मदीया पर्वपिपाः श्रमणाः, अस्माकं हि ते निमित्तं कथयन्ति अनेपणीयमपि गृहन्ति एवमभिधीयते
 गृहस्येन, 'कुकुड'सि कुकुडप्रायोऽयमिति । एवं तावन्निधामदता प्रत्युपेक्षणा कृता, इदानीं दूरस्य एवोपाश्रयप्रत्युपेक्षणां
 करोति—'लरिमादिह्वाणं'ति लरिया—द्वलरिका तत्समीपे स्थान—उपाश्रयः, आदिसब्दश्चरिकादिसमीपे वा । इयं साय-
 द्रसतिपाद्या प्रत्युपेक्षणा कृता, इदानीमुपाश्रयाभ्यन्तरे द्रव्यप्रत्युपेक्षणां कुर्वन्नाह—

इदमि ढाणफलपु सेंज्जासंपारकायउच्चारं । कदप्पगीयविकहा दुग्गहकिडु य भारंमि ॥ १०२ ॥
 द्रव्यमिति द्वारपरामर्शः, 'ढाणफले'सि स्थान—भवस्थितिः, फलकानामवस्थितिं पश्यति, तानि हि वर्षाकाल एव
 गृहान्ते न क्षेपकाळे, स तु प्रविष्टः क्षेपकाळेऽपि फलकानि गृहीतानि पश्यति, 'सेज्जा' इति क्षेपतेऽस्यामिति शब्दा—आस्त-
 रणं तदास्तृतमेवास्ते, संस्तारका—वृणमयाः, प्रकीर्यन्तेऽधस्तृणानि स्वपद्मिस्तं संस्तारकं पश्यति, 'काय सि कायिकाभूमिं
 गृहस्यसंयद्धा पश्यति, 'उच्चारं'सि गृहस्यैः सह पुरीषव्युत्सर्गं कुर्वन्ति, यथा 'उच्चारं'ति श्लेष्मणः परिष्ठापनमङ्गणे कुर्वन्ति,
 एवं स साधुः प्रविशति । इयमभ्यन्तरा द्रव्यप्रत्युपेक्षणा, इदानीमभ्यन्तरा भावप्रत्युपेक्षणा प्रतिपादयन्नाह—कन्दर्पगीत-

विकथाः कुर्वन्ति, तथा 'बुगह'ति विग्रहः-कलहस्तं कुर्वन्ति, 'किहु'ति पाशककर्पदकैः क्रीडन्ति, 'भावंमि' भावविषया प्रत्युपेक्षणा । उक्ता अभ्यन्तरा भावप्रत्युपेक्षणा, इदानीमेतद्वोपयजितेषु संयतेषु प्रविशति, एतदेवाह—

संविग्वेसु पवेसो संविग्वऽमणुन्न वाहि किङ्कर्मम् । ठवणकुलापुच्छणया एत्तोच्चिअ गच्छ गविसणया ॥१०३॥
संविग्राः-मोक्षाभिलाषिण्येसु प्रवेशः कर्त्तव्यः समनोद्वेषु । अथ समनोद्वेषा न सन्ति ततः 'संविग्वऽमणुण्ण'ति संविज्ञेसु अमनोद्वेषेषु प्रवेशः, तत्र च 'वाहि'ति वहिरेव प्रविशन्नुपकरणमेकस्मिन् प्रदेशे मुख्यति, ततः 'कितिकम्मं'ति तदुत्तरकालं वन्दनं करोति, द्रुतः 'ठवणकुलापुच्छणया' स्थापनाकुलानि पृच्छति भिक्षार्थं, ततस्ते कथयन्ति-अमुकत्रामुफानि । 'एत्तोच्चिअ गच्छ'ति अस्या एव भिक्षादनभूमेर्गमिष्यामि, इत्येवं ब्रवीति । 'गवेसणयं'ति तं तस्माद्वामादेर्निर्गतं न निर्गतमिति वा एवं गवेपणं कुर्वन्ति । उक्तं साधर्मिकद्वारम्, इदानीं वसतिद्वारमभिधीयते, स च साधुर्गच्छन् अस्तमनसमये वसतिं निरूपयति, सा च एषु स्थानेषु निरूपणीया—

संविग्वसंनिभद्वग-सुन्ने निहयाइ मोत्तुऽहाच्छंदे । वचंतस्सेतेसुं वसहीण मग्गणा होइ ॥ १०४ ॥
'संविग्वेसु वसतिमगणा होइ' संविग्वेसु वसतिमार्गणा कर्त्तव्या, सञ्ची-श्राद्धः भद्रकः-संविग्वभाचितस्तस्मिन् वा वसतिमार्गणा कर्त्तव्या, तदभावे शून्यगृहादौ वसतिमार्गणा कर्त्तव्या, 'णितियादि'ति नित्यवासादिषु, आदिशब्दात्पार्थक्यस्यादयस्त्वयो गृह्यन्ते, तेषु वसतिमार्गणं कर्त्तव्यं, 'मोत्तुऽहाच्छंदे'ति मुक्त्वा यथाच्छन्दान् स्वच्छन्दानित्यर्थः, तत्र वसतिर्न मृग्यते,

प्रजतः साधोरेतेष्वनन्तरोदितेषु यस्मत्तेर्मर्गिणा-अन्येषणे कर्त्तव्यम् । इयं द्वारगाया वर्त्तते । इयानीमितामेय गाथां प्रतिपद्य व्याख्यानयन्नाह--

यसद्दी समणुण्णेसुं निइयादमणुण अण्णहि निवेण । संनिगिहि इत्थिरहिण सहिण पीसुं घरकुडीण ॥ १०५ ॥
यसत्तिरन्नेणीया, क !, अत आह—‘समणुण्णेसुं’ मधिप्रसमनोद्देशे आदी वसतिरन्नेणीया, ‘नितियादमणुण अण्णहि
निवेण’ अयं तु तत्र नित्यपास्यादयः अमनोद्देशा अन्यसामाचारीप्रतिबन्धा या भवन्ति, आदिशब्दात्पार्थस्यादयो गृह्यन्ते, ततश्च—
तेसु पिचसाणेसु नेत्तेपां मये नियमित्थं, किन्तु ‘अण्णहि’ अन्यत्र वसतिं कृत्वा ‘णिवेदे’ निवेदयित्वा एवमेव—यथाऽमु-
स्मिन् अहं यमिष्यामि प्रतिजागणीयो भयस्त्रिरिति, क्वासी नियसति ! किञ्चिदिष्टे वा गृहे नियसति !—सम्झी—आरफा,
त च यदि महिलया रहितलतल्लादे वसति, अथासी नालि तत ‘गिहि’सि गृही भद्रकोऽन सूचिता, स च खिया रहि-
तलतलमीये वसति, अयं भद्रकोऽपि स्त्रीरहितो नालि किन्तु सहित खिया, ततः सहिते—स्त्रीयुक्ते सति ‘पीसुं’ति वृथया
निगसति, क !—‘घरकुडीण’ तस्य गृहस्य घदिरयस्थितं धनकादि, अथवा तत्फलहिफान्तर्गतद्रव्यां या नियमति ।
अयं भद्रकादिगृहं नालि ततः दान्यगृहे नियमति । किञ्चिदिष्टे !, अत आह—

अद्भुतपुष्पमिज सकृदाह निष्पलं नियले वसरा सुष्णो । अनिवेदप्यरेसिं गेहले न एस अन्दति ॥ १०६ ॥
'अद्भुतपुष्पमिज'सि अणुना यद्भुद्वमितं तदपि सकृपाटं यदि भवति तदपि निर्विलं भवति निर्विलमपि यदि निखलं भवति
न गतनभयं यत्र तत्र यमितव्यं, तत्र धैने मायोपन्यसागा चतुर्णां पदानां गोडन भद्रका निष्पद्यन्ते, स धैर्यविधे गृहे

वसतिं कथयित्वा नित्यवास्यादीनां यथाऽहमत्रोपितो भवद्भिर्भलनीयो, यदा पुनः 'अणिवेदितेतरसि'ति यदा तु नित्य-
वास्यादीनामनिवेद्य वसति, तत्र च उपितः सन् दैवयोगाद् ग्लानः संजातस्ततो ग्लानत्वे सति नित्यवास्यादीनां स गृहस्थ
आगत्य कथयति-यदुत प्रव्रजितोऽपटुः संजातः, ते नित्यवास्यादयोऽस्माकं न कथितमितिकृत्वा एवं ब्रुवते--'न एस अम्हं'
ति न एषोऽस्माकं-नायमस्मद्भोचरे, यदा तु पुनः पूर्वोक्तानां सर्वपामेवाभावः संजातः, किन्तु तस्मिन् क्षेत्रे नित्यवास्यादयः
सन्ति ततस्तेष्वेव वसितव्यम्, एतदेवाह--

नीयाद्अपरिभुक्ते सहिएयर पक्खिए व सज्झिए । कालो सेसमकालो वासो पुण कालचारीसु ॥ १०७ ॥

नित्यवास्यादौ वसति, आदिशब्दादमनोज्ञेषु वसति, कथमित्याह--'अपरिभुक्ते'ति तैर्नित्यवास्यादिभिर्यः प्रदेयस्तस्या
वसतेर्न परिभुक्तः-अनाक्रान्तस्तस्मिन् प्रदेशे अपरिभुक्ते च सति वसति, 'सहितेतर'ति ते च नित्यवास्यादयः सहितेतरे संहिता-
संयतीभिर्युक्ताः केचन नित्यवास्यादयो भवन्ति, इतरे इत्यपरे संयतीरहिता भवन्ति, तेषु च निवसन्ति । ये ते संयतीभिर्यु-
क्तास्ते द्विविधाः--एके कालचारिणीभिः संयतीभिर्युक्ताः, तत्र निवसत्येव, अपरे अकालचारिणीभिः संयतीभिर्युक्ताः, कश्च
कालः ? 'पक्खिए व सज्झिए'ति ताः संयत्यः पाक्षिकक्षामणार्थमागच्छन्ति स्वाध्यायार्थं वा, अयं कालः, शेषस्तु अकालः,
तत्र 'वासो पुण कालचारीसु' वासस्तु तस्य साधोः कालचारिश्रमणीयुक्तेषु भवतीति । अथ कालचारिसंयतीयुक्ताः
साधवो न सन्ति ततः--

तेण परं पासत्थाइएसु न य वसइऽकालचारीसु । गहिआवासगकरणं ठाणं गग्गिण्णऽगहिण्णं ॥ १०८ ॥

ततः पार्श्वस्यादिषु वसति, न च वसत्यकालचारिसंयतीषु केषु, येषु च पार्श्वस्यादिषु को विधिरित्येतदाह—‘गृहिआवासगकरण’ति गृहीतेन, केन ?—उपधिना, अनिक्षिप्तेनेत्यर्थः, आवश्यकं—प्रतिक्रमण करोति, ततश्च प्रतिक्रान्ते सति तत्रैव ‘अण’ति कायोत्सर्गं करोति । ‘गृहिण्यण्डगृहिण्य’ति यदि शक्नोति ततो गृहीतेनोपकरणेन कायोत्सर्गं करोति, अथ न शक्नोति ततः ‘अगृहिण्य’ति अगृहीतेनोपकरणेन कायोत्सर्गं करोति । अथ कायोत्सर्गं कर्तुं न शक्नोति श्रान्तः सन् ततः—

निसिञ्च तुपहण जग्गण विराहणमएण पासि निक्खिस्सवइ । पासत्थाईणेवं निइए नयरं अपरिसुत्ते ॥ १०९ ॥

ततो निषण्णः—उपविष्टः गृहीतेनोपकरणेनास्त्रे ‘तुमहण’ति स्वयत्तनं—निमज्जन करोति, गृहीतेनोपकरणेन करोति यदि शक्नोति, ‘जग्गण’ति यदिया गृहीतेनोपकरणेन जाग्रदास्त्रे, न स्वपिति, अथ जागरणमपि कर्तुं न शक्नोति ततः ‘विराहणमएण’ति विरायनाभयेन—पात्रकमङ्गभयेनोपकरण पार्श्वे निक्षिपति, ततः स्वपिति निक्षिप्तोपकरण सन्, ‘पास’त्थाईणेयं पार्श्वस्यादीनां संयन्धिन्या वसती एयंविधो विधि—वच्छेदकणो द्रष्टव्यः । ‘निइए नयर अपरिसुत्ते’ नियतपासिनां वसती अयं विधिज्ञेयः, यदुत—‘गृहिआवासगकरण मित्यादि, यदि पर अपरिसुक्ते प्रदेशे पात्राद्युपकरणं स्थापयित्वा स्वपितीति । यथा पार्श्वस्यादिषु वसतो विधिरुक्’, एवं अहाच्छन्देऽपि विधिरिति, अत आह—

एमेय अहाच्छंदे पडिहणणा झाण अज्झयणा कम्मा । ठाणट्ठिजो निसामे सुवणाहरणा य गट्ठिणं ॥ ११० ॥

यः पार्श्वोऽथादौ वसतो विधिः प्रतिपादितः एयमेव अहाच्छन्देऽपि विधिर्द्रष्टव्यः, केवलमय विशेषः—‘पडिहण’ति तस्य अहाच्छन्दस्य धर्मकयां कुर्यतोऽस्तन्मार्गप्ररूपिकां तेन साधुना ‘प्रतिहनन’ व्याधातः कर्त्तव्यः, यथैतदेवं न भवति,

‘ज्ञाण’ति अथ तद्धर्मकथायाः प्रतिघातं कर्तुं न शक्नोति ततो ध्यानं करोति, ध्यायन्नास्ते धर्मध्यानं, अथ तथाऽपि धर्मकथां करोति ततः ‘अजज्ञयण’ति धर्मकथाव्याघातार्थमध्ययनं करोति, अथ तथाऽपि न तिष्ठति ततः कर्णौ स्थगयति करोति ततः ‘अजज्ञयण’ति धर्मकथाव्याघातार्थमध्ययनं करोति घोरयति घोरणं करोति महता शब्देन, सोऽपि धर्मकथाव्याघातार्थमिति । अथवा ‘सुवणाहरणा यंति सुप्तः सन् आहरणा-घोरयति घोरणं करोति महता शब्देन, सोऽपि धर्मकथाव्याघातार्थमिति । उक्तं वसतिद्वारं, यष्टे द्वारे स्थानस्थितो भवति इदमुक्तं, स च एभिः कारणैः—
निर्विण्णः सन् उपसंहरति धर्मकथामिति । उक्तं वसतिद्वारं, यष्टे द्वारे स्थानस्थितो भवति इदमुक्तं, स च एभिः कारणैः—
असिखे ओमोयरिण् रायदुष्टे भण् नदुष्टाणे । फिडिअगिलाणे कालगवासे ठाणट्ठिओ होइ ॥ १११ ॥

‘असिखे’ देवताजनितोपद्रवे सति तस्मिन् यत्राभिप्रेतं गमनं कदाचिदपान्तराले वा भवति ततश्चानेन कारणेन स्थान-
स्थितो भवति, ‘ओमोयरिण्’ति दुर्भिक्षं विवक्षिते देशे जातमपान्तराले वा ततश्च स्थानस्थितो भवति, ‘रायदुष्टे’ति राजद्विष्टं
कदाचित्तत्र भवत्यभिप्रेतदेशे अन्तराले वा तेनैव कारणेन स्थानस्थितो भवति, ‘भण्’ति म्लेच्छादिभयं विवक्षिते देशे
अपान्तराले वा तेन कारणेन स्थानस्थितो भवति, ‘नइ’ति कदाचिन्नदी विवक्षिते देशेऽपान्तराले वा भवति तेन प्रतिव-
न्धेन स्थानस्थितो भवति (‘उट्टिए’ति कदाचित्तत्रापान्तराले वा उद्भसितं जातं तेन कारणेन स्थानस्थितो भवति) ‘फिडि-
यं’ति कदाचिदसावाचार्यः तस्मात् क्षेत्रात् च्युतः—अपगतो भवति ततश्च तावदास्ते यावद्वार्ता भवति, अनेन कारणेन
स्थानस्थितो भवति । ‘गिलाणे’ति ग्लानः कदाचिन्मनाग् भवति स्वयं कदाचिदन्यः कश्चिद् ग्लानो भवति तेन प्रतिवन्धेन
स्थानस्थितो भवति । ‘कालगव’ति कदाचिदसावाचार्यः कालगतो—मृतो वा भवति, यावत्तन्निश्चयो भवति तावत्स्थान-

स्थितो भवति । 'धासं'ति पर्याकालः संजातस्तत्तत्प्रतिधन्यास्थानस्थितो भवति-तत्रैव ग्रामादायालो । इयं द्वारगाथा,
इदानीं निर्युक्तिकार एव फानिचिद्वाराणि व्याख्यानयन्माह—

तत्तयेव अंतरा या असियादी सोऽउ परिरयस्सऽसहं । संचिक्खे जाव सिवं अहवावी तेतओ फिडिआ ॥११२॥
'तत्रे'ति योऽसौ विवक्षितो देशः 'अन्तरा' अन्तराले या असियादयो जाता इति 'श्रुत्या' आकर्ण्य, आदिग्रहणादव-
मोदरिफाराजद्विष्टभयानि परिगृह्यन्ते 'परिरयस्सऽसहं'ति ग्रामादयस्स 'असति' अभावे तिष्ठति, एतदुक्तं भवति-यदि गन्तुं
शक्नोति अमिणा ततोऽपान्तरालं परिद्वत्याभिलषितं स्थानं गच्छति । अथ न शक्यते गन्तुं ततः 'सचिक्खे'ति संतिष्ठेत्,
क्रियन्त कालं यापयत माह—'जाव सिवं' 'यावच्छिव' निरुपद्रव जातमिति । 'अहवावी ते ततो फिडिआ' अथवा 'ते'
आचार्यादयः 'तस्मात्' क्षेत्रात् 'अपगताः' अद्या इति, ततश्च वार्त्तोपलम्भं यावत्तिष्ठति । इदानीं भाष्यकृच्छेपद्वाराणि
व्याख्यानयन्माह—

पुण्णा व नई वडमासयाहिणी नचि अ कोह वस्तारे । तत्तथंतरा व देसो व उट्टिओ न य लउम्ह पयसी ॥६५॥ (भा०)
'पूर्णा' भृता, मा !-नदी, किंविशिष्टा !-यतुर्मासयाहिनी, न कश्चिदुच्चारयति, ततोऽपान्तराल एव तिष्ठति । 'तत्र'
अन्तराले या देशः 'वत्थिता' उद्घसित', न च 'प्रवृत्ति' वार्त्ता लभ्यते अतस्तिष्ठति तावत्,—

फिडिपसु जा पयिस्सी सयं गिलाणो परं व पडिपरह । कालगया व पयसी ससंकि ए जाव निस्सकं ॥ ६६ ॥ (भा०)
'फिडितेसु' तस्मात्क्षेत्रादपगतेषु सत्सु 'जा पयसी' यावद्वार्त्ता भवति तावत्तिष्ठति, तथा 'सयं गिलाणो' स्वयमेव ग्लानो

जातस्ततस्तिष्ठति, 'परं न पडियइ' अन्यं वा ग्लानं सन्तं प्रतिचरति । द्वारम् । 'कालगया न पत्रत्ती' अथवा कालगतास्त आचार्या इत्येवंभूताः प्रवृत्तिः श्रुता-अतः 'संसंकिते जाय नीसंकं' सदाङ्गायां-वात्तायामनिश्चितायां तावदास्ते याव-
न्निःशङ्कं संजातमिति ॥

·वासासुं उन्निभण्णा वीयाई तेण अंतरा चिट्ठे । तेगिच्छि भोइ सारचन्णहट्ठे ठाणमिच्छंति ॥ ११३ ॥

वर्षासु उद्भिन्ना बीजादयः, आदिशब्दादनन्तकायः, तेन कारणेनापान्तराल एव तिष्ठति, तत्र च वर्षाकालप्रतिबन्धा-
ग्रामादौ तिष्ठन् किं करोति ?-तेगिच्छि' चिकित्सकः-वैद्यस्तमावृच्छति, यथा त्वया ममेदं तिष्ठतो मन्दस्य भलनीयम् ।
'भोइ'ति 'भोगिकं' ग्रामस्वामिनं पृच्छति, किमर्थं पुनर्वैद्यभोगिकयोः प्रच्छनं करोत्यत आह- 'सारस्वतणहट्ठे' वैद्यं पृच्छति
मन्दतायां सत्यां दृढीकरणार्थं, भोगिकं पृच्छति संरक्षणार्थं परिभवादेः, ततः स्थानं-वसनमिच्छन्ति, केचित्त्यत आह—
संविग्गसंनिभद्दग अहप्पहाणेसु भोइयघरे वा । ठवणा आगरियस्सा सामायारी पंजणया ॥ ११४ ॥

वैद्यभोगिकयोः कथयित्वा संविग्गेषु-मोक्षाभिलाषिणु तिष्ठति । 'सण्णि'ति सन्धी-श्रायकतद्गृहे तिष्ठति, भद्रकः साधूनां
तद्गृहे वा निवासं करोति । 'अहप्पहाणेसु'ति यथाप्रधानेव्यति-यो यत्र ग्रामादौ प्रधानः तेषु यथाप्रधानेनैव प्रधानतः तिष्ठति ।
एतेषामभावे 'भोइयघरे वं'ति 'भोगिकगृहे वा' ग्रामस्वामिनो गृहे ना तिष्ठति, तत्र न तिष्ठन् किं करोतीत्यत आह- 'ठवणा
आगरियस्सा' दण्डकादिकमाचार्यं कल्पयति निरावाधे प्रदेशे, अयं ममानार्य इति, तस्य चाग्रतः सकलां चक्रवालसामाचारी
प्रयुक्ते, निवेद्य करोतीत्यर्थः । एष एकः कारणिकः, एतच्च कारणिकद्वारं,—

एवं ता कारणिओ बुइज्जइ जुस अप्पमाएणं । निष्कारणिअं एत्तो चइओ आहिंदिओ चेव ॥ ११५ ॥

एव तावत् कारणिको 'दुइज्जइ' विहरति, कथं विहरति !- 'जुत्तो अप्पमाएण' अप्रमादेन युक्तः प्रयत्नपर इत्यर्थः, निष्कारणिकः इतः अत ऊर्ध्वमुच्यते, स द्विविधाः-चइओ-त्याजितः सारणावारणादिभिस्त्याजितः, आहिण्डक-अगीतार्थः स्तूपादि दर्शनप्रवृत्तः । तत्र तावत्त्याजित उच्यते-

जइ सागरंभि मीणा सलोइ सागरस्स असइंता । निंति तओ सुइकामी निग्गपमिस्सा यिनस्संति ॥ ११६ ॥
यथा 'सागरे' समुद्रे 'मीनाः' मत्स्या संक्षोभ सागरस्य असहमाना निर्गच्छन्ति ततः समुद्रात् 'सुखकामिनः' सुखाभि-
छापिणो, निर्गतमानाश्च यिनश्यन्ति ॥

एवं गच्छसमुद्रे सारणयीरिहिं योइया संता । निंति तओ सुइकामी मीणा व जइया यिणस्संति ॥ ११७ ॥

एवं गच्छसमुद्रे सारणावारणा एव वीचयत्ताभिस्त्याजिताः सन्तो निर्गच्छन्ति ततो गच्छसमुद्रास्तुखाभिलाषिणो मीना इय-मीना यथा तथा यिनश्यन्ति । तर्कं त्याजितद्वारम्, इदानीमाहिण्डक उच्यते-

उवपस भणुवपसा बुविहा आहिंइजा समासेणं । उवपस देसदंसण भणुवपसा इमे इहेति ॥ ११८ ॥

उपदेशाहिण्डका अनुपदेशाहिण्डकाश्च, एव द्विविधा हिण्डकाः 'समासतः' संक्षेपेण । 'उवपस' इति उपदेशाहिण्डको यो देशदर्शनार्थं सूत्रार्थोभयनिष्पन्नो 'हिण्डते' विहरति । 'अणुवदेस' इति अनुपदेशाहिण्डका इमे भवन्ति वक्ष्यमाणकाः-
यैके धूमे पडिमा जम्मण निक्खमण नाण निवाणे । संखदि विहार आहार उवहि तद दंसणद्वाए ॥ ११९ ॥

‘ध्वं’ धर्मचक्रं ‘स्तूपो’ मथुरायां ‘प्रतिमा’ जीवन्तस्वामिसंविन्धिनी पुरिकायां पश्यति, ‘जम्मण’त्ति जन्म-यत्राहतां सौरिकपुरादौ व्रजति निष्क्रमणभुवं-उज्जयन्तादिं द्रष्टुं प्रयाति ज्ञानं यत्रैवोत्पन्नं तत्प्रदेशदर्शनार्थं प्रयाति निर्वाणभूमि-दर्शनार्थं प्रयाति । संखडीप्रकरणं तदर्थं व्रजति, ‘विहारे’ति विहारार्थं व्रजति, स्थानाजीर्णं ममात्रेति, ‘आहार’त्ति यस्मिन् विषये स्वभावेनैव चाहारः शोभनस्तत्र प्रयाति । ‘उवहि’त्ति अमुकत्र विषये उपधिः शोभनो लभ्यत इत्यतः प्रयाति ‘तह दंसणद्वाए’ तथा रम्यदेशदर्शनार्थं व्रजति ।

एते अकारणा संजयस्स असमत्त तदुभयस्स भवे । ते चेव कारणा पुण गीयत्थविहारिणो भणिआ ॥ १२० ॥
एतान्यकारणानि संयतस्य, किंविशिष्टस्य ?-‘असमत्ततदुभयस्य’ असमाप्तसूत्रार्थोभयस्य संयतस्य भवन्ति अकारणा-नीति । ‘ते चेव’त्ति तान्येव धर्मचक्रादीनि कारणानि भवन्ति, कस्य ?-‘गीयत्थविहारिणो’ गीतार्थविहारिणः सूत्रार्थोभय-निष्पन्नस्य दर्शनादिस्थिरीकरणार्थं विहरत इति । तथा चाह—

गीयत्थो य विहारो विइओ गीयत्थमीसिओ भणिओ । एत्तो तइअ विहारो नाणुन्नाओ जिणवरेहिं ॥ १२१ ॥
‘गीयत्थो’ गीतार्थानां ‘विहारः’ विहरणमुक्तम् । ‘विइतो गीयत्थमीसिओ’ द्वितीयो विहारः-द्वितीयं विहरणं गीतार्थ-मिश्रं-गीतार्थेन सह, इतस्तृतीयो विहारो ‘नानुज्जातो’ नोक्तो जिनवरैः, किमर्थमित्यत आह—

संजमआय विराहण नाणे तह दंसणे चरित्ते अ । आणालोव जिणाणं कुवइ दीहं तु संसारं ॥ १२२ ॥

संयमविराधना आत्मविराधना तथा ज्ञानदर्शनचारित्राणां विराधना आशालोपक्ष जिनानां कृतो भवति, तथा अगी-
तार्थ एकाकी हिण्डन् करोति दीर्घं च संस्वारमिति । इदानीमेतामेव गाथा भाष्यकारो व्याख्यानयन्नाह—

संजमओ छक्काया आयाकंठड्हिज्जीरगेल्ले । नाणे नाणायारो दसण चरगाइयुगाहे ॥ ६७ ॥ (भा०)

‘संजमतो छक्काया’ संयमविराधनामङ्गीकृत्य पद्वयविराधना समवति । ‘आयं’ ति आत्मविराधना समयति, कथं ?
‘कंठड्हिज्जीरगेल्ले’ कण्ठकेभ्यः अस्थिसफलेभ्यः आहारस्याचरणेन तथा ग्लानत्वेन । ‘नाणे’ ज्ञानविराधना भवति, कथं ?
स हिण्डन् ज्ञानाचारं न करोति, ‘दसण चरगाइयुगाहे’ दर्शनविराधना, कथं संभवति !, स ह्यगीतार्थध्वरकादिभिर्व्यु-
द्गाद्यते, तत्तच्चापैति दर्शनम्, किं पुनः कारण चारित्रं न व्याख्यातम् !, उच्यते, ‘ज्ञानवर्धनाभावे चारित्रस्याप्यभावात् एव
ब्रह्मव्यः । द्वारम् । एवं तावदेकः कारणिको ‘निष्कारणिओ य सोवि ठण्हिओ दूत्तिजंतओ य भणिओ’ इदानीमेतान्
प्रत्युपेक्षकान् प्रतिपादयन्नाह—

णेगायि होति दुयिहा कारणनिष्कारणे दुयिहमेओ । अ पात्त नाणत्तं तमहं वोळ्ळं समासेण ॥ १२३ ॥

अनेकेऽपि द्विविधा भवन्ति, कतमेन द्विविधेन !, अत आह—‘कारणनिकारणि’ति कारणमङ्गीकृत्य अकारणं चाङ्गी-
कृत्य द्विविधा, ‘दुयिह मेद’ति पुनर्द्विविधो भेदः, ये ते कारणिकास्ते स्थानस्थिता दूइजमानाश्च, येऽपि ते निष्कारणि-
कास्तेऽपि स्थानस्थिता दूइजमानाश्च । तस्य जे कारणिमा दूत्तिजतगा ठण्हिआ अ ते तदेव असिवादीकारणेहिं जहा-
पुणं एगत्त गमणविहिं वत्तणत्तेण भणिजं, जेवि निष्कारणिमा दूइजंता ठण्हिआ य तेऽपि तह चेव धूभाइहिं,

‘जं. एतं नाणत्तं’ यदत्र नानात्वं-यो विशेषस्तमहं वक्ष्ये समासतः । इदानीमनन्तरगोथोक्ताः सर्वे एव सामान्येन चतुर्विधाः साधवो भवन्ति ।

जयमाणां विहरंता ओहाणाहिंङगा चउद्धा उ । जयमाणा तत्थ तिहा नाणट्ठा दंसणचरित्ते. ॥ १२४ ॥

‘यती प्रयत्ने’ ‘यतमानाः’ प्रयत्नपराः ‘विहरन्तः’ विहरमाणा मासकल्पेन पर्यटन्तः ‘ओहाण’ति अवधावमानाः, प्रव्यातोऽवसर्पन्त इत्यर्थः, तथा ‘आहिण्डकाः’ भ्रमणशीलाः, एवमेते चतुर्विधाः, इदानीं “यथोद्देशं निर्देशः” इति न्यायाद्यतमाना उच्यन्ते-‘जयमाणा तत्थ तिहा’ यतमानास्त्रिप्रकाराः, कथं ? ‘नाणदंसणचरित्ते’ तत्थ नाणट्ठा कथं जयन्ति ?, यदि आयरिआणं जं सुअं अत्थो वा पत्ताहिअ अण्णा य से सत्ती अत्थि घेत्तुं धारेत्तं वा तोहे विसज्जावेत्ता अत्ताणं अत्ताओ वच्चंति, एवं चेवं दंसणपभावगाणं सत्थाणं अट्ठाए वच्चंति, तत्त्वार्थादीनां, तथा चरित्तट्ठाए देसंतरं गयाणं केणइ कारणेणं, कत्थं जदि पुढविकाइयाइ पजरं ततो न चरित्तं सुअइ तोहे निगच्छन्ति, एसा चरित्तजयणा खलु, एवं तिविहा समासतो समक्खाया । दारं । इदानीं विहरमाणका उच्यन्ते, अत आह-‘विहरंतावि अ वुविहा’ विहरमाणका द्विप्रकारा, गच्छगता निगयां चेव, एतदेव व्याख्यानयन्नाह—

पत्तेयबुद्ध जिणकप्पिया य पडिमासु चेव विहरंता । आयरिअथेरवसभा भिक्खू खुट्ठा य गच्छंमि ॥ १२५ ॥

प्रत्येकंबुद्धा जिनकल्पिकाश्च प्रतिमाप्रतिपन्नाश्च-‘मासाई सत्ततां’ इत्येवमादि एते गच्छनिर्गता विहरमाणकाः । इदानीं गच्छप्रविष्टा उच्यन्ते-‘आयरिअ’ आचार्यः-प्रसिद्धः, स्थविरो-यः सीदन्तं ज्ञानादौ स्थिरीकरोति, वृषभो-वैयावृत्यकरण-

समर्थः भिक्षुः—एतद्व्यतिरिक्ताः, बुद्धकाः प्रसिद्धाः, 'एते गच्छता गच्छनिर्गताश्च' इत्यमुपन्यासः प्राक् कृतः, तरकस्मा-
जिनकस्त्रिकादयो गच्छनिर्गता आदौ व्याख्याताः !, उच्यते, जिनकस्त्रिकादीनां प्राधान्यस्यापनार्थम्, आह—प्रथममेव
कस्मादित्यं नोपन्यासा कृताः !, उच्यते, तेऽपि जिनकस्त्रिकादयो गच्छतापूर्वा एवास्त्यर्थस्य ज्ञापनार्थम्, आह—अस्त्रिक-
बुद्धा न गच्छनिर्गताः, न, तेऽप्यपि जन्मान्तरे तच्चिर्गतत्वसम्भावात्, यतस्तेषां न च पूर्व्याणि पूर्व्याधीतानि विद्यन्ते । द्वारम् ।
इदानीमप्यथापता प्रतिपादयन्नाह—

ओहावंता बुविहा लिंगविहारे य इति नायवा । लिंगेणऽगारवासं नियया ओहावण विहारे ॥ १२६ ॥

'अपथायन्ता' प्रज्ज्यादेरपत्तयन्ताः 'द्विविधा' द्विमकाराः 'लिंगविहारे य'सि लिङ्गादयथावन्ते—अयत्तयन्ति गृहस्थतां
प्रतिपद्यन्त इत्यर्थः, 'विहारे य'सि उच्यते विहाराद् वेऽयथावन्ति—अपत्तयन्ति पार्थस्यावयो भवन्ति, एवमेते विशेषा भवन्त्य-
वथावमानाः । एतदेव व्याख्यानयन्नाह—'लिंगेणऽगारवासं' लिङ्गेनावथावन् गृहवासं प्रतिपद्यते, 'नितिया ओहावण विहारे'
विहारादयथायन्तित्यादियु धातं करोति । द्वारं । इदानीमाहिण्डकान् प्रतिपादयन्नाह—

उवपस अनुयएसा बुविहा आदिहआ मुनेयणा । उवगसवेसदंसण यूमाई हुंति शुचएसा ॥ १२७ ॥

तत्र एके उपदेसाहिण्डका अपरेऽनुपदेसाहिण्डकाः एवमेते द्विविधा आहिण्डका मुणितन्याः । तत्र 'उवपस'सि द्वार-
परामर्शः 'देसदंसण'सि देसादर्शनार्थं द्वादश वर्षाणि ये पर्यटन्ति सुत्रार्थो गृहीत्वा एते उपदेसाहिण्डकाः । अनुपदेसे त्यमी

भवन्ति - 'श्रूभादी होंतिऽणुवएसा' स्तूपादिगमनशीला अनुपदेशाहिण्डकाः । उक्ता, आहिण्डकाः । अधुना ये ते गच्छगता विहरमाणकास्तेषामेव विधिं प्रतिपादयन्नाह—

पुष्पंमि मासकल्पे वासावासासु जयणसंकमणा । आमंतणा य भावे सुत्तत्थ न ह्यार्ये जत्थ ॥ १२८ ॥
'मासकल्पे' मासावस्थाने पूर्णे सति तथा 'वासावासासु'ति वर्षायां वासो वर्षावासः तस्मिन् वा यो वासकल्पस्तस्मिन् पूर्णे सति । पुनश्च यतनया—संकमणया क्षेत्रसंक्रान्तिः कर्तव्या । किं कृत्वा ?—'आमंतणा य'ति आमन्त्रणं आचार्यः शिष्या-नामन्त्रयति—पृच्छति क्षेत्रप्रत्युपेक्षकप्रेषणकाले, चशब्दादागतेषु क्षेत्रप्रत्युपेक्षकेषु क्षेत्रगमने वा, 'भावे'ति आगतेषु क्षेत्रप्रत्युपेक्षकेषु भावं प्रतीक्षते, कस्य किं क्षेत्रं रोचते ? तत्र सर्वेषां मतं गृहीत्वा यत्र सूत्रार्थहानिर्न भवति तत्र गमनं करिष्यत्याचार्यः ॥ इदानीमेनामेव गाथां व्याख्यानयति, अत्र यदुपन्यस्तं 'जयणसंकमण'ति तद् व्याख्यानयन्नाह—

अपपडिलेहिअदोसा वसही भिक्खवं च दुल्लहं होज्जा । बालादिगिलाणाण व पाउगं अहव सज्झाओ ॥ १२९ ॥
अप्रत्युपेक्षणे दोषा भवन्ति, ते चामी—'वसहि'ति कदाचिद्वसतिर्दुर्लभा भवेत्, तथा भिक्षा वा दुर्लभा भवेत् तथा बालादिगलानां प्रायोग्यं दुर्लभं भवेत् । अथवा स्वाध्यायो दुर्लभः, मांसाद्याकीर्णत्वात् तस्मात् किम् ?—

तम्हा पुढं पडिलेहिऊण पच्छा विहीणं संकमणं । पेसेइ जइ अणापुच्छिउं गणं तत्थिमे दोसा ॥ १३० ॥
तस्मात्पूर्वमेव 'प्रत्युपेक्ष्य' निरूप्य पञ्चाद् 'विधिना' यतनया संक्रमणं कर्तव्यम् । इदानीं यदुपन्यस्तं 'आमंतणा ये'

स्वययवेन तं व्याख्यानयन्नाह—‘वेसेति जइ अणायुच्छित्तं गणं’ प्रेषयति क्षेत्रप्रत्युपेक्षकान् यदि गणमनापृच्छय तत्रैमे
‘दोषाः’ यस्यमाणलक्षणाः—

अद्वैतगोचरिपडिलेहणारु कत्थवि गयस्ति तो पुच्छे । त्वेते पडिलेहेइं अमुगत्य गयस्ति त्त दुट्ठं ॥ १३१ ॥
‘यदा क्षेत्रप्रत्युपेक्षकाः शेषप्रवृत्तिताननापृच्छय गतास्तदा कथं शयन्ते ? अत आह—अतिरिक्तोपधिप्रत्युपेक्षणायां सत्या
ते पृच्छन्ति—कुत्र गतास्त इत्येवं पृच्छन्ति । आचार्योऽप्याह—क्षेत्रं प्रत्युपेक्षितुममुक्त्र क्षेत्रे गता इति, तेऽप्याहुः—‘तं दुट्ठं ति,
‘तत्’ क्षेत्रं न शोभनं, यतस्तत्र गच्छता,—

तेणा सायय मसगा ओमऽसिये सेह इत्थियपडिणीए । थंदिछअगणि उट्ठाण एवमाई भये दोस्ता ॥ १३२ ॥
स्तेना अर्जपथे स्थापदानि—ध्यानादीनि मशका याडतिबुष्टाः ओम—बुभिक्षं ‘असियं’ देयताकृत उपद्रवो यदिया ‘सेह’
सि अभिनयप्रजितस्य स्वजना विद्यन्ते, ते चोत्पन्नाजयन्ति, ‘इत्थि सि खियो वा मोहप्रचुराः,’ ‘पडिणीए’सि प्रत्यनीको-
पप्रवक्ष्य, ‘थंदिह’सि स्पण्डितानि वा न तत्र विद्यन्ते, ‘अगणि’सि अग्निता मा दग्धः स देशः, ‘उट्ठाणे’सि ‘उत्थितः’
उद्घसितः प्रदेशो याऽपान्तराले इत्येवमादयो दोषा भवन्ति, तत्रापि प्राप्तस्येते दोषा—

पचंति तावसीओ साययबुन्निमक्खत्तेणपउराइं । णियगपबुद्धाणे फेउणाहरियाह(हरिहरिय)णपणीए ॥ १३३ ॥

स हि प्रत्यन्तदेशः श्लेच्छाद्युपद्रवोपेत ‘तापस्य.’ तापसप्रवृत्तिः ताश्च प्रचुरमोहाः संयमावृत्तंशयन्ति श्वापदभयदु
र्भिक्षभयस्तेनप्रचुराणि या क्षेत्राणि ‘नियग’सि अभिनवप्रवृत्तितस्य निज.—स्वजनादिः स चोत्पन्नाजयति ‘पडुट्ठ’सि प्रवृत्त्यो

वा तत्र कश्चित् 'उद्वाणे'ति उल्लिखितः—उद्धसितः स कदाचिद्वेशो भवेत् 'फेडण'ति प्राक् तत्र वसतिरासीत् इदानीं तु कदाचि-
दपनीता भवेत् । (हरि) 'हरितपणीय'ति हरितं तत्र शाकादि बाहुल्येन भक्ष्यते, तच्च साधूनां न कल्पते तुभिक्षप्रायं वा
'हरितपर्णी'ति तत्र देशे केषुचिद्गृहेषु राज्ञो दण्डं दत्त्वा देवतार्थं चलयार्थं पुरुषो मार्यते, स च प्रव्रजितादिभिक्षार्थं प्रविष्टः सन्,
तत्र गृहस्योपरि आर्द्रा वृक्षशाखा चिल्लं क्रियते, तच्च गृहीतसङ्केतो दूरत एव परिहरति, अगृहीतसङ्केतश्च चिनश्नयति, तस्माद्गणं
पृष्ट्वा गन्तव्यमिति । अथवाऽन्यकर्तृकीयं गाथा, ततश्च न पुनरुक्तदोषः । इदानीं स आचार्यः क्षेत्रप्रत्युपेक्षकान् प्रेषयन्
सर्वं गणमालोचयति, अथ तु विशेष्यं कश्चिदेकमालोचयति शिष्यादिकं ततश्चैते दोषा भवन्ति—

सीसे जइ आमंतइ पडिच्छगा तेण बाहिरं भावं । जइ इयरा तो सीसा तेवि समसंमि गच्छंति ॥ १३४ ॥

शिष्यान् विशिष्य केवलान् यथामन्त्रयति ततश्च को दोषः ? 'पडिच्छगं'ति सूत्रार्थग्रहणार्थं ये आयाताः साधवस्ते
प्रतीच्छकाः 'तेण'ति तेन अनालोचनेन 'बाहिरं भावं'ति बहिर्भावं चिन्तयन्ति, बाह्या वयमत्र । अथेतान्—प्रतीच्छकानालो-
चयति ततः शिष्या बहिर्भावं मन्यन्ते, प्रतीच्छकाश्च सूत्रार्थग्रहणसमाप्तौ गच्छन्ति ततश्चाचार्य एकाकी संजायत इत्येवं
दोषस्तावत् । अथ वृद्धान् पृच्छति ततः—

तरुणा बाहिरभावं न य पडिलेहोवही न किइकम्मं । मूलयपसासरिसया परिभूया वचिमो थेरा ॥ १३५ ॥

वृद्धानालोचयति तरुणा बहिर्भावं मन्यन्ते, ततश्च ते तरुणाः किं कुर्वन्त्यत आह—'न य पडिलेहोवही' उपधेः प्रत्युपे-
क्षणां न कुर्वन्ति, न च कृतिकर्म—पादप्रक्षालनादि कुर्वन्ति । अथ तरुणानेव पृच्छति ततः को दोषः ? वृद्धा एवं

चिन्तयति—‘मूलयपत्तसरिसया’ मूल—आद्यं वात्पणं निस्सारं परिपक्वार्थं तदुल्या वयमत एव ॥ परिभूतास्ततश्च ब्रजामः इत्येवं स्थविराश्चिन्तयन्ति, यद्विधा ‘मूलयपत्तसरिसया’ मूलकपत्रतुल्याः शाकपत्राया वयम्, अथ मतं स्थविरा न प्रष्टव्या एव, तसु न, यत आह—

जुण्णमपार्हिं चिह्नणं जं जूहं दोइ सुहुवि महल्लं । तं तरुणरहसपोइयमयगुम्मइअं सुहं वंतुं ॥ १३६ ॥
जीर्णमृगैर्विहीन यद्यथ भयति सुधुवि महत्तद्यथं तरुणरभसे—रोगे पोतितं—निमग्नं भेदेन गुल्मयितं—भूढं ‘सुलं हन्तुं’ विनाशयितुं—सुलेन सहायापाद्यते । यस्मादेतदेव तस्मात्सर्व एव मिलिताः सन्तः प्रष्टव्याः, कथम् !,—

पुइमंगलमानंतण नागच्छइ जो य पुच्छिओ न कइ । तस्सुयर्हि ते दोसा तन्हा मिलिण्णु पुच्छेज्जा ॥ १३७ ॥
सुविमद्गलं कृत्या—प्रतिक्रमणस्यान्ते सुतित्रयं पठित्वा सतधामन्त्रयति, आकारिते च दूरस्यो यदि नागच्छति कश्चिद्यो वा पृष्टः सन्न कथयति ततस्तस्योपरि ते दोषाः, तस्मान्मिलितेषु प्रच्छनीयमेकत्रीभूतेषु ।

केई भणंति पुव पडिलेहिअ एवमेव गंतवं । तं च न जुज्झइ वसही फेखण आगंतु पडिणीए ॥ १३८ ॥
केचनाचार्या प्रय ह्रयते—प्राक् प्रत्युपेक्षिते यस्मिन् क्षेत्रे प्रागपि स्थिता आसन् तस्मिन् पुनरप्रत्युपेक्ष्य गम्यते, तद्य न गम्यते, यस्मात्तत्र कदाचित् ‘वसही फेखण’सि सा प्राक्कनी वसतिरपनीता, आगन्तुको वा प्रत्यनीक संजातः, अत एव दोषमयात्पूर्वदृष्टाऽपि यसतिः प्रत्युपेक्षणीया । इदं च ते प्रष्टव्याः—

कयरी दिसा पसत्या ? अमुई सयेसि अणुमई गमणं । चउदिसि ति दु एणं वा सत्ताग पणगं तिग जहण्णं ॥ १३९ ॥

कतरा दिक् 'प्रशस्ता' शोभना ? सुक्षेपपथेत्यर्थः, तेऽप्याहुः 'अमुई' अमुका दिक् सुक्षेमेति । एवं सर्वेषां यदा 'अनुमता' अभिरुचिता भवति, पथे (पन्था इ)त्यर्थः, तदा गमनं कर्तव्यम् । तत्र 'चतसृष्वपि दिक्षु' पूर्वदक्षिणपश्चिमोत्तरासु प्रत्युपेक्षकाः प्रयान्ति, अथवा चतसृणां दिशामुपद्रवादिसम्भवे तिसृषु यान्ति, तदभावे द्वयोर्दिशोर्यान्ति, तदभावेऽप्येकस्यां दिशि । तासु च दिक्षु ब्रजन्तः कियन्तो ब्रजन्त्यत आह—'सत्तग पणगं तिग जहणं' एकैकस्यां दिशि उत्कृष्टतः सप्त सप्त प्रयान्ति, सप्तानामभावे पञ्च पञ्च ब्रजन्ति, पञ्चानामभावे जघन्येन त्रयस्त्रयः प्रयान्तीति । अत्र च ये आभिग्रहिक्तास्ते ग्रहेतव्याः, तेषां त्वभावे—

अणभिग्रहिण वाचारणा उ तत्थ उ इमे न वावारे । बालं बुहुमगीअं जोगिं वसहं तथा खमगं ॥ १४० ॥

'अणभिग्रहिण'ति चैरभिग्रहो न गृहीतस्तान् व्यापारयेद्-गमनाय चोदयेदित्यर्थः । तत्र तु बालं वृद्धं अगीतार्थं योगिनं 'वृपभं' वैयावृत्यकरं तथा 'क्षपकं' मासक्षपकादिकम्, एतान्न व्यापारयेद्गमनाय । इदानीमेतामेव गाथां भाष्य-

कुंइ व्याख्यानयन्नाह—

हील्लं व खेलेल्लं व कज्जाकल्लं न याणई वालो । सो वाऽणुकंपणिज्जो न दिंति वा किंचि बालस्स ॥६८॥(भा०)

बाले प्रेक्ष्यमाणेऽयं दोषो—ह्रियते म्लेच्छादिना क्रीडेत वा बालस्वभावत्वात् कार्यकार्यं च—कर्तव्याकर्तव्यं वा न जानाति बालः, स च बालः क्षेत्रप्रत्युपेक्षणार्थं प्रहितः सन् अनुकम्पया सर्वं लभते, आगत्य चाचार्याय कथयति यदुत सर्वं लभ्यते, गतश्च तत्र गच्छो यावन्न किञ्चिन्नभते, चेन्नकस्यैवानुकम्पया स लाभ आसीत्, अथवा न ददाति वा किञ्चिद्वालाय परिभवेनातस्तं न व्यापारयेत् । वृद्धोऽपि न प्रेषणीयो, यतस्तत्रैते दोषाः—

युद्धोऽणुकं गणिज्जो विरेण न य भगवधिले वेष्टे । अहवायि घालमुक्ता असमत्था गोपरतिअस्स ॥ ६९ ॥ (भा०)
 गृद्धोऽनुकम्पनीपल्लवधामायेय नभते, नान्यः, तथा 'विरेण' प्रभूतेन कालेन गमने आगमने च करोति, न
 च 'भार्गे' पन्थाने प्रत्युपेक्षितुं समर्थः नापि स्थण्डिलानि प्रत्युपेक्षितुं समर्थः, इदानीं तु द्वयोरपि घालपृष्ठयोस्तुल्यदोयोद्भा-
 यनार्थमाह—अथवा घान्ता पृद्धाद्य 'गोचरत्रिकस्य' त्रिकालभिक्षाटनस्येत्यर्थः । दार । अगीतार्थेऽपि
 प्रेक्ष्यमाणे एते दोषा—

पदं न मास्वयाम उपस्मय परिरेण कालेणं । गृह्णामोसि न याणइ पउविहमणुण ठाणं ॥ ७० ॥ (भा०)
 'पन्थानं' मार्गं न जानाति यस्यमाणं 'मात'ति मासकस्यं न जानाति 'यामं'ति यर्पाकस्यं न जानाति, तथा 'वृषाश्रये'
 गमति परीक्षितुं न जानाति, तथा शय्यातरेण पृष्टः—कदा आगमिष्यथ !, ततश्च व्रथीति—'पचिरेण पद्दामो'ति इयता
 वानेन—अर्द्धमालादिना एष्याम इत्यर्थं यदतो यो दोषः अविधिभाषणजनितज्ञं न जानाति, यत कदाचिदन्या दिक् शोभ-
 ननरा शुद्धा भवति तत्र गम्यते, अतो नैव यत्कस्यम्—एतापता कार्त्तेनैव्यामः । तथा 'चउविह मणुणं'ति तत्रोपाश्रये
 गव्यातरधगुर्पिमनुशाप्यते—द्रव्यतः क्षेत्रत कालतो भाषतश्चेति, तत्र द्रव्यतत्त्वणटगडादि अनुज्ञाप्यते, क्षेत्रतः पात्रकप्र-
 क्षाननगूमिरनुशाप्यते, कालतो द्रिया रार्था वा निस्मरणमनुज्ञाप्यते, भाषतो ग्लानस्य कस्यचिन्नायप्रणिधानार्थं कायिका-
 मरुशादि निरूप्यते, एतां गनुर्णिधामनुशामनुशापयितुं न जानाति । 'ठाणं च चि यसति' कीदृशे प्रदास्ते स्थाने भवतीत्येतल
 ज्ञातानि । दारं । योगिनमपि न प्रेयेन्, कस्यात् ?—

तूरंतो अ ण पेहे पंथं पाढट्टिओ न चिर हिंडे । विगई पडिसेहेइ तम्हा जोगिं न पेसेज्जा ॥ ७१ ॥ (भा०)
त्वरमाणः सन्न प्रत्युपेक्षते पन्थानं, तथा पाठार्थी सन्न चिरं भिक्षां हिण्डते, तथा लभ्यमाना विकृतीः—दध्यादिकाः प्रति-
पेधयति, तस्माद्योगिनं न प्रेषयेत् । दारं । वृषभोऽपि न प्रेषणीयो यत एते दोषा भवन्ति—

ठवणकुलाणि न साहे सिद्धाणि न देंति जा विराहणया । परितावण अणुकंपण तिण्हऽसमत्थो भवे खमगो ७२ भा०
वृषभो हि प्रेक्ष्यमाणः कदाचिद्गुणा स्थापनाकुलानि 'न साहे'ति न कथयति, अथवा 'सिद्धाणि न देंति'ति कथितान्यपि
तानि स्थापनाकुलानि न ददति अन्यस्य, तस्यैव तानि परिचितानि, 'जा विराहणय'ति ततश्च स्थापनाकुलेषु अलभ्यमा-
नेषु या विराधना ग्लानादीनां सा सर्वा आचार्यस्य दोषेण कृता भवति । दारं । अथ क्षपकोऽपि न प्रेष्यते, यतः परिता-
पना—दुःखासिका आतपादिना भवति क्षपकस्य, 'अणुकंपण'ति अनुकम्पया वा लोकः क्षपकस्यैव ददाति, नान्यस्य,
तथा 'तिण्हऽसमत्थो भवे खमओ' त्रयो वारा यद्धिक्षाटनं तस्य—चारत्रयादनस्यासमर्थः क्षपकः । द्वारम् । यदा तु पुनः

प्रेषणार्हं न भवन्ति,—

एए चेव हवेज्जा पडिलोमेणं तु पेसए विहिणा । अविही पेसिज्जंते ते चेव ताहिं तु पडिलोमं ॥ १४१ ॥

एत एव बालादयो भवेयुस्तदा किं कर्तव्यमित्याह—'पडिलोमेणं तु पेसए विहिणा' अनुलोमः—उत्सर्गस्तद्विपरीतः प्रतिलोमः—
अपवादस्तं प्रतिलोमं—अपवादमङ्गीकृत्य एतानेव बालादीन् प्रेषयेत्, कथम् ?—'विधिना' यतनया—वक्ष्यमाणया । यदा
पुनस्त एव बालादयोऽविधिना प्रेष्यन्ते तदाऽविधिना प्रेष्यमाणेषु त एव दोषाः, क ? 'तहिं तु' 'तस्मिन्' क्षेत्रे प्रेष्यमा-

जाना, कथम् !—‘पटिलोमं’ति प्रतिलोमं अपवादमङ्गीकृत्य । अथवाऽविधिना प्रेव्यमाणेषु त एव दोषाः, तत्र ‘पटिलोमं’ति अविधिप्रतिलोमो विधित्तेन—प्रतिलोमविधिना प्रेषयेत् । इदानीं बालादीना प्रेणार्हत्वे प्राप्ते यत्तना प्रतिपाद्यते—तत्र न गणावच्छेदकः प्रेष्यते, तदभावेऽन्यो गीतार्थः, तदभावेऽगीतार्थोऽपि प्रेष्यते, तस्य को विधिः !—

स्वामाधारिमगीप जोगप्रणागाढ स्ववग पारावे । वेयावचे द्रायणशुयलसमर्थ व सहिअं वा ॥ १४२ ॥

अगीतार्थस्य सामाचार्यं कथ्यते, ततः प्रेष्यते, तदभावे योगी प्रेष्यते, किञ्चित्तिष्ठः !—‘अणागाढे’सि अनागाढयोगी—ब्राह्मयोगी योगे निश्चिद्य ‘पारयित्वा’ भोजयित्वा प्रेष्यते, ततस्तदभावे स्वपकं प्रेष्यते, कथं !—‘पारावे’सि भोजयित्वा, तदभावे वैयावृत्यकरः, एतदेवाह—‘वेयावचे’सि वैयावृत्यकरः प्रेष्यते, ‘दायण’सि स च वैयावृत्यकरः कुलानि दर्शयति, तदभावे ‘जुअल’सि युगलं प्रेष्यते—दृष्टस्तत्तुल्यसहितः वाकस्तत्तुल्यसहितो वा, ‘समर्थ व सहिअं’ घञ्चित्ति समर्थं वृषभे प्रेव्यमाणे तत्तुलेन सह वृद्धेन वा सह, द्वितीयो यकारः पादपूरणः । आह—प्रथमं बालादय उपन्यस्ताः, तत्कस्मात्तेषामेव प्रेणविधिर्न प्रतिपादितः प्रथमं !, वक्ष्यते, अयमेव प्रेणकर्मः, यदुत प्रथममगीतार्थः प्रेष्यते पश्चाद्योगिप्रभृतय इति, आह—इत्यमेवोपन्यासाः कस्माच्च कृतः !, वक्ष्यते, अप्रेणार्हत्वं सर्वेषां तुल्यं वर्धते, ततश्च योऽस्तु सोऽस्तु प्रथममिति न कश्चिदोपाः । इदानीं तेषां गमनविधिं प्रतिपादय आह—

पंपुचारे छदए ठाणे भिक्खंतारा य बसहीओ । तेणा साधयबालो पचावाया य जाणविही ॥ १४३ ॥

‘पंपु’सि पन्थान—मार्गं चतुर्विधया प्रत्युपेक्षणवा निरूपयन्तो गच्छन्ति, ‘वचारे’सि उच्चारणप्रअथणभूमिं निरूपयन्तो

व्रजन्ति, 'उदय'ति पानकस्थानानि निरूपयन्ति, येन वालादीनां पानीयमानीय दीयते, 'गणे'ति विश्रामस्थानं गच्छस्य निरूपयन्तो व्रजन्ति, 'भिक्षुं'ति भिक्षां निरूपयन्ति, येषु प्रदेशेषु लभ्यते येषु वा न लभ्यत इति, 'अंतरा य वसहीउ'ति अन्तराले वसतीश्च निरूपयन्तो गच्छन्ति यत्र गच्छः सुखेन वसितुं याति, स्तेनाश्च यत्र न सन्ति, यत्र व्यालाः तथा स्वापदा न सन्ति—श्वापदमुजगादयो न सन्ति, 'पञ्चावाय'ति एकस्मिन् पथि गच्छतां दिवा प्रत्यपायः, अन्यत्र रात्रौ प्रत्यपायः, ततो निरूप्य गन्तव्यम् । 'जाणविहि'ति अयं गमनविधिः । इदानीं भाव्यकार एनामेव निर्युक्तिगाथां प्रतिपदं व्याख्यानयन्नाह—

सो चेव उ निगमणे विही उ जो वन्निओ उ एगस्स । दवे खेत्ते काले भावे पंथं तु पडिलेहे ॥ ७३ ॥ (भा०)

स एव विधिर्य एकस्य निर्गमने उक्तः, 'विसज्जणा पओसे' इत्येवमादिको विधिरुक्तः, इदानीं पथि व्रजतो विधिरुच्यते- स चायं—'दवे खेत्ते काले भावे पंथं तु पडिलेहे'ति द्रव्यतः क्षेत्रतः कालतो भावतश्च मार्गं प्रत्युपेक्षते । इदानीमेतानेव द्रव्यादीन् व्याख्यानयन्नाह—

कंदगतेणा वाला पडिणीया सावया य दवंमि । समविसमउदयथंडिल भिक्खायरि अंतरा खेत्ते ॥ ७४ ॥ (भा०)

तत्र कण्टकाः स्तेना व्यालाः प्रत्यनीकाः श्वापदाः एतेषां पथि यत्प्रत्युपेक्षणं सा द्रव्यविषया प्रत्युपेक्षणा भवतीति । द्वारं । तथा समविषमउदकस्थण्डिलभिक्षाचर्यादीनां या 'अन्तरे' पथि प्रत्युपेक्षणा सा क्षेत्रतः प्रत्युपेक्षणा । द्वारम् । इदानीं कालप्रत्युपेक्षणां प्रतिपादयन्नाह—

दियराउडपद्यवाए य जाणई सुगमदुग्गमे फाले । भाचे संपक्खपरपक्खपेक्षणा निण्हगईया ॥ ७५ ॥ (भा०)
 दिवा प्रत्यपायो रात्री या प्रत्यपाय इत्येतज्जानाति, तथा दिवाऽयं पन्थाः सुगमो दुर्गमो वा रात्री या
 सुगमो दुर्गमो वा एव यएरिज्ञान सा कालतः प्रत्युपेक्षणा । द्वारम् । भावतः प्रत्युपेक्षणा इयं, यदुत स विषयः स्वपक्षेण
 परपक्षेण वाऽऽक्रान्तो—व्याघ्रः, कथासौ स्वपक्षः परपक्षश्चात आह—‘निण्हगईया’ निहवकादिः स्वपक्षः, आदिग्रहणाच्च-
 रक्खपरिआजकादि परपक्षः, एभिरनयरते प्रार्थ्यमानो लोको न किञ्चित् दातुमिच्छति इत्येवं या निरूपणा सा भावप्रत्युपे-
 क्षणा । वार । कथं पुनस्ते प्रजन्तीत्याह—

सुत्तस्य अकर्हिता भिक्खं फाणं अईति अवरणहे । विइयविणे सज्झाओ पोरिसिअद्धाइ संघाओ ॥ १४४ ॥

सूत्रपीरुपी अर्थपीरुपी चाकुर्वन्तो प्रजन्ति तावद्यावदभिमत क्षेत्रं प्राप्ता भवन्ति, पुनश्च ते किं कुर्वन्तीत्यत आह—
 ‘भिक्ख फाणं अईति अवरणहे’ भिक्षां कृत्वा—उदासन्नग्रामे तद्वहिर्या भक्षयित्वा पुनश्चापराहे प्रविशन्ति, ततो यस्तत्तिम-
 न्येषयन्ति, लब्धायां च यस्यतो फाणं गृहीत्या द्वितीयदिवसे किञ्चिद्व्यूनपीरुपीमात्र फालं स्वाध्याय कुर्वन्ति । पुनश्च ‘पोरि-
 सिअद्धाइ संघाओ’ ‘पौरुसिमद्धाप’ पौरुपीकाले सद्घाटक कृत्वा भिक्षार्थं प्रविशन्ति, अथवा स्वाध्यायं कियन्तमपि काल
 कृत्वा ‘पौरुसिमद्धाप’ अर्द्धपीरुप्यामित्यर्थः, सद्घाटकं कृत्वा प्रविशन्तीति । इदानीं ते सद्घाटकेन प्रविष्टास्तत्क्षेत्रं त्रिधा विभ-
 जयन्ति, एतदेवाह—

खेसं तिहा फरेस्ता दोसीने नीणिअंमि ण वयंपति । अण्णो छद्धो यद्धुजो थोयं दे मा य रुसेज्जा ॥ १४५ ॥

क्षेत्रं त्रिधा कृत्वा-त्रिभिर्भागैर्विभज्य एको विभागः प्रत्युपस्येव हिण्ड्यते, अपरो मध्याह्ने हिण्ड्यते, अपरोऽपराह्णे, एवं ते भिक्षामदन्ति । 'दोसीणे नीणियंमि उ वदंति' 'दोसीणे' पर्युषिते आहारे निस्सारिते सति वदन्ति-'अण्णो लद्धो बहुओ' अन्य आहारो लब्धः प्रचुरः, ततश्च 'थोवं दे'ति 'स्तोकं ददस्व' स्वल्पं प्रयच्छ, 'मा य रुसेज्ज'ति मा वा रोयं ग्रहीष्य-स्यनादरजनितम्, एतच्चासौ परीक्षार्थं करोति, किमयं लोको दानशीलो ? न वेति ।

अहव ण दोसीणं चिअ जायामो देहि दहि वयं खीरं । खीरे घयगुलेपेज्जा थोवं च सव्वत्थ ॥ १४६ ॥

अथवा एतदसौ साधुव्रवीति-न वयं दोसीणं चिअ याचयामः, किन्तु दधि याचयामः, तथा क्षीरं याचयामः, तथा क्षीरे लब्धे सति गुडं घृतं पेयां ददस्व । 'सर्वत्र' सर्वेषु कुलेषु स्तोकं २ गृह्णन्ति ते साधवः, एवं तावत्प्रत्युपसि भिक्षादनं कुर्वन्ति । अधुना मध्याह्नादनविधिरुच्यते-

मज्झणिह पउरभिक्खं परिताविअपिज्जूसपयकहिअं । ओभट्टमणोभट्टं लब्भइ जं जत्थ पाउगं ॥ १४७ ॥

मध्याह्ने प्रचुरा भिक्षा लभ्यते 'परिताविय'ति परितलितं सुकुमारिकादि, तथा पेया लभ्यते. जूयः पाटलादेः, [पटो-लादेः] तथा पयः-कथितं 'ओहट्टमणोभट्टं लब्भति' प्रार्थितमप्रार्थितं वा लभ्यते 'जं जत्थ' 'यद्' यद्वस्तु 'यत्र' क्षेत्रे 'प्रायोग्यं' इदं तदित्यंभूतं क्षेत्रं प्रधानमिति । इदानीमपराह्णे भिक्षावेलां प्रतिपादयन्नाह-

चरिमे परितावियपेज्जूस आणस अतरणट्ठाए । एक्केऊगसंजुत्तं भत्तट्ठं एण्णमेक्कस्स ॥ १४८ ॥

'चरिमे' चरमपौरुष्यामदन्ति, तत्र च परितलितानि पेया यूपश्च यदि लभ्यते ततः 'आणस'ति प्राघूर्णकः 'अतरण'त्ति

गलनस्तोषामर्याय भवति, ततश्च तत्प्रधानम् । एवं चेदित्या 'भचङ्क'ति उदरपूरणमेकस्यानयन्ति, कथम् ?—'एकैकगसंयुक्त' एकः साधुरेकेन संयुक्तो यस्मिन्मानयने तदेकैकसंयुक्तमानयन्ति, 'एकैकस्स'ति परस्परस्य आनयन्ति, एषुच भवति—द्वौ साधू अदत्तः एक आस्तो प्रत्युपसि पुनर्द्वितीयवेलाया तयोर्द्वयोर्मर्यादेक आस्तो अपरः प्रयाति प्रथमव्ययस्थितं गृहीत्वा, तृतीयवेलाया च यो द्वितीयवेलाया रक्षपालः स्थितः स प्रथमस्थितरक्षपालेन सङ्गं प्रजति, इतरस्तु येन धाराद्वयमदित

विद्यति, एवमेव एषा प्रयाणामेकैकस्य सङ्घटककल्पनया पर्यटनं द्वयोर्योजनीयम् । एवम्—

ओसह भेसज्याणि अ काल च कुले य वाणमार्दणि । सग्गामे पेहिंसा पेहिंति ततो परग्गामे ॥ १४९ ॥
एवं औपध-हरितक्यादि, भेषज-पेयादि, एतच्च प्रार्थनाद्वारेण प्रत्युपेक्षते, 'काल च'सि कालं प्रत्युपेक्षते, 'कुले य वाणमार्दणि' कुलानि च दानश्राद्धकादीनि, "दाणे अहिग्गमसञ्जे" एवमादि, एतानि कुलानि प्रत्युपेक्षते । एतानि च स्वग्रामे 'पेहिंसा' प्रत्युपेक्ष्य ततः परग्रामे प्रत्युपेक्षन्ते ।

योयगययण दीह पणीयगहणे य नशु भवे दोसा । कुल्लइ तं गुरुपाहुणगिलाणगह्वा न वप्पह्वा ॥ १५० ॥
चोदकचचन, किमित्त आह—'दीह' दीर्घं भिषाटनं कुर्वन्ति ते 'पणीयगहणे'सि ओहवद्रव्यग्रहणे च ननु भवन्ति दोषाः । आचार्यस्त्वाह—'जुजति त' युज्यते तत्सर्वं दीर्घं भिषाटनं यत् प्रणीतग्रहणं च, यतः 'गुरुपाहुणगिलाणगह्वा' गुरुप्राधूर्णकालानार्थमसौ प्रत्युपेक्षते न दर्पार्थं, न चाल्मार्थं प्रणीतादेर्ग्रहणमिति ।

जइ पुण खद्धपणीए अकारणे पक्कसिंप्पि निणहेज्जा । तदिअ दोसा तेण उ अकारणे रद्धनिद्धां ॥ १५१ ॥

यदि पुनः खड्गं-प्रचुरं प्रणीतं-स्त्रिगंधं, एतानि अकारणे सकृदपि गृहीयात् 'तहिअं दोसा' ततस्तस्मिन् ग्रहणे दोषा भवे-
युः । किं कारणम् ?-यतः 'तेण उ' 'तेन' साधुना 'अकारणे खड्गनिद्धाई' 'अकारणे' कारणमन्तरेणैव खड्गाई-भक्षितानि
स्त्रिगंधानि-स्नेहवन्ति द्रव्याणि, अथवा अकारणे 'खड्गनिद्धाई' प्रचुरस्त्रिगंधानि तेनासेवितानीति ।

एवं-रुइए थंडिल वसही देउलिअसुणणेहमाईणि । पाओगमणुणवणा वियालणे तस्स परिकहणा ॥१५२॥

'एवं' उक्तेन प्रकारेण 'रुचिए'ति 'रुचिते' अभीष्टे क्षेत्रे सति 'थंडिल'ति ततः स्थण्डिलानि प्रत्युपेक्षन्ते, येषु मृतः
परिष्ठाप्यते महास्थण्डिलं 'वसहि'ति वसतिं निरूपयन्ति, किं प्रशस्ते प्रदेशे आहोर्ध्विदप्रशस्ते-सिंगखोडादियुक्ते इति, पत्त-
नमध्ये शालादि, तदभावे 'देउलिआ' देवकुलं शून्यं प्रत्युपेक्ष्यते 'सुन्नगेहमादीणि' शून्यगृहादीनि आदिशब्देन सभा
गृह्यते, तां च वसतिं लब्ध्वा किं कर्त्तव्यं ?-पाउगमणुणवणा' प्रायोग्यानां-तृणडगलकादीनां शय्यातरोऽनुज्ञापनां
कार्यते-यथा उत्सकलय एतानि वस्तूनि । अथासौ प्रायोग्यानि न जानाति 'वियालणे'ति विचारयति, प्रायोग्यं किमभि-
धीयते ? इति, एवंविधे विचारे तस्य शय्यातस्य कथ्यते 'परिकहणा' यथाऽस्माकं तृणक्षारडगलादि उत्संकलयेत् । एतां
निर्युक्तिगाथां भाव्यकारो व्याख्यानयति, तत्र रुचिते क्षेत्रे स्थण्डिलं परीक्ष्यते, तच्च बहुवक्तव्यत्वादुपरिष्ठाद्वक्ष्यति, वस-
तिस्तु कीदृशे स्थाने कर्त्तव्या कीदृशे च न कर्त्तव्येति व्याख्यानयन्नाह-

सिंगखोडे कलहो ठाणं पुण नेव होइ चलणेसुं । अहिठाणि पोद्दरेगो पुच्छंमि अ फेडणं जाण ॥७६॥ (भा०)
मुहमूलंमि अ चारी सिरे य कउहे य पूयसक्कारो । खंधे पट्टीए भरो पोद्दंमि य धायओ वसहो ॥७७॥ (भा०)

तत्र धामपाञ्चोपविष्टपूर्वाभिमुखवृषभरूपं क्षेत्रं बुद्ध्या कल्पयित्वा तत्र इदमुच्यते—‘शृङ्गप्रदेशे’ यदि ‘वसतिं’ करोति ततः कलहो भवतीति क्रिया यस्यसि, ‘स्थानं’ अवस्थितिर्नास्ति ‘वरणेषु’ पादप्रदेशेषु, ‘अधिष्ठाने’ अपानप्रदेशे यस्यसि क्रियमाणायामुदररोगो भवतीति क्रिया सर्वत्र योजनीया । ‘पुच्छे’ पुच्छप्रदेशे ‘फेठणं’ अपनयनं भवति घसत्या । ॥ मुखमूले चारी भवति, शिरसि—शृङ्गयोर्मध्ये ककुदे च पूजासत्कारो भवति, स्कन्धे पृष्ठे च भारो भवति, साधुभिरागच्छन्निराकुला भवति, वदरप्रदेशे तु नित्यं तस्य एव भवति क्षेत्रवृषभः । यसतिर्व्याख्याता, तद्व्याख्यानाच्च देवकुलशून्यगृहाद्यपि व्याख्यातमेव द्रष्टव्यम् । इयं च वृषभपरिकल्पना यावन्मात्रं यसतिनाऽऽक्रान्तं तस्मिन् नोपरिधात्, उपरिधात् तदनुसारेण कर्तव्या पसतिः । अधुना ‘पातगभणुण्यवर्ण’स्यमुमेयावयवं व्याख्यानयन्नाह, तत्र प्रायोग्यानामनुशापना कर्तव्या—द्रव्यत क्षेत्रतः कालतो भायतश्च, तत्र द्रव्यत—

वये तण्डगलाई अञ्जणमाणाइधोयणा खेत्ते । काले उयारार्इ भावेण गिलाणकूखमा ॥ ७८ ॥ (भा०)

‘द्रव्यत’ द्रव्यमङ्गीकृत्य तृणाना संस्कारकार्यं दण्डगलाई च—अधिष्ठानमोच्छनार्थं तेषूनामनुशापना क्रियते । ‘क्षेत्रे’ क्षेत्रविषयाऽनुशापना ‘अञ्जणं’ति भास्या यत्रास्यते यथासुखेन स्वाध्यायपूर्वकं ‘भाणादिधोयणा’ भाजनादिधायन—क्षालनं पात्रकादेर्यत्र क्रियते सा क्षेत्रानुशा । कालविषयाऽनुज्ञा दिवा रात्री वा उयारादिव्युत्सर्जनम् । भायविषयाऽनुशापना ग्लानादेः साम्यकरणार्थं निवातप्रदेशाद्यनुशापना क्रियते । इदानीं ‘धियालणे’ तस्य परिकहणं’ति अनुमयवचं व्याख्यानयन्नाह, ‘कूखमा’ यदा शय्यातर एव प्रते—इयति प्रदेशे मयाऽवस्थानमनुज्ञातं भयता नोपरिधात्, तदा तस्य परिकथना क्रियते

कूरदृष्टान्तेन, यो हि भोजनं कस्यचिद्ददाति स नियमेनैव भोजनोदकासेचनाद्यापि ददात्यनुक्तमपि सामर्थ्याक्षिप्तम्, एवं वसतिं प्रयच्छता उच्चारप्रश्रवणभूम्यादि सामर्थ्याक्षिप्तं सर्वमेव दत्तं भवति, अथवा इदमसौ शय्यातरो विचारयति—कियन्तं कालमत्र स्थास्यन्ति भवन्तः?, अस्मिन् विचारे तस्स परिकहणा—

जाव गुरूण यं तुज्झ यं केवइया तत्थ सागरेणुवमा । केवइकालेणेहिह ? सागार ठवंति अण्णेवि ॥ १५३ ॥
यावद् गुरूणां ते—तव च प्रतिभाति तावदवस्थानं करिष्यामः, अथैवमसौ विचारयति—वियालणा, यदुत ‘केवइआ’ कियन्त इहावस्थास्यन्ते?, तस्स परिकहणा क्रियते, सागरेणोपमा, यथा हि सागरः क्वचित्काले प्रचुरसलिलो भवति क्वचित्पुनर्मर्यादावस्थ एव भवति; एवं गच्छेऽपि कदाचिद्बहुप्रव्रजितो भवति कदाचित्स्वल्पप्रव्रजित इति । अथासौ पुनरपि ‘वियालण’ति विचारयति—यथा ‘केवइकालेणेहिह’ति कियता कालेनागमिष्यथ?, एवमुक्ताः सन्तः साधवः तत्र ‘सागार ठवंति’ सविकल्पं कुर्वन्तीत्यर्थः, कथं कुर्वन्ति?—‘अनेवि’ अन्येऽपि साधवः क्षेत्रप्रत्युपेक्षणार्थं गता एव, ततश्च तदालोचनेनागमिष्याम इति ॥

पुव्वदिट्ठे इच्छइ अहव भणिजा हवंतु एवइया । तत्थ न कप्पइ वासो असई खेत्ताणऽणुन्नाओ ॥ १५४ ॥
यदा त्वसौ पूर्वदृष्टानेवेच्छति यैः प्राग् मासकल्पः कृत आसीत्, स्वभावेनेर्ष्यालुः स दृष्टप्रत्ययानिच्छति, नान्यान्, तत्र न कल्पते वासः । अथवा भणेदसौ—एतावन्त एवात्र तिष्ठन्तु, तत्र ‘न कल्पते वासः’ न युज्यतेऽवस्थानं, यतः साधवः कदाचित्स्तोकाः कदाचिद्बहवो भवन्ति । अथान्यानि क्षेत्राणि न सन्ति तदा ‘असति’ क्षेत्राणामन्येषामभावे ‘अणुन्नाउ’ति

तस्यामेव यस्तायनुज्ञातो वासः । शेषशेषभागे सति तत्र च नियतपरिमिताया वसतौ यदि प्राघूर्णका आगच्छन्ति तताः को विधिरित्यत आह—

सकारो सम्माणो भिक्खवगृहणं च होह पाहुणए । जइ जाणउ वसइ तहिं साहम्मिअवच्छलाऽऽणाई ॥१५५॥

‘सत्कारः’ पन्दनाभ्युत्थानादिक ‘सम्मानः’ पादप्रक्षालनादिकः ‘भिक्षाग्रहणं’ भिक्षानयनं च, एतत्प्राघूर्णके आगते सति क्रियते । पुनश्च तस्य प्राघूर्णकस्य यस्तत्स्वरूप कथ्यते यथा-परिमितैरेषा लब्धा, नाम्यस्यापकाशाः, ततश्च त्वयाऽभ्यत्र वसितव्यम् । ‘यदि जाणउ यसइ तहिं’ति एयमसाधुको शोऽपि सन्-यदि जानन्नपि तत्र वसति ततः को दोषोऽत आह-‘साहम्मिअवच्छलाऽऽणाई’ साधर्मिक्यात्सत्यं न कृतं भवति, यतोऽस्ती शय्यातरो रुष्टस्तानपि निर्द्वारयति, आज्ञामग्नश्च कृतः-आज्ञालोपक्षेयं कृतो भवति सूत्रस्य, आदिशब्दाच्चद्रव्यान्मद्रव्यव्यच्छेदः । इदानीं ते क्षेत्रप्रत्युपेक्षका आचार्यसमीपमागच्छन्तः किं कुर्वन्सीत्यत आह—

जइ तिमि सवगमणं एसु न एसुसिदोसुपि ञ दोसा । भणणपहेणऽयुणंता निययाथासोऽह मा गुरुणो ॥ १५६ ॥

यदि ते क्षेत्रप्रत्युपेक्षकालय एय ततः सर्वं एय गमनं कुर्वन्ति, अथ सप्त पद्य या ततः सद्घाटकमेक मुक्त्वा प्रजन्ति । ‘एसु न एसु’ति शय्यातरेण पृष्टाः सन्तस्ते नैवं घटन्ति-एष्यामो न या एष्याम इति, यत् एव भणने दोष, किं कारण ? यदेवं भणन्ति यदुत आगमिष्यामः, ततश्च शोभनतरे क्षेत्रे लब्धे सति नागच्छन्ति ततश्चानृतदोषः, अथ भणन्ति-नागमि-

भवतीत्यर्थः । आह-एवं तर्हि यत्र भिक्षा न लभ्यते तत्र प्रयान्तु, उच्यते, 'दुर्वलदेहः' कृशशरीरो न साधयति-नाराधयति 'योगान्' व्यापारान् यतस्ततो मध्यमवलाः साधव इत्यन्ते । दुष्टाग्नेन चात्र दृष्टान्तः, दुष्टाश्वो-गर्दभ उच्यते, स यथा प्रचुरभक्षणादपिष्टः सन् कुम्भकारारोपितभाण्डकानि भनक्ति दर्पोत्सेकादुत्तुल्य, पुनस्तेनैव कुम्भकारेण निरुद्धाहारः सन्नति-दुर्वलत्वात्प्रस्खलितः सन् भनक्ति, स एव च गर्दभो मध्यमाहारक्रियया सम्यग् भाण्डानि वहति, एवं साधवोऽपि संयम-क्रियां मध्यमवला-वहन्ति ।

पणपणगस्स हाणी आरेणं जेण तेण वा धरइ । जइ तरुणा नीरोगा वचंति चउत्थगं ताहे ॥ १६३ ॥

अथ तस्मिन् गच्छे पञ्चपञ्चाशद्वर्षदेशीयाः त्रिंशद्वर्षाः चत्वारिंशद्वर्षा वा भवन्ति, ततो गम्यते चतुर्थे क्षेत्रे, यतस्ते येन केनचिद्विद्यन्ते-यापयन्ति (प्यन्ते) । तथा यदि च तरुणा 'नीरोगाः' शक्ता भवन्ति ततश्चतुर्थमेव क्षेत्रं व्रजन्ति ।

अह पुण जुण्णा थेरा रोगविमुक्का म असङ्खणो तरुणा । ते अणुकूलं खेत्तां पेसंति न यावि खगूडे ॥ १६४ ॥

अथ पुनर्जूर्णा (जीर्णाः) स्थविरा भवन्ति रोगेण च-ज्वरादिना मुक्तमात्रास्तरुणाः, नाद्यापि येषां साम्यं भवति शरीरस्य, ततस्ताननुकूलं क्षेत्रं प्रेषयन्त्याचार्याः । 'न यावि खगूडे'ति 'खगूडा' अलसा निर्द्धर्मप्रायास्तास्त प्रेषयन्ति । कियता पुनः कालेन वृद्धादय आप्याय्यन्ते ?, उच्यते, पञ्चमानैर्दिवसैः, यत उक्तं वक्ष्यके-

एगपणअद्धमासं सट्ठी सुणमणुयगोणहत्थीणं । राइदिपण उ वलं पणगं तो एक्क दो तित्ति ॥ १६५ ॥

एकेन रात्रिन्दिनेन शुनो वलं भवति, पञ्चभिर्दिनेर्मनुजस्य वलं भवति, अर्द्धमासेन बलीवर्दस्य, षष्टिभिर्दिनेर्हस्तिनो वलं

भवति, एवमेतद्यथासङ्गं योजनीयम् । 'पणं तो एक दो तिणिं' एवमसौ तस्मिन् क्षेत्रे पञ्चकमेकं धार्यते, अथ तथाऽपि षष्ठं न गृह्णाति द्वौ पञ्चकी धार्यते, त्रीन् वा पञ्चकान् धार्यते, पुनरानीयत इति । एवं ते आलोचितशिष्यगणा आचार्याः शय्यातरमावृच्छय क्षेत्रान्तर संक्रामन्ति । अथ न पृच्छन्ति ततो दोष उपजायते । एतदेयाह—

सागरिअपुच्छरामणं वाहिरा मिच्छ छेय कयनासी । गिरि साहू अभिधारण तेणगसंफाह जं षडण्णं ॥ १६६ ॥

'सागारिकं' शय्यातरं जनावृच्छय यदि गमनं क्रियते ततो 'वाहिरं'सि पाद्या लोकधर्मत्येते भिक्षया इत्येव यदि शय्यातरः, ये य धर्मं लोकधर्मं न जानन्ति दृष्टे ते कथमदृष्टे जानन्ति ? इत्यतः 'मिच्छ'सि मिथ्यात्वं प्रतिपद्यते, 'छेद'सि अपच्छेदो पसतिदानस्य, पुनस्तेऽन्ये वा वसतिं न उभन्ते, 'कतणासि'सि अकृतज्ञा ह्येते प्रप्रजिता इत्येवं सन्यसे, 'गिरि साहू अभिधारण'सि गृही कश्चिच्छूयकस्तमाचार्यसमिधार्थं-सचिन्त्यायात प्रदग्ग्यार्थं, तेनाप्यागत्य स्तव्यातरः गृहः-फाचार्यः !, सोऽपि रुद्रः सत्ताह-यः कथयित्वा प्रजति स ज्ञायते, तं तु को जानासि !, तमाकर्ण्य स आश्चक्यः कदाचिद्दर्शनमप्युगमति, लोकज्ञानमप्येषा नास्ति युक्तः परलोकज्ञानमिति !, कदाचित्साधुः कश्चित्तमाचार्यं अभिधार्य-भनसि कृत्या उपसंपदादानार्थमायाति, सोऽपि शय्यातरं पृच्छति, शय्यातरोऽप्याह-न जाने क्व गत इति, ततः स साधुः अनाचारवानाचार्य इति विचिन्त्यान्यत्र गतः, सोऽपि निर्जराया आचार्योऽन्नाभागी जात इति । 'तेणग'सि कदाचित्दृष्टं केनचित्सिस्मिन्नेव दिवसे पुष्टं भवेत्त एवविधा बुद्धिर्भवेत्-यदुत सेनास्त्रे इत्येव शङ्को करोति, आदिशब्दाद्योपित् केन केचित्सह गता

ततो गृहात् तेऽव्यनाख्याय गताः ततश्च शङ्कोपजायते, 'जं चण्णं'ति यच्चान्यत् शङ्कादि जातं पत्तनगतं तत्सर्वमुप-
जायत इति गच्छद्भिश्च शय्यातर आपृच्छनीयः ॥ स च विधिना, यतोऽविधिना पृच्छत एते दोषाः—

अविहीपृच्छा उगगाहिपुण सिज्जातरी उ रोएज्जा । सागारियस्स संका कलहे य सएज्जिआ खिंसे ॥ १६७ ॥
अविधिपृच्छा इयं वर्तते, यदुत—'उगगाहितेन' उत्क्षिप्तेन उपकरणेन पृच्छति, तत्र 'सेज्जातरी उ रोएज्जा' तेनाकस्मिकेन
गमनेन शय्यातरी रोदनं कुर्युः, ततश्च 'सागारिकस्य' शय्यातरस्य शङ्कोपजायते, कलहे च सति 'सइज्जिआए' सह सखि-
क्रियया 'खिंस'ति यथा न शोभना त्वं येन त्वया तत्र काले भिक्षोर्गच्छतो रुदितं, किं च—ते स पिता भवति ? येन
रोदिषीति । अथानागतमेव कथयन्ति—अमुकदिवसे गमिष्यामः, तत्राप्येते दोषाः—

हरिअच्छेयण छप्पइय दच्चणं किच्चणं च पोत्ताणं । छण्णेयरं च पगयं इच्छमणिच्छे य दोसा उ ॥ १६८ ॥
तद्धि शय्यातरकुटुम्बं साधवो यास्यन्तीति विमुक्तशेषव्यापारं सत् गृह एव तिष्ठति, कृष्यादिप्रतिजागरणं न करोति,
ततश्च क्षणिकं सत् स्वगृहजातहरितच्छेदं करोति । तथा निर्व्यापारत्वादेव च ता रण्डाः पट्पदीनां परस्परनिरूपणेनोप-
मर्दं कुर्वन्ति । 'किच्चणं च पोत्ताणं'ति तत्र दिवसे क्षणिका विमुक्तकृपिलवनव्यापारा वस्त्राणि शोधयन्ति । 'छण्णेयरं च
पगयं' प्राकृतं—भोजनं छन्नं कुर्वन्ति, अग्रगटमित्यर्थः, 'इतरं व'ति प्रकटमेव भोजनं संयतार्थं कुर्वन्ति, तत्र चेच्छताम-
निच्छतां च दोषा भवन्ति, कथं ? यदि तद्भोजनं गृह्णन्ति ततस्तदकल्पनीयम्, अथ न गृह्णन्ति ततो रोपभावं कदाचि-
प्रतिपद्यते । एते दोषा अनागतकथने, ततश्च कः पृच्छाविधिरित्याह—

जइआ बेव ड खेसं गपा ड पहिलेहगा तओ पाप । सागारियस्स भावं तणुपंति गुरु इमेहिं तु ॥ १६९ ॥
यदेव क्षेत्र गताः प्रत्युपेक्षकाः 'ततो पाप'सि ततप्रभृति 'सागारिकस्य' श्रव्यातरस्य 'भावं' क्षेत्रप्रतिबन्धं तनूकुर्वन्ति,
के १- गुरवः 'एभिः' वक्ष्यमाणैर्गाथाद्वयोपन्यस्तैर्वचनैरिति—

‘छञ्जु बोलेलिं धइं तुयीओ जायपुत्तभडा य । वसभा जायत्थामा गामा पघायविस्सल्ला ॥ १७० ॥
अप्पेवेगा य सगा यत्तुहायि अ पक्कमहिआ जाया । अण्णकत्ता पंथा साहणं विहरिं कालो ॥ १७१ ॥
पत्तझायादयं शृण्वतः श्रव्यातरस्य पठन्ति, ततः सोऽपि श्रुत्या भगति—किं द्यूं गमनोत्सुकाः !, आचार्योऽव्याह—
समंणाण सउणाणं समरकुलाण च गोउलाणं च । अनियाओ वसहीओ सारइयाणं च मेहाणं ॥ १७२ ॥
सुगमा ॥ ततश्चैतां गाथां पठित्वा इदमाचरन्ति—

आवस्सगकथनियमा कल्लं गच्छाम तो ड आयरिआ । सपरिजण सागारिअ बाहिरिं विंति अणुसिंहिं १७३
‘आयश्यककृतनियमा’ कृतप्रतिक्रमणा इत्यर्थः, विकालवेलायां कृतायस्यका इवे भगन्ति—यद्युत कलं गच्छाम । पुनश्च
तत्त आचार्यः सपरिजनं ‘सागारिकं’ स्रव्यातरं आहूय ‘अनुधासिं वदति’ धर्मकथां कुर्वन्तीत्यर्थः ।

१ इक्षयो शुक्राभन्ति इति—तुल्यो जापपुत्रभाण्डात् । इषभा जातस्तानावः प्राप्ताः प्रकातकर्देनाः १७० ॥ २ जल्लोदकाम मार्तो पटुयाअदि च पक्कमृत्तिका
वाता । कप्पाकात्ताः पग्गानाः सापूना विहरं (पोल्ला) कक्का ॥ १७१ ॥ ३ अमनानां चकुमानां प्रवतकुमानां च गोउमानां दूव । अनियता वसणयः
सारिकानां च मेवानाद्य ॥ १७२ ॥

ततो गृहात् तेऽप्यनाख्याय गताः ततश्च शङ्कोपजायते, 'जं चऽण्णं'ति यच्चान्यत् शङ्कादि जातं पत्तनगतं तत्सर्वमुप-
जायत इति गच्छद्भिश्च शय्यातर आपृच्छनीयः ॥ स च विधिना, यतोऽविधिना पृच्छत एते दोषाः—

अविहीपुच्छा उग्गाहिण सज्जातरी उ रोएज्जा । सागारियस्स संका कलहे य सएज्जिआ खिसे ॥ १६७ ॥
अविधिपृच्छा इयं वर्त्तते, यदुत—'उग्गाहितेन' उत्क्षिप्तेन उपकरणेन पृच्छति, तत्र 'सेज्जातरी उ रोएज्जा' तेनाकस्मिकेन
गमनेन शय्यातर्यो रोदनं कुर्युः, ततश्च 'सागारिकस्य' शय्यातरस्य शङ्कोपजायते, कलहे च सति 'सइज्जिआए' सह सखि-
क्रियया 'खिसे'ति यथा न शोभना त्वं येन त्वया तत्र काले भिक्षोर्गच्छतो रुदितं, किं च—ते स पिता भवति ? येन
रोदिषीति । अथानागतमेव कथयन्ति—अमुकदिवसे गमिष्यामः, तत्राव्येते दोषाः—

हरिअच्छेयण छप्पइय घच्चणं किच्चणं च पोत्ताणं । छण्णेयरं च पगयं इच्छमणिच्छे य दोसा उ ॥ १६८ ॥
तद्धि शय्यातरकुदुम्बं साधवो यास्यन्तीति विमुक्तशेषव्यापारं सत् गृह एव तिष्ठति, कृष्यादिप्रतिजागरणं न करोति,
ततश्च क्षणिकं सत् स्वगृहजातहरितच्छेदं करोति । तथा निर्व्यापारत्वादेव च ता रण्डाः पद्मपदीनां परस्परनिरूपणेनोप-
मर्दं कुर्वन्ति । 'किच्चणं च पोत्ताणं'ति तत्र दिवसे क्षणिका विमुक्तकृपिलवनव्यापारा यस्त्राणि शोधयन्ति । 'छण्णेयरं च
पगयं' प्राकृतं—भोजनं छन्नं कुर्वन्ति, अप्रगटमित्यर्थः, 'इतरं व'त्ति प्रकटमेव भोजनं संयतार्थं कुर्वन्ति, तत्र चेच्छताम-
निच्छतां च दोषा भवन्ति, कथं ? यदि तद्भोजनं गृह्णन्ति ततस्तदकल्पनीयम्, अथ न गृह्णन्ति ततो रोषभावं कदाचि-
प्रतिपद्यते । एते दोषा अनागतकथने, ततश्च कः पृच्छाविधिरित्याह—

जाइआ चेव ह खेसं गया उ पडिलेहगा तजो पाए । सागारियस्स भावं तणुपंति गुरु इमेहिं तु ॥ १६९ ॥
यदेव क्षेत्रं गताः प्रत्युपेक्षका 'ततो पाप'सि तत्तप्रभृति 'सागारिकस्य' शय्यातरस्य 'भाव' क्षेत्रप्रतिबन्धं तनूकुर्वन्ति,
के ?— गुरव' 'पुमि' वक्ष्यमार्णगीयाद्वयोपन्यस्तैर्वचनरिति—

धुच्छ योलिंति वरं तुंयीओ जायपुत्तमंडा य । वसभा जायत्थामा गामा पधारपचिवल्लहा ॥ १७० ॥
अप्योदेगा य मग्गा वसुहायि म पक्कमट्ठिआ जाया । जणकता पंथा साहणं विहरिडं कालो ॥ १७१ ॥
एतन्नाथादयं शृण्वतः शय्यातरस्य पठन्ति, ततः सोऽपि श्रुत्वा भणति—किं दूयं गमनोत्सुकाः !, आचार्योऽव्याह—
समेगणं सज्जणं भमरकुलणं च मोडलणं च । अनियाओ वसहीओ सारइयाणं च मेहाणं ॥ १७२ ॥
सुगमा ॥ ततश्चैतां गाथां पठित्वा इदमाचरन्ति—

आवस्सगकयनियमा कल्ल गच्छाम तो उ आयरिआ । सपरिजणं सागारिअ याहिरिडं विंति अणुसिद्धिं १७३
'आवश्यककृतनियमा' कृतप्रतिक्रमणा इत्यर्थः, विकालवेलायां कृतावश्यका इदं भणन्ति—यदुत कल्लं गच्छामः । पुनश्च
तत आचार्यः सपरिजनं 'सागारिकं' शय्यातर आहूय 'अनुधासिं ददति' धर्मकथा कुर्वन्तीत्यर्थः ।

१ इत्यथो शुद्धमन्त्रि पृति—तुम्हयो आतपुत्रमागडाव । वृषभा सातलामावा प्राप्ताः प्रयातकर्दमा १७० ॥ २ अक्षोदकाव मार्गां पमुपाऽधि च पक्कमुसिका
वाता । अन्थाकान्ता पन्थावः साधुनां पिठुं (योगः) अका ॥ १७१ ॥ ३ अमनावां शकुनानां भमरकुलानां च मोडलानां च योडलानां दूय । अविषदा पसतयः
वारदिकानां च मेधाभासू ॥ १७२ ॥

गच्छतां
शय्यातर-
बोधनं
नि. १६९-
१७४ वि-
हाररीतिः
नि. १७५

॥ ७३ ॥

पवञ्ज सावओ वा दंसण भदो जंहणयं वसहिं । जोगंसि वहमाणे अमुगं वेलं गमिस्सामो ॥ १७४ ॥
सोऽपि सागारिको धर्मकथां श्रुत्वा एवंविधो भवति-प्रव्रज्यां प्रतिपद्यते श्रावको वा भवति दर्शनधरो वा भवति
भद्रको वा भवति, सर्वथा जघन्यतो वसतिमात्रमवश्यं ददाति । पुनश्च धर्मकथां कृत्वाऽऽचार्या एवं ब्रुवते-यदुत 'योगे
वर्त्तमाने' योऽसौ योगो गमनाय मां प्रेरयति तस्मिन् वर्त्तमाने-भवति सति अमुकवेलायां गमिष्याम इति । इदानीं ते
विकालवेलायां कथयित्वा प्रत्युपसि व्रजन्ति, किं कृत्वेत्यत आह—

तदुभय सुत्तं पडिलेहणा य उग्गयमणुग्गणं वावि । पडिछाहिगरणतेणे नट्टे खग्गुड संगारो ॥ १७५ ॥

'तदुभयं' सूत्रपौरोपीमर्थपौरुपीं च कृत्वा व्रजन्ति, 'सुत्तं'ति सूत्रपौरुपीं वा कृत्वा व्रजन्ति, अथ दूरतरं क्षेत्रं भवति ततः
पादोनप्रहर एव पात्रप्रतिलेखनामकृत्वा व्रजन्ति, 'उग्गयं'ति उद्गतमात्र एव वा सूर्यं गच्छन्ति, 'अणुगयं'ति अनुद्गतं
वा सूर्यं रात्रावेव गच्छन्ति, 'पडिच्छं'ति ते साधवस्तस्माद्विनिर्गताः परस्परं प्रतीक्षन्ते, 'अधिकरणं'ति अथ ते साधवो न
प्रतीक्षन्ते ततो मार्गमजानानाः परस्परतः पूरुर्कुर्वन्ति, तेन च पूरुतेन लोको विबुध्यते, ततश्चाधिकरणं भवति, 'तेण'ति
स्तेनका वा विबुद्धाः सन्तो मोषणार्थं पश्चाद्व्रजन्ति 'नट्टं'ति कदाचित्कश्चिन्नयति, ततश्च प्रदोष एव सङ्गारः क्रियते, अमु-
कत्र विश्रमणं करिष्यामः अमुकत्र भिक्षाममुकत्र वसतिमिति, ततश्च रात्रौ गच्छद्भिः सङ्केतः क्रियते । 'खग्गुडे'ति कश्चित्
खग्गुडप्रायो भवति, स इदं ब्रूते-यदुत साधूनां रात्रौ न युज्यत एव गन्तुं, पुनः स आस्ते, ततश्च 'संगारो'ति सङ्केतं लग्गू-

श्रीओघ-
निर्युक्तिः
द्रोणीया
वृत्तिः

॥ ७३ ॥

हाय प्रयच्छन्ति, यदुत त्वयाऽमुकत्र देशे आगन्तव्यमिति । इदानीमस्या एव मायाया माध्यकृत् काश्चिदप्ययान् व्याख्या नयति, तत्र प्रथमाययं व्याख्यानयन्नाह—

पडिलेहंतपिअ वेटियाउ काऊण पोरिसि करिति । चरिमा उग्गाहेउं सोद्या मज्झणिह् वयंति ॥७९॥ (भा०)
 ते हि साधयः प्रमातमान एव प्रतिलेखयित्वा उपधिका पुनश्च वेण्डलिका कुर्यन्ति—सर्वसंयन्तीत्यर्थः, ततश्चानिक्षिप्तोपपद्य एव 'पोरिसि करेति' सूत्रपौरुषी कुर्यन्ति, 'चरिमा उग्गाहेउं'ति चरिमवेलाया पादेनपौरुष्या पात्रकाणि उद्ग्राह्य—संयन्त्र-यित्वा पुनश्चानिक्षिप्तेरेव पात्रकैः 'सोद्य'ति श्रुत्या अर्थपौरुषी कृत्येत्यर्थः, ततो मध्याहे प्रजन्तीति । ते च शोभन एवा-
 द्वि प्रजन्तीति । अत एवाह—

तिथिकरणंमि पसस्ये नयत्तसे अदिवइस्स अणुकले । चेत्तुण निंति वसमा अयस्से सउणे परिक्खंतता ॥८०॥ (भा०)
 'तिथी' प्रशस्ताया 'करणे' च वयादिके प्रसक्ते मन्त्रे वा 'अधिपते' आचार्यस्य अनुकूले सति गृहीत्या अक्षान् प्राग्व
 वृषभा निर्गच्छन्ति, किं कुर्याणा अत आह—'सउणे परिक्खंतता' 'शकुनान्' प्रशस्तान् परीक्षमाणाः सन्तो वृषभा निर्गच्छ-
 न्तीति पश्चादाचार्याः । किं पुनः कारण पश्चादाचार्या निर्गच्छन्ति !, तत्र कारणमाह—

वासस्स य आगमणे अयसउणे पट्ठिआ निवत्तति । ओमाधणा पययणे आयरिआ मग्गउो तम्हा ॥८१॥ (भा०)
 यर्यण वर्षस्तस्यागमनं कदाचिन्नयति, अपशकुने वा दृष्टे प्रस्थिता अपि निवर्तन्ते वृषभाः, यदि पुनराचार्या एव प्राग्व
 निर्गच्छन्ति ततोऽपशकुनदर्शने वृष्टी च निवर्त्तमानस्य सदा किं भवति !, अत आह—'ओद्वावणा पययणे' प्रवचने हीलना

भवति, यदुत-यदपि ज्योतिषिकाणां विज्ञानं तदप्येतेषां नास्तीति, 'आयरिया मगओ'ति अत आचार्यो 'मार्गतः' वृष्टतो निर्गच्छन्तीति । गच्छद्भिश्च शकुना अपशकुना वा निरूपणीयाः, तत्रापशकुनं प्रतिपादयन्नाह—

महल कुचेले अब्भंगिगल्लुः साण खुल्लवडभे या । गण उ अप्पसत्था ह्वंति खित्ताउ नित्ताणं ॥ ८२ ॥ (भा०)

नारी पीवरगन्धा बहुकुमारी य कटुभारो अ । कासाययत्थ कुबंधरा य कज्जं न साहंति ॥ ८३ ॥ (भा०)

मलिनः शरीरकर्पटः कुचेलो-जीर्णकर्पटः 'अब्भंगिगल्लु'ति स्नेहाभ्यक्तशरीरः आ यदि वामपार्श्वोदक्षिणपार्श्वं प्रयाति कुञ्जो-वक्रः वडभो-चामनः, एतेऽप्रशस्ताः—'पीवरगन्धा' आसन्नप्रसवकाला । शेषं सुगमम्—

[चक्रयरंमि भमाडो भुक्खामारो य पंडुरंगंमि । तच्चन्नि रुहिरपडणं ओडियमसिण धुवं मरणं]

[चक्रधरे अमणं धुधा मरणं च पाण्डुरांगे । तच्चन्निके रुधिरपातं गोदिकेऽग्निते धुवं मरणं]

जंबू अ चासमऊरे भारदाणु तद्देव नउले अ । दंसणमेव पसत्थं पयाहिणे सवसंपत्ती ॥ ८४ ॥ (भा०)

सुगमा ।

नंदी तूरं पुण्णरस्स दंसणं संखपटट्ठसक्को य । भिगारलत्तनामार धयप्पडागा पसत्थाई ॥ ८५ ॥ (भा०)

सुगमम्, नवरं-पूर्णकलशदर्शनं, ध्वज एव पताका ध्वजपताका ।

समणं संजयं दंतं सुमणं मोयगा दीहि । मीणं घटं पडागं च सिद्धमतं विआगरे ॥ ८६ ॥ (भा०)

‘अमण’ लिङ्गमात्रधारी ‘संयत’ सम्यक् संयमानुष्ठाने यता-यत्नपरः ‘दान्त’ इन्द्रियनोद्विन्द्रीयः ‘सुमनसः’ पुष्पाणि, श्रेयं सुगमम् । गच्छंश्चासौ—

सेञ्जातरेऽणुभासइ आयरिओ सेसगा चिलिमिलीए । अंतो गिण्हन्तुवहिं सारचिमपडिस्सया पुदिं ॥८७॥ (भा०)
 प्रजनसमये दाम्यतराननुभापते-अजाम इत्येवमादि आचार्यः । ‘सेसगा चिलिमिलीए अतो’ शेषाः साधयः ‘चिलि-
 मिळिण्या’ जयनिकाया ‘अन्त’ अभ्यन्तरे, किम् ।-उपधिं ‘गृह्णन्ति’ सयन्नयन्तीत्यर्थः । ‘सारविअपडिस्सया पुदिं’ति
 किञ्चिद्विद्याः एतन्तस्ते साधय उपधिं गृह्णन्ति ।-संमार्जितः-उपलिसः प्रतिश्रयो येस्ते संमार्जितप्रतिश्रयाः ‘पुदिं’ प्रागेव, प्रथ-
 ममेवेत्यर्थः । इदानीं कः कियदुपकरणं गृह्णातीत्याह—

पालाईं उपगरणं जायइय तरति तस्सिअं गिण्हे । जहण्णेण जहाजायं सेसं तरुणा विरिंरिचिंति ॥८८॥ (भा०)
 पालादयः, आदिशब्दादृक्का गृह्णन्ते, ते दुपकरणं यावन्मात्रं ‘तरन्ति’ शक्नुवन्ति तावन्मात्रं गृह्णन्ति, सिद्धं पालादिभि
 ‘अपम्येन’ अपम्यतः ‘जहाजायं’ति रजोहरणं बोधपट्टकश्च, एतदशक्नुयन्निरपि ग्राह्यं, श्रेयं उपगरणं तरुणाः आभि-
 प्रहिकाः ‘विरिद्यन्ति’ विभजन्ति पालादिसत्कम् । यदा तु पुनराभिप्रहिका न सन्ति तदा—

आयरिओवहिं पालाइयाण गिण्हंति संघयणजुत्ता । दो सोत्ति उण्णिणसंथारए य गहणेपपासेणं ॥८९॥ (भा०)
 आचार्योपधिं ‘पालाइयाण’ति पालादीनां च सवन्धिनमुपधिं गृह्णन्ति, के ।-‘संघयणजुत्ता’ येऽन्ये शेषा अनाभिप्रहिकाः
 संहननोपेवास्ते गृह्णन्ति, कथं पुनर्गृह्णन्ति ते उपधिं ।-‘दो सोत्ति’-‘दो सोत्तिको कस्यौ एक औत्तिकः कल्पः संस्कारकश्च-

श्रीओघ-
निर्युक्तिः
द्रोणीया
वृत्तिः

॥ ७५ ॥

शब्दादुत्तरपट्टकश्च, एषां ग्रहणं 'एकपासेणं'ति ग्रहणं एकस्मिन् पार्श्वे-एकत्र स्कन्धे ग्रहणं करोति, द्वितीये तु 'पार्श्वे' स्कन्धे पात्रकाणि गृह्णन्ति, आत्मीयां तूपधिं विण्टलिकां कृत्वा यत्र स्कन्धे उपधिः कृतस्तथैव दिशा कक्षायां करोति । इदानीं 'अधिकरणतेणे'ति अमुमवयवं व्याख्यानयन्नाह—

आउज्जोवण वणिण अगणि कुडुंभी कुकम्म कम्मरिए । तेणे मालागारे उब्भामग पंथिए जंते ॥ ९० (भा०)

ते हि यदि सशब्दं व्रजन्ति ततश्च लोको विबुध्यते, विबुद्धश्च सन् 'आउज्जोवणं'ति अप्काययन्त्राणि 'योत्रिज्यन्ते' वह-
नाय सज्जीक्रियन्ते । अथवा 'आउ'ति अप्कायाय योषितो विबुद्धा व्रजन्ति 'जोवणं'ति धान्यप्रकरः तदर्थं लोको याति,
प्रकरो-मर्दनं धान्यस्य, लाटविषये 'जोवणं धणपइरणं भणइ', 'वणिय'ति वणिजो-चालजुकाविभातमिति कृत्वा व्रजन्ति ।
'अगणि'ति लोहकारशालादिषु अग्निः प्रज्वाल्यते 'कुडुंवि'ति कुडुम्बिनः स्वकर्मणि लगन्ति 'कुकम्म'ति कुत्सितं कर्म
येषां ते कुकर्मणः मात्स्यिकादयः कुत्सिता माराः कुमाराः-सौकरिकाः, एषां बोधो भवति रात्रौ पूत्कारयतां, 'तेणे'ति स्तेन-
कानां च, 'मालाकार'ति मालिका विबुध्यन्ते 'उब्भामगं'ति पारदारिका विबुध्यन्ते 'पंथिए'ति पथिका विबुध्यन्ते 'जंते'ति
यात्रिकाः विबुद्धाः सन्तो यन्त्राणि वाहयन्ति चाक्रिकादयः । तत्र ययुक्तं प्राक् "नद्धे खगूडसिंगारो" तत्रेदमुक्तं निर्यु-
क्तिकृता सङ्गारकरणमात्रम्, इह पुनः स एव निर्युक्तिकारः स सङ्गारः कया यतनया कर्तव्यः ? कस्यां च वेलायां क-
र्तव्यः ? इत्येतदाह—

संगार बीय वसही तइए सण्णी चउत्थ साहम्मी । पंचमगंभि अ वसही छेठे ठाणट्टिओ होति ॥ १७६ ॥

‘संगार’सि सङ्केतोऽभिधीयते, सद्भिर्धिर्युक्तव्यः, ‘वितिज यसहि’सि द्वितीये द्वारे यसतिः कर्त्तव्या, पूर्वमत्युपेक्षिता तस्या व्यापाते वा यसतेर्ग्रहणविधिर्युक्तव्यः, ‘ततिप सण्णि’सि तृतीये द्वारे सङ्घी श्रायको यक्तव्यः, ‘चतत्थ साहम्मि’सि चतुर्थे द्वारे साधर्मिका यक्तव्या, ‘यंचमर्गमि ज यसहि’सि पञ्चमे द्वारे यसतिर्वक्तव्या—‘विच्छिण्णा खुडुलिआ’ इत्येयमादि, ‘छडे ग-णहिओ होति’ षष्ठे द्वारे स्थानस्थितो भवति । द्वारगायेयम् । इदानीं निर्युक्तिकृतोपन्यस्तं सद्धारद्वय भाग्यकृद् व्याख्यानयन्नाह—
आमोसे संगारो अमुई बेलापे निग्गए ठाणं । अमुगात्थ यसहिभियसं बीओ खग्गूडसंगारो ॥ ९१ ॥ (आ०)
‘आमोसे’सि प्रदोषे ‘संगारो’सि सङ्केतः आचार्येण कर्त्तव्यः, कथम् ?—‘अमुई घेलाप’सि अमुकया वेलाया यास्यामः, पुनश्च ‘निग्गए ठाणं अमुगात्थ’ निर्गतानां सप्तम् अमुकम् स्थानं—विधामसंस्थानं करिष्यामः, ‘यसहि’सि अमुकम् यस-तिर्भविष्यति—यासको भविष्यतीत्यर्थः, ‘भियस’सि अमुकम् ग्रामे भिक्षाटनं कर्त्तव्यम्, ‘एकस्ताथदयं’ सङ्केतः ।
‘वितिजो खग्गूडसंगारो’सि द्वितीयः सङ्केतः खग्गूडस्य दीयते । स वेयमाह—

रसि न वेय कप्पइ नीगवुयारे विराहणा डुविहा । पण्णक्कण यहुतरणुणे अणिच्छ बीउव उवहीघा ॥ ९२ ॥ (आ०)
‘रसि न वेय कप्पति’सि रात्रौ साधूना गमनं न कस्यसि, द्विविधविराधनासंभवात्, यत् उक्तं दिवापि तावत्-‘नीयवुवारे विराहणा डुविह’सि, विवाडपि तावदयं दोषः, ‘नीयवुयारं तमसं, कोहणं परियज्जए’ [नीचद्वारं तामस कोष्ठकं परिवर्जयेत्] इतिवचनात्, नीचद्वारे द्विविधा विराधना सप्तमस्कत्वाद् आस्ता तावद्रात्रौ, एष च धर्मश्रद्धया न निर्गच्छति ।

‘पणवण बहुतरगुण’ति पुनश्च तस्य प्रज्ञापना-प्ररूपणा क्रियते, तत्र रात्रिगमने बहवो गुणा दृश्यन्ते, बालवृद्धादयः सुषेन गच्छन्ति रात्रौ, न दृष्यावाच्यन्त इति, ‘अणिच्छ’ति अथ तथाऽपि नेच्छति गमनम् ‘वितिओ व’ति द्वितीयस्तस्य दीयते-तदर्थं मुच्यत इति । ‘उवही व’ति उपधिस्य दीयते जीर्णा, तदीयश्च शोभनो गृह्यत इति, मा भूत्तत्पार्श्वं स्थितमुपधिं स्तेनका आच्छेत्स्यन्ति । इदानीमसावेकाकी यदि स्वपिति ततो दोषः प्रमादजनितस्तत्तथोपधिरुपहन्यते, उपहतश्चाकल्यो भवति, एतदेवाह—

सुवणे वीसुवयातो पडिचज्झंतो अ जो उ न मिलेज्जा । जगण अप्पडिचज्झण जद्वि चिरेणं न उयहम्मं ९३ (भा०)

स्वापे ‘वीसुं’ एकाकिनो निद्रावशे सति, को दोषः ?—‘उवघांउ’ति तस्यैकाकिनः सुप्तस्य उपधिरुपहन्यते, स एकाकी स्वपन् प्रमादवान् भवति छयाद्यभियोगसंभवात्, ततश्च निद्रावशं प्राप्तस्य उपधिरुपहन्यते, अतोऽकल्यनीयो भवति परि-
घापनीयश्चासौ । गच्छे तु स्वपतोऽपि नोपहन्यते, किं कारणम् ? यतस्तत्र केचित्सूत्रपौरुषीं कुर्वन्ति, अन्ये द्वितीयग्रहरेऽर्था-
नुचिन्तनं कुर्वन्ति, तृतीये तु ग्रहरे आचार्य उत्तिष्ठति ध्यानाद्यर्थं, चतुर्थे तु ग्रहरे सर्व एव भिक्षव उत्तिष्ठन्ति, ततश्च रात्रे-
र्नैकोऽपि ग्रहः शून्यः ततो नोपहन्यते उपधिः, एकाकिनस्तु जागरणं नास्त्यत उपधातः । ‘पडिचज्झंते व जो उ न मिलेज्जा’-
ति प्रतिबध्यमानो वा ब्रजादिषु क्षीरयाचनं च्छया प्रतिबध्यमानो यो न मिलेत् तस्याप्युपहन्यते उपधिः । किं कारणम् ?
एकाकिनः पर्यटनं नोक्तम् ? एकाकी च पर्यटन् प्रमादभाग् भवति अतो ब्रजादिप्रतिबन्धेऽप्युपधिरुपहन्यते । यस्तु पुनर्जा-
गर्ति तस्मिन् दिवसेऽभुक्तो न ब्रजादिषु प्रतिबध्यते स एवंविधस्तस्मिन् दिवसे मिलन्नपि नोपधिमुपहन्ति । ‘जद्वि चि-

रेण'ति किं बहुना? आग्रसिद्धिा गोकुलादिषु वाऽप्रतिषेधमानो यद्यपि चिरेण भिच्छति बहुभिर्दियसैस्तथाऽप्युपधिस्तस्य नोप-
हन्यते, अममादपरत्वाच्चस्येति । इदानीं गच्छस्य गमनविधिं प्रतिपादयन्नाह—

पुराओ मज्झे सह मग्गओ य ठापंति खित्तपडिलेहा । दाइंतुयाराई मावासण्णाइरक्खहा ॥ १७७ ॥
क्षेत्रप्रत्युपेक्षका एषु विभागेषु भवन्ति—केचन 'पुरतः' अग्रतो गच्छस्य, केचन मध्ये गच्छस्य, ते हि मार्गानिभिज्ञा 'मार्ग-
तक्ष' पृष्ठतश्च तिष्ठन्ति क्षेत्रप्रत्युपेक्षकाः । किमर्थं पुरत एव तिष्ठन्ति? 'दाइंतुयाराई' उच्चारप्रश्रयणस्थानानि दर्शयन्ति
गच्छस्य, गच्छस्य 'भायासण्णादिक्खड्ड'सि भायासण्णो-अणहियासओ, तद्व्यवर्णार्थम्, एतदुक्तं भवति—उच्चारदिना
प्राच्यमानस्य ते मार्गज्ञा स्थण्डिलानि दर्शयन्ति ।

उहरे भिक्खलगामे अंतरगामंमि ठावए तरुणे । उयगरणगहण असहू व ठावए जाणगं वेगं ॥ १७८ ॥
'उहरे भिक्खलगामे'सि यत्र ग्रामे वासकोऽभिप्रेतः भिक्षा च अटितुमभिप्रेता तस्मिन् 'उहरे' शुद्धके ग्रामे सति किं
कर्तव्यमत आह—'अंतरगामंमि' अपान्तराल एव यो ग्रामस्तस्मिन् भिक्षार्थं तरुणान् स्थापयेत्, 'उयगरणगहण'ति तदीय-
मुपकरणमन्ये भिक्षयो गृह्णन्ति, 'असहू व ठावए'सि अथ ते तत्स्थापितेतरभिमुत्सक्तमुपकरण ग्रहीतुं न शक्नुयन्ति ततोऽ-
सहिष्णव एव तत्रान्तरग्रामे भिक्षार्थं स्थाप्यन्ते 'जाणगं वेग'ति अर्चक-मार्गज्ञैर्बैकं तेषां मध्ये स्थापयेत् येन सुखेनैवागच्छन्ति
पूरुद्धिअ खुडुलए नय भइ अगणी य पंत पडिणीए । संघावेगो भुवकस्मिओ व सुण्णे नवरि रिक्खहा ॥ १७९ ॥

अथवाऽसौ वासकभिक्षार्थमभिप्रेतो ग्रामो दूरे स्थितः स्याद् उस्थितो या-चद्वसितः शुद्धको या प्राक् संपूर्णो दृष्टः

इदानीमर्द्धमुद्रसितमतः शुद्धकः, 'नवः' प्राग् यस्मिन् स्थाने दृष्टस्ततः स्थानादन्यत्र प्रवेशो जातः 'भङ्'ति भङ्गाक्रान्तो जातः 'अगणि'ति अगिना वा इदानीं दग्धः 'प्रान्तः' प्राक् शोभनो दृष्ट इदानीं प्रान्तीभूतो विलुपो जातः 'पडिणीए'ति प्रत्यनीकाक्रान्त इदानीं जातः, प्राक् प्रतिलेखनाकाले प्रत्यनीकस्तत्र नासीत् इदानीं तु आयातः, पूर्वप्रतिलेखिते ग्रामे एवं विधे जाते सति दूरोत्थितादिदोषाभिभूते सति किं कर्तव्यं ?-संघाड'ति तत्र सङ्घटकः स्थाप्यते, पाश्चात्यप्रव्रजितमील-नार्थम् 'एगोवि'ति सङ्घटकाभावे एकः स्थाप्यते साधुः 'धुवकस्मिओ'ति धुवकमिको-लोहकारादिस्तस्य कथ्यते-यथा वयमन्यत्र ग्रामे यास्यामः, त्वया पाश्चात्यसाधुभ्यः कथनीयं-यथाऽनेन मार्गेणागन्तव्यमिति, एवं तावत् वसति ग्रामे एत विही । 'मुण्णे नवरि रिव्व'ति यदा त्वसौ शून्यो ग्रामस्तदा किं कर्तव्यं ?-नवरि रिव्व'ति वर्तमान-अनभिप्रेते तिर-श्चीनं रेखाद्वयं पाल्यते, येन तु वर्तमाना गतास्तत्र दीर्घो रेखां कुर्वन्ति । यदा तु पुनरभिरुक्तदोषयुक्तो न भवति स ग्राम-स्तदा तत्रैव या वसतिस्तस्यां प्रविशति । ततश्च ये ते भिक्षार्थमन्तरालग्रामे स्थिता आसन् तेषां मध्ये यदि वसतिमार्गज्ञो भवति ततस्तस्यामेव वसतौ आगच्छन्ति, न कश्चित्प्रतिपालयति । एतदेवाह-

जाणंतडिणं ता एउ वसहीए नत्थि कोइ पडियइ । अण्णाएऽजाणंतेसु वायि संघाउ धुवकम्मी ॥ १८० ॥

'जाणंतडिणं' मार्गाभिज्ञे स्थिते तस्यां वसतावागच्छन्ति 'नत्थि कोइ पडियइ'ति न कश्चित्तान् प्रतिपालयति यहि-स्थितः, 'अण्णाए'ति यदा तस्याः पूर्वप्रत्युपेक्षिताया वसतेर्व्याघातः संजातः किन्तदन्या, तस्यामन्यस्यां वसतौ जातायां अजाणंतेसु वायि, अथवा ये ते भिक्षानिमित्तं स्थिताः पश्चादागमिष्यन्ति तेषु अजानत्सु 'संघाउधुवकम्मि'ति वसति-

परिज्ञानार्थं सद्वादको वहिः स्थाप्यते, ध्रुवकर्मको-लोहकारस्तस्य कथ्यते, यदुत-साधव आगमिष्यन्ति तेषामियं वसति-
दर्शनीया कथनीया वेति । इदानीं ये ते मिश्रार्थं पञ्चाङ्गान्मे स्थापितास्ते किं कर्त्तव्यमत आह—

जइ अब्भासे गमणं दूरे गलुं बुगाउय पेसे । तेवि असंयरमाणा इंती अहवा विसज्जंति ॥ १८१ ॥

यदि 'अभ्यासे' आसन्ने गच्छस्तस्मै 'गमणं'ति गच्छसमीपमेव गच्छन्ति, 'दूरे'चि अथ दूरे गच्छस्ततो 'गन्तुं द्विगन्तूतं'
गरथा क्रोशद्यर्थं, किं ?- 'पेसे'सि एकं अमणं गच्छसमीपे प्रेषयन्ति, 'तेवि असंयरमाणा इति' 'तेऽपि' गच्छगताः साधवः
'असंस्तरमाणाः' अतृप्ताः सन्तः किं कुर्वन्ति ?- 'यसि' आगच्छन्ति, क !- यत्र ते साधयो भिक्षया गृहीतया सिष्ठन्ति,
अथ यं तृप्तास्तस्मै साधुं विसर्जयन्ति, यदुत-पर्याप्तमस्माकं, यूयं भक्षयित्वाऽऽगच्छत । सगारेचि दार, व्याख्यातं, सम्म-
सङ्गयात् यं व्याख्यातम्, इदानीं वसतिद्वारपुच्यते, तत्प्रतिपादनायेदमाह—

पढमयियाए गमणं गहणं पढिलेहणा पवेसो उ । फाले सघादेगो वऽसंयरतणा सह येघ ॥ १८२ ॥

'पढम'सि तस्या यं वसती 'गमनं' प्राप्तिः कदाचित्प्रथमपौरुष्या भवति कदाचिच्च 'वितियाए'सि द्वितीयपौरुष्या
'गमनं' प्राप्तिरित्यर्थः । 'गहणं'ति दृढचञ्चयणदोरयचिलिमिलीण कृत्वा ग्रहणं दृषमा' प्रविशन्ति । पुनश्च 'पढिलेहणा' तां
वसतिं प्रमार्जयन्ति, 'पवेसो'चि ततो गच्छ प्रविशति, 'फाले'सि कदाचिच्चिदाकाल एव प्राप्तास्ततश्च को विधिः ?, अत
आह-सद्वादक एको वसतिं प्रमार्जयति, अन्ये मिश्रार्थं प्रजन्ति । 'एगो व'सि यदा सद्वादको न पर्याप्यते तदा एको
मीतार्थो वसतिप्रत्युपेक्षणार्थं प्रेष्यते, यदा तु पुनरेकोऽपि न पर्याप्यते तदा किम् ?- 'असथरतार्ण' अणुयद्वृत्ताणं अतृप्यन्त-

श्रीशोध-
निर्युक्तिः
द्रोणीया
वृत्तिः

॥ ७८ ॥

बिहाररी-
तिः नि-
१८१-१८३
भा- ९४

॥ ७८ ॥

सर्व एवाटन्ति, या तु वसतिः पूर्वलब्धा तां कथमन्विषन्ति ?—‘तह चेव’ति यथा भिक्षामन्विषन्ति एवं वसतिमपि सर्वे पूर्वप्रत्युपेक्षितामन्विषन्ति, अन्विष्य च तत्रैव प्रविशन्ति । यदा तु पूर्वप्रत्युपेक्षिताया वसतेव्यर्थाघातो जातस्तदाऽपि ‘तह चेव’ति यथा हि भिक्षां मार्गयन्ति तथा वसतिमपि, लब्धायां च तत्रैव परस्परं हिण्डन्तः कथयन्ति, ‘वस-हीए निअट्टिअब्ब’ति । इदानीं “पढमविइयाए”ति इदं द्वारं भाष्यकृत् व्याख्यानयन्नाह—

पढमवितियाए गमणं चाहिं ठाणं च चिलिमिणी दोरे । धित्तूण इति वसहा वसहिं पडिलेहिउं पुविं ॥९४॥ (भा०)

प्रथमपौरुष्यां ‘गमनं’ प्राप्तिर्भवति तत्र क्षेत्रे, कदाचिद्वितीयायां प्राप्तिस्ततः को विधिरित्यत आह—‘चाहिं ठाणं च’ बहिरेव तावदवस्थानं कुर्वन्ति, स्थिताश्चोत्तरकालं ततश्चिलिमिणी—ज्वनिकां दवरिकांश्च गृहीत्वा प्रविशन्ति वसतौ वृषभाः, ग्रहणंद्वारं व्याख्यातम् । किं कर्तुं ?—‘वसतिं प्रत्युपेक्षितुं’ वसतिप्रत्युपेक्षणार्थं प्राग् वृषभा गृहीतचिलिमलिन्युपकरणा आगच्छन्ति, ‘पडिलेहण’ति द्वारं भणितं । द्वारं । एवं तावत्पूर्वप्रत्युपेक्षितायां वसतौ विधिः, यदा तु पुनः पूर्वप्रत्युपेक्षिताया व्याघातस्तदा—

वाघाए अपणं मगिऊण चिलिमिणिपमज्जणा वसहे । पत्ताण भिक्खवेलं संघाडेगो परिणओ वा ॥ १८३ ॥

पूर्वप्रत्युपेक्षिताया वसतेव्यर्थाघाते सति अन्यां वसतिं मार्गयित्वा ततः किञ्चित् ‘चिलिमिणिपमज्जणा वसहे’ति ततो वृषभाश्चिलिमलिन्यादीनि गृहीत्वा प्रमार्जयन्ति । ‘पत्ताण भिक्खवेलं’ यदा तु पुनर्भिक्षावेलायामेव प्राप्तास्तदा किं कर्तव्यं ?—

काठेति भजितं, 'सपाठे'ति सहादको वसतिप्रत्युपेक्षणार्थं प्रेष्यते, 'एगो य' ति सहादकाभाये एको
 वा प्रेष्यते, किंपिचिद्विष्टः ?-परिणतः' गीतार्थः, एगेति भजितं, यदा तु पुनरेको नास्ति तदा किम् ?-
 सोपे वा हिंसता यसर्हि मगंति जह य समुपाण । लद्धे संकलिमनियेअणं तु तत्थेय उ नियेहे ॥ १८४ ॥
 मर्गे वा हिण्ठन्ता एय यत्तति 'मार्गयन्ति' अन्वियन्ति, कथं ?-जह य समुपाण' यथा 'समुदानं' भिक्षां 'प्रार्थयन्ति'
 निरूपयन्ति एवं वसतिमपि अन्वियन्ति, 'तह येव'ति अथयो भजिता, 'उद्धे संकलिमनियेअण तु' भिक्षामटमिर्लब्धया
 मगती एकलिकया नियेवने-यो यथा यं पश्यति स तथा ते यकि-यदुत इह वसतिर्लब्धा इह नियेर्नेयं, सस्मात्सत्ता-
 मेय य वसती नियर्चते । तत्र य प्रयेसो को विधिः ?-

एको घरेइ भाण एको दोणहवि पयेसए उयर्हि । सयो उवेइ गळणे सवालपुहाउलो तादे ॥ १८५ ॥

एको 'पारयति' संप्रदृषति 'आजने' पात्रकम् 'एकः' अन्यस्तस्य द्वितीयः बहिर्व्ययस्थितः गच्छात् सकाद्यात् भिक्षा-
 गटप्रार्था मुकामुपधि द्वयोरपीति आत्मनः संपन्धिनी तस्य च पात्रकसंप्रदृष्टिः संपन्धिनीमुपधि प्रवेशयति, तत उत्तर-
 काले गच्छ 'वपेति' प्रविशति सवालपुहात्वायाकुलः 'तवा' तस्मिन् काले । दारं ।

थोपाणपुच्छा दोरा मं वलियंभि होइ आगमणं । संजमआयविराइण विपालगहणे च जे दोसा ॥ १८६ ॥

चोरकस्य दुराया चोरकदृष्ट्या-चोरक पपमाह-यदुत मादृत एव मुत्तया प्रवेशः क्रियते, किं कारणम् ?, वपथिमान-
 यतः पुधार्त्तल वृत्तितस्य च ईर्ष्यापथमनोपयतः संपमविरापना वपथिभाराकान्तस्य कण्टकादीनिरूपयत आत्मयिरा-

धना, ततश्च वहिरेव भुक्त्वा विकाले प्रविशन्तु, आचार्यस्त्वाह-चहिर्मुञ्जतां दोषाः, कथं ?-मण्डलियन्धे सति आगमनं भवति सागारिकाणां, तत्र च संयमात्मविराधना भवति 'वियालगहणे'ति विकालवेलायां च वसतिग्रहणे ये दोषा भवन्ति ते वक्ष्यन्ते । द्वारगाथेयं । चोदकपृच्छेति व्याख्यानयन्नाह—

अहभारेण उ हरिअं न सोहए कंटगाइ आयाए । भत्तट्टिअ वोसरिआ अइंतु एवं जढा दोसा ॥ १८७ ॥

चोदक एवमाह यदुत गच्छसमीपादुपधिं प्रवेशयन् तदतिभारेण बुभुक्षया च पीडितः सन्निर्यापधिकां न शोधयति यतोऽतः संयमविराधना भवति, तथा कण्टकादीनि च न पश्यति बुभुक्षितत्वादेव यतोऽत आत्मविराधना भवति, तस्माद् 'भत्तट्टिय'ति वहिरेव भुक्ताः सन्तः, तथा 'वोसरिय'ति उच्चारप्रश्रवणं कृत्वा ततः 'अइंतु'ति प्रविशन्तु, क्व ?-वसतो, 'एवं जढा दोस'ति एवं क्रियमाणे दोषाः-आत्मविराधनादयः परित्यक्ता भवन्ति । एवमुक्ते सत्याहाचार्यः—

आयरिअवयण दोसा दुविहा नियमा उ संजमायाए । वचह न तुज्झ सामी असंखडं मंडलीए वा ॥ १८८ ॥

आचार्यस्य वचनं आचार्यवचनं, किं तदित्याह-‘दोसा’ वाह्यतो भुञ्जतां दोषा भवन्ति द्विविधाः ‘नियमाद्’ अवश्यतया, ‘संजम’ति संयमविराधनादोषः ‘आयाए’ति आत्मविराधनादोषः । तत्र संयमविराधनादोष एवं भवति-तत्र च भोजनस्थाने सागारिका यदि बहवस्तिष्ठन्ति ततस्ते साधवो भिक्षामटित्वा गताः सन्तो यद्येवं भणन्ति-यदुत यच्चह-हे सागारिका गच्छतास्मात्स्थानात्, ततश्चैवमुच्यमाने संयमविराधना भवति । आत्मविराधना चैवं भवति-यदा ते सागारिका उच्य-

माना न गच्छन्ति, किन्त्येवं भणन्ति—‘न तुञ्ज सामी’ नास्य प्रदेक्षस्य भयन्तः स्वामिनः, ततश्च अर्चस्रङ्भयति । ‘मन्द-
लीप य’स्ति अथ मण्डल्यो जातायां सत्याम्—

कोज्ज्वल आगमणं सत्त्वोभेणं अकंठगमणां । ते चेव संस्रडाइ वसहिं व न वंति जं वऽन्नं ॥ १८९ ॥
मण्डलिकाया जातायां कौतुकेन सागारिका आगमनं पुर्व्यन्ति, ततश्च ‘संस्वोभेणं’ति सक्षोभेण तेषां प्रप्रजिताना अक-
ण्ठगमणादि—कण्ठेन भक्तकयलो नोपक्रामति, ‘ते चेव संस्रडाइ’ति स एव या संस्रडादयो दोषा भवन्ति ‘यसहिं व न वंति’
एवं च सागारिका रुदाः सन्तो यसति न प्रवच्छन्ति, तत्र प्राप्ते ‘जं वऽन्नं’ति ग्रहणाकर्पणादि कुर्वन्ति । इदानीं तस्माद्भा-
मावन्त्यत्र प्राप्ते भोजनं गृहीत्वा गन्तव्यं, तत्र धैते दोषाः—

भारेण वेयणाप न वेहए धाणुकं वलायाए । इरियाइ संजमंमि ज परिगलमाणेण उक्काया ॥ १९० ॥
उपधिभिक्खाभारेण या वेदना शुद्धेदना या तथा न ‘वेहइ’सि न पश्यति स्वाणुकण्टकादीन्, ततश्चात्मविराधना भवति,
‘इरियाइ’सि संयमयिपया विराधना ईर्योदि, तथा परिगलमाने च पानादौ वदकायविराधना भवति । तथा धैते चान्यत्र
प्राप्ते गच्छता दोषा भवन्ति—

सावयतेणा वुचिहा विराहणा जा य उयहिणा उ विणा । तणअग्गिगहणसेवण वियालगमणे इमे दोसा ॥ १९१ ॥
स्वापदभय भवति, स्या तेजा वुचिहा भवन्ति—शरीरापहारिण उपध्यपहारिणश्च, ‘विराहणा जा य उयहिणा उ विणा’
या च ‘उपधिना’ संस्कारादिना विना विराधना भवति, का चासौ ?—‘तणअग्गिगहणसेवणा’ यथासत्सं तृणानां ग्रहणे

संयमविराधना अग्रेऽथ सेवने संयमविराधनेति । द्वारम् । एवं तावद्वाह्यतो भुज्जानानामन्यग्रामे च गच्छतां दोषा व्याख्याताः, इदानीं तु यदुक्तमासीच्चोदकेन यदुत विकाले प्रवेष्टुं युज्यते तन्निरस्यन्नाह—‘वियालगम(ह) णे इमे दोसा’ विकालगमने वसतौ ‘एते’ वक्ष्यमाणलक्षणा दोषा भवन्ति, ते चामी—

पविसणमगगणठाणे वेसिथिदुगुंछिए य वोद्धे । सज्झाए संधारे उच्चारं चेव पासवणे ॥ १९२ ॥

‘पविसण’ति तत्र ग्रामे विकाले प्रविशतां ये दोषास्तान् वक्ष्यामः, ‘मगण’ति वसतिमार्गणा, अन्येषणे च विकालवेलायां ये दोषास्तान् वक्ष्यामः । ‘ठाणे वेसिथिदुगुंछिए अ’ इत्येतद्वक्ष्यतीति विकालवेलायां ‘वोद्धव्यं’ ज्ञेयम् । ‘सज्झाए’ति स्वाध्यायं अप्रत्युपेक्षितायां वसतौ अगृहीते काले कुर्वतो दोषः, अथ न करोति तथाऽपि दोषः—हानिलक्षणः । ‘संधारे’ति अप्रत्युपेक्षितायां वसतौ संस्तरकमुचं गृह्यतः संयमात्मविराधना दोषः । ‘उच्चारं’ति अप्रत्युपेक्षितेषु स्थण्डिलेषु व्युत्सृजतो दोषः धारयतोऽपि दोषरूपितेषु व्युत्सृजतां दोषो, धरणेऽपि दोषः, ‘पासवणे’ति अप्रत्युपेक्षितेषु स्थण्डिलेषु व्युत्सृजतो दोषः धारयतोऽपि दोष एव । इयं द्वारागाथा इदानीं प्रतिपदं व्याख्यायते—

सावयतेणा दुविहा विराहणा जा य उवहिणा उ विणा । गुम्मिअगहणाऽऽहणणा गोणार्हचमहणा चेव ॥ १९३ ॥

विकाले प्रविशतां ग्रामे श्वापदभयं भवति । स्तेना द्विप्रकाराः—शरीरस्तेना उपधिस्तेनाश्च, तद्वयं भवति विकाले प्रविशताम्, विराधना या च उपधिना विना भवति—अग्निवृणयोर्ग्रहणसेवनादिका, सा च विकाले प्रवेष्टे दोषः । ‘गुम्मिय’ति

गुल्म-स्थानं तद्रक्षपाला गुल्मिकास्तैर्ग्रहणमाह्वननं च भवति विकाले प्रविशतामयं दोषः । 'गोणादिचमदणा' धलीघर्षादि-
पादग्रहारादिश्च, एषमयं विकालप्रवेद्यो दोषः । "पवित्रणे"ति गव्यं । इदानीं 'मगणे'ति व्याख्यायते—

क्लिष्टिपु अण्णोण्णारण तेण य राजो दिया य पंथंमि । साणाइ वेसकुत्थिअ तवोघणं मूसिआ जं च ॥ १९४ ॥
'क्लिष्टि'ति विकालवेलाया यसत्तिमार्गणे-अन्वेषणे 'क्लिष्टि' अटो भवेत् तत्र 'अन्योऽन्यं' परस्परतः 'आरणं'
संघाब्धन तच्छ्रुत्या सेनका राज्ञी मुपिदुमभिलपन्ति, 'दिया य पंथंमि'ति दिया या प्रमाले पयि गच्छतस्मान् श्रमणान् मुष्णन्ति
'साणादि'ति राज्ञी यस्तैरन्येषणे श्वादिर्वसति । 'मगणे'ति मणिभं, 'वेसस्थिदुगुच्छिप'ति व्याख्यायतेऽयमयः, तत्राह-
'वेसकुत्थिअ तपोषण मूसिगा केय' राज्ञी यस्तिलामे न जानन्ति किमेतत्स्थानं वेस्यापाटकासन्नमनासन्न वा !, ते 'वाजा-
नानास्तसां यस्तती नियसन्ति, तत्र चाय दोषः-वेस्यासमीपे यस्तां लोको भणति-अहो तपोयनमिति । कुत्थिअच्छि-
पकादिस्थानासन्ने लोको प्रयीति-स्वस्थाने मूपिका गताः, एतेऽप्येवंजानीया एव । 'वेसिस्थिदुत्तिसे'ति गतं ।
स्वाध्यायद्वार व्याख्यासमेय द्रष्टव्यम् । इदानीं 'संधार'ति व्याख्यायते—

अप्पडिलेहिअकंटाधिलंमि संधारगंमि आयाए । उक्कायसंजमंमि अ बिलिणे सेहअहमायो ॥ १९५ ॥
अप्रत्युपेक्षितायां पसती कण्टका भवन्ति विलं वा, तत्र संसारके क्रियमाणे 'आयाए'ति आत्मविराधना भवति 'उक्का-
य'ति पद्मकायस्यापि अप्रत्युपेक्षितयस्तौ स्वपता 'संजमंमि'ति संयमधिपया विराधना भवति । 'बिलिणे'ति तथा विली-

न-अशुचिकं, भवति, तस्मिंश्च सेहस्य जुगुप्सया अश्रुतार्थस्यान्यथाभावः उष्णिष्कमर्णादिर्भवति । संथारुत्ति गयं, इदानीं
'उच्चारपासवणे'ति व्याख्यायते—

कंदगथाणुगवालाविलंमि जइ वोसिरेज्ज आयाए । संजमओ छक्काया गमणे पत्ते अहंते य ॥ १९६ ॥

अप्रत्युपेक्षितायां वसतौ कण्टकस्याणुव्यालाविले-समाकुले प्रदेशे व्युत्सृजत आत्मविराधना भवति, 'संजमओ'ति संय-
मतो विराधना पट्कायोपमर्दे सति रात्रौ भवति, 'गमणे'ति कारिकाव्युत्सृजनार्थं गमने दोषाः 'पत्ते'ति कारिकाभुवं
प्राप्तस्य व्युत्सृजतः 'अयंते य'ति पुनः कारिकां व्युत्सृज्य वसतिं प्रविशतो पट्कायोपमर्दो भवतीति । अथ तु पुनर्निरोधं
करोति, ततश्चैते दोषा भवन्ति—

मुत्तनिरोहे चक्खू वच्चनिरोहेण जीवियं चयइ । उहुनिरोहे कोट्टं गेल्लं वा भवे तिसुवि ॥ १९७ ॥

सुगमा ॥ 'उच्चारपासवणि'ति गयं । इदानीमपवाद उच्यते—

जइ पुण वियालपत्ता पए व पत्ता उवस्सयं न लभे । सुन्नघरदेउले वा उज्जाणे वा अपरिभोगे ॥ १९८ ॥

यदि पुनर्विकाल एव प्राप्ताः, ततश्च तेषां विकालवेलायां वसतो प्रविशतां प्रमादकृतो दोषो न भवति, 'पए व पत्त'ति
प्रागेव प्रत्यूपस्येव प्राप्ताः किन्तु उपाश्रयं न लभन्ते ततः कः समुद्दिशन्तु ?-यून्यगृहे देवकुले वा उद्याने वा 'अपरिभोगे'
लोकपरिभोगरहिते समुद्दिशन्तीति क्रियां वक्ष्यति ।

आयरिअच्चिल्लिभिणीए रण्णे वा निन्मए समुद्दिशणं । सभए पळ्ळाऽसइ कमहय कुरुणा य संतरिआ ॥ १९९ ॥

अथ शून्यशृङ्गायौ सागारिकाणांभाषातो भवति तत आयाते सति चिलिमिणी-ययनिका वीयते, 'रणे व'सि अथ शून्यशृङ्गादि सागारिकाश्रान्तं ततः अरण्ये निर्भये समुद्दिग्धं क्रियते, समयेऽरण्ये प्रच्छन्नस्य वा 'असति' अभावे ततो वसिमसमीप एव कमदकेषु शुङ्गेन लेपेन सवाद्याम्यन्तरेषु लिसेषु मुग्यते, 'कुरुमा य'सि कुरुकुचा-पादप्रक्षालनादिका क्रियते 'संवर्तित'सि सान्तरा-सायकाद्या नृहदन्तराला उपविशन्ति । श्वानीं भुक्त्वा ग्रहिः पुनर्विकाले वसतिमन्वि-पन्ति, सा च कोष्ठकादिका भवति, तत्र च उग्यायां वसतो को विधिरित्यत आह—

कोट्टग समा य पुर्वि काल विपारारमृमिपडिलेहा । पच्छा अहंति रसि पसा वा ते भये रसि ॥ २०० ॥

कोष्ठकः-आवासविशेषः समा-प्रसीता कोष्ठकसमा वसतो उग्यायां प्रागेव 'काले'सि कालमूर्तिं प्रत्युपेक्षन्ते यत्र कालो गृह्यते तथा 'विपारारमृमिपडिलेहा' विचारमूर्तिः-सञ्ज्ञाकायिकामृमिस्तस्यास्य प्रत्युपेक्षणा क्रियते । तत एव प्रत्यु-पेक्षितायां विकाले वसती 'पच्छा अहंति रसि'ति पश्चाच्छेषाः साधवो रात्रौ प्रविशन्ति । 'पसा वा ते भये रसि'ति यदा पुनस्त आगच्छन्त एव कथमपि रात्रावेव प्रासास्तदा रात्रायमि प्रविशन्ति ॥ तत्र च प्रविशतो—

शुम्भिअमेसण समणा निग्भय परिठाण वसहिपडिलेहा । सुत्तघरपुषभणिजं कंचुग तह दारुदंढेणं ॥ २०१ ॥

शुम्भिकाः-स्नानकरक्षपालाः 'मेसण'ति यदि ते कथञ्चिन्नासयन्ति ततश्चेद वक्कल्य-यवुत श्रमणा वय न वीराः, 'नि-ग्भय'सि अथ तु स सन्निवेशो निर्मय एव मयेचवा 'वहिगण'ति ग्रहिरेव गच्छन्तावत्तिष्ठति, वृषभास्तु वसतिप्रत्युपेक्षणार्थं

व्रजन्ति । किंविशिष्टाऽसौ वसतिरन्विव्यते ?—‘शून्यगृहादि’ पूर्वोक्तं, ‘कंचुग तह दारुदंडेणं’ ति दण्डकपुञ्चनं तद्धि कंचुकं परिधाय सर्पपतनभयाद्दण्डनपुञ्चनकेन वसतिमुपरिष्टात्स्फोटयन्ति, गच्छश्च प्रविशति, ततः को विधिः स्वापे ?—

संधारगभूमितिं आयरियाणं तु संसगाणेगा । रुंदाण पुप्फइन्ना मंडलिआ आवली इयरे ॥ २०२ ॥

संस्तारकभूमित्रयमाचार्याणां निरूप्यते, एका निवाता संस्तारकभूमिरन्या प्रवाता अन्या निवातप्रवाता, ‘संसगाणेग’-
सि शेषाणां साधूनामेकैका संस्तारकभूमिर्दीयते, ‘रुंदाणं’ ति यद्यसौ वसतिर्विस्तीर्णा भवति ततः पुष्पावकीर्णाः स्वपन्ति-
पुष्पप्रकरवदयथायथं स्वपन्ति येन सागारिकावकाशो न भवति, ‘मंडलियं’ ति अथासौ वसतिः क्षुल्लिका भवति ततो मध्ये
पात्रकाणि कृत्वा मण्डल्या पार्श्वे स्वपन्ति । स्थापना चेयम्—

पङ्क्त्या स्वपन्ति ‘इयरे’ ति क्षुल्लिकाप्रमाणयुक्तयोर्वसत्योरयं विधिः—

संधारगगहणाणं वेंटिअजक्खेवणं तु कायधं ।।।।।। संधारो घेत्तापो मायामयचिप्पमुक्केणं ॥ २०३ ॥

‘संधारकग्रहणाय’ संस्तारकभूमिग्रहणकाले, एतदुक्तं भवति— ।।।।।। यदा स्थविरादिः संस्तारकभूमिभिर्भजनं करोति तदा साधुभिः किं कर्तव्यमत आह—‘वेंटिअजक्खेवणं’ तु कायधं वेंटिआ—उपधिषेण्डलिकास्तासां सर्वरेय साधुभिरात्मीयात्मी-
यानामुत्क्षेपणं कर्तव्यं येन सुखेनैव दृष्टायां भुवि विभजितुं संस्तारकाः शक्यन्ते । स च संस्तारको यो यस्मै दीयते साध्ये
स कथं तेन ग्राह्य इत्याह ?—‘मायामदविप्रमुक्केन’ तेन न माया कर्तव्या, यदुताहं वातार्थी ममेह प्रयच्छ, नापि मदः—अह-

झार' कार्यो, यदुताहमस्यापि पूज्यो येन मम शोभना सत्कारकभूदत्तेति ॥ जइ रसि आगया ताहे काल न गेण्हति, निज्जु-
सीओ संगहणीओ य सणिअं गुणेंति, मा वेसित्थिवुगुंछिआदव दोसा होहिति, कायिका मत्तपसु छंडुति वच्चारीपि जय-
णाए । जइ पुण कालभूमी पडिलेहिया ताहे काल गिण्हति, यदि सुद्धो करेति सग्गाय, अह न सुद्धो न पडिलेहिया या
यसही ताहे निज्जुसीओ गुणेंति, पढमयोरिसिं काऊण बहुपडिपुण्णाए पोरिसीए गुरुसगासं गंतूण भणति-इच्छामि खमा-
समणो यंदिदं जायणिज्जाए निसीहिआए मत्थएण धंदामि, खमासमणा ! बहुपडिपुण्णा पोरिसी, अणुजाणह राईसंधारयं,
ताहे पढमं काइगाभूनिं यच्चति, ताहे जस्य संधारगभूमी तस्य यथंति, ताहे वयहिंमि वयओगं करेसा पमज्जंसा वयहीए
दोरयं वण्छोवेंति, ताहे संधारगपट्ठं वसरपट्ठं च पडिलेहिया दोवि एगत्य जाएसा करंमि ठवेंति, ताहे संधारगभूमिं
पडिलेहेंति, ताहे संधारए अण्णुरंति वसरपट्ठ, तस्य य उम्मा मुहपोत्तिआए वयरिइ कायं पमज्जंति, हेड्डिहं रयहरणेणं,

१ यदा राजायासताकदा काकं न गृह्णाति, भिक्षुं चोः समीचीनं दानं गृह्णाति, ता वेसाचीकुसितारणे दोषा भूदव, काविधीं मात्रकेषु धुल्लज्जति
उच्चारयति वक्तव्या । यदि पुनः काकभूयसः प्रसिद्धेतिताकदा काकं गृह्णाति, यदि मुदा कुपयि साध्याय, अथ न मुद्धो न प्रसिद्धेतिता वा वक्तव्यिताया
भिक्षुं चोः गृह्णाति । प्रयत्नां वीर्यां इत्या बहुप्रतिपूनां वीर्यां गुरुसकसं यत्ना यत्नानि-इच्छामि खमासमणा वयिदु पापनीयता वैवेचिकया मच्छकेन
वन्दे, खमासमण ! बहुप्रतिपूनां वीर्यां, अनुजानीय रानिसंसारकं, तदानीं प्रदत्तं काविधीभूमिं वज्जति, ततो यत्र सत्कारकभूमिस्तत्र वज्जति, तदोपचायुपयोगं
कुवन्तः प्रमार्जयन्त उपवेदं वरकमुण्णोदयन्ति, तदा संसारकपट्ठकमुण्णपट्ठं च प्रसिद्धिकयं हे भव्येकत्र कासोदमि स्यावयन्ति, तदा सत्कारकभूमिं प्रसिद्धेतिरयन्ति,
तदा संसारकमारणुवन्ति दोषरपट्ठ, अथ च कदा मुक्कवट्टिकोपनीतम अथ प्रमार्जयन्ति, अथ सार रजोहरयेव,

कल्पे य वामपासे ठवति, पुणो संधारण चंडतो भणइ जेठुजार्णं पुरतो चिद्वंताणं-अणुजाणेज्जहा, पुणो सामाइअं तिणिण वारे कड्डिऊणं सेवइ, एस ताव कम्मो । इदानीं गाथा व्याख्यायते—

पोरिसिआपुच्छणया सामाइय उभयकायपडिलेहा । साहणिअ दुवे पेटे पमज भूमिं जओ पाए ॥ २०४ ॥

पौरुष्यां निर्युक्तीर्णयित्वा 'आपुच्छण'सि आचार्यसमीपे मुखवस्त्रिकां प्रतिलेखयित्वा भणति बहुपडिपुण्णा पोरिसी संदिशत संस्तरके तिष्ठामीति, 'सामाइय'सि सामायिकं वारात्रयमाकृत्य स्वपिति, 'उभय'सि सञ्ज्ञाकायिकोपयोगं कृत्वा 'कायपडिलेह'सि सकलं कायं प्रमृज्य 'साहणिअ दुवे पेटे'सि साहणिय-एकत्र लाएत्ता दुवे पेटे-उत्तरपट्टो संयारपट्टो अ, तत ऊर्वोः स्थापयति, 'पमज भूमिं पाओ जओ'सि पादी यतलेन भूमिं प्रमृज्य ततः सोत्तरपट्टं संस्तरकं मुशति, अस्याश्च सामाचार्यनुक्रमेण गाथायां संवन्धो न कृतः, किन्तु स्वशुद्धा यथाक्रमेण व्याख्येया । एवमसौ संस्तरकमारो-हन् किं भणतीत्याह—

अणुजाणह संधारं बाहुवहाणेण वामपासेण । कुकुडिपायपसारण अतरंत पमजए भूमिं ॥ २०५ ॥

अनुजानीध्वं संस्तरकं, पुनश्च बाहुपधानेन वामपार्श्वेन स्वपिति, 'कुकुडिपायपसारण'सि यथा कुकुडी पादायाकाशे

१ कल्पोश्च वामपार्श्वे स्थापयति, पुनः संस्तरकमारोहन्तो भणन्ति उवेष्टार्थोदीना पुरतस्त्रिष्टतां अनुजानीत, पुनः सामायिकं नीन् पीरान् रुद्धा (इदानीं) स्वपिति, एव तावत् क्रमः ।

प्रथमं प्रसारयति एवं साधुनाऽप्याकाशो पादौ प्रथममशङ्क्यता प्रसारणीयौ, 'अवरंखो'सि यदा आकाशाव्ययस्थिताभ्यां पादाभ्या न शक्नोति स्थानुं तदा 'पमज्जप भूमि'न्ति भुवं प्रमृज्य पादौ स्वापयति ।

संक्षेपे संवाचं लक्ष्यं य कायपटिलेष्टा । द्वावैवधर्मो गिस्सासनिर्भणालोयं ॥ २०६ ॥

यदा तु पुनः सङ्कोषयति पादौ तदा 'संवाचं'ति संदंश-ऊरुसन्धि प्रमृज्य सङ्कोषयति 'वपचंते य'सि लक्ष्यंश्चासौ साधुः कार्यं प्रमार्जयति, एषमस्य स्वप्तो विधिरुहः । यदा पुनः कायिकार्यमुत्तिष्ठति स तदा किं करोतीत्याह—'द्वावै-वधर्मो' द्रव्यतः क्षेत्रतः कालतो भायतश्चोपयोगं ददाति, तत्र द्रव्यतः कोऽहं प्रवर्जितोऽप्रवर्जितो वा !, क्षेत्रतः किमु-परितोऽप्यत्र वा !, कालतः किमियं रात्रिर्दियसो वा !, भायतः कायिकादिना पीडितोऽहं न वेति, एषमुपयोगे दत्तेऽपि यदा निद्रयाऽमिथूयते तदा 'गिस्सासनिर्भण'सि 'निःश्वासं निरुणञ्चि' नासिकां हतं गृह्णाति निःश्वासनिरोधार्थं, ततोऽ-पगतार्थो निद्रायां 'मालोयं'ति मालोकं पश्यति द्वारम् । यतः—

द्वारं जा पटिलेहे तेणमप दोणिण सायप तिणिज । जप्प य चिरं तो द्वारे अपणं ठायेंतु पटिजरइ ॥ २०७ ॥

तथाञ्चौ द्वारं यावत् 'प्रत्युपेक्षयन्' प्रमार्जयन् प्रवर्ति, एषमसौ निर्गच्छति, तत्र च यदि सेनमयं भवति ततः 'दोणिज'-सि द्वौ सापू निर्गच्छतः तयोरेको द्वारे तिष्ठति अन्यः कायिकां व्युत्सृजति, 'सावप तिणिज'सि श्वापदभये सति त्रयः सापव पटिष्ठन्ति तत्रैको द्वारे तिष्ठति अन्यः कायिकां व्युत्सृजति अन्यस्तत्समीपे रक्षपालस्तिष्ठति । 'अति य चिरं'ति

यदि च चिरं तस्य व्युत्सृजतो जातं ततो योऽसौ द्वारे व्यवस्थितः साधुः सोऽन्यं द्वारे स्थापयित्वा साधुं पुनश्चासौ व्युत्सृजन्तं 'पडिअरति'ति प्रतिजागर्त्ति—

आगममपडिक्कंतो अणुपेहे जाव चोदसवि पुब्बे । परिहाणि जा तिगाहा निदपमाओ जढो एवं ॥ २०८ ॥

सोऽपि साधुः कायिकां व्युत्सृज्य आगत्य वसतौ 'पडिक्कंतो'ति ईर्यापथिकां प्रतिक्रान्तः सन् 'अणुपेहे' अनुगुणनं करोति, कियदूरं यावदत आह—'जाव चोदसवि पुब्बे' यावच्चतुर्दश पूर्वाणि समाप्तानि यश्च साधुः सूक्ष्मानप्राणलब्धिसंपन्नः अथैवं न शक्नोति ततः 'परिहाणि जा तिगाहा' परिहाण्या गुणयति स्लोकं स्लोकतरमिति यावद्वाथान्नयं जघन्येन यद्वा तद्वा परिगुणयति सेहोऽपि । एवं च कृते विधौ निद्राग्रमादो 'जढो' परित्यक्तो भवति ।

अतरंतो व निवज्जे असंथरंतो अ पाउणे एक्कं । गद्दभदिदंतेणं दो तिणिण बहू जहसमाही ॥ २०९ ॥

अथासौ गाथान्नयमपि गुणयितुं न शक्नोति ततः 'निवज्जे'ति ततः स्वपित्येवेति । 'असंथरंतो' अंति उत्सर्गतस्तावत्प्रावरणरहितः स्वपिति, अथ न शक्नोति यापयितुमात्मानं ततोऽसंस्तरमाणः प्रावृणोति एकं कल्पं द्वौ त्रीन् वा, तथाऽपि यदि शीतेन वाध्यते तदा बाह्यतोऽप्रावृतः कायोत्सर्गं करोति, ततश्च शीतव्याप्तोऽभ्यन्तरं प्रविशति, तत्र च प्रविष्टो निवातमिति मन्यते, तत्रापि स्थातुमशक्नुवन् कल्पं गृह्णाति, एवं द्वौ त्रीन्वा तावत्समाधानं जातम् । अत्र च गर्दभदृष्टान्तः, जहो मिच्छगद्दभो अणुरूवभारेण आरुविण्ण सो वहिं नेच्छइ, ताहे जोऽवि अणस्स भारो सोवि चडाविज्जइ, अप्पणावि

१ यथा म्लेच्छगर्दभोऽनुरूपभारेणारोपितेन स बोधुं नेच्छति, तदा योऽपि अन्यस्य भारः सोऽपि चटाप्यते, आत्मना-

आरोहति, जाहे नातिदूरं गया ताहे अण्णा उत्तरति, ताहे सो आणति-उत्तरीतो मम भारोसि सुरित्यतरं पहाविजो, पण्णो से अयणीजो, ताहे सो सिग्घयर पहाविजो । एवं साग्गवि गिवायतरं मण्णंतो सुहेण अच्छति, जाहे रत्ति, एस विही, अयचापणं जहा या समाही होति तहा कायणं । “संगारवित्तिअयसहि” चि न्यास्यातम्, इदानीं सञ्चिद्वारं व्याख्यायते-द्वारं । बुविहो य विहरियाविहरिजो उ भयणाउ विहरिय होइ । संदिहो जो विहरितो अविहरिअविही इमो होइ ॥ २१० ॥

एवं से ब्रजन्ता कयिद्वारम प्राप्ताः, स य ग्रामो द्विविध-विहृतोऽविहृतश्च, विहृतः साधुभिर्यं धुण्णं, आसेवित इत्यर्थः, अविहरितो यः साधुभिर्न धुण्णो-नासेवित इत्यर्थः । नुसब्दो विमेषणार्थः । किं विमिनष्टि ।-योऽसौ विहरितः स सञ्चियुक्तः सञ्चिरहितो वा । ‘भयणा उ विहरिय होति’ चि योऽसौ विहृतः सञ्चियुक्तस्तत्र ‘मज्झा’ विकल्पना, यद्यसौ सञ्चो संवि-प्रमायितस्ततः प्रविशन्ति, अथ तु पार्श्वस्थादिभावितस्ततो न प्रविशन्ति । ‘संदिहो जो विहरितो’ चि संविप्रविहृते सञ्चिगृहे ‘संदिह’ इकाः यथाऽऽचार्यप्रायोग्यं त्वया सञ्चिकुलादानयनीयमित्यतः प्रविशन्ति । अथवाऽन्यथा व्याख्यायते-द्विविधः कतरः ।, सञ्चिद्वारस्य प्रमान्तत्वाद् सञ्चयो वा, कतमेन द्वैविध्यमत आह-विहृतोऽविहृतश्च, साधुभिः धुण्णोऽधुण्णश्च, तत्र भजना विहृते श्रावके सति, यद्यसौ संविप्रविहृतः प्रवेशः क्रियते, अथ पार्श्वस्थादिविहृतस्ततो न प्रवेष्टव्यं, संदिहो विह-रितोऽत्र स संविप्रो साम्भोगिकैश्च वैविहृतस्ततोऽत्राचार्यसंदिहः प्रविशति आचार्यप्रायोग्यप्रहणार्थं, ‘अविहरिअविही

! आरोहति, वरा भासिदूरे गतस्त्वदाऽऽत्मनोचरति, वरा स आणति-उत्तरीतो मम भार इति स्मरिततरं प्रधापति, पहाइम्यसमाइपनीता, वरा स सीमतर् मचावति, एवं सागुरवि विवाततरं मन्थमाका सुपेव विहति वायव्यान्नि, वरा वा तत्ताविमंनति तथा कथेणं ।

इमो होति'त्ति अविहृते ग्रामे संज्ञिनि वा अयं विधिः-वक्ष्यमाणलक्षणः सप्तमंगाथायाम्, "अविहरिअमसंदिट्ठो चेतिअ पाहुडिअ" अस्यां गाथायामिति । इदानीं भाष्यकार एनामेव गाथां व्याख्यानयन्नाह—

अविहरिअ विहरिओ वा जइ सहुओ नत्थि नत्थि उ निओगो ।

नाए जइ ओसण्णा पविसंति तओ य पणरस ॥ ९५ ॥ (भा०)

अविहृतो विहृतो वा ग्रामः, तत्र विहृते यदि श्राद्धको नास्ति ततो नास्ति नियोगः-न नियुज्यते साधुः आचार्यप्रायो-
न्यानयनार्थम् । 'णाए'त्ति अथ तु 'ज्ञाते' चिज्ञाते एवं यदुतास्ति श्रावकः, तत्र च 'यदि ओसन्ना पविसंति' यद्यवसन्नाः
प्रविशन्ति तथाऽपि नास्ति नियोगः, अथ तु प्रविशन्ति 'तओ उ पन्नरस'त्ति पञ्चदशोद्गमनदोषा भवन्ति, ते चामी—
"आहाकम्मुहेसिअ पूईकम्मे य मीसजाए अ । ठवणा पाहुडियाए पाउयरक्कीय पामिच्चे ॥१॥ परियट्ठिए अभिहडे उब्भिन्ने
मालोहडे इअ । अच्छेज्जे अणिसट्ठे अज्झोयरए अ सोलसमे ॥ २ ॥" ननु चामी षोडश उच्यन्ते—"अज्झोयरतो य मीस-
जायं च दोहिंवि एक्को चेव भेदो । अथवेयमपि गाथा सञ्ज्ञिनमेवाङ्गीकृत्य व्याख्यायते-द्विविधः श्रावको-विहृतोऽवि-
हृतो वा, यदि 'सहुओ नत्थि णत्थि उ निओगो" तओ विहृतो यदि श्राद्धो नास्ति ततो नास्ति नियोगः साधोः । 'णाए'त्ति
अथ ज्ञाते सति श्राद्धके यदुतास्ति ततश्च तत्र ज्ञाते सति 'यदि ओसण्णा पविसंति' यद्यवसन्नाः प्रविशन्ति तथाऽपि
नास्ति नियोगः । अथैवंविधेऽपि प्रविशन्ति ततश्च पञ्चदश दोषा उद्गमादयो नियमाद्भवन्ति । यद्यपि तत्रावमन्ना न गृह्णन्ति—

१ आधाकर्मिकमौद्देशिकं पूतिकर्म च मिश्रजातं च । स्वापना प्राश्रुतिका प्रादुर्भरणं क्रीतं अपमित्यं ॥१॥ परियत्तितमम्याहृतं उद्विन्नं मालापहतमिति ।
आच्छेद्यमनिसृष्टमध्यवपूरकं च षोडशम् ॥ २ ॥

संविगमगुण्णाए अइति अहवा कुले विरंचति । अण्णावणं व सइ एमेव य संजईवगे ॥ ९६ ॥ (भा०)

अथ तु ससन्दीः सविदीश्च विहृताः—अमनोदीर्घसन्निर्भाषिताः ततः ‘अणुणाए अइति’सि तैरेवानुज्ञाते सति श्रावकगृहे प्रविशन्ति । अथवा श्रावककुलानि ‘विरचन्ति’ विभजन्ति, एते वान्यसाम्भोगिका सविद्याः ‘अण्णावणं व सइ’ अण्णावणं जय सायगा नत्थि तहिं हिंढति वत्थया । अइ सइ समत्था इवरे अयाहुयगा जप्पसरीरा सावगकुलानि हिंढति, अइ वत्थया जप्पसरीरगा पाहुणगा य सइ ततो अण्णावणं हिंढति । ‘एमेव य संजईवगे’ एवमेव संयतीवगे विधिः, ययुत सामिरनुज्ञातेपु श्रावककुलेषु प्रवेष्टव्यम् । यहुपु य कुलेषु सत्सु ता एवं विरचन्ति, “अण्णावणं व सइ” इति, अयं य विधिर्द्रष्टव्यः ।

एवं तु अणसम्भोदयाण संभोदयाण ते चेव । जाणिस्ता निव्वणं वत्थवेणं स उ पमाणं ॥ ९७ ॥ (भा०)

एवमन्यसाम्भोगिकानां संभवे वक्तव्यो विधिर्द्रष्टव्यः । ‘संभोदयाण ते चेव’सि अथ साम्भोगिकास्तत्र ग्रामे भवन्ति ततः ‘ते चेव’सि त एव यास्तव्याः साधवो भैरुमानयन्ति, अथ तत्र साम्भोगिकसमीपे प्राप्तमात्राणा कच्चिच्छ्रावक आयातः, स य प्रापूर्णकयत्तल एवं भयति ययुत मदीये गृहे भिक्षार्थं साधुः प्रहेतव्याः, तत्रोच्यते—यास्तव्या एव गमिष्यन्ति, अथेयमुक्तेऽपि ‘निवन्ध’ निर्वन्ध करोति आग्रह करोत्यसौ श्रावकस्ततः ‘वत्थवेणं’ यास्तव्येन सईकेन गन्तव्यं, यतः स एव यास्तव्यः प्रापूर्णकाना प्रमाणमल्पाधिक्यस्तुग्रहे । अथासौ साम्भोगिकवसतिः सकुला भवति ततः—

१ अज्ञातोन्तं यत्र श्रावका न सन्ति तत्र दिग्दन्ते पास्तव्याः । यदि सद्विजका-समर्था इवरे-अप्रापूर्णं वाप्यपरीताः श्रावककुलानि दिग्दन्ते, अथ वास्तव्या वाप्यसरीराः प्रापूर्वमात्रं सद्विजकास्ततोऽज्ञातोन्तं दिग्दन्ते ।

असह वसहीए वीसुं राइणिए वसहि भोयणागम्म । असह अपरिणया वा ताहे वीसुं सह वियरं ॥ ९८ ॥ (भा०)
‘असति’ अभावे विस्तीर्णाया वसतेः ‘वीसुं’ति पृथग्-अन्यत्र वसतौ अवस्थानं कुर्वन्ति, तत्र च तेषां को भोजनविधि-
रित्यत आह-‘राइणिए वसहि भोयणागम्म’ रत्नाधिकस्य वसतौ भोजनमागम्य कर्त्तव्यं, स च रत्नाधिकः कदाचिद्वास्तव्यो
भवति कदाचिदागन्तुक इति । ‘असह’ति अथान्यतरो रत्नाधिकः ‘असह’ भिक्षावेलां प्रतिपालयितुमशक्तः तथाऽपरिणता
वा साधवः सेहप्राया मा भूद् राटिं करिष्यन्ति ततः ‘वीसुं’ पृथग् वसतिर्भवति । तथा यदि च ते वास्तव्याः साधवः ‘सह’
समर्थास्ततो ‘वियरे’ति भिक्षामदित्वा प्राधूर्णकेभ्यः प्रयच्छन्ति ॥

तिण्हं एक्केण समं भत्तद्धो अप्पणो अवहं तु । पच्छा इयरेण समं आगमणविरेगु सो चेव ॥ ९९ ॥ (भा०)
अथ तत्र त्रय आचार्या भवन्ति, द्वावागन्तुकौ एको वास्तव्यः तदा ‘एक्केण समं’ति एकेनागन्तुकाचार्यप्रव्रजितेन सह
वास्तव्यः पर्यटति तावद्यावद् ‘भत्तद्धो’ति एकस्य प्राधूर्णकाचार्यस्य भक्तार्थो भवति-उदरपूरणमात्रमित्यर्थः अतः ‘अप्पणो
अवहं’तु’ति आत्माचार्यार्थं वाऽसौ वास्तव्यः ‘अवहं तु’ अर्द्धधुवमात्रं श्रावककुलेभ्यो गृह्णाति । ‘पच्छा इयरेण समं’ति
पश्चादितरेण द्वितीयागन्तुकाचार्यप्रव्रजितेन समं पर्यटति तत्रापि भक्तार्थो यावद्भवति प्राधूर्णकस्य तावत्पर्यटति, आत्म-
नश्चार्द्धधुवमात्रं गृह्णाति, एवं पूर्णो ध्रुवो भवति वास्तव्याचार्यस्य, ‘आगमणं’ति एवं ते पर्यटित्वाऽऽत्मीयायां वसतौ
आगमनं कुर्वन्ति । ‘विरेगु सो चेव’ति स एव ‘विरेगो’ विभजनं श्रावककुलेषु, योऽसौ भिक्षामदद्भिः कृतः, न तु पुनर्व-
सतिकायां आगतानां भवतीति । ‘असति वसहीए वीसुं राइणिए वसहि भोयणागम्म । असह अपरिणया वा ताहे वीसुं

सह यियरे ॥ १ ॥”सि यो विधिरुक्, अयं च द्वितीयाद्याचार्येभ्यः प्रवक्ष्य इति । एवं तावद्विहरितक्षेत्रे यत्र साधुः
तिष्ठत्सु यो विधिः स वक्, इदानीमविदिते क्षेत्रे साधुरहिते च यो विधिस्तस्यतिपादयन्नाह—

वेदअवन्निमन्तण गुरुहिं संविद्ध जो वडसंविद्धो । निम्बं च जोगगहणं निवेय नयणं गुरुसगासे ॥१००॥ (भा०)
एवं विहरन्तः कचिद्भामादौ प्राप्ताः, तत्र च यदि सङ्गी विद्यते ततश्चैत्यवन्दनार्थमाचार्यो प्रजति, ततश्च आचको गृहा-
गतमाचार्यं निमन्त्रयति, यथा—प्रायोग्ये गृहाण, ततश्च यो गुरुसविष्टः स गृह्णाति । ‘जो वडसंविद्धो’सि यो वा ‘असंविद्धः’
अनुक्तः स वा गृह्णाति आयकनिर्यग्ये सति, एतदुक्तं भवति—योऽसाधार्येण संविष्टः स यावन्नागच्छत्येव तावत्तेन आव-
केणान्यः सद्वादको दृष्टः, स च निर्यग्यग्रहणे कृते सति योग्यग्रहणं—प्रायोग्योपादानं करोति । ततश्च ‘निवेयणं’सि अन्येभ्यः
सद्वादकेभ्यो निवेदयति, यथा यदुत मया आयकगृहे प्रायोग्यं गृहीतं न तत्र भवन्निः प्रवेष्टव्यम् । ततश्च ‘नयणं गुरुस-
गासे’सि तत्रप्रायोग्यं गृहीत्या गुरुसमीपं नयति तत्क्षणादेव येनासाधुपमुक्त्वा इति । इदानीं यदुक्तं प्राक् “अविहरिअविही
इमो होति”सि, तद्व्याख्यानयन्नाह—

अविहरिअमसविद्धो चेइय पाहुडिअमेस गेण्हंति । पाउगापवरलंभे नड्भे किं वा न भुंजंति ? ॥१०१॥ (भा०)

अविहरिते भामादौ असंविष्टा एव सर्वे मिक्षार्थं प्रविष्टाः, तत्र च भिक्षामदन्तः आयकगृहे प्रविष्टाः, तत्र च ‘चेइए’सि
चैत्यानि च वदन्ते, तत्र च ‘पाहुडिअमेसं गिण्हन्ति’ प्रागृत्तिकामात्रं यदि तत्र लभ्यते ततो गृह्णन्त्येव, अथाचार्यप्रायोग्य
लभ्यते प्रचुरं वा लभ्यते ततः ‘पाउगापवरलंभे’ सति इदमुच्यते ‘णड्भे’सि न वयमाचार्यप्रायोग्यग्रहणे निर्युक्ताः, किन्त्वन्ये,

एवमुक्ते श्रावकोऽप्याह—‘किं वा न भुंजति’ति किं भवद्भिर्नीतं न भुञ्जते आचार्योः ? एवं निर्बन्धे सति त एव गृह्णन्ति ।
कियत्पुनर्गृह्णन्तीत्यत आह—

गच्छस्स परीमाणं नाउं घेत्तुं तओ निवेयंति । गुरुसंघाडग इयरे लद्धं नेयं गुरुसमीवं ॥ १०२ ॥ (भा०)

गच्छस्य परिमाणं ज्ञात्वा गृह्णन्ति, गृहीत्वा च ततो निवेदयन्ति, कस्मै ? अत आह—गुरुसंघाटकाय, यदुताचार्यप्रायो-
न्यमन्येषां च गुडघृतादि लब्धं प्रचुरम्, ‘इयरे व’त्ति इतरसङ्घाटकेभ्यो वा—शेषसङ्घाटकेभ्यो निवेदयति, ‘मा वच्चह’त्ति
मा व्रजत गृहीत गुरुर्योग्यं, ततश्च लब्धमात्रमेव तद् गुरुसमीपं नेतव्यम् । तथा चाह—

एगागिसमुद्दिसगा भुत्ता उ पहेणएण दिट्ठतो । हिंढणदव्वविणासो निद्धं महुरं च पुवं तु ॥ १०३ ॥ (भा०)

एगागिसमुद्दिसगा ये न मण्डल्युपजीविनः पृथग् भुञ्जन्ते व्याध्याद्याक्रान्ताश्च तेषां भुक्तानां सतां पश्चादानीतं नोपयुज्यते,
अत्र च ‘पहेणएण दिट्ठतो’ ‘काले दिणस्स पहेणयस्स अघो न तीरंए काउं । तस्सेव अथक्कपणामियस्स गेण्हंतया नत्थि ॥१॥
तथाऽनानयनेऽयमपरो दोषः—येन द्रव्येण घृतादिना गृहीतेन हिण्डतां द्रव्यविनाशो भवति, कथञ्चित्प्रमादात्पात्रक-
विनाशे सति क्षीरादि च विनश्यत्येव, तथा ‘निद्धमहुराइं पुवं’ यदुक्तमागमे तच्च कृतं न भवति । “सण्णि”त्ति दारं
गयं । इदानीं साधर्मिकद्वारं प्रतिपादयन्नाह—

‘भत्तट्ठिअ आवस्सग सोहेउं तो अइंति अवरणहे । अब्भुट्ठाणं दंडाइयाण गहणेक्कवयेणेणं ॥ २११ ॥

इदानीं ते साधर्मिकसमीपे प्रविशन्तः ‘भत्तट्ठिअ’त्ति भुक्त्वा तथा ‘आवस्सग सोहेउं’ति आवश्यकं च—कायिकोच्चा-

सदि 'शोधनित्वा' मूलैस्त्वर्षा, अगोऽपराहुममये आगच्छन्ति, येन वासाभ्यानां भिषादनाद्याहुलत्वं न भवति, वासाभ्या
मपि नुर्मन्ति, किमित्यग आह--'अग्नुद्वाणं'ति तेषां प्रयित्वातामभ्युत्थानादि कुर्यन्ति 'दंढादिताण गहर्णे'ति दण्डकादीनां
प्रहर्णे नुर्मन्ति, काद !-'एतत्प्रयत्ने'ति एतेनैव एषेन सप्तः सन्तः पागकादीन् समर्पयन्ति, वासाभ्येनोफे मुद्यस्येति
ततश्च मुद्यन्ति, अथ न मुद्यत्येकयत्नेन ततो न गृह्यन्ते, मा भूत् प्रमाद इति ॥

तुदुलदितद्वत्तया उक्तं अगरविद् तेन उ वपयि । वनिगसं मोषूणं निगिगयमुयिगरामोहेणं ॥ २१२ ॥

यदा तु पुनर्मेः गापुभिरभिप्रेतो प्रामाः न द्वास्तो न सत्र भिषा भवति ततश्च प्रहूपस्येयागच्छन्ति, 'विगिह'ति विहृ-
दकगानं यत्र मापर्मिहामिच्छन्ति उक्तः प्रापूरस्येयागच्छन्ति 'तेण'ति अथ ततः अपराहे जागच्छतां सोनभये भयेततश्च
प्रापूरस्येयागच्छन्तीति । उक्तं मा अगगहे जागच्छतां भवति यतोऽगः प्रापूरस्येयागच्छन्ति । पर्य ते प्रापूरसि तस्माद्
प्रामात्प्रहृताः गापुभोजनकाळे प्रामाः गापर्मिहममीय निपेपिकां गृत्वा प्रयिद्यन्ति । ततश्च तेषां प्रयिद्यतां वालव्यमा-
पुभिः किं तत्तच्चमित्यत आह--'वनिगसं मोषूणं'ति प्रधिष्टे-आस्वगतं युने प्रधिष्टो कपळे मुत्तगा 'निगिरायमुम्भित्त'ति
परागृहितां भागगतं तत् 'निधिषन्ति' मुद्यन्ति नैपेपिकीप्रणानन्तरयेव, ततमे प्रापूर्यकाः 'ओषेणं'ति तेषेण जाळो-
जनां प्रपच्छन्ति । ततो मुज्जते मण्डत्प्यां, मा नेपम्--

अप्या मूलगुणं गिराहणा अप्य उशरगुणेतुं । अप्या वास्तयाइत्त द्वाणं गहर्णं पुओमोहा ॥ २१३ ॥

अस्या मूलगुणेतुं पाराहणं भवति-मूलगुणत्रियया न कापिद्विराभना, अस्या उत्तरगुणत्रियया विराभना, अस्या पार्श्व-

स्थादिषु दानग्रहणसेवाविराधना 'संपओगो'ति तैरेव पार्थस्थादिभिः संप्रयोगे-संपर्के, एतदुक्तं भवति-न पार्थस्थादिभिः सह संप्रयोग आसीत् । 'ओघ' ति गयं 'ओघतः' सङ्घेपत आलोचना दीयते, दत्त्वा चालोचनां यदि तु अमुक्तास्ततो भुञ्जते । अथ भुक्तास्ते साधवस्तत इदं भणन्ति—

भुंजह भुक्ता अम्हे जो वा इच्छे अमुत्त सह भोजं । सबं च तेसि दाउं अन्नं गेण्हंति वत्थवा ॥ २१४ ॥

भुञ्जीत यूयं भुक्ता वयं, 'यो वा इच्छे'ति यो वा साधुर्भोक्षुमिच्छति ततः 'अमुत्त सह भोजं'ति तेनामुकेन सह भोज्यं कुर्वन्ति । एवं यदि तेपामात्मनश्च पूर्वानीतं भक्तं पर्याप्यते ततः साधेव अथ न पर्याप्यते ततः सर्वं 'तेभ्यः' प्राधूर्णिकेभ्यो दत्त्वा भक्तमन्यद्वहन्ति-पर्यटन्ति वास्तव्यभिक्षवः । एवमानीय कति दिनानि भक्तं प्राधूर्णिकेभ्यो दीयते इत्यत आह—

तिणिण दिणे पाहुन्नं सधेसिं असइ बालवुद्धाणं । जे तरुणा सग्गामे वत्थवा याहि हिंढंति ॥ २१५ ॥

त्रीणि दिनानि प्राधूर्णिकं सर्वेषामसति बालवृद्धानां कर्त्तव्यं, ततश्च ये प्राधूर्णिकास्तरुणास्ते स्वग्राम एव भिक्षामदन्ति, वास्तव्यास्तु बहिर्ग्रामे हिण्डन्ति । अथ ते प्राधूर्णिकाः केवल हिण्डितुं न जानन्ति ततः किं कर्त्तव्यमित्यत आह—

संघाङ्गसंजोगो आगंतुगभइएये बाहिं । आगंतुगा वं बाहिं वत्थवगभइए हिंढे ॥ २१६ ॥

सङ्घाटकसंयोगः क्रियते, एतदुक्तं भवति-एको वास्तव्य एकश्च प्राधूर्णिकः, ततश्चैवं सङ्घाटकयोगं कृत्वा भिक्षामदन्ति । 'आगंतु गभइएये'ति अथासौ ग्राम आगन्तुकानामेव भद्रकस्ततः 'इयरे'सि वास्तव्या 'बाहिं'ति बहिर्ग्रामे हिण्डन्ति, आगन्तुका वा बहिर्ग्रामे हिण्डन्ति वास्तव्यभद्रके सति ग्रामे । उक्तं साधर्मिकद्वारम्, इदानीं वसतिद्वारं प्रतिपादयन्नाह—

चित्स्थिपण्णा खुड्डुलिआ पमाणजुत्ता य तिविह वसहीओ। पढमविहयासु ठाणे तत्थ य दोसा इमे होति ॥ २१७ ॥
 विस्तीर्णां धुल्लिका प्रमाणयुष्ठा वा त्रिधिधा वसति 'पढमवितियासु ठाणे' ति यदा प्रथमाया घसतो स्थानं भवति विस्ती-
 र्णायामित्यर्थः, द्वितीया धुल्लिका तस्या घसतो वा यदा भवति तदा तत्र तयोर्वसत्योः 'पठे' यस्यमाणका दोषा भवन्ति—
 स्वरकम्मिअचाणियगा कप्पडिअसरयस्सगा य थंठा य । संमीसावासेणं दोसा य एवंति नेगविहा ॥ २१८ ॥
 तत्र विस्तीर्णायां घसतो 'स्वरकम्मिअ' ति दण्डपासगा रात्रिं ज्ञान्त्वा स्वपन्ति, याणिज्यकाश्च घाटुञ्जकप्राया आगत्य
 स्वपन्ति, तथा कार्पटिकाः स्वपन्ति, सरजस्काश्च—भौताः स्वपन्ति, घण्टाश्च स्वपन्त्यागत्य 'अकययियाहा भीतिजीयिणो य
 थंठि' ति । एभिः सह यदा संमिअ आयासो भवति तदा तेन संमिआवासेन दोषा यस्यमाणका अनेकविधा भवन्ति ॥ ते यामी-
 आयासगअहिकरणे तदुभय उपारकाइयनिरोहे । संजयभायविराहण संका तेने नपुंसित्थी ॥ २१९ ॥
 आयदयके—प्रतिक्रमणे क्रियमाणे सागारिकाणामप्रतल एव उदयदृकान् कुर्वन्ति, ततश्च केचिदसदृशान् राटिं कुर्वन्ति,
 ततश्चाधिकरणदोषः । 'तदुमए' ति सूत्रपौरुषीकरणे अर्थपौरुषीकरणे च दोष उदयदृकान् कुर्वन्ति । निरोधश्च उच्चारस्य
 कायिकायाश्च निरोधे दोषः । अथ करोति तथाऽपि दोषः सवमात्मविराथनाकृतोऽप्रत्युपेक्षितस्यण्डिले । 'संका तेजे' ति स्तेन-
 कशङ्कादोषश्च—चौराशङ्कादोषश्च चौराशङ्का, नपुंसककृतदोषः संभवति ततश्च स्त्रीदोषश्च भवतीति द्वारगाभेयम्, इदानीं
 प्रतिपद व्याख्यानयन्नाह—

आवासायं करिते पयचए श्राणजोगवाघामो । असएण अपरिणया धा भायणभेओ य उक्काया ॥ २२० ॥

‘आवश्यकं’ प्रतिक्रमणं कुर्वताम् ‘पंचाणं’ति ते सागारिका उद्धृष्टकान् कुर्वन्ति, तथा ध्यानयोगव्याघातश्च भवति-
चलनमापद्यते चेतो यतः । दारं । अहिगरणं भण्ड-‘असहनं’ति कश्चिद् ‘असहनः’ कोपनो भवति ‘अपरिणतो वा’ सह-
प्रायः, एते राटिं सागारिकैः सह कुर्वन्ति, ततश्च भाजनानि पात्रकाणि तद्भेदो-विनाशो भवति, पदं कायाश्च विराध्यन्ते ।
दारं । ‘तदुभयं’ति व्याख्यायते—

सुत्तत्थऽकरण नासो करणे उडुंचगाइ अहिगरणं । पासवणिअरनिरोहे गेलन्नं दिट्ठि उडुहाहो ॥ २२१ ॥
‘सुत्तत्थअकरण’ति सूत्रार्थपौरुष्यकरणे नाशः-तयोरेव विसरणम् । अथ सूत्रार्थपौरुष्यो क्रियते ततश्च ‘उडुंचकादि’
उद्धृष्टकादि कुर्वन्ति । ततश्चासहना राटिं कुर्वन्ति, ततोऽधिकरणदोष इति । दारं । “उच्चारकाइअनिरोहो”ति व्याख्या-
यते-‘पासवणि’ति ‘प्रश्रवणस्य’ कायिकायाः ‘इयर’ति पुरीपस्य च निरोहे ‘गेलन्नं’ ग्लानत्वं भवति । अथ व्युत्सृजन्ति
ततो ‘दिट्ठे उडुहाहो’ति सागारिकैर्दृष्टे सति ‘उडुहाहः’ उपघातः प्रवचनस्य भवति । “संजमआयविराहण”ति व्याख्यायते—

मा दिच्छिहंति तो अम्पडिल्लिए (थंडिल्ले) दूर गंतु वोसरति ।
संजमआयविराहणगहणं आरक्खितेणेहिं ॥ २२२ ॥

अथ सागारिका मां मा द्राक्षुरितिकृत्वाऽस्थण्डिल एव दूरे गत्वा व्युत्सृजति ततः संयमात्मनोर्विराधना भवति, ग्रहणं
चारक्षिकाः कुर्वन्ति । ‘तेण’ति स्तेनका वा ग्रहणं कुर्वन्ति । दारं । “संक्रतेण”ति व्याख्यायते—

ओणयपमज्जमाणं दंहुं तेणेत्ति आहणे कोई । सागारिअसंघट्टण अपुमेत्थी गेणह साहइ वा ॥ २२३ ॥

स हि रात्रौ कायिकाद्यर्थमुत्थिताः सन्नयनसः प्रमार्जयन्निर्गच्छति ततस्तमवनतकार्यं दृष्ट्वा स्नेन इति मत्वा आह्वन्यात्क-
 ष्विद। दारं । 'नपुंसिस्थि'ति व्याख्यायते—'सागारिअसपट्टण'ति सागारिकसस्पदो सति, स हि रात्रौ हस्तेन परामृशन् गच्छति,
 यतस्ततः स्पर्शने सति फब्बित्सागारिको विबुद्ध एव चिन्तयति—यदुत्तार्यं 'अपुम'सि नपुंसकं तेन कारणेन' मा स्पृशति,
 ततः सागारिकस्ते साधु नपुंसकबुद्ध्या गृह्णाति । अप कदाचित्स्त्री स्पृष्टा ततः सा नृद्धते, यदुत्तार्य मम समीपे आगच्छति,
 ततः 'सादेति' कथयति निजभर्तुः सौभाग्यं ख्यापयन्ती परमार्थेन या ॥

ओरालसरीरं वा इतिथ नपुंसा यत्तापि नेणंति । सायाहाण ठाणे निते आयडणपट्टणार्हं ॥ २२४ ॥

औदारिकशरीरं वा तं साधु दृष्ट्वा दित्वा ततो रात्रौ स्त्री नपुंसकं यत्तागृह्णाति, औदारिकं—चमिकम् । एते विल्लीर्ण-
 यसतिदोषा व्याख्याताः । इदानीं धुल्लिकायसतिदोषान् प्रतिपादयन्नाह—'सायाहाण'सि संकटार्थां यसती स्थाने—अवस्थाने
 सति 'पिते आयडणपट्टणादी'वि निर्गच्छन्नापसितश्च निर्गच्छन्नापतनपतनादयो दोषाः, तथा—

तेणोसि मणमाणो इमोधि तेणोसि आयडण जुद्धं । संजमआपविराडणमायणमेयाइणो दोसा ॥ २२५ ॥

एवं साधोरुपरि प्रस्खलिते साधौ यस्योपरि प्रस्खलितः स त स्नेनकमिति मन्यमानः अयं च सुसंस्थितः अमुं प्रस्ख-
 लितं स्नेनकं मन्यमानः सन् 'आपतति युद्धं' युद्धं भवति, ततश्च संयमात्मनोर्विराधना भाजनभेदादयश्च दोषाः, भाजन
 पात्रकं भण्यते । उक्ता धुल्लिका यसति, यस्माद्धुल्लिकायामेते दोषस्तस्मात्प्रमाणयुक्ता यसतिर्ग्राह्या । एतदेवाह—

तम्हा पमाणजुत्ता पक्खेफस्स ष तिहत्थसथारो । आयणसंधारंतर जह वीसं अंगुला हुंति ॥ २२६ ॥

तस्मात्प्रमाणयुक्ता वसतिग्राह्या, तत्र चैकैकस्य साधोर्बाहुल्यतस्त्रिहस्तप्रमाणः संस्तारकः कर्त्तव्यः, तुशब्दो विशेषणार्थः, किं विशिनष्टि ?—संस्तारकोऽत्र भूमिरूप इति, तत्र तेषु त्रिषु हस्तेषु ऊर्णमयः संस्तारको हस्तं चत्वारि अ अंगुलाइं रंभइ भायणाइं हत्थं रंभंति । इदानीं संस्तारकभाजनयोर्यदन्तरालं तत्प्रमाणं प्रतिपादयन्नाह—‘भायणसंधारंतर’ भाजनसंस्तारान्तरे—अन्तराले यथा विंशतिरङ्गुलानि भवन्ति तथा कर्त्तव्यम् । एवं त्रिहस्तप्रमाणोऽपि संस्तारकः पूरितः, किं पुनः कारणमिह दूरे भाजनानि न स्थाप्यन्ते ?, उच्यते—

मज्जारमूसगाइ य वारे नवि अ जाणुघट्टणया । दो हत्था य अवाहा नियमा साहुस्स साहूओ ॥ २२७ ॥

मार्जारमूपकादीन् पात्रकेषु लगतो वारयेत् । अथ कस्मादासन्नतराणि न क्रियन्ते ? उच्यते—‘नवि य जाणुघट्टणय’ इति तावति प्रदेशे तिष्ठति पात्रकेषु जानुकृतोद्घट्टना-जानुकृतं चलनं न भवति । इदानीं प्रव्रजितस्य २ चान्तरालं प्रतिपादयन्नाह—द्वौ हस्तौ अवाधा—अन्तरालं नियमात्साधोः साधोश्च भवति, साधुश्चात्र त्रिहस्तसंस्तारकप्रमाणो ग्राह्यः । स्यापना चैयम्—उष्णामओ संधारओ २८ अद्वावीसंगुलप्यमाणो, संधारभायणाणं अंतरं वीसंगुला २०, भायणाणि अ हत्थप्यमाणे पांडच्छणे ठविज्जंति २४, एवं तिहिं घरयहिं सवेवि तिणिण हत्था, साहुस्स य २ अंतरं दो हत्था २८ । २८ । २४ ह० ३—ह २ । एवमेतद्वाथाद्वयं व्याख्यातम् । अत्र च द्विहस्तप्रमाणायामवाधायामहदन्तरालं साधोः साधोश्च भवति, ततश्च तदन्तरालं शून्यं महद् दृष्ट्वा सागारिको बलात्स्वपिति, तस्मादन्यथा व्याख्यायते—तम्हा पमाणजुत्ता एफेक्कस्स उ तिहत्थसंधारो । अत्र हस्तं साधू रुणद्धि, भाजनानि संस्तारकादिशस्मङ्गुलानि भवन्ति । एतदेवाह—‘भायणसंधारंतर जह वीसं अंगुलाइं होति’ । पात्रक-

मष्टाङ्गुलानि रुणक्ति, पात्रकाद्विंशत्यङ्गुलानि मुक्त्वा परतोऽन्याः साधुः स्वपिति । पतच्च कुतो निधीयते ? यदुत-पात्रका-
त्परतो विंशत्यङ्गुलान्यतीत्य साधुः स्वपिति, यत उक्तम्-‘दो हत्ये य अयादा नियमा साहुस्स साहगो’ । स्यापना खेयम्-
साह सरीरेणं हत्यं ऊधइ २४, साहुस्स सरीरप्यमाणं, सधारयस्स पत्तयाण च अंतरं वीसगुला २० जद्धहि अंगुलेहि पत्तया
ठंति ८, पत्तस्स पितियसाहुस्स य अंतरं वीसगुलां २०, एय पते सयेऽवि तिणि हत्या, एसो चित्तिओ साह । २४ ।
२० । ८ । २० । एवं सयरय । अत्र चोर्णमयः संस्तारका अष्टाविंशत्यङ्गुलप्रमाण एव बाहुल्येन द्रष्टव्यः, किन्तु साधुना
शरीरेण बहुविंशत्यङ्गुलानि रुञ्जानि, अन्यानि ऊर्णमयसस्तारकसंख्यनीनि यानि यत्वार्यङ्गुलानि तैः सह यानि विंशत्य-
ङ्गुलानि, तत्परताः पात्रकाणि भवन्ति । अत्र हस्तद्वयमवाधा साधुशरीराधाधदन्यसाधुशरीर साधद्रष्टव्यम् । “मजाय”
इत्येह्वाख्यातमेव ।

धुत्ताद्युत्तसमुत्था भंढणदोसा य वज्जिआ एवं । सीसंतेण य कुट्टं तु हत्थं मोचूण ठार्यति ॥ २२८ ॥

द्विहृद्धान्तरादेन मुच्यमानेन ‘मुत्तामुत्तसमुत्था’ इति यो भुक्भोगः ‘अमुक्’ इति यः कुमार एव प्रवर्जितः, तत्र
भुक्भोगस्य आसन्नस्य स्वपतोऽन्यसाधुसंस्पर्शान्दित्यत्यूष्मीश्रितानुस्मरणं भवति, यदुतासद्योपितोऽव्येयंविधः स्पर्श इति,
अभुक्भोगस्याप्यन्यसाधुसंस्पर्शेन सुकुमारोण कौसुकं खियं प्रति भवति, अयमभिप्रायः-तस्याः सुकुमारतरः स्पर्श इति,
ततश्च द्विहस्ताधायाया स्वपतामेते दोषाः परिहृता भवन्ति । तथा भंढणे-कलह परस्पर हस्तस्पर्शजनित आसन्नशयने, ते
च दोषा एवं वर्जिता भवन्ति, ‘सीसंतेण च कुट्टं तु हत्थं मोचूण ठार्यति’ इति शिरो यतो यत्र कुण्यं तत्र हस्तमात्रं मुक्त्वा

‘गयंति’ति स्वपन्ति, पादान्तेऽनुगमनमार्गे विमुच्य हस्तमात्रं स्वपन्ति । अथवाऽन्यथा पाठः—‘सीसंतेण व कुहुं तिहत्थं मोत्तूण गयंति’ तत्र प्रदीर्घायां वसतौ स्वापविधिरुक्तः, यदि पुनश्चतुरस्रा भवति तदा ‘सीसंतेण व कुहुंति’ शिरो यतो यत्कुब्जं तस्मात्कुब्ज्यात् हस्तत्रयं मुक्त्वा स्वपन्ति, तत्र कुब्जं हस्तमात्रेण प्रोद्ध्य ततो भाजनानि स्थाप्यन्ते, तानि च हस्तमात्रे पादपुच्छने कियन्ते ततो हस्तमात्रं व्यामुवन्ति, भाजनसाध्वोश्चान्तरालं हस्तमात्रमेव मुच्यते, ततः साधुः स्वपिति । एवमनया भङ्गा स्वपतां तिर्यक् साधो साधोश्चान्तरालं हस्तद्वयं द्रष्टव्यम् ।

पुषुषिटो उ विही इहयि वसंताण होइ सो चेष । आसज्ज तिसि चारे निसस्र आउंटए सेसा ॥ २२९ ॥
अत्र स्वापकाले पूर्वोद्दिष्ट एव विधिद्रष्टव्यः, कश्चासौ ? “पेरिसिआपुच्छणया सामादयउभयकायपडिलेहा । साहणिय दुवे पट्टे पमज्ज पाए जओ भूमि ॥ १ ॥ अणुजाणह संधारं” इत्येवमादिकः । इहापि वसतां स्वपतां भवति स एव विधिः, किं त्वयं विशेषः—‘आसज्ज तिसि चारे निसस्रो’ति आसज्जं त्रयो वाराः करोति ‘निसस्रो’ति तत्रैव संस्तारके उपविष्टः सन्, शेषाश्च साधवः किं कुर्वन्तीत्याह—‘आउंटए. सेसा’ शेषाः साधवः पादान् आकुश्रयन्ति । पुनश्चान्नौ कायिकार्थं ब्रजन् किं करोतीत्यत आह—

आवसिसअमासजं नीइ पमजंतु जाव उ षड्ढं । सागारिय तेणुग्भामए य संका मउ परेणं ॥ २३० ॥

आवश्रियकी आसज्जं च पुनः पुनः कुर्वन् प्रमार्जयन्निर्गच्छति, कियहं यावदित्यत आह—‘जाव उच्छंते’ यावच्छृणं—यावद्भ्रसतेरभ्यन्तरमित्यर्थः, यावत्तश्च नैवं प्रमार्जनादि कर्तव्यं, यतः ‘सागारिय तेणुग्भामए य संका तडु परेणं’ सागा-

रिक्तानां सेनशङ्कोपज्जायते, यदुत किमप्य चौर ! 'उभयभजो' पारदारिक्तस्तत्तदाशङ्कोपजायते, अतस्तत्परेण-संछमा-
 द्वाशतौ नेर्य-प्रभार्जनादि कर्तव्यमिति । एवं प्रमाणयुक्तायां वसतौ विधिरुक्ताः । यदा तु पुन-
 नरिथ व यमाणाजुशा खुडुलिया चेत् वसति जयणाप । पुरहत्थ पच्छ पाप पमब्ब जयणाप निग्गमसर्ण ॥ २३१ ॥

यदा प्रमाणयुक्ता वसतिर्नास्ति तदा झुल्लिकायामेव वसतौ वसन्ति यतनया, का बाली यतना ।-‘पुरहत्थ पच्छपाप’
 ‘पुरता’ अग्रतो हस्तेन परावृण्यति पश्चात्पादौ प्रमृग्य न्यस्यति, ततश्चैव यतनया बाह्वो निर्गच्छन्ति । एवं सापत्तकामिका-
 र्थं गमनागमने विधिरुक्ता, इदानीं स्वप्नविधिं प्रतिपादयसाह-

उत्तसीसमागणां मज्जे विससे अहाकका उवरिं । ओवग्गदिजो दोरो तेण य वेदासिखंणया ॥ २३२ ॥
 उपसीरंकाणां मध्ये माखनानि-पात्रकाणि क्रियन्ते । स्याप्ता वेयम्-गु । ‘विससे’सि विषमा भूः गच्छीयेता भवति,
 ततश्च तस्यां गच्छीयां पात्रकाणि पुञ्जीक्रियन्ते । ‘अहाकका उवरिं’ति प्राशुकानि-अस्पपरिकर्माणि च यानि शान्येतेषां
 पात्रकाणामुपरि पुञ्जीक्रियन्ते, भाङ्गलिकत्वात्तेषाम्, अथातिसङ्कटत्यादृततेर्भूमी नस्ति स्थानं पात्रकण्या ततश्च ‘उवग्गदिजो
 दोरो’ औपमदिको यो दधरको ययनिकार्यं दृढीक्ता उपमग्गदिजो-गच्छसाधारणो तेन ‘विहायसि’ आकाशे ‘लंघणय’सि
 तेन दधरकेन लम्ब्यते-कीलिकादौ क्रियन्ते ।

खुडुलियाप असरं विच्छिगसाए उ मालणा भूमी । यिलयम्मोचारभवा साहरणेगंतकउपोसी ॥ २३३ ॥
 झुल्लिकाया वसतेरभावे ‘विच्छिगसाए व’सि विस्तीर्णायां वसतौ स्यातन्यं, तत्र च को विधिरित्यत आह-‘मालणा भूमी’

विस्तीर्णवसतेर्भूमिर्मात्यते-व्याप्यते पुष्पप्रकरसदृशः स्वपद्भिः, 'विलघम्मो चारभडे'ति अवलगकादय आगत्य इदं भणन्ति-यंदुत विलघम्मो यस्मिन् विले यायतामवस्थानं भवन्ति तावन्त एव प्रविशन्ति, ततः साधवः किं कुर्वन्ति ? 'साहरणे'ति संहृत्य उपकरणजातं विरलत्वं च 'पंगत'ति एकान्ते तिष्ठति । 'कडपोची'ति यदि कटोऽस्ति ततस्तमन्त-राले ददति, अथ स नास्ति ततः 'पोत्ति' चिलिमिनीं ददति ।

असई य चिलिमिलीण भग्न व पच्छन्न भूइए लक्खे । आहारा नीद्वारो निग्गमणपवेस वज्जेह ॥ २३४ ॥
'असति' अभावे चिलिमिलिन्याः 'भए व'ति चिलिमिनीहरणभये वा न ददति । किं वा कुर्वन्त्यत आह-'पच्छण्णे'ति ततः प्रच्छन्नतरे प्रदेशे तिष्ठन्ति । 'भूइए लक्खे'ति स च प्रदेशो भूत्या 'लक्ष्यते' चिह्न्यते अवोदोऽयं प्रदेश इति कथ्यते । इदं च तेऽभिधीयन्ते-आहारास्त्रीद्वारो भयत्यवश्यमतो निर्गमनप्रवेशौ वर्जनीयाविति । इदं च कर्त्तव्यं साधुभिः—
पिण्डेण सुत्तकरणं आसज्ज निस्सीदियं च न करिंति । कासण न पमज्जणया न य दत्थो जयण वेरंति ॥ २३५ ॥

'पिण्डेन' समुदायेन 'सूत्रकरणं' सूत्रपारुपीकरणं कर्त्तव्यं, मा भूत् कश्चित्पदं वाक्यं वा कृष्णाद्विडिरसति । तथा आसज्ज निस्सीदियं च तत्र न कुर्वन्ति । किं वा कर्त्तव्यमित्यत आह-'कासणं'ति काशनं-खाद्वकरणं करोति, न च प्रमार्जनं करोति, 'ण य हत्थो'ति न च हस्तेन पुरस्तात्परामृश्य निर्गच्छति, यतनया च वेरसिजं कुर्वन्ति । वेरसिजो कालो धेप्पइ दोण्हं पहराणं उवरिं, ततो सज्जाओ कीरति, यदिवा ताए वेलाए सज्जाओ । उक्कं वसत्तिद्वारम्, इदानीं स्थानस्थितद्वारमुच्यते, तत्राह—

पराण खेत्त जयणा काञ्जनावस्सय ततो ठवणा । पठणीयपत्तमामग भद्दगसद्धे य अचियसो ॥ २३६ ॥
एवं तेया विहरतां प्राप्तानामभिमतक्षेत्रे 'ज्वणे'ति यया यतना कर्त्तव्या तथा च वक्ष्यति, 'काव आयश्यक' कृत्वा
वावश्यक-प्रतिक्रमणं 'ततो ठवण'सि सत स्वापना क्रियते केयाद्धिक्कुलानां, कानि च तानीत्यत आह-'प्रत्यनीकः' शास-
नादेः 'प्रान्तः' अदानशीलः मामगो य एव वक्ति-मा मम समणा परमर्षदु, भद्रकभ्राद्धौ प्रसिद्धौ 'अचियसि'सि यः
साधुभिरागच्छन्निर्बुं सेनास्ते, शोभन भवसि वद्यते नायान्ति गृहे । एतेषा कुलानां यो विभागः क्रियते प्रतिपेधाप्रति-
पेधकः स स्वापनेस्तुष्यते । इदानीं भाष्यकार एनो गाथा प्रतिपद व्याख्यानयन्नाह—
बाहिरगामे पुच्छा लब्धाने ठाणवसदियदिलेहा । इहरा व गहिअमंठा वसही वाघाय लडाहो ॥ २०४ ॥ (भा०)

व्याख्या

एवं ते बाह्यग्रामे आसन्नग्रामे पर्युपिताः संन्योऽभिमतं क्षेत्रं प्राप्य सायदयतिष्ठन्ते । 'उज्जाने ठाण'ति उच्यते सायत्स्थाने आस्था कुर्वन्ति । 'वसहिषदिहेह'सि पुनर्यसति प्रत्युपेक्षकाः प्रेष्यन्ते । 'इहरा व'सि यदि प्रत्युपेक्षका यसतेर्न प्रेष्यन्ते ततः 'गृहीतमाण्डा' गृहीतोपकरणा वसतिव्याघाते सति निवर्षन्ते ततश्च वज्राहो भयसि-उपघात इत्यर्थः । तत्र 'व प्रथिशत्ता वाकुनापशकुननिरूपणायाह--

मइल कुचेले अन्भंगिपद्म साण खुल्ल बढने या । एए ल अप्पसत्था इवन्ति लिप्ताड नितानं ॥ १०५ ॥ (भा०)
नारी पीवरगन्भा वडुकुमारी य कहुमारी य । कासायवत्थ कुबंघरा य कजं न साधेति ॥ १०६ ॥ (भा०)

चक्षुरंमि भमाडो सुक्खा मारो य पंडुरंगमि । तच्चन्निरुहिरपडणं बोडियमसिए धुवं मरणं ॥ १०७ ॥ (भा०)
जंबूअ चास मउरे भारदाए तहेव नउले अ । दंसणमेव पसत्थं पयाहिणे सवसंपत्ती ॥ १०८ ॥ (भा०)
नंदीतूरं पुण्णस्स दंसणं संख पडह सवो य । भिंगारछत्त चामर धयप्पडागा पसत्थाई ॥ १०९ ॥ (भा०)
समणं संजयं दंतं सुमणं मोयगा दहिं । मीणं घंटं पडागं च सिद्धमत्थं विआगरे ॥ ११० ॥ (भा०)

एता निगदसिद्धाः ॥

तम्हा पडिलेहिअ दीवियंमि पुव्वगय असइ सारचिए । फड्डुयफड्डुपवेसो कहणा न य उट्ट इयरेसिं ॥ १११ ॥ (भा०)
यस्मात्पूर्वमप्रत्युपेक्षितायां वसतौ उड्डाहो भवति तस्मात्प्रत्युपेक्ष्य प्रवेष्टव्यम् । 'दीवियंमि'ति दीपिते-कथिते शय्या-
तराय, यदुताचार्या आगताः, 'पुव्वगय'ति पूर्वगतक्षेत्रप्रत्युपेक्षकैः प्रमार्जितः ततः साध्वेव, 'असति'ति पूर्वगतक्षेत्रप्रत्युपे-
क्षकाभावे, ततः क्षेत्रप्रत्युपेक्षकैः प्रविश्य 'सारविते' प्रमार्जितायां वसतौ, कथं प्रवेष्टव्यमित्यत आह-फड्डुकफड्डुकैः प्रवेशः
कर्त्तव्यः । 'कहण'ति यो धर्मकथालब्धिसंपन्नः स पूर्वमेव गत्वा शय्यातराय वसतेर्वहिर्धर्मकथां करोति । 'न य उट्ट'ति
न चासौ धर्मकथां कुर्वन् 'उत्तिष्ठति' अभ्युत्थानं करोति 'इयरेसिं'ति ज्येष्ठार्याणाम्, आह-किमाचार्यागमने धर्मकथी
अभ्युत्थानं करोति उत नेति ? , आचार्य आह-अवश्यमेवाभ्युत्थानमाचार्याय करोति, यतोऽकरणे एते दोषाः—

आयरियअणुट्ठाणे ओहावण बाहिरा यऽदक्खिण्णा । साहणयवंदणिज्जा अणाल्वंतेऽवि आलावो ॥ ११२ ॥ (भा०)

आचार्यागमने सत्यनुत्थाने 'ओहावण'ति मलना भवति, 'बाहिर'ति लोकाचारस्य बाह्या एत इति, पञ्चानामप्यङ्गुली-

नामेका महत्तरा भवति, 'अदक्खिण'सि दाक्खिण्यमयेयमाचार्याणां नास्तीत्वेवं श्रव्यातराधिन्तयति । 'साहण्य'सि तेन धर्मकथिनाऽऽचार्याय कथनीयं यदुत्तायमस्मद्वसतिदाता । 'धवणिज्ज'सि श्रव्यातरोऽपि धर्मकथिनेदं वक्कब्बो-चन्द-नीया आचार्याः, एवमुक्ते यदि असौ वन्दन करोति तदा साच्चेव, अथ न करोति ततः 'अणालव्वेडवि' तस्मिन् श्रव्यातरेऽ-नालपत्यपि आचार्येणालापकः कर्त्तव्या, यदुत कीदृशा यूयम् ? । अथाचार्य आलपनं न करोति तत एते दोषाः—

बुद्धा निरोधपारा भगवद्गणं लोगज्जस घोण्णेओ । तम्हा खलु आलवणं सयमेव उ तत्थ घम्मकहा ॥ ११३ ॥ (भा०)

तथाहि—एत आचार्यास्तथा निरुपकारा—उपकारमपि न बहु मन्यन्ते, 'अगगहणं'ति अनावरोऽस्माचार्यस्य मां प्रति, 'अलोगजत्त'सि लोकयात्रावासाः, 'घोण्णेओ'सि व्यवच्छेदो यस्तेरेत्यद्रव्यस्य वा, तस्मात्सत्यालपना कर्त्तव्या, स्वयमेव च दत्त धर्मकथा कर्त्तव्याऽऽचार्येणेति ॥

यसविफलं घम्मकहा कवणमलखी उ सीस बाबारे । पण्ठा अईति वसहिं तत्थ य शुज्जो इमाजयणा ॥ ११४ ॥ (भा०)

धर्मकथां कुर्यान् वसतोः फलं कथयति, 'कवणमलखी उ' यदा तु पुनराचार्यस्य धर्मकथाछिन्धनं भवति तदा 'सीस बाबारि'सि शिष्ये 'व्यापारयति' नियुक्ते धर्मकथाकथने, शिष्यं च धर्मकथायां व्यापार्य पश्चादाचार्याः प्रविशन्ति वसतिं, तत्र च वसतो 'भूयाः' पुनः 'इयं' यतना वस्यमाणलक्षणा कर्त्तव्या ॥

पडिलेहण संधारम आयरिप तिणिण सेस उ कमेण । विटिअउक्खेवणाया पविसइ ताहे य घम्मकही ॥ ११५ ॥ (भा०)

तत्र च वसतो प्रविष्टाः सन्तः पात्रकादेः प्रत्युपेक्षणा कुर्वन्ति, संस्कारकग्रहणं च क्रियते, तत्र आचार्यस्य त्रयः संस्कारका

निरूप्यन्ते, शेषाणां क्रमेण यथारत्नाधिकतया, ते च साधव आत्मीयात्मीयोपधिर्वण्डलिकानामुत्क्षेपणं कुर्वन्ति येन भूमि-
भागो ज्ञायते, अस्मिन्नवसरे बाह्यतो धर्मकथी संस्तरकग्रहणार्थं प्रविशति ॥

उच्चारं पासवणे लाउय निह्लेवणे य अच्छणए । पुव्वट्टिय तेसि कहेऽकहिण्ण आयरण वोच्छेओ ॥ ११६ ॥ (भा०)
ते हि क्षेत्रप्रत्युपेक्षका उच्चारय भुवं दर्शयन्ति ग्लानाद्यर्थं, 'पासवणे'ति कायिकाभूमिं दर्शयन्ति, 'लाउए'ति तुम्बकत्रे-
पणभुवं दर्शयन्ति, निर्लेपनस्थानं च दर्शयन्ति, 'अच्छणए'ति यत्र स्वाध्यायं कुर्वद्भिरास्यते 'पूर्वस्थिताः' क्षेत्रप्रत्युपेक्षकाः,
एवं 'तेषां' आगन्तुकानां कथयन्ति । 'अकहिण्ण'ति यदि न कथयन्ति ततः 'आयरण वोच्छेओ'ति अस्थाने कायिकादे-
राचरणे सति व्यवच्छेदस्तद्भव्यान्यद्वययोः, वसतेर्निर्द्धाटयतीति ॥

भत्तट्टिआ व खवगा अमंगलं चोयए जिणाहरणं । जइ खमगा वंदंता दायंत्ति यरे विहिं वोच्छं ॥ ११७ ॥ (भा०)
ते हि श्रमणाः क्षेत्रं प्रविशन्तः कदाचिद्भ्रक्षार्थिनः कदाचिदक्षपका उपवासिका इत्यर्थः, तत्रोपवासिकानां प्रविशतां
'अमंगलं चोयए'ति चोदक इदं वक्ति, यदुत क्षेत्रे प्रविशतां अमङ्गलमिदं यदुपवासः क्रियते, तत्र 'जिणाहरणं'मिति
जिनोदाहरणं, यथा हि जिना निष्क्रमणकाले उपवासं कुर्वन्ति न च तेषां तदमङ्गलं, किन्तु प्रत्युत मङ्गलं तत्तत्तद्वद्देह-
मिदमपीति । इदानीं यदि क्षपकास्तस्मिन् दिवसे साधव उपवासिकास्तत्र च सन्निवेशे यदि श्रावकाः सन्ति ततस्तद्देहेषु
चैत्यानि वन्दन्तो दर्शयन्ति, कानि ?-स्थापनादीनि कुलानि आगन्तुकेभ्यः, 'इयरे'ति भक्तायिषु यो विधिस्तं वक्ष्ये ।
कश्चासौ विधिरित्यत आह—

सर्वे ददुं उगगादिपुण ओयरिअ भयं समुप्यजे । तम्हा तिदु एगो वा उगगाहिअ चेइण धंदे ॥ ११८ ॥ (भा०)
 ते हि भफार्थिन आयककुलेषु चैत्ययन्दनार्थं प्रजन्तः यदि सर्व एव पात्रकाण्युद्राणां प्रविशन्ति ततः को दोष इत्यत
 आह—‘ददुमुगादिपहि ओदरिअ’सि इद्रा सान् साधून् पात्रकैल्काहितः ओदरिका एत इति—अष्टपुत्रा इति, एवं श्राव-
 कश्चिन्तयति । ‘भयं समुप्यजे’सि भयं च श्रावकस्योत्पद्यते, यदुत कस्याहमन ददामि ! कस्य वा न ददामीति, कथं वा
 एतावता दास्यामीति, यस्मादेवं तस्मात् ‘तिदु एगो वा’ अथ उगगाहितेन प्रविशन्ति आचार्येण सह द्वी वा एको वा उग्रा-
 हितेन प्रविशति चैत्ययन्दनार्थमिति ॥ अतः—

सखामर्गोऽगुगादिपंमि उचणाइया य दोसा व । घरचेइअ आयरिप कइवयगमण च गहण व ॥ ११९ ॥ (भा०)

अथागुग्राहितपात्रका एव प्रविशन्ति, दातव्यं च भतिर्जिता आदृत्य, ततश्च पात्रकाभावेऽग्रहणमग्रहणाच्च अखामर्गो
 भयति । अर्थय भजन्ति—पात्रक गृहीत्वाऽऽगच्छन्ति ततश्च स्थापनादिका दोषा भवन्ति, आदिशब्दात्कदाचित्संस्कार-
 मपि कुर्यन्ति, तस्माद्गृहचैत्ययन्दनार्थं आचार्येण कतिपयैः साधुभिः सह गमन कार्यं, ग्रहणं घृतादेः कर्त्तव्यमिति । ‘पत्ताण
 खेस्तजयण’सि व्याख्यायते—

त्वेत्तमि अपुवंमी तिहाणहा कर्हिंति दाणाइं । असई अ चेइयाणं हिंदंता चेवं दापंति ॥ १२० ॥ (भा०)

यदि तत्क्षेत्रमपूर्वं न तत्र मासकल्पः एत आसीत् ततः ‘विहाणत्थि’ति त्रिषु स्थानेषु श्रावकगृहचैत्ययन्दनवेलाया

भिक्षामदन्तः प्रतिक्रमणावसाने वा कथयन्ति दानादीनि कुलानि । 'असई अ चेइयाणं' यदा पुनस्तत्र श्रावककुलेषु चैत्यानि न सन्ति ततोऽसति चैत्यानां भिक्षामेव हिण्डन्तः कथयन्ति । कानि पुनस्तानि कथयन्तीत्यत आह—

दाणे अभिगमसद्धे संसत्ते खलु तहेव मिच्छत्ते । मामाए अचियत्ते कुलाइं दायंति गीयत्था ॥ १२१ ॥ (भा०)
दानश्राद्धकान् अभिगमश्राद्धः (द्धान्) अभिनवसम्यक्त्वसाधुः (श्राद्धान्) तथा मिथ्यादृष्टिकुलानि कथयन्ति । शेषं सुगमम् । इदानीं यदि तत्र चैत्यानि न सन्ति उपवासैर्न भिक्षा पर्यदिता तत आवश्यकान्ते क्षेत्रप्रत्युपेक्षकाः कथयन्त्याचार्याय, एतदेवाह—
कयउस्सगगामंतण पुच्छणया अकहिण्णयरदोसा । उवणकुलाण य उवणा पविसइ गीयत्थसंघाडो ॥ १२२ ॥ (भा०)

आवश्यककायोत्सर्गस्यान्ते 'आमंतण'ति आचार्य आमन्त्र्य तान् प्रत्युपेक्षकान् 'पुच्छणय'ति पृच्छति, यदुत कान्यत्र स्थापनाकुलानि ! कानि चैतराणि ?, पुनश्च ते पृष्ट्वाः कथयन्ति, 'अकहिण्णयरदोस'ति क्षेत्रप्रत्युपेक्षकैरकथितेषु कुलेषु सत्सु एकतरः—अन्यतमो दोषः—संयमात्मविराधनाजनितः, कथिते च सति स्थापनादिकुलानां स्थापना क्रियते । पुनश्च स्थापनाकुलेषु गीतार्थसङ्घाटकः प्रविशति ॥

गच्छंमि एस कप्पो वासावासे तहेव उडुबद्धे । गामागरनिगमेसुं अइसेसी ठावए सही ॥ १२३ ॥ (भा०)
गच्छे 'एय कल्पः' एय विधिरित्यर्थः, यतः स्थापनाकुलानां स्थापना क्रियते, कदा ?—'वासावासे तहेव उडुबद्धे' वर्षा-
काले शीतोष्णकालयोश्च । केषु पुनरयं नियमः कृतः ? इत्यत आह—'गामागरनिगमेसुं' ग्रामः—प्रसिद्धः आकरः—सुवर्णादे-

रूपस्थानं निगमो-याणिजकप्रायः समिवेक्ष', एषु स्थापनाकुलानि स्थापयेत् । किंविशिष्टानीत्यत आह-'अतिसेसि'सि र्नीतानीत्यर्थं 'सहि'सि श्रद्धायन्ति कुलानि स्थापयेदिति ॥

किं कारणं चमदणा दधलभो उगमोऽवि अ न सुज्जे । गच्छंमि निययकज्जे आयरियगिलाणपाहुणए ॥ २३७ ॥
किं कारणं तानि कुलानि स्थाप्यन्ते !, यतः 'चमदण'सि अन्यैरन्यैश्च साधुभिः प्रविशन्निश्चमद्व्यन्ते-कदर्व्यन्त इत्यर्थः, ततः को दोष इत्यत आह-'दधलभो' आचार्यादियोग्यानां द्रव्याणां धुर्यो भवति । 'उगमोऽवि अ न सुज्जे' उन्नमस्तत्र गृहे न शुद्ध्यति । 'गच्छे'सि नियत कार्यं योग्येन, केषामित्यत आह-'आयरिअगिलाणपाहुणए' आचार्यगलानमाधूर्णे-कानामर्थाय नित्यमेव कार्यं भवति इति निर्युक्तिगोथयत्, इदानीं आप्यकारो व्याख्यानयति, तत्र 'चमदण'सि

व्याख्यानयआह-[दारगाहा]

पुर्विपि वीरसुणिआ छिक्का पहाबए तुरिअं । सा चमदणाए सिआ संतपि न इच्छा घेसु ॥ १२४ ॥ (भा०)

अहा काचित् वीरसुणिआ केणइ आदिदइतेणं तिसिरमयूरार्णगहणे छिकारिआ तिसिरार्णि निण्हेइ, एवं पुणो तिसि-
रार्णिहिं विणायि सो छिछिकारेइ, सा य पहायिआ जया न किंचि पेच्छइ सया विआरिआ सती कजेयि न धायसि, एवं
सहयकुलाइं अणमण्णेहिं चमदिज्जाताइ पमोयणे कारणे समुप्पण्णेऽवि संतपि न देति । किं कारणं !, जतो अकारणा एव
निचोइयाणि तेण कारणे समुप्पण्णेवि न देतिचि । इदानीं गाथाऽध्वरार्थं उच्यते-पुनरपि वीरसुनी छीत्कृता छीत्कृता
प्रधावति त्वरित, पुनश्चासौ अलीकचमदणतया सिआ-विआन्ता सदपि मयूरादि नेच्छति प्रहीतुम् ॥

एवं सहकुलाइं चमडिजंताइं ताइं अण्णेहिं । निच्छंति किंचि दाउं संतंपि तयं गिलाणस्स ॥ १२५ ॥ (भा०)
सुगमा ॥ “चमढण”ति गयं, “दवक्खय” ति व्याख्यायते—

दवक्खएण पंतो इत्थि घाएज्ज कीस ते दिण्णं ? । भदो हट्ठपहडो करेज्ज अन्नंपि समणट्ठा ॥ १२६ ॥ (भा०)
बहूनां साधूनां घृतादिद्रव्ये दीयमाने तद्रव्यक्षयः संजातस्ततस्तेन द्रव्यक्षयेण यदि प्रान्तो गृहपतिस्ततः स्त्रियं घातयेत्, एतच्च भणति—किमिति तेभ्यः प्रव्रजितेभ्यो दत्तम् ? । “दवक्खए”ति गयं, ‘उगमोवि अ न सुज्जे’ति व्याख्यायते, तत्राह—‘भदो हट्ठपहडो करेज्ज अन्नंपि साहूणं’ भद्रो यदि गृहपतिस्ततो दत्तमपि मोदकादि पुनरपि कारयेत् । “उगमोऽविय न सुज्जे”ति गयं । “गच्छंमि निययकज्जं आयरिए”ति व्याख्यानयन्नाह—

आयरिअणुकंपाए गच्छो अणुकंपिओ महाभागो । गच्छाणुकंपयाए अब्बोच्छिन्ती कया तित्थे ॥ १२७ ॥ (भा०)
सुगमा ॥ इदानीं “गिलाण”ति व्याख्यायते—

परिहीणं तं ददं चमडिजंतं तु अणमण्णेहिं । परिहीणं मि य दवे नतिय गिलाणस्स णं जोग्गं ॥ १२८ ॥ (भा०)
सुगमा ॥ तथा चात्र दृष्टान्तो द्रष्टव्यः—

चत्ता होंति गिलाणा आयरिया बालवुहसेहा य । खमगा पाहुणगाविय मज्जायमइक्कमतेणं ॥ १२९ ॥ (भा०)
सारक्खिया गिलाणा आयरिया बालवुहसेहा य । खमगा पाहुणगाविय मज्जायं ठावयंतेणं ॥ १३० ॥ (भा०)
सुगमे ॥

जडु महिसे चारी आसे गोणे अ तेसि जावसिआ । पणसि पदिवकले चत्तारि उ सजया हुंति ॥ २३८ ॥
जहा एक महाभीयं परिसुअं, तत्थ य चारीओ नाणाविहाओ अत्थि, तंजहा-अडुत्स-दत्थिस्स आ घोइ सा घोइ सा
तत्थ अत्थि, महिसत्स सुकुमारो जोगा सावि तत्थ अत्थि, आसत्स महुरा जोगा सावि तत्थ अत्थि, गोणत्स सुयंभा
जोगा सावि तत्थ अत्थि, त च रायपुरिसेहिं रक्खिआइ ताणं वेव जडुअण, अइ परं कारणे 'असिआ आणेति, अइ
पुण तं मोक्कअयं सुअइ ताहे पट्टणगोणेहिं गामगोणेहिं चमटिआइ, चमटिअ अ तस्सि महापरिसुर ताणं रावकेरणं जडु-
इयं अनुत्था चारी ए लब्भइ, विभ्यंसित्तयाइ गोपनेत्तस्य, एवं सहयकुलाणिवि अइ न रक्खिअंति ततो अन्नमसेहिं
चमटिअंति, तेसु चमटिएसु जं अडुअसम्भावपाहुणवाणं पाठणं तं न वेसि ॥ इदानीमवधार्यं वच्यते-जडु-इत्थी
महिआ-असिअत्सयोरनुत्थां चारी पापसिका-आसयाहिका इवति, तथा अन्वत्स गोणो-वलीयदत्तस्य च चारीमान-
यन्ति पापसिकाः । 'पतेया' जडुअदीनां प्रतिक्रय-अनुत्थाः यथाः प्रतिपत्ताः तुल्यपक्ष इत्यर्थः । तस्मिन् चत्वारः संयताः प्राप्ता-
र्णका भवन्ति । इदानीमेतेषामेव जडुअदीनां यथासङ्गेन भोजनं प्रतिपादयन्माह-

जडुअ जं वा तं वा सुकुमारं महिसिओ महुरमासो । गोणो सुगंगयदं इच्छइ एमेव साह्ववि ॥ १३९ ॥ (आ०)

सुगमां ॥ नवरं साधुरच्येवमेव ब्रह्मन्मा-तत्थ पट्ठमो पाहुणसाह्व भणइ-अ मम दोसीणं अणहगं वा कंजिअं वा लब्भइ
तं चेव आणेहि, तेण एव भणिते किं-दोसीणं चेव आविअए, न विसेसेणं तस्स सोहणं तस्स आणेयवं । त्रितिओ पाहु-
णसाह्व भणइ-यरं मे गेहरहियावि पूयडिआ सुकुमाळा होइ । तत्रिओ भणति-अडुअं नवरि मे होइ । चउत्थो भणति-

निष्पडिगंधं अंचपाणं वा होड । एवं ताणं भणंताणं जं जोगं तं सहुयकुलेहिंतोवि सेसयं आणिज्जइ । एवमुक्ते सत्याह
परः—यस्मादेवं तस्मान्न कदाचित्केनचित्प्रवेष्टव्यं प्राघूर्णकागमनमन्तरेण श्रावककुलेषु, यदैव प्राघूर्णका आगमिष्यन्ति
तदैव तेषु प्रवेशो युक्तः, एवमुक्ते सत्याहाचार्यः—

एवं च पुणो ठविए अप्पचिसंते भवे इमे दोसा । वीसरण संजयाणं विसुक्खगोणी अआरामो ॥१३२॥ (भा०)
‘संजयाणं’ विसरणं संयतविषयं तेषां श्रावकाणां भवति, तत्र च विशुक्कगोण्या—गवा आरामेण च दृष्टान्तः, जहा एगस्स
माहणस्स गोणी सा कुंडदोहणी ताहे सो चिंतेति—एसा गावी बहुअं खीरं देइ मज्झ य मासेण पगरणं होहिति तो
अच्छड ताहे चैव एकवारिआए दुज्जिहिति, एवं सो न दुहति, ताहे सा तेण कालेण विसुक्का तद्विवसं विंदुं पि न देइ ।
एवं संजया तेसिं सट्ठाणं अणल्लिअंता तेसिं सट्ठाणं पम्हुट्ठा ण चैव जाणंति किं संजया अत्थि न वा?, तेवि संजया जमि
दिवसे कज्जं जायं तद्विवसे गया जाव नत्थि ताणि दद्याणि, तम्हा दोण्ह वा तिण्ह वा दिवसाणं अवस्स गंतवं ॥ अथवा
आरामदिट्ठतो, एगो मालिओ चिंतेइ—अच्छंतु एयाणि पुप्फाणि अहं कोमुईए एकवारिआए उघेहामि जेण बह्णि हुंति;
ताहे सो आरामो उफुल्लो कोमुईए न एकंपि फुल्लं जायं । एवं सावगकुलेसु एए चैव दोसा एकवारिआए पविसणे तम्हा
पविसिअवं कहिंचि दिवसेत्ति ॥ इदानीं योऽसौ आचार्यादीनां वैयावृत्यकरः श्राद्धकुलेषु प्रविशति स एभिर्दो-
षैर्विरहितो नियोक्तव्यः—

अलसं घसिरं सुचिरं समगं कोहमाणमायलोदिहं । कोज्जहलपठिबद्धं वेयावचं न कारिजा ॥ १५३ ॥ (भा०)

अलसो आलसितो सो वेयावचं न कारेयवो, यदि कारे असमाचारी, सो आलस्सेण ताव अच्छइ जाव किडिओ देसकाओ, ताहे पच्छा सहयाणि जं किंचि वेत्ति तेण आयरिआरिणं विराहणा, अहवा सो अइप्प पच्छइ कम्मं निबा-
दित्तं होवत्ति, ताहे सत्थ अकाले यच्चतस्स तस्स ते चेव दोसा, अथवा ताणि घम्मसहिंयया ओसकणदोसे उस्सकणदोसे
या कारेजा नयियणदोसा या, अहवा आयरियाणं निमित्तं पप या उत्सरे उयक्खडेजा, एते पवमाइया अलसे दोसा ।
मसिरो बहुमत्तणो, सोयि न पढयेयवो, सो पढमे चेव अप्पणो अट्ठाए हिंइ पज्जतं, जाव सो अप्पणो पज्जतं हिंइ
ताव किडिओ वेला, अहवा तत्थेव पढमे पच्छइ पण्ठा सत्थ य न चेव वेला होइ, ते वेयोस्सकाणादिजा दोसा, अहवा
सत्थ सहकुले पभूयं नेणइ ताहे उगमदोसा न सुक्खंति । सुविरो अइ अप्पणो हिंइ ताहे आयरिआ परित्तावणादि पावति,
पढमे सत्थ गंतुं अयेलाए पण्ठा सुयइ ते चेव दोसा । समगो अइ अप्पणो पुबलाभाओ किडित्तो सकोहिओ इंतो
अइ समगो आयरिआणं नेणइ ततो अप्पणो परित्तावणादि पावइ । कोहिओ पुबलाभाओ किडित्तो सकोहिओ पाणेण वा
मणइ-अग्गे अण्णतो उभामं, तं पि तुक्कपच्चएण न नेणहामो, अहवा थयं उच्चइ सत्थ भंइइ, अहवा कण पाणेण वा
तेमणेण वा तत्थवि रुतति । माणिओ अइ न अन्मुद्धिजति सो पुणो न पइ, को विसेतो सावगाणंति ! । माइसो मइगे
मइग अप्पसागरिअं भोक्खा पंतं आणेति । ओमिहो अचिअं लमति तं सबं नेणइति, एसणं वा ओमेणं पेहेजा कोकइहिलो
जत्थ नडादि पेच्छइ तत्थ पेच्छतो अच्छइ । पठिबद्धो जो सुत्तयेयु अडिओ तो सो ताव अच्छइ जाव कालवेला जाया

एए दोसा तम्हा एरिसं साहुं वेयावच्चं न कारेज्जा ! कीदृशं पुनः कारयेद्वैयावृत्त्यम् ? इत्यत आह—
एयदोसविमुक्कं कडजोगिं नायसीलमायारं । गुरुमत्तिसंविणीयं वेयावच्चं तु कारेज्जा ॥ १३४ ॥ (भा०)

एभिरुक्तदोषैर्विमुक्तं, किंविशिष्टम् ? इत्याह—‘कडजोगि’ति कृतो योगो—घटना ज्ञानदर्शनचारित्र्यैः सह येन स कृत-
योगी—गीतार्थः तं, पुनरसावेव विशिष्यते—ज्ञातौ शीलमाचारश्च यस्य तं वैयावृत्त्यं कारयेत् । गुरो भक्तिः—भावप्रतिबन्धः
संविनीतो—ब्राह्मोपचारेण ॥

साहंति अ पिअधम्मां एसणदोसे अभिगगह्विसेसे । एवं तु विशिग्गहणे दधं वहंति गीयत्था ॥ १३५ ॥ (भा०)
ते चैव वैयावृत्त्यकराः श्राद्धकुलेषु प्रविष्टाः सन्तः कथयन्ति ‘एषणादोषान्’ शङ्कितादीन् अभिग्रहविशेषांश्च साधुसं-
न्धिनः, कीदृशास्ते वैयावृत्त्यकराः ?—प्रियः—इष्टो धर्मो येषां ते प्रियधर्माणः ‘एवं’ उक्तेन प्रकारेण विधिग्रहणं द्रष्टव्यं, मृता-
विद्वद्भिर्नयन्ति अव्यवच्छित्तिलाभेन, के ?—गीतार्थाः । तेऽथ गीतार्थैर्भिक्षां गृह्णन्तिः श्राद्धकुले इदं ज्ञातव्यम्—

दधप्पमाणगणणा खारिअफोडिअ तहेव अद्दा य । संविग्ग एगठाणे अणेगसाहुं सु पम्मरस ॥ १३६ ॥ (भा०)
द्रव्यं—गोधूमादि तद्विज्ञेयं कियत्सूपकारशालायां प्रविशति दिने दिने ततश्च तदनुसृत्यं गृह्णाति, ‘गणण’ति एतावन्मा-
त्राणि घृतगुडादीनि प्रविशन्त्यस्मिन् इत्येतावन्मात्रं ग्राह्यम् । ‘खारिअ’ति सलवणानि कानि ?—व्यञ्जनानि—सलवणकरी-
रादीनि कियन्ति सन्ति ? इति, ततश्च ज्ञात्वा यथाऽनुरूपानि गृह्णाति । ‘फोडिअ’ति बाणगणानि मत्थाफोडिआणि कस्ति-
आणि घरे सिज्जिज्जंति नाऊण जह्जारूपाणि घेप्पंति । तथा ‘अद्दा य’ ति काल उच्यते, किमत्र प्रहरे वेला आहोभित्तमहरवये

इति विशेयं, 'संविग एगठणे'ति संविगो-भोकागिलापी 'एगठणे'ति एका सद्वादका मविशति, 'अणेगवाद्दु'ति अनेकेषु साधुषु मविशत्सु 'एण्णरस'ति पञ्चदश-दोषा नियमान्नवन्ति "आहाकम्भुदेसिअ" इत्येवमादयः । अज्झोयरजो मीसजायं च एवो भेयो, यस्मादनेकेषु साधुषु दोषास्तस्मात्

संपादेगो ठवणाकुलेसु सेसेसु चालचुहारै । तरुणा पाहिरगमे पुच्छा दिट्ठंतगारीप ॥ १३७ ॥ (भा०)

सद्वादकाः एकाः स्थापनाकुलेषु मविशति, शेषेषु कुलेषु चाला वृज्ज्वा मविशन्ति, आविसम्भारक्षपकाअ । तरुणाः-वाकिमन्तो यद्विग्रामे दिण्ठन्ति । अत्र बोदकाः पुच्छति-पूर्वमेव क्षेत्रं प्रत्युपेक्षितं यत्र समालम्ब्यत्य गच्छत्याज्जनानं पर्याया भवति तथैव स्वीयते ततः कस्मात्तरुणा वद्विग्रामे दिण्ठन्ति ? आचार्य आह--'दिट्ठंतगारीप' एकस्या अगार्या इहास्तो दातव्याः, तं च तृतीयगाथायां भाष्यकारो वक्ष्यति । तथा इयमपरा द्वातंगाथा-

पुच्छा निहिणो चिंता दिट्ठंतो तत्थ सत्त्वयोरीप । आपुच्छिउज्ज गमणं दोसा य इमे अणापुच्छे ॥ १३९ ॥-

'पुच्छ'ति बोदका पुच्छति, ननु अ तस्या अगार्या वृत्तादिसद्दह कर्तुं युक्तो भवंमदसतपयिमथ्यात् येन प्राधूर्ण-कादेः सुखेनैयोपचारः क्रियते, साधूना पुनः स्थापनाकुलसंरक्षणे न किञ्चित्प्रयोजनं यतस्तत्र, पावम्भात्रस्याहारस्य पाकः क्रियते तत्सर्वं प्रतिदिशसमुपगुण्यते, न तु तानि कुलानि संचयित्वा साधुप्राधूर्णकागमने सर्वमेकमुत्तेनैव प्रयच्छंति, एवं बोदकेनोक्ते आचार्य आह-'निहिणो चिंता' गृहिणश्चिन्ता भवति, यदुत-एते साधवः प्राधूर्णकाद्यागमने आगच्छंस्ति ततश्च एतेभ्यो यत्नेन देयमिति, एवंविधामादरपूर्विका चिन्तां करोति । यद्योक्तं तरुणा वद्विग्रामे किमिति दिण्ठन्ति ?,

‘दिद्वतो तत्थ खुज्वोरीए’ स च दृष्टान्तो वक्ष्यमाणः । ‘आपुच्छिऊण गमणं’ति तत्र च वहिर्ग्रामादौ आचार्यमापृच्छ्य गन्तव्यं, यतः ‘देसा य इमे अणापुच्छ’त्ति दोषा अनापृच्छायामेते च वक्ष्यमाणलक्षणा दोषाः । इदानीं भाष्यकारः प्रति- पदमेतानि द्वाराणि व्याख्यानयति, तत्र च यदुक्तं दृष्टान्तोऽगार्याः, स उच्यते—एगो वाणिओ परिमिअं भत्तं अप्पणो महिलाए देइ, सा य ततो दिणे दिणे थोवं थोवं अवणेइ, किं निमित्तं?, जदा एयस्स अवेलाए मित्तो वा सही वा ए- इस्सइ तदा किं सका आवणाउ आणेउं?, एवं सवतो संगहं करोति, अणया तस्स अवेलाए पाहुणगो आगतो, ताहे सो भणइ—किं कीरउ? रयणी वट्टइ णीसंचाराओ रत्थाओ, ताहे ताए भणिअं—मा आतुरो होहि, ताहे तस्स पाहुणगस्स उवक्खडिअं, गतो तग्गुणसहस्सेहिं बहूतो भत्तारोऽवि से परितुट्ठो । एवं आयरिआवि ठवणकुलाइं ठवति जेण अवेलागयस्स पाहुणयस्स तेहिंतो आणेउं दिज्जइ, तेण तरुणा संतेसुवि कुलेसु वाहिरगामे हिंउंतित्ति । इदाणि एसिं चैव विवरीओ भण्णइ, अण्णो अण्णाए गारीए परिमिअं देइ, सा य तओ मज्झाओ थोवं थोवं न गेण्हइ, तओ पाहुणए आगए विसुरेति, अमुमेवार्थं गाथाद्वयेनोपसंहाराह—

परिमिअभत्तगदाणे नेहादवहरइ थोव थोवं तु । पाहुण वियाल आगम विसत्त आसासणादाणं॥१३८॥(भा०)

परिमितभक्तप्रदाने सति साजगरी स्नेहादि-धृतादि स्तोकं स्तोकमपहरति । पुनश्च प्राघूर्णकस्य विकालागमने विषणाः स्त्रिया आश्वासितः ‘दाणं’ति तया स्त्रिया भक्तदानं दत्तं प्राघूर्णकायेति ॥

एवं पीडविबुद्धी विचरीयणणेण होइ दिद्वतो । लोउत्तरे विसेसो असंभया जेण समणा उ ॥ १३९ ॥ (भा०)

एवं तयोर्दम्पत्योः प्रीतिवृद्धिः संजाता, विपरीतस्थान्येन प्रकारेण भवति दृष्टान्तः । एवं तावद्यदि गृहस्था अपि सङ्ग-
यपरा भवन्ति-अनागतमेव चिन्तयन्ति, साधुना पुनः कुक्षिसम्बलेन सुतरामनागतमेव चिन्तनीयं, यदि पर लोकोच्चरेऽयं
विशेषः, यदुत निःसशया सुतरां चिन्तामाचार्या वहन्तीति । “पुच्छा विद्वत्गारी” त्रि भणितं, इदानीं “पुच्छा गिहिणो
चित”स्ति गाथायाः प्रथमावयवं व्याख्यानयसाह—

जणलाबो परगामे हिंदिन्ताऽऽनेलि वसइ इह गामे । दिज्जह बालार्इणं कारणजाण य सुलभं तु ॥१४०॥ (भा०)

यथोदकेन दृष्टमासीत्तत्रेवमुत्तरं--जनानामालापो जनालापो-लोकं एवं ब्रवीति, यदुत परगामे हिण्डयित्वाऽऽनयन्ति-अत्र मुञ्जते । 'वसहि इह गामे'सि वससिः केवलमत्र एतेषां साधूनां, ततश्च 'देज्जइ' बालादीनां ददध्यम्, अविविधाब्ध्यापूर्णं कादयो दृश्यन्ते, पर्यविधां चिन्तां गृह्णन्ति । ततश्च 'कारणजाते य सुलभं तु' सि पर्यविधायां चिन्तायां प्राचूर्णका-विकारणे उत्पन्ने भूतादि सुलभं भवतीति । आह-किं पुनः कारणं प्राचूर्णकानां दीयते ?, तथा चायमपरो गुणः--

पाणुणविसेसदाणे निज्जर किसी अ इहर चियरीयं । सुवं चमढणसिग्गा न देति संतंपि कज्जेसु ॥१४१॥ (भा०)

प्रापूर्णकाय विशेषदाने सति निर्जरा कर्मक्षयो भवति, इहलोके च कीर्तिश्च भवति । 'इहर विवरीय'सि यदि प्रापूर्णकवि-
शेषदानं न क्रियते ततश्च निर्जराकीर्त्ती न भवतः, एवं प्रापूर्णकविशेषदानं न भवति, यस्मात्पूर्वं चमढणसिग्गा ततश्च न
द्वेति संतपि कजेसु गिहिणो । चित्तसि चक्खाणिअं, इदानीं कुजवदरीद्वयान्तं व्याख्यानयसाह—
गामब्भासे ययरी नीसदकुम्फला य खुब्बा य । पक्कामालसर्दिभा घायंति घरे घया धूरं ॥ १४३ ॥ (भा०)

एगो गामो तत्थ खुज्जवोरी सा य नाम निज्जासेण कडुया तत्थ चेडरूवाणि भणंति ब्रजामो चोराणि खामो तत्थ खुज्जवोरी-
विलग्गाइ ताइं डिंभरूवाणि तुवरार्हणिवि स्वायंति, न य पज्जात्तीए दोइ, अण्णाणि भणंति, किं एएहिं, ताहे अडविंगतया
तत्थ चोराणि धरणीए खाइऊण चहुणि पोइलगा बंधिऊण आगया सिग्घतरं जाव इमे झाउता चेव अच्छंति न
तत्तीया जाया, ताहे ते तेसिं अन्नेसिं च दंति । एवं चेव इमे लेत्तं चमद्विअं, एत्थ अंबिलहूरो घेत्तूणं चेव आगच्छंति
दिवसं च हिडियबं एवं किलेसो अप्पगं च भत्तं होति, जहा ते अणालसचेडा (तहा जे तरुणा) आयपरहिआवहा ते चाहिरगाम-
भिव्वारिअं जंति ताहे ते अचमद्विअगामाओ खीरं दहिमाइयाइ घेत्तूण लहुं आगया उग्गमदोत्ताइ य जडा होति, चाल-
बुद्धा य अणुकंपया होति, वीरियायारो य अणुचिन्नो दोइ, तग्हा गंतयं चाहिरगामे दिंउएहिं तरुणएहिं । इदानीममुमेयार्थं
गाथाभिरुपसंहरन्नाह—

गामब्भासे वयरी नीसंदकुटुफला य खुज्जा य । पक्कामालसर्हिभा त्वायंतियरे गया दूरं ॥ (भा०)
सिग्घयरं आगमणं तेसिणोसिं च दंति सयमेव । त्वायंती एमेव उ आयपरिहिआवहा तरुणा ॥ १४४ ॥ (भा०)
खीरदहिमाइयाणं लंभो सिग्घतरगं च आगमणं । पइरिक्क उग्गमार्हं विजडा अणुकंपिआ इयरे ॥ १४५ ॥ (भा०)

गामब्भासे वदरी सा च निस्सन्वकडुकफला कुजा च, सा च फलिता, तत्र च फलानि 'पक्काम'सि तानि च फलानि पक्कानि
आमानि च पक्कामानि-अर्द्धपक्कानीत्यर्थः, ये अलसा दिग्भाले भक्षयन्ति । 'इयर'सि अनरुसा-उत्साहवन्तो दिग्भरु-
पास्ते दूरं गताः । तेषां च शीघ्रतरमागमनं संजातं ततश्च चाकृत भागत्य 'तेसिं भण्णेसिं च दिंति' केणमलसद्विभला-

ग्रन्थेषां च ददति स्वयमेव च भक्षयन्ति, एवमेव तरणा अपि आत्मपरयोर्हितमायहन्तीति आत्मपरद्विषावहास्तरुणाः, एवं तरुणानां क्षीरदध्यादीनां लम्भः क्षीघ्रतरं चागमनं 'परिके'ति प्रचुरतरं लभन्ते, उग्रमादयश्च दोषाः परित्यक्ता भवन्ति, तथाऽनुकम्पिताद्येतरै-वालादयो भवन्तीति । उक्ताः कुञ्जवदरीदृष्टान्तः, इदानीं "आपुच्छिऊण गमणं"ति

व्याख्यानयन्नाह—

आपुच्छिऊण लग्गादिअ अण्ण गामं वय तु ववामो । अण्णं च अपज्जसे इति अपुच्छे इमे दोस्ता ॥ १४६ ॥ (भा०)
आपुच्छय पुरुमुद्राद्विषावक्रका एवं भणन्ति, यदुत अण्णं ग्रामं ग्रामं च अपज्जसे'ति यदि तस्मिन् ग्रामे पर्याप्त्या न भविष्यति सतस्तस्मादपि ग्रामादन्यं ग्रामं गमिष्यामः । "आपुच्छिऊण गमणं"न्ति भणियं, इदानीं "दोस्ता य इमे अणापुच्छि"ति व्याख्यानयन्नाह, दोषा एतेऽनापृच्छय गतानां भवन्ति, के च ते दोषाः ? (तान्) व्याख्यानयन्नाह—
तेणापसगिलाने सावय इत्थी नपुंसमुच्छा य । आपरिअचालयुहा सेहा समगा च परिचस्ता ॥ १४७ ॥ (भा०)

कदाचिदन्यग्रामान्तराले ब्रजता सेना भवन्ति, एतच्च समूहो(तत्र गमने)उपधिसरीरावहरणं भवन्ति, आचार्योऽप्यकथितो न जानाति कथा दिशा गता ? इति, एतच्च दुःखेनाभ्युपगमं करोति । अथवा आपसः-प्राधूर्णिक आयाताः, ते चानापृच्छये गताः, ते य आयरिया एवं भर्जता जहा पाहुणयस्स घट्टायेह, अहवा गिलणस्स पाजेगे गेण्हह, अहवा अंतराले साव-
याणि अत्थि सेहिं भक्खियाणि होति, अहवा तत्थ गामे इत्थिदोसा नपुसगदोसा वा, अहवा मुच्छाप एहेज्जा ताहे न नज्जाह, अपुच्छिअ कयराप दिसाप ययसि न नज्जति । ततश्चानापृच्छये गच्छतां चालयुज्जसेहधपकाः परित्यक्ता भवन्ति,

यत आचार्यादीनां प्रायोग्यमात्रं नानयन्ति अनुक्तत्वात् न च प्रच्छनं कृतं येनोच्यन्ते, यत एते दोषाः परित्यागजनिता-
स्तस्मादेतदोषभयात्,

आयरिए आपुच्छा तस्संदिट्ठे व तंमि उवसंते । चेइयगिलाणकजाइएसु गुरुणो अ निग्गमणं ॥ २४० ॥

तस्मादाचार्यमापृच्छय गन्तव्यं । अथाचार्यः कथञ्चिन्न भवति 'तस्संदिट्ठे व'ति तेनाचार्येण यः संदिष्टः यथाऽमुमापृच्छय
गन्तव्यं ततस्तमापृच्छय व्रजन्ति । तस्मिन्नसति-आचार्ये अविद्यमाने कचिन्निरिते, केन पुनः कारणेनाचार्यो निर्गच्छति ?
अत आह-'चेइय' चैत्यवन्दनार्थं ग्लानादिकार्येषु गुरोर्निर्गमनं भवति । अथाचार्येण गच्छता न कश्चिन्निर्युक्तस्ततः ?—
भणणइ पुव्वनिउत्ते आपुच्छित्ता वयंति ते समणा । अणभोगे आसन्ने काइयउच्चारभोमाइ ॥ २४१ ॥

अभणिते पूर्वनिर्युक्तान्-कस्मिंश्चिद्विक्षावेलायां यः प्रागेव निर्युक्त आस्ते तमापृच्छय व्रजन्ति ते श्रमणा भिक्षार्थं ।
'अणाभोगे'ति 'अनाभोगेन' अत्यन्तस्मृतिभ्रंशेन गताः ततः 'आसन्ने'ति आसन्ने भूमिप्रदेशे यदि स्मृतं तत आगत्य
पुनः कथयित्वा यान्ति, 'काइय' कायिकार्थं यो निर्गतः साधुस्तस्मै कथयन्ति, यदुत वयममुकत्र गताः । 'उच्चारभोमादि'ति
सञ्ज्ञाभूमिं यो गतस्तस्मै कथयन्ति, यदुत कथनीयमहममुकत्र गत इति, आदिग्रहणात्प्रथमालिकार्थं वा यो गतस्तस्य वा
हस्ते संदिशन्ति ॥

दवमाइनिग्गयं वा सेज्जायर पाहुणं च अप्पाहे । असइं दूरगओवि अ नियत्त इहरा उ ते दोसा ॥ २४२ ॥
द्रवं-पानकं तदर्थं निर्गतो यः साधुस्तं दृष्ट्वा कथयन्ति, 'सेज्जायर पाहुणं च अप्पाहे'ति शय्यातरं वा दृष्ट्वा संदि-

शन्ति प्राधूर्णकं वा-साध्यादि दृष्ट्वा संदिशन्ति, यतः कथनीयं मम विस्मृतमिति । यदा ह्येतान् गच्छन् पश्यति तदा दूर-
गता 'विजियसि'ति दूरगतं समिद्वर्त्तते, 'इह'रा उ'चि यदि न निवर्त्तते ततः 'ते दोस'सि'ते पूर्वोक्ताः स्तेनादयो
दोषाः भवन्तीति ॥

अण्णं गामं च यए इमाइं कज्जाइ ततथ नाकणं । तत्थवि अप्पाहणया नियत्ताइ वा सई काले ॥ २४३ ॥

अयासौ साधुसस्माद्भावन्यं ग्रामं प्रजेत्, एतानि कार्याणि-यस्यमाणलक्षणानि कानि-“दूरद्विगद्युल्लप” इत्येवमादीनि
'तत्रे'ति तस्मिन् ग्रामे योऽसायभिमेतो 'ज्ञात्वा' विज्ञाय, ततश्च किं कर्त्तव्यमित्यत आह-‘तत्रापि’ अन्यस्मिन् ग्रामे प्रजता
'अन्पाहणया' सर्वेशकस्तथैव दातव्या, अथ कश्चिन्नास्ति यस्य हस्ते संदिश्यते ततो निवर्त्तनं वा क्रियते, कदा !, अत
आह-‘सति काले’ विद्यमाने पशुष्वपि काले तद्यवनुधीयते यशुष्क, एतानि कार्याणि तत्र ज्ञात्वाऽन्यत्र ग्रामे प्रजन्ति,
तानि वर्यायन्नाह-

दूरद्विगद्युल्लप न च भव भगणी य पंत पठिणीय । पाओग्गकालइक्कम पव्वगलंभो अपज्जत्तं ॥ २४४ ॥

प्रथमं गायार्द्धं सुगमं, एतानि दूरस्थितादीनि कारणानि अर्द्धपथ एव ज्ञातानि, कदाचिद्वत् सन् तत्र 'पावग्ग'सि
तत्र ग्रामे प्रायोग्यमाचार्यादीनां न लब्धं ततोऽन्यत्र प्रजति, 'कालातिक्रम' भिक्षाकालस्य घाटतिक्रमो जाय एकस्य वा
साधोस्तत्र भोजनलाभो जातस्ततोऽन्यग्रामे प्रजन्ति । 'अपज्जत्तं'ति न वा पर्याया तत्र भक्त्यातं लब्धं पानकं वा न
लब्धं, यमिरनन्तरोक्तैः कारणैरन्यग्रामं प्रजन्तीति ॥

पाउगगार्हणमसई संविगं सणिणमाह अप्पाहे । जइ य चिरं तो इयरे ठविउ साहारणं मुंजे ॥ २४६ ॥
एवमसौ प्रायोग्यादीनां असति अन्यग्रामं ब्रजति, ब्रजंश्च संविगं साधुं यदि पश्यति ततस्तस्य हते संदिशति, सञ्ज्ञी-
श्रावकस्तस्य हस्ते संदिशत्यन्यस्य वा आदिग्रहणात् पूर्ववच्छेपम् । एवं तावद्विक्षामदतां विधिरुक्, ये पुनर्वसतौ तिष्ठन्ति
साधवस्तैः किं कर्तव्यमित्यत आह—‘जइ य चिरं’ यदि च चिरं तेषां ग्रामं गतानां तत इतरे—वसतिनिवासिनः साधवः
‘ठवेउ साहारणं’ यद्वच्छसाहारणं विशिष्टं किञ्चित्तत्थापयित्वा शेषमपरं प्रान्तप्रायं भुञ्जते । अथ तथाऽपि चिरयंति—
जाए दिसाए उ गया भत्तं घेतुं तओ पडियरंति । अणपुच्छनिगयाणं चउदिसं होइ पडिलेहा ॥ २४६ ॥

‘जाए दिसाए उ गया’ यया दिशा भिक्षाटनार्थं गतास्तया दिशा गृहीतभक्षपानकाः साधवः ‘पडियरंति’ति प्रति-
जागरणां—निरूपणां कुर्वन्ति, अथ तु ते भिक्षाटका अनाभोगेनाकथयित्वैव गतास्ततः किं कर्तव्यमित्यत आह—अनापुच्छय
निर्गतानां भिक्षाहिण्डकानां चतसृष्वपि दिक्षु ‘प्रतिजागरणं’ निरूपणं कर्तव्यं साधुभिः । प्रतिजागरणगमनविधिः कः ?
‘पंथेणेगो दो उप्पहेण सइं करेति वचंता । अक्खरपडिसाडणया पडियरणिअरेसि मरगेणं ॥ २४७ ॥

‘पंथा’ मार्गेण प्रसिद्धेन एकः साधुः प्रयाति, द्वौ साधू ‘उत्पथेन’ उन्मार्गेण ब्रजतः, वर्त्तन्या एक एकया दिशाऽन्यश्चा-
न्यथा, ते च त्रयोऽपि ब्रजन्तः शब्दं कुर्वन्ति, ते च ब्रजन्तः स्तेनादिना नीयमानाः साधवः किं कुर्वन्तीत्यत आह—‘अक्खर’ति
वर्त्तिन्यामक्षराणि लिखन्तः पादादिना ब्रजन्ति, ‘परिसाडणय’ति परिशातनं वस्त्रादेः कुर्वन्तो ब्रजन्ति येन कश्चित्तेन मार्गे-
णान्वेपयति । ‘पडिअरणिअरेसि’ति इतरेषामन्वेपणार्थं निर्गतानां साधूनां मार्गेण तत्कृते चिह्नेन प्रतिजागरणं कर्तव्यं ।

ग्रामे गंतुं पुच्छे घरपरिवाहीं जत्थ उ न विद्धा । तत्थेव गोलकरणं पिण्डियजणसाहणं वेव ॥ २४८ ॥
 यदा तु पुनस्तेषां स्तेननीतानां चिह्नं न किञ्चित्पश्यति तदाऽपि ग्राममेव गत्वा पृच्छति, कथं ! गृहपरिपाठ्या, 'जत्थ
 उ पा दिट्ठ'ति यत्र न दृष्टास्तस्मिन् ग्रामे, न च तस्मान्निर्गताना वास्तां तत्रैव 'गोलकरणं' रोलं कुर्यन्ति, पश्चाच्च 'पिण्डि-
 तजणसाहणं' पिण्डितो-मिलितो यो जनस्तस्य कथयन्ति यदुगस्मिन् ग्रामे प्रयजिता भिक्षार्थं प्रयिष्टाः न च तेषा पुनर
 स्मात् ग्रामाद्वार्त्तां श्रुतेति । एव तैस्तरुणैरेतदेव च कृतं भवति अन्यग्रामेऽट्टमिः—

पर्यं उगमदोसा विजडा पररिक्कया अणोमाणं । मोहतिगिच्छं न कया विरियायारो य अणुचिणो ॥ २४९ ॥
 'पथं' अन्यग्रामे भिक्षाटनेन 'उगमदोसाः' आधाकर्मादयः 'विजडा' परित्यक्ता भवन्ति, 'पररिक्कय'ति प्रचुरस्य
 भक्तादेर्लोभो भवति 'अणोमाण'ति न वा 'अयमाणं' अनादरकृतं भवति लोके, तथा मोहचिक्किता च कृता भवति,
 अस्मात्तपदैयापृष्यादिभिर्मोहस्य निग्रहः कृतो भवति-अयकाशो दणो न भवतीति, 'विरियायारो य' वीर्याचारश्च
 'अनुचीर्णाः' अनुष्ठितो भवति ।

अणुकंपायरियाई दोसा पररिक्कयणसंसई । पुरिसे काळे खमणे पढमालिय तीसु ठाणेसुं ॥ २५० ॥
 एवमुक्ते सति श्लोदक जाह-सत्यमाचार्यादयोऽनुकम्पिता भवन्ति, किन्तु त एव पृथग्भाः परित्यक्ता भवन्ति, आपार्योऽप्य-
 नेनैव घाक्ष्येन प्रत्युत्तरं ददाति काका-‘अणुकंपायपरिआई’ति एवमाचार्यादीनामनुकम्पा, यंत एव परंलोकं निर्जरा ब्रह्मलोकं
 प्रशंसा, पुनरप्याह पर-‘दोसा’ इति भवतु नाम परलोकका(आचार्या)नुकम्पा किन्तु दुत्प्रीडा पिपासापीडा न तदवस्थैव, जी-

चायोंऽप्याह-क्रियत एव प्रथमालिका, किन्तु?, त्रिषु स्थानेषु, कानि च तानि?, अत आह 'पुरिसे'ति 'पुरुषः' असहिष्णुः पुरुषो यद्यसहिष्णुस्ततः करोति, काले-उष्णकालस्ततः करोति, 'स्ववर्ण'ति कदाचिदुपको भवति अक्षपको वा, यदि क्षपकस्ततः करोति, एवमेतेषु त्रिषु स्थानेषु प्रथमालिकां करोति, क्व करोति ?, आचार्योंऽप्यनेनैव वाच्येनोत्तरं ददाति, कथं वा करोति?, अत आह-'पतिरिक्तं जयण'ति प्रतिरिक्तं-एतन्ते यतनया करोति, पुनरप्याह परः-आचार्यादीनां तेन तद्भक्तं संसृष्टं कृतं भवति, आचार्योंऽप्यनेनैव वाच्येनोत्तरं ददाति-'पतिरिक्तजयणसंसृष्टं' एकान्ते यतनयाऽसंसृष्टं च यथा भवति तथा प्रथमालियंति-मात्रके प्रथममाकृत्य भुक्तं हस्तेन वा द्वितीयहस्ते कृत्वा. अन्तरप्रक्षेप आचार्यनान्ये द्रष्टव्यः । इदानीमेतामेव गाथां भाष्यकारः प्रतिपदं व्याख्यानयत्ताह, तत्र प्रथमाययव्याचिख्यायुराह-

चोयगवयणं अस्पाणुं कं पिओ ने अ भे परिचत्ता । आगरिणुं कं पाप परलोप इह पसंसगागा ॥ १४८ ॥ (भा०)

चोदकस्य वचनं, किं तद् ?, आत्मैवैवमनुकम्पित आचार्येण, ते च भवता परित्यक्ता भवन्ति । आचार्योंऽप्याह-आचार्यानुकम्पया परलोको भवति, इहलोकं च प्रशंसा भवति । 'अणुकं च प्रशंसा आयरियादं' सत्ताणिभं, इदानीं "दोस"ति

व्याख्यानयन्नाह-

एवंपि अपरिचत्ता काले स्ववर्णे अ अससृष्टपुरिसे य । कालो गिम्हो उ भवे लमगो ना पढमचिदुगंदि ॥ १४९ ॥ (भा०)

चोदकः पुनरप्याह-एवमपि ते परित्यक्ता एव, यतः शुभादिना नाध्यन्ते, आचार्योंऽप्याह-'काले'ति काले-उष्णकाले करोति 'स्ववर्ण'ति क्षपको यदि भवति ततः स करोति प्रथमालिनामसहिष्णुश्च पुरुषो यदि भवति ततः स करोति

प्रथमालिका, तत्र कालो-धीप्सो यदि भवेत्पुरुष क्षपको यदि भवति, 'पठमयिङ्' इति आज् पुरुषः केन कारणेनास-
हिष्णुर्भवति ?- 'पठमे' चि प्रथमपरीपहेण धाध्यमानः, द्युषित इत्यर्थः, द्वितीयपरीपहेण-चुपा धाध्यमानः, पिपासया पीड्य-
मानोऽसहिष्णुर्भवति । अत्राह पर-

जइ एवं ससट् अस्सो दोसिणाइणं गहणं । लंयणभिवखा दुविहा जहणमुक्कोस तिसपण ॥ १५० ॥ (भा०)
पयेवमसो याहाव एव प्रथमालिकां करोति ततो मरुं संवटं कृतं भवति, आचार्योऽप्याह-'अस्सो दोसिणादिणं
गहणं' अप्राप्तायामेव शिक्षावेलायां पर्युपिताम्रग्रहण कृत्या प्रथमालयति, कियत्प्रमाणा पुनः प्रथमालिका करोत्यसौ?, द्विविधा
प्रथमालिका भवति-'छयणभिवखा दुविहा' उच्यते-कयलेभिक्षाभिश्च द्विविधा प्रथमालिका भवति, इदानीं जपन्योत्कृष्टतः
प्रमाणप्रतिपादनायाह-'जहणमुक्कोस तिसपण' यथासम्बन्धेन जपन्यतल्लय कवलास्त्रिहो वा भिक्षाः, उत्कृष्टतः पत्र क-
वला' पत्रा वा भिक्षाः । इदानीं तेन सहादेकेन किं यस्तु केतु पानकेतु गृह्यते ? का वा प्रथमालिकाकरणे यतना क्रियते ?,
एतत्प्रतिपादयन्नाह-

- एगत्थ होइ 'मसं यिहभंमि पडिग्गेहे दवं होइ । पाउग्गायरियाई मसे यिहण उ संसस ॥ २५१ ॥
एकस्मिन् पात्रके मरुं गृह्णाति द्वितीये च पत्रस्रहे द्रवं भवति । तथा 'पाउग्गायरियाई मसे'सि प्रायोग्यमाचार्या-
दीनामेकस्मिन् पात्रके मरुं गृह्यते 'यित्तिण उ संसस'द्वितीये तु मात्रकं संवट किञ्चित्पानक गृह्यते ॥

जइ रित्तो तो वयमत्तगंमि पठमालियाए करणं तु । ससत्तगहण दवदुल्लहे य तत्थेव ज पसं ॥ २५२ ॥

यदि रिक्तः संसक्तद्रवमात्रकस्ततस्तिन् प्रथमालिकायाः करणं, 'संसप्तगहणं'ति अथ तस्मिन् द्रवमात्रके संसक्तद्रवग्रहणं कृतं ततस्तत्रैव पात्रके यत्प्रान्तं तद्भुङ्क्ते । 'द्रवदुल्लभे य'ति अथ दुर्लभं मानकं तत्र क्षेत्रे ततश्च तत्रापि संसक्तमन्त्रके पान-काक्षणिके सति 'तत्थेव'ति तस्मिन्नेव भक्तपतद्वदे यत्प्रान्तं तद्वस्तेनाकृष्यान्यस्मिन् हस्ते कृत्वा समुद्दिशति । एवं चासौ सङ्घाटकः प्रथमालिकां करोति—

अन्तरपल्लीगहिअं पढमागहिं वं सव भुंजेज्जा । धुवलंभसंखडीयं व जं गहिअं दोसिणं वावि ॥ २५३ ॥
अन्तरपल्ली-तस्माद्भ्रातापरतो योऽन्य आसन्नग्रामस्तत्र यद्गृहीतं तद्भुङ्क्ते, पुनस्तत्तत्र क्षेत्रातिक्रान्तत्वादभोज्यं भवति, 'पढमागहिअं व'ति प्रथमायां वा पौरुष्यां यद्गृहीतं तत्सर्वं भुङ्क्ते, तृतीयपौरुष्यामकरण्यं यतस्तद्भवति । 'धुवलंभो संखडी-यं व' अथवा धुवो वा-अवदयभावी-अत्र सङ्खड्यां लाभो भविष्यतीति मत्वा, ततश्च यद्गृहीतं 'दोसिणं वावि' पर्युपितमन्नं तत्सर्वं भुङ्गते ॥

दरहिंदिए व भाणं भरिअं भोच्चा पुणोचि हिंदिज्जा । कालो चाऽहक्कमई भुंजेज्जा अन्तरं सव ॥ २५४ ॥
अर्द्धहिण्डिते वा यत्पात्रकं गृहीतं तद्भुतं, ततश्च तद्भुक्त्वा पुनरपि हिण्डेत । 'कालो वाऽतिक्रमति'ति भोजनकालो वा प्रयजितानामतिक्रामति यावदसौ तद्भुक्तं गृहीत्वा व्रजति ततश्चान्तराल एव सर्वं भुक्त्वा प्रविशति ।

एसो उ चिही भणिओ तंमि वसंताण होइ खेतंमि । पडिलेहणंमि इत्तो चोळुं अप्पक्खरमहत्थं ॥ २५५ ॥
एष विधिः 'भणितः' उक्तस्तस्मिन् क्षेत्रे वसतां भवति, प्रतिलेखनामपीत ऊर्ध्वं वक्ष्ये, किंविशिष्टाम् ?-अल्पाक्षरां

महार्थी चेति । एकं स्थानस्थितद्वारं, तत्प्रतिपादनाच्च व्याख्यातेयं गाथा, यद्युत "सिंगारविधितियसही ततिय सण्णी" इत्येवमादिका, तत्प्रतिपादनाच्चोक्तं अनेके प्रत्युपेक्षकाः, तत्प्रतिपादनाच्चोक्तं प्रत्युपेक्षकारमिति, तत्र यदुक्तम्—“एत्तो, पडिलेहण दुच्छं” तामिदानीं व्याख्यानयन्माह—

दुचिहा खलु पडिलेहा छवमत्थाणं च केवलीणं च । अर्द्धिमतार धाहिरिभा दुचिहा ववे य भावे य ॥ २५६ ॥
द्विविधा प्रत्युपेक्षणा भवति, कतमेन द्विविधेनेत्यत आह—छद्मस्थानां समन्धिना च, सा वैकैका द्विविधा-
अन्यन्तरा धाया च, याऽसौ छद्मस्थानां सा द्विविधा—धाया अभ्यन्तरा च, या च केवलिनो साऽपि अभ्यन्तरा धाया च ।
‘ववे य भावे य’ इति याऽसौ धाया प्रत्युपेक्षणा सा द्रव्यविषया, याऽप्यभ्यन्तरा सा भावविषयेति । तत्र कैयलिप्रत्यु-
पेक्षणा प्रतिपादयन्माह—

पाणेहि उ तससा पडिलेहा होइ केवलीणं तु । संसत्तमसंसत्ता छवमत्थाणं तु पडिलेहा ॥ २५७ ॥

प्राणिभिः सत्तकं यद्रव्यं तद्विषया प्रत्युपेक्षणा भवति केवलिनो, ‘संसत्तमसंसत्ता’ इति सत्तकद्रव्यविषया असत्तकद्रव्य-
विषया च छद्मस्थाना प्रत्युपेक्षणा भवतीति । आह—‘यथोपन्यासस्तथा निर्देश’ इति न्यायात्प्रथमं छद्मस्थाना व्याख्यातुं
युक्तं पश्चात्केवलिनमिति, उच्यते, प्रधानात्केवलिनो प्रथमं न्यास्या कृत्वा पश्चाच्छद्मस्थानमिति, आह—तत्कथं प्रथम-
मेवमुपन्यासो न कृतः? इति, उच्यते, तत्पूर्वका. केवलिनो भवन्तीत्यस्यार्थस्य ज्ञापनार्थमिति ॥ अनेन वा कारणेन केव-
लिनः प्रत्युपेक्षणां कुर्वन्तीति प्रतिपादयन्माह—

संसज्जइ धुवमेअं अपेहिअं तेण पुव्व पडिलेहे । पडिलेहिअंपि संसज्जइत्ति संसत्तमेव जिणा ॥ २५८ ॥
‘संसज्जयेते’ प्राणिभिः सह संसर्गमुपयाति ‘धुवं’ अत्रइयं ‘एतत्’ वखादि अप्रत्युपेक्षितं सत् तेन पूर्वमेव केवलिनः प्रत्यु-
पेक्षणां कुर्वन्ति, यदा तु पुनरेवं संबिद्रेते-इदमिदानीं वखादि प्रत्युपेक्षितमपि उपभोगकाले संसज्जयेते तदा ‘संसत्त-
मेव जिण’ति संसक्तमेव ‘जिनाः’ केवलिनः प्रत्युपेक्षन्ते न त्वनागतमेव, पल्लिमन्थदोषात् । उक्ता केवलिद्रव्यप्रत्युपेक्षणा,
इदानीं केवलिन एव भावप्रत्युपेक्षणां प्रतिपादयन्नाह—

नाज्जण वेयणिज्जं अइवहुअं आउअं च थोवागं । कम्मं पडिलेहेउं वच्चंति जिणा समुग्घायं ॥ २५९ ॥
ज्ञात्वा ‘वेदनीयं’ कर्म अतिप्रभूतं तथाऽऽयुक्तं च स्लोकं कर्म ‘प्रत्युपेक्ष्य’ ज्ञात्वेत्यर्थः, किमित्यत आह—
‘वच्चंति जिणा समुग्घायं’ ‘जिनाः’ केवलिनः समुद्घातं व्रजन्ति, अत्र च भावः—कर्मण उदयः आदयिको भाव इत्यर्थः ।
उक्ता केवलिभावप्रत्युपेक्षणा, इदानीं छद्मस्थद्रव्यप्रत्युपेक्षणामाह—

संसत्तमसंसत्ता छउमत्थाणं तु होइ पडिलेह्वा । चोयग जह आरक्खी हिंइतिताहिंइया चेव ॥ २६० ॥
‘संसत्त’ति संसक्तद्रव्यविषया असंसक्तद्रव्यविषया च छद्मस्थानां भवति प्रत्युपेक्षणा, अत्र चोदक आह—युक्तं तावत्
संसक्तस्य वखादेः प्रत्युपेक्षणाकरणं, असंसक्तस्य तु कस्मात् प्रत्युपेक्षणा क्रियते ? आचार्य आह—यथा आरक्षकयोर्हिण्डि-
ताहिण्डितयोर्यथासङ्गेन प्रसादविनाशौ संजातौ तथाऽत्रापि द्रष्टव्यं, तथाहि—किञ्चित्तरं, तस्य राया, तेन चोरनिगहणत्वं
आरक्खिओ ठविओ, सो एणं दिवसं हिंडइ वीए तइए हिंडंतो चोरं न किञ्चि पासति ताहे छितो निधिणो, चोरेहिं आग-

मित्रं जहा धीसत्यो जाओ आरक्खिओ, ताहे एकदियसेण सयं नगर मुढं, ताहे नागरा उट्टिआ मुढा, तो राया भणइ-
 घाहरह आरक्खिअं, घाहिता पुच्छितो-किं तुमए अज्जाहिंदिअ [न] नगरो, सो भणति-न हिंदिअं, ताहे रुढो राया भणइ-
 जइ नाम पंचिप दिवसे चोरोहिं न मुढं सो ताण चैव गुणो, तए पुण पमाय करितेणं मुसाधिअं, ततो सो निगहिओ
 राइणा, अण्णो पढविओ, सो पुण जइ न दिक्खति चोरे तहवि रत्तिं सयलं हिंदिअ, अह तत्थ एगदियसे अण्णरत्थाए
 गय नाऊण चोरोहिं खत्त खणिअं, सो य नगरओ रायवले खबडिओ, राइणा पुच्छिओ आरक्खिओ-जहा तुमं हिंदिअसि ?,
 सो भणइ-आमं हिंदिअसि, ताहे राइणा लोगो पुच्छिओ भणइ-आमं हिंदिअसि, ताहे सो निर्दोसो कीरति । एव चैव राय-
 तथाणीया तित्थयरा आरक्खिअत्थाणीया साइ वयगरणं नगरत्थाणीअ कुंयुकीढीयत्थाणीया चोरा जाणदं सणचरित्तणि
 हिरण्णत्थाणीयाणि संसारो वढो । एवं केणवि आयरिएण भणितो सीसो दियसे पढिलेइइ, जाहे न पेच्छइ ताहे
 न पढिलेइइ, एव तत्त अपढिलेइतत्त सो संसत्तो वयही ण सफो सोहेइ, ततो तेणं तित्थयराणा भग्गा, तं च दयं अपरिभोग
 जायं, एव अण्णो भणितो, तेण य सय कयं तित्थयराणा य कया, एव परिभोगं जाय ॥ अमुमेयार्थं गाथायामुपसहरत्ताह-
 तित्थयरा रायाणो साह आरक्खिअ भंदगं च पुरं । तेणसरिसा य पाजा तिगं च रयणा भवो वढो ॥ २३१ ॥

उक्ता छद्मस्थविषया द्रव्यप्रत्युपेक्षणा, इदानीं भावप्रत्युपेक्षणां प्रतिपादयन्नाह—

किं कय किं वा सेसं किं करणिअं तवं च न करेमि । पुद्गावरत्तकाले जागरमो भायपडिलेहा ॥ २३२ ॥

सुगमां ॥ नवरं 'पुद्गावरत्नाकाले'सि पूर्वरात्रकाले रात्रिप्रहरद्वयस्याद्यस्यान्ता-उपरिष्टादपररात्रकालस्तस्मिन् जाग्रतः-
चिन्तयतः । एवमुक्ता छद्मस्थविषया भावप्रत्युपेक्षणा, तद्भणनाच्च भणिता प्रत्युपेक्षणा, इदानीं प्रत्युपेक्षणीयमुच्यते,
तत्प्रतिपादयन्नाह—

ठाणे उवगरणे या थंडिलउवथंममगपडिलेहा । किंसाई पडिलेहा पुघणहे चेष अवरणहे ॥ २६३ ॥
'स्थानं' कायोत्सर्गादि त्रिविधं वक्ष्यति, तथा 'उपकरणं' पात्रकादि 'स्थण्डिलं' यत्र कायिकादि क्रियते, 'अवष्टम्भनं'
अवष्टम्भस्तत्प्रत्युपेक्षणा 'मार्गः' पन्था, यदेतत्पञ्चकमुपन्यस्तम्, एतद्विषया प्रत्युपेक्षणा भवति । 'किंसाई पडिलेहा पुघणहे'
किमादिका प्रत्युपेक्षणा पूर्वाह्णे ? , मुखवस्त्रिकादिकेति, अपराह्णे किमादिका ? , तत्रापि मुखवस्त्रिकादिका । द्वारगाथेयं,
भाष्यकारः प्रतिपदं व्याख्यानयति, तत्र सामान्येन तावत्सर्वाण्येव द्वाराणि व्याख्यानयन्नाह—

ठाणनिसीयतुयट्ठणउवगरणाईण गहणनिक्खेवे । पुघं पडिलेहे चक्खुणा उ पच्छा पमज्जेज्जा ॥ १५१ ॥ (भा०)
स्थानं—कायोत्सर्गस्तं कुर्वन् प्रथमं चक्षुषा प्रत्युपेक्षते पश्चात्प्रमार्जयति, तथा निपीदनम्—उपविशनं त्वग्वर्तनं—स्वपनं
तथोपकरणादीनां ग्रहणे निक्षेपे च, आदिग्रहणात्स्थण्डिलमवष्टम्भश्च गृह्यते, एतानि सर्वाण्येव पूर्वं चक्षुषा प्रत्युपेक्ष्यन्ते
पश्चाद्रजोहरणेन प्रमृज्यन्ते । इदानीमेतामेव द्वारागाथां विशेषेण व्याख्यानयन्नाह—

उहुनिसीयतुयट्ठण ठाणं तिविहं तु षोड नायधं । उहुं उच्चाराई गुरुमूलपडिक्कामगम्म ॥ १५२ ॥ (भा०)
तत्र स्थानं त्रिविधं ज्ञातव्यं—ऊर्ध्वस्थानं निपीदनस्थानं त्वग्वर्तनास्थानं च, तत्राथमूर्ध्वस्थानं व्याख्यानयन्नाह—'उहुं

उद्याराई' ऊर्ध्वस्थानकं कायोत्सर्गं, स बोद्धारादीन् कृत्वा, आपिग्रहणात्मश्रयण कृत्वा, ततश्च गुरुमूले आगत्य प्रतिका-
मत , काम् !-ईर्यापथिका प्रतिकामतो भवति ऊर्ध्वस्थानम् ॥

पक्षे उस्सासाई पुरतो अधिणीय मगभो वाऊ । निफलमपवेसवज्जण भायासण्णे गिलाणाई ॥ १५३ ॥ (भा०)
कायोत्सर्गं च कुर्वता आचार्यपक्षके-पक्षप्रदेशे न स्यात्तव्य, यतो गुरुच्युत्सेनाभिहन्यते, नापि पुरतः स्यात्तव्यं, यतः
पुरतोऽयिनीतस्यमुपजायते गुरुमाच्छाद्य सिद्धतो, नापि मार्गतो-गुरोः पृष्ठतो यतो गुरोर्यायुनिरोधेन ग्लानता भवति,
वायुरपानेन निर्गच्छति, कथं पुनः स्यात्तव्य !, तत्र निष्क्रमप्रवेशस्थान यर्जयित्वा कायोत्सर्गं करोति, 'भायासर्गे'ति य
उद्यारादिना पीडितः स च निर्गमे रुद्धे सञ्ज्ञानिरोधं करोति, ततश्च ग्लानता भवति, अथ निर्गच्छति ततः कायोत्सर्गमग्नम् ॥
भारे वैपणलमगुणहृदुपतिपायछिद्वणे कलहो । अद्यायाहे ठाणे सागारपमज्जणा जयणा ॥ १५४ ॥ (भा०)

तथा च मार्गे कायोत्सर्गकरणे एते दोषाः, भिषामदित्या कश्चिदायात साधु, स भारे सति यदि प्रतिपालयति ततो
वेदना भवति, तथा क्षपकः कश्चिन्नफ गृहीत्याऽऽयातस्तथाऽन्य वृण्यसतत आयात, जनयोर्द्वयोरपि प्रतिपालयतोः
सतीर्थयासक्ष्ण मूर्च्छापरितापी भवत , क्षपकस्य मूर्च्छा वृण्यतसस्य परिताप , अथैते कायोत्सर्गं छित्त्वा प्रविशन्ति ततः
परस्परं कलहो भवति, तस्मादव्यावाधे स्थाने कायोत्सर्गः कर्त्तव्यः एतद्दोषमयात् । 'सागारपमज्जणा जयण'ति, यदा तु
पुनः सागारिको भवति कायोत्सर्गं क्षुब्धतस्तदाऽप्रमार्जनमेव करोति, यतनया वा प्रसार्जयति, कथं !, रजोहरणवाद्यनिपद्यया

प्रमृज्य कायोत्सर्गस्थानं ततस्तां निषद्यां सागारिकपुरत एकान्ते मुञ्चति, गते च तत्र गृह्णाति । उक्तमूर्द्धस्थानं, इदानीं निषीदनास्थानं प्रतिपादयन्नाह—

संढास पमज्जित्ता पुणोचि भूमिं पमज्जिआ निसिंए । राओ य पुवभणिअं तुयट्ठणं कप्पई न दिवा ॥१५५॥ (भा०)
सण्डासं-जङ्घेवोरिन्तरालं प्रमृज्य उत्कुडुकः स्थित्वा पुनर्भुवं प्रमृज्य निषीदेत् । उक्तं निषीदनास्थानं, इदानीं त्वगवर्तनास्थानमुच्यते, रात्रौ पूर्वोक्तमेव त्वगवर्तनं न कल्पते, नोक्तं भगवद्भिः, किं सर्वथैव न कल्पते ? इति, न इत्याह—

अद्धाणंपरिस्संतो गिलाणवुट्ठा अणुणवेत्ताणं । संथारुत्तरपट्ठो अत्थरण निवज्जणाऽऽल्लोगं ॥ १५६ ॥ (भा०)

अद्धानपरिश्रान्तस्तथा ग्लानो वृद्धश्च, एते त्रयोऽप्यनुज्ञाप्याचार्यस्ततश्च संस्तारकोत्तरपट्ठौ आस्तीर्य 'निवज्जणं' ति स्वपन्ति 'आलोकं' न्ति सावकाशं मुक्त्वाऽभ्यन्तरे स्वपन्ति, मा भूत् सागारिकस्य शङ्का स्यात्, यदुत्-नूनं रात्रौ सुरतप्रसङ्गे स्थितोऽयमासीत्, कुतोऽन्यथाऽस्य निद्रेति ? । त्वगवर्तनास्थानमुक्तं, तत्प्रतिपादनाच्च स्थानद्वारमुक्तम् । इदानीमुपकरणप्रतिपादनायाह—
उचगरणार्हयाणं गहणे निक्खेवणे य संकमणे । ठाण निरिक्खपमज्जण काउं पडिलेहए उवर्हिं ॥१५७॥ (भा०)

उपकरणादीनां 'ग्रहणे' आदाने यत्स्थानं तन्निरीक्ष्य-निरूप्य प्रमृज्य च उपधिः प्रत्युपेक्षणीय इत्यत्र संबन्धः, तथा उपकरणादीनां च निक्षेपणे च यत्स्थानं तन्निरीक्ष्य प्रमृज्य चोपधिः प्रत्युपेक्षणीयः, तथा उपकरणादीनामेव यत्संक्रमणं-स्थाना-स्थानान्तरसंक्रमणं तस्मिन् यत्स्थानं तन्निरीक्ष्य प्रमार्जनं कृत्वा उपधिं प्रत्युपेक्षेत, योऽयमादिशब्दः अयमुपधिप्रकार-

प्रतिपादनार्थः । वपकरणादेर्मह्यनिष्ठेष्वसंक्रमणेषु यस्यान तस्य निरीक्षणप्रमार्जनमुक्तं, इदानीमुपकरणप्रत्युपेक्षणा-
प्रतिपादनायाह—

उद्यगरेण वत्थपाए वत्थे पडिलेहणं तु वोच्छामि । पुण्णहे अवरण्हे सुहणंतगमाह पडिलेहा ॥ १५८ ॥ (भा०)
उपकरणप्रत्युपेक्षणा द्विविधा—‘वत्थे पाए’सि वस्त्रविषया पात्रविषया चेति, तत्र तावद्वस्त्रविषया प्रत्युपेक्षणा उच्यते,
यतः प्रमज्जतः प्रथमं वस्त्रोपकरणमेव दीयते न पात्रोपकरणं, सा च वस्त्रप्रत्युपेक्षणा कस्मिन् काले भवतीत्यत आह—
‘पुण्णहे अवरण्हे’ पूर्वोक्ते वस्त्रप्रत्युपेक्षणा भवत्यपराहे च, किमादिका पुनः प्रत्युपेक्षणा भवतीत्यत आह—‘सुहपोत्तीयमादि
पडिलेह’सि मुसयत्तिका आवी यस्या प्रत्युपेक्षणायाः सा मुसयत्तिकादिका प्रत्युपेक्षणा, कदा, पूर्वोक्तेऽपराहे चेति, तत्र
मुख्यत्त्रिकाऽऽदियत्त्रप्रत्युपेक्षणायामयं विधिः—

बहुं थिरं भतुरिभं सप ता पत्थं पुण पडिलेहे । तो विइजं पप्फोठे तइय च पुणो पमज्जेज्जा ॥ २६४ ॥

तत्र वस्त्रोर्ध्वं कायोर्ध्वं च आचार्यमतेन भविष्यति, चोदकमतेन पश्यमाणं, तत्र वस्त्रोर्ध्वं कायोर्ध्वं च यथा भवति तथा
प्रत्युपेक्षेत, ‘थिरं’ति यथास्थितं सुगृहीत कृत्वा प्रत्युपेक्षेत, ‘भतुरिय’ति अत्यरित स्तिमित प्रत्युपेक्षेत—निरीक्षेत, ‘सप’ति
सर्व—कुत्त्र यत्त्र तावत्पूर्व—प्रथम प्रत्युपेक्षेत—चक्षुषा निरीक्षेत, एव तावदर्यागभागाः, परभागोऽपि परावृत्त्य एवमेव चक्षुषा
निरीक्षेत, ‘तो विइयं पप्फोठे’सि ततो द्वितीयाया वाराया प्रस्फोटयेद्वस्त्रं पद् पुरिमाः कर्त्तव्या इत्यर्थः, ‘तइयं च पुणो
पमज्जेज्ज’सि तृतीयायां वाराया हस्तगतान् प्राणिनः प्रमार्जयति । इदानीमेनामेव गाथां भाष्यकारो व्याख्यानयन्नाह—

वस्थे कांउडुंमि अं परंवयणठिओ गंहाय दसियंते । तं न भवति उडुडुओ तिरिअं पेहे जह विलित्तो ॥१५९॥ (भा०)

सत्रोर्द्धं द्विधा-वस्त्रोर्द्धं कायोर्द्धं चेति, अस्मिन्नुक्ते 'परवयणं'ति परः-चोदकस्तस्य वचनं परवचनं, किं तद् ? इत्याह, 'ठिओ गहाय दसियंति'ति स्थितस्य-ऊर्द्धस्य गृहीत्वा दशान्ते वस्त्रं प्रस्फोटयतः कायोर्द्धं च वस्त्रोर्द्धं च यथा भवति, एवमुक्ते सत्याचार्य आह-'तन्न भवति' तदेतन्न भवति यच्चोदकेनाभिहितं, कुतः ? यस्मात् 'उडुडुओ तिरिअं पेहे' उडुडुकस्थितस्तिर्यक् प्रसार्य वस्त्रं प्रत्युपेक्षेत, एतदेव च नः कायोर्द्धं वस्त्रोर्द्धं च, नान्यत्, यथा चन्दनादिना विलिप्ताङ्गः परस्परमङ्गानि न लगयति एवं सोऽपि प्रत्युपेक्षते, ततश्चैवमुडुडुकस्य कायोर्द्धं भवति, तिर्यक्प्रसारितवस्त्रस्य च वस्त्रोर्द्धं भवति । 'उडुं'ति भणिअं, इदानीं स्थिरादीनि पदानि भाष्यकार एव व्याख्यानयन्नाह-

घेयुं थिरं अतुरिअं ति भागवुद्धीय चक्खुणा पेहे । तो विइयं पप्फोडे तइयं च पुणो पमज्जेजा ॥१६०॥ (भा०)

गृहीत्वा 'स्थिरं' निविडं-दृढं वस्त्रं ततः प्रत्युपेक्षेत 'अत्वरितं' स्तिमितं प्रत्युपेक्षेत, 'ति भागवुद्धि'ए'ति भागवय-बुद्ध्या इत्यर्थः, चक्षुषा प्रत्युपेक्षेत, ततो द्वितीयवारायां प्रस्फोटयेत् तृतीयवारायां प्रमार्जयेदिति पूर्ववत् । इदानीं प्रत्युपेक्षणां कुर्वता इदं कर्त्तव्यम्-

अणञ्चाविअं अवलिअं अणाणुबंधिं अमोसलिं चेव । छप्पुरिमा नव खोडा पाणी पाणपमज्जनं ॥ २६५ ॥
तत्र प्रत्युपेक्षणां कुर्वता यस्त्रमात्मा वा न नर्त्तयितव्यः, तथा अवलितं च वस्त्रं शरीरं च कर्त्तव्यं, 'अणाणुबंधि'न्ति न अनुबन्धः अननुबन्धः सोऽस्मिन्नस्तीति अननुबन्धि प्रत्युपेक्षणं नानंवरतमाखोटकादि कर्त्तव्यं सान्तरं-सविच्छेदमित्यर्थः,

‘अमोसलि’न्ति न मोसली क्रिया यस्मिन् प्रत्युपेक्षणे तदमोसलि प्रत्युपेक्षणं, यथा मुचलंशदिति ऊर्ध्वं छगति अपस्तिर्यक् च, न एवं प्रत्युपेक्षणा कर्त्तव्या, किन्तु यथा प्रत्युपेक्षमाणस्य ऊर्ध्वं पीठिषु न छगति न च तिर्यङ्गुठे न च भ्रूमी तथा कर्त्तव्यं । ‘छप्पुरिमा’ सत्र दत्तं चतुषा निरूप्य-अर्वागभागे निरूप्य त्रयाः पुरिमाः कर्त्तव्याः, तथा परावर्त्य-परभागे निरूप्य पुनरपरेऽपि त्रयः पुरिमा-कर्त्तव्याः, एवं पतेषु पुरिमाः, पञ्चाराः प्रस्फोटनानीत्यर्थः, ‘नख लोख’चि नय दाराः खोटका-कर्त्तव्याः पाणेरुपरि ‘पाणी पाणपमज्जनं ति प्राणिनां-जुज्ज्यादीनां पाणौ-इस्ते प्रमार्जनं नयेय दाराः कर्त्तव्याः । इय दारगाथा, इदानीं भाष्यकारः पूर्वाह्णं व्याख्यानयन्नाह—

परपे अप्पार्णंमि अ य उइ अणयापिअं अयस्सिअं च । अणुयंयि निरंतरया तिरिउइह य घट्टणा मुसली॥१६१॥भा०

पत्ते आत्मनि चेत्यनेन पदद्वयेन भद्रकचतुष्टयं सूचितं भवति, ततश्चानेन प्रकारेण अनसर्गवितं चतुर्धा भवति, कथं ? परपे अणयापिअं अप्पार्णं च अणयापिअं एगो भगो १, तथा दत्तं अणयापिअं अप्पार्णं च अणयापिअं २, तथा दत्तं एव अणयापिअं अप्पार्णं अणयापिअं ३, तथा दत्तं अणयापिअं अप्पार्णं अणयापिअं ४, एतच्चतुर्थो, परपे पदमो भगो मुद्धो । एव अपिअंयि-अयलितेऽपि कत्वारो भद्राः, यथा दत्तं अयलितं अप्पार्णं च अयलितं एगो १, तथा दत्तं अपिअं अप्पार्णं च यलितं २, तथा अप्पार्णं अयलितं दत्तं यलितं ३, अप्पार्णंयि यलितं दत्तंयि यलितं ४, एतद्यपि पदमो भगो मुद्धो । ‘अणुयंयि निरंतरय’सि अनुयन्धो निरन्तरतोच्यते, ततश्च न च अनुबन्धेन-निरन्तर्येण प्रत्युपेक्षणा कर्त्तव्या । इदानीममोसलिं व्याख्यानयन्नाह—‘तिरिउइह य घट्टणा मुसली’चि त्रिविधा मुसली-तिर्यङ्गद्वया १ ऊर्ध्वपट्टना २ अधो-

घट्टना इ चेति, तत्र प्रत्युपेक्षणां कुर्वन् वस्त्रेण तिर्यक् कुट्यादि घट्टयति उद्ध्वं कुट्टिकादिपटलानि घट्टयति अधो भुवं घट्टयति, एवं न मुशली-न किञ्चित्प्रत्युपेक्षणां कुर्वन् वस्त्रेण घट्टयति । इदं तावत्पूर्वोक्तमनर्त्तापितादि कर्त्तव्यं, इदं तु वक्ष्यमाणं न कर्त्तव्यं, किं तद् ? इत्याह—

आरभडा सम्मदा वज्जेयवा य मोसली तइया । पफ्फोडणा चउत्थी विक्खित्ता वेइया छट्ठा ॥ २६६ ॥
'आरभड'ति आरभटा प्रत्युपेक्षणा न कार्या, 'सम्मद'ति समर्दा न कार्या, वर्जनीया च मोसली तृतीया, प्रस्फोटना चतुर्थी, विक्षिप्ता पञ्चमी वर्जनीया, वेदिका षष्ठी वर्जनीयेति द्वारागाथेयं । इदानीं प्रतिपदं भाष्यकारो व्याख्यानयति,

तत्राद्यावयवव्याचिख्यासयाऽऽह—

वितहकरणे च तुरिअं अणणं अणणं च गेणहणाऽऽरभडा । अंतो व होज्ज कोणा निसियण तत्थेव संमहा ॥ १६७ ॥ (भा०)
वितथं-विपरीतं यत्करणं तदारभडाशब्देनोच्यते, सा चारभटा प्रत्युपेक्षणा न कार्या, विपरीता प्रत्युपेक्षणा न कार्येत्यर्थः, वा-विकल्पे, इयं वाऽऽरभटोच्यते यदुत त्वरितः-आकुलं यदन्यान्यवस्त्रग्रहणं तदारभटाशब्देनोच्यते, सा च प्रत्युपेक्षणा न कार्या, त्वरितमन्यान्यवस्त्रग्रहणं न कर्त्तव्यमित्यर्थः । "आरभडे"ति भणिअं, इदानीं समर्दा व्याख्यायते, तत्राह-अंतो व होज्ज कोणा निसियण तत्थेव संमहा अन्तः-मध्यप्रदेशे वस्त्रस्य संवलिताः कोणा यत्र भवन्ति सा समर्दोच्यते, सा प्रत्युपेक्षणा ताहशी न कार्या, 'णिसीयण तत्थेव'ति तत्रैव-उपधिकायां उपविश्य यत्प्रत्युपेक्षणाकरणं सा वा समर्दोच्यते, सा च न कर्त्तव्येति । "सम्मद"ति भणिअं, इदानीं मोसलीवर्जनप्रतिपादनायाह—

मोसलि पुव्विदिट्ठा पप्फोदणं रेणुगुणं चेष । विक्खेवं तुक्खेवो वेइयणं च छ दोसा ॥ १६३ ॥ (भा०)
 मोसली पूर्वमयोषिष्ठा-पूर्वमेव भणितेत्यर्थः "मोसलि"ति गर्भ, इदानीं पप्फोदणसि व्याख्यायते- 'पप्फोदणं रेणुगुणं चेष'
 वेय' प्रकरणेन धूननं-स्फोटनं तत्रेणुगुणित्तत्वेन धूलस्य करोति, यथाऽन्यः कश्चिद्गृहस्थः रेणुना गुण्डितं स्रक्खं प्रस्फोटयति
 एवमसागपि, इयं च न कर्त्तव्या । 'पप्फोदण'ति गर्भ, "विक्खेवं तुक्खेवो" विक्षेपोऽपि तु तां विद्धि
 यत्र दलस्यास्यत्र क्षेपणं, एतदुक्तं भवति-प्रतिदलवित्वा यत्रमन्यत्र जयनिकादौ क्षिपति, अथवा विक्षेपो-दलप्रालाना-
 मूर्ध्नि परस्त्रेपणं स लक्ष्यते, स च प्रत्युपेक्षणायां न कर्त्तव्यः । "विक्खेवं"ति गर्भ, "वेदिय"ति व्याख्यायते, तत्राह-
 'वेदिअपणं च' वेदिका पत्रप्रकारा, तंजहा-उदयेइया अहोवेइया तिरिअयेइया तुहअवेइया एणअवेइया, तस्य उदयेइया
 लयति अण्णुयाणं हत्थे काऊण पडिलेइइ, अहोयेइया अहो अण्णुयाण हत्थे काऊण पडिलेइइ, तिरियेइया तंठासमण्णे हत्थे
 अऊण पडिलेइइ, तुहतोवेइया पाहाणं अतरा दोषि अण्णुणा काऊण पडिलेइइ, एणतोवेइया एणअण्णुअं, पाहाणं
 अंतरे काऊण पडिलेइइ, इदं वेदिकापत्रकं प्रत्युपेक्षणां कुर्यता न कर्त्तव्यम् । 'छ दोसा' इति एत आरमटादयः पत्र दोषाः
 प्रत्युपेक्षणायां न कर्त्तव्या इति । तथा एते च दोषाः प्रत्युपेक्षणायां न कर्त्तव्या-
 पसिबिल पलंब लोला एगामोसां अणेगस्त्वधुणा । कुणइ पमाणपमायं संकियगणणोच्चगं कुब्जा ॥ १६७ ॥
 पसिदिलं-दृढं न गृहीतं 'पलंब'ति प्रलम्बमानाच्छतं गृहीतं तंतच्च प्रलम्बते, 'लोला'इति मूर्धौ लोलते हस्ते वा पुनः पुनर्लो-
 लयति प्रत्युपेक्षयन् । लोलसि गर्भ, 'एगामोस'ति मज्जे गहिऊण हत्थेहि कत्थं घसंतो तिमगावसेसं जाव नेइ दोहि वा पासेहि

जाव गेणहणा इत्यर्थः, अहवा तिहिं अंगुलीहिं घेत्तवं तं एक्काए चैव गेणहइ, अहवा 'णेगामोसा' इति केचित्पठन्ति, तत्र न एके आ-
मर्शाः अनेकामर्शाः, अनेकस्पर्शा इत्यर्थः। 'अणेगरूवधुणण'त्ति अणेगपगारं कं पेइ, अथवा अणेगाणि चत्याणि एगओ काऊण
धुणइ। तथा 'कुणइ पमाणपमायं'त्ति पुरिमेपु खोटकेपु वा यत्प्रमाणमुक्तं तत्र प्रमादं करोति, एतदुक्तं भवति-तान् पुरिमादीन्
ऊनानधिकान् वा करोति, 'संकिनगणणोवगं कुल्ल'त्ति शङ्किता चासौ गणना च शङ्कितगणना तां शङ्कितगणनामुपगच्छति
या प्रत्युपेक्षणा सा शङ्कितगणनोपगा तामेवंगुणविशिष्टां न कुर्यात्, एतदुक्तं भवति-पुरिमादयः शङ्किता-न जानाति कियन्तो
गता इति ततो गणनां करोति, अथवाऽनाभोगात् शङ्किते सति गणनोपगा-गणनामुपगच्छतीति गणनोपगा तां गणनोपगा-
गणनायुक्तां प्रत्युपेक्षणां करोति पुरिमादीन् गणयन्नित्यर्थः। द्वारगाथेयम्, इदानीं भाष्यकारः प्रतिपदं व्याख्यानयन्नाह—
पसिढिलमघणं अतिराइयं च विसमगहणं व कोणं वा। भूमीकरलोलणया कहुणगहणेक्कआमोसा ॥ १६४ ॥ (भा०)
प्रशिथिलं-अघनं अदृढं गृह्णाति 'अतिरायितं वा' अताडितं वा प्रशिथिलमुच्यते। 'पसिढिले'त्ति गयं, पलंबत्ति
भण्यते-'विसमगहणं व कोणं'त्ति विषमग्रहणे सति लम्बकोणं भवति वस्त्रं। 'पलंब'त्ति गयं, लोला भण्यते, तत्राह-'भूमी-
करलोलणया' भूमी लोलयति करे-हस्ते वा लोलयति प्रत्युपेक्षमाणः। 'लोले'त्ति गयं, एगामोसत्ति भण्यते, तत्राह-'कहु-
णगहणेगआमोसा' मध्ये वस्त्रं गृहीत्वा तावदाकर्षणं करोति यावन्निभागशेषजातग्रहणं जातं, इयं 'एगामोसा' एकाधर्षणमि-
त्यर्थः, अथवाऽऽकर्षणे ग्रहणे चानेकं आमोसा अनेकानि स्पर्शनानि, एतदुक्तं भवति-तद्वत्त्वमनेकधा स्पृशति ॥ एगामोसत्ति
गयं 'अणेगरूवधुणण'त्ति भण्यते—

धुणणा तिष्ठ परेणं यद्गणि वा चेत्तु पदार्थं धुणइ । खोटणपमज्जणासु य संकियगणणं करि पमाई ॥ १६५ ॥ (भा०)
 'धुनना' कम्पना 'प्रयाणा' पुरिमाणा परत इति यत्तुर्कं तदेकवत्त्वापेक्षया, यद्गणि वा गृहीत्वा यस्माणि 'एकीकृत्य'
 योगपद्येन 'धुनाति' प्रस्फोटयति । 'अणेगधुणण'चि मणिजं, "कुण्डपमाणे पमायं"ति भण्णइ, तत्राह—'खोटणपम-
 ज्जणासु य' खोटकेषु नवसु प्रमार्जनासु च नवसु प्रमादं करोति । "कुण्डपमाणे पमायं"ति गय, "संकिप गणणोवगं"ति
 भण्णइ, तत्राह—'संकियगणणं करि पमाई' शङ्किते सति गणनां करोति य प्रमादी भवति, एवमियमित्यर्थभूता प्रत्युपेक्षणा न
 कर्तव्येति स्थितं । किंवदिशिष्टा पुनः कर्तव्या इति, अत आह—

अणूणाइरिस्सपडिलेहा, अधिवयासा तदेव य । पढमं परं पस्तथं, सेसाणि अ भव्यसत्थाणि ॥ २६८ ॥

अन्यूनान्तिरिक्ता अविपर्यासेन प्रत्युपेक्षणा कर्तव्या, एभिश्च त्रिभिः पदैरष्टौ भङ्गाः सूचिताः तेषां त्रैषा स्थापना—
 एतेषा प्रथमं परं मध्यस्त त्रैषाणि तु 'अप्रचास्तानि' अनादेयानि । इदानीं माध्यकारः शुद्धाशुद्धप्रवर्णनायाह—

नवि ऊणा नवि रिस्ता अधिवयासा उ पढमजो सुद्धो । सेसा एोइ असुद्धा उवरिह्हा सत्त जे भंगा १६६ (भा०)

नवि न्यूना नाप्यतिरिक्ता अविपर्यासेण च, अय प्रथमो भङ्गः शुद्धः, तेषां सुगमं । इदानीं ये ततोऽशुद्धाः सप्त
 भङ्गका प्रदर्शितास्त एव भवन्ति—

खोटपमज्जणवेला उ चेय ऊणादिभा मुणेयवा । अरुणायासग १ पुवं २ परोप्परं ३ पाणिपडिलेहा ४ ॥ २६९ ॥

खोटका यदि ऊना अधिका वा क्रियन्ते ततोऽशुद्धता भवति, प्रमार्जना च नवसत्त्वाया न्यूना अधिका वा

५५५

१५५

५१५

११५

५५१

१५१

५११

१११

क्रियते ततोऽशुद्धता भवति, वेलायां च न्यूनायामधिकायां वा प्रत्युपेक्षणायां क्रियमाणायामशुद्धा भङ्गका भवन्ति । एवं ते न्यूनाधिका भवन्ति विज्ञेयाः । आह-वेलायां न्यूनाधिकायां प्रत्युपेक्षणायां प्रत्युपेक्षणायां पुनर्वेलायां प्रत्युपेक्षणा कर्तव्या ? तत्र केचनाहुः-‘अरुणादावश्यकं पूर्वमेव कृत्वा ततः अरुणोद्गमनसलायां प्रत्युपेक्षणा क्रियते १, तत्र केचनाहुः-‘अरुणाचासग पुंघं’ अरुणादावश्यकं पूर्वमेव कृत्वा ततः अरुणोद्गमनसलायां प्रत्युपेक्षणा क्रियते १, अन्वे त्वाहुः-‘परोत्परं’ति परस्परं यदा मुखानि विभाव्यन्ते तदा प्रत्युपेक्षणा क्रियते २, कृत्वा ततः प्रत्युपेक्षणा क्रियते २, अन्ये त्वाहुः-‘पाणिपङ्क्तिहेहा’ यस्यां वेलायां पाणिरैला दृश्यन्ते तस्यां वेलायां प्रत्युपेक्षणा क्रियते ४ । सिद्धान्तवाधाह-अन्ये त्वाहुः-‘पाणिपङ्क्तिहेहा’ यस्यां वेलायां पाणिरैला दृश्यन्ते तस्यां वेलायां प्रत्युपेक्षणा क्रियते ४ । सिद्धान्तवाधाह-

एते उ अणाएसा अंधारे उगंगएविहु न दीसे । मुहरयनिसिज्जचोले कप्पतिगडुपट्टयुई सुरो ॥ २७० ॥
ते सर्व एव ‘अनादेशाः’ असत्पक्षाः, यतः ‘अंधारे उगंगएविहु न दीसे’ अन्धकारे प्रतिश्रये उद्गतेऽपि सूर्ये रेखा न दृश्यन्ते तस्मादसत्पक्षोऽर्थः, शेषं पक्षत्रयं सान्धकारत्वादेव दूषितं द्रष्टव्यं, तत्कस्यां पुनर्वेलायां प्रत्युपेक्षणा कार्या ? इत्यत आह-‘मुहरयनिसिज्जचोले कप्पतिगडुपट्टयुनि सुरो’ ‘मुख’ इति मुखवस्त्रिका ‘रय’ इति रजोहरणं ‘निसेज्जा’ रयहरणस्योपरितनाः ‘चोले’सि चोलपट्टकः ‘कप्पतिग’सि एक और्णिको ‘दो’सि संस्तारकपट्टं उत्तरपट्टकं ‘युई’सि प्रतिक्रमणप्रतिसमाप्ता ज्ञानदर्शनचारित्रार्थं स्तुतित्रये दत्ते सति एतेषां मुखवस्त्रिकादीनां प्रत्युपेक्षणासमाप्त्यनन्तरं यथा सूर्य उद्गच्छति एष प्रत्युपेक्षणाकालविभाग इति । यदुक्तं प्रागुपेक्षिपर्यासः प्रत्युपेक्षणायां न कर्तव्य इत्युत्तर्गतोऽभिहितं, तस्यापवादमाह-

‘गुरित्तुबन्धिविद्ययासो सागरिणः करिञ्ज उवद्विजधासं । आपुञ्चिउसाण गुहं पदुवमाणेपरे वित्तहं ॥ २७१ ॥
 तत्र विपर्यासो द्विविधः—गुरुविविपर्यास उपधिविपर्यासश्च, तत्रोपधिविपर्यासप्रतिपादनायाह—‘सागरिणं करेञ्ज उवद्वि-
 बन्धानं’ ‘सागरिणं’ स्नेनादिभिरसत्यागत इति विपर्यासः क्रियते प्रयुपेक्षणायाः, प्रथमं पात्रकाणि प्रयुपेक्ष्यन्ते पञ्चाद-
 वानि । एवमग्रे प्रयुपसि विपर्यासः प्रयुपेक्षणायाः, एवं विक्कलेऽपि सागारिकानागन्तुकान् ज्ञात्वा । इदानीं पुरुषविप-
 र्यासं उप्यते, तथाह—‘आपुञ्चिउसाण गुहं पदुवमाणे’ बापृच्छय गुरुमात्मीयोपधिं ग्लानसत्कां या प्रयुपेक्षते, कदा ?
 अत आह—‘पदुवमाणे’ यदा अभिग्रहिष्ठा उपधिमयुपेक्षकाः ‘पदुवन्ति’ पर्याच्यन्ते तदेव करोति ‘इतरे वित्तहं’ति
 इतोऽभिग्रहिका यदा न सन्ति तदा प्रथममात्मीयावुपधिं प्रयुपेक्षमाणस्य ‘वित्तधं’ अनाचारो भवतीत्यर्थः, तत्र न
 केवलं प्रयुपेक्षणाकाले उपधिविपर्यासं कुर्यतो वित्तधं—अनाचारो भवति । एवं च वित्तधं भवति—

पद्विलेखणं करंतो भिक्षो कइ कुणइ जणवयक्कहं या । देइ व पधपम्माणं वापइ सयं पद्विच्छइ वा ॥ २७२ ॥
 प्रयुपेक्षणां कुर्यन्मिथः कथां मैपुनमयंकरं करोति जनपदकथां या, प्रत्याख्यानं वा श्रापकार्थं ददाति, ‘वाणयति’
 कत्रित्स्नापुं पाठयतीत्यर्थः, ‘मयं पद्विच्छति वा’ स्वयं वा प्रतीच्छति—आत्मना वाऽऽपयं दीयमानं प्रतीच्छति—गृह्णाति ।
 एतच्च कुर्यत् पण्णामपि कायानां विराथको भवति, अत आह—

पुटयी आऊफाण तेऊयाऊयणस्सइतसाणं । पद्विलेखणापमत्तो छण्णपि विरात्तओ दोइ ॥ २७३ ॥
 सुगमा ॥ कथं पुनः कायानां पण्णामपि विराथकाः ?, अत आह—

घडगाइपलोदृणयां मट्टिअ अगंगी य चीय कुंथाई । उदगगया व तसेयर ओमुय संघट्ट झावणया ॥ २७४ ॥
स हि साधुः कुम्भकारशालादौ वसती प्रत्युपेक्षणां कुर्वन्ननुपयुक्तस्योपघटादि प्रलोठयेत्, स च तोयभृतो घटो मृत्ति-
काग्निवीजकुन्धादीनामुपरि प्रलुठितस्ततश्चैतान् व्यापादयेत्, यन्नाग्निस्तत्र वायुरप्यवश्यंभावी, अथवाऽनया भङ्गया पण्णां
कायानां व्यापादकः 'उदगगता व तसेतर' इति योऽसौ उदकघटः प्रलोठितस्तद्गता एव त्रसा भवन्ति पूतरकादयः
'इतर' इति वनस्पतिकायश्च, तथा च खान्तेन चोत्सुकं 'सहृद्येत्' चालयेत् ततश्च 'झावणय' इति तेनोत्सुकेन चालितेन सता
प्रदीपनकं संजातं ततश्च संयमात्मनो विराधना जातेति । अथोपयुक्तः प्रत्युपेक्षणां करोति तत एतेषां जीवनिकायानामा-
राधको भवति, एतदेवाह—

पुढवी आउक्काण् तेज्जाज्जणस्सइतसाणं । पडिलेद्वणमाउत्तो छण्हंऽपाराहओ होइ ॥ २७५ ॥
सुगमा ॥ नवरम् 'आराधकः' अविराधको भवति । न केवलं प्रत्युपेक्षणा, अन्योऽपि यः कश्चिद् व्यापारो भगवन्मते
सम्यक् प्रयुज्यते स एव दुःलक्षयायालं भवति, एतदेवाह—

जोगो जोगो जिणसासणंमि दुक्खक्खया पउजंते । अण्णोणंमयाहाए असवत्तो होइ कायवो ॥ २७६ ॥
योगो योग इति वीप्सा, ततश्च व्यापारो जिनशासने प्रयुज्यमानो दुःलक्षयाय 'प्रयुज्यमानः' क्रियमाणः, कथम् ?
'अन्योऽन्यावाधया' परस्परपीडया, एतदुक्तं भवति—यथा क्रिया क्रियमाणाऽन्येन क्रियान्तरेण न वाध्यते एवमन्योऽन्या-
वाधया प्रयुज्यमानः 'असवत्तो' असपत्नः अविरुद्धो भवति कर्त्तव्यः । इदानीं फलं प्रदर्शयन्त्याह—

जोगे जोगे जिणसासणंमि दुक्खस्सवया पवंजंते । एक्केकंमि अणंता वट्ठंता केवली जाया ॥ २७७ ॥

सुगमा । नयरम्-एकैकस्मिन् 'योगे' व्यापारे वर्तमाना अनन्ताः केवलिनो जाता इति ॥

एयं पडिलेहंता अईयफाले अणंतगा सिद्धा । चोयगवयण सययं पडिलेहेमो जओ सिद्धी ॥ २७८ ॥

एयं प्रत्युपेक्षणा कुर्वन्तोऽतीतकालेऽनन्ता सिद्धाः । एवमाचार्येणोक्ते सति 'चोयगवयणं' अत्र चोदकवचनं-चोदकपक्षः, किं सद् ? इत्याह-'सततं पडिलेहेमो' यद्येवं प्रत्युपेक्षणाप्रभायादनन्ता सिद्धास्तत्र सततमेव प्रत्युपेक्षणां कुर्मः, किमन्ये-
नानुविशेन !, पतस्तत एव सिद्धिर्भवति । आचार्यः प्राह—

सेसेसु अवधंतो पडिलेहंतोयि देसमारोहे । जइ पुण सयाराहणमिच्छसि तो णं निसामेहि ॥ २७९ ॥

शेषेषु योगेषु अवर्तमानः सम्यक् शास्त्रोक्तेन न्यायेन प्रत्युपेक्षणा कुर्वन्नपि देशत आराधक एवासी, न तु सर्वभाराधित
भवति, तेन यदि पुनः सपूर्णाभाराधनामिच्छसीति, श्रेय सुगमं । कथं न सर्वाराधको भवति !, अत आह—

पंचिदिपहिं गुत्तो मणमार्इतिविहकरणमाउत्तो । तव नियमसंजमंमि अ कुत्तो आराधओ होइ ॥ २८० ॥

'पञ्चभिरिन्द्रियैर्गुप्तो मनसादिना त्रिविधेन करणेन 'युक्तः' यत्नवान् तपसा-द्वादशविधेन युक्तः नियमः-इन्द्रिय-
नियमो नोऽिन्द्रियनियमश्च तेन युक्तः, संयमः-ससदक्षप्रकारः पुढविकाओ आचकाओ तेवकाओ वाचकाओ वणस्सइकाओ
वेदियतेदिगचवरिदिअपचिदिअमजीवकायसंजमो पेहाउपेहापमज्जणपरिडवणमणोयईकाए । अत्र सयतः सन् मोक्षस्या-

राधको भवति प्रब्रज्याया वाऽऽराधकः । द्वारगाथेयम् । इदानीं भार्थकार एतां गीतां प्रतिपदं व्याख्यातयति, तत्र 'पञ्चि-
दिपहिं गुत्तो'ति प्रथमावयवं व्याख्यानयन्नाह—

इन्द्रियविसयनिरोहो पत्तेसुवि रागदोसनिगहणं । अकुसलजोगनिरोहो कुसलोदयं एगभावो वा ॥१६॥ (भा०)
इन्द्रस्यामूनि इन्द्रियाणि तेषां विषयाः—शब्दादयः तेषां च यो निरोधः सा पञ्चेन्द्रियगुप्तिरभिधीयते, अयमप्राप्तानां
शब्दादिविषयाणां निरोधः, तथा 'पत्तेसुवि रागदोसनिगहणं'ति तथा 'प्राप्तेषु' गोचरमागतेष्वपि शब्दादिषु विषयेषु
रागद्वेययोर्निग्रहणं यत्सा पञ्चेन्द्रियगुप्तता, तत्रेष्टशब्दादिविषयप्राप्तौ रागं न गच्छति अनिष्टशब्दादिविषयप्राप्तौ द्वेषं न गच्छ-
तीति, भणिता पञ्चेन्द्रियगुप्तता, इदानीं 'मणमार्इतिविहकरणमाउत्तया" भवति, तन्नाह—'अकुसलजोगनिरोहो' अकुश-
लानाम्—अशोभनानां मनोवाकाययोगानां—व्यापाराणां यो निरोधः सा त्रिविधकरणगुप्तता, तथा 'कुसलोदय'ति
कुशलानां—प्रशस्तानां मनोवाकायव्यापाराणां य उदयः सा त्रिविधकरणगुप्तता, तथा 'एगभावो च'ति न कुशलेषु
योगेषु प्रवृत्तिर्नाप्यकुशलेषु योगेषु प्रवृत्तिर्या मध्यस्थता सा त्रिविधकरणगुप्तता । भणिता त्रिविधकरणगुप्तता इदानीं
तवत्ति भणति—

अभिभतरबाहिरगं तवोवहाणं दुवालसविहं तु । इन्दियतो पुहुत्तो नियमो कोहादओ विइओ ॥१६८॥ (भा०)

अभ्यन्तरं बाह्यं च यत्तप उपधानम्—उपदधातीत्युपधानम्—उपकरोतीत्यर्थः, तच्चोपधानं द्वादशविधमपि तप उच्यते ।
तवो गओ, नियमो भणति, स च द्विधा—इन्द्रियनियमो नोइन्द्रियनियमश्च, तत्रेन्द्रियतः—इन्द्रियाण्यङ्गीकृत्य पूर्वोक्तो नि-

यमः, 'कोहाइओ' चिइओ' सि द्वितीयो नोइन्द्रियनियमः क्रोपादिकः, आदिग्रहणान्मानमायालोभा गृह्यन्ते, एतेषां नियमो-
निरोधः । नियमोस्ति गयं, इदानीं संजमो भण्णाइ, स च सप्तदशप्रकारस्तत्राह—

पुढविदग्गअगणिमाकअयणस्सईयित्तिचउक्कंपंचिदी । अज्जीव पोत्थगाइसु गहिंपसु असंजमो जेणं ॥ १६९ ॥ (भा०)

पुढविदग्गअगणिमाकअयणस्सईयइदिअजेइदिअचवरिदिअपचिदिआ । तथा 'अजीव' ति 'अजीयेपु' पनकसत्तक-
पुस्तकादिषु गृहीतेषु असंयमो भवति येन तस्य ग्राह्यं, आदिशब्दात् वृत्तपणं तणपणं च, एतेषु अपरिगृहीतेषु संयमः
परिगृहीतेषु त्यस्यमः । तथा—

पेहेत्ता संजमो डुरो, उपेहिस्ताचि संजमो । पमज्जेत्ता संजमो डुरो, परिहावेस्ताचि संजमो ॥ १७० ॥ (भा०)

- प्रेक्षासंयमः—चक्षुर्यां यन्निरूपणं, तत्तत्त्वं पूर्वं चक्षुषा निरूपयतः प्रेक्षासंयम उक्तः । 'उपेहेस्ताचि' संजमो' ति उपेक्षा
द्विप्रकारा तां कुर्यतः संयम उक्तः च यस्यति । 'पमज्जेत्ता संजमो डुरो' ति प्रमार्जयतः संयम उक्तः । 'परिहेवेस्ताचि
संजमो' ति 'परिहाययतः' परित्यजतोऽपि पानकादि अतिरिक्तं संयम उक्तः । एवमेते चतुर्दश, भर्तृणां कायसंयमश्च त्रिविध
उक्त एव द्रष्टव्यः । इदानीं भाष्यशृङ्गाख्यानंयति—अथमगाथार्थः एकाकिंकारणिकमनयतनायामुक्तः, अजीवंपुस्तकादि-
संयमोऽपि अचिन्तनस्वतिगमनयतनाया व्याख्यात एव द्रष्टव्यः, इदानीं यदुपन्यस्तं 'उपेहिस्ताचि संयमो' ति तत्र कंचि-
द्वाख्यातमिति व्याख्यानंयन्नाह—

ठाणाइ जत्थ चेए पुपं पडिलेहिज्ज चेष्जा । संजपगिहिचोयणडचोयणे य वाधारओवेहा ॥ १७१ ॥ (भा०)

स्थानं-ऊर्ध्वस्थानं कायोत्सर्गादि, आदिग्रहणान्निपीदनस्थानं त्वगवर्त्तनास्थानं च गृह्यते, तत्स्थानादि यत्र चेतयते 'चिती संज्ञाने' जानाति चेष्टते करोति अभिलपतीत्यर्थः, तत्र पूर्व-प्रथमं प्रत्युपेक्ष्य-चक्षुषा निरीक्ष्य ततश्चेतयते स्थानं-कायोत्सर्गादि, आदिग्रहणान्निपीदनस्थानं त्वगवर्त्तनास्थानं च, उक्तः प्रेक्षासंयमः, इदानीं उपेक्षासंयम उच्यते, सा चोपेक्षा द्विविधा, कथं ? -संयतव्यापारोपेक्षा गृहस्थव्यापारोपेक्षा च, तत्र यथासह्यं संयतस्य चोदनविषया व्यापारोपेक्षा, गृहस्थस्य चाचोदनविषया व्यापारोपेक्षा, एतदुक्तं भवति—साधुं विपीदन्तं दृष्ट्वा संयमव्यापारेषु चोदयतः संयतव्यापारोपेक्षा, उपेक्षाशब्दश्चात्र 'ईक्ष दर्शने' उप-सामीप्येनेक्षा उपेक्षा, तथा गृहस्थस्य व्यापारोपेक्षा, गृहस्थमधिकरणव्यापारेषु प्रवृत्तं दृष्ट्वाऽचोदयतो गृहस्थव्यापारोपेक्षा उच्यते, उपेक्षाशब्दश्चात्रावधीरणायां वर्त्तत इति । इदानीं 'परिद्वानेत्तावि संजमो'ति व्याख्यायते, तत्राह-उवगरणं अदरेणं पाणार्ई वाऽवहङ्गु संजमणं । सागारिएऽपमज्जण संजम सेसे पमज्जणया ॥ १७२ ॥ (भा०)

'उपकरणं' वस्त्रादि यदतिरिक्तं गृहीतं तथा 'पाणार्ई वा' तथा पानकादि वा यदतिरिक्तं गृहीतं तद् 'अवहङ्गु'ति परित्यज्य, किं ? -'संजमणा' संयमो भवतीति, आदिग्रहणाद्भक्तं वाऽतिरिक्तं परित्यज्य संयमः । अथेदानीं "पमज्जित्तावि संजमो" व्याख्यायते—'सागारिएऽपमज्जण संजमो' सागारिकानामग्रतो यत्पादाप्रमार्जनमसावेव संयमः, 'सेसे पमज्जणय'ति 'शेषे' सागारिकाद्यभावे प्रमार्जनैव संयमः । इदानीं योगत्रयसंयमप्रतिपादनायाह—

जोगतिगं पुबभणिअं समत्तपडिलेहणाए सज्झाओ । चरिमाए पोरिसीए पडिलेह तआ उ पायकुगं ॥१७३॥ (भा०)

योगत्रयं पूर्वमेव व्याख्यातं, "मणमार्ईतिविहकरणमाउत्तो" इत्यस्मिन् ग्रन्थे, अत्रापि तथैव द्रष्टव्यं । उक्तः सप्तदश-

प्रकारः सयम', तरप्रतिपादनाद्योक्ता वस्त्रप्रत्युपेक्षणा, तत्समाप्तौ च किं कर्तव्यमित्यत आह—'समस्तपडिलेहणाप-
सज्ज्ञाजो' समासायां प्रत्युपेक्षणायां स्वाध्यायाः कर्तव्याः सूत्रपौरोहित्ययः पादोनग्रहर यावत् । इदानीं पात्रप्रत्युपेक्षणामाह—
'चरिमाप' चरमायां पादोनपौरुष्या प्रत्युपेक्षेत 'ताहे'सि 'नदा' तस्मिन् काले स्वाध्यायानन्तर पात्रकद्वितयं प्रत्युपेक्षते ।
इदानीं यदुक्त 'वरमपौरुष्यां पात्रकद्वितय प्रत्युपेक्षणीयं' तत्र पौरुष्येय न ज्ञायते किंप्रमाणा ? अतस्तत्प्रतिपादनायाह—
पोरिसि पमाणफालो निच्छयवधहारिओ जिणल्लमाओ । निच्छयओ करणल्लओ वधहारमतो परं बोच्छं ॥२८१॥

पौरुष्याः प्रमाणफालो द्विविधः निश्चयतो व्यवहारतश्च ज्ञातव्यः, तत्र 'निश्चयतो' निश्चयनयामिप्रायेण करणयुक्तो-
नगितल्लन्यायात्, अतः परं 'व्यावहारिको' व्यवहारनयमतेन वस्ये । तत्र निश्चयपौरुषीप्रमाणकालप्रतिपादनायाह—

अयणार्हयदिणगणे अट्टगुणेगट्ठिमाइण लद्धं । उत्तरदाहिणमाई पोरिसि पयसुल्लपक्खेवा ॥ २८२ ॥

दंक्खिणायने उत्तरायणदिनानि उत्तरायणे दक्खिणायनदिनानि मीलयित्वा गण्यन्ते, स राशिरष्टभिर्गुण्यते, एकपक्षा

१ अयन-उत्तरायण दक्षिणायन उत्तर अतीतदिनाभिः-अतीतरिवलाः तेषां गन्ताः सर्वोक्तताः स्वधीतिर्यो तच्चाष्टगुलं ज्ञातं चतुर्दशघटाभि चतुःपञ्चदशभिः, तत्र वैकल्पज्ञा माने कृते उभयादि चतुर्विंशत्यष्टकाभिः, उभयादि द्वादशान्तरादुक्तं वादमिति हे पादे ज्ञाते, पञ्चमोभोचरायणादौ दक्षिणावनादौ च 'पय'सि पयोः शुद्धिः मलेकज, तत्र उत्तरायणप्रयमदिने चत्वारि पञ्चमि आठन् तत्कलगा-वाए पञ्चपोरसाणे कर्कसमागितिदिने पञ्चदश संज्ञात, दक्षिणावने हे पदे अमृतां सम्मये च द्वयोः प्रक्षिप्तयोर्मैकर्मप्रान्तौ ज्ञातादि चत्वारि पञ्चमि, इदमुक्तदक्षिणोः पौरुषेमानं, दक्षमदिनेष्वपि स्वयिवा सायनीये । इदानीं व्यवहाराः पौरुषीप्रमाणकालप्रतिपादनायाह— (भाष्येऽन्यथेति)

भागो द्वियते, लब्धेऽङ्गुलानि, द्वादशाङ्गुलैः पादः, यावता भवति उत्तरति मकरदिने ४ पादाः । (दाहिणत्ति-कर्कदिने २ पादौ, शेषेऽपि पदयुद्धिप्रक्षेपो) व्यवहारतोऽधुना पौरुषीप्रमाणकालप्रतिपादनायाह—

आसाढे मासे दो पया, पोसे मासे चउष्पया । चित्तासोणसु मासेसु, निपया हवइ पोरिसी ॥ २८३ ॥
आषाढे मासे पौर्णमास्यां द्विपदा पौरुषी भवति, पदं च द्वादशाङ्गुलं ग्राह्यं, पौषे मासे पौर्णमास्यां चतुष्पदा पौरुषी भवति, तथा चैत्राश्वयुजपौर्णमास्यां त्रिपदा पौरुषी भवति ॥ अधुना कियती वृद्धिः कियत्सु दिनेषु? कियती वा हानिरित्येतत्प्रतिपादयशाह—

अंगुलं सत्तरत्तेणं, पक्खेणं तु इअंगुलं । वट्टणं हागणं वाचि, मासेणं चउरंगुलं ॥ २८४ ॥

आषाढपौर्णमास्या आरभ्याङ्गुलं सतरात्रेण वर्द्धते, पक्षेण तु अङ्गुलद्वयं वर्द्धते, तथा मासेनाङ्गुलचतुष्टयं वर्द्धते, इयं च वृद्धिरुत्तरोत्तरं तावन्नेया यावत्पौषमासं पौर्णमास्यां पदचतुष्टयेन पौरुषी जायते, हानिरपि पौर्णमास्याः परत एवमेव च द्रष्टव्या, यदुताङ्गुलं सतरात्रेणापह्रियते, पक्षेणाङ्गुलद्वयं, मासेनाङ्गुलचतुष्टयं, एवमियं हानिरुत्तरोत्तरं तावन्नेया यावदाषाढ-पौर्णमास्यां द्विपदा पौरुषी जायेत । स्थापना चेयम्—आसाढपुणिमाए पद २ पौरुषी, सावणपुणिमाए पद २ अंगुल ४, भद्रवयपुणिमाए पद २ अंगुल ८, आसोयपुणिमाए पद ३, कस्तियपुणिमाए पद ३ अंगुल ४, मगसिरपुणिमाए पद ३ अंगुल ८, पोसपुणिमाए पद ४, एत्तिअं जाव बुही होइ । माहपुणिमाए पद ३ अंगुल ८ फगुणपुणिमाए पद २ अंगुल ४, चेत्तपुणिमाए पद ३, वदसाहपुणिमाए पद २ अंगुल ८, ज्येष्ठपुणिमाए पद २ अंगुल ४, आसाढपुणिमाए पद २, इत्तियं जाव हाणी । भावस्थो इमो—सावणस्स पढमदिवसाओ आरब्भ बुही जदा भवति तदा दिवसे दिवसे अंगुलस्स

सत्तमो भागो किंचिप्पूजो बह्वहः इमं यणिगं होइ-सावणुत्स पढमदिवसे दोहिं पयहिं पोरिसी होइ अंगुलस्स सत्तमेण भागेण किंचिप्पूजेण अहिंया, एवं वितियदिवसे दो पयाइं दो अ सत्तमभागा अंगुलस्स किंचिप्पूणा; एवं एयाए बुद्धिए ताव जाय सावणुप्णिमसाए दो पयाइं चत्तारि य अंगुलाइं बुद्धी जाया, एव इमाइ कमबुद्धीए ताव नेयम जाय पोसमात्सपुणिमा, तत्थ चउप्पया पोरिसी, ततो पर माइपढमदिवसाउ आरम्भ हाणी पतेण चैव कमेण नायवा जाव आसाढपुणिमा । आइ-इद-मुक्कं सत्तमिदियसैरहुल यद्धते, तथा पळेणाहुलद्वयं यद्धते इयुक्कं, तदयं विरोधा, कुतो !, यदा पळेणाहुलद्वयं यद्धते तदाहुलं सत्तमभिः सार्द्धेदिवसैर्वद्धते !, आचार्यस्त्वाह, सत्यमेतत्, किन्त्वनेनैव तत्प्रख्याप्यते-यत् किञ्चिद्बुद्ध्यायां पौरुष्या पारित मा भून्मूनाया, प्रत्याख्यानमङ्गभयात्, न्यूनता च पीरुष्यामेवं भवति, यदि याऽसी मातुमारब्धा छाया तस्या यदि प्रदीर्घायां मुक्के तदा न्यूना पीरुपी, अचिक्रा च तदा भवति यदा सा छाया स्वस्या भवतीति । अमुना येषु मासेष्वहोरात्राणि पठन्ति तान् मासान् प्रतिपादयन्नाह-

आसाढपहुलपपले भइयए कस्सिए य पोसे य । कज्जणवइसाइंसु य बोद्धवा ओमरसाओ ॥ २८५ ॥

आपाढस्य मासस्य पहुलपक्षे-कृष्णपक्षेऽहोरात्रं पठति, तथा मात्रपक्षपहुलपक्षे कार्तिकपक्षपहुलपक्षे पौषपक्षपक्षे काल्पुम-पहुलपक्षे वैशाखपक्षपक्षे चाहोरात्राणि पठन्ति । 'ओमरत्तं' अहोरात्रं, न च तैरहोरात्रैः पठन्तिरपि पीरुष्या न्यूनता चेदि-दृष्ट्या, अत्यार्यस्य ज्ञापनार्थमिदमुक्कं । एव तावत्पीरुष्याः प्रमाणमुपगतं, या तु पुनश्चरमयोरुपी सा कियत्प्रमाणा भवतीत्यत-स्तत्स्वरूपप्रतिपादनायाह-

जेढामूले आसाढसावणे छहिं अंगुलेहिं पडिलेहा । अढाहिं वीअतियंमि अ तइए दस अढहि चउत्थे ॥२८६॥
ज्येष्ठामूले मासे तथाऽऽपाढश्रावणे पङ्क्तिरङ्गुलैर्यावदद्यापि पौरुषी न पूर्यते तावच्चरमपौरुषी भवति । 'अढाहिं वितिअ-
तियंमि' ति भाद्रपदे आश्वयुजि कार्तिके चास्मिन् द्वितीयत्रिकेऽष्टभिरङ्गुलैर्यावदद्यापि पौरुषी न पूर्यते तावच्चरमपौरुषी भ-
वति । 'ततिए दस' ति मार्गशिरे पौषे माघे च एतस्मिन् तृतीये त्रिके दशभिरङ्गुलैर्यावदद्यापि पौरुषी न पूर्यते तावच्चरमपौ-
रुषी भवति । 'अढाहिं चउत्थे' ति फाल्गुने चैत्रे वैशाखे च अस्मिन्चतुर्थे त्रिकेऽष्टभिरङ्गुलैर्यावन्न पूर्यते पौरुषी तावच्चरम-
पौरुषी भवति, एतस्यां चरमपौरुष्यां पात्रकाणि प्रतिलेख्यन्ते । स च पात्रकप्रत्युपेक्षणासमये पूर्वं कं व्यापारं करोतीत्याह-
उववज्जिज्जण पुढं तल्लेसो जइ करेइ उवओगं । सोएण चक्खुणा घाणओ य जीहाएँ फासेणं ॥ २८७ ॥

'उपयुज्य' उपयोगं दत्त्वा पूर्वमेव, यदुत मयाऽस्यां वेलायां पात्रकाणि प्रत्युपेक्षणीयानीत्येवमुपयुज्य पुनः 'तल्ले-
इय एव' प्रत्युपेक्षणाभिमुख एव 'जति' ति 'यतिः' प्रव्रजितः पात्रकसमीपे उपविश्य 'उपयोगं करोति' मतिं व्यापार-
यति, कथं?-'श्रोत्रेण' श्रोत्रेन्द्रियेण पात्रकं उपयोगं करोति, कदाचित्तत्र भ्रमरादिं गुञ्जन्तं शृणोति, पुनस्तं यतनयाऽ-
पनीय तत्पात्रकं प्रत्युपेक्षते, तथा चक्षुषा उपयोगं ददाति कदाचित्तत्र मूषिकोत्केरादिरजो भवति, ततस्तद्यतनयाऽपन-
यति; घ्राणेन्द्रियेण चोपयोगं करोति कदाचित्तत्र सुरभकादिर्मर्दितो भवति पुनश्च घ्राणेन्द्रियेण ज्ञात्वा यतनयाऽपनयति;
जिह्वया च रसं ज्ञात्वा यत्र गन्धस्तत्र रसोऽपि गन्धपुद्गलेरोष्ठो यदा व्याप्तो भवति, तदा जिह्वया रसं जानातीति, स्पर्श-

नेन्द्रियेण बोधयोगं ददाति कदाचित्त्र भूषिकादिः प्रविष्टस्त्रिभ्यासयायुधं शरीरे लगति, ततश्चैयमुपयोगं दद्या-
पात्रकानि प्रत्युपेक्ष्यन्ते ॥ इदानीं भाष्यकृत्किञ्चिद्व्याख्यानयथाह-

पश्चिच्छेदनिपाकाले किञ्चिदप कदापि न तु पश्चितं । पायस्स पासु वेदो सोयादुयजस तद्धेतो ॥ १७४ ॥ (मा०)
प्रत्युपेक्षणाकाले 'किञ्चित्ते' अतिक्रान्ते एकं कस्यानर्कं यतः प्रायश्चित्तं भवति अतः पूर्वमुपयोगं प्रत्युपेक्षणाविषयं करोति ।
किञ्चिद्विशिष्टोऽसौ उपयोगं करोतीत्यत आह-'पायस्स पासु वेदो' पात्रकस्य पार्श्वे उपविष्टः श्रोत्रादिभिरुपगुप्तस्तोत्रस्या-
तश्चित्तो भवतीति । कथं पुनः पात्रकप्रत्युपेक्षणां करोतीत्यत आह-

सुवर्णतपण गोचरं गोचरगगतिभगुलीहिं पदलाहं । उच्छुद्रयमाणपथे पल्लिमथार्हसु मे न भवे ॥ २८८ ॥
'सुवर्णतपण' स्ति रजोदण्डमुसयस्त्रिकया 'गोचरं' यस्यमाणलक्षणं प्रमार्जयति, पुनस्तमेव गोच्छकमनुठीभिर्गृहीत्या
पदजानि प्रमार्जयति । अत्राह परः-'उच्छुद्रयमाणपथे' उच्छुद्रकः सन् 'माजनयत्राणि' गोच्छकादीनि प्रत्युपेक्षयेत् यतो
पत्रप्रत्युपेक्षणा उच्छुद्रकेनैव कर्तव्या, आचार्य आह-'पल्लिमथार्हसु मे न भवे' तदेतन्न भवति यच्चोदकेनोक्तं, यतः
पल्लिमन्थाः पूत्रार्थयोर्भवति, कथं, प्रथममस्ती पादमोचने निषीदति यथात् पात्रकयत्रप्रत्युपेक्षणायामुत्कटुको भवति पुनः
पात्रकप्रत्युपेक्षणायां पादमोचने निषीदति, एवं तस्य साधोच्चिरयतः सूत्रार्थयोः पल्लिमन्यो भवति यतः अतः पादमोचने
निषण्णेनैव पात्रकयत्रप्रत्युपेक्षणा कर्तव्येति ॥ ततः किं करोतीत्याह-

पञ्चकोण भाणकणं पमल पापसरीय त्रिगुण तु । भाणत्स पुष्कगं तो इमेहिं कञ्चेहिं पश्चिच्छेदे ॥ २८९ ॥

पटलानि प्रत्युपेक्ष्य पुनर्गच्छकं वामहस्तानामिकाङ्गुल्या गृह्णाति, ततः पात्रकेसरिकां-पात्रकमुखवस्त्रिकां पात्रकस्थामेव गृह्णाति, 'चउक्कोण' ति. चतुरः पात्रवन्धकोणान् संवर्त्योपरिस्थापितान् प्रमार्जयति, पुनर्भाजनस्य कर्णं प्रमार्जयति, पुनश्च पात्रककेसरिकयैव 'तिगुणं' तिस्रो वारा बाह्यतोऽभ्यन्तरतस्तिष्ठ एव वाराः प्रमार्जयति, ततः 'भाणस्स' पात्रकस्य 'पुप्फगं' बुधं ततः एतानि वक्ष्यमाणलक्षणानि कार्याणि यदि न भवन्ति ततः प्रथमं बुधं पात्रकस्य प्रत्युपेक्ष्यते । कानि पुनस्तानि कार्याणि ?, अत आह-

मूसयरयउक्केरे, घणसंताणए इय । उदए मट्टिआ चेव, एमेया पडिवत्तिओ ॥ २९० ॥

कदाचित्तत्र मूपिकोक्केरजो लग्नं भवति ततस्तद्यतनयाऽपनीयते, तथा घनः सन्तानको वा-कदाचित् तत्थ कोलि-अंतंतुयं लग्नं होइ तद्यतनयाऽपनीयते । तथा 'उदए' ति कदाचिदुदकं लग्नं भवति, सार्द्राया भूमेरुन्मज्ज्य लगति, तत्र यतनां वक्ष्यति, 'मट्टिआ चेव' कदाचित् मृत्तिका कोत्थलकारिकायाः संवन्धिनी लगति तत्र यतनां वक्ष्यति, एवमेताः प्रतिपत्तयः-प्रकारा-भेदा यदि न भवन्ति ततो बुधं प्रत्युपेक्ष्यते । कुतः पुनरुत्केरादिसम्भवः ? इत्यत आह-

नवगनिवेसे दूराउ उक्केरो मूसएहिं उक्किणो । निद्धमहिं हरतणू वा ठाणं भेचूण पविसेज्जा ॥ २९१ ॥

'नवगणिवेसे' यत्र ग्रामादौ ते साधव आवासिताः स नवः-अभिनवो निवेशः कदाचिद्भवति, तत्र च पात्रकसमीपे मूपिकैरुत्केर उत्कीर्णस्तेन रजसा पात्रकं गुण्ध्यते । मूसगरउक्केरेति भणियं, 'निद्धमहिंहरतणू वा' तथा स्निग्धायां-सार्द्रायां भुवि 'हरतणू व' ति सलिलविन्दव उन्मज्ज्य लगन्ति ततो भुव उन्मज्ज्य पात्रकस्थापनकं भित्त्वा प्रविशेत् स लग्नो

भवेत् संपन्नतां वक्ष्यति । उदयपक्षि गर्भं, इह कृत्स्नादुदकस्थानमेवमुक्तम् ।, उच्यते, शुचिधीकायस्य घनसन्तानस्य च, तुल्य-
यत्ननामतिपादनार्थम् । तथा—

कोत्थलगारिअधरंगं घणसत्ताणाइया वं छगेज्जा । उक्कंरं सट्ठाणे हरतणु संचिहु जा सुक्को ॥ २९२ ॥

‘कोत्थलकारिका’ गृहकारिका गृहकं मूलमय करोति तत्र यतनां वक्ष्यति । अष्टिमसि भणितं, घनसन्तानिका वा
कयाचिह्नगति घणसंतानिया लम्गा, आदिशब्दचषड्ढकादिः । अथुना सर्वेषामेवैतेषां यतनां प्रतिपादयन्नाह—‘उक्कंरं सट्ठाणे’
मृषिकोत्केर । स्वस्थाने युज्यते—यतनया मृषिकोत्केरमथ एव स्थाप्यते प्रमृज्य, ‘हरतणु’ अथ हरतणुः अथस्तात्सलिलबिन्दव
वन्मज्ज्य उग्रस्तवस्तापप्रतिपादयति यावदेते शोष्मुपगच्छन्ति, ततः पश्चात्पानं प्रायुषेभ्यते । उदयपक्षि गर्भं ॥

इयरेत्तु पोरिसिनिगं संचिक्खावेसु तप्पिअं छिंदे । सबं वावि विगिण्ण पोरणं मट्ठिअं ताहे ॥ २९३ ॥

‘इयरेत्तु’ ति कोत्थलकारिआपणसंज्ञायादियाण ‘पोरिसिनिगं संचिक्खावेत्तु’ति प्रवरभेदं यापयत्ताप्रकं संदि-
क्खावेत्तु प्रतिपादयति, यदि त्रायथाऽपि वेत्तया नापयति ततः पात्रकस्यापनादेत्तायन्मात्रं छिन्नां परित्यज्यते ।
‘सबं वावि विगिण्णति’ अन्येषां वा पात्रकस्यापनादीनां सज्जावे सर्वमेव तत्पात्रस्यापनादि परित्यजति । ‘पोराणं मट्ठिअं
ताहे’ ति अथ तत्कोरथलकागृहकं न सचेतनया मृषिकया कृतं किन्तु पुराणमृषिकया तत्तत्तां पुराणमृषिका ‘ताहे’ ति
तस्मिन्नेव प्रसिद्धेखनाकावेऽपनयति यदि तत्र कृमिकस्तथा न प्रवेक्षिता इति ।

पसं पमज्जिज्जा अंतो भाहिं सइं तु पप्फोहे । केइ पुण तिणिण वारा चउरंगुल मूभि पढगमया ॥ २९४ ॥

इदानीं तत्पात्रकं पात्रकेसरिकया-मुखवस्त्रिकया तिस्रो वारा वाह्यतः प्रमृज्य संपूर्णास्ततो हस्ते स्थापयित्वाऽभ्यन्तर-
तत्त्वयो वाराः पुनः समन्ततः 'सङ् तु पफ्फोडे' ति सकृद्-एकां वारामधोमुखां कृत्वा बुध्ने प्रस्फोटयेत्, एवं केचिदाचार्या
ब्रुवते, केचित्पुनराचार्या एवं भणन्ति, यदुत तिस्रो वाराः प्रस्फोटनीयं. एतदुक्तं भवति-एकां वारां प्रमृज्य पश्चादधोमुखं
प्रस्फोटयते पुनरपि प्रमृज्य प्रस्फोटयते ३, एवं तास्तिस्रो वाराः प्रस्फोटनीयं । तच्च पात्रकं भुव उपरि कियहूरे प्रत्युपेक्षणी-
यमित्यत आह 'चवरंगुल भूमि' चलुभिरङ्गुलैर्भुव उपरि धारयित्वा प्रत्युपेक्षणीयं, मा भूत्पतनभङ्गभयं स्यादिति । एवं ताव-
त्प्रत्यूषसि वस्त्रपात्रप्रत्युपेक्षणा उक्ता, इदानीमुपधिं पात्रकं च प्रायुपेक्ष्य किमुपधेः कर्तव्यं? क्व वा पात्रकं स्थापनीयमित्यत आह-
विंदिअबंधणघरणे अगणी तेणे य दंडियक्खोभे । उउचच्चधरणबंधण वासासु अबंधणा ठवणा ॥ २९५ ॥

उपधिविण्टिकानां वन्धनं कर्तव्यं, 'धरण' ति पात्रकस्य चाल्मसमीपं-आत्मोत्सङ्गे 'धरणं कार्यम्, अनिक्षिप्तमित्यर्थः;
किमर्थं पुनरेतदेवं क्रियते ? यदुपधिका वध्यते पात्रकमनिक्षिप्तं क्रियत इति?, उच्यते, 'अगणि' ति 'अग्निभयात्' प्रदीपन-
भयात् स्तेनकभयात् दण्डिकक्षोभाच्च एतदेवं क्रियते, कस्मिन् पुनः काले क्रियते कस्मिन् पुनः काले एतदेवं न क्रियते इत्यत
आह-'उउचच्च' ऋतुवच्च उच्यते शीतकाल उष्णकालश्च, तत्र पात्रकधरणमुपधेश्च वन्धनं कर्तव्यं, 'वासासु' ति वर्षाकाले
'अबंधन' ति उपधेरवन्धनं कर्तव्यं-उपधिर्न वध्यते, 'ठवण' ति पात्रकं च निक्षिप्यते-एकदेशे स्थाप्यते, प्रयोजनमुपधे
रवन्धने पात्रकस्य च निक्षेपणे वक्ष्यति । इदानीं भाष्यकारो व्याख्यानयन्नाह-

रयताण भाण धरणा उउचद्धे निक्खिखेवज्ज वासासु । अगणीतेण भएण च रायक्खोभे विराहणया ॥१७५॥ (भा०)

रजस्त्राणस्य भाजनस्य च घरणम्-अनिक्षेपण कर्त्तव्य, कदा-‘आतुपक्वे’ द्वातीतोष्णफालयोः, वर्षासु पुनर्भाजने निक्षिपेदे-
‘कान्ते, किमर्थं पुनर्भाजनस्य सत्सङ्गे घरणं क्रियते ! अत आह-‘अगणी’ अप्रिमयेन-प्रदीपनकर्मयेन स्तेनमयेन वा
राजक्षोभेन वा, मा भूदाकुलस्य गृह्तः पल्लिमन्येनात्मविराधना संयमविराधना वा स्यात् ॥

परिगलभ्याणा हीरेख बहुधा भेषा तद्देव छक्काया । गुप्तो य सगं दृज्जे हीरेख य जं च तेण चिणा ॥१७६॥(भा०)

आपादिक्षोभे निर्गच्छत आकुलस्य अपरित्यक्ता परिगलति ततश्च परिगलमाना केनचिदपह्रियते ‘जहण’ सि दह्येत वा
अथवा सती उपधियायद् गृह्यते, ‘भेषा’ इति आकुलस्य निर्गच्छतोऽनासन्नं पात्रक गृह्यतो ‘भेदो वा’ विनाशो वा भवेत्,
ततश्च पट्कायस्यापि विराधना संभवति । ‘गुप्तो य सगं दृज्जे’ संमूढो वा उपधियात्रग्रहेण स्वयं दह्येत, स्तेनकसंक्षोभे च
सति उपधियात्रकग्रहणव्याक्षेपेण स्तेनक-‘म्हेच्छेरपह्रियते’, ‘जं च तेण चिण’ सि यच्च ‘वेन विना’ उपधियात्रकादिना
विना भवति आत्मविराधना संयमविराधना च तत्तदवस्थमेवेति । आह-‘पुन’ किं कारणं वर्षासु उपधिर्न बध्यते पात्रकाणि
वा निक्षिप्यन्ते !, उच्यते—

घासासु नत्थि अगणी नेय य तेणा उदंढिया सत्था । तेण अथवा ठवणा एव पडिलेहणा पाए ॥१७७॥(भा०)

वर्षासु नास्ति अप्रिमयं नापि च स्तेनमयः, स्तेनाद्यात्र पक्षीपतिकादयो द्रष्टव्याः, यत्तस्मै एव वर्षासु प्रतिबन्धेन नाग
च्छन्तीति, दण्डिका-अन्यराजानो वर्षासु स्वस्यास्त्रिधन्ति, विग्रहस्य तस्मिन् कालेऽभावात्, अतस्तेन कारणेन ‘अयं धन’ सि

अवन्धनमुपधेः 'ठवण' स्ति पात्रकं च पार्श्वे निक्षिप्तं न क्रियते अपि तु स्थाप्यते-मुच्यते । एवं प्रत्युपेक्षणा पात्रविषया प्रतिपादिता, तत्प्रतिपादनाच्चोक्तमुपकरणप्रत्युपेक्षणाद्वारम्, इदानीं स्थण्डिलद्वारस्वरूपप्रतिपादनायाह—

अणावायमसंलोए अणवाए चेव होइ संलोए । आवायमसंलोए आवाए चेव संलोए ॥ २९६ ॥

‘अणावायमसंलोए’ स्ति न आपातः—अभ्यागमः स्वपक्षपरपक्षयोर्यत्र स्थण्डिले तदनापातं, ‘लोक दशने’ न संलोको न दर्शनं छन्नत्वाद्यत्र स्थण्डिले तदनालोकम्, अनापातं च तदसंलोकं च अनापातासंलोकं एको भेदः स्थण्डिलस्य, तथा ‘अणवाए चेव होइ संलोए’ नापातः कस्यचिद्यत्र तदनापातं अनापातं च तत्संलोकं च—अच्छन्नं च, एतदुक्तं भवति—यत्र स पुरीषं व्युत्सृजति तत्र न कस्यचिदापातः किन्तु दूरस्थिताः पश्यन्ति आकाशत्वादिति अयं द्वितीयो भेदः, तथाऽन्यदापातमसंलोकम्, आपातः यत्र कश्चिदागच्छति असंलोकं—छन्नम् आपातं च तदसंलोकं च आपातासंलोकम्, एतदुक्तं भवति—आपातोऽस्ति सागारिकाणामासन्ना एव तिष्ठन्ति न च वनादिवृत्त्यादितिरोहितत्वाद्ब्युत्सृजन्तं साधु पश्यन्ति, एष तृतीयो भेदः, तथाऽन्यत्—‘आवाए चेव होइ संलोए’ स्ति ‘आपातः’ अभ्यागमः कस्यचिद्यत्र ‘संलोकः’ संदर्शनं यत्र, तत्र आपातं च तत्संलोकं च आपातसंलोकं सागारिकागमो भवति दूरस्थिताश्च सागारिकाः पश्यन्ति साधु व्युत्सृजन्तं, अयं चतुर्थः । इदानीं चतुर्थमेव तावद्भेदं व्याख्यानयति, यतस्तद्व्याख्यानेऽन्ये विधिप्रतिपेधरूपाः सुज्ञाना भवन्तीति ॥

तत्थावायं दुविहं सपक्खपरपक्खओ य णायधं । दुविहं होइ सपक्खे संजय तह संजईणं च ॥ २९७ ॥

तत्रापातं स्थण्डिलं 'द्विविधं' द्विप्रकारं वर्तते, कथं द्वैविध्यं भयतीत्यत आह—'सप्तस्वपरमस्वधो य नायवं' तत्र स्वपक्ष—संयतवर्ग परपक्षः—गृहस्थादि, तत्र स्वपक्षपातं द्विविधं संयतस्वपक्षपातं संयतीस्वपक्षपातं च ।

सविगमसंविगा संयिगमगुण्णपरा चेव । असंविगावि बुविद्वा तप्पकिरायपअराः चेव ॥ २९८ ॥

एव ये ते संयतास्ते संविगाश्च असविगाश्च, ये ते संविगास्ते मनोज्ञा इतरे—अमनोज्ञाश्च, असंविगा अपि द्विविधाः—'तत्पदाक्षिका' संविगपदाक्षिका इतरे—असंविगपदाक्षिका निर्दमा नैव श्लाघन्ते तपस्विनस्तु ये निन्दन्ति । उक्तः

स्वपक्षः, इदानीं परपक्षं वृण्वते—

परपक्षेऽपि अ बुयिदं माशुस तेरिच्छिअं य नायवं । एकेक्षपि अ तिविहं पुरिसिरियनपुंसगे चेव ॥ २९९ ॥

परपक्षेऽपि य बुयिदं स्थण्डिलं मानुषपातं तिर्यगापातं य ज्ञातव्यं, यत्तन्मानुषपातं तन्निविध—पुरुषपातं रुपापातं नपुंसकापातं च, तिर्यगापातमपि त्रिविधं—तिर्यक्पुरुषस्तिर्यक्स्त्री तिर्यग्नपुंसकम् ।

पुरिसाचायं तिविहं वडिअ कोहुंयिए य पागइए । ते सोयडसोयवाई एमेविट्थी नपुंसा य ॥ ३०० ॥

एतत् पुरुषपातं त्रिविधं—'वडिअ' राजा 'कौटुम्बिक' श्रेष्ठादिः 'प्राकृतिकः' प्रकृतिना मध्ये यः, अयं त्रिविधः पुरुषः, तेषामेकैकत्रयाणामपि पुरुषाणां शौचवादी अशौचवादी चेति । 'एमेविट्थी नपुंसा य' स्ति एवमेव दण्डिककौटुम्बिकप्राकृतिकरूपाः शौचाशौचवादिनः स्त्रीनपुंसका ज्ञातव्या एभिर्भेदैर्भिन्नाः । इदानीं मनुष्याणां मध्ये द्वितीयं परपक्षभेदं प्रतिपादयन्नाह—

अवन्धनमुपधेः 'ठवण' ति पात्रकं च पार्श्वे निक्षिप्तं न क्रियते अपि तु स्थाप्यते-मुच्यते । एवं प्रत्युपेक्षणा पात्रविषया प्रतिपादिता, तत्प्रतिपादनाच्चोक्तमुपकरणप्रत्युपेक्षणाद्वारम्, इदानीं स्थण्डिलद्वारस्वरूपप्रतिपादनायाह—

अणावायमसंलोए अणवाए चेव होइ संलोए । आवायमसंलोए आवाए चेव संलोए ॥ २९६ ॥

'अणावायमसंलोए' ति न आपातः—अभ्यागमः स्वपक्षपरपक्षयोर्यत्र स्थण्डिले तदनापातं, 'लोक दशने' न संलोको न दर्शनं छन्नत्वाद्यत्र स्थण्डिले तदनालोकम्, अनापातं च तदसंलोकं च अनापातासंलोकं एको भेदः स्थण्डिलस्य, तथा 'अणवाए चेव होइ संलोए' नापातः कस्यचिद्यत्र तदनापातं अनापातं च तत्संलोकं च—अच्छन्नं च, एतदुक्तं भवति—यत्र स पुरीपं व्युत्सृजति तत्र न कस्यचिदापातः किन्तु दूरस्थिताः पश्यन्ति आकाशत्वादिति अयं द्वितीयो भेदः, तथाऽन्यदापातमसंलोकम्, आपातः यत्र कश्चिदागच्छति असंलोकं—छन्नम् आपातं च तदसंलोकं च आपातासंलोकम्, एतदुक्तं भवति—आपातोऽस्ति सागारिकाणामासन्ना एव तिष्ठन्ति न च वनादिवृत्त्यादितिरोहितत्वाद्ब्युत्सृजन्तं साधुं पश्यन्ति, एष तृतीयो भेदः, तथाऽन्यत्—'आवाए चेव होइ संलोए' ति 'आपातः' अभ्यागमः कस्यचिद्यत्र 'संलोकः' संदर्शनं यत्र, तत्र आपातं च तत्संलोकं च आपातसंलोकं सागारिकागमो भवति दूरस्थिताश्च सागारिकाः पश्यन्ति साधुं व्युत्सृजन्तं, अयं चतुर्थः । इदानीं चतुर्थमेव तावद्भेदं व्याख्यानयति, यतस्तद्व्याख्यनेऽन्ये विधिप्रतिषेधरूपाः सुज्ञाना भवन्तीति ॥

तत्तावायं दुविहं सपक्खपरपक्खओ य णायधं । दुविहं होइ सपक्खे संजय तह संजईणं च ॥ २९७ ॥

तत्रापात स्थण्डिलं 'द्विविधं' द्विप्रकार वर्तते, कार्य द्वैविध्यं भवतीत्यत आह—'सपक्षस्वरक्षमो य नायवं' तत्र स्वपक्ष—सयतवर्गः परपक्षः—गृहस्थादिः, तत्र स्वपक्षापात द्विविधं संयतस्वपक्षापात संयतीस्वपक्षापातं च ।

संयिगमसंयिगमा संयिगमशुण्णपरपक्षं च । असविगमावि द्विविधा तत्पक्षिखण्डपरा चेत् ॥ २९८ ॥

तत्र ये ते सयतास्ते सविगमाश्च असविगमाश्च, ये ते संयिगमास्ते मनोज्ञा इतरे—अमनोज्ञाश्च, अतंघिमा अपि द्विविधा—'तत्पक्षादिकाः' सविगमादिकाः इतरे—असविगमादिकाः निर्दग्धा नैव श्लाघन्ते तपस्विनस्तु ये निन्दन्ति । उक्तः स्वपक्षः, इदानीं परपक्ष उच्यते—

परपक्षस्तेष्वपि अ द्विविधं माणुस तेरिच्छिणं च नायवं । एकेकं पितृ पुरिसिच्छिणं नपुंसगे चेत् ॥ २९९ ॥

परपक्षेऽपि च द्विविधं स्थण्डिलं मानुषापातं तिर्यगापातं च ज्ञातव्यं, यत्तन्मानुषापातं तन्निविधं—पुरुषापातं रुपापातं नपुंसकापातं च, तिर्यगापातमपि त्रिविधं—तिर्यक्पुरुषस्तिर्यक्स्त्री तिर्यग्नपुंसकम् ।

पुरस्तादायं त्रिविधं दृष्ट्वा अ कोटुं विषयं पागइए । ते सोयस्सोयचार्य एमेवित्थी नपुंसा य ॥ ३०० ॥

तत्र पुरुषापातं त्रिविधं—'दृष्टिहकः' राज्ञा 'कौटुम्भिकः' श्रेष्ठ्यादि 'प्राकृतिक' प्रकृतिना मध्ये यः, अयं त्रिविध-पुरुषः, तेषामेकैकख्याणामपि पुरुषाणा शौचयादी अशौचयादी चेति । 'एमेवित्थी नपुंसा य' सि एवमेव दण्डिककौटुम्भिकप्राकृतिकरूपा शौचाशौचयादिन स्त्रीनपुंसका ज्ञातव्या एभिर्भेदैर्भिन्नाः । इदानीं मतुष्याणा मध्ये द्वितीयं परपक्षमेवं प्रतिपादयन्नाह—

एए चेव विभागा परतित्थीणंपि होइ मणुप्राणं । तिरिआणंपि विभागा अओ परं कित्तइस्सामि ॥ ३०१ ॥
एत एव 'विभागा' भेदा दण्डिककौटुम्बिकप्राकृतिकशौचवाद्यशौचवादिरूपाः परतीर्थिकानामपि भवन्ति मनुष्याणां,
इदानीं तिरश्चामपि 'विभागान्' भेदानतः परं 'कीर्त्तयिष्यामि' प्रतिपादयामीत्यर्थः ।

दित्तादिक्ता तिरिआ जहणमुद्धोसमज्झिमा निविहा । एमेवित्थिनपुंसा दुगुंछिअदुगुंछिआ नेया ॥ ३०२ ॥

द्विविधास्तिर्यञ्चो-दृष्टाश्चादृष्टाश्च-मारकाश्चामारकाश्चेति, पुनरैकैकास्त्रिविधा दीप्ता अदीप्ताश्च य उक्तास्ते जघन्या
उत्कृष्टा मध्यमाश्च, तत्र जघन्या मूल्यमङ्गीकृत्य मेण्डकादयः, उत्कृष्टा हस्त्यश्वादयः मध्यमा गवादयः । 'एमेवित्थि
नपुंसा' ये ते दीप्ता अदीप्ताश्च ते सर्व एव प्राग्वत् स्त्रियः पुरुषानपुंसकाश्चेति, ते च पुनः सर्व एव 'जुगुप्सिताः' निन्दिताः
'अजुगुप्सिताः' अनिन्दिता ज्ञेयाः ॥ तत्रैतेषां भेदानां मध्ये केषामपाते सति गमनं कर्त्तव्यमित्यत आह—

गमण मणुण्णे इयरे वितहायरणंमि होइ अहिगरणं । पउरदवकरण दहुं कुसील सेहऽण्णहाभावो ॥ ३०३ ॥

मनोज्ञानामपातो यत्र स्थण्डिले तत्र गमनं कर्त्तव्यं, 'इयरे' स्ति अमनोज्ञास्तेषामपाते गमनं न कर्त्तव्यं, यतः 'वित-
हायरणंमि' होति अहिगरणं'ति वितथाचरणम्-अन्यसामाचार्या आचरणं तस्मिन् सति शिक्षकाणां परस्परं स्वसामाचारी-
पक्षपातेन राटिर्भवति ततश्चाधिकरणं भवति । तथा कुशीलापातेऽपि न गन्तव्यं. यतः 'पउरदवकरण दहुं' प्रचुरेण द्रवेण
शौचकरणक्रियामुच्छोलनया दृष्टा कुशीलानाम्-असंविद्यानां संबन्धिनीं पुनश्च सेहादीनामन्यथा भावोभवेत्, यदुतैते शुच-

यो न त्वत्सत्साधवः तस्मादेत एव शोभना पूज्याद्येति तन्मध्ये यान्ति, संयत्तापातेऽयं दोषः, सयतीनां त्यापातमेकान्तेनेव धर्जनीयं । अधुना परपक्षमानुषापातदोषान् दक्षयन्नाह—
जत्थऽग्ने वचामो जत्थ य आपरइ नाइवग्गो पे । परिभय कामेमाणा संकेयगदिन्नया चाधि ॥ ३०४ ॥

तत्पुरुषा एवमाहुः यद्युत-ययैव दिशा पुरीपव्युत्सर्जनार्थं वयं ब्रजामः यत्र वाचरति-सञ्ज्ञान्युत्सृजन करोति नः-अस्मदीयो ज्ञातिवर्गः-स्वजनयोपिद्वर्गः तवैव विद्या एतेऽपि ब्रजन्ति, ततश्चेते परिभवमस्माकं कुर्यन्ति, 'कामेमाण' स्ति नूनमेते 'कामयन्ति' अभिलषन्ति स्त्रिय तेन तत्र प्रयान्ति, 'संकेतगदिन्नमा चाधि' दत्तसङ्केता या तेन ख्यापाते ब्रजन्ति । एते च दोषाः—

इव अप्प कलुस असई अबण्णपडिसेहविण्णरीणामो । संकाईया दोसा पंडिस्सि गहे य जं णऽण्णं ॥ ३०५ ॥

कदाचिद्रूपमल्पं भवति तत उद्गाहादि 'कलुस'ति कहुपं या सदकं भवति, 'असई'ति अमायो या द्रवस्य भवति, ततश्चेते दोषाः-अयर्णा-अश्रूया प्रवचने भवति, प्रधानो या कश्चिद्गुणा प्रतियेधं विज्ञादेः करोति, 'धिपरिणामो वा' कल्पयिद-भिनयश्राद्धस्य, शङ्कादयश्च दोषाः पण्डकखोविषया भवन्ति, 'गहिणं ज्ञा चऽण्णं'ति पण्डकखीन्यां मलादृहीतस्य यच्चान्यदाकर्षणोद्गाहादि भवति स च दोषः । अधुना तिर्यग्गापातदोषं दर्शयन्नाह—

आहण्णणार्हं दित्ते गरहिअतिरिणसु संकमाईया । एमेव यं संलोए तिरिणं चज्जेसु मणुपाण ॥ ३०६ ॥
दृष्टतिर्यग्गापाते-भारणकतिर्यग्गापाते आहृतनादिदोषाः, आदिग्रहणान्नखणदोषश्च मर्कटाविकृतः, गर्हितेषु-गर्दभ्यादिषु

तिर्यधु मैथुनाशङ्काद्याः, आदिग्रहणाग्निःशङ्कमेव वा भवति । एवं तावदेते आपातदोषा उक्ताः, 'एमेव य संलोए' एवमेव संलोकेऽपि 'मनुष्याणां' मनुष्यसंबन्धिनि दोषा द्रष्टव्याः, किन्तु 'तिरिए वज्जेसु'त्ति तिरश्चो मुक्त्वा, एतदुक्तं भवति—तिर्यक्संलोके न कश्चिदोषो भवतीति । इदानीं संलोके दोषानिव दर्शयन्नाह—

कलुसदवे असई य व पुरिसालोए हवंति दोसा उ । पंडित्थीसुवि एए खद्धे वेउच्चि सुच्छा य ॥ ३०७ ॥
कलुषे द्रवे सति 'असंति' अभावे वा द्रवस्य पुरुषालोके पुरुषो यत्र स्थितः पश्यति, पण्डकस्त्रीजनिताश्च शङ्कादोषाः पूर्वोक्ताः तथा 'खद्धे' बृहत्प्रमाणे सेफे 'विउच्चि'त्ति विक्रियामापन्ने शेफे दृष्ट्वा सति पण्डकस्य स्त्रिया वा मूर्च्छा अनुरागो भवति । उक्तं चतुर्थस्थण्डिलमापातसंलोकरूपम्, इदानीं तृतीयमापातसंलोकरूपमुच्यते, तत्राह—

आवायदोस तइए विइए संलोयओ भवे दोसा । ते दोवि नत्थि पढमे तहिं गमणं तत्थिमा मेरा ॥ ३०८ ॥
तृतीयं स्थण्डिलं यद्यप्यसंलोकं तथाऽप्यापातदोषेण दुष्टं वर्त्तते । उक्तं तृतीयम्, इदानीं द्वितीयमनापातसंलोकरूपमुच्यते, तत्राह—'विइए संलोयओ भवे दोसा' द्वितीये यद्यप्यापातदोषो नास्ति तथापि संलोकतो भवति दोषः, उक्तं द्वितीयं स्थण्डिलं, इदानीं प्रथममनापातसंलोकमुच्यते, तत्राह—'ते दोवि नत्थि पढमे' ते दोषा आपातजनिताः संलोकजनिताश्च न सन्ति प्रथमे स्थण्डिलेऽतस्तत्रैव गमनं कर्त्तव्यं, तत्र चेयं 'मेरा' मर्यादा-वक्ष्यमाणा इयं नीतिसिति ॥ तत्र यदुक्तं प्रथमस्थण्डिले गच्छतामियं मेरा सांऽभिधीयते—

कालमकाले सण्णा कालो तइयाइ सेसयमकालो । पढमा पोरिसि आपुच्छ पाणगमपुप्फियऽण्णदिसिं ॥ ३०९ ॥

तत्रैका काले सञ्ज्ञा भवति अन्याऽकाले सञ्ज्ञा भवति, 'कालो ततियाए'ति 'कालः' सञ्ज्ञाकाल तृतीयाया पौरुष्यां भवति 'संसयमकालो'ति शेषकाले या सञ्ज्ञा भवति साऽकालसञ्ज्ञेत्युच्यते, 'पटमपोरिसि'ति सत्राकालसञ्ज्ञा प्रथम-पौरुष्या यदि भवति तत 'आपुच्छ पाणग'ति आपुच्छ साधून, पतदुक् भवति-साधूनेवमसावापुच्छति यवुत-भवता किं कश्चिच्छमणभूमिं यास्यति न वा ! इति, पुनः 'पाणग'ति तदनुक्तं पानकमानयति, किंचिद्विष्टम् !-'अपुप्पितं' तरिकारहितं येन स्वच्छतया उदकआन्तिर्भवति, 'अण्णादिसं'ति अन्यया पसनस्य दिशा उदकं गृह्यते अन्यया च दिशा चक्षुमणभूमिं प्रयाति येन सागारिकाशङ्का न भवति यदुत्ते कश्चिकेन शौचं पुर्वन्ति ॥

अद्वरेगगद्वण उग्गादिण आलोम पुच्छिउं गच्छे । पसा उ अकालमी अणहिंठिअ भिंठिआ कालो ॥ ३१० ॥

अतिरिक्तं च तत्पानकं गृह्यते कदाचिदन्यसाधो कार्यं भवेत् सागारिकपुरस्ताद्वा उच्छोलनादि क्रियते । 'उग्गादिण'ति उग्गाहितेन-पात्रगन्धबलेन पात्रकेन समानीय गुप्तं सत् 'आलोम'ति आनीयाचार्यस्य तदालोच्यते, 'पुच्छिउ गच्छे'ति उग्गाहितेन-पात्रगन्धबलेन पात्रकेन समानीय गुप्तं सत् 'आलोम'ति आनीयाचार्यस्य तदालोच्यते, 'पुच्छिउ गच्छे'ति पुनस्तमेवाचार्यं पृष्ट्वा चक्षुमणिकया गच्छति, इयमकाले सञ्ज्ञा-अकालसञ्ज्ञेत्यर्थः अहिण्डिताना सता भवति, काल-सञ्ज्ञा पुनर्हिण्डिताना-मिधातनकालस्योत्तरकालं मुक्त्वा या भवति सा कालसञ्ज्ञा भवति । अन्ये एषाहु -'अणहिं-डिय हिंखियाकालो'ति अहिण्डितानामर्थपौरुषीकरणोत्तरकाले यका भवति सा कालसञ्ज्ञैव, तथा हिण्डिताना भिक्षा-अमणभोजनोत्तरकाल या भवति साऽपि कालसञ्ज्ञोच्यते । मुक्त्वोत्तरकाल या सञ्ज्ञा भवति तत्र किं कृत्वा कथं वा गम्यते ? इत्यत आह—

कप्येऊणं पाए एकैकस्स उ दुवे पडिगहए । दाळं दो दो गच्छे तिण्हइह दवं तु घेचूणं ॥ ३११ ॥
पात्रकाणि कल्पयित्वा पत्ताई तेप्पिऊण इत्यर्थः पुनरेकैकस्य साधोः पतद्ब्रह्मद्वयं दत्त्वा, एतदुक्तं भवति-योऽसौ तिष्ठति
साधुस्तस्य आत्मीय एव एकः पतद्ब्रह्मो द्वितीयं तु पतद्ब्रह्मं योऽसौ साधुश्चङ्क्रमणभूमिं प्रयाति स समर्पयित्वा व्रजति अत
एकैकस्य द्वौ द्वौ पतद्ब्रह्मौ भवतः । 'दो दो गच्छे'ति द्वौ द्वौ गच्छतः नैकैको गच्छति, तत्र च 'तिण्हइह दवं च घेचूण'
त्रयाणां साधूनामर्थे यावदुदकं भवति तावन्मात्रं तौ गृहीत्वा व्रजतः । ते च कथं गच्छन्ति ? अत आह—

अजुगलिआ अतुरंता विकहरहिआ वयंति पढमं तु । निसिइत्तु डगलगहणं आवडणं वच्चमासज्ज ॥ ३१२ ॥
न युगलिताः—समश्रेणिस्था व्रजन्ति किन्तु अयुगलिताः अत्वरमाणा विकथारहिताश्च व्रजन्ति, ततश्चङ्क्रमणभुवं प्राप्य
प्रथमं 'निषीदयित्वा' उपविश्य डगलकानां—अधिष्ठानप्रोच्छनार्थमिष्टकाखण्डकानां लघुपाषाणकानां वा ग्रहणं करोति,
'आवडणं'ति प्रस्फोटनं तेषां डगलकानां करोति, कदाचित्तत्र पिपीलिकादि स्यात्, तेषां च ग्रहणे किं प्रमाणमत आह—
'वच्चमासज्ज' पुरीषमङ्गीकृत्य, श्लथं कठिनं वा विज्ञाय पुरीषं ततस्तदनुरूप्याणि डगलकानि गृह्णाति, ततो डगलकानि
गृहीत्वा सच्छायस्थण्डिले उपविशति । कीदृशे इत्यत आह—

अणावायमसंलोए, परस्सणुवघाइए । समे अज्जुसिरे यावि, अचिरकालकयंमि अ ॥ ३१३ ॥
अनापातः असंलोकश्च परस्य यस्मिन् तदनापातासंलोकं स्थण्डिलं लोकस्य, तथा 'अणुवघाइए'ति उपघातश्च यत्र न
भवति उड्डाहादि तस्मिन्ननुपधातिके, तथा समं यत्र लुठनं न भवति, लुठने स्थण्डिले आत्मपतनभयं पुरीषं च मुक्तं कीदृ-

कादौधूर्णयति तथा 'अमुसिरे यावि'सि यपुषादिच्छन्नं न भवति, तत्र हि वृश्चिकादिरागल्य दशति कीटकादि या
 क्कान्यते, 'अधिरकालकयंमि य'सि अधिरकालकृतं तस्मिन्नेव द्विमासिके ऋतौ यदायादिता प्रायुकीकृतं तस्मिन् । ३१४ ॥

चित्पिण्णे दूरमोगाढे, नासण्णे चित्तवज्जिप । तसपण्णवीयरहिण, उवाराईणि चोसिरे ॥ ३१४ ॥
 तथा विल्लीणें, तत्र विल्लीणें जयन्नेन हस्तप्रमाणं चतुरस्रमुकूटेन चक्रवर्त्यावासनिकाप्रमाणं द्वादशयोजनमिति गम्यते,
 तस्मिन्, 'दूरमोगाढे'सि दूरमधोऽवगाह्य मायादितापेन प्रायुकीकृतं जयन्नेन चत्वार्यङ्गुलानि अथा, 'नासण्णे'सि
 तत्रासण्णं द्विविधं दयासण्णं मायासण्णं च, मायासण्णं अण्डियासओ अतिवेगेण आसण्णे चैय योसिरा, दयासण्णं प्रय-
 लगरआरामार्णं आसण्णे योसिरा, न आसण्णं अनासण्णं-यद्वासासण्णं मायासण्णं या न भवति तस्मिन् दशदोपरहिते
 'चित्तवज्जिते' विलादिरहिते स्थण्डिले द्युरस्रवति, तथा त्रसप्राणवीजरहितयोग्युरस्रजतीति, एतस्मिन् दशदोपरहिते
 स्थण्डिले सति उवारावीनि द्युरस्रजेत । इदानीमेकादिसंयोगेन यावन्ति स्थण्डिलानि भवन्ति तावन्ति प्रतिपादयन्नाह—
 ३१५ ॥

पुगदुगतिगचलकगपंचमछसगहनवगदसगेहि । संजोगा कापसा भंगसहरत्तं चडवीसं ॥ ३१५ ॥
 एकद्वित्रिचतुष्पञ्चपदसप्ताष्टनवदशकं सेयोगाः कर्त्तव्याः, ततश्च सर्वेरेभिर्निष्पन्नं भद्रकसहस्रं चतुर्विंशत्युत्तरं भवति ।

इदानीं भाष्यकार एतान्येव स्थण्डिलपदानि व्याख्यानयति, तत्राद्यमनापातासङ्गेकं व्याख्यातमेव, इदानीमनुपयातिक-
 पदव्याचिख्यासयाऽऽह—
 आयापवयणसंजमतिविहसुग्याहमं तु नापयं । आराम वच भगणी पिट्टण असुरे च अन्नत्थ ॥ ३१६ ॥ (भा०)

औपधातिकं त्रिविधं ज्ञातव्यं—आत्मौपधातिकं प्रवचनौपधातिकं संयमौपधातिकं च, तत्रात्मौपधातिकं क भवतीत्यत आह—आरामे—आरामादौ व्युत्सृजतः, प्रवचनौपधातिकं च क भवतीत्यत आह—‘वच्च’ वर्चो—गूथं तत्करीषे व्युत्सृजतः, संयमौपधातिकं च क भवतीत्यत आह—‘अगणी’ अग्निः स यत्र प्रज्वाल्यते, एतच्च यथासह्येन योजनीयं । कथमात्मौपधातादि भवतीत्यत आह—यथासह्येन ‘पिटृण असुई-य अन्नत्थ’ आरामे व्युत्सृजतः पिटृणं—ताडनं भवति, वर्चः करीषे व्युत्सृजतोऽथुचिरयमिति लोक एवं संभावयति, अङ्गारदहनभूमौ व्युत्सृजतः सोऽङ्गारदाहकः ‘अणत्थ’ति अन्यत्राङ्गारार्थं प्रज्वालयति ततश्च संयमौपधात इति, यतश्चैते दोषा भवन्ति अतोऽनुपधातिके स्थण्डिले व्युत्सृजनीयमिति । अनुपधातिकं गतम्, इदानीं ‘समे’ति व्याख्यानयन्नाह—

विसम पलोदृण आया इयरस्स पलोदृणंमि छक्काया । झुसिरंमि विच्छुगाई उभयक्कमणे तसाईय ॥१७९॥ (भा०)
विषमे स्थण्डिले व्युत्सृजतः प्रलुठनं साधोरेव भवति ततश्चात्मविराधना, ‘उभय’ति मूत्रपुरीषं तदाक्रमणेन त्रसादयो विराध्यन्ते ततश्च संयमौपधातो भवति, ‘इतरस्स’ति इतरयोः कायिकापुरीषयोः प्रलुठने सति पट्टं काया विराध्यन्ते, ततः समे व्युत्सृजनीयम् । समेति गयं, ‘अञ्झुसिरि’ति व्याख्यायते, तत्राह—‘झुसिरंमि विच्छुगाई’ झुसिरं पलांलादिच्छन्नं तत्र व्युत्सृजतो वृश्चिकादिभक्षणं संभवति ततश्चात्मविराधना, ‘उभय’ति मूत्रपुरीषं तदाक्रमणेन त्रसादयो विराध्यन्ते ततश्च संयमौपधातो भवति, ततोऽथुपिरे व्युत्सृजनीयं, द्वारम् । इदानीं ‘अचिरकालकयंमि यं’ति व्याख्यायते—
जे जंमि उडंमि य कया पंधावणोईहि थंडिला ते उ । होतियरंमि चिरक्का वासा बुच्छेय बारसगं ॥१८०॥ (भा०)

यानि यस्मिन् श्रुतौ-शीतकालादौ प्रतापनादिभिः-अग्निप्रज्वालनादिभिः स्थण्डिलानि कृतानि तस्मिन्नेव च श्रुतौ स्थण्डिलान्यविधानि भवन्ति, तानि स्थण्डिलानि इतरस्मिन्-अनन्तरकृतौ चिरकृतानि मिश्रीभूतानि चायोग्यानि भवन्ति । 'चासा युच्छेय पारसगं'ति यस्मिन् प्रदेशे एकं वर्षाकालं ग्रामं उपितम्, स च प्रदेशो 'दावश' द्वादश वर्षाणि यावत्स्थण्डिलं भवति, यत्र तु पुनर्वर्षाभात्रमुपितो ग्रामस्तत्र भवत्येव स्थण्डिलं द्वादश वर्षाणीति । श्रवानी 'विच्छिन्न' ति

व्याख्यानयन्नाह--

हृत्थायामं भवरत्नं जहणं ज्ञेयने विच्छिपरं । चउरगुलप्यमाण जहणयं दूरमोगाढं ॥ १८१ ॥ (भा०)
- विस्तीर्णं द्विधा-अप्यन्यमुत्कृष्टं च, तत्र अप्यन्य हस्तायाम पतुरत्नं च अप्यन्यतो विस्तीर्णं स्थण्डिलं, 'ज्ञेयने विच्छप इपरं'ति इतरत्-उत्कृष्टं विस्तीर्णं योजनानां द्विपट्ठा, द्वादशयोजनविस्तीर्णमित्यर्थः । यित्थिण्णेसि गयं, श्रवानी 'दूरमो- गाढे'ति व्याख्यायते, तन्नाह--'चतुरगुलप्यमाणं' यत्थार्यकुलानि भुवोऽधो यदवगाढं तज्जप्यतो दूरमोगाढमुच्यते, मध्यममुत्कृष्टं च चतुर्णामङ्गुलानामधस्ताद्विशेषमिति । द्वादश । आसन्नं व्याख्यायते, तन्नाह--

दधासण्णं भवणाइयाण तहियं तु संजमायाए । आयापयणसंजमवोसा पुण भावज्जासण्णे ॥ १८२ ॥ (भा०)

आसन्नं द्विधियं-द्रव्यतो मायतश्च, तत्र द्रव्यासन्नं भवनादीनामासन्ने व्युत्पन्नतो द्रव्यासन्नं भवति, तत्र संयमात्मोप- धातो भवति, तत्र च संयमोपधात एवं भवति-स गृहपतिस्तत्सुरीयं साधुव्युत्सृष्टं केनचित्कर्मकरणान्यत्र त्याजयति ततश्च तत्प्रदेशविलेपने हस्तप्रक्षालने च संयमोपधातो भवति, आत्मोपधातश्च स गृहपती रुष्टः सन् कदाचित्साडयति ततश्चात्मो-

पघात इति, तस्माद्रव्यासन्ने न व्युत्सृजनीयं । इदानीं भावासन्नं प्रतिपादयन्नाह—‘आयापवयण’ति आत्मप्रवचनसंयमोप-
घातदोषा भावासन्ने भवन्ति, कथं ? स हि साधुरन्ययोगव्यावृत्तस्तावदास्ते यावदतीव भावासन्नः संजातः, ततश्च त्वरितं
प्रयाति, पुनश्च केनचिद्धूर्त्तेनोपलक्ष्य भावासन्नतां धर्मप्रच्छन्नव्याजेनार्द्धपथ एव धृतः ततश्च तस्य पुरीषवेगं धारयत आत्मो-
पघातो भवति, अथार्द्धपथ एव व्युत्सृजति ततश्च प्रवचनोपघातो भवति, संयमोपघातोऽपि तत्रैवाप्रत्युपेक्षितस्थण्डिले
व्युत्सृजतो भवति, तस्मादनागतमेव गमने प्रवर्त्तते । इदानीं विलवर्जितं व्याख्यायते, तत्राह—

ह्येति विले दो दोसा तसेसु बीएसु वावि ते चेव । संजोगओ अ दोसा मूलगमा ह्येति सविसेसा ॥१८३॥ (भा०)
विलप्रदेशे व्युत्सृजतो दोषद्वयं भवति—आत्मविराधना संयमविराधना च, दारं । इदानीं “तसपाणवीयरहियं”ति
व्याख्यायते, तत्राह—‘तसेसु बीएसु वावि ते चेव’ त्रसेषु व्युत्सृजतः संयमविराधनाऽऽत्मविराधना च भवति; बीजेषु च
व्युत्सृजतस्त एव दोषा भवन्ति—आत्मविराधना संयमविराधना गोक्षुरकप्रभृतीनामुपरि व्युत्सृजतो
भवति, संयमविराधना तथैवेति, दारं । एवं तावदैकदोषदुष्टं स्थण्डिलमुक्तम्, इदानीं द्वितीयादिसंयोगेन दोषदुष्टतां प्रति-
पादयन्नाह—‘संजोगओ य’ संयोगतो—द्व्यादिदोषसंबन्धेन ‘मूलगमात्’ मूलदोषभेदात्सकाशात् ‘सविशेषाः’ द्विगुणतरा-
दयो दोषा भवन्ति, मूलभेदे तावदापातसंलोकदोषदुष्टता तथाऽन्यस्तत्रैव यद्युपघातदोषो भवति ततो द्विदोषसंयोगतः
सविशेषा दोषा भवन्ति । एवं दोषत्रयादिसंयोगतः सविशेषा अधिका एकैकस्मिन् स्थण्डिले ज्ञेया इति । इदानीं तस्मिन्
दोषरहिते स्थण्डिले प्राप्तस्य यो विधिः स उच्यते—

दिसिपवणगामसुरियछायाएँ पमजिऊण तिवखुत्तो। जस्तोगगहोत्ति काऊण बोसिरे आयमेज्जा वा ॥ ३१६ ॥
 तत्र तेन साधुना सम्भाब्युत्तजता 'विस'सि उत्तरायां दिशि पूर्यायां च न पृष्ठं दातव्यं, लोकविरोधात्, तथा पवन-
 प्रामदूर्याणां च पृष्ठं दत्त्वा न न्युत्तजनीय, लोकविरोधादेव, तथा छायायां प्रमार्जयित्वा 'तिक्खुत्तो'सि तिस्रो यारा
 प्रमार्जयित्वा तत्र न्युत्तजनीयं, 'जस्तोगगहो'सि यस्यायमवग्रहस्तेनानुज्ञातव्य इत्येवं कृत्वा न्युत्तजनीयं 'आयमेज्जा वा'
 निर्लेपनं चापाने पयमेव कुर्यात्, यदुत स्वप्निहलेऽनुज्ञायित्वा वेदि। इदानीमेतामेव गाथां भाष्यकारो व्याख्यानयन्नाह—
 उत्तरासुवा पुज्जा जम्माएँ निसियरा अहिक्कति। घाणाऽरिसा य पयणे स्वरियगाभे अवणणो व ॥ १८४ ॥ (भा०)

उत्तरा दिक् पूर्वा च किल लोके द्वे अपि पूज्ये, ततश्च तयोः पृष्ठं न दातव्यं, 'जम्माए निसियरा अभियक्कति'
 यान्या—दक्षिणा दिक् उत्तरां च रात्रौ पृष्ठं न दातव्यं, किमित्येतदेवम् !, उच्यते, रात्रौ निशाचरा—विशाचादयः 'अग्नि
 पतंति'सि अग्निमुक्ता आगच्छन्ति, एतपुं भवति—रात्रौ दक्षिणाया दिक्षु उत्तरायां दिशि देवाः प्रयान्ति (इति) लोके
 श्रुतिः, ततश्च तत्र पृष्ठं न दातव्यं, प्रयच्छतो लोकविरोधो भवति, 'घाणारिसा य पयणे'सि पवनस्य च पृष्ठं यदि दीयते
 ततो घ्राणाशार्हा भवन्ति, सूर्यग्रामयोश्च पृष्ठप्रदाने अवर्णा—अयसो भवति,। इदानीं 'छायाए'सि व्याख्यानयन्नाह—

ससत्तगहणी पुण छायाए निरगयाण बोसिरइ। छायासइ उण्हंमिचि बोसिरिअ मुहुत्तयं भिद्धे ॥ १८५ ॥ (भा०)
 'संसत्तगहणिः' कृत्स्नसत्कोट इत्यर्थः यद्यसौ साधुर्भवेत् तस्य वृक्षच्छायायां निर्गताया ध्युत्सृजति, अथ छाया
 न भवति ततश्च न्युत्तजन्य मुद्गर्चमानं तिष्ठेद् येन ते कुम्भः स्वयमेव परिणमन्ति । किं चासौ करोवीत्यत आह—

उवगरणं वामे ऊरुगंभि मत्तं च दाहिणे हृत्थे । तत्थऽन्नत्थ व पुंछे तिहि आयमणं अदूरंभि ॥ ३१७ ॥

‘उपकरणं’ रजोहरणदण्डकादि वामे ऊरो स्थापयति, मात्रकं च दक्षिणे हस्ते करोति, प्रोञ्छनं च अपानस्य तत्रान्यत्र वा करोति, यदि कठिनं पुरीषं ततस्तत्रैव प्रोञ्छयति, अथ श्लथं ततोऽन्यत्र, ‘तिहि आयमणं’ति त्रिभिश्चुल्लैर्निलेपनं करोति, ‘अदूरंभि’ति स्थण्डिलस्यासन्नप्रदेशे निलेपनीयमिति । इदानीं स्थण्डिलयतनोच्यते, तत्राह—

पढमासइ अमणुत्तेयराण गिहियाण वाचि आलोए । पत्तेयमत्त कुरुकुय दवं च पडरं गिहत्थेसु ॥ ३१८ ॥

प्रथमस्य—अनापातासंलोकूपस्य ‘असति’ अभावे अथवा प्रथमस्य—संविग्रसमनोज्ञापातस्थण्डिलस्यासति कं गन्तव्यमत आह—‘अमणुण’ति अमनोज्ञानामापाते स्थण्डिले गम्यते, ‘इतराण’ति कुशीलानां संविग्रपाक्षिकाणामसंविग्रपाक्षिकाणां चापातस्थण्डिले गन्तव्यं, एतेषां चानन्तरोदितानां सर्वेषामेवमर्थमालोको नोपात्तो यतस्ते दूरस्थिता नाभोगयन्त्येव । ‘गिहियाण वाचि आलोए’ति तदभावे गृहस्थालोके स्थण्डिले गम्यते । ‘पत्तेयमत्त’ति प्रत्येकं प्रत्येकं यानि मानकाणि गृहीतानि तैः प्रत्येकमात्रकैः ‘कुरुकुचां’ पादप्रक्षालनाचमनरूपां प्रचुरद्रव्येण कुर्वन्ति, ‘गिहत्थेसु’ति गृहस्थविषये आलोके सति इदं पूर्वोक्तं कुरुकुचादि कुर्वन्तीति ॥

तेण परं पुरिसाणं असोयचाईण वच आचार्यं । इत्थिनपुंसालोए परंमुहो कुरुकुया सा उ ॥ ३१९ ॥

ततः परं यदि गृहस्थालोकं नास्ति स्थण्डिलं ततः पुरुषाणामापाते तत्राप्यशौचवादिनां ब्रज आपातस्थण्डिलं । अथाशौ-

पनादिपुरुषापातस्थण्डिलं नास्ति तदाः 'इत्थिनपुंसालोप' स्त्रीनपुंसकालोके स्थण्डिले पराङ्मुखो व्युत्पद्यते कुरुकुचा
य द्वेय कर्तव्या ।

तेन पर आयायं पुरिसेअरइत्थियाण तिरियाणं । तत्थयि अ परिहरेज्जा दृगुंछिण वित्तचित्ते य ॥ ३२० ॥
तत परं तदभाये सति पूर्वोपस्थण्डिलस्य तिरया संवन्धिनो ये पुरुषा इतरे च नपुंसका स्त्रियाः एतेषामागतस्थण्डिले
व्युत्पद्यन्तीयं, 'तरथयि य'सि तत्रापि-तिरथां मध्ये जुगुप्सिता इत्यचिन्नाश्च परिहरणीयाः, यतस्तन्नात्मसमयोपयातो भवति ॥
तत्तो इत्थिनपुसा तियिहर तत्थयि असोयपाईसु । तदिभं तु सदकरणं आउल्लगमणं कुरुकुचा य ॥ ३२१ ॥

ततस्तदभाये स्त्रीनपुंसकापातस्थण्डिले मन्त्रव्यं, तत्र स्त्री त्रियिधा-दण्डिककीदुग्दिकप्राकृतभेदभिन्ना, नपुंसकमपि
त्रियिध-दण्डिककीदुग्दिकप्राकृतभेदभिन्नं, तत्राप्यगोचयादिनामापाते व्युत्पद्यनीय, आह-उवाद्याशङ्कादयस्तत्र तदयस्या
एव दोषाः १, उच्यते, 'तन्मिय तु सदतरणं' एतत् स्थण्डिले प्रजन् अन्येषामाशङ्कापिनिवृत्त्यर्थमुद्यः काशितादिकं शब्दं
करोति परस्परं वा अस्यन्तो प्रजन्ति ततस्ते एवस्या नाशङ्का-उवाद्याभिलषणरूपा पुर्वते यतस्ते प्रसभं प्रयान्तीति, अनाकुल-
गमनं वा करोति, एकत्र मिलिता गच्छन्तीत्यर्थः, कुरुकुचा च पूर्वपरस्पर्या । उक्तं स्थण्डिलद्वारम्, इदानीमयदृग्मद्वारं
प्रतिपादयन्माह-

अधोच्छिन्ना तसा पाणा, पउल्लेहा न सुज्झई । तम्हा छुट्ठपहट्ठस्स, अवट्ठंभो न कप्पई ॥ ३२२ ॥

अयदृग्मः क्षत्रभादी न कर्तव्या, यथाः प्रत्युपेक्षितेषु च तत्र पद्यादपि 'अन्यथच्छिन्नाः' अनघरतं व्रताः प्राणा भवन्ति,

ततश्च तत्र प्रत्युपेक्षणा न शुद्ध्यति, 'तम्हा हट्टपहट्टस्स' हट्टो-नीरोगः प्रहृष्टः-समर्थस्तरुणस्तस्य एवंविधस्य साधोरव-
ष्टम्भो 'न कल्पते' नोक्तः । इदानीं के ते त्रसाः प्राणिन इत्येतत्प्रदर्शनायाह—

संचर कुंथुद्देहिअत्थ्यावेहे तहेव दाली अ । घरकोइलिआ सप्ये विसंभरउंदुरे सरडे ॥ ३२३ ॥
तत्रावष्टम्भे-स्तम्भादौ संचरन्ति-प्रसर्पन्ति, के ते ?-कुन्थवः-सत्त्वा उद्देहिकाश्च लूता-कोलियकः तत्कृतो वेधो-भक्षणं
भवति, तथा च दाली-राजिर्भवति तस्यां च वृश्चिकादेराश्रयो भवति, तथा 'गृहकोक्किलिका' घरोलिका उपरिष्टान्मूत्र-
यति, तन्मूत्रेण चोपघातो भवति चक्षुषः, सर्पो वा तत्राश्रितो भवेत्, विश्वम्भरो जीवविशेष उंदुरो वा भवेत्, 'सरटः'
कृकलाशः, स च दशनादि करोति । इदानीं भाव्यकारो व्याख्यानयन्नाह—

संचारगा चउदिसि पुडिं पडिलेहिएचि अन्नंति । उद्देहि मूल पडणे चिराहणा तहुभए भेओ ॥१८६॥ (भा०)

'सञ्चारकाः' कुन्थादयः पूर्वोक्ताश्चतसृषु दिक्षु तस्मिन्नावष्टम्भे परिभ्रमन्ति, पूर्वं प्रत्युपेक्षितेऽपि तत्र स्तम्भादाववष्ट-
म्भेऽनुयन्ति आगच्छन्ति । दारं । 'उद्देहि'ति कदाचिदसौ स्तम्भादिरवष्टम्भो मूल उद्देहिकादिभक्षितः ततश्चावष्टम्भं कुर्वतः
पतति, पुनश्च विराधना 'तहुभए' भवति आत्मनि संयमे च भेदश्च पात्रकादेर्भवति । दारं ।

त्थ्याइचमढणा संजमंमि आयाए विच्छुगार्इया । एवं घरकोइलिआ अहिउंदुरसरडमार्इसु ॥१८७॥ (भा०)

लूतादिचमढने-मर्दने संयमे-संयमविषया विराधना भवति, आत्मविराधना च वृश्चिकादिभिः क्रियते । एवं गृहको-
लिका (अहि) उन्दरसरडादिविषया संयमविराधना आत्मविराधना च भवति । उक्त उत्सर्गः, इदानीमपवाद उच्यते—

अतंरंतस्स च पासा गाढं दुक्खंति तेणऽवट्ठंमे । संजयपट्ठी धंमे सेल छुहाकुडुविटीए ॥ ३२४ ॥

‘अतंरंतस्स’ अथकुयतो ग्लानदे- पार्थानि गाढं-अत्यर्थं दुःखंति तेन कारणेनावष्टम्भं कुर्वन्ति, अत आह-सयतपृष्ठे स्तम्भे वा ‘सेल’सि पापाणमये स्तम्भे सुधासाष्ट्यं कुञ्जे वाऽवष्टम्भं कुर्वीत, उपधिकां विण्टिका या कुब्जादी कृत्वा ततोऽवष्टम्भ करोति । चक्रमवष्टम्भद्वारम्, इदानीं मार्गद्वारं प्रतिपादयन्नाह—

पंथ तु यथमाणा पुगंतंरं चक्खुणा च पखिलेहा । अइदूरचक्खुपाए सुसुमतिरिच्छगाय न पेहे ॥ ३२५ ॥

यथि व्रजन् ‘युगान्तर’ युगं-चतुर्दशममाणं तन्मात्रान्तरं चक्षुषा प्रत्युपेक्षेत, किं कारणं ? यतोऽतिदूरचक्षु पाये सति सुस्मास्तिर्यग्गतान् प्राणिन ‘न पेहे’ न पश्यति, दूरे दूरे प्रहितत्वाच्चक्षुषः ।

अवाप्तमनिरोधे दुक्खं वट्ठंपि पायसंहरण । छक्कायविओरमणं सरीर तह भत्तपाणे य ॥ ३२६ ॥

अस्यासत्ते निरोधं करोति चक्षुषस्ततो दृष्टाऽपि प्राणिना दुःखेन पादसंहरणं, पादं प्राणिनि निपतन्तं धारयतीत्यर्थः, अतिसन्निकृष्टत्वाच्चक्षुषः । ‘छक्कायवितरमण’ति पट्कायाना विराघनं भवति, शरीरविराघनां तथा भक्षणनविराघना करोतीति । इदानीमस्या एव गाथायाः पञ्चादं व्याख्यानवन्नाह—

उद्धमुहो कहरत्तो अवयक्खंतो वियक्खमाणो य । पातरकाए वहाए तसेतरे सज्जे दोसा ॥ १८८ ॥ (मा०)
ऊर्ध्वमुखो व्रजन् कथासु च रक्त-सक्तः ‘अवयक्खंतो’चि पृष्ठतोऽभिमुखं निरूपयन् ‘वियक्खमाणो’चि विविधं

सर्वासु दिक्षु पश्यन्, स एवंविधो बादरकायानपि व्यापादयेत् 'असेतरांश्च' पृथिव्यादीन् स्थावरकाथान्, ततश्च 'संयमे' संयमविषया एते दोषा भवन्तीति । इदानीं शरीरविराधनां प्रतिपादयन्नाह—
निरवेक्खो बधंतो आबडिओ खाणुकंठविसमेसु । पंचणह इंदियागं अन्नतरं सो विराहेज्जा ॥१८९॥ (भा०)
निरपेक्षो प्रजन् आपतितः सन् स्थाणुकण्ठकविषयेषु, वियमम्-उन्नतं, तेष्वापतितः पञ्चानामिन्द्रियाणां-चक्षुरादीनां अन्यतरत् स विराधयेत् । इदानीं 'भक्तपाणे य'ति अवयवं व्याख्यानयन्नाह—

भक्ते वा पाणे वा आवडियपडियस्स भिन्नपाए वा । छक्कायविओरमणं उड्डाहो अप्पणो हाणी ॥१९०॥ (भा०)
आपतितश्चासौ पतितश्च २ तस्य साधोः भिन्ने-भग्ने वा पात्रके सति भक्ते वा प्रोज्झिते पानके वा ततः षट्कायव्युप-
रमणं भवति, उड्डाहश्च भवति आत्मनश्च 'हानिः' ध्रुवा बाधनं भवति ततः पुनः षट्कायव्युपरमणमुड्डाहश्च ।

दहि घय तक्कं पयमंभिलं व सत्थं तसेतराण भवे । खद्धंमि य जणवाओ बहुकोडो जं च परिहाणी ॥१९१॥ (भा०)
तानि गृहीतानि कदाचिद्विधिवृत्ततत्त्वप्रयःकाङ्क्षिकानि भवन्ति, ततश्च तानि शस्त्रं, केपां ?-त्रसानामितरेषां च-पृथि-
व्यादीनां भवेत्, 'खद्धंमि'सि प्रचुरे च तत्र भक्ते लोकेन दृष्टे सति जनापवादो भवति-उड्डाहः, यदुत 'बहुकोडे'सि बहु-
भक्षका एत इति, या चात्मपरितापनिकादिका परिहाणिः सा च भवति । तथा पात्रविराधनायां याचनादोषान् प्रदर्शयन्नाह—
पत्तं च मग्गमाणे हवेज्ज पंथे विराहणा दुविहा । दुविहा य भवे तेणा परिकम्मे सुसपरिहाणी ॥ ३२७ ॥

पात्रं चान्धिपति सति ग्रामादौ भवेत् पथि विराधना द्विविधा-आत्मविराधना संयमविराधना च, पथि स्तेनाश्च द्विप्र-
कारा भवन्ति-उपधितेनाः शरीरस्तेनाश्च, उन्धेऽपि कुच्छ्रुत्यात्रके तत् परिकर्मयत -तद्व्यापारे लग्नस्य सूत्रार्थपरिहानिः ॥
एसा पडिलेहणविद्दो कदिआ भे घीरपुरिसपवत्ता । संजमगुणह्मगाणं निगंगाणं महरिसीणं ॥ ३२८ ॥
अर्थ च प्रत्युपेक्षणाविधिः कथितो 'अ' भवतां, किंविशिष्टः- 'धीरपुरुषैः प्रशस्तः' गणधरैः प्ररूपितः, संयमगुणीराध्यानां
निर्मन्थानां 'महर्षीणां' सत्यवादिनां कथित इति ॥ तथा-

एयं पडिलेहणविहिं जुंजंता चरणकरणमाउत्ता । साह् सवंति कम्मं अणेगमयसंथिअमणंतं ॥ ३२९ ॥
एतं प्रत्युपेक्षणाविधिं 'पुञ्जन्त' कुर्याणाः चरणकरणयोगयुक्ताः सन्तः साधवः क्षपयन्ति कर्म, किंविशिष्टम् !- 'अने-
कमवसञ्चितम्' जनैकमवोपात्तम् 'जनन्तम्' अनन्तकर्मपुञ्जनिर्मुक्त्याचदनन्तमिति, अनन्तानां वा भयाना हेतुय-
त्तदनन्तं क्षपयन्तीति । एक मार्गप्रत्युपेक्षणाद्वारं, तत्प्रतिपादनाद्येकं प्रत्युपेक्षणाद्वारमिति प्रतिष्ठेत्तनाद्वार समाप्तं ॥

इदानीं पिण्डद्वारप्रतिपादनायाह-

पिंडं च एत्तणं चा एत्तो घोच्छं गुरुवरसेणं । गवेसणगाहणघासेसणाणं तिचिद्दए चित्तुदं ॥ ३३० ॥
पिण्डं ग्रहस्य एषणां च, एषणा-गवेषणा तां च अतः परं ग्रहस्य, गुरुवरसेण न स्वमनीषिकया, सा चैषणा त्रिविधा
भवति-गवेषणेपणा ग्रहणेपणा घ्रासेपणा चेति, अनया त्रिविधयाऽप्येषणया विशुद्ध-शुचिर्बुधः पिण्डसं ग्रहस्य इति योगः ।
'यथोद्देशं निर्देश' इतिन्यायात्प्रथमं पिण्डमेव व्याख्यातयन्नाह-

पिंडस्स उ निक्खेवो चउक्कओ छक्कओ य कायवो । निक्खेवं काऊणं परूवणा तस्स कायवा ॥ ३३१ ॥
तत्र पिंडनं-पिंडः, 'पिंड सङ्घाते', पिंड इत्यस्य पदस्य निक्षेपः कर्त्तव्यः, स च निक्षेपकश्चतुष्कः क्रियते पट्ठो वा,
एवं निक्षेपं कृत्वा प्ररूपणा-व्याख्या तस्यैव पिंडस्य कर्त्तव्या ॥ तत्र चतुष्ककनिक्षेपं प्रतिपादयन्नाह—

नामं ठवणापिंडो दधपिंडो य भावपिंडो य । एसो खलु पिंडस्स उ निक्खेवो चउव्विहो होइ ॥ ३३२ ॥

नामपिंडः स्थापनापिंडो द्रव्यपिंडो भावपिंडश्चेत्येष तावच्चतुष्कको निक्षेपः, यदा पुनः क्षेत्रपिंडः कालपिंडश्च
निक्षिप्यते तदाऽयमेव पट्ठो वा भवति, तत्र नामपिंडः-पिंड इति नाम यस्य स नामपिंडः । तच्च—

गोणं समयकयं वा जं वावि हवेज्ज तदुभएण कयं । तं विंति नामपिण्डं ठवणापिंडं अओ वोच्छं ॥ ३३३ ॥

तच्च नाम गोणं भवति यथा गुडपिण्ड इति, तथाऽन्यत्समयकृतं भवति, समयः-सिद्धान्तस्तेन कृतं, यथा “से भिक्खू
वा भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए पविट्ठे समणे जं जाणेज्जा अंवपाणं वा” इत्यादि, यद्यप्यसौ पानकस्य
द्रवस्वभावस्य (कृते) प्रविष्टस्तथाऽप्यसौ पिण्डार्थं प्रविष्ट इत्युच्यते, एष समयसिद्धः पिण्डः, यद्वा नाम भवेत्तदुभयेन कृतं-
लोकलोकोत्तरकृतं वा यन्नाम भवेत्, यथा ‘गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए पविट्ठेण पिंडो चेव सत्तुगाणं केरओ लद्धंओ
गुडपिंडो वा” तत्र लोके गुडपिण्डकः गुडपिण्डक एवोच्यते, समयेऽप्येवमेव पिण्डक उच्यते, एवमेवंगुणविशिष्टं सर्वमेव
नामपिण्डं भुवते, अत ऊर्ध्वं स्थापनापिण्डं वक्ष्य इति ।

अक्खे वराडए वा कट्ठे पोत्थे व चित्तकम्मे वा । सन्भावमसन्भावा ठवणापिंडं विद्याणाहि ॥ ३३४ ॥

स्थापना द्विविधा-सम्भावस्थापना असम्भावस्थापना चेति, तत्राद्यविषया सम्भावस्थापना असम्भावस्थापना च भवति, कथं ? यदा एक पथाद्यः पिण्डकल्पनया बुद्ध्या कल्प्यते तदाऽसम्भावस्थापना, यत्र पुनस्तथाप्याद्यप्रभृतय एकत्र स्थाप्यन्ते तदा सम्भावस्थापना, एवं 'धरादेकेषु' कपर्दकेषु, तथा काष्ठकर्मणि चेति, यदेकमेव काष्ठं पिण्ड एव इत्येवं कल्प्यते तदाऽसम्भावस्थापना, यदा तु एकत्र बहूनि मिलितानि पिण्डत्वेन कल्प्यन्ते तदा सम्भावस्थापना, एवं 'पुस्तके' धीगृह्णिकादौ पुच्छलिकादिष्वपि एव चित्रकर्मण्यपि, यदेकचित्रकर्मणि पुच्छलपिण्ड इति स्थाप्यते तदाऽसम्भावपिण्डस्थापना यदा त्रिप्रभृति पिण्डबुद्ध्या कल्प्यते तदा सम्भावस्थापना, एवं सम्भावपिण्डमसम्भावपिण्डं च जानीहि । इदानीं द्रव्यपिण्डस्य शरीरभग्न्यशरीरव्यतिरिक्तस्य प्रतिपादनायाह—

तिचिह्नो य द्वापिहो सचिह्नो मीसओ य अचिह्नो य दसयिहो सचिह्नो मीसओ नयहा ॥ ३१५ ॥
त्रिविधो द्रव्यपिण्ड-सचिह्नोऽचिह्नो मिश्रयेति, तत्र योऽस्यचिह्नः स दसविधः सचिह्नो नवप्रकारः मिश्रश्च नयथा ॥
तत्राचिह्नपिण्डप्रतिपादनायाह—

पुदयी आउक्काप तेउयाऊवणस्सई चेव । विअतिअउरतो पंचिदिआ य लेयो य दसमो उ ॥ ३१६ ॥
पृथिवीकायपिण्डः अन्नायपिण्डस्तैजस्कायपिण्डः वायुकायपिण्डः वनस्पतिकायपिण्डः द्वीन्द्रियपिण्डः त्रीन्द्रियपिण्डः चतुरिन्द्रियपिण्डः पञ्चेन्द्रियपिण्डः पात्रकार्यं लेपपिण्डश्चेति दसमः । एवमयं दसप्रकारोऽचिह्नपिण्डः, इदानीं योऽसौ

श्रीओघ-
निर्युक्तिः
द्रोणीया
वृत्तिः

॥१२९॥

अचित्तः पृथिवीकायादिपिण्डः स सचित्तपूर्वको भवतीतिकृत्वा[स्तः] स एव प्रथमं सचित्तः प्रतिपाद्यते, तथोपन्यासोऽपि स-
चित्तस्यैव प्रथमं कृतः, तथा योऽसौ सचित्तो मिश्रश्च एकैको नवप्रकार उक्तः सोऽप्यनेनैव क्रमेण व्याख्यातो भवतीति-
कृत्वा पूर्वं सचित्तं व्याख्यानयन्नाह—

पुढविक्काओ तिविहो सचित्तो मीसओ य अचित्तो । सचित्तो पुण दुविहो निच्छयववहारिओ चेव ॥ ३३७ ॥

पृथिवीकायस्त्रिविधः सचित्तो मिश्रोऽचित्तश्च, तत्र सचित्तो द्विविधः—निश्चयसचित्तो व्यवहारसचित्तश्च ।

निच्छयओ सचित्तो पुढविमहापद्यण बहुमज्झे । अचित्तमीसवज्जो सेसो ववहारसचित्तो ॥ ३३८ ॥

निश्चयतः सचित्तः पृथिवीनां—रत्नशर्कराप्रभृतीनां संबन्धी यः ‘महापर्वतानां’ हिमवदादीनां च ‘बहुमध्ये’ मध्यदेश-
भागे । इदानीं व्यवहारसचित्तप्रतिपादनायाह—अचित्तवर्जः मिश्रवर्जश्च, एतदुक्तं भवति—योऽचित्तो न भवति न च मिश्रः
स व्यवहारतः सचेतन इति, स चारण्यादौ भवति यत्र वा गोमयादि नास्ति । उक्तः सचित्तः पृथिवीकायः, इदानीं मिश्रपृ-
थिवीकायं प्रतिपादयन्नाह—

खीरदुमहेट्ट पंथे कट्ठोह्ला इंधणे य मीसो य । पोरिसि एगदुगतिगं बहुइंधणमज्झथोवे अ ॥ ३३९ ॥

क्षीरदुमाः—लुटुम्बरादयस्तेषामधो यः पृथिवीकायः स मिश्रः, ते हि क्षीरदुमा मधुरस्वभावा भवन्ति, पथि च मिश्रपृथि-
वीकायः, ‘कट्ठोह्लो’ति हलकृष्टो यः पृथिवीकायस्तत्क्षणादेव आर्द्रश्च शुष्कश्च कचिन्मिश्रपृथिवीकायः ‘इंधणे’ति इन्धनं—
गोमयो भण्यते, तत्थ कुम्भकारेण सद्रवो आणिओ तेण मिलितो संतो पृथिवीकायो मिश्रो भवति, कियरकालं यावद् ?

अत आह—‘पेरिसीएगपुगतिगं’ यथासह्येन च ‘बहुवचनपरिहयणयोर्विचरणं’ यदि बहु इन्धने स्वस्याः पृथिवीकाय-
सतः पौरुषीमात्रं यापयत् मिश्रो भवति, मध्ये तु इन्धने अर्द्धमिन्धनस्य अर्द्धं पृथिवीकायस्य यत्र स पौरुषीद्वितयं यावन्मिश्राः
स्वत्येन्यतस्तु पृथिवीकाय-पौरुषीत्रय यावन्मिश्रो भवति । चको मिश्राः, इदानीमचित्त उच्यते, स चैव भवति—

स्त्रीउपहृत्सारस्ये अग्नीलोणूसांयिले नेहे । घण्टजोगिपुणं पओयणं तेणिमं होति ॥ ३४० ॥

घीतचक्राभिहतः स्रग्पाशत्राभिहितः शारः—तिलशरादिस्तेनाभिहतो यः शत्रुशस्त्रेणाभिहतः, क्षत्रं—करीपयिषोपा, अग्नि-
शस्त्राभिहतः छयणशस्त्राभिहतः (अथशरायशस्त्राभिहितः) काञ्चिकशस्त्राभिहतः, ज्ञेहेन—घृतादिना शस्त्रेणाभिहतः सन्
यो ह्युत्क्रान्तयोगिनिक, अथवा ‘विघटजोगिपवि य’ केचित्पठन्ति, तन्नायमर्थः—अनुत्क्रान्ता—अपगता योनिः स्वयमेव यस्य
पृथिवीकायस्य तेन च ‘इदं’ यस्यमाण प्रयोजनं भवति । किं तत्प्रयोजनमित्यत्र आह—

अवरदिग विसयंघे लवणेण च सुरमिठवलपणं च । अविससत्त उ गहणं पओयणं होइ जं चडझं ॥ ३४१ ॥

अवरद्विगा—क्षुद्रता फोडिआ तस्यां लूतास्फोटिकायामुत्थितायां शार्दोपशमार्थमयेतनेन पृथिवीकायेन परिपेका क्रियते, क्रियते,
यदिवा अवरद्विगा—सर्पदंशस्तस्मिन् परिपेकादि क्रियते, दशे विषे या पतिते सति तयाऽचेतनया मृत्तिकाया बन्धो दीयते,
लवणेन वा प्रयोजनमचित्तेन भवति, ‘सुरहितोवलपणं च’ति गम्भारोहकेणापि किञ्चित्प्रयोजनं भवत्यामादौ, एभिः प्रयो-
जनैरचेतनस्य पृथिवीकायस्य प्रहणं भवति—प्रयोजनं भवति । इदं च यस्यमाणलक्षणमन्यत्—

ठाणनिसीयतुयदृण उच्चारार्दणि चेव उरसगो । घट्टगडगलगलेवो एसाइ पओयणं बहुहा ॥ ३४२ ॥
स्थानं-कायोत्सर्गः सोऽचेतने पृथिवीकाये क्रियते निपीदनम्-उपवेशनं-निमज्जनं च क्रियते उच्चारार्दीनां
योत्सर्गः क्रियते, 'घट्टग'सि घट्टकः-पापाणकः येन पात्रकं लेपितं सद् घृण्यते, तथा डगलकाः अपानप्रोञ्छनार्थं लेपकश्च
पात्रकाणां, एवमादि प्रयोजनमचित्तेन पृथिवीकायेन भवति । उक्तः पृथिवीकायः, इदानीमप्याय उच्यते, असावपि त्रिविधः
सचित्तमिश्राचित्तभेदः, तत्र सचित्तप्रतिपादनायाह—

घणउदहीघणवलय़ा करगसमुद्दहाण बहुमज्झे । अह निच्छयसचित्तो ववहारनयस्स अगडाहं ॥ ३४३ ॥
धनोदधयो रत्नप्रभापृथिव्यादीनां धनवलयानि च करकाश्च एतेषु निश्चयतः सचित्तोऽप्यायः समुद्रबहुमध्ये-मध्यप्रदेशे
द्रुहमध्ये च निश्चयसचेतनः, व्यवहारनयस्य पुनरगडादी-कूपादी योऽप्यायः स व्यवहारतः सचित्तः । इदानीं
मिश्रप्रतिपादनायाह—

उसिणोदगमणुवत्ते दंडे वासे य पडिअमेत्ते य । मोचूणाणसतिगं चाउलउदगं बहुपसन्नं ॥ ३४४ ॥
उष्णोदकमनुद्धृत्ते दण्डे मिश्रं भवति, तस्य मज्जे जीवसंघाओ पिंडीभूओ अच्छइ पच्छा उपत्ते सो परिणमइ, सो जाव
परिणमइ ताव मीसो, वासे य पडियमिते-धर्मे च पतितमात्रे मिश्रो भवत्यप्यायः, तन्दुलोदके व्यवस्था का ? तदुच्यते,
'मोचूण'इत्यादि, तदपि मिश्रं बहु प्रसन्नं सदचेतनं भवति आदेशत्रितयं मुक्त्वा तदनेकान्तान् ॥ के च ते आदेशाः ?
आएसतिगं बुबुय बिन्दू तह चाउला न सिजमंति । मोसूण तिणिणवेए चाउलउदगं बहु पसणं ॥ ३४५ ॥

केई भणति-जाव बुच्चुया ण किट्ठेति ताव वं मीसं, अण्णे भणंति-अंडवल्लगा विवुणो ण सुकंति जाव ताव मीसं, अण्णे भणंति-जाव चावला ण सिज्झंति ताव मीसं, एते अणाएसा, जम्हा एयाणि तिण्णि दएथूणि कयाइ चिरेण होंति कयाइ सिग्घतरं चेय आचारयसात्, तम्हा चावलोदग जदा बहु पसन्नं होइ तदा च अचित्तं भवति, अथवा सुक्त्वा तन्नुलोदकं बहुप्रसन्नं यदन्यदादेशत्रितय प्रतिपादितं तच्च मिथं ब्रह्म्यमिति । उक्तो मित्रोऽक्कायः, इदानीमचित्तप्रतिपादनायाह—

सीखणइस्सारस्सत्ते अग्गीलोणूत्तअंबिले नेहे । पक्कंतजोणिपणं पओयणं तेणिमं होंति ॥ ३४६ ॥

पूर्ववत् । तेन चाबिसाक्कायेन इदं प्रयोजनं क्रियते—

परिसेयपियणइत्थाइओयणा बीरओयणा वेय । आयमण भाणयुवणे एसाइ पओयणं पडुहा ॥ ३४७ ॥
परियेका-सेचनं कुट्टाद्युत्पिसे सति क्रियते, तथा पान हस्तादिधावनं बीरधावनं च क्रियते, तथा आचमनं भाजनप्र-
शालनं च क्रियते, एवमादीनि प्रयोजनानि बहुधा भवन्ति । इदानीं बीरप्रधावनं क्रियत इत्युक्तं तच्च ऋतुपद्धे न कर्त्तव्य
अप्य क्रियते तत्र एते दोषा भवन्ति—

उत्तयद्धयुवण याउत्त यमविणासो अठाणठवणं च । संपाइमधाउवहो पलवण आतोपघातो य ॥ ३४८ ॥

ऋतुपद्ध-शीतोष्णकालौ मिलितावपि कैव भण्यते, तत्र यदि चीचराणां धावनं क्रियते ततो वाकुक्षिको भवति धिमू-
षणशील इत्यर्थः, यदा च विभूषणशीलत्वाद् ब्रह्मविनाशो भवति, तथा अस्यानस्थापनं च भवति, यदुत नूनमयं कामी
तेनात्मानं मण्डयति ततश्चास्यानस्थापनम्-जयोन्वतास्थापनं भवतीति, तथा संपातिसत्त्वानां चायोश्च यद्यो भवति,

तथा प्लवनेन च सत्त्ववधौ भवति, तथाऽऽत्मोपधातश्च भवति हस्ते कण्डकपतनादिति । आह-यथेवं न धाबितव्यान्येव चीवराणि, उच्यते, वर्षाकाले प्रक्षालयितव्यानि, अथ न प्रक्षाल्यन्ते तत एते दोषा भवन्ति—

अङ्गभारचुडणपणए सीयलपावरण अजीरंगेलन्ने । ओभावणकायवहो वासासु अधोवणे दोसा ॥ ३४९ ॥

मलेनातिगुरुणि भवन्ति, तथा 'चुडण'सि जीर्यन्ते पनकश्च तत्र लगति पनकः—फुल्ली, शीतलप्रावरणे चाजीर्णे भवति, ततश्च ग्लानता भवति, तथा 'उवहावणा' परिभवो भवति कायवधश्च भवति, तानि हि आर्द्राणि श्येतन्ति सन्ति अप्का-यादि विनाशयन्ति, एते वर्षास्वधावने दोषाः । कदा प्रक्षालनं कार्यमित्याह—

अप्पसे चिय वासे सधं उवहिं धुवंति जयणाए । असइए व दंवरस उ जहन्नभो पायनिज्जोगो ॥ ३५० ॥

वर्षाकाले अप्राप्ते एव अर्द्धमासमात्रेण सर्वमुपधिं प्रक्षालयन्ति यतनया । अथोदकं प्राशुकं प्रचुरं नास्ति ततो जघन्येन 'पात्रनिर्योगं' पात्रकोपकरणं प्रक्षालनीयं येन गृहस्था भिक्षां प्रयच्छन्तो न जुगुप्सन्ते इति । आह-सर्वेषां वर्षपर्यन्त एवोपधिः प्रक्षाल्यते ? न इत्याह—

आयरियगिलाणाणं मइला मइला पुणोवि धोवंति । मा तु गुरुण भवसो लोर्गमि अजीरणं इयरे ॥ ३५१ ॥
सुगमा ॥ नवरं 'अजीरणं' इयरे'सि इतरेपां ग्लानानां चीवराणि प्रक्षालनीयानि यदि न प्रक्षाल्यन्ते ततोऽजीर्णे भवति । इदानीमुपधिप्रक्षालनकाले कानि न विश्रामणीयानि ? इत्याह—

प्रायस्स पडोयारं दुनिसल्ले तिपट्ठपोत्तिरयहरणं । गते ण उ विस्सामे जयणा संकासणा धुवणा ॥ ३५२ ॥

पात्रस्य 'पहोयारं' परिकरणं यात्रबन्धादिकं न विश्रामयेत्, तथा 'दुसि' निसजे'ति रजोहरणनिषयाद्वयं एका और्जिका बाह्यानिषया द्वितीया मध्यवर्तिनी क्षोमनिषया इदं द्वयं न विश्रामणीयं 'तिपट्ट'सि एकाः संस्कारकपट्टको द्वितीय उत्तर-पट्टकः तृतीयधोलपट्टकः 'पोसि'सि मुखवस्त्रिका रजोहरणं-प्रतीतमेव पदानि न विश्रामयेत्, यतो नान्यान्यतुपभोग्यानि सन्ति । सत्र च पट्टपदसङ्ग्रहणं कथमित्याह--'जयणा संक्रमणा' धतना वखान्तरितेन हलोनान्यस्मिन् वखे पट्टपदीः सङ्क्रमयति ततो धावन करोति । इदानीं शेषमुपधिं विश्रामयतो विधिमाह--

अर्द्धिमतपरिमोगं डवरिं पाउणाह नातिदुरे य । तिसि य तिसि यं न एवमं निसि उं काउं पडिन्हेज्जा ॥ ३५३ ॥
 'अर्द्धिमतपरिमोगं' क्षोमकल्प श्लेष्कल्पयोरुपरि प्रावृणोति, कतराः, अयस्त्रिज इति यस्यति, तथा नातिदुरे नाल्या-सन्ने तमेव कल्पं रात्रिप्रयमेव स्यापयति, 'तिसि य तिसि य'सि पट्टद्वयं योजितमेव ब्रह्म्यं, 'पमं निसिउं काउं'सि एका दक्षिमात्मोपरि कीलकादी त एव कल्पाः स्माप्यते । 'पडिन्हेज्ज'सि एवं सप्त विनानि परीक्षा कार्या । अथवा 'परिक्खेज्ज'सि एवं सप्तवाराः कृत्वा पुनरा शरीरे वखं प्रावृण परीक्षणीयं, यदि पट्टपयो न लगन्ति सतः म्बालनीयमिति ॥ -

केई पक्केकनिसि संवासेउं तिहा पडिन्हेज्जि । पाउणियजयणलंगंति छप्पया ताहे षोवेज्जा ॥ ३५४ ॥
 केचनाचार्या एवमाहुः--'पक्केकनिसि संवासेउं'सि अयमत्रार्यः-तमम्यन्तरं कल्पं क्षोममितरकल्पयोरुपरि एकां रात्रिं प्रावृणोति, पुनरपरस्यां रात्रावात्मासन्ने स्थापयति, पुनरपरस्यां रात्री आत्मोपरि कीलकादी उन्ममानं करोति, एवं त्रिरात्र

यावत्परीक्ष्यते, पश्चाच्च तं कल्पं पुनः प्रावृणोति, प्रावृते च कल्पे यदि न लगन्ति पट्पद्यस्तादा धावयेत्-प्रक्षालयेत् । ते च प्रक्षालयन्तः—

निबोधोदगस्स गहणं केई भाणेसु असुइ पडिसेहो । गिहिभायणेसु गहणं ठियवासे मीसिअं छारो ॥ ३५५ ॥

ते च साधवश्चरिप्रक्षालनार्थं नीबोधकस्य गहणं कुर्वन्ति, तत्राह—‘केई भाणेसु’त्ति केचनैवं ब्रुवते यदुत ‘भाजनेषु’ पात्रेषु नीबोधकगहणं कार्यं, आचार्य आह—‘असुइ’ लोका एवं भणन्ति, यदुत-अशुचय एते, ततश्च प्रतिषेधं कुर्वन्ति । क पुनर्ग्राह्यामित्यत आह—‘गिहिभायणेसु’ गृहस्थसत्केषु भाजनेषु-कुण्डादिषु भाजनेषु गृह्यते, कदा ?—‘ठियवासे’ स्थिते प्रवर्षणे-थक्के वरिसियवे, ‘मीसगं’ति अथात्र प्रवर्षति पर्जन्ये गृह्यते ततो गृह्यतो मिश्रं भवत्यन्तरिक्षोदकपातात् तस्मा-
त्स्थिते प्रवर्षणे ग्राह्यं, गृहीते च क्षारः क्षेपणीयो येन सचित्तां न याति । कस्य पुनः प्रथममुपधिः प्रक्षालनीय इत्यत आह—

गुरुपच्चक्खाणगिलाणसेहमार्हण धोवणं पुवं । तो अस्पणा पुव्वमहाकडे य इतरे दुवे पच्छा ॥ ३५६ ॥

प्रथमं गुरोरुपधिः प्रक्षाल्यते ततः ‘पच्चक्खाय’त्ति प्रत्याख्याता-अनशनस्थसस्योपधिः प्रक्षाल्यते समाधानार्थं ततो ग्लानस्य पश्चात्सेहस्य मा भूमलपरीपहपीडया चित्तभङ्गः, एवमेतेषां पूर्वमुपधिःक्षाल्यते तत आत्मनः क्षालयत्युपधिं । इदानीं कानि प्रथमं क्षालनीयानि ? इत्याह—‘पुव्वमहाकडे’त्ति यान्येकखण्डानि अतूर्णितानि च तानि यथाकृतानि पूर्वं प्रक्षालयति, ‘इतरे दुवे पच्छ’त्ति इतरौ द्वौ वस्त्रभेदौ पश्चात्प्रक्षालयन्ति, एकान्यल्पपरिकर्माणि-यानि क्वचिन्मनाक् तूर्णितानि अन्यानि बहुपरिकर्माणि-यानि द्विधा सीवितानि तूर्णितानि च, अल्पपरिकर्माणि च क्षालयित्वा ततो बहुपरिकर्माणि क्षालयति ।

अच्छोऽपिष्टणास्तु त ए धुये घावे पताचणं न करे । परिभोगमपरिभोगे छायातव पेह कछ्छाणं ॥ ३५७ ॥
 इदानीं स साधुः प्रक्षालयन् कर्पटानि नाच्छोऽदयति रत्नकवत्, नापि च पिष्टयति काष्ठपिष्टेन खीयत्, किन्तु इत्तनं
 मनाग् यतनया धावन करोति, धौतानि च घट्टाणि नातपे प्रतापयति, मा भूत्तत्र काचित् पद्मपदी, स्वात् कानि पुनरातपे
 कार्यणि कानि वा न ? इत्याह—‘परिभोगमपरिभोगे’ति तानि कर्पटानि द्विविधानि भवन्ति—परिभोग्यानि अपरिभोग्यानि
 च, तत्र यथासङ्गेन छायातपयो. कार्यणि, परिभोग्यानि छायाया धोप्यन्ते, मा भूत्तत्र पद्मपदी स्वात्, अपरिभोग्यान्यातपे,
 ‘पेहे’ति तानि च कर्पटानि शुष्यन्ति सन्ति निरुपयत्पहरणभयात् । ‘कछ्छाणगं’ति पक्षात्तस्य प्रक्षालनप्रत्ययमेककल्याणकं
 प्रायश्चित्तं दीयते । उक्तोऽङ्काय, साम्प्रतमप्रिकाय उच्यते—

इष्टगपागार्णं बहुमज्जे पिप्पुयाह निच्छइओ । इंगालाई इयरो मुम्भुरमाई य मिरसो उ ॥ ३५८ ॥

असायपि त्रिविधः, तत्र सपिच इष्टकापाकादीना बहुमज्जे विद्युदादिको नैकविको भवति, अङ्गारादिक्षेत्रो व्यापहा-
 रिका मुर्मुदादिक—इत्सुकादिमिश्रो भवति । इदानीमचित्ताप्रिकायस्योपयोगमचित्तामिशरीरोपयोगं च दर्शयिमाह—
 ओवणवज्जणपाणगआयासुसिणोदगं थ कुम्मासा । डगलगसरक्खसुई पिप्पलमाई य परिभोगो ॥ ३५९ ॥
 ओदनं—कूरादि व्यञ्जनं—तिम्भणं पानकं—आचाम्बं आयामं—अवश्रावण उप्प्योदक कुल्मापाञ्च, एतानि अग्नेर्निर्वर्त्यजि
 कार्यणि, ततश्चैभिरुपयोगः क्रियते । इदानीमग्निनिर्घर्षितशरीरोपभोगं दर्शयिमाह—डगलका—इष्टकाखण्डा अतीव पक्वा-
 सरक्खो—भस्म सूक्ष्मः पिप्पलकः—क्षुरका, एवमादिभिरचित्तरमिशरीरैरुपयोगः क्रियते, अमिशरीराणि च द्विविधानि भव-

न्ति-ब्रह्मेखयाणि मुक्केखयाणि च, तत्रात्र मुक्केखयाणि द्रष्टव्यानि । इदानीं वायुकाय उच्यते, असावपि त्रिविधः सचित्ता-
दिरूपः, तत्र नैश्चयिकसचित्तप्रतिपादनायाह—
सवलयघणतणुवाया अतिहिमअतिदुद्धिणे य निच्छइओ । ववहार पायमाई अक्कंतादी य अचित्तो ॥ ३६० ॥

सह वलयेर्वत्तन्त इति सवलयाः घनवाताश्च तनुवाताश्च सवलयाश्च ते घनतनुवाताश्च २ ते निश्चयतः सचित्ताः । तथाऽ-
तिहिमपाते यो वायुरतिदुर्दिने च यो वायुः सं नैश्चयिकः सचित्तः, व्यवहारतः पुनः प्राच्यादि-पूर्वस्यां यो दिशि, आदिग्र-
हणादुत्तरादिग्रहणं, एतदुक्तं भवति-अतिहिमअतिदुर्दिनरहितो यः प्राच्यादिवायुः स व्यवहारतः सचित्तः । इदानीम-
चित्तः 'अक्कंताई य अचित्तो'ति यः कर्दमादावाक्रान्ते सति भवति सोऽचित्तः, स च पञ्चधा-अक्कंते धत्ते पीलिए सरी-
राणुगए संमुच्छिमे, तस्य अक्कंतो चिक्खिलाइसु, धंतो दतियाइसु, पीलिओ पोत्तचम्माईसु, सरीराणुगओ ऊसासनी-
सासवाऊ उदरत्थाणीओ, संमुच्छिमो तालियंटाईहिं जणिओ । इदानीं मिश्र उच्यते, आह-किं पुनः कारणं मिश्रः पश्चा-
द्व्याख्यायते ?, उच्यते, अचित्तेनैव साधुर्व्यवहारं करोति, स च गृहीतः सन्नेव मिश्रीभवति, अस्यार्थस्य प्रदर्शनार्थं
पश्चान्मिश्र उच्यते ।

हन्थसयमेग गंता दइउ अचित्तो बिइय संमीसो । तइयंमि उ सचित्तो वत्थी पुण पोरिसिदिणेहिं ॥ ३६१ ॥
अचित्तवायुभृतो हतिस्तरणार्थं गृह्यते, स च क्षेत्रसो हस्तशतमेकं यावद्गत्वाऽपि अचित्त एव, तोयं नीत्वाऽपि ततो
हस्तशतादूर्ध्वं द्वितीयहस्तशतप्रारम्भेऽपि मिश्रो भवति, तृतीयहस्तशतप्रारम्भे सचित्तो भवति, क्षेत्रमङ्गीकृत्य यावता कालेन

मिश्रो भवति तयोक्तं, इदानीं कालमङ्गीकृत्य यावता कालेनाचितं सन् मिश्रः सचित्तो भवति तत्प्रदर्शनायाह—‘यत्थी
 पुण पोरिसिदिगेहि’ति तत्र यस्ति.—धर्ममयी सङ्गोच्यते, सा चाचित्तायोरापूरिता अतिस्लिग्धकाले पीरुपीमात्रं कालं
 यावत्तत्र स्थितो यायुरचित्त एवास्ते, अयमत्र भावार्थ—कालो हि द्विविधः—निद्धो दुस्सो य, तत्थ निद्धो कालो सपाणि-
 तो इयरो दुक्खो, तत्थ निद्धो तिचिहो—उक्खोसो मज्झिमो अहण्णो य, तत्थ उक्खोसनिद्धे काले पीरुपीमात्रं कालं यावत्
 यत्थी यायुणाऽऽपूरितो अचित्तो होइ तदुपरिं सो चेय तइए पहरं सचित्तो होइ, मग्गिमनिद्धे काले यत्थी यायुणाऽऽ-
 पूरितो दो पोरसीओ जाय अचित्तो होइ तदुपरिं सो चेय चउत्थे पहरं सचित्तो होइ, जहण्णे निद्धे काले यत्थी यायुणाऽऽ-
 पूरितो तिणिण पहरं जाय अचित्तो होइ, तदुपरिं सो चेय चउत्थे पहरं मिस्सो होइ, तदुपरिं पचमे पहरं सो चेय सचित्तो
 होइ । एवं निद्धकाले माण भणिअं, इदानीं रुक्खकाले दिगेहिं परुयणा किञ्चइ, तत्थ दुक्खकालोऽपि तिचिहो अहमहुक्खो
 मग्गिमहुक्खो उक्खोसहुक्खो य, तत्थ अहमहुक्खे काले यत्थी यायुणाऽऽपूरितो एगदियस जाय अचित्तो होइ, तदुपरिं
 सो चेय विइयदियसे मिस्सो होइ, सो चेय ततिए दिवसे सचित्तो होइ, मज्झिमहुक्खे काले यत्थी यायुणाऽऽपूरितो दो दिणा
 जाय अचित्तो अन्छइ, तदुपरिं सो चेय तइए दिवसे मिस्सो होइ, तदुपरिं चउत्थे दिवसे सचित्तो होइ, सो चेय षाऊ
 उक्खोसहुक्खे काले दिवसतिगं जाय अचित्तो होइ, तदुपरिं सो चेय चउत्थे दिवसे मीसो होइ, तदुपरिं सो चेय पचमे
 दिवसे सचित्तो होइ । एवं एगदुगतिगसखा पोरिसिदिगेसु अणुवट्टावणीया । इदानीमचित्तेन यायुना यत्प्रयोजनं भवति
 तत्प्रतिपादयन्नाह—

दइएण वत्थिणा वा पओयणं होज्ज वाउणा मुणिणो । गेलन्नमि व होज्जा सच्चित्तमीसे परिहरेज्जा ॥ ३६२ ॥
सुगमा ॥ नवरं दत्तिएणं तरणं कीरति, गेलन्ने वत्थिणा कज्जं होइ । उक्तो वायुः, इदानीं वनस्पतिकाय उच्यते, असा-
वपि सच्चित्तादिभेदेन त्रिधा, तत्र निश्चयसच्चित्तप्रतिपादनायाह—

संघो वडणंतकाओ सच्चित्तो होइ निच्छयनयस्स । ववहाराउ अ संसो मीसो पवायरोडाई ॥ ३६३ ॥
सर्व एवानन्तवनस्पतिकायो निश्चयनयेन सच्चित्तः, शेषः परित्तवनस्पतिव्यवहारनयमेतेन सच्चित्तः, 'मीसो पवायरो-
डाई'ति मिश्रस्तु प्रम्लानानि फलानि यानि कुसुमानि पर्णानि च रोद्धो-लोद्धो तन्दुलाः कुट्टिताः, तत्थ तंदुलमुहाइं अच्छंति
तेण कारणेन सो मिस्सो भवति । इदानीमचित्तवनस्पतिकायं तदुपयोगं च दर्शयन्नाह—

संथारपायदंडगखोमिअक्कप्पाइ पीढफलगाई । ओसहमेसज्जाणि य गमाइ पओयणं तरुसु ॥ ३६४ ॥
तत्र संस्तारकः अशुषिस्तृणैः क्रियते, कल्पद्वयं च कार्पासिकं भवति, औषधमन्तरुपयुज्यते, भेषजं वह्निः । उक्तो वन-
स्पतिकायः, इदानीं द्वीन्द्रयादिप्रतिपादनायाह—

वियतियचउरो पंचिदिद्या थ तिप्पभिइं जत्थ उ संमंति । सट्ठाणे सट्ठाणे सो पिंडो तेण कज्जमिणं ॥ ३६५ ॥
द्वित्रिचतुष्पञ्चेन्द्रिया एकैके त्रिप्रभृतयो यत्र समग्रं गच्छन्ति स द्वीन्द्रियादिपिण्डः, ते चैवं समग्रं गच्छन्ति
स्वस्थाने स्वस्थाने, एतदुक्तं भवति—द्वीन्द्रिया द्वीन्द्रियैरेव मिलितैर्द्वीन्द्रियपिण्डः, तथा त्रीन्द्रियास्त्रीन्द्रियैरेव त्रिप्रभृति-

भिर्मिलितस्त्रीन्द्रियपिण्ड उच्यते, एवं सजातीयमिलिते. पिण्डो वक्ष्यो यावत्पद्मेन्द्रिया इति स्थाने स्वस्थाने स पिण्डः । अयं तावद् द्वीन्द्रियादि पद्मेन्द्रियपर्यन्त सचित्तादिः पिण्डो भवति, यथाचित्तपिण्डो द्वीन्द्रियादिसत्कस्तेन चैतत्कार्यम्— मेइदियपरिभोगो अफलाण ससंख सिप्पमार्हणं । तेइदिपाण उवेहिगाइ जं वा पाद विज्जो ॥ ३६३ ॥

स्त्रीन्द्रियाणां परिभोगः 'अक्षाणा' चन्दनकाना सयङ्गत या शुक्त्य. सदादीना, सङ्केतु शुक्तिषु च औपघानि क्रियन्ते । स्त्रीन्द्रियाणा मध्ये उवेहिक्कया, आदिशब्दादन्येन या त्रीन्द्रियेण, यदा वेधो प्रयात, उवेहिक्कयाः सत्कया मृत्तिकाया प्रयो-जन, स सर्वस्त्रीन्द्रियपरिभोगः । इदानीं चतुरिन्द्रियपरिभोग उच्यते—

चतुरिन्द्रियाण मफिलयपरिहारो आसमविस्रया चेय । पंचिदिअपिंडमि उ असवहारी उ नेरइया ॥ ३६७ ॥
चतुरिन्द्रियाणा मध्ये 'मक्षिकापरिहारेण' मक्षिकापुरीषेण ऊर्ध्वविक्रेकः क्रियते शरीरपादयार्ध, अभ्रमक्षिकोपयोगश्च तथाऽङ्गोरक्षराः पतिता उच्यन्ते । अयं चतुरिन्द्रियपिण्ड, पद्मेन्द्रियपिण्डे यदि परं नारकैर्व्यथहारा—उपयोगो न कश्चि-त्क्रियते । दोपास्तु तिर्यक्को देवा मनुष्याद्योपयुज्यन्ते, तत्र तिरश्चां पद्मेन्द्रियाणा सत्कमुपयोगं दर्शयन्नाह—

धम्मट्ठिवंतनहरोमसिगअमिलाइच्छगणगोमुत्ते । स्त्रीरदहिमाइयाण पंचिदिअतिरिअपरिभोगो ॥ ३६८ ॥
तत्र चर्मणा कुष्ठिनः कार्यं भवति, अस्त्रा—गृध्रनलकेन प्रयोजन भवति याव्याघपहरणार्थं पादे घद्यते, दन्तेन मूकरादेः संयन्धिना प्रयोजन नलेन वा, रोमभिः प्रयोजनमुरन्धादीना सर्कस्त्रीः कम्बलिका भवति, शृङ्गेण किञ्चित् प्रयोजनं भवेत्, अमिला—चरन्ना तत्परीप पामादावुपयुज्यते, तेन गोमूत्रेण चोपयोग । इदानीं मनुष्योपयोगो दर्शयते—

सच्चित्तो पद्माव ण पंशुवदेसे य भिक्खु दाणाई । सीसट्ठियअच्चित्ते मीसट्ठि सरक्खपहपुच्छा ॥ ३६९ ॥
प्रथमार्द्धं सुगमं, सच्चित्तमनुष्यप्रयोजनमुक्तम्, इदानीमचित्तमनुष्यपिण्डदर्शनायाह—‘सीसट्ठिग अच्चित्ते’त्ति अचित्तेन
शिरःकपालेन प्रयोजनं भवति, पित्तारुए घसिऊण दिज्जइ, वेपपरावत्तीदि क्रियते । इदानीं मिश्रमनुष्यपिण्ड उच्यते—‘मीसट्ठिसर-
क्खपहपुच्छा’ मिश्रोऽस्थियुक्तो यः सरजस्कः—कापालिकस्तस्य मिश्रस्य पथि पृच्छयोपयोगः । इदानीं देवोपयोगप्रतिपादनायाह—

खमगाइकालकज्जातिएसु पुच्छेज्ज देवयं किंचि । पंथे सुभासुभे वा पुच्छेज्ज व दिवमुवओगो ॥ ३७० ॥

क्षपकादिः कश्चिद्, आदिशब्दादाचार्यादयः कालकार्यादौ स्वमृत्युप्रच्छनादौ—आदिग्रहणात्सङ्घादिकार्ये उपपन्ने ‘पृच्छेत्’
अर्थयेत् काश्चिद्देवतां, पथि वा गच्छन् शुभाशुभं पृच्छेत्, अथवा शुभाशुभं—दुर्भिक्षादि पृच्छेत्, ततश्चायं दिव्यपिण्डो-
पयोगः । एवं तावत्सच्चित्तो नवप्रकारः पिण्ड उक्तः, तदनन्तरं मिश्रोऽपि पिण्डो नवप्रकारः प्रतिपादितः, अचित्तोऽपि नवप्र-
कारः प्रतिपादित एव, इदानीं दशमो भेदोऽचित्तो लेपपिण्ड उच्यते, स चैतेषामेव पृथिव्यादीनां नवानां भेदानां संयोगेन
भवति, एतदेव प्रदर्शयन्नाह—

अह होइ लेवपिण्डो संजोगेण नवण्ह पिंडाणं । नायवो निष्फन्नो परूवणा तस्स कायव्वा ॥ ३७१ ॥

अथ भवति लेपपिण्डः संयोगे नवानां पिण्डानां निष्पन्नो ज्ञातव्यः, कथं ? दुचक्का गडिआ, तत्थं अक्खे मक्खिए पुढ-
विकायस्स रजो लगति, आउक्काओ नदीए उत्तरओ लगइ, तेउकाओ तत्थ लोहं धंसति, वायू तत्थेव, यत्राग्निस्तत्र

यायुना भाव्यम् । वणस्सई अक्खो भित्तिच्च संपातिमा पाणा पडंति, पंचिदियाणयि वरत्ता घस्सति । एव संजोपण निष्फलो लेवो, इदानीं तस्य प्ररूपणा कर्त्तव्या ।

अवक्कालिअलेपं भणंति छेवेसणा नचि अ विट्ठा । ते यत्तवा लेवो विट्ठो तेलुक्कदसीहिं ॥ ३७२ ॥

पर आह—अर्थाकालिकं लेपं केचन प्रतिपादयन्ति, सदोपत्त्याहेषस्य, तथो लेपयणा च समये न कचिवू दृष्टा, यतो द्विविधेय एवणा प्रतिपादिता—यत्त्रैयणा पात्रैयणा च, तत्तस्मायमवार्त्ताकालिको यतो न युक्त्या घटते नापि समये दृष्ट इति । एवमुक्ते आहवाच्यं—‘ते यत्तवा’ त एव भणनीयाः—इदं वक्तव्या, यदुत लेपो दृष्टलोप्यदार्शिकीभिः—जिनैः, एतदुक्तं भवति—पात्रैयणा प्रतिपादयता लेपयणा उक्तं दृष्टव्या, अन्यथा तद्व्यतिरेकेण पात्रग्रहणानुपपत्तेः, पात्रं हि लेपाविसंस्कृत-मेवोपयोगमागू भवति तान्वयेति । इदानीमेतामेव गाथा भाष्यकारो व्याख्यानयति—

आपापवयणसंजमउवथाओ दीसई जओ तिथिहो । तन्हा घवंति केई न लेचगहणं जिणा पिंति ॥ १९२ ॥ (भा०)

पर आह—आरमप्रचनसंयमोपघातो दृश्यते यत्त्रिविधस्तसाद्ददन्ति केचन न लेपग्रहण जिना द्रुयते । इदानीं पर

एवात्मोपघातादि दर्शयन्नाह—

रहपखणउस्सिमंगाइमजणं घट्टणे य करघाओ । अह आपविदाइणया जवखुद्धिहणे पवयणंमि ॥ १९३ ॥ (भा०)

तस्य साधोर्लेपं गृह्यतो दु स्थितस्य पतनेनोत्तमाङ्गादिभङ्गो भवति, घट्टने च—यत्तने सति रयस्य करस्य—हस्तस्य घातो भवति—संपीडनं भवतीत्यर्थः, अर्धेपाऽऽरमविराधनोक्ता, इदानीं प्रवचनोपघात प्रदर्शयन्नाह—‘जवखुद्धिहणे पवयणंमि’

यक्षः—श्वा स हि यक्षोऽक्षप्रदेशमुल्लिहति ततश्च तस्मिन् यक्षोल्लिहने सति 'प्रवचने' प्रवचनविषये उपधातो भवति । इदानीं संयमविराधनाप्रदर्शनायाह—

गमणागमणे गहणातिद्वाणे संयमे विराहणया । महिसरिउम्मुगहरिआ कुंथू वासं रओ व सिघा ॥१९४॥ (भा०)
लेपार्थं गमने च आगमने च ग्रहणे च लेपस्य संयमविराधना भवति, कथं ?—'महिसरिउम्मुगहरिआकुंथु'ति तत्र गच्छतो मही सचित्ता भवति, तथा सरिदुत्तरणेऽप्कायविराधना भवति, तथा ग्रहणे चाग्निविराधना भवति, स हि गृह्णन् कदाचिदुत्सुकं चालयति ततश्चाग्निविराधना, यन्नाग्निस्तत्र वायुना भाव्यं, तथा कदाचिदसौ गन्त्री हरितकुन्थुकादिमध्ये व्यवस्थिता भवति ततश्चासौ लेपं गृह्णन् तानि विराधयति, अथवाऽनया भङ्गाया संयमविराधना भवति—'वासं रओ व सिघा' तत्र गतस्य कदाचिद्वर्पं भवति ततश्चाप्कायविराधना अथ रजःसंपातो भवति ततश्च पृथिवीकायविराधना भवति, एवमुक्ते सूरिराह—
दोसाणं परिहारो चोयग ! जयणाइ कीरई तेसिं । पाए उ अलिप्पंते ते दोसा हुंति पेगगुणा ॥१९५॥ (भा०)

दोषाणां परिहारस्तेषां चोदकोक्तानां क्रियत इति संबन्धः, कथं क्रियते ? इत्यत आह—हे चोदक ! यतनया लेपस्य ग्रहणं क्रियते, ततश्च यतनया ग्रहणे सत्यात्मोपधातादयो दोषा न भवन्ति, पात्रे चालिष्यमाने त एव दोषा यत्त्वयोदिता आत्मोपधातादयः अनेकगुणा—अनेकप्रकारा भवन्ति । अधुनाऽऽचार्य एवात्मोपधातादि दर्शयन्नाह—

उट्ठाई विरसंमी सुंजमाणस्स हुंति आयाए । दुग्गंधि भायणंमि य गरहइ लोगो पवयणंमि ॥१९६॥ (भा०)
ऊर्ध्वादि—छर्दनादिदोषो भवति विरसे तत्र पात्रे भुञ्जतः ततश्चात्मविराधनैव भवति । तथा दुग्गंधि तत्र भाजने

भिक्षा गृह्यतो लोको गही करोति ततश्च 'प्रवचने' प्रवचनविषये उपधातो भवति । यच्चोक्तं चोदकेन "लव्यबुद्धिरणे पवयर्णमि" तत्रैवमुच्यते—

पवयणघाया अन्नेचि होंति जयणा उ कीरई तेसिं । आयमणभोयणाई लेवे तव मच्छरो को णु ? ॥ १९७ ॥ (भा०)
प्रवचनोपपातोऽन्योऽप्यस्ति किन्तु यतनया क्रियते तेषां, के च ते प्रवचनोपघाता ? अत आह—'आचमनमोजनादयः' आचमन—निर्लेपनादि भोजन वैकर्मणहत्या, एतानि प्रवचनोपघातानि कुर्यन्ति यदि प्रकटानि क्रियते, किन्तु यतनया करणान्न प्रवचनोपघातो भवतीति, ततश्च लेवे तव को मत्सरः ? इति । अधुना पात्रस्थालेभ्ये सममविराधना दर्शयिष्याह—

खंडमि मग्गिअमि न्न लोणे दिअमि अयययिणासो । अणुकंपाई पाणमि होइ खदगस्स ड यिणासो ॥ ३७३ ॥

पणेन साहुणा निहाणह खंडं मग्गिअं, तस्मि च विसप लोणवि खंडं भण्णइ, ततो तेण लायएण लोण मग्गियसि-
कावं भायणे लोणं विअं, पच्छा पडिस्सए गएण दिअं जाव तं लोणं, ततो तेण पुढविक्कावसिकाएण परिद्वयिअ, ततो
परिद्वयिमियि तमि लोणमि तस्य खरफरुस्से भायणे उगगाराईसु च पयिद्धा लोणाधधवा, ततो जदि तस्य अणपणागइ
घेप्पइ ततो ताण लोणवययाणं विणासो होइ, अथ न गिण्हइ लोणखरदिए भायणे तत आत्मादिविराधना भवति, अहया
कंजिअपाणे मग्गिअमि गिहत्थीए अणुकंपाए आउफाओ दिण्णो, आदिग्रहणात्पडिणीयत्तणेण अणाभोएण वा, ततो तमि
कडुयभायर्णमि सो विणस्सइ—विराध्यते ततो संजमविराधना भवति । अथवा इमो दोसो होइ पायस्स अलेयणे—

एयणिअउगगअगणीपलीयण गाममाइणो होआ । रोहपणगा तरुमी मिगुकुंधादी च उअमि ॥ ३७४ ॥

एगेण साहुणा कणिक्कमंडलिआ लद्धा, तीए हेद्दा सुहुमो अंगारो लग्गो दिण्णो, सो उ साहुणा न दिद्धो, ततो भमंतस्स तं पत्तं पडंलेहिं समं पलित्तपायं दट्ठण घत्तियं, तं पि वाडीए पडिअं गामपलीवणं जायं, यत्राग्निस्तत्र वायुः । अहवा रोद्धो चाउललोद्धो लद्धो, सो अपरिणओ होइ, 'पणगा तरुमी' ति पणगो उल्लीराइसु होइ, ततो तविणासो-तरुविणासो, वणस्स इविणासोत्ति जं भणिअं, भृगू-राजिर्भण्यते, तत्र कुंथाईया पाणिणो हवंति, एवं छट्ठो तसकाओ विणासिओ होइ, एवं अलेविए पाए छज्जीविणिकायविराधना अवस्सं होइ ॥ यच्चोक्तं 'त्रैलोक्यदर्शिभिः समये लैपपणा नोक्ता' तत्रेदमुच्यते—
पायगगहणंमि देसिअंमि लेवेसणावि खलु बुत्ता । तम्हा आणयना लिंपणा य पायस्स जयणाए ॥ ३७५ ॥
पात्रग्रहणे दर्शिते-अत्रोपदिष्टे सति लैपपणाऽपि खलूकैव द्रष्टव्या, तस्मादानयनं लेपनं पात्रस्य यतनया कर्त्तव्यम् ।

अत्राह परः—

हृत्थोवघाय गंतूण लिंपणा सोसणा य हृत्थंमि । सागारिए पसुजिंघणा य छक्कायजयणा य ॥ ३७६ ॥
यदि नाम पात्रं लिप्यते लिप्यतां नाम, किन्तु तत्रैव शकटसमीपं गत्वा लिप्यतां यतो लेपानयने हस्तस्योपघातो-बाधा भवति, अथवा हस्तेन यदि लेप आनीयते ततः संपातिमसत्त्वानामुपघातो भवति, तस्माद्गत्वा पात्रकलेपनं कार्यं, एवमुक्ते आचार्या भणिष्यन्ति, यथा त्वदीयेऽपि पक्षे आत्मोपघातादि भवत्येव । तथा पुनरपि पर एवं भणति तत्पात्रकं लेपयित्वा पुनश्च शोषणा हस्तव्यवस्थितस्य पात्रकस्य कार्या, येन सार्द्रनिक्षेपदोषः परिहृतो भवति, आचार्योऽप्यत्र प्रत्युत्तरं ददाति, यदुत हस्ते ध्रियमाणेन पात्रकेण आत्मोपघातादयो दोषा भवन्ति तस्मात्पात्रकं हस्ते न शोषणीयं लेपश्च आनयनीयः, तत्र

य छेपार्थं गच्छन् स साधु कदाचिदासन्न एव 'सागारिण' चि सागारिक-शय्यातरस्तच्छकदानि यदि पश्यति ततस्तेष्वेव छेपं गृह्णाति, न तत्र गृह्यतः शय्यातरपिण्डदोषो भवति, 'पशु'सि तेन साधुना छेपं गृह्यता यस्तेषां शकदानां प्रभु स कदुरकदुर्या !, तथा पदकायतना च कार्या, प्रच्छनीय, अग्रच्छने दोषा भवन्ति । तथा छेपस्य चित्रणं कर्तव्यं, किमय कदुरकदुर्या !, तत्राद्यायथव्याचिख्यासयाऽऽह—

इत्येतत्सर्वं यक्ष्यति । इदानीं पुरातनैव गाथा भाष्यकारो व्याख्यानयति, तत्रोपाधायथम्ब्या॥ चरुयाजनादिभिर-
श्रौतगण्डर्वाणां गन्तृणा लिपिणा आचरणे बहू दोसाः । संप्राश्माद्घाम्नो अतिउच्चरित् य उस्सग्गो ॥ १९८ ॥ ('आ०)
योद्धकस्य वर्णनं किं तद् ? , गत्या छेपनं पात्रकस्य कर्तव्यं, यत् जानयने छेपस्य ग्रहयो दोषा भवन्ति, फलं !, यदि
तायद्रूपान्वीनीयेते छेपस्ततो हस्तास्य बाध्योपजायते, तथा संप्रतिमसरग्रहास्तो भवति, अत्युच्चरिति य तत्र छेपे 'उत्सर्गः'
॥ १७३ ॥ ('आ०)

तायज्ज्ञेनानीयते छपस्तता हस्तस्य बाधायजापठ, उच्यते ।
परिष्ठापनं भवति तत्र आसंयमस्तसाधनैर्य गत्या डिम्पतु । एवमुक्ते सत्याह गुरु.—
एवंपि आणनेभ्यो यियायडे अस्तणो ग लवघाओ । नीसंकि य च पायमि गिण्हणे इहरदा सका ॥ १०९ ॥ (आ०)

एवमपि गत्या भाजनं लिप्सतो भाजनभेदो भवति, व्यापृतस्य च-आकुलस्य पात्रकलमनं गन्ध्याद्वलनं सत्पात्रानां पात्राणां
भवति, तथा प्रकटं तत्रैव पात्रे लेपग्रहणं पूर्वतो निःशङ्कं लोकस्य भवति यदुतैतदुच्यते येनाशुनिता लेपेन पात्रकले-
पनं पूर्वन्ति । 'इहरहा संक'स्ति इतरया यदि तत्पात्रं तत्र प्रकटं न लिप्यते ततो लोकस्य शङ्कय केयला भवति, यदुत न
भवति । इति ।

विष्णुः किमप्यनेन लेपेनैते करिष्यन्ति !, ततः प्रतिश्रय पद्मागत्य उपना कसञ्चया !
चोण्ड पुणो लेवं आणेडं लिपिऊण तो हत्ये । अञ्छउ धारेमाणो सइव नियमेवपरिहारी ॥ २०० ॥ (भा०)

अत्र परः पुनरपि चोदयति-एवं नामानीय लेपमाश्रये लिम्पतु पात्रकं, किंतु लेपयित्वा ततो हस्ते लिप्तं स धारयंस्तिष्ठतु यावत्तद्धस्तस्थितमेव शोषमुपयाति, किं कारणं?, यतो यूयं 'सद्रवनिक्षेपपरिहारिणः' सद्रवस्य निक्षेपः सद्रवनिक्षेपस्तं परिहर्तुं शीलं येषां भवतां ते सद्रवनिक्षेपपरिहारिणः, एतदुक्तं भवति-पात्रकं तोयार्द्रमपि न निक्षिपथ किं पुनर्लेपलिप्तमिति । एवमुक्ते सति परेणाचार्य आह—

एवं होउचघाओ आताए संजमे पत्रयणे य । मुच्छार्ईपवडंते तग्हा उ न सोसए हत्थे ॥ २०१ ॥ (भा०)

एवं पात्रकं लिप्तं सद्धस्तेन धारयतो भवत्युपघात आत्मनि संयमे प्रवचने च, तत्रात्मविषया संयमविषया च कथं?—'मुच्छार्ई पवडंते'ति कदाचित्तस्य साधोर्निरोधे पात्रकं हस्तस्थं धारयतो मूर्च्छा भवेत्ततश्च प्रपतति, पतितस्य चात्मोपघातो भवति अङ्गविनाशलक्षणः, पात्रकभेदे च संयमविराधना भवति, तथा प्रवचनोपघातश्चैवं भवति, तं तथा पतितं साधु दृष्ट्वा कश्चित्सागारिक एवं ब्रूयात्, यदुत-एतदीयसर्वज्ञेन हस्ते पात्रभारणमुपदिशता अयमप्यपायो भावी न दृष्ट इति, तस्मादेतदोपभयान्न हस्ते शोषयेत् पात्रमिति ।

दुविहा य होति पाया जुन्ना य नवा य जे उ लिप्पंति । जुन्ने दाएऊणं लिंपइ पुच्छा य इयरेसिं ॥ ३७७ ॥

तानि च लेपयितव्यानि पात्राणि द्विविधानि भवन्ति, 'जूर्णानि' पुराणानि 'नवानि' अधुनैव यान्यानीतानि तानि प्रथमं लिप्यन्ते, तत्र यानि जीर्णानि पात्रकाणि लिप्यंतीयानि तानि गुरोः प्रदर्श्य लिम्पति, एवंविधान्येतानि पश्य किं

लिप्यन्ते उत न !, इतरेषां-नयाना पात्रकाणा लेपने पृच्छा कर्त्तव्या, किं एतानि लिप्यन्ते उत तिष्ठन्तु ? इति । आह-क-
 पुनरनापृच्छय पात्रकाणि लिम्पति सति दोष !, उच्यते, यो मायावी भवति स वेद्य ज्ञात्वा पात्रकाणि लिम्पति--

पाट्टिच्छगसेह्वाण नाऊण कोइ आगमणमाई । दटलेचेचि उ पाण लिपइ मा मसु देखेज्जा ॥ ३७८ ॥

पाट्टिच्छगा-सूत्रार्थग्रहणार्थं ये आचार्यसमीपमागच्छन्ति सेह्वा-अभिनवप्रजिता एतेषामागमनं ज्ञात्वा कश्चिन्मायावी
 दटलेपान्यपि तानि पुराणपात्रकाणि लिम्पति, मा भूदाचार्यस्तेन्य -प्रतीच्छकसेहेभ्यो दद्यात् ॥

अहयाचि विभूसाए लिपइ जा सेसगाण परिहाणी । अपट्टिच्छणे य दोसा सेहे काया अजो दाण ॥ ३७९ ॥ (भा०)
 अथवा दटलेपमपि पात्रं विभूषया लिम्पति, तस्मिन् लिसे पात्रे या 'शेषकाणा' ग्लानादीनां परिहानिः सा सयां तेन कृता
 भवति । 'अपट्टिच्छणे य दोस'सि पात्रकाभावे जायरिओ तान् प्रतीच्छकान् न प्रतीच्छति, अपट्टिच्छणे 'दोषा' निर्ज-
 राद्यभावलक्षणाः । 'सेह'चि य प्रप्रजितमाग्रस्तौ यदि पात्रकादि न दीयते ततोऽस्योपकरणरहितस्य पित्तमोहो भवति
 विपरिणामतश्च कायान् व्यापादयति, अतः-अस्मात्कारणाहर्त्रयित्या पात्रं लिप्यते, कदाचिदसायाचार्यः प्रतीच्छकादीनागन्तु-
 कान् श्रुत्वा निवारयेत् साधु लिप्यन्तमिति । कदा पुनर्लेपग्रहणं दानं च कर्त्तव्यमित्यत आह--

पुषणहेलेचदाणं लेवग्गहणं सुसंवरं काउं । लेवरस आणणालिपणे य जयणाविही वोच्छे ॥ ३७९ ॥

पूर्वाह्णे लेपदानं पात्रफलस्य कर्त्तव्यं लेपेन लेपनमित्यर्थः येन तत्फलप्राप्त्यसि क्षितं दियसेन शुष्यते, तथा 'लेवग्गहणं सुसंवरं

काङ'ति गृह्यतेऽस्मिन्निति ग्रहणं-शरावसंपुटं सुसंवरं-सुगुप्तं चीवरेण कृत्वा तं शरावसंपुटम् । इदानीं लेपस्यानयने लिम्पने च पात्रकस्य यो यतनाविधिस्तं वक्ष्ये । इदानीमेतामेव गाथां भाष्यकारो व्याख्यानयति—
पुष्पहे लेवगहणं काहंति चउत्थगं करेजाहि । असह्वासिअभत्तं अकारऽलंभे य दिंतियेरे ॥ २०३ ॥ (भा०)

पूर्वाह्णे लेपदानं करिष्यामीतिकृत्वा चतुर्थ-एकमुपवासं कुर्याद् येन निर्वापारः सुखेनैव करोति, अथासौ चतुर्थं कर्तुं न शक्नोति अत्यन्तमसहिष्णुस्ततो वासिकं भक्तं भक्षयित्वा पात्रकाणि लेपयति । 'अकारग'ति अथ तद्वासिकभक्तमकारकं-अपथ्यं तस्यालम्भो वा तया वेलया स न लभते भक्तं ततः 'दिंतियेरे'ति 'इतरे' अन्ये साधव आनीय ददति लब्धि-संपन्ना ये । ततश्च लेपयित्वा कृतकृत्यो घट्टयन्नाह—

कयकितिकम्मो छंदेण छंदिओ भणइ लेवऽहं घेलुं । तुवंपि अत्थि अट्ठो? आमं तं कित्तिअं किं वा ? ॥ ३८० ॥

स हि लेपार्थं ब्रजन् गुरोः कृतिकर्म-द्वादशावर्त्तवन्दनं ददाति, कृतकृतिकर्मा च छन्देनेति-द्वादशावर्त्तवन्दने गुरु-वाक्यमेतत्, छन्दितः-अनुज्ञातः सन् भणति-लेपमहं ग्रहीष्यामि ततश्च तुभ्यं-भवतामपि असत्यर्थित्वं लेपेन ?, पुनरसौ गुरुर्भणति-आमम्-अस्ति कार्यं, पुनः साधुर्भणति-'कित्तिअं' तं लेपं कियन्तं ग्रहीष्यामि ? 'किं व'त्ति किं मल्लिकया प्रयोजनं तव उत लेपेन ?, आचार्यस्य च लेपेन प्रयोजनं भवति, तस्य गच्छसाधारणं नन्दीपात्रमस्ति तदर्थं तस्य वाऽऽ-चार्यश्चिन्तां करोति ।

सेसेवि पुच्छिऊणं कयउस्सगो गुरुं पणमिऊणं । मल्लगरुवे गिणइ जइ तेसिं कप्पिओ होइ ॥ ३८१ ॥

न केवलं गुरुमेव पृच्छति शोपानपि साधून् शृष्ट्वा 'कृतोत्सर्गः' कृतोपयोगो गुरु नमस्कृत्य, किं करोतीत्यत आह—
 'महत्कृत्ये विपद्दृष्टे' महत्कं-क्षरायं यत्र लेपो गृह्यते इत्थं च गृह्णाति तेनासौ लेपो छादज्ज्ञइ, महत्कृत्योश्च कदा ग्रहणं
 करोति ? यदा तयोः कल्पिको भवति, एतदुक्तं भवति—यद्यसौ ध्वलेषणाया पात्रैषणाया च गीतार्थस्ततो महत्कं स्तं च
 मार्गयित्वा गच्छतीति ।

गीत्यथपरिगगादिअ अयाणओ रुक्ममह्यप धेत्तुं । छारं च तत्थ यद्यइ मदिए तत्सपाणरयलद्धा ॥ ३८२ ॥

अथासौ महत्कृत्ययोर्मार्गणे न कल्पिकस्ततो गीतार्थपरिगृहीते—स्वीकृते महत्कृत्यो गृहीत्या छारं च—भूतिं गृहीत्या तत्र
 महत्के प्रवृत्ति, गृहीते लेपे सति चीरुपरि दत्त्वा लेपस्य ततो कृतं तत् उपरि भूतिं ददाति, किमर्थं ? असंप्राणरक्षार्थमिति ।
 इदानीं यदुक्तमासीद्योवकेन यदुत सागारिकगन्धां लेपग्रहणं न कार्यं यतोऽसौ शय्यातरपिण्डो वर्धत इति, सत्यतिषेधनायाह—
 यथंतेण य विद्ध सागारिवुचक्कणं तु अज्जमासे । तत्थेय होइ गहणं न होइ सो सागरिअपिण्डो ॥ ३८३ ॥

प्रजता साधुना लेपग्रहणार्थं यदि दृष्टं सागारिकस्यन्धि द्विचक्र-गन्धिका अभ्यासे—समीपे तत्सर्ग्यं ग्रहणं कर्तव्यं,
 न भवत्यसौ सागारिकपिण्डः—शय्यातरपिण्डोऽसौ न भवति । इदानीमसौ गत्वा किं कृत्या लेपं गृह्णातीत्यत आह—
 गंतुं बुचक्कमूलं अनुग्रवेत्ता पडुंति साहीणं । पत्थ य पडुंति मणिण कोई गच्छे निवसमीचे ॥ ३८४ ॥

गत्वा 'द्विचक्रमूलं' गन्त्रीसमीप, यदि तत्प्रभु 'स्वाधीनः' सत्तिहितो भवति तत्तत्समनुशास्य गृह्यते, अथ तत्र गच्छ्या
 आसन्नं प्रभुर्नास्ति तत्तत्तासौ साधुः पृच्छति—कोऽत्र प्रभु ? इति, पुनश्चैवं शृष्टे सति कश्चित्पुरुष एव ब्रूयाद्, यदुत 'एतथ

य पशु'ति अत्र शकटे प्रभू राजा, ततश्चैवं भणिते सति कश्चिदगीतार्थो गन्त्रीणामनुज्ञापनार्थं नृपसमीपमेव गच्छेत् ।
एतथ य अविधियअणुणवणाए दिहंतो ।

किं देसिस्ति नरवई तुज्झं खरमक्खिआ दुच्चकैस्ति । सा अपसत्थो लेवो एतथ य भदेतरे दोसा ॥ ३८५ ॥

एगो साहू लेवस्स कंजे निगओ जाव पेच्छइ संगडाइं, साहुणा पुच्छिअं-कस्स एते सगडा ?, गिहत्येण सिहं-राउला,
साहू अगीयत्थो चितेइ-पहू अणुणवेयवो, वच्चामि रायं पेच्छामि, तेण राया दिहो, भणति राया-किं तुह देमि ?, साहू भणति-
तुवभं सगडे तिलमक्खिए अत्थि तत्थ लेवो पसत्थो हवति तं मे देहि, एतथ य भदेयरे दोसा भवति, तत्थ जइ सो राया भदो
ताहे सबहिं चेव उग्योसणं करेइ जह नेह केणइ सगडा घएण मक्खियवा जो मक्खेइ सो दंडं पत्तो एवमाई भदओ पसंगं
कुज्जा, अह सो पंतो रायां ताहे सो भणेज्जा-अन्नं किंची न जाइयं इमीए परिसाए मज्झे तो लेवो जातिओ, अहो असुइ
समणा एए मा एसिं कोई भिक्खं देउ । एते अविहियअणुणवणाए दोसा ।

तम्हा दुचक्कवहणा तस्संदिट्ठेण वा अणुत्ताए । कडुगंधजाणणट्ठा जिंधे नासं तु अफुसंता ॥ ३८६ ॥

तम्हा विहीए अणुणवेयवो, सा य विही-ता सगडाणं पासे ठिओ अच्छइ जाव दुचक्कवई आगओ, तओ दुचक्कवइणा-
गड्डिआवइणा अणुणाए सति लेवो गहेयवो, तेण दुचक्कवतिणा जो संदिट्ठो एतथ पट्ठविओ जहा तुमे भलेयवं, तेण वा
अणुणाओ संतो गेणइ, कडुगंधजाणणट्ठं जिंधियवो लेवो-किं सो कडुओ ?-कडुअतेलेण मक्खिओ नवत्ति, जइ कडुतेलेण

मखिलञ्चो ताहे न पेप्पइ, सो अघिरो होइ, जो मिद्वतिलतेछमविसओ सो घेप्पइ । कथं पुनर्जिघणं करोति !, नासिकया असृशान् । जिघणा इति अघययो भणिओ । इदानीं 'छक्कायज्यण'सि व्याख्यानयन्नाह—

हरिण वीण चले जुत्ते, वञ्छे साणे जलद्विण । पुढवी संपाइमा सामा, महाघाते महियाऽमिण ॥ ३८७ ॥

हरिते वीजे या तच्छकटं प्रतिष्ठितं भवति ततश्च तत्र न ग्राह्यो लेपा, स्या तत्कदाचिच्छकटं 'चलं' गमनाभिमुखं व्यपस्थितं भवति ततश्च न ग्राह्यः, तथा युक्तं वा यद्वति तदाऽपि न ग्राह्यः, कदाचित्सस्मिन् शकटे वरसको यद्वो भवति तदासक्तो वा ततश्च न ग्राह्यः, आ वा तत्र यद्व' तथापि न ग्राह्यः, अलमध्ये सत् शकटं व्यपस्थितं भवति ततो न ग्राह्यः, कदाचिद्य सचिस्तृथियीप्रतिष्ठितं भवति तथापि न ग्राह्यः, कदाचिसंपातिमसस्यै स प्रदेशो व्यासक्ततश्च न ग्राह्यः, तथा इयामा—रात्रिस्तस्यां य न ग्राह्यः, महाघाते च घाते सति न गृह्यते, 'महिकायां' धूमिकायां निपतन्त्या न गृह्यते, अमितच्चासी लेपो न गृह्यते किन्तु प्रमाणशुक्लः । द्वारगाथेयम्, इदानीं भाष्यकृद्वाख्यानयति, तत्राद्याथययव्या चित्वास्तयाऽऽह—

हरिण वीपस्तु तदा अर्णतरपरंपरेवि य जउक्का । आया दुपयं च पतिद्वियंति पत्थंपि चउमंगो ॥ २०४ ॥ (भा०)

हरिते वीजे च द्वौ चतुष्को भवत, कथम् !, अनन्तरपरम्परकल्पनया, एतदुक्तं भवति—हरितवीजयोरनन्तरप्रतिष्ठितत्वमाश्रित्य मद्भचतुष्टयं निष्पाद्यते, तथा तयोरेव हरितवीजयो परम्परप्रतिष्ठितत्वमाश्रित्य द्वितीयमद्भचतुष्टयं निष्पाद्यते । अत्र चेयं भावना—अर्णतरं हरिते पतिद्विया गड्डी वीप च अर्णतरं पतिद्विजा, एगो भंगो १ । तदा अर्णतरहरिण पतिद्विजा

ण वीए तेयामभावात्, विइओ भंगो २। अण्णा हरिए अणंतरं न पतिट्ठिया तस्याभावात् वीए अणंतरं पइट्ठिआ तइओ ३। तहा अन्ना ण हरिए अणंतरं पइट्ठिआ ण वीए अणंतरं पइट्ठिआ तयोरभावात्, चउत्थो ४, एस सुद्धो भंगो १। एवं हरितवी-जपदद्वयेनानन्तरप्रतिष्ठितत्वकल्पनया भङ्गचतुष्टयं लब्धं। इदानीं हरितवीजयोरेव परम्परप्रतिष्ठितत्वकल्पनया यथा भङ्गच-तुष्कं लभ्यते तथोच्यते, तच्चैवं-हरिते परंपरपइट्ठिआ गन्ती वीए परंपरपइट्ठिआ एगो भंगो अण्णा हरिए परंपरपइट्ठिआ ण वीए परंपरपइट्ठिआ वीजानामभावात्, विइओ भंगो, तहा अण्णा हरिते ण परंपरपइट्ठिआ तेयामभावात् वीजे परंपरपइट्ठिआ तइओ अण्णा ण हरिए परंपरपइट्ठिआ ण वीए परंपरपइट्ठिआ चउत्थो भंगो तयोरभावात्, एस सुद्धो भंगो १। 'आयादुपयं च पइट्ठिअंति एत्थं चउभंगो' तथा तेव्वेव हरितवीजेण आत्मा-आत्मा प्रतिष्ठितः द्विपदं च प्रतिष्ठितमिति, एतस्मिन्नपि पदद्वये चतुर्भङ्गिका भवति, कथम्? आया हरितवीएसु पइट्ठिओ दुपयं च हरितवीएसु पइट्ठिअं एगो भंगो १। तथा आया हरितवीएसु पइट्ठिओ न दुपयं हरियवीएसु पइट्ठिअं वितिओ २, तथा आया न हरितवीजेसु पइट्ठिओ दुपयं च हरित-वीएसु पइट्ठिअं तइओ ३। तथा आया हरितवीएसु न पइट्ठिओ दुपयं च हरितवीएसु न पतिट्ठिअं चउत्थो भंगो ४, एसो सुद्धो १। एवं अन्नेवि परित्तणंताइहिं भंगा सवुद्धीए जेहयथा। हरिते वीएत्ति गयं, चलत्ति व्याख्यानयन्नाह—

द्वे भावे य चलं दवंमि दुपइट्ठिअं तु जं दुपयं। आया य संजमंमि अ द्दुविहाउ धिराहणा तत्थ ॥ २०६॥ (भा०)

चलं द्विविधं-द्रव्यचलं भावचलं च, तत्र द्रव्यचलं 'दुपइट्ठिअं तु जं दुपयं' दुष्प्रतिष्ठितं यद्विपदं-शकटं तद्रव्यचल-मुच्यते, तत्र च द्रव्यचले लेपं गृह्यत आत्मसंयमविराधना भवति द्विविधा। भावचलप्रतिपादनायाह—

भावचलं गंतुमणं गोणार्हं अंतराह्यं तत्थ । जुत्तेवि अंतरायं चित्तस चरणे य आयाप ॥ २०६ ॥ (भा०)

भावचलमुच्यते यच्छकटगमनाभिमुखवर्त्तते, तत्र च लेपगृह्यतः गोणार्हं अंतराह्यंति-गवादीना अंतरायं भवति, कथं?, स कथाह सगडवर्गं भइओ भवति ततो सो जाव साह लेव गेण्हइ ताव ते चइहे न ओण्ह पच्छाऊसूरे जोतेति ततो ताण थइछाण पयइसिकाउ चारिं न देति, अगतो य जा सा चारी ऊसूरे पत्ता, एव भावचले गेण्हतस्स अतराय हवइ । दार । जुत्तेसि व्याख्यायते, तत्राह-‘जुत्तेवि अंतरायं’ वलीवर्दयुक्केऽपि शकटे एवमेवान्तराय भवति । तथाऽय य दोपः ‘चित्तस चरणे य आयाप’ ते वलीवर्दाः कदाचित् साधु एव विवसन्ति, ततश्च गन्थाश्चलने लेपं गृह्यत आत्मोपयातो भवति । दारं । इदानीं ‘यच्छे सि व्याख्यायते-’

बच्छे भएण नासइ डिमक्खोभेण आयवायसी । आया पवयण साणे काया य भग्ग नासंति ॥ २०७ ॥ (भा०)

यदि च तत्र यासक आसन्नो भवति ततोऽसौ तं साधु एव कदाचिन्मयेन नश्यति, ततो नश्यन् कायान् व्यापादयति । अथासौ तस्यामेव गन्थां वदत्ततोऽसौ भयेन नश्यन् गन्थाः क्षोभ करोति, तेन च ‘डिम्महोभेण’ गन्धीक्षोभेण आत्मव्यापसिर्मवति । दार । ‘साणे’सि व्याख्यायते-कदाचित्सा आ तिष्ठति स च तमश्च जिह्वा लिलसति, ततश्च लेप गृह्यत आत्मोपयातो भवति प्रवचनोपधातश्च, भयेन नश्यता कायाश्च विनाश्यन्ते । दारं । ‘जलपुढवि’सि व्याख्यायते, तत्राह-जो चेव य हरिपुं सो चेव गमो उ उदगपुढवीसु । सपाइमा तसगणा सामाए होइ चउमंगा ॥ २०८ ॥ (भा०)

य एव हरितवीजेयु गमः-अधिगम सक-असावेवोदकदृथिव्योर्द्रष्टव्य, एतदुक्त भवति-यथा तत्र पदद्वयेन भङ्गका

उपलब्धाः एवमत्राप्युदकपृथिवीपदद्वयेन भङ्गकाः कर्त्तव्याः । दारं । इदानीं 'संपातिम'ति व्याख्यायते, तत्राह—'संपाइमा तसगणा' संपातिमशब्देन त्रसगणा उच्यन्ते, ते यदि भवन्ति ततो लेपो न ग्राह्यः, अत्र च भङ्गचतुष्कं भवति, तद्यथा—संपातिमेसु अप्पा पइड्डिओ भंडी य पइड्डिआ एगो १, तथा अप्पा संपातिमेसु पइड्डिओ न भंडी पइड्डिआ वीओ २, अप्पा न पइड्डिओ भंडी पइड्डिआ तइओ ३, अप्पा न पइड्डिओ न भंडी पइड्डिआ चवत्थो ४, एसो सुद्धो । दारं । 'सामाए'ति व्याख्यायते, तत्र च त्रयामायां भङ्गचतुष्कं भवति, कथं ? लेवो दिवा गहिओ अण्णंमि दिवसे लाइओ एगो भंगो १, दिवा गहिओ राईए लाइओ विइओ २, राईए गहिओ दिवा लाइओ तइओ ३, राओ गहिओ राओ लाइओ चवत्थो भंगो ४, दारं । 'महावाए'ति व्याख्यायते—

वाउंमि वायमाणेसु संपयमाणेसु वा तसगणेसु । नाणुत्तायं ग्रहणं अमियस्स य मा विगिंचगया ॥२०९॥ (भा०)
गणेसु' इत्यनेन वाशब्देन व्याख्यातव द्रष्टव्या, एतदुक्तं भवति—वाशब्दान्महिकायां च पतन्त्यां लेपो न ग्राह्यः । दारं । 'अमिय'ति व्याख्यायते—'अमितस्य च' प्रमाणाभ्यधिकस्य लेपस्य ग्रहणं न कार्यं, यतः 'मा विक्किंचणिय'ति मा भूत् प्रभूतलेपस्य ग्रहणं विक्किंचणं—त्यागस्तत्कृतो दोषो भविष्यतीति । दारं ।
एयदोसविमुक्कं घेंतुं छारेण अक्कमिस्ताणं । चीरेण बंधिऊणं गुरुमूलपडिक्कमालोए ॥ ३८८ ॥

एतदोपविमुक्तं लेपं गृहीत्वा वल्लेणाच्छाद्य छारेणाक्रम्य ततश्चीवरेण तं शरावसंपुटं वक्ष्या गुरुमूढमागत्य ईर्यापयिका प्रतिक्राम्य गुरवे आलोचयति ।

दंसिअंदिअगुरुसेसएसु (य) ओमत्थियस्स भाणस्स । फाउं चीरं उवरिं रूयं छुमेज्ज तो लेवं ॥ ३८९ ॥
 पुनश्चासौ कायव्यापारेण दर्शयति, पुनश्च गुहं छन्दयति—आमन्त्रयति, यदि भदन्तस्य प्रयोजनं लेपेन ततो गृह्यता-
 मिति, एव छन्दयति । 'सेसए यं'सि शेषाच्च साधून् छन्दयति, यद्युत यदि भवतामनेन लेपेन किञ्चित्प्रयोजनं ततो गृह्य-
 तामिति । एवं यदा न कश्चिद् गृह्णाति तदा 'ओमधिपस्स भाणस्स'सि ओमस्थितस्य—अधोमुलीकृतस्य भाजनस्य उपरि
 कृत्या चीरं, ततश्चीरस्योपरि कृतपटलं करोति, 'छुमेज्ज तो लेवं'ति ततो कृतस्योपरि लेपं प्रक्षिपेत् ।

अगृह्यपयसिणिमज्झिमाणं घेसुं घणं तओ चीरं । आलिपिक्कण भाणे एकं दो तिणिण या घट्ठे ॥ ३९० ॥,
 पुनश्चासौ कृतस्योपरि क्षिप्त्वा लेपं पुनरुद्यप्रदेशिनीमध्याभिरमुलीभिर्गृह्णाति, गृहीत्वा च 'घनम्' अस्यर्थं चीरं पुनः
 पोद्दलिकादिनिर्गलितेन लेपरसेन पात्रमालिम्पति, तत्र पात्रकं कदाचिदेकं भवति कदाचिद्द्वौ कदाचिद्द्रीणि, ततश्च तान्या-
 लिप्य पुनः घट्टयति—अमुल्या मवणानि करोतीत्यर्थः । तानि च पात्रकाणि एवं लिम्पति—

अतोऽन्न अंकंमि उ अन्नं घट्टेइ धारवारेणं । आणेइ तमेव दिण दव रएउं अभत्तही ॥ ३९१ ॥

अन्यद् अन्यद् अङ्के—उत्तङ्गे स्थापयति, स्थापयित्वा चान्यद् 'घट्टयति' अमुल्या मवणयति, एव धारया धारया एकं
 द्वे घाटङ्के स्थापयेत् अन्यथैकं मवणयति एव तावद्यायन्मवणानि सज्जातानि भवति । यदा पुनरेकमेव लिष्टमुल्लुहलेपेन

भवति तदा रूढे सति 'आणेइ तमेव ढिणं'ति तस्मिन्नेव दिवसे द्रवं-पानकमानयति 'रण्डं' रक्षयित्वा पात्रकं तदेव 'अभन्तट्टि'ति उपोषित एवं करोति । अथासौ ग्लानादीनां वैयाघृत्यकरः स्यात्ततः-

अभन्तट्टियाण दाउं अन्नोसिं वा अहिंडमाणानं । हिंडेज्ज असंथरणं असह् घेत्तुं अरइयं तु ॥ ३९२ ॥

अथ तत् पात्रकं न रूढं ग्लानादयश्च सीदन्ति सोऽपि वैयाघृत्यकरस्ततो ये अभक्तार्थिकाः-उपवासिकाः साधवस्तेभ्यो 'दत्त्वा' समर्प्य भिक्षार्थं व्रजति । 'अन्नोसिं' वा अहिंडमाणानं' अन्ये वा ये भिक्षां नादन्ति तेषामहिण्डमानानां भोक्तृणां समर्प्य हिण्डते । 'असंथरणे'ति ग्लानादीनामसंस्तरणे-असंतरणए हंतए एवमसं करोति । 'असह्'ति अथासौ स्वयमेवास-हिण्युरुपवासं कर्तुं ततः 'घेत्तुं अरइयं तु'ति गृहीत्वाऽन्यसाधुसत्कं पात्रं 'अरइयं तु'ति अरज्जितं तस्मिन् दिवसे पूर्वलिप्तमित्यर्थः, तद्वृहीत्वा हिण्डेत । यदा पुनरेवंविधः साधुर्नास्ति कश्चिद्यस्य तन्नचलेपं पात्रकं समर्प्य भिक्षामदति, आत्मना च त्रीणि पञ्चकाणि संवाहयितुं न शक्नोति, कानि त्रीणि ?, एकं नचलेपं पात्रकं अन्यो भरुपतद्रहस्तृतीयमनुद्धार्थं मानकं, तदा को विधिरित्यत आह-

न तरेज्जा जह् तिल्ली हिंडावेउं तओ अ छारेणं । उज्जुण्णेउं हिंडइ अन्ने य दयं सि गेण्हंति ॥ ३९३ ॥

'न तरेत्' न शक्यात् यदि त्रीणि पात्रकाणि हिण्डयितुं ततो नचलेपं पात्रकं छारेण-भूतिना अचनूर्ण्य-गुण्डयित्वा एकत्र प्रदेशे स्थापयित्वा हिण्डते । 'अन्ने य दयं सि नि ण्हंति'ति अन्ये साधवस्तदर्थं द्रवपानकं गृह्णन्ति । तथा च-
लेत्थारियाणि जाणि उ वट्ठगमार्हणि तत्थ लेवेणं । संजमफाड्ढिमिसं नाइं भूमीह गुंइज्जा ॥ ३९४ ॥

‘छेत्यारियाणि’ लिखानि, केन !, छेयेनेति संबन्ध, यानि घटकादीनि, तत्र घटको-येन पापाणकेन पात्र नवलेप मसृणं क्रियते, आदियहणाच्छराय चीर च लेपलिप्त, एतानि छेयेन सर्वाण्येव लिखानि तत्र पात्रकं लिम्पत, ततश्च तानि घटकादीनि भूत्वा गुण्डयति, येन तत्र प्रतिष्ठापिताना सत्ता कीटिकाद्युपघातो न भवेत् । किमर्थं पुनरेवं क्रियते ? अत आह—‘सजमफात्तिनिमित्त’मिति सयमवृत्त्यर्थमिति ।

एवं लेघगगहण आणयणं लिपणा य जयणा य । भगियाणि अतो घोच्छं परिकम्मविहिं तु लेवरस ॥ ३९५ ॥

‘एयम्’ उपकेन न्यायेन लेपग्रहण तथा तस्यैवानयन लिम्पना च पात्रकस्य यवना च ग्रहणे लेपस्यैतानि भणितानि, अतः परं यस्ये परिकर्मविधिं लिखत्य पात्रकस्य । स वाय परिकर्मविधि —

लिस्ते छगणिजहारो घणेण कीरेणड्यंघितं उण्हे । अंछण परियसण घट्टणे य घोये पुणो लेयो ॥ ३९६ ॥

लिस्ते तत्र पात्रके सति ‘छगणियछारो’ति गोमयछारेण तत्पात्रकं गुण्डयते, यस्माद्य घनेन ‘कीरेण’ पात्रकघन्धेन वेष्टयित्वा रजजाणेन च परिवेष्टा ‘अंघघित’ति पात्रकघन्धमग्रन्धिमदस्या तत पर्यधिय कृत्या ‘उण्हे’ति उष्णे स्थापयति, ‘अछण’ति ततोऽनुत्स्या लिखत्य रक्षितस्य पात्रकस्याकर्षण-समारण करोति, आतपे कृत्वा पुनः परिवर्त्तयति—आतपा-भिमुखं करोति, एवं शोषणा तस्य नवलेपस्य पात्रकस्य, घीते च छागुण्डिते तत्र पात्रके पुनर्लेपो दीयत इति । इदानीं भाष्यकार एतामेव गाथा व्याख्यानयति, तत्र ‘लिस्ते छगणियछारो’चि इदं व्याख्यातमेव ब्रह्मन्व, शेष व्याख्यानयन्नाह—
दाउं सरयत्ताणं पत्तायंघं अयंघणं कुब्जा । साणाइरपत्तण्डा पमच्च छाउण्हसकमणा ॥ ३९७ ॥ (५१०)

दत्त्वा तत्र पात्रके सरजस्त्राणं पात्राबन्धं पुनश्चाबन्धं कुञ्जेति-तत्र ग्रन्थि न ददाति, किमर्थम् ? अत आह—‘साणा-
दिरक्खणट्ठा’ श्वानादिरक्षणार्थं ग्रन्थि न ददाति, इदमुक्तं भवति-ग्रन्थिना दत्तेन सता कर्पटैकदेशे गृहीतः सन् शुना
मार्जरेण वा नीयते, पुनश्च तत्पात्रकं प्रमृज्य भुवं छायात उष्णे सङ्गमयति, एतदुक्तं भवति-अपराह्णच्छायाक्रान्तं सन्
पुनरुष्णे स्थापयति ।

तद्विवसं पडिलेहा कुंभमुहाईण होइ कायवा । छन्ने य निसं कुज्जा कयकज्जाणं विउरसग्गो ॥ २११ ॥ (भा०)
यस्मिन् दिवसे पात्रकं लेपयति तस्मिन् दिवसे ‘कुम्भमुखादीनां’ घटग्रीवादीनां प्रत्युपेक्षणं कृत्वा ततश्च गृह्णाति, येन
लिप्तं पात्रकं बहिस्तस्यां ग्रीवायां तस्मिन् दिवसे क्रियते, निशायां तु छन्ने तत्पात्रकं कुर्याद्, आत्मसमीपे, कृते च कार्ये
व्युत्सर्गः कर्त्तव्यस्तेषां घटग्रीवादीनां तस्मिन्नेव दिवसे येन परिग्रहकृतो दोषो न भवेत्, अन्यस्मिन् दिवसेऽन्यानि भवि-
ष्यन्ति । अथ लेपशेषः कश्चिदास्ते ततस्तस्य को विधिरित्यत आह—

अट्ठगहेउं लेचाहिंयं तु सेसं सरूवगं पीसे । अहवावि नत्थि कज्जं सरूवमुज्जे तओ विहिणा ॥ ३९७ ॥
कदाचित्तत्रान्यत्र वा पात्रकेऽष्टको दातव्यो भवति, ततस्तदर्थ—अष्टकनिमित्तं करेण तं लेपाधिकं शेषं सरूतं पेय्यते;
अथ तेन लेपशेषेण न किञ्चित्कार्यमस्ति ततः सरूतमेव विधिना परित्यजेत् छारेण गुण्डयित्वेत्यर्थः । इदानीं तत्पात्रकं
कस्यां पौरुष्यां बाह्यतः स्थापनीयं ? कस्यां चाभ्यन्तरे प्रवेशयितव्यमित्येतत्प्रदर्शयन्नाह—

पढमचरिमा सिसिरे गिम्हे अद्धं तु तासि बज्जेज्जा । पायं ठवे सिणेहातिरक्खणट्ठा पवेसो वा ॥ ३९८ ॥

‘शिशिरे’ शीतकाले प्रथमपौरुषी वर्जयित्वा तत्पात्रक बहिरातये स्थाप्यते, चरमायां-चतुर्थप्रहरं शिशिरपौरुष्यां तत्पात्रकमभ्यन्तरे प्रवेशयेत्, ‘गिम्हे अद्धं तु तासि यज्जेज्ज’सि प्रीष्मकाले तयो-प्रथमचरमपौरुष्योरर्द्धं वर्जयेत्, ततः पात्रकं स्थापयेत् प्रवेशयेद्वा, एतदुक्तं भवति-प्रीत्ये अर्द्धपौरुष्या गताया सत्या पात्रकं यदि स्थापयेत्, तथा चरमप्रहरार्द्धं गते सति तत्पात्रकं प्रवेशयेत्, किमर्थं ?—‘सिणेहाइरक्खणद्धा’ एतदुक्तं भवति-शिशिरे प्रथमप्रहरं चरमप्रहरश्च स्निग्धः कालस्तस्मिन् पात्रकं न क्रियते, लेपविनाशमयात्, तथोष्णकाले च प्रथमप्रहरार्द्धं चतुर्थप्रहरार्द्धं च न स्थाप्यते, सोऽपि क्षिप एव कालः, अतीयोष्णो स्थापनीयं येन स्मृत इति ।

उच्यते न च अभिप्रायं करेद् वासाइरक्खणद्धा । वाचारेइ व जले गिलाणमाईसु कज्जेसु ॥ ३९९ ॥

तस्मिन्धातुपस्थापिते ‘उपयोगं’ निरूपण ‘अभीक्ष्णं’ पुनः पुनः करोति, किमर्थमित्यत आह—‘यासाइरक्खणद्धा’ यर्षादिरक्षणार्थं, आदिप्रहणात् श्वादिरक्षणार्थं च, अन्यान् वा साधून् व्यापारयति पात्रकरक्षणार्थं यथात्मना ग्लानादि-कार्येषु क्षणिकं । कियन्तः पुनर्लेपा दीयन्ते इत्यस्य प्रदर्शनायाह—

एस्सो ए जइस्सेण दुगतिगच्चत्तारि पंच उक्कोसा । संजमहेउं लेचो वज्जिस्सा मारवविमूसा ॥ ४०० ॥

एको जयन्त्येन प्रलेपो दीयते मध्यमेन न्यायेन द्वौ त्रयश्चत्वारो वा वत्कृष्टतः पञ्च लेपा दीयन्ते, स च संयमार्थं दीयते, वर्जयित्वा गौरवचिन्मूये, तत्र गौरवं येन सा कश्चिद्गणति यथैतदीयमेतच्छोभनं पात्रमिति, विभूषा मुगमा । इदानीं “घोवे पुणो लेचो”स्ति, अनुमयव व्याख्यानयसाह—

अणुचटते तद्विहं सवं अवणितु तो पुणो लिपे । तज्जाय सचोप्पडंगं घट्टगरइअं ततो घोवे ॥ ४०१ ॥
अनुपतिष्ठति-अरुह्यमाणे अरुद्धते, एतस्मिन् पात्रके 'तथाऽपि' तेनापि प्रकारेण यदा न रोहति तदा सर्वं लेखमपनीय
ततः पुनर्लिम्पति । एष तावत् खड्गनलेपविषयो विधिरुक्तः, इदानीं तज्जातलेपविधिं प्रदर्शयन्नाह—'तज्जायसचोप्पडंगं'
तस्मिन्नेव जातस्तज्जातो-गृहस्थसमीपस्थस्यैवालाबुकस्य 'सचोप्पडंगस्स' तैलस्तिग्धस्य यद्रजः भक्षणं चिकणं लघं स तज्जा-
तलेप उच्यते, एवं तज्जातलेपः, सचोप्पडंगं-सस्तेहं यत्पात्रकं तद् 'घट्टगरइअं' घट्टकेन रचितं-मसृणितं घृष्टं सत्ततः काञ्जि-
केन क्षालयेत् । कतिप्रकारः पुनर्लेपः ? इत्यत आह—

तज्जायजुत्तिलेवो खंजणलेवो य होइ चोद्धवो । मुदिअनावायंधो तेणययंधेण पडिक्कुटो ॥ ४०२ ॥

तज्जातलेपो युक्तिलेपः-पाषाणादिः खड्गनलेपश्चेति विज्ञेयः । एवं च यदा तत्पात्रकं पूर्वमेव भद्रं भवेत्तदा किं कर्तव्य-
मित्यत आह-तदाऽन्यद्वृह्यते पात्रकं, यदाऽन्यस्याभावस्तदा किं कर्तव्यमित्यत आह—'मुदिअनावायंधो'ति तदा
तदेव पात्रकं सीवयति, केन पुनर्वन्धेन तत्सीवनीयं ? मुद्रिकावन्धेन-ग्रन्थिग्रन्धेन सीवयति यादृशो नात्रि वन्धो भवति
तत्सदृशेन गोमूत्रिकावन्धेनेत्यर्थः, अन्यः स्तेनकवन्धो गूढो भवति स वर्जितो यत्तत्तरपात्रकं तेन स्तेनकवन्धेनाहटं भवति
जुसिरं च होतिस्ति । इदानीमेतामेव गाथां व्याख्यानयति, तत्र तज्जातखड्गनलेपो व्याख्यातावेय, इदानीं युक्तिलेपं प्रतिपादयति-
जुत्तीउ पत्थराई पडिक्कुटो सो उ सन्निही जेणं । दयकुसुमार असम्मिहि खंजणलेवो अओ भणिओ ॥ ४०३ ॥
युक्तिलेपः पुनः प्रस्तरादिरूपः, आदिग्रहणान्तरकं रिकालेपो वा, स च प्रस्तरादिलेपः प्रतिकुष्टः-प्रतिषिद्धो भगवन्नि-

र्थतः स सन्निधिमन्तरेण न भवति, यतश्चैवमतो जीवदयार्थं सुकुमारत्वात्सन्निधिरिति च कृत्वा खञ्जनलेप एभिः कारणै-
रुक्तो-भणितः । आह—एवं हि सुकुमारं लेपमिच्छतस्तस्य विभूषा भवति !, उच्यते, नैतदस्ति, यतः—

संजमहेतुं लेपो न विभूषाए ध्वंति तित्थयरा । सइ असइ य विट्ठतो सइसाहम्मे लवणओ उ ॥ ४०४ ॥

‘संयमहेतुं’ संयमनिमित्तं लेप उक्तो न विभूषार्थं धदन्ति तीर्थकराः । अत्र च सईदृष्टान्तः असईदृष्टान्तश्च । एकंमि
संनिवेसे दो इत्थियाओ, ताण एका सई अण्णा असई, जा सा सई सा अयाणं विभूसती अच्छइ, असईवि एयमेव, तजो
सईए भचारमचित्ठिकाए लमणयेसो लोणेण गणिज्जइ न य हसिज्जइ, असईए लण वेसो लणो लोए हसिज्जइ, यत-
स्तस्या असौ वेपोऽन्यार्थं वर्तते । एवमत्र सतीसाधर्म्यं उपनयः कर्तव्यः, यथा सत्या विभूषा प्रकुर्वत्या अपि सा विभूषा
लोकेनान्यथा न कल्प्यते एवं साधोः सवमार्थं शोभनं लेपयतोऽपि न विभूषादोष इति ॥ इदानीं मुद्रिकादिवन्धान्
व्याख्यानयति, तत्सबन्धं प्रतिपादयन्नाह—

भिज्जिज्ज लिप्पमाणं लिप्तं वा असइए पुणो गंधो । मुद्रिममायायंधो न तेणएण तु गंधिज्जा ॥ ४०५ ॥

भिदोत्तल्लिप्पमानं पात्रकं वा लिप्पितं वा सन्निधेत ततोऽन्यस्याभावे पुनरपि वध्यते-सीध्यते, तत्र मुद्रिकाबन्धस्येय
स्थापना—, नौबन्धः पुनर्द्विविधो भवति, तस्य चैव स्थापना— । स्तेनकबन्धः पुनर्गुप्तो भवति, मध्येनैव पात्र-
ककाष्ठस्य दवरक्तो याति तावधावत्सा राज्ञिः सीयिता भवति, तेन स्तेनकबन्धेन दुर्वलं पात्रं भवत्यतोऽसौ घर्जनी-
यः । इदानीं स लेप वसममध्यमजयन्यमेदेन त्रिविधो भवत्यत आह—

खरअयसिकुसुंभसरिसव कमेण उक्कोसमज्झिमजह्वा । नवणीए सपिंचसा गुडेन लेपो अलेवो उ ॥ ४०६ ॥

खर इति-खरसन्नयं तिलतिहं तेण कओ उक्कोसो लेवो, अयसि-कुसुंभिआ तेण य मज्झिमो लेवो, सरिसवतेह्णेण य जहन्नओ होइ, अनेनं क्रमेणोत्कटो मध्यमो जघन्य इति । कः पुनर्लेपो न भवतीत्यत आह-नवनीतेन सपिंया-धृतेन वसया गुडेन लवणेन च, एभिः रसैरलेपः-एभिर्लेपो न भवतीति । उक्को द्रव्यपिण्डः, इदानीं पिण्डस्यैकार्थिकान्युच्यन्ते-पिंड निकाय समूहे संपिंडण पिंडणा य समवाए । समोसरण निचय उचचय चए य जुम्मे य रासी य ॥४०७॥

पिण्डो निकायः समूहः संपिण्डनं पिण्डना च समवायः समवासरणं 'सु गत्तौ' सम्यग्-एकत्र गमनं समवसरणं, निचय उपचयः चयश्च जुम्मश्च राशिः पिण्डार्थः । प्रतिपादितो द्रव्यपिण्डः, भावपिण्डप्रतिपादनायाह-

दुविहो य भावपिंडो पसत्थओ होइ अप्पसत्थो य । दुग सत्ताट्ठचउक्कग जेणं वा यज्जए इयरो ॥ ४०८ ॥

द्विविधो भावपिण्डः-प्रशस्तभावपिण्डोऽप्रशस्तभावपिण्डश्च, तत्राप्रशस्तं प्रतिपादयन्नाह-'दुयसत्तअट्ठ'इत्यादि, दुविहो रागो य दोसो य सत्तविहो सत्त भयद्व्याणाणि, एतानि च तानि-इहलोकभयं परलोकभयं आयाणभयं अकम्हाभयं आजीवियाभयं मरणभयं असिलोगभयं, "इहपरलोयायाणमकम्हाआजीवमरणमसिलोणं"सि । अट्ठ कम्मपयडीओ पाणावरणाइयाउ, अहवा अट्ठ मयद्व्याणाणि-जाइकुलवल्लूवे तयर्दस्सरिए सुए लाभे । चउघिहो कोहमाणमायालोहरूवो । रागद्वेपावेव पिण्डः औदधिको भावोऽनन्तकर्मपुद्गलनिर्वृत्तः पिण्डः, एवं सत्तभिर्भयस्थानैर्यो जन्वते कर्मपिण्डः, एव-

मन्यन्नापि योज्यं, 'येन या' बाधेन वस्तुना इतर-आत्मा ध्व्यते कर्मणाऽष्टप्रकारेण सोऽप्रशस्तः । इदानीं प्रशस्तं भाव-
पिण्डं प्रतिपादयन्नाह—

तिविद्दो होइ पसत्स्यो नाणे तह दंसणे चरित्ते य । मोक्षेण अप्सत्तपं पसत्तपिण्डेण अहिगारो ॥ ४०९ ॥

त्रिविधः प्रशस्तो भावपिण्डः—ज्ञानविषयः दर्शनविषयः चारित्रविषयश्च, तत्र ज्ञानपिण्डो ज्ञानं स्फूर्तिं नीयते येन, तथा
दर्शनं स्फूर्तिं नीयते येन, चारित्रं स्फूर्तिं नीयते येन, स बाह्योऽभ्यन्तरश्च पिण्डः, युक्त्याऽप्रशस्तं प्रशस्तपिण्डेनाधिकारः ।
अयं च भावपिण्डः केन पिण्डयते ?—प्रभुरीक्रियते, शुद्धेनाहरोपचिदाद्यादिना, अत्र बाह्येण प्रकृतं, स एव प्रशस्तो
भावपिण्डः, कारणे कार्योपचारात्, ज्ञानादपिण्डकारणमसौ, स बाह्यर एव भावपिण्डो ग्राह्यः, अनेन संयन्धेनागता एव
प्रतिपाद्यते । अथवा पूर्वमिदमुक्तं—'पिण्डं च एतन् 'व योच्यं' तत्र पिण्ड उक्तः, इदानीमेवणा प्रतिपाद्यते, अथवा स्वयमे
वायं भाव्यकृतस्यन्धं करोति—

लिरामि भावणंमि व पिण्डस्त एवगहो व कायधो । पुस्तस्त एतणाप तमहं वोच्यं समासेणं ॥ ४१० ॥ (भा०)

— लिसे भाजने सति ततः पिण्डस्योपग्रहो—ग्रहण कर्तव्यं, किंविशिष्टस्य पिण्डस्य ?—एवणायुक्तस्य, अतस्तामेविवणां

प्रतिपादयन्नाह—

नामं ठवणादविप भावमि य एतणा सुजेयवा । द्यमि हिरण्णार्हं गवेसगहंजणा भावे ॥ ४१० ॥

नामस्थापने सुगमे, द्रव्ये-द्रव्यविषया, यथा हिरण्यादेर्गवेषणां करोति कश्चिद् भावे-भावविषया त्रिविधा-गवेषणैषणा-
अन्वेषणैषणा ग्रहणैषणैषणा-पिण्डादानैषणा आसैषणा । सा च गवेषणैषणा एभिद्वारैरभिगन्तव्या—

पमाने काले आवस्सए य संघाडए य उवकरणे । मत्तगकाउस्सगो जस्स य जोगो सपडिवक्खो ॥ ४११ ॥
प्रमाणं कतिवारा भिक्षार्थं प्रवेष्टव्यमिति, एतद्वक्ष्यमिति, 'काले'ति कस्यां वेलायां प्रवेष्टव्यं?, भिक्षा गवेषणीया इत्यर्थः,
'आवस्सए'ति आवश्यकं-कायिकादिब्युत्सर्गं कृत्वा भिक्षादनं कर्तव्यं गवेषणमित्यर्थः, 'संघाडए'ति सङ्घाटकयुक्तेन
हिण्डनीयं नैकाकिना, 'उवकरणे'ति भिक्षामदता सर्वमुपकरणं ग्राह्यमाहोश्चित्स्वल्पं, 'मत्तगे'ति भिक्षामदता-गवेषयता
मात्रकग्रहणं कर्तव्यं, कायोत्सर्गः-भिक्षार्थं गच्छता उपयोगप्रत्ययः कार्यः, तथा च यस्य योगः-भिक्षार्थं गच्छन्निदं वक्ति-
यस्य योगो-येन वस्तुना सह संवन्धो भविष्यति तद्ग्रहीष्यामीत्यर्थः, 'सपडिवक्खो'ति सर्व एवायं द्वारकलापः सप्रति-
पक्षोऽपि वक्तव्यः, सापवादोऽपीत्यर्थः । इदानीं भाष्यकारः प्रतिपदमेतां गाथां व्याख्यानयति, तत्र "पमाने"ति

व्याख्यानयन्नाह—

दुविहं होइ पमाणं काले भिक्खा पयेसमाणं च । सन्ना भिक्खायरिआ भिक्खे दो काल पढमद्धा ॥ ११३ ॥ (भा०)

द्विविधं प्रमाणं भवति, 'कालो'ति एकं कालप्रमाणं कालनियमः-चेलानियम इत्यर्थः, तथाऽन्यद्विषयार्थं प्रविशमा-
नानां 'प्रमाणं' वारालक्षणं भवति, तत्र भिक्षाप्रवेशप्रमाणप्रतिपादनायाह—'सन्ना भिक्खायरिआ भिक्खे दो' भिक्षार्थं
वाराद्वयं प्रविशति, एकमकालसंज्ञायाः पानकनिमित्तं, द्वितीयं भिक्षाचर्याकाले प्रविशतीति । जदि पुण तइयवारं भिक्खा-

भावपिण्डः
नि. ४०९
एषणायां
प्रमाणका-
लावश्यक
दिभिर्गवेष-
णैषणा भा.
२१२ नि.
४१०-४११
भा. २१३

॥ १४७ ॥

परिजं करेद्रु सतो लेचं चमद्विज्जइ उडुआहो य हवइ, जहा णत्थि एणसिं भिक्खाहिंइणे नियमो, तन्हा दोण्णि याराउ हिंइयं, एय च पुणमणियमेय-पुणो पविसणे सहयकुब्जाणि चमद्विज्जतिस्सि, तेण भासकारेण बहुयारा पविसणे दोसा न दंसिआ । उरुं भिक्षाप्रवेसवारप्रमाणं, भिक्षाकालप्रतिपादनायाह—‘काले पढमद्धा’ काल इति भिक्षाकाल-सस्मिन् प्रविशितव्यं, तथा ‘पढमद्धा’ इति प्रथमपौरुष्यां यदर्थं तस्मिंश्च भिक्षार्थं प्रविशितव्यं, उरुं कालप्रमाणम् ।

आरेण भइपंता भइग उट्टवण भंइण पदोसा । दोसीणपउरकरणं ठयियगदोसा य भइमि ॥ २१४ ॥ (भा०)

यदि पुनरुद्धपौरुष्या आरत एष-अत्यूपसि एय भिक्षार्थं प्रविशति सतो भद्रकृता पते दोषा ‘उट्टवण भंइणपओ-सा’ उट्टवणं पट्टचमद्विज्जइ फेरइ, जहा पवतियगा आगया तं उट्टुत्ता देसुत्ति, अहया सा आलस्सेण न उट्टेइ तओ भइणं-कलहो होजा, अथया सा चैव पओसेजा, प्रइएयं गच्छतीत्यर्थः । ‘दोसीणपउरकरणं’ति सो चैव गिहवई इमे भणइ-जहा एय तयस्सिणो रत्तिं अभिमिआ पत्ताहे खुहाईया अहो समत्तिरेगं रधिजासु जेण एयाणंपसरयेलाय आगयाणं होइति । तथा ‘ठयियगदोसा य’त्ति स्थापनाकृताथैव दोषा भयन्ति ॥ सांप्रतं प्रान्तकृतदोषकथनायाह—

अइगभंगलं धा उरुभावण खिसणा हणण पंते । फिठिउग्गमे य ठयिया भइगचारी किलिस्सणया ॥ २१५ ॥ (भा०)

गिहवई घरे अत्थि, तओ पसरे साह आगओ, तं दट्टण य गिहवई इमे भणिज्जा-अहो मे अइगमिव अधिठ्ठाणं विट्ठं, जमगलं चासौ गृहपतिर्मन्यते साधुदर्शनं, ततश्चैव ओहावणा-परिभवो हवइ, तथा खिसणा या भवति, जहा एते पोहपूरणत्थमेय पपइया, आहणया धा पते-ग्रान्तविषये भवति । एवं तावत्प्रत्यूपस्येय प्रविशता दोषा उक्ताः ।

‘फिडिण’ इति अथापगतायां-अतिक्रान्तायामर्ज्योन्म्यां भिक्षार्थं प्रविशति ततः यदि भद्रको भवति तत एवं ब्रवीति-यदुत अद्यदिवसादारभ्य यथा इयती चेत्ता राक्षस्य भक्तस्य भवति तथा कर्त्तव्यं, ततश्च उद्गमदोषः-आधाकर्मो-दिदोषः, ‘ठचिय’ इति अथवा यदुत्तरति तत्त्वयाऽद्यदिवसादारभ्य नाचर्यं स्थापनीयं, ततश्चैवं स्थापनादयो दोषा भद्रक-विषया भवन्ति, अथासौ गृह्यतिर्भद्रको न भवति ततः ‘चारी’ इति ततश्चांगेलायां भिक्षार्थं प्रविष्टमेव प्रान्तो ब्रवीति-यदुत्तायं चारीभण्डिकः कश्चिद् अन्यथा कोऽयं भिक्षालाल इति, नायं प्रतूरकालो इति, ‘किल-रसण’ इति तथा अवेलायां भिक्षानिमित्तं प्रविष्टस्य हेतुश्च एव पर्यटनजनितः परं न तु भिक्षाप्रसक्तिः, तन्ना दोषी-णवेलाए चैव उच्येत्ययं । इदानीं मध्याह्नस्यारत एव यदि भिक्षामदति ततः को दोषः ? इत्यत आह-

भिक्षस्वस्सचि य अवेला ओसकहिस्सकणे भवे दोसा । भग्गपंनार्तीया तग्गा पसे चरे काले ॥ २१६ ॥ (भा०)

भिक्षाया अवेलायां यदि प्रविशति ततो यदि भद्रकः ‘ओसकणं’ इति वाऽसौ रन्धनवेला तं मध्याह्नस्यारत एव कार-यति येन साधोरपि दीयते, एवं तत्रभिक्षांगेलायामप्राप्तायां दृष्टतां दोषाः, अथ पुनर्निर्गृतायां भिक्षांगेलायामदति ततः ‘अहिस्सकणे’ इति रन्धनवेलां तामुच्छूर एव करोति येन साधोरपि भक्तं भवति, एवमेव दोषा भद्रके भवन्ति, ‘पंतादीय’ इति प्रान्तकृतास्तु दोषाः पूर्ववद्रष्टव्याः भाण्डिकोऽयमिति ब्रूते प्रान्तः, तस्मात्प्राप्त एव काले चरेभिक्षां न न्यून-उधिके वा । “काले” इति भयं, इदानीं “आवस्सए” इति व्याख्यायते-

आमस्सग सोहेउं पबिसे भिमस्सस्स सोहेणे दोसा । उग्गादिपयोसिरणे वषअसईणं य उद्दाहो ॥२१७॥ (भा०)

अयस्यं कर्त्तव्यमायस्यकं-कायिकाव्युत्सर्गकपं शोधयित्वा कृत्वेत्यर्थः, ततो भिक्षार्थं प्रविशेत्, अतोचने आयस्यकस्य दोषा भवन्ति, कथं ?—‘उग्गादिपयोसिरणे’ति यद्यसी साधुः उद्गाहितेन-गृहीतेनैव पात्रकेण व्युत्सृजति तत उद्दाहः, अथ तद्भात्रकमन्यस्य साधोः समर्थः यदि व्युत्सृजति ततश्च द्रवस्यासति-अभावे सति ‘उद्दाहो’ वपधातो भवति ।

अद्दुरगमणफिदिओ अलहंनो पसणंपि पेहेजा । उद्दावण पंतावण धरणे मरणं च उद्दाया ॥ २१८ ॥ (भा०)

अथासौ अतिदूर गमनं करोति स्वण्डिले ततः ‘फिदिओ’ति श्रष्टः सन् भिक्षायेलाया भिक्षामप्राप्तुमेषणामपि ‘प्रेरयेत्’ अतिक्रामयेत्, अथवा तत्रैव कचिद्दुहासने व्युत्सृजति तत ‘उद्दावण’ति स गृहपतिस्तदशुचि उद्दायेति, त्याज्यतीत्यर्थः, अथवा पंतावण-ताडनं कशादिना करोति, अथतदोपमयाद्धरणं करोति पुरीषयेगस्य ततो मरणमर्थं भवेत्, व्युत्सृजतस्तु पदकाययिराधनेति, स्वण्डिलगमायात् । ‘आपस्सप’ति गय, ‘संचाखद’ति व्याख्यायते—

एकागियस्स दोसा इत्थी साने तद्देव पडिणीणं । भियस्सविसोहि मद्दवय तन्हा सभित्तिज्जप गमणं ॥२१९॥ वारं ।

यदि सङ्घटकोपेतः सन् भिक्षाटनं न करोति तत्र एकाकिन एते दोषाः-स्वीकृतः भजनिताः प्रत्यनीकजनिताः भिक्षा-विशुद्धिरेकस्य न भवति तथा व्रतोपधातो भवति तस्मात्सद्धितीयेन गन्तव्यम् । इयं च प्रतिद्वारागाथा, इदानीं भाष्यकारः प्रतिपदं व्याख्यानयति—

संघादं एणऽग्रहणे दोसा एगस्स इत्थियाउ भवे । साणे भिक्खुवओगं संजमआण्णयरदोसा ॥ २१० ॥ (भा०)
‘सङ्घाटकस्य’ सङ्घाटकसंयोगस्य ‘अग्रहणे’ अकरणे दोषा एकाकिनः स्वीकृता भवन्ति, एकाकिनं इष्टा साधु कदा-
चिद्वृत्तीयात् । ‘इत्थि’ति गयं, ‘साणे’ति व्याख्यायते-शुन्युपयोगं यदि ददाति ततः संयमविषयो दोषः, अथ भिक्षा-
यामुपयोगं ददाति तत आत्मोपधातदोषः, एवमेकाकिनः प्रविशतः शुनीकृतो दोषो भवतीति, यथासक्तं चैतद् व्याख्ये-
यं । ‘साणे’ति गयं, इदानीं ‘पट्टिणीणं’ति व्याख्यायते—

दोणिण उदुद्धरिस्तरा एगोत्ति हणे पट्टपट्टिणीण । तिघरगहणे असोही अगगहण पदोसपरिहाणी ॥ २२० ॥ (भा०)
द्वौ साधू भिक्षामदन्तौ प्रत्यनीकस्य दुष्प्रवृत्त्यतरो भवतः—दुःखेन परिभूयते तुर्जयतरो इत्यर्थः । ‘एगोत्ति हणे’ एका-
किनं पुनर्दृष्टा हन्ति प्रद्विष्टः सन् प्रत्यनीकस्तस्मात्सङ्घाटकेन गन्तव्यं । ‘पट्टिणीणं’ति गयं, इदानीं ‘भिक्खवाविसोहि’ति
भण्णइ-यदा स एकाकी कंचित्पाटके भिक्षार्थं प्रविष्टः समकमेव च गृहत्रयाभिर्गता भिक्षा गृहृतो भिक्षाया अशुद्धिर्भवति-
आहृतदोषो भवति, यत ईर्यापधिकां शोधयितुं न शक्नोति, अथ तत्रैकां भिक्षां गृह्णाति यस्यामुपयोगो दत्तः तत इत-
रस्य भिक्षाद्रयस्याग्रहणे ‘पओस’ति ते भिक्षादातारः प्रद्वेयं गच्छेयुः, यदुतास्माकमयं परिभवं करोति येन नास्मदीयं
गृह्णाति, ‘परिहाणि’ति अग्रहणे च परिहाणिर्भवति भिक्षाया गच्छस्य चा तेनागृहीतेन ‘भिक्खवाविसोहि’ति गयं, इदानीं
‘महधय’ति व्याख्यायते—

पाणिंवहो तिसु गहणे पंजणे कोटलयस्स चित्तिपं तु । तेणं उच्छुद्धाई परिगगोऽणेसणगगहणे ॥ २२१ ॥ (भा०)

त्रिषु गृहेषु योगपद्यागतां भिक्षा यदा गृह्णाति तदा प्राणिवधं कृतो भवति, ततश्च प्रथमप्रवतभङ्गः, तथा चासौ एकाकी कोटलं ज्योतिषं निमित्तं या प्रयुक्ते, ततश्च अनृतस्य नियमेनैव सम्भवो यतस्तत्रोपघातकरमवश्यमुच्यते, उपघातजनकं चानृतं तदुच्चारणे द्वितीयप्रवतभङ्गः । 'तेनं लब्धुदाई' अथ तत्र गृहे एकाकी प्रविष्टः सन् लब्धुर्जं-विधितः हिरे-ज्यादिं पश्यति ततश्च तद्वद्भाति, एकाकिनो मोहसमवात्, 'तेनं'ति ततः सैन्यदोषस्तृतीयप्रवतभङ्ग इत्यर्थः, तथा कदाचि-देकाकी अनेयणीयमपि गृहीयात्, ततस्तस्मिन्नेयणीये गृहीते परिग्रहकृतो दोषः, चतुर्थप्रवतभङ्ग इत्यर्थः, मध्यमतीर्थक-राणां परिग्रह एव तस्यान्तर्भावात्, किल नापरिगृहीता स्त्री भुज्यत इति, पश्चिमस्य, तु तीर्थकृतः दूयकं चतुर्थं प्रवत, तस्मि-न्नेन चतुर्थप्रवतभङ्गं दर्शयन्नाह—

विदवां पञ्चपञ्चया पयारमलमंति बहुमेगागी । दारपिद्वाणय गहण इच्छमणिच्छे य दोसा उ ॥ २२२ ॥ (भा०)

विधवा स्त्री, पयो-मनुष्याः स विनष्टो यस्या इति समासः, तथा प्रोषितभर्तृका, तथा या भ्रष्टा न लभते-निरुद्धा प्रियते, सा पर्यायिषा त्रिप्रकारा स्त्री एकाकिन साधुं प्रविष्टं दृष्ट्वा गृहे द्वारं दङ्कयित्वा गृहीयात्, तत्र यद्यसौ सां स्त्रिय-मिच्छति ततः संयमकशः अथ नेच्छति तत उद्गाहः, सैव स्त्री लोकात्प कथयति, यदुतायं मामभिमयतीति, ततश्चोद्गाहः । प्रतिद्वारागाथा व्याख्याता । कैः पुनः कारणैरसौ एकाकी भवति !, तत्राह—

गारचिप काहीण माइल्ले अलस लुद्ध निद्धम्मे । दुल्लममस्ताहिठिय अमणुमे वा असंचाढो ॥ ४१३ ॥ वारगणाहा ।

'गारचिप'सि गर्वेण लब्धिसंपन्नोऽहमिति कृत्वा एकाकी भवति, तथा 'काहीण'सि भिक्षार्थं प्रविष्टो धर्मकथां करोति

महतीं वेलां तिष्ठति ततस्तेन सह न कश्चित्प्रयाति ततश्चैकाकीभवति, तथा मायावानेकाकीभवति, स हि शोभनं भु-
क्त्वाऽशोभनमानयति, स च द्वितीयं नेच्छत्यत एकाकीभवति, 'अलसः' अन्येन सह प्रभूतं पर्यटितुमसमर्थस्तत एका-
क्येवानीय भक्षयति, गच्छेय्यावृत्त्येऽलसः स एकाकीभवति, 'लुब्धः'सि लुब्धो विकृतीः प्राथयति, ताश्च द्वितीये सति न
शक्यन्ते प्रार्थयितुमत एकाकीभवति, निर्द्धर्मः अनेपणीयं गृह्णाति ततो द्वितीयं नेच्छति, 'दुष्टभः'सि दुर्लभे दुर्भिक्षे
एकाकीभवति, तत्र हि एकैक एव गच्छति येन पृथक् पृथक् भिक्षा लभ्यते, तथा 'असाहिद्विद्य'सि आत्माधिष्ठितो
यदात्मना लभते तदाहारयति अत्तलद्धिउत्ति जं भणिअं, अथवा अमनोज्ञो-न कश्चित्प्रतिभाति रदनशीलत्वात्ततश्चैकाकी
हिण्डते, एवमसङ्घाटको भवति । इदानीं एतामेव गाथां भाष्यकारो बाल्यानयति—

संघाडगरायणिओ अलद्धिओमो य लद्धिसंपन्नो । जेट्ठग पडिग्गहगं सुह गारवकारणा एगो ॥ २२३ ॥ (भा०)
कस्यचित्सङ्घाटकस्य योऽसौ रत्नाधिकः-पर्यायज्येष्ठः 'अलद्धिक'सि अलब्धिकः-लब्धिरहितः 'ओम'सि पर्यायलघु-
द्वितीयः स च लब्धिसंपन्नः, ततो योऽसौ पर्यायेण लघुर्लब्धिमान् स भिक्षामदन्नप्रतो गच्छति रत्नाधिकश्च पृष्ठतो व्रजति,
पुनश्च मण्डल्यां भोजनकाले आचार्या एवं भणन्ति, यदुत ज्येष्ठार्यस्याग्रतः पतद्ग्रहं मुग्र, पुनरसौ ओमराइणिओ चिन्त-
यति, यदुतास्यां वेलायामयं ज्येष्ठार्यः सञ्जातो न तु भिक्षावेलायां ज्येष्ठार्यः सञ्जातः, अहं लभे यावता ज्येष्ठार्यस्य प्रथमं
समर्प्यते, ततश्चानेन गर्वकारणेन एकाकी भवति-एकाक्येव हिंडति । 'गारचिण'सि गयं, 'काहीउ'सि व्याख्यायते—
काहीउ कहेइ कहं चिइओ वारेइ अह्व गुरुकरुणं । एवं सो एगागी माइछो भयगं मुंजे ॥ २२४ ॥ (भा०)

भिक्षार्थं प्रविष्टः कथको धर्मकथां कुर्वन्नास्ते, ततश्च तस्य द्वितीयो धारयति-मा कृथा धर्मकथा, ग्लानादयः सीदन्तीति, अथवाऽऽगत्य गुरोः कथयति यदुसायं धर्मकथा कुर्वन्स्तिष्ठति, गुरुःपि तं निवारयति, यदि धारितोऽपि कथयति तदा स पयमेकाक्येव संजायते । 'काहिदं'ति गय, मायावी भद्रक मुद्धं अत एव एकाकी गच्छति ॥ 'माइह्ले'ति गयं,

'अलसे'ति व्याख्यायते—

अलसो चिरं न हिंखइ लुद्धो ओहासए विगईओ । निदग्मो जेसणाई बुद्धहमियखेव एगागी ॥ २२६ ॥ (भा०)
अलसश्चिरं न हिण्वते कतिपयां भिक्षा गृहीत्वाऽऽगच्छति । 'अलसे'ति गयं 'लुद्धो'ति भणति, कुण्ठो विह्वलीः प्रार्थयते, तत्तर्थाकाक्येव याति । 'लुद्धे'ति गयं 'निदग्मे'ति भण्यते, निर्धर्मा अनेपणीयादि गृह्णाति, अपरसाधुमेरितर्थाकाकीभूयेयादति । 'णिज्जमे'ति गयं, 'बुल्लमे'ति भण्यते, दुर्भिक्षे-दुर्लभभिक्षायां संपादं नेच्छति एकाक्येव भिक्षयति, ततश्चाकाक्येव भयति, 'बुल्लमे'ति गतं, 'अचाहिदिय'ति व्याख्यायते—

असाहिदियजोगी असलसीओ वडणिट्ठ सवेसिं । एवं सो एगागी हिंखइ उवपसऽणुवदेसा ॥ २२७ ॥ (भा०)

आत्माधिष्ठितेन लब्धेन भक्षादिना युज्यत इति आत्माधिष्ठितयोगी अचलस्त्रिजो इत्यर्थः, स एकाकी भयति । 'असाहिदिय'ति गयं, 'अमणुभे'ति व्याख्यायते—'असंलब्धिजो वडणिट्ठ सवेसिं'ति कलहकारकं सर्वेषामनिष्टं सन् तत्तर्थाकाकी क्रियते, एवमेभिः कारणैरेकाक्यसौ हिण्वते, उपदेधेन अनुपदेधेन वा, उपदेधेन गुरुणाऽनुज्ञातः अनुपदेधेन-गुरुणाऽनुक्तः । व्याख्यातं सहादकक्षारम्, अधुनोपकरणद्वारमुच्यते—

सद्योवगरणमाया असह आचारभङ्गेण सह । नयणं तु मत्तगस्सा न य परिभोगो विणा कल्ले ॥२२७॥ (भा०)
तत्रोत्सर्गतः सर्वसुपकरणमादाय भिक्षावेपणां करोति, अथासौ सर्वेण गृहीतेन भिक्षामटितुमसमर्थस्तत आचार-
भण्डकेन समं, आचारभण्डकं-पात्रकं पटलानि रजोहरणं दण्डकः कल्पद्वयं-और्णिकः क्षौमिकश्च मात्रकं च, एतद्गृहीत्वा
याति । 'उवगरणे'ति गयं, इदानीं मात्रकग्रहणप्रतिपादनायाह—नयनं मात्रकस्य करोति भिक्षामटन्, न च तस्य मात्रकस्य
कार्येण विना संसक्तादिना परिभोगः क्रियते । 'मत्तए'ति गयं, 'काउस्सग'ति व्याख्यायते—

आपुच्छणत्ति पढमा विइया पडिपुच्छणा य कायधा । आवस्सिया य तइया जस्स य जोगो चउत्थो उ । २२८ । (भा०)
पढमं आपुच्छइ, यदुत-संदिसह उवओगं करेमि, एसा पढमा, उवओगकरावणिअं काउस्सगं, अट्ठहिं उस्सासेहिं नमो-
क्कारं चित्तेइ, ततो नमोक्कारेण पारेज्जण भणत्ति-संदिसह, आयरिओ भणइ-लामो, साह् भणइ-कहत्ति, एसा पडिपुच्छा,
ततो आयरिओ भणइ-तहत्ति, तओ 'आवस्सियाए जस्स य जोगो'त्ति जं जं संजमस्स उवगारे वट्ठइ तं तं गेण्हस्सामि
'जस्स य-जोगो'त्ति व्याख्यातम् । इदानीमेतान्येव प्रमाणादीनि द्वाराणि सप्रतिपक्षान्यभिधीयन्ते, तत्र यदुक्तं प्रमाण-
द्वारे-वाराद्वयं प्रवेष्टव्यं, तस्य प्रतिपक्ष उच्यते, वारात्रयमपि प्रविशति, किमर्थमत आह—

आयरियाईणहा ओमगिलाणट्ठया य बहुसोऽवि । गेलन्नत्तमगपाट्ठण अतिप्पएऽतिच्छिण्ण यावि ॥ ४१४ ॥
आचार्यादीनामर्थाय बहुशोऽपि वाराः प्रविशति, ओमो-वालस्तदर्थं (गलनार्थं च) बहुशः प्रविशति । प्रमाणयतनोक्ता,

इदानीं यदुक्तं कालद्वये प्रवेष्टव्यं तत्प्रतिपक्ष उच्यते, ग्लानक्षयकपाधूर्णार्थमतिप्रत्यूषस्यपि प्रविशति तथा 'अतिच्छिद्य
घाधि'सि अतिक्रान्तायामपि भिक्षावेलायां प्रविशति बहुशः ॥

अणुकंपापटिसेदो फयाइ न हिंदेज्ज वा न वा हिंटे । अणमोगि गिलाणग्घा आवस्सगऽसोइइसाणं ॥४१५॥ वारां
स च प्रत्यूषस्येय प्रविष्टः कस्मिंश्चिद् गृहे ग्लानार्थं, उच्यं च तत्तेन तत्र, ततश्च गृहपति पुनर्भणति अनुकम्पया, यदुत
पुनरपि त्वया ग्लानार्थमस्या वेलायामागन्तव्यं, ततश्चासौ साधुः प्रतिपेक्ष करोति, कथं !, तं गृहस्थमेवं भणति, यदुत
प्रत्यूषसि न्यः कदाचिदह हिंदेज्जा कदापि न हिंदेज्जसि, एवं भणंतेण आगंतुका उगमदोसा परिहरिया ह्यति न च प्रति-
पेक्षः कृतो भवति । तस्मात् कालवतना, अधुनाऽऽप्यस्य कथं नोच्यते—कदाचिदसौ साधुरनामोगेन 'आयवयकं' कायिका-
द्युत्सर्गलक्षणमकृत्या ग्लानार्थं त्वरितं गतः ।

आसन्नाउ नियत्ते कालि पटुप्पयि पुरप्पसोयि । अपटुप्पय्येते तसो चिय एशु घरे बोसिरे एगो ॥ ४१६ ॥

तत आसन्नात्सज्जातकायिकाद्याशङ्को निवर्त्तते, कालो पटुप्पाइ यदि ततो दूरगतोऽपि नियर्त्तते, अथ नियर्त्तमानस्य
कालो न पटुप्पाइ 'तत्तोचिभ' तत एव यतो भिक्षार्थं गतस्तत एव व्युत्सृजति, कथं !, एकः साधुर्भाजन धारयति
एकस्तु व्युत्सृजति कायिकादि ।

'भावासन्नो समणुन्न अन्नजोसन्नसहयेज्जघरे । सल्लप्परुक्खणवेज्जो तत्थेय परोह्वे घाधि ॥ ४१७ ॥

अथवा 'भायासन्न' असहिष्णुरत्यन्त भवति तत समनोश्च यदि तत्र क्षेत्र आसन्ना अन्यस्मिन् प्रतिश्रेये ततस्तत्र

प्रविश्य व्युत्सृजति । 'अण्ण'ति अथासमनोज्ञास्तत्रास्तद्वसतौ प्रविश्य व्युत्सृजति, तदभावेऽवसन्नानां वसतौ व्युत्सृजति तदभावे श्राद्धगृहे, तदभावे वैद्यगृहे व्युत्सृजति, तत्र च वैद्यगृहे प्ररूपयति यदुत 'तिणिण सल्ला महाराय' इत्येवमादि, ततश्चासौ वैद्यः स्मारिते ग्रन्थ एवं भणति 'एतथेव'ति अत्र पश्चाद्गृहे व्युत्सृज, 'परोहडे वा' गृहस्य पश्चादङ्गणे व्युत्सृजति, यतोऽसौ मध्यप्रदेशः, स च नरपतेः परिग्रहः ततः कलहादिर्न भवति ।

उगगहकार्श्यवज्जं छंडण चवहारु लब्भए तत्थ । गारविए पन्नवणा तव चेव अणुगहो एस ॥ ४१८ ॥

तदभावे गृहस्थसत्केऽवग्रहे परिगृहीते तस्मिन्नपि व्युत्सृजति, कथं ?, कायिकावर्जं पुरीपमुत्सृजन्नपि कायिकीं न व्युत्सृजति । किं कारणं ?, जओ छडुणे ववहारो लब्भइ, जदि गिहत्थो भणेज्जा-छडुहि, तो न छडुइ, ववहारं राउले करेइ । जहा चाणक्कएऽवि भणिअं-जइ काइयं न वोसिरइ ततो अदोसो' । अयमित्थंभूतस्तत्र व्यवहारो लभ्यते, ततः कायिकां न व्युत्सृजति । उक्ताऽऽवश्यकयतना, अधुना सङ्घटकयतनोच्यते, तत्र चेयं प्रतिद्वारगाथोपन्यस्ताऽऽसीत् "गारविएकाही" त्येवमादिका, तस्या यतनोच्यते, तत्र 'गारविए'त्यस्य पदस्य यतनामाह- 'गारविए पन्नवणा' योऽसौ ओमरायणिको लब्ध्या गर्वितः सन्नेकाकी भवति तमाचार्यो धर्मकथया प्रज्ञापयति, यदुत तवैवायमनुग्रहो यत्त्वदीय-लब्धयुपपत्तयेन स्वाध्यादि कुर्वन्तीति । गारवियजयणा गया, एवमिदमुपलक्षणं वर्त्तते, अन्येषामपि कथिकमायाविअल-सलुवधनिर्द्धर्माणां प्रज्ञापना कर्त्तव्या । इदानीं दुर्लभपदव्याख्यां कुर्वन्निदमाह-

जह दोणह एग भिक्खार न थ बेल पहुप्पए तमो एगो । सवेधि अरत्तानी पडिसेहमणुअपियधम्मे ॥ ४१९ ॥
यदि सत्र क्षेत्रे पर्यटतामेक्य भिक्षा द्वयोरपि लभ्यते न च कालः पर्याप्यते-न य पहुप्पाइ तदा एकाकिन पय धि-
ण्डन्ते । दुर्लभयतनोफा, इदानीं असाहिद्वियतनोच्यते-यदि ते सर्व एव समूहा अचलद्विया होइअमिच्छति तवाड-
यार्या प्रतिरोध करोति, अथ कश्चिद्वियधर्मा आत्मलब्धिर्को भवति तत आचार्योऽनुज्ञा करोति, ततश्चैवमेकाकी भवति,
असाहिद्विअजयणा भणिया, अमणुण्यवतना प्रतिपादयन्नाह-

अमणुअ अन्नसंजोइया छ सवेधि नेच्छण विवेगो । पहुगुणतदेकदोसे पसणयछवं नव विणिग्गे ॥ ४२० ॥

यद्यसौ 'अमनोश' रदनशीलस्ततोऽन्यस्य संयोग्यते तेन सह हिष्यते, अथ सर्व एव नेच्छन्ति ततस्तस्यामनोशस्य
विवेक-परित्यागः क्रियते, अथासौ यदुगुणसंपन्नः किन्तु स एवैको दोषः रदनशील इति पयणाया च प्रलयास्ततो नासौ
परित्यज्यते । भणिया अमणुण्यजयणा, अधुना यदुक्कम्-"एगाणियत्स" इत्येवमादि तेषां यतनोच्यते, आह-किं पुनः
कारणमुरक्रमेण ख्यादीनां पदानां यतनोच्यते !, वच्यते, गर्वितकथिकादयः प्रज्ञापिताः सन्तः कारणपथादेकाकिनोऽपि
भिक्षामदन्ति, ततश्चैकाकिनामदतां यद्यपि स्त्रीकृता दोषा भवन्ति तथाऽपि तत्रैव यतना, इदानीं या गाथोपन्यस्ताऽऽ-
सीत् यदुत "एगाणियत्स दोसा" इत्यादिफा, तत्र यतना प्रतिपादयन्नाह-

इत्थीगहणे धम्म कहेइ धयठयण गुरुसमीवंभि । इह चेवोवर रज्जू अपण मोहोपसम तीए ॥ ४२१ ॥

एवं तस्यैकाकिनो गतस्य सतः स्त्रीग्रहणे सति-स्त्रिया गृहीताः सन् धर्मकथा करोति, यदुत नरकगमनाय मेषुनासेवे-

त्येवमादिकां, अथ कथितेऽपि धर्मे न मुञ्चति ततो भणति थडुत व्रतानि गुरुसमीपे स्थापयित्वाऽऽगच्छामीति, एतदभि-
धाय नश्यति, अथ तथाऽपि न लभ्यते गन्तुं ततो भणति इहैवापवरके व्रतमोक्षणं करोमीति तत्र च प्रविशति, उल्लम्बनार्थं
रज्जुं च गृह्णाति, ततस्तेन भयेन कदाचिन्मोहोपशमो भवति, मोहनरसो भयेन ह्रियते, अथैवमपि न मुञ्चति ततो म्रियत
एवेति । उक्ता स्त्रीयतना, इदानीं श्वादियतनोच्यते—

साणा गोणा इयरे परिहरऽणाभोगकुडुकडनीसा । वारइ य दंडएणं वारावे वा अगारेहिं ॥ ४२२ ॥

श्वानो गवादयश्च येषु गृहेषु तानि परिहरति, अथानाभोगेन कथमपि प्रविष्टः प्रत्यनीकैश्च गृहीतुमारब्धस्ततः कुड्य-
कदनिश्चया तिष्ठति, कुड्यं कटं वा पृष्ठे करोति अग्रतो दण्डकेन वारयति अगारैर्वा वारयति । उक्ता श्वयतना, इदानीं
पडिणीयतनोच्यते—

पडिणीयगेहवज्जण अणभोगपविट्ठ बोलनिक्खमणं । मज्झे तिण्ह घराणं उवओग करेउ गेणहेज्जा ॥ ४२३ ॥

एकाकिना प्रत्यनीकगृहे न प्रवेष्टव्यं, अथानाभोगेन प्रविष्टः प्रत्यनीकैश्च गृहीतुमारब्धस्ततो बोलं करोति—उच्छब्दयति
येन लोको मिलति, तत आकुले निष्क्रामति । उक्ता प्रत्यनीकयतना, अधुना भिक्षाविशोधियतनोच्यते—मध्ये स्थितस्त्र-
याणामपि गृहाणामुपयोगं दत्त्वा पङ्क्त्यां स्थितानां भिक्षां गृह्णाति, उक्ता भिक्षाविशोधियतना, अधुना पञ्चमहाव्रतयतनो-
च्यते, तत्र भिक्षायामुपयोगं दत्ता प्राणातिपातसंरक्षणं कृतमेव, इदानीं द्वितीयमहाव्रतयंतनां प्रतिपादनायाह—

वेंदल पुट्टो न याणे आयन्नातीणि चळण ठाणे । सुद्धं गवेस उंछं पचऽइयारे परिहरंतो ॥ ४२४ ॥

वेण्टलं-निमित्तादि दृष्टं समेवं भणति-न जाने, एव भणता द्वितीयमहाप्रतयतना कृता भवति । इदानीं तृतीयमहा-
प्रतयतना दर्शयन्नाह--'आयण्णाईणि चळप ठाणे' तत्र भिक्षार्थं प्रविष्ट आकीर्णादिस्थानं परिवर्जयेत्, यत्र हिरण्यदि-
विक्षिप्तमास्ते तदाकीर्णस्थानं तच्च साधुना वर्जनीयं, एवं तृतीयमहाप्रतयतना कृता भवति । इदानीं पञ्चममहाप्रतयतनां
प्रतिपादयन्नाह--'सुद्धम्' उल्लमादिबोपरहितं 'गवेपयति' अन्येषयति 'उच्छं' भक्तं पञ्चाप्यतीचारान् रक्षन् । उक्ता
पञ्चममहाप्रतयतना, चतुर्थमहाप्रतयतना सूक्तैः, "इत्थिमाहणे धम्मं" इत्येवमादिना, उक्ता सङ्घाटकयतना, इदानीमुपक-
रणयतनाप्रतिपादनायाह--

जहणेण चोलपट्टो धीसरणात्तु गहाय गच्छेज्जा । उत्सग्ग काउ गमणे मत्तयगहणे इमे दोसा ॥ ४२५ ॥

उत्सर्गस्त्रायत्रिक्षार्थं गच्छता सर्वमुपकरणं गृहीत्वा गन्तव्यं, यस्तु विस्तरणात्तु स अपन्येन चोलपट्टकमादाय गच्छति,
उपलक्षणं चात्र चोलपट्टकोऽन्यथा यात्रकं पटलानि रजोहरणं दण्डकं कल्पद्वयं च गृहीत्वा गच्छति । उक्तोपकरणयतना,
इदानीं मात्रकयतना प्रतिपादयन्नाह-मात्रकं गृहीत्वा गन्तव्यं, अगृहीत्वा चोत्सर्गमिति-उपयोग कृत्वा प्रजति, अथ
मात्रकं न गृह्णाति गच्छंस्ततश्च मात्रकाग्रहणे एते च दोषा धस्यमाणा, अत्र च चतुस्तर्गग्रहणं कृतं तद्विधिप्रदर्शनार्थं न
तु पुनः स्वस्थानमिति । इदानीं मात्रकाग्रहणे दोषान् प्रदर्शयन्नाह--

आग्रिणं य गिलाणे पाहुणं दुल्लहे सहसलाभे । संसत्ताभत्तापाणे मत्तागगहणं अणुत्तायं ॥ ४२६ ॥
आचार्यार्थं ग्लानार्थं प्राघूर्णकार्यं वा दुर्लभं वा किञ्चिदभ्यते तदर्थं, 'सहसा' अकस्मात्किञ्चित्कदाचिदभ्यते तदर्थं,
तथा संसक्तभक्तपानग्रहणार्थं गात्रकग्रहणमनुज्ञातम् । इदानीमेतामेव गाथां भाष्यकारो व्याख्यानयति—
पाउग्गायरियाई कइ गिण्हउ मत्ताग अगहिंयंमि । जा एसि विराहणया दवमाणे लं दवेण चिणा ॥ २२९ ॥ (भा०)
प्रायोग्यमाचार्यादीनां कं गृह्णतु मात्रके अगृहीते सति ? अग्रहणात् या तेषामाचार्यादीनां विराधना सा तेनाङ्गी-
कृता भवति, अर्थेवं मन्यसे द्रवभाजने गृह्णतु ततश्चैवं द्रवेऽगृहीते तेन विना या विराधना सा तदवस्थैव, आदिग्र-
हणाद् ग्लानप्राघूर्णका अपि व्याख्याता एव ।

दुल्लहद्वयं च सिया घयाइ गिणहे उवगगहकरं तु । पउरउत्तापाणलंभो असंधरे कत्थ ग सिया उ ॥ २३० ॥ (भा०)
दुर्लभं वा द्रव्यं घृतादि 'स्यात्' भवेत् ततस्तत्र घृतादि गृह्यते यत् उपग्रहं करोति—अवष्टम्भं करोति तत्, सहसा—आक-
स्मिकप्रचुरान्नपानलम्भः स्यात्ततः असंस्तरतां प्रव्रजितानामालानं कुच्छ्रेण यापयतां कुत्रचित् स्याद्ग्रहणमिति । तथा च—
संसत्ताभत्तापाणे मत्ताग सोहेउ पकिन्वे उवदिं । संसत्तागं न गाउं परिट्टेवे सेसरय्यट्टा ॥ २३१ ॥ (भा०)
'संसक्तभक्तपानग्रहणे सति मात्रके 'शोधयित्वा' प्रत्युपेक्ष्य सकुकाजिकादि पात्रकस्योपरि प्रक्षिपेत् । अथ तत्पानकादि
गृहीतं मात्रके किन्तु अशुद्धसंस्कृतं जातं, ततश्चैवं ज्ञात्वा विधिना तस्मिन्नेव क्षणे परिष्ठापयति, किमर्थं ? शेषभक्त-
रक्षणार्थं, मा भूत्तद्वन्धेन 'शेषस्यापि संसक्तिः स्यात्, तस्मान्मात्रकं प्रहीतव्यं, एभिश्च कारणेन गृह्णाति—

नेलसकज्जदुरिओ अणमोगेणं च लिप्त अगहणं । अणमोगगिलाणद्धा उत्सग्गादीणि नवि कुञ्जा ॥ ४२७ ॥

रत्नानकार्येण त्वरितो गतः ततश्चैव न गृह्णाति, अनामोगेन वा निर्गतो यदि, लिप्तं वा लेपेन तत् मात्रकं यदि, ततश्चैवाग्रहणं मात्रकस्य समयतीति । उक्ता मात्रक्यतना, इदानीं उत्सर्गयतनाप्रतिपादनायाह—अनामोगेन उत्सर्ग—उपयोगं न कुर्यात्, रत्नानार्थं वा त्वरित उत्सर्गं न कुर्यात्, आदिग्रहणादयश्चक च न कुर्यादिति । उत्सर्गयतनोक्ता,

इदानीं “अस्त जोगो” अस्य विधिरुच्यते—

अस्त य जोगमकाज्जण निगमो न लभई तु सचित्तं । न य वत्थपायमारई तेणं ग्रहणे क्कणसु तम्भा ॥ ४२८ ॥

‘अस्त य जोग’ इत्येवं ‘अद्वैता’ अमणित्वा निर्गतः सन् एवं ‘म लभते’ न भवत्याभास्य ‘सचित्तं’ प्रमत्तार्थमुपस्थितं गृह्यते, नाप्यचित्त वल्लपानकमदि, अयं यस्य योग इत्येवमकृत्वा गृह्णाति ततः सौम्यं भवति, तस्मात्कुरु यस्य योग इत्येवम् ।

सो आपुन्नि अणुआओ सग्गामे हिंढ अहय परगामे । सग्गामे सर काले पत्ते परगामि वोच्छामि ॥ ४२९ ॥

आपुच्छणा नाम ‘संसिद्ध उपजोगं करेमि’ति, चित्तिया पडिपुच्छणा—कह मिण्ढामिति, गुरु भणइ—सहति, यथा पूर्वसाधयो गृह्णन्तीत्यर्थः, एवमसौ अनेन क्रमेण प्रच्छने कृते सत्यनुज्ञात आचक्ष्यकी कृत्वा यस्य च योग इत्येयमभिधाय निर्गत्य स्वप्नमे हिण्डते, अथवा ‘परप्नमे’ समीपप्नमे, तत्र स्वप्नमे यदि हिण्डते ततः ‘सति काले’ प्राप्तायां भिक्षावेलायामित्यर्थः, इदानीं परप्नमे वक्ष्यामि हिण्डतो विधिय—

पुरतो जुगमायाए गंतूणं अन्नगामवाहिठिओ । तरुणे मज्झिमथेरे नव पुच्छाओ जहा हेट्ठा ॥ ४३० ॥
पुरतो युगमात्रं निरीक्षमाणो 'गत्वा' अन्यग्रामं संप्राप्य बहिर्व्यवस्थितः पृच्छति—किं विद्यते भिक्षावेलाऽत्र ग्रामे उत
न ? , कान् पृच्छतीत्यत आह—तरुणं मध्यमं स्थविरं, एकैकस्य त्रैविध्यान्नव पृच्छाः कर्त्तव्याः, यथाऽधस्तात्प्रतिपादितस्त-
थैवात्रापि न्यायः, तत्र तरुणं स्त्रीपुंनपुसकं मध्यमं स्त्रीपुंनपुसकं स्थविरं स्त्रीपुंनपुसकमिति । एवं पृष्ट्वा यदि तत्र भिक्षावेला
तत्क्षण एवं ततः को विधिरित्यत आह—

पायपमज्जनपडिलेहणा उ भाणदुग देसकालंमि । अप्पत्तेऽविय पाए पमज्जा पत्ते य पायदुगं ॥ ४३१ ॥

तत्र हि ग्रामासन्ने उपविश्य पादप्रमार्जनं करोति, किं कारणं ? , तत्पादरजः कदाचित्सचित्तं भवति कदाचिन्मिश्रं लग्नं
भवेत्, ग्रामे च नियमादचित्तं रजोऽतः प्रमार्जयति, पुनश्च प्रत्युपेक्षणां करोति पात्रद्वितयस्य—पतद्ग्रहस्य मात्रकस्य च,
एवं 'देशकाले' भिक्षावेलायां प्राप्तायां करोति, अथाद्यापि न भवति भिक्षाकालस्ततस्तस्मिन्नप्राप्ते भिक्षाकाले पादौ
प्रमाष्टि, ततस्तावदास्ते यावद्भिक्षाकालः प्राप्तः, ततस्तस्मिन् प्राप्ते सति तस्यां वेलायां पात्रद्वितयं प्रत्युपेक्षत इति । एवमसौ
पात्रद्वितयं प्रत्युपेक्ष्य ग्रामे प्रविशन् कदाचिच्छ्रमणादीनि पश्यति ततस्तान् पृच्छति, एतदेवाह—
समणं समणिं सावगसावियगिहि अन्नतिथि बहि पुच्छे । अत्थिह समण ? सुविहिया सिद्धे तेसालयं गच्छे ॥ ४३२ ॥

श्रमणं श्रमणीं श्रावकं श्राविकां गृहस्थमन्यतीर्थिकान् वा बहिर्द्वेष्टा पृच्छति, एताननन्तरोक्तान् सर्वान् दृष्ट्वा पृच्छति,

अत्र सन्ति श्रमणाः !, किंचिद्विद्याः !-श्रोगमन विहितमेयमिति सुविहिता-श्रोगमनानुष्ठानाः, ततश्चेतेषामन्यतमेन कथिते सति ततस्तेषामेव-श्रमणादीना 'आलयं' आवासं गच्छेत् । ततस्तेषा आलयं प्राप्य किं करोति ? इत्याह—

समणुण्णेसु पवेसो षाहिं ठचिक्कज्ज अन्न किइक्कम्मं । खग्गुडे सत्तेसुं ठयणा उच्छोमवंदणयं ॥ ४३३ ॥

यदि हि ते समनोशाः—एकस्मात्प्राचीप्रतिष्ठास्ततस्तेषां मध्ये प्रविशति अन्ये-असमनोशा भवन्ति यदि ततो याधत उपकरणं स्थापयित्वा प्रविश्य 'कृतिकर्म' द्वादशावर्त्तवन्दनं ददाति, अथ ते संविप्रपाक्षिका अवसन्ना भवन्ति ततो वहिर्ब्यस्यत एव वन्दनं कृत्वाऽप्राथा पृच्छति, अथ ते 'अयसन्ना' खग्गुटप्रायास्ततो वहिरेवोपकरणं स्थापयित्वा पुनश्च प्रविश्य तेषामुच्छोमवन्दनं करोति ।

जेल्लन्नाइ अयादा पुच्छिय सयक्कारणं न दीयेत्ता । जयणाए ठयणकुले पुच्छइ दोस्ता अजयणाइ ॥ ४३४ ॥

एवं सर्वेभ्येतेष्वनन्तरोदितेषु समनोशादिषु प्रविश्य ग्लानाद्यथाया दृष्ट्वा स्वकीयमागमनकारणं 'दीपयित्वा' निवेद्य 'यत्ननया' मधुरयाग्लक्षणया, यदिवा वक्ष्यमाणलक्षणया स्थापनाकुलानि पृच्छति । अथतनया पृच्छतो दोषः यस्यमा-णलक्षणो यत्तोऽतो यतनया पृच्छति । एतानि तानि स्थापनाकुलानि—

दाणे अभिगमसहे संमसे खलु तदेव मिच्छते । मामाप अचियसे कुलाइ जयणाइ दायेति ॥ ४३५ ॥

दानश्राद्धकोऽभिगमश्राद्धको-यत्र कारणे आपन्ने प्रविश्यते सम्यक्स्यधःकुलं मिथ्यात्वकुलं मामाक'-मा मम समणा-धरमइतु तल्लुल 'अचियेस' अदानशीलं कुलं, एतानि कुलानि ते वास्तव्यास्तस्य साधोर्यतनया दर्शयन्ति ।

सागारि वणिम सुणए गोणे पुन्ने दुगुंछियकुलाइं । हिंसागं मामागं सवपयत्तेण वज्जेज्जा ॥ ४३६ ॥

सागारिकः—शय्यातरस्तद्वृहं दर्शयन्ति, तथा वणीमओ—दरिद्रस्तद्वृहं दर्शयन्ति, तत्रैतदर्थं न गम्यते, स हि दरिद्रोऽ-
सति भक्ते लज्जां करोति, यद्वा यत्किञ्चिदस्ति तद्वत्त्वा पुनरात्मार्यं रन्धनं करोति, तथा श्वा यत्र दुष्टो गृहे तच्च, गौर्वा
यत्र दुष्टो गृहे तच्च, 'पुण्णे'ति पुण्यार्थं यत्र बहु रन्धयित्वा श्रमणानां दीयते, अथवा पूर्णं यद्वृहस्यैवहुभिस्तच्च दर्शयन्ति,
जुगुप्सितं—छिम्पकादि तच्च, हिंसागं—सौकरिकादिगृहं तच्च मामाकं चोक्तं, एतानि दर्शितानि सन्ति सर्वयत्नेन परिहर्त-
व्यानीति । इदानीं यदुक्तं 'यतनया स्थापनाकुलानि पृच्छनीयानि कथनीयानि च' तत्प्रतिपादनायाह—

बाहाए अंगुलीय व लट्ठीइ व उज्जुओ ठिओ संतो । न पुच्छेज्ज न दाएज्जा पच्चावाया भवे दोसा ॥ ४३७ ॥

बाहुं प्रसार्य गृहाभिमुखं न दर्शयन्ति नापि पृच्छति, तथाऽङ्गुल्या यथा न पृच्छति नापि कथयति, ऋजुगृहाभिमुखः
स्थितो न पृच्छेत् साधुनापि दर्शयेद्, यतस्तत्र दोषाः, किंविशिष्टाः?—प्रत्यपायजनिता भवन्ति । के च ते प्रत्यपायाः? इत्याह—
अगणीण व तेणेहि व जीवियववरोचणं तु पडिणीए । खरओ खरिया सुणहा णट्टे वड्ढक्खुरे संका ॥ ४३८ ॥

यथा दिशा साधुना बाहुं प्रसार्य गृहं पृष्टं तेन बाह्वादि प्रसार्य तत्कथितं गृहं कदाचिदग्निना दग्धं भवति ततश्च
गृहपतिस्तं साधुमाशङ्कते, यदुत तेन साधुनाऽन्यस्य साधोर्ह्यस्तनेऽहनि दर्शितमासीत्तद्यदि तत्कृतोऽयं घातः स्यात्,
नान्यः, स्तेनैर्का मुषितं भवति जीवितव्यपरोषणं वा गृहस्थस्य प्रत्यनीकेन कृतं भवति तत आशङ्का साधोरुपरि भवति,
कदाचिद्वा 'खरिय'ति द्व्यक्षरिका—कर्मकरी नष्टा भवति, 'खरओ' द्व्यक्षरो वा—कर्मकरः प्रायो नश्यति, सुणहा वा—खुषा

केनचित्सह गता, एतेषु नष्टेषु सत्सु साधोरुपरि शङ्का भवति, यदुत तत्कृतोऽय घात इति, 'धृशंखुरः' अभ्यप्रधानः केनचिदपहतो भयेत्तत्तच्च साधोरुपरि बाह्यादिना दर्शयत शङ्का भवति ॥ इदानीं यानि प्रतिकुष्ठकुलानि कथितानि तान्येभिरभिज्ञानैर्वजयति—

पट्टिकुष्ठकुलाणं पुण पचयिहा यूभिजा अभिज्ञाणं । भगधरगोपुराई रुक्खा नाणाविहा खेव ॥ ४३९ ॥
तेषां प्रतिकुष्ठकुलानां पचयिषा स्तूपिकाऽभिज्ञान भवति, भगधरसमीपादौ या तथा गोपुरसमीपे बहिरन्तर्वां बृहन्नानाविषा अभिज्ञान प्रतिपिबुकुलानाम् । इतच्च स्थापनाकुलेषु न प्रवेष्टव्य, यतः—

ठयणा मिलयखुमेसु अचिपत्तयं तदेव पट्टिकुष्ठं । एवं गणधरमेरं अइवामंतो चिराहेज्जा ॥ ४४० ॥
स्थापनाकुलानि तथा 'मिलयखु' म्लेच्छगृहं तथा 'प्रतिकुष्ठ' छिम्पकादिगृहं सूतकोपेत्तगृहं या, एतेषु न प्रवेष्टव्य, इयं 'गणधरमेरा' गणधरस्थितिस्तत्तर्था मर्यादां प्रवेष्टेनातिक्रमन् विराथयति दर्शनादि । आह—

छप्पायवयायंतोऽयि संजओ बुद्धं कुणइ योहिं । आहारे नीहारे दुगुछिप्प पिंढगहणे थ ॥ ४४१ ॥
सुगमा ॥ नयरम्—आहारानीदारी यद्यगुग्गः सन् करोति, 'सुगुप्सितेषु' छिम्पकादिषु यदि पिण्डग्रहणं करोति ततो बुर्लमा योधिं करोतीति । ननु य ये इह जुगुप्सितास्ते चैवान्यत्राजुगुप्सितास्ततः कथं परिहरणं कर्त्तव्यं ?, उच्यते—
जे जहि दुगुछिया खल्ल पवावणवसहिमत्तापाणेसु । जिणवयणे पट्टिकुट्टा वज्जेयथा पयसेणं ॥ ४४२ ॥

ये 'यस्मिन्' विषयादौ जुगुप्सिताः प्रव्रज्यामङ्गीकृत्य वसतिमङ्गीकृत्य तथा भक्तं पानं चाङ्गीकृत्य ते तत्र वर्जनीयाः, तत्थ पद्मावणं प्रतीत्य अवरुन्धिका ण पद्मावणजोगा वसहिभत्तपाणेषु जोगा, वसहिमङ्गीकृत्य जुगुप्सितो भंडाण वाडओ तत्थ वसई न कीरइ, जतो तत्थ गाइयबनच्चियद्यएण असज्झायादि होइ, पद्मावणभत्तपाणेषु पुण जुगो, तथा भक्तपानग्रहणेषु जुगुप्सितानि सूतकगृहाणि पद्मावणेषु य, ताणि पुण वसहिं अणत्थ दवावैति, अण्णाणि पुण तिहिवि दोसेहिं दुष्ठाणि कम्मकराईणि, एते जिनवचनप्रतिकुप्ता वर्जनीयाः प्रयत्तेन । अथवा पश्चार्द्धमन्यथा व्याख्यायते, पद्मावणे दुगुंछिया एते—

अट्टारस पुरिसेसुं वीसं इत्थीसु दस नपुंसेसुं । पद्मावणाए एए दुगुंछिया जिणवरमयंमि ॥ ४४३ ॥

पद्मावणे जिणवयणे पडिसिद्धा, वसहिदुगुंछिया ओसण्णा अमण्णा वा, भत्तपाणेवि एते चेय, एते जिनवचनप्रतिकुप्ताः ।

दोसेण जरस अयसो आयासो पवयणे य अगगहणं । विप्परिणामो अप्पच्चओ य कुच्छा य उप्पज्जे ॥ ४४४ ॥

सर्वथा येन केनचित् 'दोषेण' निमित्तेन यस्य संवन्धिना 'अयशः' अश्लाघा 'आयासः' पीडा प्रवचने भवति, अग्र-हणं वा विपरिणामो वा श्रावकस्य शैक्षकस्य वा तन्न कर्त्तव्यं, तथाऽप्रत्ययो वा शासने येन भवति यदुत्तैरेऽन्यथा वदन्ति अन्यथा कुर्वन्ति एवंविधोऽप्रत्ययो येन भवति तन्न कर्त्तव्यं, तथा जुगुप्सा च येनोत्पद्यते यदुत वराकका एते दयामनका-स्तदेवंविधं न किञ्चित्कार्यम् । यस्तु पुनरेवं करोति तस्येदमुक्तं भगवता—

पवयणमणपेहंतस्स तस्स निद्धंसस्स लुद्धस्स । बहुमोहस्स भगवया संसारोऽणंतओ भणिओ ॥ ४४५ ॥

प्रथममनपेक्षमाणस्य तस्य 'निबन्धसस्य' निष्कूलस्य बुद्ध्यस्य बहुमोहस्य भगवता संसारोऽनन्त उक्त-इति । तथा न केवलं बहुमोहस्यैतद्भवति योऽव्यन्यस्तस्याप्येवं कुर्वतोऽनन्त एव संसार', एतदेवाह—
 जो जह य तह च लहं निणहइ आहारउवहिमार्हियं । समणगणमुक्कजोगी संसारपवहुओ भयिओ ॥ ४४६ ॥
 सुगमा ॥ एव तावज्ज्ञानपतामपि दोषः, ये तु पुनराचार्येण मुण्डितमात्रा अगीतार्था एव मुक्काले सुतरामज्ञानादेव एव-
 णादि न कुर्वन्ति, एतदेवाह—

एसणमणेसणं वा कह ते नाहिंति जिणवरमय वा । कुरिणंमिय पोयाला जे मुक्का पवईमैसा ॥ ४४७ ॥
 सुगमा ॥ नवर 'कुरिणंमि' महति अरण्ये 'पोयाला' मृगादियेतलकाल इह यूथपतिना मुक्का सन्तो विनश्यन्ति
 एवं तेऽपीति । एवं सायबाचार्यदोषैर्नैवविधा भवन्ति, एते तु स्वदोषेण भवन्ति, के च ते !, अत आह—

गच्छंमि केइ पुरिसा सउणी जह पंअंतरनिरुद्धा । सारणवारणचइया पासत्थगया पयिहरंति ॥ ४४८ ॥
 गच्छे केचित् पुरुषा निरुद्धाः सन्तः शकुनीव पञ्जराभ्यन्तरनिरुद्धा, ते 'सारणवारणचइया' सारणं-प्रसर्पण संयमे तेन,
 'सु गती' इत्यस्यैव रूपं अथवा सारण-सारणं वा संयमविवरणं, चारण-द्यौरेभ्यो निवारणमिति एव निरुद्धाः सन्तः 'पवइता'
 त्याजिताः सन्तः पार्श्वस्थादिषु प्रविहरन्ति ।

निधिहोषघापमेय परिहरमाणो गवेसण पिण्डं । बुचिदा गवेसणा पुण वधे माथे इमा वधे ॥ ४४९ ॥
 एवं त्रिविधस्य ज्ञानदर्शनचारित्रस्योपपातभूतं पिण्डं 'परिहरन्' परित्यजन्, किं कुर्यात् ? अत आह 'गवेसण' गवेपयेव-

अन्वेषयेत्, कं ?-तमेव 'पिण्डं' संयमोपकारिणं । इदानीं सा गवेषणा द्विविधा-द्रव्यतो भावतश्च, द्रव्यतस्तावद् 'इमां' वक्ष्य-
माणलक्षणा । का चासौ वक्ष्यमाणा ?, सोच्यते-वसंतपुरं नामं नयरं जियसत्तू राया धारिणी देवी, सा य अप्पणो चित्तसभं
अइगया कणगपिट्टिमिगे पासइ, सा य गुब्बिणी, तेसु कणगपिट्टिमिगेसु दोहलो समुप्पण्णो, चित्तेइ य-धन्नाओ ताओ जाओ
एएसिं चम्मेसु सुवंति मंसाणि य खायंति, सा तेणं डोहलेणं अणवणिज्जंतेण दुब्बला जाया, रण्णा य पुच्छिया, कहियं च
तीए, ताहे रण्णा पुरिसा आणत्ता, वच्चह कणगपिट्टे मिगे गेण्हह, तेसिं पुण मिगाणं सीवणिणफलाणि आहारो, तथा य
सीवणीणं अकालो फलस्स, ताहे कित्तिमाणि कणिक्काफलाणि काउं गया अडवीए, तत्थ य पुंजयपुंजया सीवणीणं हेड्डा
ठवंति, ताहे कुरंगेहिं दिट्ठं, गया य जूहवइस्स साहेति, ताहे ते मिगा आगया, जो तेसिं अहिर्वई सो भणइ-अच्छह तुब्भे
पेच्छामि ताव अप्पणा गंतुं, दिट्ठं च तेणं, कहियं च ताणं जहा केणइ धुत्तिमा कया अम्ह गहणत्थं, जेण अकालो सीव-
णिणफलाणं, अह भणइ-अकालेवि हवंति चेव फलाणि, तं सच्चं, किं तु ण पुंजया होता, अह भणह वातेण तहा कया
तण्ण जओ पुरावि एवमेव वाया वायंता न उण पुंजयपुंजएहिं फलाइं कयाइ ठियाणि ता ण गच्छामो तत्थ, एवं भणिए
केइ तत्थ ठिया, अण्णे पुण असदहंता गया, तत्थ य वंधणमरणाइं पाविया, जे उण ठिया ते सच्छंदं वणेसु सुहं मोदं-
ति । एस एगो दिट्ठतो, वित्तिओ भणइ-एक्को राया, तेण य हत्थिगहणत्थं पुरिसा भणिया, जहा गेण्हह हत्थी, ते
भणंति-जत्थ हत्थी चरंति तं नलवणं सुक्कं गिम्हकालेण, तो तत्थ अरण्णे अरहट्ठो कीरइ, राइणा तहत्ति पडिवणं,
तेहिंपि तत्थ गंतूण तहत्तिकयं उल्लूहं च नलवणं हरियं जायं, ताहे जूहवइणा दिट्ठं, निवारइ नियकलहगे, जहा विदि-

यमेयं गयकुलाणे जया रोहंति नलवणा, एतथ पुण अकालेण, अह भणिह पाणिये पभूये निच्यारेसु घट्टइ तेण नीला,
 सं न, अण्णयाधि जेण कारणेन घट्टय पाणियं हुत न उण नीला नलवणा, ता अच्छह मा एतथ पधिसह, एय भणिया जे
 तत्थ ठिया ते पवरणपाणियएसु सुहं विहरति, जे पुण न ठिया ते धारीसु वद्धा हम्मति अकुसपहारेहिं । एस वित्तिओ
 दिट्ठतो ॥ एसा दंघवेसणा, इमा य मावगवेसणा-जेगुत्तमण्हयार्इसु मिलियाण साहुण केणइ सावएणं भइएणं या
 आहाकम्माणि भण्णयाणि रइत्तयाणि, भोयण या केणइ साहुणो दहुं भइएण कयं, तत्थ य अणेगे निर्मत्तिया, अण्णान-
 य पभूयं दिज्जइ, सो य भइओ पित्तेइ-एय दइण साहुणो जागमिस्संति, आवरियण स नायं, ततो साह निचारेइ, मा सेसु
 अडियह, सारहे केइ सुणंति केइ न सुणति, जेहिं सुयं ते परिहरंति, ते य असमंतकुलेसु हिंइति, अरिहताणे च आणा आरा
 ह्मिआ परलोणे महत्तसुहाण आभणिणो आवा, जेहिं पुण ण सुय ते सहिं भोयणे गया अरहंताणं च आणाभंगो कज्जो
 अणेगण च जम्मणमरणण आभणिणो आवा ॥ अधुनाऽमुमेयार्थं गाथाभिरुपसहरामाह—

जियसत्तुदेवियिरासभपविसण कणगपिट्ठपासणया । डोहल दुवल पुच्छा कइणं आणा य पुरिसाणं ॥ ४५० ॥
 सीवन्निसरिसमोवगफरणं सीवन्निरुवरहेइसु । आगमण कुरंगणं पसत्थअपसत्थउवमा व ॥ ४५१ ॥

विइयमेयं कुरगाणं, जया सीयन्नि सीदई । पुरावि धाया धायति, न उणं पुंजगपुंजगा ॥ ४५२ ॥
 सुगमाः ॥ नयरं प्रशस्तोपमा येयूथपतेर्मत्त कूत, अग्रशस्त्रा च येनं कूत, नवर जया सीवणि सीयई फलतीत्यर्थः ॥
 इत्थिगदणमि गिम्मे अरइहेहिं भरण तु सरसीणं । सद्युदण्ण नलवणा अभिरुद्धा गयकुलागमणं ॥ ४५३ ॥

चिह्नमेयं गयकुलाणं, जहा रोहंति नलवणा । अन्नयावि घ्नंति सरा, न एवं बहुओदगा ॥ ४५४ ॥
सुगमे, नवरं 'भरणं च सरसीणं'ति महंति सरांसि सरस्य उच्यन्ते तासां भरणम् ॥

पहणाईसु विरइयं आरंभकडं तु दाणमाईसु । आयरियनिवारणया अपसत्थितरे उवणओ उ ॥ ४५५ ॥
स्नानादियु विरचितं किञ्चिद्वक्तं, आरम्भे वा भोजने दानादि किञ्चित्प्रवर्तितं, तत्राचार्यो निवारणां करोति । अयं चाप्रशस्तस्येतरस्य चोपनय उक्तः । अहवा इमा भावगवेसणा-धम्मरुई नाम अणगारो सो ज्येष्ठामूले ज्येष्ठमासइत्यर्थः तिहिं आयावेइ अट्टमं च करेइ, सो य पारणए सगामे न हिंडइ अन्नं गामं वच्चइ, तत्थ य वच्चंतं साहुं दइण एका देवया आउट्टा, कोंकणगरूवादि तो विउवइ, ताहे रुक्खहेट्टा अणुकंपाए लाउएणं कंजियस्स भरिएणं अच्छइ, ताहे ते साहुं अब्भासगं दइण एगो भणति तुमं पिव कंजियं, ताहे सो भणइअलाहि मम पीएणं ताहे सो भणइ-को उण एयं वहिही तग्हा साहुस्स दिज्जउ, ताहे वीओ भणइ-देहि वा छइहिवा, तओ तेणं सो अणगारो निमंतिओ भणिओ य-तुब्भे इमं गेण्हइ, ताहे सो भगवं दवओ खेत्तओ कालओ भावओ य गवेसइ, दवओ इमं कंजियं सीयलं सुरहिं च, खेत्ततो इमाए अडवीए को देइ?, कालतो जेह्मासो, एत्थवि दुक्खं दाउं, भावओ हट्टपुट्टचित्तेण निमंतेति, तं एत्थ कारणेण भवियघं, ताहे सो उवउत्तो हेट्टा पेच्छइ जाव भूमीए पाया न लगंति, उवरि पेच्छइ अच्छीणि अणिमिसाणि, ताहे देवत्ति नाऊण वजियं ॥ अहवा वयरसामी दिट्ठतो, वयरसामी आयरिएहिं समं वासारत्तं एगंमि नगरे ठिओ, तत्थ य सत्ताहवइले न कोइ साहु णीइ, सोवि भगवं उहरओ ण णीति, तस्स पुबसंगइया देवा आगया, ते हि तत्थ वणियवेसं काऊण भरएहिं आगंगूण अब्भासे ठिआ, तेहिं

श्रीओघ-
नियुकिः
द्रोणीया
वृत्तिः

॥ १५९ ॥

वानरगज-
दृष्टान्तगा-
थाः नि-
४५०-४५४
स्नानादि-
पूषनयः
नि- ४५५

॥ १५९ ॥

तत्तथः अणेगरूपं उवक्खडिय, उज्जुत्ता अकल्लिज्जांसा य-गता निमंतंति साहुणो, ते मणंति-एस खुडुल्लगो गेण्हउ, ताहे सो आयरियसंविद्धो पय्हो जाव अज्जवि यरिसइ, ताहे तेहिं देवेहिं सपं यइल-उवसंहरिय, आगओ तं पयस, देवेहि य धीहिणूरो दावमारजो पूसफळ माहुरये च, सो मगव उवउचो-को कालो चाणियगणं एतथ आगमणे, एज्ज वा अकाले चासं न उवसमेइ तो किइ आगया !, इमो य पढमपावसो कतो धीहिणो पूसफळ वा !, एवं चितंतो हेट्ठा-उवदिं च निरुवेइ जाप भूमीप पाया न लगति अणिमिसाणि अच्छीणि तवो गुग्गुगत्ति वज्जेइ, ताहे देया सत्थं साहरित्ता वंदंति नमंसति, पसंसति धम्मोऽसि भयवे !, तत्थ य से वेउविलिद्धिं नमोगमणलद्धिं च दंति, ताहे गया देया । एत्ता भावगयेसणा । अमुमेवार्थं गाथाभिरुपसंहरति, तत्र निर्युक्तिकारः कथानकद्वयमपि उपसंहरन्नाह—

धम्मरुइ अज्जवपरे लंभो वेउधियस्स नमगमणं । जेट्ठामूले अट्ठम उवदिं हेट्ठा य देवाणं ॥ ४५६ ॥

धर्मरुचिरनगरसाथाऽर्घ्यययस्वामी लभो धैरुयिकलब्धेर्नमोगमनलब्धे च तस्यैव, तथा ज्येष्ठामूले ज्येष्ठमास-इत्यर्थः, धर्मरुचिरदमभर्केन स्थितोऽन्यस्मिन् ग्रामे गच्छन् देवेन दृष्टः, स च भगवानपस्तादुपरि ध्योपयोग दस्यो पुनश्च न गृही-तवानफल्यमिति । इदानीं भाष्यकारो धर्मरुचिकथानकमुपसंहरन्नाह—

आपायणजट्टमेणं जेट्ठामूलंभि धम्मरुइणो व । गमणऽव्रगाममिक्खट्ठया य देवस्स अनुकपा ॥ २३२ ॥ (भा०)
कौकणरुवधिउवण अविल उणेमजं पियसु पाणं । छुनेहिस्सिय चिइओ तं गिण्हमुणिस्सि उवओगो ॥ २३३ ॥ (भा०)
तण्हाछुहाकिलंतं दट्ठूणं कुंकणो मणइ साहुं । उज्ज्जाभि अंयकंजिय अज्जो ! गिण्हदिहि णं तिसिओ ॥ २३४ ॥ (भा०)

भवति ततश्चात्मविराचना । तथा निष्क्रमणप्रवेशस्थानं गोमहियाभ्यादीनां वर्जयित्वा तिष्ठति भिक्षागहणार्थं । तथा प्रका-
रान्तरेण संयमोपघातं दर्शयन्नाह—

पुढचिदगगणिमारुतसवज्जंमि ठाणि ठाड्जा । दिंती व हेट्ट उवरिं जहा न वेट्टेड् फलमाई ॥ ४६५ ॥
पृथिव्युदकाग्निमारुततरुसर्वैर्जिते स्थाने स्थातव्यं, यथा वा भिक्षां प्रयच्छन्ती गृहस्थी 'अधो' भूमौ 'उपरि' च नीत्रा-
दौ न सङ्गृह्यति फलादि तत्र प्रवेशे स्थितो गृह्णाति । इदानीं प्रवचनोपघातप्रदर्शनायाह—

उचारे पासवणे सिणाण आयमणठाण उछुरुडे । निद्रमणमसुड्माई पचयणहाणी विचज्जेज्जा ॥ ४६६ ॥
प्रश्रवणस्य उच्चारस्य स्नानस्य आचमनस्य च यत्स्थानं तथा कज्जत्योफुरटिकास्थानं तथा निर्द्धमनस्थानं—उपघसरस्थानं
यत्र वाऽशुचि प्रक्षिप्यते स्थाने, एतेषु स्थानेषु भिक्षां गृह्णातः प्रवचनोपघातो भवति, ततः सर्वप्रकारः प्रवचनदानि—हीलनां
वर्जयेत् । उक्तं स्थानद्वारम्, अधुना दावृद्धारमुच्यते, तत्र चैतानि द्वाराणि—

अवत्तमपहु थेरे पंडे मत्ते य खित्तचित्ते य । दित्ते जक्खवाइट्टे करचरच्छेड्न्ध णियले य ॥ ४६७ ॥
तदोसगुद्विणीयालवच्छकंडंतपीसभज्जंती । कच्चंती पिज्जंती भइया दगमाइणो दोसा ॥ ४६८ ॥

‘अव्यक्तः’ अष्टानां वर्षणामधो बालः, स यद्यपि भिक्षां ददाति तथापि न गृह्यते, तथा अप्रभुर्यस्तस्य हस्तात्र गृह्यते,
तथा स्थविरहस्तात् ‘पण्डकात्’ नपुंसकहस्तात्, मत्तो यः सुरया पीतया तस्य हस्तात्र गृह्यते, क्षिप्तं चित्तं यस्य द्रविणा-
द्यपहारे सति चित्तविभ्रमो जातः, तथा दीप्तं चित्तं यस्यासकृच्छुपराजयाद्युत्कर्षेणातिचिस्मयाभिभूतस्य चित्तद्रासो जातः

यथा मत्तुल्यो नालीति, तथा 'यक्षाविष्टा' विनाचगृहीता कश्चिच्छाः घणपिच्छाः अन्धश्च निगदितश्च यः, त्वदोष-कुली यः
तथा गुर्विण्या हस्तात् तथा यालवत्सा-मिश्रपाठिका या, कण्डन्ती ग्रीष्मादि, तथा पिपन्ती गोधूमादि, तथा भर्जयन्ती यवधान्यादि,
तथा केषाग्रिस्थागो भुञ्जन्ती, तथा कर्तयन्ती सूत्रं, पिञ्जयन्ती रुत, एतेभ्यो गाथादयोपन्यस्तेभ्यो दातृभ्योऽप्यक्षा-
विभ्यः पिञ्जयन्तीपर्यन्तेभ्यो हस्तास्र प्राह्या भिक्षा, 'भक्ष्य'सि भजना विकल्पनाऽत्र कर्त्तव्या, एतदुक्तं भवति-कदाचिदे-
तेभ्योऽप्यक्षादिभ्यः पिञ्जयन्तीपर्यन्तेभ्यो दातृभ्यो हस्ताद् गृह्यते कदाचित् न गृह्णात्यपि, 'वृगमाइणो वोसा' एतेषु
मुञ्जानादिदातृषु आचमनोदकप्रोग्गनदोषः, अव्यक्षादिव्यनेके उपपातादयः । प्रतिस्मरगाथादयमेतत्, इदानीं भाष्यकारः
प्रतिपद व्याख्यानयति, तत्राद्याययवप्रतिपादनायाह-

कल्पद्विगअप्याहणविसे अन्नोऽसगहणपज्जंतं । स्वतियमगगणदिस उट्ठाहपदोसचारमहा ॥ २४१ ॥ (भा०)

तस्य अवस्रो भणइ जाय अट्ठयरिसो जाओ तस्स हत्थाउ न निण्हियव, को वोसो !, इमो-एगा भदिगा सा छेत्त
गया तप उहरगा चेडी सदिसिज्जइ, जहा अदि एज पयइयगो तस्स भिक्ख देजाहि, तओ साए गयाए आगओ भिक्ख-
धेळाए पयइयगो, ताहे तेण सा चेडी भणइ-कहिं तुज अवा गया !, सा भणइ-छेत्तं, सो भणइ-आणेहि भिक्ख,
ताहे ताप कुरो दिण्णो, ताहे सो अण्णाणिचि जेमणाणि मगइ, ताहे सवं दिण्णं खीरं दहिं तर्फं, तओ चेय घउ
त्थरसिअ, तेणचि सअ गहेऊण एज्जअ काऊण निगओ, सा भदिगा आगया अवरणहे ताहे स्वतिया जेमणं मगइ,
सा चेडी भणइ-पयइयगस्स मए दिण्णं, सा भणइ-सुहु कय, कुरं आणेहि जेममि, सा भणति-दिण्णो पयइयस्स, सा भणइ-

कण्डयन्त्याः पिप्यन्त्याश्च हस्तान्न गृह्यते यतस्तत्र यथासहोऽन एकस्या वीजसंघटनकृतो दोषः अपरस्या उदकसंघटन-
नकृतो दोषः, इति द्वारद्वयम् । याऽपि यवादीनां भर्जनं करोति तस्या अपि हस्तान्न गृह्यते यतस्तत्र यवा-
दिदहनकृतो दोषो भवति । दारं । तथा कर्त्तव्याः पिप्यन्त्याश्च हस्तान्न गृह्यते यतस्तयोर्निधीवनलिप्तौ हस्तौ भवतस्त-
त्प्रक्षालने उदकवधः, द्वारद्वयं ॥ इदानीं यदुक्तमासीद् भजनया-विकल्पेनैवामव्यक्तादीनां हस्ताद्गृह्यते न त्वेकान्ते-
नैवाग्रहणं किन्तु ग्रहणमपि तत्प्रदर्शयति, तत्राद्यायवभजनाप्रतिपादनायाह—

भिक्षन्नामेते अवियालणं तु चालेण दिज्ञमाणंमि । संदिष्टे वा ग्रहणं अश्चद्वयवियालणुन्नाओ ॥ ४६९ ॥

चालो यदि भिक्षामात्रं परोक्षेऽपि ददाति ततो भिक्षामात्रे दीयमानेऽविचारणया गृह्णाति, अथासौ चालो गृह्यतिना
प्रत्यक्षमेव 'संदिष्टः' उक्तो यथा प्रयच्छासे साधये भिक्षां, ततोऽसौ साधुर्गृह्णाति, अथासावतिबहु प्रयच्छति ततः
साधुर्विचारयति, यदुत किमित्यद्यातिबहु दीयते?, एवमुक्ते सति यद्यसौ गृहस्थ एवं भणति-यदुताद्य प्राघूर्णकादिवशाद्बहु
संस्कृतं, ततोऽसौ साधु गृह्णाति । उक्ताऽव्यक्तयतना, इदानीं अप्रभुयतनोच्यते—

अप्पहुसंदिष्टे वा भिक्षत्वामित्ते व ग्रहणसंदिष्टे । थेरपहु धरथरंते धरणं अहन्ना ददसरीरे ॥ ४७० ॥

अप्रभुः—भृतकादिर्यदि सन्दिष्टः-उक्तो भवति प्रभुणा ततस्तस्य हस्ताद्गृह्यते, यदा पुनर्न संदिष्टः—नोक्तः स प्रभुणा
यथा दातव्यं त्वया, तत्रासन्दिष्टे सति भिक्षामात्रस्यैव ग्रहणं करोति । अप्रभुयतनोक्ता, स्थविरयतनोच्यते-स्थविरः सन्

प्रभुर्यदि ददाति, किञ्चिद्विद्वदः ।-कम्पमानः परेण घृताः संन् सतो गृह्यते, अथासौ स्थविरः प्रभुर्यदि दृढशरीरो ददाति तथाऽपि गृह्यते । दारं । इदानीं पण्डकादीनां यतनादर्शनायाह—

पंडगअण्पडिसेधी मत्तो सहो य अण्पसागरिण । सेत्ताह मद्यगणं करचरयिट्ठप्पसागरिण ॥ ४७१ ॥

पण्डकस्य ददतो गृह्यते यद्यसायप्रतिसेधी भवति-न कुत्सित कर्म आचरति । दारं । आद्रकस्य च मत्स्य हस्तामृष्यते, यद्यसायल्पसागारिकः स भवेत्, याशब्दादल्पमदस्य यदि स्यात् । दार । तथा श्वित्तचित्तदीप्तचित्तयथायिधानां हस्तामृष्यते यदि मरुत्सा भद्रका भवन्ति-साधुयासनायन्त इत्यर्थः । द्वारव्रितयं । तथा कररहितचरणरहितानां हस्तामृष्यते, कर्ष्यं, चरणरहितो यष्टुपविष्टो ददाति अस्पसागारिक च यदि भवति, कररहितोऽपि यद्यस्पसागारिके ददाति ततो गृह्यते नान्यथा । द्वारद्वितयं । इदानीमन्यादियतनाप्रदर्शनायाह—

सहो य अण्पकम्पण अंघे सवियारणा य पदंमि । तदोसिण्ण अभिसे वेला पणजीवियं घेरा ॥ ४७२ ॥

अन्धस्य च हस्तामृष्यते यदि भ्रज्जयानन्येनाकृष्यमाणो ददाति । दारं । यद्रस्य च हस्ताद् गृह्यते यदि स सविचारो भवति-परिच्यप्यितुं शक्नोति । दारं । 'त्वग्दोषपुष्टस्यापि' कुष्ठिनोऽपि हस्ताद् गृह्यते यद्यसायभिन्नकुष्ठी भवति-गलकुष्ठो न भवतीति । दारं । वेलेति-गुर्विण्या यदि वेलागमास्ततस्तस्या हस्ताज्ज गृह्णन्ति स्थविरकल्पिका इतरत्र गृह्णन्ति, जिनकल्पिकादयस्तु यतः प्रभृत्यापसत्त्वा भवति तत पवारम्य न गृह्णन्ति । दार । तथा स्थविराः स्थविरकल्पिकाः स्तनोपजीवी

यो बालस्तद्युक्ता या बालवत्सा तस्या हस्तात्र गृह्णन्ति, जिनकल्पिकादयस्तु यावदपि बालस्तावदपि तां बालवत्सां परिहर-
न्ति-न तस्य हस्ताद् गृह्णन्ति । द्वारद्वयं । इदानीं कण्डयन्त्यादियतनोच्यते—

उक्त्वित्तपचवाए कंडे पीसे वट्टह भजन्ती । सुक्कं व पीसमाणी बुद्धीय विभावए सम्मं ॥ ४७३ ॥

तत्र कण्डयन्त्या हस्ताद् गृह्यते यद्युत्क्षिप्तं मुशलमास्ते साधुश्च प्राप्तस्ततोऽप्रत्यपाये स्थाने मुशलं स्थापयित्वा यदि ददाति ।
दारं । पीसे वत्ति-पेयन्त्या हस्ताद् गृह्यते यदि तत्पेयणीयमचेतनं-धानादि तथा यत् सचित्तं पूर्वं यदि प्रक्षिप्तं तत्पिष्टं
अन्यदद्यापि न प्रक्षिप्यते साधुश्च तत्रावसर उपस्थितो भिक्षार्थं ततस्तस्या हस्ताद्गृह्यते, तच्च पेयणं शिलायां घरेष्टे वा । दारं ।
'अच्छट्टहभजन्ती'ति भर्जयन्त्या अपि हस्ताद् गृह्यते यदि पूर्वप्रक्षिप्तं भृष्टं अन्यदद्यापि न प्रक्षिप्यते साधुश्च प्राप्त इत्य-
स्मिन्नवसर इति, शुष्कं वाऽचेतनं तद्वस्तु यदि पिनष्टि ततश्च बुद्ध्या 'विभाव्य' निरूप्योत्तरकालं गृह्णाति । इदानीमेनामेव
गाथां भाष्यकारो व्याख्यानयति—

मुसले उक्त्वित्तंमि य अपचवाए य पीस अच्छित्ते । भजन्ती अच्छट्टे भुजन्ती जा अणारद्धा ॥ २४८ ॥ (भा०)
मुशले उत्क्षिप्ते सति अप्रत्यपाये प्रदेशे स्थापयित्वा यदि भिक्षां ददाति, 'पीस अच्छित्ते'ति अचेतनं वा यदि घरद्वादौ
पिनष्टि ततो ददाति भिक्षां, भजन्तीति जवधाने भट्टमि अण्णंमि अप्पखित्ते सति एयंमि अवसरंमि साहुणो भिक्खं देइ,
भुञ्जानाया अपि हस्ताद्गृह्यते यद्यद्यापि न विट्टलयति भक्तं यत्तद्भजनगृहीतं तदुत्थाय ददाति ॥

कत्तन्तीए थूलं विक्खिण लोढण जति य निट्ठवियं । पिंजण असोयवाई भयणागहणंतु एएसिं ॥ ४७४ ॥

तथा कर्त्तव्यन्त्या अपि हस्ताद्रुह्यते यदि स्फुरमसौ कर्त्तव्यति, किं कारणं ?, यथा स्फुरमसौ कर्त्तयन्ती शङ्खपूर्णं न हस्ता-
 मूलौ करोति, नापि निधीयनेन, विविस्वर्णति स्वयं विविस्वर्णतीति हत्थात् घेष्पद्, तथा वरिणं लोढणं यदि निद्विधिं लोढेयव्यं
 तीति हत्थात् भिक्खा घेष्पद्, एतदुक्तं भवति—जो सो अकप्पासो घाणो लोढणीए विप्पो सो लोढिओ अलो न अज्जयि दि-
 ज्जद् घाणो, एयाए घेलाए घेष्पद् भिक्खा देतीए तीए, विज्जयन्त्या अपि हत्ताद्रुह्यति यद्यसौ महेलाऽशीचपादिनी भव-
 ति—न हत्ता प्रक्षालयति । एवमेवां दावणो हत्ताभजनया ग्रहण करोति । उक्ता प्रतिद्वारागाथा, सप्ततिपादनाद्योक्तं दाव-
 द्वादे, इदानीं गमनद्वारप्रतिपादनायाह—

गमणं च दायगरसा देहा उवरिं च दोद नाययं । संजमआयविराज्ज तत्स सरीरे य मिच्छत्तं ॥ ४७५ ॥

‘गमनं च’ भिक्षादानार्थमन्यन्तरप्रवेशस्तस्य दातु ‘अथस्ताव’ भुवि विज्ञेयम् ‘उपरि च’ उपरिचिभागश्च वि-
 ज्ञेयः, यदि न निरूपयति ततस्तस्य गच्छत पृथिव्यादिमर्दने सति साधोः सयमविराजना भवति, आत्मविराजना च
 तस्य दातुः शरीरे सर्पादिदशनजनिता भवति, अत एव च निमिषाभ्याजः सन् भिष्यात्य यायात् यदुत्तयेयिधस्य दत्तं
 येन तत्क्षण एव स दाता सर्पेण दष्ट इति । इदानीमेनामेव गाथा भाव्यकारो व्याख्यानयति—

वचंती उक्खाया प्रमदपु सिद्धतो उवरि तिरियं च । कलषहिळुक्खसाला तिरिया मणुया य तिरियं तु । २४९ । (भा०)

प्रजन्ती सा ली भिक्षाया दात्री पठपि कायान् प्रमर्दयेत्, क !—‘अथस्ताव’ भुवि पृथिव्यसेजोवनस्पतित्रसान् व्या-

पादयेत्, वायुकायं दृत्तौ स्थितं स्पृशन्ती व्यापादयेत्, तथोपरि तिर्यग्व्यवस्थिता फलवल्लीवृक्षशालाः— शाखा विराधयति,
तथा तिर्यग्मनुजान्-जातमात्रवालकान् तिरश्चः—अश्वत्सकादीन् सङ्गृहयेत् । अथ चैते दोषाः—

कंदगमाई य अहे उष्टिं अहिमादिलंबणे आया । तस्स सरीरविणासो मिच्छत्तुडुह वोच्छेओ ॥२५०॥ (भा०)

कण्टकादयो वाऽधो भवन्ति, उपरि अह्यादि—सर्पादिलम्बने आत्मविराधना दातुः, तस्य च-दातुः शरीरविनाशे
मिथ्यात्वं तस्यान्यस्य वा भवति, 'उडुहाहश्च' प्रवचनोपघातश्च भवति यदुत एतेषामेतावानपि प्रभावो नास्ति येन
दातारं रक्षति । व्याख्यातं गमनद्वारम्, इदानीं ग्रहणद्वारप्रतिपादनायाह—

नीयदुवारुगधाढणकवाडठिय देह दारमाइन्ने । इडुरपत्थियलिंदे गहणं पत्तास्सऽपडिलेहा ॥ ४७६ ॥

'नीयदुवार' गाहा, नीचद्वारं यदि भवति तत्र चक्षुषा निरूपणं कर्तुं न शक्नोति अतो न गृह्यते भिक्षा, तथो-
द्घाटकपाटं—अनर्गलितकपाटं न किन्तु पिहितकपाटं, तत्रापि न गृह्णाति, तथा दातुः संवन्धिना स्वदेहेन द्वारे रुद्धे सति
न गृह्यते, आकीर्णं चान्यपुरुषैर्गमागमं कुर्वद्भिः तथा इडुर-गन्ध्याः संवन्धि तेन तिरोहिते पत्थिका-बृहती पिष्टिका तथा
वा पिहिते द्वारे अलिन्दं—कुण्डकं तेन वा तिरोहिते एवमेतेषु दोषेषु सत्सु 'ग्रहणं प्राप्तस्य' गृहस्थस्य गृह्यते ऽस्मिन्निति
ग्रहणं, यस्मात्प्रदेशाद्गण्डकं गृह्णाति तं प्रदेशं प्राप्तस्य 'अपडिलेह'ति यतः प्रत्युपेक्षणा न शुद्ध्यति अनन्तरोदितैर्दोषैरतो
न गृह्यते, यद्येभिरनन्तरोदितैर्दोषैर्भवद्भिर्न ग्रहणं ततो ग्रहणप्रदेशं प्राप्तस्य प्रत्युपेक्षणा कर्तव्या—श्रोत्रादिभिरुपयोगं करोति

यदि भोग्यापुपयोगेन शुद्धा ततो ग्रहीष्यति, अथ न शुद्धा भोग्यापुपयोगेन ततो न ग्रहीष्यति ॥ इदानीं भाष्यकारः
 प्रतिपदभेनामेव गार्था व्याख्यानवति, तत्र कर्ष विनकल्पिष्यदयो गृहन्ति कथं वा स्युरिहा ? इत्येतत्प्रदर्शयन्नाह—
 नियमा उदिहगाही जिणमार्गं गच्छन्निगया ह्येति । येरावि विहगाही अदिदि कर्तेति उवओगं ॥ २५१ ॥ (भा०)
 'नियमात्' अवयवन्त्येय दृष्ट्यादिनाः जिना-विनकल्पिकादयो 'गच्छन्निर्गता' परित्यज्गच्छा मयन्ति,
 'स्युरिहा' स्युरिहाकल्पिका अपि 'दृष्ट्यादिना एव' अतिरोहितद्वार एव गृहे गृहन्ति; किमयमेव नियमा !, नैस्याह-
 'अदृष्टे' तिरोहिते गृहद्वारे कपादादिना वषणेन भोग्याविभिरिन्निर्गम्यैर्यस्या ततः परिशुद्धे गृहन्ति । इदानीं 'नीयदुपार-
 कपादे' सि व्याख्यानयमाह—

नीयदुपारकपादयोगे उदुगह अयाउवा पदोत्तो य । दिपनद्वमि अ संका तमेव कथाउउगपादे ॥ २५२ ॥ (भा०)
 नीयद्वारे गृहे न माद्य पसस्तत्र नीयद्वारे निष्कृतं कुलोपयोगनिरीक्षणं कुर्यत उदुगह पञ्चमागपदमेने पेठा-
 दिदर्शने तसि कदाचित्तत्रामांपुठा- स्त्रियस्तिष्ठन्ति ततश्च निरूपयतः प्रदेयमुपरि कुर्वन्ति; तथा हते भीरादिना
 नष्टे-स्वयमेवाहयमाने कचिद्वस्तुनि शङ्कोपभायते गृहस्थाना अहा तेन पप्रश्यणं- निजदिज्जण निरुविज्ज आसी जदि
 तेण ण दिव्यं अवे ? 'यवमेव' एत एव दोषा विहितकपाटे निरर्गलमुदुगहयतोऽप्रावृत्तिकादयाः ॥

देवकसरीरेण व द्वारं पिठिमं जणाउलं चापि । इदुरपत्थियाल्लिदेण नावि विहिंयं तदिं चादि ॥ २५३ ॥ (भा०)
 दातुर्देहेन द्वार विहितं स्फुलत्पादेहस्य अन्यस्य वा पार्श्वस्यश्च शरीरेण विहितं । द्वारम् । आकीर्णं व्याख्यानयति-जना-

कुलं वा द्वारं निर्गच्छता प्रविशता वा लोकेन, तथा 'इङुरेण' गंत्रीसंवन्धिना 'पत्थिकया' बृहत्पिष्टिकया 'अलिन्देन' कुण्डकेन वा स्थगितं द्वारं भवेत्, 'तर्हि वावि'त्ति तत्र वा इङुरादौ स्थगितं तत्तद्रव्यं भवेत्ततश्च न गृह्यते ॥

एतेहऽदीसमाणे अगग्रहणं अह व कुञ्ज उवओगं। सोतेण चक्रुणा घाणओ य जीहाएँ फासेणं ॥ २५४ ॥ (भा०)
'एभिः' अनन्तरोदितैः 'अदृश्यमाने' अचक्षुदर्शने सत्यग्रहणं भवति, अथवाऽदृश्यमानेऽप्युपयोगं कुर्यात्, कै-
रित्याह—श्रोत्रेण चक्षुषा घ्राणेन जिह्वया स्पर्शेन चेति ॥ कथं श्रोत्राद्युपयोगं करोति ?—

हृत्थं मत्तं च युवे सद्यो उदकस्स अहव मत्तस्स । गंधे व कुलिंगाई तत्थेव रसो फरिसविंदू ॥ २५५ ॥ (भा०)

हस्तं मात्रं वा कुण्डलिकादि सा गृहस्था प्रक्षालयेत्तत्तश्चोदकस्य झलज्जलाशब्दो भवति, अथवा मात्रकस्य-कुण्डलि-
कादेः प्रक्षाल्यमानस्य खसखसाशब्दो भवति, तथा घ्राणेनोपयोगं करोति, कदाचिद्वुलिङ्गः—त्रीन्द्रियादिमर्दितो भवेदा-
गच्छन्त्या, एतच्च गन्धेन जानाति अशोभनेन, ततश्च न गृह्णाति, यत्र गन्धस्तत्र रसोऽपीति, तथा स्पर्शेन चोपयोगं
ददाति, कदाचिदुदकविन्दुर्लगति शीतलः, चक्षुषा तूपयोगं ददाति गमनागमने प्राप्तस्य च द्रव्यस्य भाजनस्य वा हस्तस्य
वा, मा भूदुदकसंसृष्टं स्यात् ।

सो होइ दिट्ठगाही जो एते जुंजई पदे सवे । निस्संकि य निग्गमणं आसंक्कपयंमि संचिक्खे ॥ २५६ ॥ (भा०)
स एवंविधो दृष्टग्राही भवति य एतानि पदानि स्थानान्तराणि पूर्वोक्तानि प्रयुङ्क्ते उपयोगपूर्वकं सर्वाणि, अथ निःश-

क्षितमेव भवति यदुतानेन गृहस्येन पुर कर्मादि कृतं तत्र वारयित्वा निर्गच्छति, अथाशङ्कित भवति किमनेन कृतं पुरः कर्मादि न वेतीत्यमात्राद्वायां निरूपयति प्राप्ता सती गृहस्थाम् । वक्तुं ग्रहणद्वारम्, इदानीं आगमनद्वारप्रतिपादनायाह—

आगमणदायगरसा हेद्वा उवर्ति च होइ जह पुर्धि । सजमआयविराहण विट्ठतो होइ वच्छेण ॥ ४७७ ॥

भिक्षा गृहीत्या साध्यभिमुलमागच्छन्त्या अपक्षादुपरि च निरूपणीयमागमन यथा पूर्वं गमने संयमात्मविराधने निरूपिते पयमन्त्राणि सयमात्मविराधने निरूपणीये । वक्तुमागमनद्वार, 'पचे'सिद्वारप्रतिपादनायाह--'विट्ठतो होइ यत्थंमि' अत्र प्राप्ताया भिक्षाया दाढ्या यत्सकेन दद्यान्तो धेदितव्यः । जहा एगत्स दाणियत्स वच्छगो सद्धियस तत्स संखडी न कोइ तत्स भत्तपाणिय देइ, मगइण्णे वच्छएण रडिये, सुण्हाए से अलकियविभूसियाए विण्णं भत्तपाणं, जहा तत्स वच्छत्स वारीए दिट्ठी ण महिलाए, एवं साहुणाणि कायधं । अहया—

परासस उ पखिलेहा हत्थे मत्ते तदेव दये य । उदउह्णे ससिणिहे संसत्ते चेय परियत्ते ॥ ४७८ ॥

प्राप्तस्य गृहस्थस्य प्रत्युपेक्षणा कार्या हस्ते, किमय हस्तोऽस्य उदकाद्यात्रो न वेति, तथा मात्रं च-कुण्डलिकादि गृहस्थस्य निरूपयति यत्र गृहस्था भिक्षामादाय निर्गता, ब्रह्म च-मण्डकादि नित्ययति सत्तक न वेति । एवं पक्षे द्वार निज्युत्तिकारेण वक्त्वाणिय, इदानीं निर्युत्तिकार एव परिवर्त्तेत्तिद्वार व्याख्यानयन्नाह--'परिवर्त्तिते' अधोमुखे कृते सति गृहस्येन मात्रके कुण्डिकादा यद्युदकात्रै हस्यते सस्त्रिगध वोदकेनैव संसक्तं च-असयुक्तं तत्तत्तस्मिन्नेवविधे मात्रके परिपृच्छे सति एषा न गृह्यते । इदानीं भाष्यकार 'पचे'सि व्याख्यानयन्नाह—

तिरियं उहुमहेवि य भायणपडिलेहणं तु कायं । हत्थं मत्तं दवं तित्ति उ पत्तस्स पडिलेहा ॥ २५७ ॥ (भा०)

गृहस्थभाजनस्या आगच्छत एव तिर्यक्-पार्थतो भाजनस्य ऊर्द्धं कर्णकेषु भाजनस्य अधो-बुधे प्रत्युपेक्षणा कर्त्तव्या, तथा 'प्राप्तस्य' आसण्णीभूतस्य गृहस्थस्य हस्तं मात्रं द्रव्यं त्रीण्यप्येतानि गृहस्थसत्त्वानि प्रत्युपेक्षयेत्-निरूपयेत्, किम्?— माससिगिद्धो दउह्ले तसाउलं गिणह एगतर दङ्कु । परियत्तियं च मत्तं ससणिद्धाईसु पडिलेहा ॥ २५८ ॥ (भा०)

सस्निग्धं तोयेन उदकार्द्रमुदके त्रसाकुलं हस्तं मात्रं द्रव्यं वा दृष्ट्वा एकतरमपि तन्मा गृहाण । 'पत्ति'ति द्वारमुक्तं, भाज्यकार एव 'परियत्तिय'ति व्याख्यानयन्नाह—'परियत्तियं च मत्तं' तत् गृहस्थमात्रकं कदाचित्सस्निग्धादिसमन्वितं भवति ततश्च सस्निग्धादिषु सत्सु प्रत्युपेक्षणा कार्येति । उक्तं परावर्त्तितद्वारं, 'पडियं'तिद्वारं व्याचिख्यासुराह—

पडिओ खलु ददुधो क्खित्तिमसहावओ य जो पिंडो । संजमआयविराहण दिट्ठंतो सिट्ठि कबड्डो ॥ ४७९ ॥

पतितः पात्रके पिण्डो द्रष्टव्यः किमयं कृत्रिमः?—योगेन निष्पन्नः सत्सुमुद्रपिण्ड इव सिद्धपिण्डो वा स्वाभाविककूर-खोट इव, तत्र यदि कृत्रिमः पिण्डः स्फोटयित्वा तं न निरूपयति ततः संयमात्मविराधना भवति, यथा सिद्धिकबड्डस्स हता काष्ठेन कन्धिका इत्येतत्कथानकमनुसरणीयं, तेन हि संयोगपिण्डो न निरूपितस्तत्र च संकलिकाऽऽसीत्, तत्र राज-कुले व्यवहारस्तेन च काष्ठपिणा भगवता निर्यूढम्, अन्यश्च कदाचित्ताहशो न भवति ततश्च निरूपणीय इति । तत्रात्म-विराधनादिप्रदर्शनायाह—

गरविस अट्ठिय कंटय विरुद्धदवंमि होइ आयाण । संजमओ छक्काया तम्हा पडियं विगिंचिआ ॥ ४८० ॥

स गर उच्यते य आहार स्तम्भयति कार्मणं वा गरः, स कदाचित्तत्र पिण्डे भवति, तथा विपमस्थीनि कण्टकाश्च कदाचिन्नयन्ति, विरुद्धं वा किञ्चिद्रूपं तत्र भवति, ततश्चानिरूपणे णमिरात्मविराधना भवति, तथा संयमतश्च पट्टकाया विराध्यन्ते, कथं ? कदाचित्तत्र दृथिवी उदकं वनस्पतिरग्निर्या लघो भवति, यत्राग्निस्तत्र पायुरपि, घ्नीन्द्रियादयश्च कदाचिन्नवन्ति, ततश्च 'पट्टिय विगिच्छेज्जा' विभागेन विभजेत—निरूपयेदित्यर्थः । अथयाऽनाभोगेन कदाचित्तत्र सुयर्णादि स्थापयित्वा ददाति, एतदेयाह—

अणभोगेण भगण य पट्टिणी उम्मीस भरायाणमि । विग्गा हिरण्णमाई आयज्जणसंकणादिंठ्ठे ॥ ४८१ ॥

अनाभोगेन ददाति—तन्पुडादिमध्ये व्ययस्थित सुयर्णादि पुनश्च रन्धयित्वा तदवल्यनाभोगेन प्रदानं भवति, भयेन वा ददाति, कथं ? कदाचित्परसत्कं सुयर्णमपहृतं पुनश्च प्रत्याकलिता सती कलिकलङ्कभयात्साधोर्वैष्टविराधा ओदनादिना ददाति, प्रत्यनीकत्वेन वा 'हन्मिअय' एकीकृत्य भक्षणानादिना सह हिरण्म्यादि ददाति, ततश्च तस्य साधोरेतदोपं विनाऽपि यदि न निरूपयति ततः 'आयज्जणं'ति आवर्जनं पूर्णकं सयमविराधनादिदोषाणां भवति, प्रमादपरत्याप्तस्य, तथा दृङ्गना—दृष्टे तत्र सुवर्णादी राजप्रभृतीनां शङ्का भवति, यदुत न विद्मः किं सायदयं साधुरेवंपिध आहोधिभिश्चापारंतेति, तस्मात्पतितः सन् पिण्डो निरूपणीयः । इत्युक्तं पतितद्वारं, गुरुकटारप्रतिपादनायाह—

उयस्सेवे निक्खेवे महल्लया लुद्धया वहो वाहो । अचियसे वोच्छेज्जो छक्कायवहो य शुम्भसे ॥ ४८२ ॥

यत्तत्पापाणादिघट्टनं दत्तं तस्योत्क्षेपे सति निक्षेपे वा—मोक्षणे सति गृहस्य कटिभङ्गे वा पादस्योपरि पतनं वा भ-

वति, 'महल्लया' इति महत्प्रमाणं वा तद्गृहस्थस्य भाजनं तस्योत्क्षेपे सति दोषा भवन्ति, अथवा 'महल्लया' इति महता भण्ड-
केन दीयतामित्येवं कदाचिदसौ साधुभर्णति, ततश्च लुब्धता साधोरुपजायते, तथा वधश्च-तस्यैव साधोः पादस्योपरि भण्डकेन
पतितेन वधो भवति, तथा 'दाह'त्ति दाहो वा भवति यदि तदुष्णं भण्डकं भवति, अचियत्तं वा भवति तस्यैव गृहस्थस्य तद्गृहप-
तेर्वा 'अचियत्तं वा' अग्रतीतिर्वा भवति, महाप्रमाणकेन भण्डकेन दीयमाने सति व्यक्च्छेदो वा तद्रव्यस्यान्यद्रव्यस्य वा भवति,
पङ्कायवधश्च भण्डकपतने सति भवति, एवं गुरुके भण्डके एते दोषा भवन्ति । एतामेव गाथां भाष्यकृदाह, तत्राद्यावयवमाह-

गुरुद्वयेण व पिहितं सयं व गुरुयं हवेज्ज जं दधं ।

उक्खेवे निक्खेवे कडिभंजण पाय उवरिं वा ॥ २५९ ॥ (भा०) ॥

गुरुद्वयेण वा 'पिहितं' घटितं तद्रव्यं भवेत्, स्वयं वा तद्रव्यं गुडपिण्डादि गुरुकं भवेत्, ततश्च तस्य 'उत्क्षेपे' उत्पा-
दने निक्षेपे च पुनर्मोचने सति कटिभङ्गो भवति, पादस्योपरि पतेत्ततश्चात्मविराधना भवति । 'महल्लया' इति व्याख्यानयन्नाह-
महल्लेण देहि मा डहरएण भिन्ने अहो इमो लुद्धो । उभए एगतरवहो दाहो अच्चुण्ह एमेव ॥ २६० ॥ (भा०) ॥

कश्चित्साधुः कडुच्छिकया ददतीं स्त्रियं एवं ब्रूते-यदुत 'महल्लेण' बृहता भाजनेन स्थाल्यादिना देहि, मा 'डहरकेण'
लघुना प्रयच्छ कडुच्छिकादिना, ततः सा तथैव करोति, अंशकुचत्याश्च कदाचित्तद्भाजनं भज्यते ततो भिन्ने सति तस्मिन्
भाजने गृहस्थ एवं भणति-यदुताहो ! अयं साधुर्महालुब्धः येन बृहता भाजनेन दीयमानं गृह्णाति, तत 'उभयस्य' साधु

गृहस्थयोः पादस्थोपरि पतितेन भण्डकेन वयो भवति, एकतरस्य वा वयो भवति, तथा दाहश्च अत्युष्णो तस्मिन् द्रव्ये पतिते सति भवति 'एमेव'सि त्रसयोरन्यतरस्य वा ॥ इदानीं 'अचियसे'सि व्याख्यानयन्नाह—

यद्गृहादग्रे अचियसं योच्छेजो तदन्न दय तस वाचि । छक्कायाण य यद्गुणं अइमसे तंमि मसंमि ॥२६१॥ (भा०) ॥

यद्गृहादग्रे तस्य घृतादिद्रव्यस्य 'अचियसं' अप्रीतिर्भवति तस्य तद्गृहपतेर्या, व्ययच्छेदो वा तदन्यस्य द्रव्यस्य भवति— तस्माद्-घृताये, अन्यद्-धीरगुणादि तस्य व्ययच्छेदो भवति, तस्य वा-घृतादेर्द्रव्यस्य वा व्ययच्छेदो भवतीति, तथा पद्मकायानां वा हनन भवति 'अतिमात्रे' घृहस्थमात्रे 'मात्रके' स्यात्वादी गृहीत्रे सति । वरु गुरुकद्वार, त्रिविधेतिद्वार-प्रतिपादयन्नाह—

त्रिविहो य होइ कालो गिन्तो हेमत तद् य थासासु । त्रिविहो य थापगो सलु धी पुरिस नपुंसभो चेप ॥४८३॥
एकिणोचि अ त्रिविहो तरुणो तद् मज्झिमो च धेरो य । सीयतणुओ नपुंसो सोमिहत्थी मज्झिमो पुरिसो ॥४८४॥

कालस्त्रिविधो भवति, तथाथा—ग्रीष्मो हेमन्तो वर्षा च, तत्र त्रिविधेऽपि काले दाता त्रिविध एव भवति, स्त्री पुमान्-पुंसकं चेति ॥ पुनः स एकैकख्यादिदाता त्रिविधो भवति—तरुणो मध्यमा स्वविरथ । इदानीं नपुंसकादीना स्वरूपप्रतिपाद-नायाह—धीतलतनुर्नपुंसको भवति, 'सोमिहत्थि'सि सोम्या स्त्री भवति, मध्यमश्च पुरुषो भवति—नाप्युष्णो नातिशीतल इति ॥

पुरकम्म उदउल्लं ससणिद्धं तंपि होइ त्रिविह तु । इकिंकिंपि य त्रिविहं सच्चित्ताचित्तमीसं तु ॥ ४८५ ॥

न केवलं कालादयस्त्रिविधाः यदपि तत्पुरःकर्मादि तदपि त्रिविधं, तद्यथा-पुरःकर्म उदकाद्रं सस्निग्धं चेति, तत्पुनरेकैकं त्रिविधं-सच्चित्ताचित्तमिश्रभेदभिन्नं भवति, एतदुक्तं भवति-यत्पुरःकर्म तत्सच्चित्तमचित्तं मिश्रं चेति, यदपि उदकाद्रं तदपि सच्चित्तमचित्तं मिश्रं चेति, यदपि सस्निग्धं तदपि सच्चित्तमचित्तं मिश्रं चेति । इदानीं यत्तदुक्तं पुरःकर्मादित्रितयं तत्राद्यद्वयस्य प्रतिषेधं कुर्वन्नाह—

आइदुवे पडिसेहो पुरओ कय जं तु तं पुरेकम्मं । उदल्लखिंदुसहिअं ससणिद्धे मग्गणा होइ ॥ ४८६ ॥
आद्यद्वितयस्य पुरतः कर्मण उदकाद्रस्य च प्रतिषेधो द्रष्टव्यः, यतस्ताभ्यां सदोपत्वाच्चैव व्यवहार इति । इदानीं पुरः-
कर्मादीनां लक्षणप्रतिपादनायाह—‘पुरओ कय जं तु तं पुरेकम्मं’ भिक्षायाः पुरतः—प्रथममेव यत्कृतं कर्म—कडुच्छुकादिप्रक्षा-
लनादि तत्पुरःकर्माभिधीयते, उदकाद्रं पुनरुच्यते यद्विन्दुसहितं भाजनादि गलद्विन्दुरित्यर्थः, सस्निग्धं पुनरुच्यते यद्वि-
न्दुरहितमात्रं, तत्रेह सस्निग्धे ‘मार्गणा’ अन्येषणा कर्तव्या यतः सस्निग्धे हस्तादौ ग्रहणं भविष्यत्यपि ॥

ससिणिद्धं यत्तिविहं सच्चित्ताचित्तमीसगं चेव । अचित्तं पुण ठप्पं अहिगारो मीससच्चित्ते ॥ ४८७ ॥
यत्तत्सस्निग्धं तत्त्रिविधं-सच्चित्तमचित्तं मिश्रं चेति, तत्राचित्तं स्थाप्यं यतस्तत्राचित्तसस्निग्धे ग्रहणं क्रियत एव न
तत्र निरूपणा, अधिकारः पुनः—निरूपणं मिश्रसच्चित्तयोः कर्तव्यं । इदानीं मिश्रसच्चित्तसस्निग्धे हस्ते सति ग्रहणविधिं
प्रतिपादयन्नाह—

पवाण किंचि अवाणमेव किंचिच्च होअणुवाणं । पाएण हि यं (तं) सधं एक्कहाणीं य बुद्धी य ॥ ४८८ ॥

अत्र हस्तं सखिगंधं किञ्चित् प्रम्थान-प्रनाकुण्डं तथा 'अधाणं'ति आब्यानमुद्धानं किञ्चित्सखिगंधं 'किञ्चिच्च होअणुधाणं'ति किञ्चिच्च खिगंधमनाब्यानमनुद्धानम्, एव त्रिविधमप्येतत्सर्वं प्रायेण सखिगंधमुच्यते, एवमेतद्विभाव्य तत एकैकशुष्कभागयुद्ध्या ग्रहण कर्त्तव्यं पूर्वानुपूर्व्या, तथा एकैकशुष्कभागहान्या वा पश्चानुपूर्व्या गृह्णाति भिक्षां । सा एकैकभागयुद्धिः कथं कर्त्तव्येत्यत आह—

सप्तविभागेण करं विख्यात्साण इतिप्रमार्हण । निमुक्षपइपरेवि य रेहा पवे करतले य ॥ ४८९ ॥

'सप्त विभागान्' सप्तधा 'कर' हस्तं 'विमज्ज्य' विभागीकृत्य, केपा :- उपादीना, ते च विभागा एतानङ्गीकृत्य कर्त्तव्या, के ॥ ते :- 'निमोक्षतेतरे' सत्र निमं त्वदुल्लिप्यरेसा उद्यतमङ्गुलिपर्वणि इतरत्-करतल नोद्यतं नापि निमं । इदानीं केन शुष्केन प्रवेधेन कः प्रवेधः प्रमथानो भवति ! केन या प्रमथानेन प्रवेधेन कः सार्धः प्रवेधो भवतीत्य-स्वार्थस्य ज्ञापनार्थमाह—

आहे य उअयाइ उधाणाइ इयंति इत्थस्स । ताहे तलपधाणा लेहा पुण होतऽणुधाणा ॥ ४९० ॥

यदा उद्यतानि हस्तस्थानानि उद्यतानि भवन्ति तदा हस्ततल प्रमथानं-मनाक् शुष्क भवति रेखास्तु भयन्यनुद्धानाः । इदानीं शुष्कहस्तस्थानानामेकैकगृह्या यया यस्मिन् काले ग्रहणं भवति तथा प्रदर्शयन्माह—

तरुणित्थि एकभागे पधाणे होइ गहण गिम्हासु । हेमंते दोसु मवे तिसु पधाणेसु वासासु ॥ ४९१ ॥

तरुण्याः स्त्रिय उद्यतसप्तमैकभागे प्रमथाने शुष्के सति उज्ज्वलले गृह्यते भिक्षा यत् सोपमतया कालस्य घोष्यातया

यावता कालेन असावुन्नतप्रदेशः शोपमुपगतस्तावता कालेन इतरे निम्नप्रदेशाः सार्द्रा अपि अचिताः संजाताः अतः कल्पते भिक्षाग्रहणं, हेमन्तकाले तस्या एव तरुण्या द्वयोः सप्तमभागयोः शुष्कयोः सतोर्भिक्षाग्रहणं भवेदिति, तस्या एव तरुण्या वर्षाकाले त्रिषु सप्तभागेषु शुष्केषु सत्सु भिक्षाग्रहणं भवति ।

एमेव मज्झिमाणु आढत्तं दोमु ठायणं चउत्सु । तिमु आढत्तं थेरी नचरि ट्ठाणेसु पंचसु उ ॥ ४९२ ॥

एवमेव मध्यमायाः स्त्रिया उष्णकाले द्वयोर्भागयोः प्रारब्धं चतुर्षु भागेषु संतिष्ठते, एतदुक्तं भवति-मध्यमायाः स्त्रिया उष्णकाले द्वयोः सप्तभागयोः शुष्कयोः सतोर्ग्रहणं भवति, तथा तस्या एव मध्यमायाः स्त्रिया हेमन्ते काले त्रिषु सप्तभागेषु शुष्केषु सत्सु ग्रहणं भवति, तस्या एव च मध्यमस्त्रिया वर्षाकाले चतुर्षु सप्तभागेषु शुष्केषु सत्सु भिक्षाग्रहणं कर्त्तव्यं, एवं स्थविराया अपि उष्णकाले त्रिषु भागेषु प्रारब्धं पञ्चसु भागेषु संतिष्ठते, एतदुक्तं भवति-उष्णकाले स्थविर्यास्त्रिषु सप्तभागेषु शुष्केषु सत्सु ग्रहणं भवति, तथा तस्या एव स्थविर्या हेमन्तकाले चतुर्षु सप्तभागेषु शुष्केषु सत्सु भिक्षाग्रहणं कर्त्तव्यं, तस्या एव वर्षाकाले पञ्चसु सप्तभागेषु शुष्केषु सत्सु भिक्षाग्रहणं कर्त्तव्यम् ।

एमेव होइ पुरिसो दुगाइछट्ठाण पज्जवसिणंसुं । अपुमं तु तिभागाइं सत्तमभागे अवसिते उ ॥ ४९३ ॥

एवमेव पुरुषस्य द्वयोर्भागयोः प्रारब्धं षट्स्थानपर्यवसितेषु भागेषु संतिष्ठते, एतदुक्तं भवति-तरुणपुरुषस्योष्णकाले भागद्वये शुष्के सति गृह्यते, तथा तस्यैव तरुणस्य शीतकाले त्रिषु भागेषु शुष्केषु सत्सु भिक्षा गृह्यते, तथा तस्यैव तरुणस्य वर्षाकाले चतुर्षु भागेषु शुष्केषु सत्सु ग्रहणं, तथा मध्यमपुरुषस्योष्णकाले त्रिषु भागेषु शुष्केषु सत्सु ग्रहणं, तस्यैव मध्य-

[illegible]

द्वारप्रतिपादनायाह—
 बुविहो य होइ भावो लोइपलोउरारो समासेजं । एकिकोवि य बुविहो पसत्यओ अपसत्यो य ॥ ४२४ ॥
 द्विविधो भवति भाव—लौकिको लोकोचरबेदि, समासतः पुनरेकको द्विविधः—प्रसक्तोऽप्रसक्तश्च, लौकिकः प्रशक्तोऽ-

प्रशस्तश्च, एवं लोकोत्तरोऽपि । तत्रोदाहरणमुच्यते-एगंमि सण्णिवेसे दो भाउया वणिथा, ते य परोप्परं विरिक्का, तत्थ एगो गामे गंतूण करिसणं करेइ, अण्णोवि तदेव, तत्थ एकस्स सुमहिला अणस्स दुम्महिला, जा सा दुम्महिला सा गोसे उट्टिया मुहोदगदंतपक्खालणअद्दागफलिहमाईहिं मंडंती अच्छइ, कम्मारागाईणं न किंचि जोगक्खेमं वहइ, कळेउयं च करेइ, अणस्स य जा सा महिला कम्मारमाईणं जोगक्खेमं वहइ अप्पणो य सकज्जं मंडणादि करेइ, तत्थ जा सा अप्पणो चेव मंडणे लग्गा अच्छइ तीए अचिरेण कालेणं परिक्खीणं धरं, इयरीए धणधण्णेणं धरं समिद्धं जायं । एवं च जो साइ वण्णहेउं रूवहेउं वा आहारं आहारेइ, नवि आयरिए णवि चालुहुगिलाणदुद्धले पडियगति अप्पणो य गहाय पज्जत्तं नियत्तइ, एवं सो अप्पपोसओ, जहा सा चुक्का हिरणाईणं एवं सोवि निजरालाभो तस्स चुक्किहिइ, पसत्थो इमो जो णो वण्णहेउं रूवहेउं वा आहारं आहारेइ, चालाईणं दाउं पच्छा आहारेइ, सो नाणदंसणचरित्ताणं आभागी भवति । एवं पसत्थेण भावेणं आहारेयद्धो सो पिंडो । इदानीमेनमेवार्थं गाथाभिरुपसंहरन्नाह—

सल्लिखलगा दो वणिथा गामं गंतूण करिसणारंभो । एगस्स देहमंडणचाउसिआ भारिया अलसा ॥ ४९५ ॥
मुहधोवण दंतवणं अद्दागाईण कल्ल आवासं । पुवणहकरणमप्पण उक्कोसयरं च मज्झणहे ॥ ४९६ ॥
तणकट्टहारगणं न देइ न य दासपेसवग्गस्स । न य पेसणे निउजइ पलाणि हिय हाणि नेहस्स ॥ ४९७ ॥
विइयस्स पेसवग्गं चावारे अन्नपेसणे कम्मे । काले देहाहारं संयं च उवजीवई इही ॥ ४९८ ॥

सुगमाः नवरं 'बाउसिआ' विहसणसीला ॥ मुखधावनं करोति, तथा 'कल्ल'त्ति कल्यपूपकम् आवश्यकं पूर्वाह्णे

करोत्यात्मना चोरकृष्टरं च घृतपूर्णदि मय्याहे मलयत्येकाकिनी ॥ तुलकाष्टहारकाणां न किञ्चिद्वदाति दास्यवर्गस्य
 तथा प्रेक्ष्यो यः कश्चित्प्रेक्ष्यते तद्वर्गस्य च न किञ्चिद्वदाति, न च 'प्रेषणे' कार्ये नियुक्ते कर्मकरान्, ततश्च भोजनादिना
 यिना 'पलाणा' नष्टाः इतं च यत्किञ्चिद्दे र्विषयमासीत्, एवं हानिर्जाता गेहस्य, तत्रायं लौकिकोऽप्रशस्तो भावः ।
 इदानीं लौकिकप्रशस्तभावप्रतिपादनायाह—द्वितीयस्य या भार्या सा प्रेक्ष्यवर्म व्यापारयित्वा प्रेषणा कार्ये कर्मणि च विविधे
 काले च तेषामाहारं ददाति स्वयं च काले आहारमुपजीवति । अयं च लौकिकोऽत्र प्रशस्तो भाव उक्तः, इदानीं लोकोत्त-

रामगताप्रतिपादनायाह—

पद्मपल्लववेदं आहारे लो तु लाभि लब्धते । अतिरेगं न च गिणहृ पाउगगिलाणमार्हणं ॥ ४९९ ॥

अह सा हिरण्यमाईसु परिहीणा होइ दुयस्सजामागी । एव तिगपरिहीणो साह दुयस्सजामागी ॥ ५०० ॥

आयरियगिलाणद्धा गिणह न महति एव लो साह । नो वल्लस्सवेदं आहारे एत्त उ पसत्थो ॥ ५०१ ॥

वर्णपल्लवरूपहेतुमाहारयति यच्च लामे क्षीरादौ लभ्यमाने सति प्रायोत्प ग्लानादीनामतिरिक्तं न गृह्णाति । यथा सा
 गृहस्था हिरण्यादिपरिहीना संजाता दुःखमग्निनी च आता एवं साधुरपि त्रिकेण—ज्ञानदर्शनधारित्रलक्षणेन हीनो दुःखस्य
 भागी भवति । उक्तो लोकोत्तरोऽप्रशस्तः, इदानीं लोकोत्तरप्रशस्तमाध्ववर्त्मनायाह—आचार्यादीनामर्थय गृह्णाति न ममेदं
 योग्यं किन्त्याचार्यादेः, एवं यः साधुर्यह्णाति, शेषं सुगमं । उक्तो लोकोत्तरः प्रशस्तो भावः, उक्तं भावद्वारम् ॥

उगमवत्प्राथणपुसणापु बायाल होंति अवराहा । सोवेदं समुयाणं पणुप्पमे ववण वसहिं ॥ ५०२ ॥

सुन्नघरंदेउले वा असई य उवससयस्स वा दारे । संसत्तकंदगाई सोहेउमुवस्सगं पविसे ॥ ५०३ ॥
एवं साधुरुद्रमोत्पादनैयणाभिर्द्विचत्वारिंशदपराधा भवन्ति तैः समुदानं भैक्षं 'शोधयित्वा' विविच्य ततः 'पहुप्पन्ने' लब्धे
सति भक्तादौ वसतिं प्रयाति । इदानीं तद्भक्तं गृहीतं सच्छोधयित्वा वसतिं प्रविशति, केयु स्थानेषु ? अत आह—गृहीत्वा
भक्तमुपाश्रयाभिमुखो व्रजेत्, शून्यगृहे तद्भक्तं प्रत्युपेक्ष्य ततो वसतिं प्रविशति, तदभावे देवकुले वा, 'असई यं' गृहादी-
नामभावे उपाश्रयद्वारे संसक्तं व्रजेः कण्टकैर्वा यद्व्याप्तं तत् शोधयित्वा—प्रोज्झ्य संसक्तादिभक्तं तत उपाश्रयं प्रविशति ।
एवं तस्य प्रत्युपेक्ष्यमाणस्य कदाचित्संसक्तं भवति तत्र किं करोतीत्यत आह—

संसत्तां तत्तोच्चिअ परिट्टवेत्ता पुणो दवं गिण्हे । कारण मत्तय गहिअं पडिग्गहे छोडु पविसणया ॥ ५०४ ॥

यदि तत्र संसक्तं भक्तं पानकं वा भवेत्ततस्तस्मादेव स्थानाप्रतिस्थाप्य पुनरप्यन्यद्वयं गृह्णाति, तथा ग्लानादिकारणेन
च मात्रके यद्गृहीतमासीत्तत्पतद्गृहे प्रक्षिप्य प्रविशति, यतस्तस्य साधुभिराख्यातं यदुत ग्लानस्यान्यहृन्धमतो निष्कारण-
मात्रकोपयोगं परिहरन् पतद्गृहे प्रक्षिप्य प्रविशति, निष्कारणमात्रकोपयोगे च प्रमादी भवति । एवमसौ परिशुद्धे सति
भक्ते प्रविशति उपाश्रयं । अथाशुद्धं भवति ततः परिष्ठाप्य किं करोतीत्यत आह—

गामे य कालभाणे पहुच्चमाणे हवंति भंगट्ठा । काले अपहुप्पन्ते सेसए भयणा ॥ ५०५ ॥

यदा ग्रामः पर्याप्यते कालश्च यदा पर्याप्यते भाजनं च पर्याप्यते एवमस्मिन्त्रये पर्याप्यमाणे सति पदत्रयनिष्पन्ना अष्टौ

भग्ना भवन्ति, तेषां च भद्रकानां मध्ये यस्मिन् भद्रके कालो न पर्याप्यते तस्मिन्निर्घर्षत एव, शेषेषु चतुर्षु भद्रेषु 'मजनां' विकल्पनां करोति सेवना वा करोति । इदानीं भजना दर्शयन्नाह—

अण्णं च यए गामं अण्णं भाणं य गेणह सह काले । पढमे यितिण ण्णंयमे य भय सेसय नियरो ॥ ५०६ ॥

अन्य प्राप्तं वा प्रजति काले पर्याप्यमाणे, अन्यं च भाजनं शुद्ध्यति पर्याप्यमाणे काले सति, एव प्रथमे भद्रे द्वितीये च पष्ठे पञ्चममद्गके च 'मजनां' सेवनां करोति काले सति, शेषभद्रेषु चेतु कालो न पर्याप्यते तेषु 'नियर्षनं' गन्तव्य भिक्षाया इत्यर्थः । स च पर्याप्यमाणः कालो द्विविधः—अथन्य उत्कृष्टश्च, स च अपन्यप्रतिपादनायाह—

पोसिहुमागयाणं उवासिअ मत्ताय य भूमितिअं । पढिलेहियमत्थमण सेसत्थमिअ जहन्नो छ ॥ ५०७ ॥

सञ्ज्ञा शुल्कगयागतानां मात्रकं च यस्मिन् तोय गृहीत्या गत आसीन्नित्तोपनार्थं तस्मिन्नुद्घातिते—शोषिते सति भूमिभ्रि-
के च—कायिकीभूमौ द्वादश स्थण्डिलानि सशभूमौ द्वादश स्थण्डिलानि कालभूमौ त्रीणि स्थण्डिलानि, एवमस्मिन् भूमि-
त्रितये प्रत्युपेक्षिते सति यदाऽस्तमनं भवति तस्मिन् प्रदेशे 'अत्थमिअ'सि शेषोपधिं अस्तमिते आदित्ये प्रत्युपेक्षते यदा
अयमित्यभूतो जपन्यः काल इति । इदानीमुत्कृष्टकालप्रतिपादनायाह—

सुत्ते विचारभूमि गयागयाणं तु जह य ओगाहे । चरमाय पोरिसीए उक्कोसो सेस मज्झिमज्जो ॥ ५०८ ॥

मुक्ते सति विचारभूमिं गयाऽगतानां यथा 'ओगाहे' आगच्छति चरमा पौरुषी—चतुर्थः प्रहरः, अथवा चरमपौ-

रूपी-पादोनश्चतुर्थप्रहरो यथाऽऽगच्छति अस्यां वेलायामयमुत्कृष्टः कालः, दोषस्तदन्यो मध्यमः काल इति । तेन च भिक्षाम-
दित्वा विनिवृत्त्य प्रविशता वसतां किं कर्तव्यमत आह—

पायपमज्जननिर्सीहिआ य तन्नि उ करे पवेसंमि । अंजलि ठाणचिसोदी दंडग उवहिस्स निक्खेवो ॥ ५०९ ॥
वहिरेव वसतेः पादौ प्रमार्जयति निपीधिकात्रितयं करोति, प्रविशन् पुनश्च गुरोः पुरस्तादञ्जलिना नमस्कारं करोति
‘नमो खमासमणाणं’ति, तथा प्रविष्टश्च स्थानं विशेषयति यत्र दण्डकस्योपधेयं निक्षेपं करोति । इदानीमेतामेव गाथां

भाष्यकारो व्याख्यानयन्नाह—

एवं पडुपन्ने पविसओ उ तन्नि व निर्सीहिया होति । अग्गहारे मज्जे पवेस पाण य सागरिण ॥ २६२ ॥ (भा०)

एवं प्रत्युत्पन्ने-लब्धे सति भस्के प्रविशतस्त्रिषो निपीधिका भवन्ति, क ?-अग्नद्वारे प्रथमा तथा द्वितीया मध्यप्रदेशे वसतेः
प्रवेशे च मूलद्वारस्य तृतीयां निपीधिकां करोति पादौ च प्रमार्जयति यदि कश्चित् सागारिको न भवति, अथ तत्र सागा-
रिको भवति ततो वरण्डकाभ्यन्तरे प्रमार्जनं करोति, अथ मध्यमेऽपि भवति-द्वितीयनिपीधिकास्थानेऽपि भवति ततो
मध्ये प्रविश्य प्रमार्जयति पादौ, तेन च कारणेन पञ्चाङ्गाप्यकारेण पादप्रमार्जनं व्याख्यातं येन तदनियतं वर्तते, निपी-

धिकास्वकृतास्वपि कारणवशात्संभवतीति । इदानीमब्रुल्यवयवं व्याख्यानयन्नाह—

हत्युस्सेहो सीसप्पणामणं वाइओ नमोक्कारो । गुरुभायणे पणामो वागाएँ नमो न उस्सेहो ॥ २६३ ॥ (भा०)

हत्युस्सेहो सीसप्पणामणं वाइओ नमोक्कारो । गुरुभायणे पणामो वागाएँ नमो न उस्सेहो ॥ २६३ ॥ (भा०)
हस्तस्योत्सेधं नमस्कारार्थं करोति, शीर्षप्रणमनं करोति, वाचा च “नमो खमासमणाणं”ति, इत्येवं नमस्कारं करोति

अथ तद्विरुद्धं विधाभाजनं भवति भाग्यकं च गुरु गृहीतमङ्गुलीभिः, ततश्चैवं गुरुणि भाजने सति शिरसा प्रणामं करोति
धाया च नम इत्येव व्रते, न हस्तोच्चयं करोति, यतोऽर्था गुरोर्मानकस्याधो हस्तो दत्तः साधारणार्थमवोऽश्लिषिकस्ततश्च
नोच्चय करोति । इदानीं स्थानविशेषि व्याख्यानयन्नाह—

उपरि हेद्वा यः पमज्जिज्ज लट्ठि ठयेअ सद्धाने । पढं उवहिस्सुवरिं भायणवत्थाणि भाणेसु ॥ २६४ ॥ (भा०)
उपरि—कुल्यस्थाने अथस्ताद्य—भुयं प्रमृग्य पुनश्च स्वस्थाने यष्टिं स्थापयेत्, पुनश्च 'पट्टकं' बोलपट्टकमुपघेरुपरि स्थाप-
येत्—मुच्यति 'भाजनपत्राणि च' पटलानि 'भाजनेषु' पात्रोपरि स्थापयति ॥

जइ पुण पासवणं से हयेअ तो उगगहं सपच्छागं । त्ताउ अत्तस्स सबोलपट्टणो काइयं निसिरे ॥ २६५ ॥ (भा०)
यदि पुनस्तस्य साधोः 'प्रश्रयणं' कायिकादिर्भयति ततश्च 'अयमग्रहं' पतद्ग्रहं 'सपच्छागं' सपटलं 'दातु' अर्पयित्वा
अन्यस्य साधोः पुनश्च सह बोलपट्टकेन—बोलपट्टकद्वितीयः कायिकां व्युत्सृजति । कायिकां व्युत्सृज्य कायोत्सर्गं करोति,
तत्र च को विधिरित्यत आह—

अवरंगुलमुदपत्ती उज्जुयण धामहत्य रयहरणं । योसद्धचत्तवेहो काउत्सगं करेज्जाहि ॥ ५१० ॥

चतुर्भिरङ्गुलीनुरूपरि बोलपट्टगं करोति नामेवाधश्चतुर्भिरङ्गुलैः पादयोधान्तरं चतुरङ्गुलं कर्तव्यं, तथा मुखवलि-
कामुञ्जने—दक्षिणहस्तेन गृह्णाति धामहस्तेन च रज्जोहरणं गृह्णाति, पुनरसौ व्युत्सृष्टवेहो—प्रलम्बितबाहुस्त्यफदेहः सर्पाद्युप-

द्रवेऽपि नोत्सारयति कायोत्सर्गं, अथवा व्युत्सृष्टदेहो दिव्योपसर्गेष्वपि न कायोत्सर्गभङ्गं करोति, त्यक्तदेहोऽक्षिमलदूषिका-
मपि नापनयति, स एवंविधः कायोत्सर्गं कुर्यात् । इदानीमेनामेव गाथां भाष्यकारो व्याख्यानयन्नाह—

चउरंगुलमप्पत्तं जाणुगहेह्हा छिवोवारिं नाहिं । उभओ कोप्परधरिअं करेज्ज पइं च पडलं वा ॥ २६६ ॥ (भा०)

पुबुदिट्ठे ठाणे ठाउं चउरंगुलंतरं काउं । सुहपोत्ति उज्जुहत्थे वाममि य पायपुंछणयं ॥ ५११ ॥

काउत्सर्गमि ठिओ चित्ते समुयाणिए अईआरे । जा निग्गमप्पवेसो तत्थ उ दोसे मणे कुज्जा ॥ ५१२ ॥
चतुर्भिर्ङ्गुलैरथो जानुनी अप्राप्तश्चोलपट्टको यथा भवति तथा नाभिं चोपरि चतुर्भिर्ङ्गुलैर्यथा न स्पृशति, उभयतो-
बाहुकूर्पराम्यां धृतं करोति 'पट्टकं' चोलपट्टकं पडलं वा उभयकूर्परधृतं करोति, यदा चोलपट्टकः सच्छिद्रो भवति तदा
पटलं गृह्णाति । पूर्वोद्दिष्टमेव कायोत्सर्गस्थानं तत्र स्थित्वा, तथा पादस्य चान्तरं चतुरङ्गुलं कृत्वा मुखवस्त्रिकां च दक्षिण-
हस्ते कृत्वा वामहस्ते पादपुञ्जकं-रजोहरणं कृत्वा कायोत्सर्गेण व्यवस्थितश्चिन्तयेत् 'सामु-
दानिकानतिचारान्' भिक्षातिचारानित्यर्थः, कस्मादारम्य चिन्तयत्यतिचारान् ?-निर्गमादारम्य यावत्प्रवेशो वसतौ जातः,
असिन्नन्तराले तत्र दोषा ये जातास्तान् 'मनसि करोति' स्थापयति चेतसि ॥

ते उ पडिसेवणाए अणुलोमा होति वियडणाए य । पडिसेववियडणाए एत्थ उ चउरो भवे भंगा ॥ ५१३ ॥
तांश्चातिचारान् प्रतिसेवनानुलोम्येन-यथैव प्रतिसेवितास्तेनैवानुक्रमेण कदाचिच्चिन्तयति, तथा 'वियडणाए'त्ति
विकटना-आलोचना तस्यां चानुलोमानेव चिन्तयति, एतदुक्तं भवति-पदमं लहुओ दोसो पडिसेविओ पुणो वडुो वडुयरो,

कायिका
भा.
२६४-२६५
नि. ५१०
कायोत्सर्ग-
श्रभा. २६६
नि. ५११-
५१२ आलो
चनविधिः
नि. ५१३

॥१७५॥

चित्तेइ एवमेदं, ततश्च प्रतिसेवनाया अनुकूलम्, आलोचनायाभ्यनुकूलमेव, यतः प्रथमं लघुको दोष आलोच्यते पुनर्बु-
हत्तरः पुनर्बृहत्तम इत्येव प्रथमभङ्गकः, अण्णो पडिसेवणाए अणुकूलो न चण विमदणाए, एतदुक्तं भवति-आसेविअं पढमं
यडुं पुणो लहुअ पुणो यडुं पुणो यडुयरो, चित्तेइ एवमेव, ततश्च प्रतिसेवनाया अनुकूलं न त्यालोचनाया, यतस्तत्र प्रथमं लघुतर
आलोच्यते पुनर्बृहत्तरः पुनर्बृहत्तम इत्येव द्वितीयः, अण्णो पडिसेवणाए नाणुकूलो आलोयणाए पुण अणुकूलो, एतदुक्तं भवति-
अडुवियडु पडिसेविआ चित्तेइ पुण आलोयणाणुकूलेण, एव तइओ भंगो, अण्णेचण पडिसेवणाएवि अणणुकूलो आलोयणा-
एवि अणणुकूलो, एतदुक्तं भवति-पढमं यडुो पडिसेविओ पुणो लहुओ पुणो यडुो यडुयरो, चित्तेइ पुण जं जहा संभरा, पढमं
यडुो पुणो लहुओ पुणो यडुो पुणो यडुयरो, एवं अडुवियडु चित्तंतस्स ण पडिसेवणाणुकूलो णालोयणाणुकूलो, एव
वदइओ, एतो य वळोययो । इदानीममुमेयार्थं गाथाखेनोपसंहरताह-‘पडिसेवधियडणाए होंति पर्थपि चउभंगा’
इदं व्याख्यातमेवेति । इदानीं सामुदानिकानतिचारानालोचयति यदि व्याखेपादिरहितो गुरुर्भवति, अथ व्याखिषो गुरु-
र्भवति तदा नालोचयति, एतदेवाह-

धविलसपराहुसे पमसे मा कयाह आलोए । आहारं न करंतो नीहारं वा जह करेइ ॥ ५१४ ॥

कहणार्थयविलसे विकहाइ पमस्त भग्नओ प मुहे । अंतरमकारप वा नीहारे सक मरणं पा ॥२६७॥ (भा०)

न्यासितो धर्मकथनादिना स्वाध्यायेन, 'पराब्रह्मो'सि पराब्रह्मणः पराभिमुख इत्यर्थः, प्रमत्त इति विकल्पयति, पञ्चविधे गुरौ न कदाचिदालोचयेत्, तथाऽऽहारं कुर्वसि सति, तथा नीहारं वा यदि करोसि सतो नालोचयति । इदानीमेतामेव

गाथां भाष्यकारो व्याख्यानयन्नाह—धर्मकथादिना वा व्याक्षिप्तः कदाचिद् गुरुर्भवति, विकथादिना वा प्रमत्तोऽन्य-
तोऽभिमुखो वा भवति, भुञ्जतोऽपि नालोचनीयं, किं कारणं ?—‘अंतरं’ति अन्तरायं वा भवति यावदालोचनां शृणोति,
अकारकं वा—शीतलं भवति यावदालोचनां शृणोति । तथा नीहारमपि कुर्वतो नालोचनीयं, किं कारणं ? यत आशङ्कया
साधुजनितया न कायिकादिर्निर्गच्छति, अथ धारयति ततो मरणं वा भवति । यस्मादेते दोषास्तस्मात्—
अव्विखत्ताउत्तं उवसंतमुवट्ठिअं च नाऊणं । अणुन्नवेत्तु मेहावी आलोएज्जा सुसंजए ॥ ५१५ ॥

कहणाइ अवक्खित्ते कोहाइ अणाउले तदुवउत्ते । संदिसहस्ति अणुन्नं काऊण विदिन्नमालोए ॥२६८॥ (भा०)
धर्मकथादिनाऽव्याक्षिप्ते गुरौ आलोचयेत्, आयुक्तं-उपयोगतत्परं, ‘उपशान्तं’ अनाकुलं गुरुं हृष्टा ‘उपस्थितं’ उद्यतं च
ज्ञात्वा, एवंविधं गुरुमनुज्ञाप्य मेधावी आलोचयेत् ‘सुसंयतः’ साधुः । इदानीमेतामेव गाथां व्याख्यानयन् भाष्यकृ-
दाह—धर्मकथादिनाऽव्याक्षिप्ते क्रोधादिभिरनाकुले तदुपयुक्ते-भिक्षालोचनोपयुक्ते च ‘संदिसहस्ति अणुन्नं काऊण’
सेदिसत आलोचयामीत्येवमनुज्ञां कृत्वा-मार्गयित्वेत्यर्थः, ‘विदिण्णे’ति आचार्येण विदिन्नायामनुज्ञायां भणत इत्येवं-
लक्षणायां तत आलोचयेत् । तेन च साधुनाऽलोचयता एतानि वर्जनीयानि—

नटं वलं चलं भासं मूयं तह ढहरं च वज्जेज्जा । आलोएज्ज सुविहिओ हत्थं मसं च चावारं ॥ ५१६ ॥ वारं ॥
करपाय भसुहिसीसऽच्छिउट्ठिमाईहि नट्ठिअं नाम । वलणं हत्थसरीरे चलणं काए य भावे य ॥२६९॥ (भा०)
गारत्थियभासाओ य वज्जए मूय ढहरं च सरं । आलोए चावारं संसट्ठियेरे व करमत्ते ॥ २७० ॥ (भा०)

नृत्यशालोचयति घटशालोचयति अंगानि चलयशालोचयति, तथा माषमाणो गृहस्यमाषया नालोचयति, किं तर्हि ?-
 संयतभागयाऽऽलोचयति, तपया-सुधारियात् इत्येवमादि, तथा शालोचयन् मूफेन स्वरेण नालोचयति निगिमिन्तं,
 तथा दहुरेण च स्वरेण-उद्यैर्नालोचयति, एवंविधं स्वरं वर्जयेत् । किं पुनरसायालोचयतीत्यत आह-आलोचयेत्सुविहितो
 हस्तमुदकजिग्धं, तथा 'मात्रकं' गृहस्यसत्कं कहुप्युक्तादि-उदकाव्रीदि, तथा गृहस्यया कतमं व्यापारं कुर्वत्या भिक्षा
 दचेत्येतयालोचयति । इदानीमेतामेष गाथां व्याख्यानपक्षाह--करस्य तथा पादस्य सुवः निरसः अस्याः ओष्ठस्य च,
 पदमापीनामङ्गानां स्रयिकारं चलनं नर्तनं नाम, एतत् कुर्वन्नालोचयति, चलनं हस्तस्य शरीरस्य कुर्वन्नालोचयति, तथा
 चलनं कायस्य करोति मोदनं तत्कुर्वन्नालोचयति, तथा भावतश्चलनमन्यथा गृहीतमन्यथाऽऽलोचयति अङ्गुविधङ्गं ॥ आलो-
 चयन् गृहस्यमाषया नालोचयति, तथा "सुग्रीओ(लंगणीओ) छद्वाओ मंढया छद्वा" इत्येवमादि, किन्तु संयतमाषयाऽऽ-
 लोचनीयं "सुधारियात्" इत्येवमादि, नूकस्वरं मनाक् दहुरं च महान्तं स्वरं वर्जयेन्नालोचयति, किन्नालोचयति ?-व्यापार-
 गृहस्ययोः संबन्धिनं, तथा 'संयुष्टम्' उदकाव्रीदि, 'इतरं' असंयुष्टं, किं सत् ?-करं संयुष्टमसंयुष्टं च उदकेन, तथा 'मात्रकं'
 गृहस्यसत्कं कुण्डलिकादि उदकसंयुष्टमसंयुष्टं चेति, एतदालोचयेत् ।

एयवोसविमुक्तं गुरुणा गुरुसम्भयस्त वाऽऽलोप । जं जह गदियं तु भवे पदसामो जा भवे चरिमा ॥ ५१७ ॥
 एभिर्दोषैर्विमुक्तमनन्तरोक्तैर्नसालोचयेद्गुरोः समीपे वा यो गुरोः संयतो-यद्गुमतस्तस्य समीपे आलोचयेत्, कथमा-

लोचनीयं?, यद्यथा गृहीतं भवेत्—येन क्रमेण यद्गृहीतं प्रथमभिक्षाया आरम्य यावच्चरमा—पश्चिमा भिक्षा तावदालोचयेदिति ।
एष तावदुत्सर्गेणालोचनविधिः । यदा पुनरेतानि कारणानि भवन्ति तदा ओघत आलोचयतीत्येतदेवाह—

काले यः पृहुप्यन्ते उच्चाओ वाविं ओहमालोए । वेला गिलाणगस्स व अहच्छह गुरु व उच्चाओ ॥ ५१८ ॥

यदा तु पुनः काल एव न पर्याप्यते यावदनेन क्रमेणालोचयति तावदस्तं गच्छत्यादित्यः तदा तस्मिन् काले ओघत आलोचयति, यदिवा श्रान्तः कदाचिद्भवति तदाऽप्योघत एवालोचयति, वेला वा ग्लानस्यातिक्रामति यावत्क्रमेणालोचयति अत ओघत आलोचयति, अथवा गुरुः उच्चातो—श्रान्तः कुलादिकार्येण केनचित् तत ओघत आलोचयत्येवं कारणैरिति । कां चासांवीघालोचना ?

पुरकम्मपच्छकम्मे अप्पेऽसुद्धे य ओहमालोए । तुरियकरणंमि जं से न सुज्झई तत्तिअं कहए ॥ ५१९ ॥
आकुलत्वे आपन्ने सत्तेवमोघालोचनयाऽऽलोचयति—पुरःकर्म पश्चात्कर्म च अल्पं—नास्ति किञ्चिदित्यर्थः, 'असुद्धे य'त्ति अशुद्धं चाल्पं, अशुद्धमाधाकर्माद्यभिधीयते तदल्पं—नास्तीति, एवमोघतः—सङ्क्षेपेणालोचयेत् । 'तुरियकरणंमि'त्ति त्वरिते कार्ये जाते सति यन्न शुद्ध्यति उक्तेन प्रकारेण तावन्मात्रमेव कथयति, एषा ओघालोचनेति ॥

आलोइत्ता सबं सीसं सपडिगहं पमल्लित्ता । उड्डमहो तिरियंमी पडिलेहे सबओ सबं ॥ ५२० ॥

एवमेषा मानसी आलोचना वाचिकी वाऽलोचनोक्ता, इदानीं काथिकी आलोचना भण्यते—आचार्यस्य भिक्षा दृश्यते, एवं मनसा वाचा वाऽलोचयित्वा 'सर्व' निरवशेषं, तथा मुखवस्त्रिकया शिरः प्रमृज्य पतद्ग्रहं च सपटलं

प्रमृज्य 'ऊर्ध्वं' पीठीः 'अधो' भुवि 'निर्यक्ष' सिरस्वीनं 'प्रत्युपेक्षेत' निरूपयेत् 'सर्वता' समन्ताच्चतुष्वपि दिक्षु सर्व-
नैरन्तर्येण, सतः पतद्ग्रह इत्से कृत्वा भ्रूणादि गुरोर्दर्शयतीति वक्ष्यति भाष्यकृत् । इदानीमेतामेव गायं भाष्यकृदाह, तत्र
गुरुदोषत्वात्प्रत्ययमभूद्धर्तवीनि त्रीणि पदानि व्याख्यानयन्नाह—

उर्ध्वं पुष्पफलाङ्गं तिरियं मञ्जारिसाण्डिभाङ्गं । स्त्रीलगदाकुमावटणरक्खणट्टा अहो वेहे ॥ २७१ ॥ (भा०)
उद्यानावौ आयासितानां सतां पुष्पफलादिपातमूर्खं निरूप्य सतो गुरोर्दर्शयति, तिर्यङ् मञ्जारिभ्यद्विभ्रानालोक्यालोच-
यति, मा भूत्से आगच्छस्सत्तात्प्राप्तुत्येवं पातयिष्यन्ति, आदिशब्दात्सङ्गणं वा केनचिद्विधिसमायाति, अतस्तिर्यङ्गं निरू-
प्यते, तथाऽधो निरूपयति, किमर्थं !, कदाचित्कीलको भवति, तदापतनम्—आस्त्रलनं मा भूदिति, अतोऽधो निरूप्य
सतो भ्रूणादि दर्शयति । इदानीं 'स्त्रीसं सपडिग्गहं पमज्जेस'सि व्याख्यानयति—

ओणमओ पयडेज्जा सिरओ पाणा सिरं पमज्जेज्जा । एमेव उगगहंमिबि मा संकुडणे तसविणासो॥२७२॥ (भा०)
इत्सस्ये पतद्ग्रहेऽन्धनमतः शिरसः प्रपतेयुः प्राणिनः कदाचिदतः श्विरः प्रथममेव प्रमार्जयेत्, एवमेव पतद्ग्रहे प्रमार्जनं
कृत्वा प्रदर्शयेन्नकादि, किं कारण !—'मा संकुडणे तसविणासो'सि मा मृत्सङ्कोचने सति पटलानां ब्रह्मादिविनाशो भविष्य-
त्यतः प्रमृज्य पतद्ग्रहं भक्तं प्रदर्शयतीति ॥

काउं पडिग्गहं करपलंमि अद्धं च ओणमित्तानं । भत्तं वा पाणं वा पडिदंसिज्जा गुरुसगासे ॥ २७३ ॥ (भा०)
कृत्वा पतद्ग्रहं करतले अर्धं च शरीरस्वावनम्य पुनर्मर्कं वा पानं वा प्रदर्शयेत् गुरुसगासे इति ॥

ताहे य दुरालोह्य भक्तपाण एसणमणेसणाए उ । अहुस्सासे अहवा अणुगगहादीउ झाएज्जा ॥२७४॥ (भा०)
ततः कदाचिदुरालोचितं भक्तपानं भवति, 'नहुं वलं चलं' इत्येवमादिना प्रकारेण, तथैषणादोषः कदाचित् सूक्ष्मः
कृतो भवति, अनेषणादोषो वा कश्चिदजानता, ततश्चैतेषां विशुद्ध्यर्थमष्टोच्छ्वासं-नमस्कारं ध्यायेत्, अथवा 'अनुग्रहादी'-
ति अथवाऽनुग्रहादिः ध्यायेत्, "जइ मे अणुगहं कुज्जा साह हुज्जामि तारिओ" इत्येवमादि गाथाद्वयं कायोत्सर्गस्थो
विशुद्ध्यर्थं ध्यायेत्, उत्सार्य च कायोत्सर्गं ततः स्वाध्यायं प्रस्थापयेत् । एतदेवाह—

विणएण पड्वित्ता सज्झायं कुणइ तो महुत्तागं । पुव्वभणिया य दोसा परिससमाई जढा एवं ॥ ५२१ ॥

विनयेन प्रस्थाप्य स्वाध्यायं योगविधाविव ततः स्वाध्यायं मुहूर्त्तमात्रं करोति, जघन्यतो गाथान्नयं पठति, उत्कृष्टतश्चतु-
र्दशापि सूक्ष्माणप्राणलब्धिसंपन्नोऽन्तर्मुहूर्त्तेन परावर्त्तयति, एवं च कुर्वता पूर्वभणिता दोषा 'धातुक्षोभे मरण' मित्येवमादयः
तथा परिश्रमादयश्च दोषा 'जढाः' त्यक्ता भवन्तीति ॥

दुविहो य होइ साह मंडलिवजीवओ य इयरो य । मंडलिमुवजीवंतो अच्छइ जा पिंडिया सबे ॥ ५२२ ॥
स च साधुर्द्विप्रकारो-मण्डल्युपजीवकः इतरश्च-अमण्डल्युपजीवकः, तत्र यो मण्डल्युपजीवकः साधुः सोऽदित्वा भिक्षां
तावत्प्रतिपालयति यावत् 'पिण्डिताः' एकीभूताः सर्वेऽपि साधवो भवन्ति, पुनश्च स तैः सह भुङ्क्ते ।

इयरोवि गुरुसगासं गंतूण भणइ संदिसह भंते । पाहुणगखवगअतरंतबालुहुणसेहाणं ॥ ५२३ ॥

‘इतरोऽपि’ अमण्डल्युपजीयका, तत्र यो मण्डल्युपजीयका स साधुर्गुरुत्वात् गत्वा तमेव गुरुं भणति—यथा हे आचार्या !
संदिशत—यदत यूयमिदं भोजनं प्रापूर्णकक्षपकथतरन्तवाल्लवृद्धाधिकेभ्यः साधुभ्य इति । पुनश्च—

दिण्णे गुरुहि तेसिं सेसं मुजेअ गुरुअणुआयं । गुरुणा संविद्धो वा दावं सेसं तभो मुंजे ॥ ५२४ ॥

पयमुकेन सता गुरुणा दत्ते सति वेभ्यः—प्रापूर्णकादिभ्यो यच्छेपं तद् मुञ्जीत गुरुणाऽनुज्ञाते सति, यदिया गुरुणा
‘सन्विद्धः’ सकः ययुत त्वमेव प्रापूर्णकादिभ्यः प्रयच्छ, एवमसौ साधुर्भणितः सन् दत्त्वा प्रापूर्णकादिभ्यस्ततः शेषं यद्
भक्त तच्छुक्ते । परं न केवलमसौ प्रापूर्णकादिभ्यो ददाति अन्यानपि साधून्निमन्त्रयति, तत्र यदि ते एकन्ति सतो निर्जरा,
अथ न एकन्ति तथाऽपि विद्युच्चपरिणामस्य निर्जरेवेति ॥ एतदेवाह—

इच्छिञ्ज न इच्छिञ्ज न तहदिप पयजो निमंतए साह । परिणामविमुद्धीए अ निजरा होअगहिपवि ॥ ५२५ ॥
इच्छेत् कश्चित्साधुर्गुरुत्वात् तयापि प्रयत्नेन—सम्पत्तेन निमन्त्रयेत्साधून्, एवं सम्पत्तेन निमन्त्रयमाणस्य ‘परिणाम-
विमुद्धा’चित्तनैर्मत्स्यानिर्जरा भवति—कर्मक्षयलक्षणाऽहोहेडपि भक्ते । अथापश्यता निमन्त्रयति सतोऽयं दोषः—

अरेहरवयविदेहे पन्नरसवि कम्ममूमिगा साह । एवमि हीलिपंभी सबे ते हीलिया मुंति ॥ ५२६ ॥

अरेहरवयविदेहे पन्नरसवि कम्ममूमिगा साह । एवमि पूइयंभी सबे ते पूइया मुंति ॥ ५२७ ॥

अह को पुणाइ नियमो एवमि वि हीलियंमि ते सबे । इति अणमाणिपा पूइए य संपूइया सबे ॥ ५२८ ॥

नार्णं व दसणं वा तवो य तह संजमो य साद्धुगुणा । एके सबेसुवि हीलिपसु ते हीलिया मुंति ॥ ५२९ ॥

एमेव पूहयंमिचि एक्कंमिचि पूहया जइगुणा उ । थोचं बहुनिवेसं इह नचा पूयए महमं ॥ ५३० ॥
तम्हा जइ एस गुणो एक्कंमिचि पूहयंमि ते सवे । भत्तं वा पाणं वा सवपयत्तेण दायबं ॥ ५३१ ॥

सुगमा ॥ यदा पुनरादरेण निमन्त्रयते तदायं महान् गुणः—सुगमा ॥ अत्राह परः—अथ कः पुनरयं नियमः ? यदे-
कस्मिन्नवमानिते सति सर्व एवापमानिता भवन्ति, तथैकस्मिन् संपूजिते सति सर्व एव संपूजिता भवन्ति, न चैकस्मिन्
संपूजिते सर्वे संपूजिता भवन्ति, न हि यज्ञदत्ते भुक्ते देवदत्तो भुक्तो भवतीति । आचार्य आह—ज्ञानं दर्शनं च तपस्तथा
संयमश्च एते साधुगुणा वर्तन्ते, एते च गुणा यथैकस्मिन् साधौ व्यवस्थिता एवं सर्वेष्वपि, एकरूपत्वात्तेषां, यतश्चैवमत
एकस्मिन् साधौ हीलिते—अपमानिते सर्वेषु वा साधुषु हीलितेषु ‘ते’ ज्ञानादयो गुणा ‘हीलिताः’ अपमानिता भवन्ति ॥
एवमेकस्मिन् पूजिते पूजिता यतिगुणाः सर्वे भवन्ति, यस्मादेवं तस्मात्स्तोकमेतद्भक्तपानादि ‘बहुनिवेसं’ बह्वयमित्यर्थः
निर्जराहेतुरिति, तस्मादेवं ज्ञात्वा पूजयेत्साधून् मतिमानिति, यतश्चैवमत एवमेव कर्तव्यम् । एतदेवाह—‘तम्हे’त्यादि, सुगमा ॥
वेयावचं निययं करेह उत्तरगुणे धरिन्ताणं । सधं किल पडिवाई वेयावचं अपडिवाई ॥ ५३२ ॥

पडिभगस्स मयस्स व नासइ चरणं सुयं अगुणणाए । न हु वेयावचचिअं सुहोदयं नासए कम्मं ॥ ५३३ ॥
लाभेण जोजयंतो जइणो लाभंतराइयं हणइ । कुणमाणो य समाहिं सबसमाहिं लहइ साहू ॥ ५३४ ॥
भरहो बाहुबलीवि य दसारकुलनंदणो य वसुदेवो । वेयावचाहरणा तम्हा पडितप्पह जईणं ॥ ५३५ ॥
होळ न व होळ लंभो फासुगआहारउवहिमाईणं । लंभो य निजराए नियमेण अओ उ कायबं ॥ ५३६ ॥

भक्तादि-
दानं नि-
५२४-५२५
एकपूजायां
सर्वपूजा
नि- ५२६-
५३१ वैया-
वृत्त्यं नि-
५३२-५३६

॥१७९॥

वैयाचक्षे अन्मुद्रियस्स सद्भाए काचकामस्स । लाभो वेए तवस्सिस्स होए अशीणमणस्स ॥ ५३७ ॥

वैयापृत्त्यं 'नियतं' सततं कुरुत, केसाम् !-सत्तमगुणान् धारयतां साधूना कुरुत । श्रेष्ठं सुगमम् । किञ्च--'प्रतिभ-
प्रस्य' उल्लिख्यन्तस्य सूतस्य वा नश्यति चरणं श्रुतमगुणनया नतु वैयापृत्त्यचित्तं-यत्तं शुभोदयं नश्यति कर्म । किञ्च--
'तामेन' ग्राह्या घृतादेः 'योजयन्' घृतादिताभेन योजयन्, कान् !-यतीन्, तामान्तरायं कर्म हन्ति । तथा पादप्र-
क्षालनादिना कुर्वन् समाधिं 'सर्वसमाधिं' मनसा स्वस्थतां वाचो माधुर्यादिकं कथस्य निरुपद्रवताम्, एव कुर्वन्स्त्रिरूपमपि
सर्वसमाधिं लभते ॥ सुगमा, नवर 'पठितप्यह'सि वैयापृत्त्य कुरुत । किञ्च--अयेद्वा न वा लाभः, केपां !-प्राप्तुकाना-
माहारोपप्यादीना तथापि तस्य वैयापृत्त्यार्थमन्युद्यतस्य साधोर्विद्युच्चपरिणामस्य लाभ एव निजरायाः अवश्यं, अला-
भेऽपि सति निर्जरा भवति, यस्मादेवं तस्मात्कर्तव्यं वैयापृत्त्यम् ॥ सुगमा, नवरं वैयापृत्त्ये 'अन्युत्थितस्य' उद्यतस्य श्रद्धया
कर्तुं कामस्य लाभ एव ॥

एसा गहणेसणविही कहिया भे धीरपुरिसपत्ता । चासेसणंपि इत्तो बुच्चं अप्पयएरमहरणं ॥ ५३८ ॥
सुगमा ॥ एका प्रहणैपणा, अधुना प्रासैपणोच्यते, तथा चाह--

दधे माये चासेसणा उ दधेमि मच्छआहरण । गलमंसुडगभवसण गलस्स पुच्छेण घट्टणया ॥ ५३९ ॥

सा च प्रासैपणा द्विविधा-द्रव्यतो भावतश्च, तत्र द्रव्यमङ्गीकृत्याह-द्रव्यतो मत्स्योदाहरणं, तज्जहा-एगो किर मच्छ-
घन्धो गले मंसपिडं दाळण ददे छुए, तं च एगो मच्छो जाणइ, जहा एस गळोत्ति, सो परिपेरतेणं मंसं खाइजण ताहे

पराहुतो छप्पाए गलमाहणइ, मच्छबंधो जाणइ-एस गहियोत्ति, एवं तेणं सबं खइयं मंसं, तो सो मच्छबंधो खइएण मंसेण अद्धिईए लद्धो अच्छइ, एत्थ य आहरणं दुविहं-चरिअं कप्पिअं च, तं एयं मच्छबंधं ओहयमणसंकप्पं ज्ञायंतं दंहु मच्छो भणइ-अहं पमत्तो चरन्तो गहियो बलागाए, ताहे सा खिवित्ता पच्छा गिलइ, ताहे अहं वंको तीसे मुहे पडामि, एवं बित्तिअं तइयं च उच्छलिओ ताहे मुक्को, अणया समुहे अहं गओ तत्थ मच्छबंधा वलयामुहाणि करेति कडएहि, ताहे समुद्वेलापाणिणं सह अहं तत्थ वंकीकए कडे पविट्ठो, ताहे तस्स कडगस्स अणुसारेण अतिगओ, एवं तिणिण वारा वलयामुहाओ मुक्को, जालाओ एक्कवीसं वारा पडिओ, किह पुण !, जाहे जालं हूढं भवति ताहे अहं भूमी धेत्तूण अच्छामि, तहा एक्कमि छिण्णोदए दहे ठिआ, अम्हेहिं कहवि न नायं जहा इमो दहो सुक्किहिइ, ताहे सो दहो सुक्को, मच्छाणं पि थले गई णत्थि, ते सबे सुक्कते पाणिए मया, कइवि जीवन्ति, तत्थ कोइ मच्छबंधो आगओ, सो हत्थेण गहाय सूलाए पोएति, ताहे मए नायं, अहं पि अचिरा विज्झीहामि, जाव न विज्झामि ताव उपायं चित्तेमि, ताहे तेसिं मच्छाणं अंतरालं सूलं डसिअं मुहेण ठिओ, सो जाणइ-एते सबे पोइयल्लया, ततो सो गंतूण अण्णहिं दहे धोवइ, तत्थ अहं मच्छुद्धत्तं करितो चेवुडुणीओ पाणिए पविट्ठो, तं एयारिसं मम सत्तं, तहवि इच्छसि गलेण धेत्तुं ?, अहो ! ते निहज्जत्तणंति ॥ अमुमेवार्थं गाथाभिरुपसंहरन्नाह-‘गलमंसुडगं’गलमांसपिडभवखणं, शेषं सुगमं ॥

अहं मंसमि पहीणे ज्ञायंतं मच्छियं भणइ मच्छो । किं ज्ञायसि तं एवं ? सुण ताव जहा अहिरिओऽसि ॥५४०॥
चरियं व कप्पियं वा आहरणं दुविहमेव नायवं । अत्थस्स साहण्डा इंधणमिव ओयण्डाए ॥ ५४१ ॥

तिबलागमुहा मुक्तो, तिवस्तुतो बलयामुहे । तिसत्तस्तुतो जालेणं, सयं छिन्नोवण दहे ॥ ५४२ ॥
 एयारिस ममं सत्तं, सद घट्टिमघट्टणं । इच्छसि गलेण घेत्तुं, अहो ते अहिरीयया ॥ ५४३ ॥

अह होइ भायथासेसणा व अप्पाणमप्पणा चिव । साह्हुं जुंजिउकामो अणुसासइ निज्जरट्ठाए ॥ ५४४ ॥
 यायालीसेसणसंफट्ठमि गहणंमि जीव । नहु छलिओ । पुण्हि अह न छलिज्जसि जुंजंतो रागदोसेहिं ॥ ५४५ ॥
 जह अन्नमंगणलेया सगइयल्लयणाण पुसिओ होति । इय संजमभयहणट्ठयाए साह्हुण आहारो ॥ ५४६ ॥

सुगमाः, तिस्रो पारा बलाकाया मुलेनोन्मुक्तः—ऊर्ध्वं क्षितः त्रिकृत्यो 'बलयामुहे' कटात्मके आवर्त्त इय पिते,
 तथा वयः ससका जालाप्रच्युताः 'सकृद्'—एकवारविछिन्नोदके ब्रहे घुटितः ॥ एवंविधं मम सत्त्वं शठं मां तथा
 'घट्टितघट्टने' घट्टितानि—सवदानि घट्टनानि चलनानि यस्य सोऽह घट्टितघट्टनः, तमेयपिघ इच्छति गलेन
 ग्रहीतुं !, अहो ते निर्लज्जता ॥ उक्ता द्रव्यमांसिपणा यतोऽसौ प्राप्तं कुर्यन् न कश्चिच्छलित इति । इदानीं मायमांसिपणा
 प्रतिपादयन्नाह—अथ भवति भावमांसिपणा, कथं !, यदाऽऽत्मानमात्मनैव साधुरनुशास्ति, कदा पुन !—'भोशुकामः'
 भोशुकमसिलयन्, निर्जरायं न तु वर्णार्थयन् । किं पुनरसौ चिन्तयन्नात्मानमनुशास्तीत्याह—द्विचत्वारिंशेवपणावोपैः सकट-
 बुध्नयेदो यत्नहन—गह्वरं तस्मिन् हे जीव ! न त्व छलितः, शेषं सुगमं, यथा न व्यस्यसे तथा कर्त्तव्य । यथाऽभ्यद्वलेपा-
 यथासस्येन सकटाक्षस्य प्रणाना च युक्तो भवति, यथाऽभ्यद्वः सकटाक्षे युक्त्या दीयते न चातिबहुर्न चातिस्तोको भारव-
 हनार्थं, तथा प्रणानां च लेपो युक्त्या दीयते नातिबहुर्नातिस्तोकाः, एव संयमभरवहनार्थं साधूनामाहारः ॥

उवजीवि अणुवजीवी मंडलिं पुववन्निओ साह । मंडलिअसमुदिसगाण ताण इणमो विहिं बुच्छं ॥ ५४७ ॥
तत्र मण्डल्युपजीवी साधुरनुपजीवी च पूर्वमेव द्विविधो व्यावर्णितः साधुरेकः, इदानीं बहूनां मण्डल्यामसमुद्दिशकानां
यो विधिर्भवति तं वक्ष्ये ॥ ते च कथं मण्डल्यामसमुद्देशका भवन्ति ?, अत आह—

आगाढजोगवाही निज्जूहत्तट्टिआ व पाहुणगा । सेहा सपायच्छित्ता बाला बुहुवमाईया ॥ ५४८ ॥

आगाढयोगो-गणियोगः तत्स्था ये ते मण्डलीं नोपजीवन्ति, 'निज्जूह'त्ति अमनोज्ञाः कारणान्तरेण तिष्ठन्ति ते पृथग्
भुञ्जते, तथाऽऽत्मार्यिकाश्च पृथग् भुञ्जते प्राधूर्णिकाश्च, यतस्तेषां प्रथममेव प्रायोग्यं पर्याया दीयते, ततस्तेऽप्येकाकिनो
भवन्ति, शिक्षका अपि सागारिकत्वात् पृथग् भोज्यन्ते, सप्रायश्चित्ताश्च पृथग् भोज्यन्ते, यतस्तेषां शवलं चारित्रं, शवल-
चरित्रैः सह न भुज्यते, बालवृद्धा अप्यसहिष्णुत्वात्प्रथममेव भुञ्जतेऽतस्तेऽप्येकाकिन इति, एवमाद्या मण्डल्यामसमुद्दि-
शका भवन्ति, आदिग्रहणात्कुष्ठव्याध्याद्युपद्रुता इति ॥ ते च भुञ्जानाः सन्त आलोके भुञ्जते, स चालोको द्विविधो
भवतीत्येतदेवाह—

दुविहो खलु आलोको दवे भावे य दवि दीवाई । सत्तविहो पुण भाव आलोगं तं परिकहेऽहं ॥ ५४९ ॥

द्विविध आलोको-द्रव्यालोको भावालोकाश्च, तत्र द्रव्यालोकः प्रदीपादिः, भावविषयः पुनरालोकः सप्तविधः, तं च
कथयाम्यहं, तत्र भावालोकस्यैवं व्युत्पत्तिः-आलोक्यत इत्यालोकः-स्थानदिगादिनिरूपणमित्यर्थः । तं च सप्तविधमपि
प्रतिपादयन्नाह—

मत्स्यवृत्तं
नि. ५४२-
५४३ भाव-
प्रासैषणा
नि. ५४४-
५४६ मण्ड-
ल्युपजीवी-
तरे नि.
५४७-५४८
आलोकः
नि. ५४९

॥१८१॥

ठाणदिसिपगासणया भायणपक्खेवणे य शुकभावे । सत्तविहो आलोको सपायि जयणा सुविहियाणं ॥५५०॥
 तेव्वामण्डलिसमुद्दिशकैर्निष्क्रमप्रवेसवजिते स्थाने भोक्कब्बं, तथा कस्यां दिशि आचार्यस्योपयेष्टव्यमित्येतद्वक्ष्यति, तथा
 सप्रकाशो स्थाने भोक्कब्बं, भाजने च विस्तीर्णमुले भोक्कब्बं, प्रक्षेपणं च कवलानां कुर्कुट्यण्डकमात्राणां कर्त्तव्यं, तथा गुरो-
 र्वाशुपथे भोक्कब्बं, तथा भायो ज्ञानादि तत्सबह्नार्थं भोक्कब्बमित्येतद्वक्ष्यति । एवमयं सप्तविध आलोकाः, सदाऽपि च यतना-
 तस्मिन् सप्तविधेऽप्यालोके यतना सुविहितानाम् । इदानीं भाव्यकारो व्यापष्टे प्रतिपदं, तत्राथाययध्याचिख्यासयाऽऽह—
 निग्न्यमपयेसमं वल्लि सागारियठाणपरिहियट्ठाह । मा एक्कासणमगो अहिगरण अतराय या ॥ २७५ ॥ (भा०)
 निष्क्रमप्रवेदो वर्जयित्वा भोजनार्थमुपविशति, तथा मण्डलीप्रवेशं च वर्जयन्ति, तथा सागारिकस्थानं च परिहृत्य भुञ्जते,
 मा भूद् सागारिके प्राप्ते सति एकाग्रानमद्वा । स्वादिति, 'अधिकरणं' राट्ठिर्वा भवति अन्येन प्रव्रजितेन सह अस्थाने उपविष्टस्य
 भुञ्जतोऽन्तराय च भवति, कथं !, स साधुरन्यस्य सत्के स्थाने भुञ्जे उपविष्टः, सोऽपि साधुरागतः प्रतीक्षमाण आस्ते,
 एयं यान्तराय कर्म कथ्यते । इदानीं दिशाद्वारप्रतिपादनायाह—

पधुरसिपरंमुहपट्ठिपपल एया विसा विवज्जेस्ता । ईसाणमोर्ईय ण ठाण्ण सुत्तस गुणकलिओ ॥ २७६ ॥ (भा०)
 उरत्तोऽभिमुत्तं मधुरत्तं-गुरोरभिमुत्तं वर्जयित्वेत्यर्थः, पराबुलस्य नोपविशति गुरोः, तथा पृष्ठतश्च गुरोर्नोपविशति,
 पक्षके च नोपविशति, एवमेता दिशो वर्जयित्वा ईशान्यां दिशि 'मिष्टेत्' गुरोराग्रेभ्यां वा दिशि 'मिष्टेत्' उपविशेन्नो जनार्थं
 गुणकलितः साधुर्यः । इदानीं 'पगासणय'चि व्याख्यायते—

सक्खियकंदगट्ठाईण जाणणट्ठा पगासभुंजणया । अट्ठियलग्गणदोसा वग्गुलिदोसा जहा एवं ॥ २७७ ॥ (भा०)
कथं नु नाम मक्षिका ज्ञायते—दृश्यते तथा कण्टको वा कथं नु नाम दृश्येत अस्थि वा उपलभ्येत ? एवमर्थं
'प्रकाशे' सोद्द्योतस्थाने भुज्यते, आदिग्रहणाद्वालादिपरिग्रहस्तच्च दृश्यते, एवं च प्रकारे भुज्जानेन योऽसौ गलकादौ
अस्थिलग्नदोषस्तथा कण्टकलग्नदोषश्च गलकादौ सं परिहृतो भवति, तथाऽन्धकारे मक्षिकाभक्षणजनितो यो वल्युलि-
व्याधिदोषः स परिहृतो भवति । इदानीं 'भायण'त्ति द्वारमुच्यते—

जे ज्ञेव अंधयारे दोसा ते चेव संकडमुहंमि । परिसाडी बहुलेवाडणं च तम्हा पगासमुहे ॥ २७८ ॥ (भा०)

य एवान्धकारे भुज्जानस्य 'दोषाः' मक्षिकादिजनिता भवन्ति त एव दोषाः 'सङ्कटमुखे' भाजने कमठादौ भुज्जतः,
अयमपरोऽधिकदोषः—'परिसाडी' परिशादी भवति पार्श्वे निपतति, तथा 'बहुलेवाडणं च' वड्डु विच्चं खरडिज्जइ हत्थस्स
उवरिं पि भुंजंतस्स संकडे तस्मात् 'प्रकाशमुखे' विपुलमुखे भाजने भुज्यत इति । पक्खेवणाविही भण्णइ—

छुक्खुडिअंडगमित्तं अविगियवयणो उ पक्खिक्खे कवलं । अइखट्ठकारं वा जं च अणालोइयं हुज्जा ॥ २७९ ॥ (भा०)

कुक्कुट्या अण्डकं कुक्कुट्यण्डकं तत्प्रमाणं कवलं प्रक्षिपेद्ददने, किंविशिष्टः सन् ?—'अचिकृतवदनः' नात्यन्तनिर्घादि-
तमुखः प्रक्षिपेत्कवलम् । दारं । गुरुत्ति व्याख्यायते—'अतिखट्ठ'त्ति गुरोरात्मेकं भोक्तव्यं, यदि पुनर्गुरोर्दर्शनपथे
न भुङ्क्ते ततः कदाचित्साधुः 'अतिखट्ठस्म' अतिप्रचुरं भक्षयेन्निःशङ्कः सन्, स च सव्याजशरीरः कदाचिद्गुरोर्दर्शनपथे-

ऽकारकं-अपथ्यमपि मुक्षीत नि शङ्क सन्, कदाचिद्वा मिश्रामटाऽग्नेन स्निग्धद्रव्यं लब्ध भवेत् तद्यानालोच्यैव भक्षयेद्
एकाते, मा भून्नामाचार्यो नियारयिष्यति । अतः

प्रपत्ति जाणनद्वा गुरु आलोप तजो व मुंजेष्वा । नाणाइसघणद्वा न यत्तयलखविसयद्वा ॥ २८० ॥ (भा०)

‘एतेषां’ प्रचुरभक्षितादीना दोषाणा शानार्थं गुरोः ‘आलोके’ चक्षुर्दर्शनपथे मुक्षीत येन गुरुः समीपस्य मुञ्जान दृष्ट्वा
प्रचुर भक्षयन्तं नियारयति, तथाऽकारक भक्षयन्त निवारयति, तथा अणालोइय चोरिअ स्थायंत नियारयति, मा भूदवारणे-
ऽपादयजनिता दोषाः स्युः । इदानीं भावेति व्याख्यायते-‘जाणाइ’सि ज्ञानादिर्भाय ज्ञान दर्शन चारित्र चं, एतज्ज्ञाना-
दिभाषत्रयममुज्यमाने द्रुव्यति-‘युच्छियते’, अत एतेषां शानादीना द्रुव्यता ‘सत्थानार्थम्’ अविच्छिन्नप्रवाहार्थं मुज्यते, न यणार्थं
मुज्यते, न यणो मम गौरवं स्यादित्येवमर्थ, तथा यल मम भूयादित्येवमर्थमपि न मुज्यते, रूप मम भूयाद् युमुक्षया क्षीणेक्षणगण्ड-
पार्थः सन् मासोपचयेन पूरितगण्डपार्थो रूपवान् भविष्यामीति तैवमर्थं मुक्ते, नापि ‘धिपयार्थं’ मैयुनाद्यासेयनार्थं मुक्ते ।

सो आलोइयभोई जो एण जुंजण पण सधे । गविसणगाहणगघासेसणाइ तिविहाइवि विसुद्धं ॥ ५५१ ॥

‘सः’ चाधुर्गुरोरालोचितं मुक्ते य एतानि पदान्यवन्तरोदितानि ‘युनक्ति’ प्रयुक्ते करोति स्थानादीनि, स च गये
पणीपणया ग्रहणीपणया प्राप्तपणया, अनया त्रिविधयाऽव्येपणया शुद्ध मुक्ते य एतानि पदानि प्रयुक्त इति ।

एवं एगस्स विही भोसधे वज्जिओ समासेणं । एमेव अणेयाणवि ज्ञ नाणत्तं तणं वोच्छं ॥ ५५२ ॥

एवमेकस्य साधोर्भोक्तव्ये विधिर्वर्णितः 'समासेन' संक्षेपेण, एवमेवानेकेयामपि साधूनां भोजने विधिः, यत्तु पुनर्नानात्वं भवति-यो भेदो यदतिरिक्तं तदहं वक्ष्ये । आह-किं पुनः कारणं मण्डली क्रियते ?, उच्यते—
अतरन्तबालबुद्धा सेहाएसा गुरू असहुवगो । साधारणोगाहाऽलद्धिकारणा मंडली होइ ॥ ५५३ ॥

अतरन्तः—अतिग्लानस्तत्कारणात्—तन्निमित्तं मण्डली भवति, यतस्तस्य ग्लानस्य यद्येकः साधुर्वैयावृत्यं करोति ततस्तस्य तत्रैवाक्षणिकस्य सूत्रार्थहानिर्भवति, मण्डलीवद्ध्ये तु कश्चित्किञ्चित्करोति, एतदर्थं मण्डली क्रियते येन बहवः प्रतिजागरका भवन्तीति । बालोऽपि भिक्षामदितुमसमर्थः, स च बहूनां मध्ये सुखेनैव कथं नु नाम वर्त्तेत ?, अतो मण्डली भवति । बुद्धोऽप्येवमेव, संहः—शैक्षकः, स चैकः सन् भिक्षाविशुद्धिं न जानाति ततस्तस्यानीय दीयते, आपसो—प्राधूर्णकस्तस्य चागतस्य सर्व एवोपकुर्वन्ति, स चोपकारः सर्वैरेव मिलितैः कर्तुं शक्यते न त्वेकेन, गुरोश्च सर्वैरेवोपकर्तुं शक्यते न त्वेकेन सूत्रार्थपरिहानेः, तथा 'असहुवगो'ति असमर्थो—राजपुत्रादिः स च भिक्षामदितुं सुकुमालत्वाच्च शक्नोति ततश्च सर्व एव मिलिता उपकुर्वन्ति, तस्मात् 'साधारणोगाहा' साधारणोपग्रहश्च साधारणोपग्रहस्तस्मात् साधारणोपग्रहात्कारणान्मण्डली कर्त्तव्या, अथवा मण्डलीविशेषणमेतत्, उपगृह्णातीत्युपग्रहा—भक्तादिः स साधारणः—तुल्यो यस्यां सा साधारणोपग्रहा मण्डली भवति । 'अलद्धिकारणा मंडली होइ'इति कदाचित्कश्चित्साधुरलब्धिको भवति ततश्च तेऽन्ये साधवस्तस्मै आनीय प्रयच्छन्ति अत एतत्कारणान्मण्डली भवति । इदानीं भिक्षागतानां साधूनां यो वसतिरक्षपालस्तेन किं कर्त्तव्यमित्यत आह—
नाड नियट्टणकालं वसहीपालो य भायणुगगाहे । परिसंठियच्छद्वगेणहणट्टया गच्छमासज्जा ॥ ५५४ ॥

ज्ञात्वा भिक्षागतानां नियर्त्तनकालं यस्यतिपालो 'भाजनं' नन्दीपात्रं तत्प्रत्युपेक्ष्योद्गाहयति-सहृदितेनास्ते इत्यर्थः, कि-
मर्थः ? परिसंस्थिताच्छत्रग्रहणार्थम्, एतदुक्तं भवति-तत्रानीय साधवाः पानकं प्रक्षिपन्ति, पुनश्च तत्र परिस्रितं-स्वच्छी-
भूतं सत् ततोऽन्यत्र पात्रके क्रियते चेन तत्स्वच्छमायर्त्तनीनां योग्यं भवति, पात्रकादिप्रक्षालनं च क्रियते । 'गच्छमास-
ज्ज'ति 'गच्छमाश्रित्य' गच्छस्य प्रमाणं ज्ञात्वा पात्रकमुद्गाहयन्ति, एतदुक्तं भवति-यदि महान् गच्छस्ततः पानकगल-
नार्थं महाप्रमाणं पात्रकमुद्गाहयति, तथा द्वे त्रीणि यत्पारि पञ्चादीनि यावत् ।

असई य नियसेसुं एफं चउरंशुल्लुणभाणेसु । पयिसविय पडिग्गहं तत्थउच्छवयं तु गालेज्जा ॥ ५५५ ॥

अथ तत्र रक्षपालः समर्थो नास्ति वा पात्रकमुद्गाहयति, अथवा 'असई य'ति यदि नन्दीपात्रं नास्ति यत्रोदकमानीतं
स्वच्छीकरणार्थं क्रियते ततोऽसति तस्मिन् नन्दीपात्रे सर्वेकं पत्रग्रहं प्रक्षिप्य, क !, अत आह--'चउरंशुल्लुणभाणेसु'
चतुर्भिर्द्रुल्लेकनानि यानि भाजनानि तेषु प्रक्षिप्य पत्रग्रहं पुनस्तस्मिन् क्षणीभूते स्वच्छं द्रव्यं गालयेत्, अत्र चायं नियमो
द्रव्यव्याप्यतुल्य-भिक्षा साधवसाधकः पर्यटन्ति यावत्पात्रकं चतुर्भिर्द्रुल्लेकनभास्त इति । आह--किं पुनः कारणं तद्-
वगलनं क्रियते ?

आयरियअभावियपाणगट्ठपा पायपोसशुषणट्ठा । होइ य सुह चिवेगो सुह आयमणं च सागरिय ॥ ५५६ ॥

आचार्यपानार्थं अभावितसेहादिपानार्थं च गलनं क्रियते । तथा पादधावनार्थं 'पोस'ति अधिष्ठानं तस्य प्रक्षालनार्थं

तथा भवति च सुखेन विवेकः-त्यागोऽतिरिक्तस्य तस्य पानकस्य, तथा सुखेन वाऽऽचमनं सागारिक्तस्याग्रतः क्रियते, एव-
मर्थं गलनं क्रियत इति । कियन्ति पुनः पात्रकाणि गलितद्रवस्य भ्रियन्ते ? इत्यत आह—

एकं च दो व तिलि च पाए गच्छप्पमाणमासज्ज । अच्छदवस्स भरेज्जा कसद्वीए चिगिंचेज्जा ॥ ५५७ ॥
एकं द्वे त्रीणि वा पात्रकाणि भ्रियन्ते, गच्छप्रमाणं ज्ञात्वा चतुष्प्रभृतीन्यपि भ्रियन्ते स्वच्छद्रवस्य, तत्र चं गलिते
सति कसद्वं-कचवरं वीजानि च-गोधूमादीनि 'चिगिंचेत्' परित्यजेत्, एवं तावत् पात्रकर्णेनापि उदकमपवृत्य पानकग-
लनं क्रियते । अथ पुनस्तत्र कीटिकामर्कोटिकादयः प्लवमाना दृश्यन्ते ततस्तत्र गलिते को विधिः ? इत्यत आह—

सूइंगार्हमक्कोडएहिं संसत्तगं च नाऊणं । गालेज्ज छवएणं सउणीघरएण च दवं तु ॥ ५५८ ॥

सुइंगा-कीटिका मर्कोटिकाश्च तैः संसक्तं ज्ञात्वा गालयेत् 'छवएणं' वंशपिटेकेन शकुनियुहेकेन वा गालयेत् तद् द्रवं ॥
इय आलोइयपट्टविअगालिए मंडलीइ सट्टाणे । सज्झायमंगलं कुणइ जाव सवे पडिनियत्ता ॥ ५५९ ॥
'इय'ति पूर्वोक्तविधिना आलोचिते सति प्रस्थापिते स्वाध्याये गलिते च पानके पुनश्च मण्डल्यां स्वस्वस्थाने उपविश्य
स्वाध्यायमङ्गलं करोति-स्वाध्याय एव मङ्गलं स्वाध्यायमङ्गलं तत्करोति यावत् सर्वे साधवः प्रतिनिवृत्ता भवन्तीति ।
एवं यदि सहिष्णवस्ततो यौगपद्येन मुञ्जते, अथासहिष्णवस्तत्र केचिद्भवन्ति ततः को विधिरित्वाह—

कालपुरिसे च आसज्ज मत्ताए पक्खिवित्तु तो पढमा । अहवावि पडिगहगं सुयंति गच्छं समासज्ज ॥ ५६० ॥
स चासहिष्णुर्गोष्मकालाद्यङ्गीकृत्य भवति, तत एव वा पुरुषः कदाचित् धुधात्तो भवति, तमाश्रित्य मात्रके प्रक्षिप्य

भक्तं प्रथमात्मिका तायदीयेते जय गहव. झुपालवस्ततः पतझहक मुच्यते तेभ्यो रक्षणार्थं गच्छं 'समासञ्ज'सि गच्छ-
मस्य यद्वा या ज्ञात्या तदनुरूपं पतझहं मुच्यति । पुनश्च मिलितेषु साधुषु मण्डलीस्थविरः प्रविशति, किं कृत्वेत्यत आह—
चित्सं पालार्हणं गहाय आयुच्छिञ्ज्वा आयरिञ्जं । जमलजणणीसरिच्छो निवेसई मडलीयेरो ॥ ५६१ ॥

चित्सं पालादीनां गृहीत्या वृद्धाऽऽचार्यं मण्डलीस्थविरः प्रविशति, किंविशति ? इत्यत आह—जमलजणणीसरिच्छो
'निवेसई' उपविशति मण्डलीस्थविर इति, स च मण्डलीस्थयिरो गीतार्यो रक्षाधिकोऽलुब्धश्च भवति । अनेन च पद-
ब्रयेणाष्टौ भङ्गाः सूचिता भवन्ति, तत्र तेषां मध्ये ये शुद्धाऽशुद्धाश्च तान् प्रदर्शयन्नाह—

जइ लुद्धो राइणिओ होइ अलुद्धोवि जोवि गीयत्थो । ओमोवि हु गीयत्थो मंडलिराइणि अलुद्धो छ ॥ ५६२ ॥
यद्यसौ मण्डलीस्थयिरो लुब्धो रक्षाधिकश्च ततस्तिष्ठति—न प्रविशति, अनेन च लुब्धपदेन द्वितीयचतुर्थपद्यादमा भङ्गा
अशुद्धाः प्रदर्शिता भवन्ति । 'अलुद्धोवि जोवि गीयत्थो ओमोवि हु'सि अलुब्धोऽपि यदि गीतार्थं ओमः—लघुपर्यायः
स मण्डलस्थो परिविशति, अनेन च ग्रन्थेन तृतीयो भङ्गः कथितो भवति, अयं च प्रथमभङ्गकाभावे भवति, अत्र च
भङ्गके गीतार्थपदग्रहणेन यत्र यत्र भङ्गकेऽगीतार्थपद स सर्वो वृष्टो ज्ञातव्यः । 'गीयत्थो मंडलिराइणिउत्ति अलु-
द्धो'सि यस्तु पुनर्गीतार्थो रक्षाधिकोऽलुब्धश्च स महस्यामुपविशति, अनेन च ग्रन्थेन प्रथमो भङ्गः शुद्धः प्रदर्शितो
भवति, सर्वथा यत्र यत्र लुब्धपदमगीतार्थपदं च स परिहार्यं, ओमराइणियपदं च यद्यगीतार्थं लुब्धपदं च न भवति

ततोऽपवादे शुद्धं भवति, प्रथमं तु शुद्धमेव ॥ इदानीं ते मिलिताः सन्त आलोकं भुञ्जन्ते, स चालोको द्विविधो-
द्रव्यतो भावतश्च, तत्र द्रव्यतः प्रदीपादिः, भावतः सप्तप्रकारस्तं दर्शयन्नाह—

ठाणदिसिपगासणया आद्यणपक्खेवणा य भावगुरु । सो चेव य आलोगो नाणत्तं तद्दिसा ठाणे ॥ ५६३ ॥

स्थानं वक्तव्यं उपविशने दिग् वक्तव्या प्रकाशमुखे भाजने भोक्तव्यं, भाजनक्रमो वक्ष्यमाणः, प्रक्षेपणं वदने वक्तव्यं,
भावालोको वक्तव्यः, गुरुवक्तव्यः, स एवालोकः पूर्वोक्तः, नानात्वं तत्र यदि परं दिशः स्थानस्य च, अत्र दिक्पदमन्यथा
वक्ष्यति स्थानं च ॥ इदानीं भाज्यकारः स्थाननानात्वं दर्शयति, तत्र स्थानव्याख्यानार्थमाह—

निक्खमपवेस मोत्तुं पढमसमुद्धिस्सगाण ठायंति । सज्झापु परिहाणी भावासन्नेवमाईया ॥ २८१ ॥ (भा०)

प्रथमसमुद्दिष्टानां ग्लानादीनां निर्गमप्रवेशौ मुक्त्वा उपविशन्ति, किमर्थं ?, तत्र यदि ते मार्गं रुद्ध्वा मण्डल्यां तिष्ठन्ति
ततः पूर्वोक्तानां स्वाध्यायपरिहाणिर्भवति, तथा 'भावासन्नस्य' सज्ज्ञादिवेगधारणासहिष्णोः पीडा भवति । एवमाद-
योऽन्येऽपि दोषाः ॥ दिग्द्वारप्रतिपादनायाह—

पुव्वमुहो राइणिओ एक्को य गुरुस्स अभिमुहो ठाइ । गिण्हइ च पणामेइ च अभिमुहो इहरहाऽवन्ना ॥ २८२ ॥ (भा०)

पूर्वाभिमुखो रत्नाधिक उपविशति मण्डल्यां, तस्यां च मण्डल्यामेकः साधुर्गुरोरभिमुख उपविशति, किमर्थं ?, कदा-
चित्किञ्चिद्गुरोरतिरिक्तं भवति तद् गृह्णाति दातव्यं वा किञ्चिन्नयति तद्ददाति मण्डलीस्यविरेणार्पितं, एवमर्थमभिमुख

उपविशति, इतरथा-यद्यभिमुखो नोपविशति ततोऽवज्ञा-परिभयः कृतो भवति, शृङ्गादि दत्तोपविशति ततोऽप्यवज्ञादि-
कृता दोषा भवन्ति ॥

जो पुण हवेज्ज खमओ अतिउच्चाओ व सो वहिं ठाह । पबमसमुद्धितो या सागारिपरखणट्ठाए ॥ ५६४ ॥

यस्तु पुनः क्षपकोऽर्द्धमासादिना भवेद् अतिआन्तो वा प्राधूर्णकादि स बहिर्मण्डल्यास्तिष्ठति, प्रथमसमुद्धितो या साधु-
शीघ्रतरेण येन मुक्तं स सागारिकरणार्थं बहिःसाधन्मण्डल्यास्तिष्ठति ॥

पक्षेकस्स य पासंमि माह्वयं तत्थ खेलमुग्गाले । कट्टट्ठिप व छुग्गमइ मा लेयकडा भवे वसही ॥ ५६५ ॥

तत्र च साधूना मुञ्जानानामेकैकस्य साधो पार्श्वे मछक भवति, तत्र खेलस्वेप्पं वद्वालेयत्-तस्मिन् महके भ्लेप्पनिष्ठी-
यने कुर्वन्ति, तथा तत्र मुञ्जतः कदाचित्कण्टकोऽस्थिखण्ड वा भवति स तत्र शिष्यते, अथ तु मुनि शिष्यतेऽस्थिखण्ड-
कादि ततो यस्तिलैपकृता-अनायुष्ठा भवति, अतस्तत्परिहारार्थं महकेषु शिष्यते । तथाऽमुमपर मुञ्जानाना विधिं

प्रतिपादयन्नाह-

मडलिमायणभोयण गहण सोहीय कारणुवरित्ते । भोयणविही उ ण्सो भणिओ तेहुक्कदंसीहि ॥ ५६६ ॥

मण्डली यथारत्नाधिकतया कर्तव्या, ग्राब्धानि च पूर्वं अष्टाकषाद मुञ्जन्ति, भोजनं च क्षिग्धमधुरं पूर्वं भोक्तव्यं,
ग्रहण च पात्रकात् कुक्कुर्यण्डकस्मान्नं कवलं गृह्णाति, तथा ग्रहणस्यैव शुद्धिर्वैकल्या, अथवा शुद्धिर्मुञ्जानस्य यथा भवति

तथा वक्तव्यं, कारणे भोक्तव्यं, तथा 'उद्धरि'ति अतिरिक्ते विधिर्वक्तव्यः । अयं भोजनविधिः सुगमः । इदानीं भाष्यकारः प्रतिपदं व्याख्यानयति, तत्राद्यावयवव्याचिख्यासयाऽऽह—

मंडलि अहराइणिआ सामाथारी य एस जा भणिआ । पुढं तु अहाकडगां मुच्चंति तओ कमेणिथरे ॥२८३॥ (भा०)
मण्डली कथमुपविशति ? अत आह—यथारत्नाधिकतया सामाचारी चात्र कार्या, एषा 'योक्ता' भणिता, कतमा ?
“ठाणदिसिपासणया” इत्येवमादिका साऽत्रापि तथैव द्रष्टव्या । उक्तं मण्डलीद्वारम्, इदानीं भाजनद्वारप्रतिपादना-
याह—‘पुढं तु अहाकडगां’ ‘पूर्वं प्रथमं’ ‘यथाकृतानि’ प्रतिकर्मरहितानि लब्धानि यानि तानि समुदेशनार्थं मुच्यन्ते,
एतदुक्तं भवति—प्रथममप्रतिकर्मा प्रतिग्रहको आभ्यन्ते, ततः क्रमेण ‘इतरे’ अल्पपरिकर्मवहुपरिकर्माणि च मुच्यन्ते ।

‘भायण’ति गयं, इदानीं ‘भोयण’ति व्याख्यायते—

निद्धमहुराणि पुढं पित्ताईपसमणद्धया भुंजे । बुद्धिवलवहुणद्धा दुक्खं खु विक्किंचिउं निद्धं ॥ २८४ ॥ (भा०)
प्रथमार्द्धं सुगमं । किमर्थं स्निग्धमधुराणि पूर्वं भक्ष्यन्ते ? यतो बुद्धेर्वलस्य च वर्द्धनं भवति, तथा चाह—“धृतेन वर्द्धते मेधा” इत्यादि, वलवर्द्धनं च प्रसिद्धमेव, वलेन च बुद्धेन वैयावृत्यादि शक्यते कर्तुं, दुःखं परिस्थापयितुं स्निग्धं-धृतादि भवति यतोऽसंयमो भवतीति ॥

अह होज्ज निद्धमहुराणि अप्पपरिकम्मसपरिकम्ममेहिं । भोत्तूण निद्धमहुरे फुसिअ करे मुंचऽहागडए ॥२८५॥ (भा०)
अथ भवेत् स्निग्धानि मधुराणि च द्रव्याणि अल्पपरिकर्मसु वहुपरिकर्मजनितेषु च पात्रकेषु ततः को विधिरित्यत

आह—तान्येव भुक्त्वा क्षिप्रमधुराणि ततः करान् प्रोञ्छयति प्रोञ्छयित्वा च करान् 'भुञ्चऽहफडए'ति यथाकृता-
नि-अपरिकर्माणि पात्रकाणि समुद्दिशन्तार्थं मुच्यन्ते । 'मायण'ति गयं, इदानीं ग्रहणद्वारप्रतिपादनायाह—

क्रुक्रुद्धिअंढगमित्तं अहवा खुडुगलयणासिस्स ।

लपणतुल्ले गिण्हइ अबिगिययणो य राइणिओ ॥ २८६ ॥ (भा०)

ततः पतझ्रहकारकवलं गुरुन् क्रुक्रुष्णण्डकमात्रं गृह्णाति, अथवा 'खुडुगलयणासिरस' द्युछकेन लम्पमेकेन-दस्तेन
अधिगु शीलं यस्य स द्युत्तरकलम्पनाक्षी वसुस्थान् कवलान् गृह्णाति-स्वभार्येनैव लघुकवलाग्निनसुल्यान् कवलान् गृह्णाति
'अधिक्रिययणो य राइणिओ' अधिकृतवदनो रसाधिकः, न भावदोषेण सुखमत्यर्थं द्युह्रकयलप्रक्षेपार्थं निर्यादयति,
किं तर्हि !, स्वभावस्थेनैव मुलेनेति । अथवाऽयं ग्रहणविधिः—

ग्रहणे पणस्थेमि अ सामायारी पुणो भये दुयिठा । गहणं पागंसि भये वयणे पक्खेपणा णोइ ॥ २८७ ॥ (भा०)
'ग्रहणे' कवलादाने प्रक्षेपे च सामायारी पुनरिय भवति द्विविधा, तत्र ग्रहणं पात्रकविषये भवेत् पात्रकारकवज्जोत्क्षेपः,
यदन्तविषय च प्रक्षेपण कवलस्य भवति । तत्र पात्रकारक्य मध्यमिर्गृह्यते ? इत्येतत्प्रदर्शयन्नाह—

कडपयरन्ठेगण भोरापं अहव सीहस्सइएणं । एगेदि अणेगेदिचि वज्जेत्ता धूमइंगालं ॥ २८८ ॥ (भा०)
तत्र कटकच्छेदेन भोराप्यं यथा कलिज्जस्य दण्डलकं छित्त्वाऽपनीयते, एवमसायपि मुद्धे, तथा प्रतरच्छेदेन वा

भोक्तव्यं तरिकाच्छेदेनेत्यर्थः, अथवा सिंहभक्षितेन, सिंहो हि किल एकदेशादारभ्य तावन्मुक्ते यावत्सर्वं भोजनं निष्ठितं तच्चैकेन बहुभिर्वा भोक्तव्यं, वर्जयित्वा धूमाक्षारकं, द्वेपरागौ वर्जयित्वेत्यर्थः । इदानीं यदनप्रक्षेपणशोधिं दर्शयन्नाह—
असुरसुरं अचवचवं अहुयमविलंवित्रं अपरिसाहिं । मणवगणकायगुप्तो भुंजइ अह पन्तिलचणसोहिं ॥ २८९ ॥ (भा०)

असुरसुरं मुक्ते—सरडसरडं अकरितो 'अचवचवं' चल्कमिव चर्वयन् न चवचवाचेद्, तथा 'अहुतम्' अत्वरितं, तथा 'अविलम्बितम्' अमन्थरं अपरिगाटि मनोवाकायगुप्तो भुञ्जीत, न मनसा विरूपमिति चिन्तयति, वाचा नैवं वक्ति, यदुत को इमं भक्त्वेइ? जो अम्हारिसो न होइ, काएण उद्धोसए मुहेण न देइ, एवं त्रिगुप्तस्य भुञ्जानस्य प्रक्षेपणशोधिर्भवति ॥
उगमउप्पायणासुद्धं, एसणादोसवज्जिअं । साहारणं अयाणंतो, साह् दवइ असारओ ॥ ५६७ ॥
उगमउप्पायणासुद्धं, एसणादोसवज्जिअं । साहारणं वियाणंतो, साह् दवइ ससारओ ॥ ५६८ ॥
उगमउप्पायणासुद्धं, एसणादोसवज्जिअं । साहारणं अयाणंतो, साह् कुणइ तेणिअं ॥ ५६९ ॥
उगमउप्पायणासुद्धं, एसणादोसवज्जिअं । साहारणं वियाणंतो, साह् पाचइ निज्जरं ॥ ५७० ॥
अंतंतं भोक्त्वाभित्ति भेसए भुंजए य तह् नेव । एस ससारनिविट्ठो ससारओ उट्ठिओ साह् ॥ ५७१ ॥
एमेव य भंगतिअं जोएयवं तु सारनाणइ । तेण सहिओ ससारो समुद्धयणिण्ण दिट्ठंतो ॥ ५७२ ॥

उद्गमशुद्धं उत्पादनाशुद्धं एषणादोषयजितं 'साधारणं' सामान्यं गुडादि अजानानः—अतिमात्रं दुष्टेन भावेन आददानः योऽसौ पतद्गहो भ्रमति तस्मात् साधुः 'असारकः' अप्रधानज्ञानदर्शनचारित्राण्यङ्गीकृत्यासारः स भवति । तथा उद्गमो-

त्पादनाद्युद्धमेपणादोपवर्जित साधारणमेतद्रव्यमित्येवं जानानोऽदुष्टेनान्तरालना कथल गुडादेराददान साधुर्भवति
 'ससारः' ज्ञानदर्शनधारित्रसाध्यान् भवति । कथं पुनरसारः साधुर्भवति ? अत आह—उद्गमोत्पादनाद्युद्धमेपणादोपव
 र्जित साधारणमेतद्गुडादीत्येवमजानानो दुष्टेन भावेनाददानः साधु स्वेय करोति ततोऽसारोऽस्ती । स कथं पुनः ससारो
 भवति !—उद्गमोत्पादनाद्युद्धमेपणादोपवर्जित 'साधारण' तुल्यमेतत्सर्वेषां गुडादीत्येवं जानानोऽदुष्टान्तरात्मा स्वल्पमादि-
 दानः साधुर्निर्जरा करोति अतः ससारो ज्ञानदर्शनधारित्रैरिति । इदानीं ससारः कदाचिन्नोजनार्थमुपयिञ्चान् भवति
 कदाचिदुपयिष्टः कदाचिदुत्थितः, एतत्प्रदर्शनायाह—अन्त्ये—प्रत्ययरं यस्तृचणकादि तदव्यन्त्य-पर्युपित षणकादि अन्त्यम-
 व्यन्त्यमन्त्यान्त्यं भक्षयिष्यामि एवंविधेन परिणामेनोपयिष्टो मण्डल्या मुक्ते यस्तथैव एव साधुः शुभपरिणामत्वात्ससार
 उपयिष्टः ससारब्धोरुपितः, तस्य शुभपरिणामस्याप्रतिपत्तितत्वात्, एयमेव भङ्गत्रितय योजनीयं, तत्र प्रथमो भङ्ग ससारो
 निविष्टो ससारो जडिभो १, ससारो निविष्टो असारो जडिभो २, असारो निविष्टो ससारो जडिभो
 तद्विभो ३, असारो निविष्टो असारो जडिभो एव चतुर्थो ४, तारस्वात्र ज्ञानादि, आविप्रहणादर्शन धारिणं वेति, तेन
 ज्ञानादिना सहितो य साधुः स ससारो मण्यते । अत्र च समुद्रवणिजा दृष्टान्तः ॥ एगो समुद्रवणिजो घोहित्यं भंडस्व
 भरिं ससारो गजो, ससारो य पत्र हिरन्मा चिद्वेकज आगजो । अण्णो पुण ससारो भटं गहेऊण गजो निस्सारो
 आगजो कबडियाएवि रहिओ, तं पि पुवेइय हारेऊण आगजो । अण्णो असारो अंगविसिओ णिहिरण्णो गजो ससारो
 आगजो पभूय चिद्वेकज । अण्णो पुण असारो हिरण्णरहिओ गजो असारो चैव आगजो कबडियाएवि रहिओ ॥ एवं

साधोरपि सारासारयोजना कत्तव्या वणिग्न्यायेन ॥ एवं तेषां भुञ्जानानां यदि पतद्ग्रहको भ्रमन्नेवाङ्गपथे निष्ठां याति तदा को विधिरित्यत आह—

जन्तु पुण पडिगहगो होज्ज कडो तत्थ छुब्भए अन्नं । सत्तगगहिउवरिअं पडिगहो जं असंसट्ठं ॥ ५७३ ॥
जं पुण गुरुस्स सेसं तं छुब्भइ मंडलीपडिगहके । बालादीण च दिज्जइ न छुब्भइ सेसगाणऽहिअं ॥ ५७४ ॥
सुक्कोल्लपडिगहगे निआणिआ पक्खिवे दवं सुक्के । अभराद्धिआण अट्ठा बहुलं भे जं असंसट्ठं ॥ ५७५ ॥

यत्र पुनर्भुञ्जानानां पतद्ग्रहको 'भवेत् कडो'ति निहितभक्तो जातः साधुपर्यन्तमप्राप्त एव, तत्र किं कर्तव्यमित्यत आह—'तत्र'तस्मिन्निष्ठितभक्ते पतद्ग्रहकेऽन्यद्भक्तं प्रक्षिप्यते, ततश्च यस्मिन् साधौ स निष्ठितः पतद्ग्रहस्तत आरभ्य तेनैव क्रमेण पुनर्भ्राम्यते, मात्रके वा यद्बालादीनां प्रायोग्यं गृहीतमासीत् तदिदानीं उद्धरितं तदसंसृष्टं पतद्ग्रहे क्षिप्वा पतद्ग्रहो यस्मिन् साधौ निष्ठितस्तस्मादारभ्य पुनर्भ्राम्यते । यत्पुनर्गुरोः श्रेयं भुञ्जानस्य जातं तत्संसृष्टमपि प्रक्षिप्यते मण्डलीपतद्ग्रहके, बालादीनां वा दीयते तदाचार्योद्धरितं, यत् पुनराचार्यव्यतिरिक्तानामुद्धरितम्—अधिकं जातं तत्र प्रक्षिप्यते मण्डलीपतद्ग्रहके संसृष्टं सत् । किञ्च, 'सुक्क'ति एकः शुष्केण भक्तेन पतद्ग्रहः, अपरः 'उल्ल'ति आर्द्रेण भक्तेन पतद्ग्रहः, एवं विज्ञाय ततः प्रक्षिपेद् दवं शुष्कभक्तपतद्ग्रहे, येन तोयप्रक्षेपेण संजातवन्धं तद्भक्तं सुखेनैव कवलैर्गृह्यते, अथ बहुलाभः संजातः—प्रचुरं लब्धं गुडादि ततोऽसंसृष्टमेव ध्रियते, किमर्थम् ?, अभक्तार्थिकानामर्थं येन मनोज्ञं भवेत् । उक्ता ग्रहण-शुद्धिः, अधुना भुञ्जानस्य शोधिरुच्यते, सा चतुर्धा, एतदेवाह—

सोऽस्मी चउक्कभावे विगङ्गालं च विगयधूमं च । रागेण संयंगालं दोसेण सधूमं होइ ॥ ५७६ ॥
जत्तासात्तण्णेउं आहोरेति जवणट्ठया जइणो । छायालीसं वोसेविं सुपरिसुद्धं विगयरागा ॥ ५७७ ॥
द्वियाएरा मियाहारा, अप्पाहारा य जे नरा । न ते विज्जा तिगिच्छति, अप्पाणं ते तिगिच्छगा ॥ ५७८ ॥

शुद्धौ चतुष्ककं भवति नामस्यापनाद्रव्यभावरूप, तत्र नामस्थापने सुगमे, द्रव्यशोधिः पूर्ववत्, भावविषया पुनः शोधिः
विगताङ्गारं विगतधूमं च मुञ्जानस्य भावशोधिमवति, कथं सागारं कथं वा सधूमं भवतीति ? एतदेवाह—‘रागेण’ इत्यादि
सुगमे ॥ ‘वारिअयाआसाधनार्थं’ धर्मसाधननिमित्तमाहारयन्ति धापनार्थं—शरीरसंधारणार्थं मुनया पद्मचत्वारिंशद्विधैः
सुपरिशुद्धमाहारयन्ति, के च ते ? पौडघोऽग्नमदोषा पौडघोऽस्पादनादोषा दक्षैपणा दोषाः सजोयणा एमाण समारं सधू-
मग येत्येते पद्मचत्वारिंशत्, एभिर्विशुद्धं सत् विगतरागा आहारयन्ति ॥ सिलो गो सुगमः । इत्थो मुञ्जनविधिः, ‘कारणे’ति
द्वारं व्याख्यानयन्नाह—

उण्हमहायरे ठाणे, कारणमि उ आगग । आहारेज्ज(उ) मेहापी, संजए सुसमाहिप ॥ ५७९ ॥
धेयणवेपायये इरियट्ठाए य संजमट्ठाए । तह पाणवत्तियाए छट्ठं पुण धम्मचिंताए ॥ ५८० ॥

नत्थि छुट्ठाए सरिसया पेयण मुंजेज्ज तप्पसमणट्ठा । छाओ वेयाववं न तरइ काउ अओ भुंजे ॥ २९० ॥ (ना०)
इरिय नपि सोएइ पेहाईयं च सत्तमं काउं । धामो मा परिहायइ गुणणुप्पेहासु य असत्तो ॥ २९१ ॥ (मा०)

पण्णा स्थानानामन्यतरस्मिन् स्थाने—कारणे आगते सति आहारयेन्मेधापी संयतः सुसमाहितः । कानि च तानि पद-

स्थानानि ? इत्यत आह—वेदना-धुद्वेदना तत्प्रशमनार्थं भुक्ते, तथा वैयावृत्यार्थं तथा ईर्यापथिकाशोधनार्थं तथा संयमार्थं स च पेहोपेहपमज्जणादिलक्षणः, तथा 'पाणवत्तियाणं' प्राणसंधारणार्थं, पष्ठं पुनर्धर्मचिन्तार्थं भुक्ते । अधुनेतां गाथां भाज्यकृतप्रतिपदं व्याख्यानयति, आद्यावयवं तावदाह—नास्ति क्षुत्सरिषी वेदनाऽतो भुज्जीत तत्प्रशमनार्थं । दारं । 'छाओ'त्ति बुभुक्षितो वैयावृत्यं कर्तुं न शक्नोति अतो भुक्ते । दारं ॥ ईर्यापथिकां बुभुक्षितो न शोधयति यतोऽतस्तच्छोधनार्थं भुक्ते । दारं । तथा 'पेहार्हयं व'त्ति 'पेहोपेहपमज्जणं' इत्यादिकं संयमं बुभुक्षितः कर्तुं न शक्नोति यतोऽतो भुक्ते । दारं । 'थाम्मो वा' प्राणस्तस्य परिहानिर्भवति यदि न भुक्ते अतस्तदर्थं भुज्जीत । दारं । तथा गुणनं पूर्वपठितस्य अनुपेक्षा-चिन्तनं ग्रन्थार्थयोः एतदसौ कर्तुमसमर्थः सन् भुक्ते । दारं ॥

अहवा न कुज्ज आहारं, छहिं ठाणेहिं संजण । पच्छा पच्छिमकालंमि, काउं अप्पक्खमं समं ॥ ५८१ ॥
आयंके उवसग्गे तित्तिक्खया वंमचेरगुत्तीण । पाणदयातवहेउं सरीरवोच्छेयणट्ठाण ॥ २९२ ॥ (भा०)
आयंको जरमाई राया सत्तायगा व उवसग्गा । वंमचयपालणट्ठा पाणदयावासमहियाई ॥ २९३ ॥ (भा०)
तवहेउ चउत्थाई जाव छउम्मसिओ तवो होइ । छटं सरीरवोच्छेयणट्ठया होयणाहारो ॥ २९४ ॥ (भा०)
एएहिं छहिं ठाणेहिं, अणाहारो य जो भवे । धम्मं नाइक्कमे भिक्खू, माणजोगरओ भवे ॥ ५८२ ॥

अथवा न कुर्यादेवाहारमेभिः पङ्क्तिः स्थानैर्वक्ष्यमाणलक्षणैः । तत्र निर्युक्तिकार एव पष्ठं पदं व्याख्यानयन्नाह—'पच्छा पच्छिमकालंमि' पश्चिमकाले-संलेखनाकालि 'आत्मश्चमाम्' आत्महितां क्षमां-क्षान्तिमुपशमं कृत्वा ततः पश्चात्-सुखेन

भोजनशु-
द्धिः नि.
५७६-५७८
आहार का-
रणानि नि.
५७९-५८०
भा. २९०-
२९१ अना-
हारकार-
णानि नि.
५८१-५८२
भा. २९२-
२९४
॥१८९॥

शरीरपरिपक्वोन्तरे सर्वाङ्गद्वारे मुच्यतीति ॥ इदानीं भाष्यकार एव पदानि पदस्थानानि प्रदर्शयन्नाह—‘आतङ्कः’ ज्वरादिर्य-
 क्ष्मते, तथा ‘उपमर्गः’ रागादिजनितः, एतेषां ‘तितिक्षार्थं’ महनार्थं न भोक्तव्यं, तथा प्रज्ञाचर्यगुणार्थं च न भोक्तव्यं, तथा
 तपोऽङ्गं शरीरव्ययपक्षेदार्थं च न भोक्तव्यमिति । इदानीं भाष्यकारः प्रतिपदं व्याख्यानयति, तत्राद्यायपदव्याप्तित्या-
 मयाऽऽह—आतङ्को-ज्वरादिः, आदिप्रहणादन्यो व्याधिर्यत्र भोजनं न पथ्यं तदर्थं न भुङ्क्ते । दारं । राज्ञा राजतुल्यपार-
 णादिक्रमो यत्तुपत्तः कृतः, तणायगो वा-स्यजनः यदि उन्निष्क्रमणार्थमुपसर्गं करोति ततो न भुङ्क्ते । दारं । प्रज्ञाप्रतपाड-
 नार्थं न भुङ्क्ते, एतो मुमुक्षितस्योन्मादो न भवति । दारं । तथा प्राणदयार्थं न भुङ्क्ते, यदि पर्यति महिका या निपतति ।
 दारं ॥ तपोऽर्थं न भुङ्क्ते, तथा यत्तुर्थादि पापपरम्भासास्तायस्यो भवति तदर्थं न भुङ्क्ते । दारं । एवं शरीरस्य व्ययपक्षे-
 दार्थेन तादृशः साधुर्मयतीति ॥ यमिः पूर्वोक्तः पद्भिः स्वानेनाहारो यो भवति स धर्मं नातिक्रामति भिद्युरतो ध्यानयो-
 गरत्वेन प्रलितव्यमिति । अपेक्षमुक्तं पद्भिः कारणैराहार आहारयितव्यः पद्भिश्च कारणैर्नाहारयितव्यस्ततः किमेतच्चोजनम-
 प्यादपदं !, वच्यते !, अप्यादपदमेतद्, यत्—

भुङ्गन्तो आहारं गुणोपकारं शरीरसाधारं । विदिषा जहोयदृष्टं संजमजोगाण वद्वण्डा ॥ ५८३ ॥

भुज्जन्ताद्वारं, किंविदिष्टं !—‘गुणोपकारं’ ज्ञानदर्शनचार्दित्वागुणानामुपकारकं, तथा शरीरस्य साधारणमाहार भुज्जन्
 विधिना-ग्रामेणायिशुद्धं ‘यथोपविष्टम्’ आपाकर्मविद्वहिनं ‘सयमयोगानां’ तयमम्यापाराणां वहनार्थं भुज्जन्नाप्याद-

पदस्य एव युङ्क्ते नान्यथा । इदानीं समुद्दिष्टे सति संलिहनकल्पः कर्तव्यः—शिक्षाभक्तविलिप्तानां पात्रकाणां संलिहने कर्तव्यमित्यर्थः, स च—

भक्तद्विधावसेसो तिलवणा होइ संलिहणकल्पो । अपहुप्पत्ते अन्नं छोडुं ता लंघणे ठवए ॥ ५८४ ॥
संदिद्धा संलिहिदं पढमं कप्पं करेइ कल्लुसेणं । तं पाडं मुहमासे वितियच्छदवस्स गिणहंति ॥ ५८५ ॥
दाऊण वितियकप्पं बहिआ मज्झद्विओ उ दवहारी । तो दंति तइयकप्पं दोणहं तु आयमणं ॥ ५८६ ॥

मुक्तानामवशेषो यः स संलेखनकल्पः कर्तव्यः, स चावशेषो न ज्ञायते कियत्प्रमाणः ? अत आह—‘त्रिलम्बनः’ त्रिक-
वलः कवलत्रयप्रमाणो मुक्तावशेषः संलेखनकल्पः कर्तव्यः, यदा तु त्रिकवलप्रमाणः संलेखनकल्पो न भवति तदाऽपर्या-
प्यमाणेऽन्यदपि तस्मिन् पात्रके भक्तं प्रक्षिप्य ततस्त्रीन् कवलान् स्थापयति । ‘सन्दिद्धाः’ मुक्ताः सन्तः संलिह्य पात्र-
काणि पुनश्च प्रथमं कल्पं ददति कल्लुपोदकेन, पुनश्च तत्पीत्वा ‘मुहमासो’ति मुखस्य परामर्शः—प्रमार्जनं कुर्वन्तीति,
पुनश्च द्वितीयकल्पार्थमच्छस्य द्रवस्य ग्रहणं कुर्वन्तीति, गृहीत्वाऽथ कल्पार्थमच्छद्रवं मण्डल्या उत्थाय वहिः पात्रकप्रक्षा-
लनार्थं गच्छन्ति । तत्र दत्त्वा द्वितीयकल्पं ‘धाव्यतः’ पात्रकप्रक्षालनभूमौ, ते च मण्डल्याकारेण तत्रोपविशन्ति, तेषां मध्ये
स्थितो द्रवधारी भवति, स च पात्रकप्रक्षालनं सर्वेषामेव प्रयच्छतीति, ततो ददति ते साधवः पात्रकाणां तृतीयं कल्पं,
पुनश्च पात्रकप्रक्षालनानन्तरं ‘दोणहं दोणहं व आयमणं’ति द्वयोर्द्वयोः साध्वोर्मात्रकेषु ‘आचमनार्थं’ निर्लेपनार्थमुदकं
प्रयच्छतीति । एष तावदनुद्वरिते भक्ते विधिरुक्तः, यदा तु पुनरुद्वरितं भक्तं भवति तदा को विधिरित्यत आह—

नोऽसिआ उदरिणं तत्थ न आर्यणिछादणो दुज्जा । पट्टिद्वमि अ संविदो याहरद तजो नउत्थाई ॥ ५८७ ॥
 मोलनिणिउण्णिट्ठि मिच्छाण अरुद्धिं न मोचुणं । मेसे गंतुं भणई आयरिआ पाहरंति तुमं ॥ ५८८ ॥
 अपट्टिद्वगंगो आगंतुं पंथिउं भगद मो उ आगरिण । संविसह भुंज जं सरति तस्सिं सेस तरसेय ॥ ५८९ ॥
 अमंगंनरा उ तस्सेय मेसजो दोद सो गियेगो उ । भणिओ तस्म उ गुग्णा एमुपण्णो पयगणस्म ॥ ५९० ॥
 गुर्णंणि नममकथे करेमि तस्सेय वेणि तं पायं । जावनिअंतिअ भणिण तस्सेय विनिण्णे सेगं ॥ ५९१ ॥

'मनेन' एतत् कदापिपुत्रिण 'तत्र' गामूना मध्ये कदापिकेनिदानाम्नादयो भवन्ति आदिप्रहणादभकार्थिको वा
 पट्टिद्वगंगेऽप्युदरिणं भणं रत्तागिक आचार्योऽपि दर्शयति, पुनश्च प्रदर्शिते भूके गुग्णाथ 'सन्निद्वष्ट' उक्तं. यदुत आहया-
 नागडादीन् साधून् येन तन्मयो दीयते, पुनश्चामी रत्तागिकः सन्निद्वष्टः सन् एतुर्थादीन् साधून् व्याहरति । स च व्याहरतेऽतस्त-
 द्वाहरति, मोदनिद्विगंगार्थं च उक्तमिति स्थितम् । तथा गिरुद्वतपम साधून् न व्याहरति, गिरुद्वतपथाप्रमादा-
 दस्य भवति, गत्वा कदापिद्वेगला प्रातिहार्यं करोति अतस्मात् दीयते, गत्वा च गिरादिना ते न व्याहरति, आत्मउद्विष्यते
 च मद्यादृगणि, एतान्नननरोदितान् साधून् मुक्ता नोपान् गत्वा भवति, यदुत आपायां व्याहरन्ति युष्मान्, तेषां च मध्ये
 दध्नुषादीन् आहारिकः न आकुर्यं हि करोति । इत्याह—अनतिद्वयन् गुरोराशमागत्य चन्द्रिया भवति तमाचार्य-
 पतुः—नेदिगत गूष, साचार्योऽपि भवति—भुज्जल, मोदपि भवति—जं सरति तत्तिगं भुज्जामि, नेण यदुद्वरितं तत्तस्यैव गत्वा
 गत्वाः प्रतिप्रदकः, पुनश्च न एव परिच्छाणयतीति अपायां मापुदेय न भवति यदुत 'अमरद तत्तिगं' तत्तल्लय एवमभवत्-

स्तस्यैव यच्छेषं भक्तमुद्धरितं तद्व्यति, स एव 'विवेचकः' परिष्ठापक इत्यर्थः, भणिते तु एवं "जावइयं सरइ तावइयं सरामी"ति, ततस्तस्यैव साधोर्यस्य सत्कः पतद्ब्रह्मकः तस्यैव गुरुणा पतद्ब्रह्मकः समर्पणीयः पुनः स एव कल्पं ददाति । अयं प्रवचनस्य पूर्वोक्त उपदेशः । अथ यदुद्धरितं तत्सर्वं भुङ्क्ते, ततस्तस्मिन् भुक्ते सति तस्य पात्रकस्य प्रथमकल्पं ददाति, कृते च तस्मिन् प्रथमकल्पे तस्यैव साधोर्यस्य सत्कः पतद्ब्रह्मकस्तस्यैव तत्पात्रकं 'ददाति' समर्पयतीत्यर्थः, अथैतन्न ब्रूते यदुत जावइयं सरइ तावइयं सारे-
मिति, ततः जावतिअंति अभणिते सति तस्यैव साधोर्यः परिष्ठापनिकभोक्ता तस्यैव यदुद्धरितं शेषं तत्परित्याज्यं भवति । इदं च पूर्वोक्तस्यैव व्याख्यानं द्रष्टव्यं न तु पुनरुक्तमिति । कीदृशं पुनश्चतुर्थोपवासिकादेः परिष्ठापनिकं कल्पते?, अत आह—
विहिगहिअं विहिमुत्तं अइरेगं भत्तपाण भोत्तायं । विहिगहिण विहिमुत्ते एत्थ य चउरो भवे भंगा ॥ ५०.२ ॥
उगमदोसाइजहं अहवा वीअं जहिं जहापडिअं । इय एसो गहणविही असुद्धपच्छायणे अविही ॥ ५०.५ ॥ (भा०)

कागसियालक्खइयं दविअरसं सयओ परामडं ।
एसो उ भवे अविही जहगहिअं भोगणंमि(सुंजओ य) विही ॥ ५०.३ ॥

उच्चिणह व विहाओ कागो अहवावि विक्खितइ सव्वं ।

विण्णक्खइ य दिसाओ सियालो अन्नोन्नहिं निण्हे ॥ ५०.४ ॥ (भा०)

सुरहीदोच्चंगहा छोट्टण दवं तु पियइ दवियरसं । हेट्ठोचरि आमडं इय एसो सुंजणे अविही ॥ ५०.७ ॥ (भा०)
जह गहिअं तह नीयं गहणविही भोगणे विही इणमो । उक्कोसमणुक्कोसं समकयरसं तु सुंजेज्जा ॥ ५०.८ ॥ (भा०)

तदपि अविहिगहिअं विहिमुत्तं त गुरुहिउनुनायं । सेसा नाणुनाया गहणे दत्ते य निजुहणा ॥२९०॥ (भा०)
अहवाचि अकरणाए उयट्ठिय जाणिऊण कट्ठाण । घट्टेउं दिंति गुरु पसगविणिधारणद्वाए ॥ ३०० ॥ (भा०)

विधिनोद्गमदोषादिरहित सारासारविभागेन च यन्न कृत पात्रके तद्विधिगृहीत, तथा 'विधिमुक्त' कटकच्छेदेन प्रतर-
च्छेदादिना वा यस्तुक्त तद्विधिमुक्तमुच्यते, तदेवविधं विधिगृहीत विधिमुक्तं च यद्यदतिरिक्त संज्ञात भक्तं पानक वा
तन्मोक्तव्यं-परिष्ठापनकं कस्यते, अत आह प्रकारान्तरेण-अत्र च विधिगृहीते विधिमुक्ते चास्मिन् पदद्वये चत्वारो
भङ्गका भवन्ति, तद्यथा-विहिगहिअ विहिमुत्त एगो भङ्गो, विहिगहिअ अविहिमुत्त विद्मो, अविहिगहिअं विहिमुत्त
तद्विद्मो, अविहिगहिअ अविहिमुत्त चत्वारो ॥ इदानीं भाव्यकारो विधिगृहीताविधिगृहीतयोः स्वरूप प्रतिपादयन्नाह—
उद्गमदोषादिभिर्जट-त्पर्क यस्तद्विधिगृहीत, अथवा यस्तु मण्डकादि यथैव यस्मिन् स्थाने पतित भवति तत्तथैवास्ते ननु
समारयति इत्येव ग्रहणविधिः । 'असुखपक्वगणे अविही' अशुद्धस्य-उद्गमादिदोषान्वितस्य यद्ग्रहण इवमविधिग्रहण,
अथवा गुहादेर्द्रव्यस्य मण्डकादिना प्रच्छाद्य यदेकत्र पात्रकदेशे स्थापनं तदविधिग्रहणमुच्यते । इदानीमविधिविधि-
भोजनयोः स्वरूपं प्रतिपादयन्नाह—काकमुक्त शृगालमुक्तं द्रावितरसमित्यर्थः 'सर्वत परामृष्टम्' उत्थलपत्याकुणेण मुक्त
'पसो व भवे अविही' इद पूर्वाफलविधिना मुक्तमुच्यते, यथैव गृहीतं पात्रके तथैव मुञ्जतो विधिमुक्तमुच्यते । अधुना
भाव्यकृद् व्याख्यानयति, तत्राधावयवप्रतिपादनायाह—यथा काक उच्चित्तोच्चित्य विघादेर्मध्यावृद्धादि भक्षयति एवम-
सायपि, अथवा चिकिरति काकवदेव सर्व, तथा काकवदेव कयल प्रक्षिप्य मुखे दिशो विप्रेक्षते, तथा शृगाल इवान्य

त्रान्यत्र प्रदेशे भक्षयति । सुरभि यद् 'दोचंग'तीमनं ओदनादिना सह यन्मिश्रीभूतं तत्र द्रव्यं प्रक्षिप्य यो नित्यासः संजातस्तत्पित्रनं यत्तद् द्रवितरसमुच्यते । तथाऽधस्तादुपरि च यद् 'आमट्टं' विपर्यासीकृतं भुङ्क्ते तदेतत्परामट्टं, अयमेव भोजनेऽविधिः । कः पुनर्ग्रहणभोजनयोर्विधिः ? इत्यत आह—यथैव गृहीतं—गृहस्थेन दत्तं सत्तत्तथैवानीतं यदयं ग्रहणविधिः, भोजने पुनरयं विधिः—यदुतोत्कृष्टद्रव्यमनुत्कृष्टद्रव्यं च समीकृतरसं भुञ्जीतेत्ययं प्रथमो भङ्गकः शुद्ध इति । तृतीयेऽपि भङ्गकेऽविधिना असामाचार्या गृहीतं विधिना भुक्तं तच्च गुरुणाऽनुज्ञातं, शेषौ तु द्वौ भङ्गकौ नानुज्ञातौ, यस्तु विधिगृहीतमविधिभुक्तं काकशृगालादिरूपं भक्तं ददाति योऽपि गृह्णाति तयोर्द्वयोरपि 'निज्जुहणा' निर्द्धारणं क्रियते, तथाऽविधिगृहीतमविधिभुक्तं च यो ददाति गृह्णाति वा तयोर्द्वयोरपि निर्द्धारणं क्रियत इति । अथवा एतद्वोपाकरणतया—अनासेवनया उपस्थितं दातारं ग्रहीतारं च ज्ञात्वा संगोपायनं क्रियते, कल्याणकं च गुरवो ददति, तच्च ददति 'घट्टयित्वा' तिरस्कृत्य, यदुत त्वया पुनरेवं न कर्त्तव्यं, स चैवं गुरुः किंनिमित्तं करोतीत्यत आह—'पसंगविणिबार-

णट्ठाए' प्रसङ्गस्य—पुनरारोवनस्य निवारणार्थमेवं करोतीति ।
घासेसणा य एसा कहिया भे । धीरपुरिसपन्नत्ता । संजमतवहुगाणं निगंथाणं महरिसीणं ॥ ३०१ ॥ (भा०)
एयं घासेसणविहिं जुंजंता चरणकरणमाउत्ता । साह् खवंति कम्मं अणेगभवसंविचयमणंतं ॥ ३०२ ॥ (भा०)

एत्तो परिट्ठवणविहिं वोच्छामि धीरपुरिसपन्नत्तं ।
जं नाऊण सुविहिया करेति दुक्खक्खयं धीरा ॥ ३०३ ॥ (भा०)

सुगमाः ॥ इदानीं उपरिपुष्टिं द्वारं भण्यते, अथवा स्वयमेव भाष्यकारः सवन्ध प्रतिपादयन्नाह—

मत्सट्टिअ उधरिअं अहय अमत्तट्टियाण जं सेसं । सयंघेणाणेण उ परिठावणिआ मुणेयवा ॥ ३०४ ॥ (भा०)
भक्तार्थिकानां च मुत्तानामुद्धरितं यद् अथवा अमकार्थिकानां मुत्तानां परिष्ठापनिकभोक्तृणां यदुद्धरितं—यच्छेय
स्तत्परिष्ठापनीयमितिकृत्या अनेन सम्बन्धेन परिष्ठापनिका विज्ञेया भवतीत्यर्थः ।

सा पुन जायमजाया जाया मूलोत्तरोहि उ अमुद्धा । लोमातिरेगगहिआ अम्भिओगफया यिसफया वा ॥ ३०५ ॥

सा पुन परिष्ठापनिका जाताऽजाता भवति, तत्र जाता ग्रहणकाल एव प्राणातिपातादिदोषेण युक्ता अथवा
आधाकर्मादिदोषेण 'जाता' वत्सत्ता, अजाता पुन -आधाकर्मादिदोषेण न दूषिता या साऽजातेर्युध्यते, तत्र जातास्वरूपप्र-
तिपादनायाह—मूलगुणी—प्राणातिपातादिभिर्युद्धा, तथोत्तरगुणैश्च आधाकर्मादिभिर्युद्धा, तथा लोमातिरेकेण-लोभाभिप्रा-
येण साधुना गृहीता साऽप्ययुद्धा लोभदोषदूषिता सती जातेर्युध्यते, तथा अभियोगकृता, अभियोगो द्विविधः—यद्यी-
करणबूणो मन्त्रश्च, तत्र सां भिक्षा कदाचित् सयोजिता भवति मन्त्राभिमन्त्रिता या साऽप्ययुद्धा, अतो जाता सा परिष्ठाप-
निकेत्युच्यते, विषेण वा व्यामिश्रं भक्त केनचिद् द्विष्टेन दत्तं भवति तसा यत् परिष्ठापनिका सा जातापरिष्ठापनिकेति ।
इदानीं भाष्यकृदेनामेव गार्थां व्याख्यानयति, तत्र जातापरिष्ठापनिकीस्वरूपाभिधानायाह—

मूलगुणेहि असुद्धं ज महिअ भत्तपाण साह्वहिं ।

पसा उ होइ जाता बुच्छं सि विहीपुं चोसिरणं ॥ ३०६ ॥ (भा०)

एगंतमणाचाए अचिस्ते थंडिले गुरुवड्डे । आलोए एगपुंजं तिट्ठाणं सावणं कुज्जा ॥ ५९५ ॥
लोभातिरेगगहिअं अहव असुडं तु उत्तरगुणेहिं । एसावि होति जाया वोच्छं सि चिहीए वोसिरणं ॥ ३०६ ॥ (भा०)
एगंतमणाचाए अचिस्ते थंडिले गुरुवड्डे । आलोए दुव्वि पुंजा तिट्ठाणं सावणं कुज्जा ॥ ५९६ ॥

मूलगुणैः प्राणातिपातादिभिरशुद्धं यद्गृहीतं भक्तं पानकं वा साधुभिरियं जाताऽभिधीयते, वक्ष्ये 'अस्याः' जाताया विधिना 'व्युत्सर्जनं' परित्यागं । सा च जाता एवंविधे स्थण्डिले परिष्ठापनीया—एकान्ते 'अनापाते' लोकापातरहिते अचिस्ते स्थण्डिले गुरुपदिष्टे "अणावायमसंलोए" इत्येवमादिके 'आलोगे' समे भूभागे न गत्तादौ यत्र प्राघूर्णकादयः सुखेन पश्यन्ति, तत्र च तस्य भक्तस्य एकः 'पुंजः' राशिः क्रियते, पुनश्च 'त्रिस्थानं' तिस्रो वाराः श्रावणं करोति—व्युत्सृष्टं व्युत्सृष्टं व्युत्सृष्टमिति, तच्च त्रिस्थानं श्रावणं करोति त्रिविधेन मनसा वाचा कायेन व्युत्सृष्टमित्यस्य ज्ञापनार्थमिति । यत्पुनः साधुना लोभातिरेकेण गुडादिद्रव्यं मूर्च्छया गृहीतं अथवा यदशुद्धमुत्तरगुणैः—आधाकर्मादिभिः, इयमपि भिक्षा जातेत्युच्यते वक्ष्ये अस्या विधिना व्युत्सर्जनं—परित्यागम् । पूर्वार्द्धं सुगमं, केवलमत्र द्वौ पुञ्जौ क्रियेते—द्वौ राशीक्रियेते आलोके साधूनाम् । इदानीम् "अभिओगे"ति व्याख्यानयन्नाह—

दुविहो खल्ल अभिओगो दवे भावे य होइ नायवो । दवमि होइ जोगो विज्जा मंता य भावंमि ॥ ५९७ ॥

द्विविधोऽभियोगो—द्रव्याभियोगो भावाभियोगश्च ज्ञातव्यः, तत्र द्रव्याभियोगो द्रव्यसंयोगजश्चरुस्तन्मिश्रः पिण्डोऽभियोगपिण्डः, स च परित्यजनीयः, भावाभियोगश्च विद्यया मन्त्रेणाभिमन्त्र्य पिण्डं ददाति स तादृशो भावाभियोगपिण्डः,

स च परिष्ठापनीय इति । अत्र चागार्या दृष्टान्तः, एगा अविरइया सा अणिद्धा पतिणो, ताए परिपाइया अब्भत्थिया जहा किंचि मंतेण अहिमंतेऊण मे देहि जेण पई मे बसे होइ, ताहे ताए अभिमतेऊण कूरो दिण्णो, अविरइयाए चित्तिथ, मा एमो दिण्णेण भरिद्धा ततो ताए अणुकेपाए चक्खुइडियाए छड्डिओ, सो गइहेण खइओ, सो रत्ति घरदारं लोइउमारब्धो, ताणि निगयाणि जाय पेच्छति गइहेण लोइज्जंत, सो अविरओ भणइ—किं एयति !, ताए सम्भावो कहिओ, तेणवि सा परिपाइया दइाविआ, एस दोसो । एवं जदि तिरियाण एरिसा अबत्था होइ माणुसस्स पुण सुदुयर होइ, अब्भो, एरिसो पिंओ न घेत्तपो ॥ अनुमंचार्थं माथाभिरुपसंहरमाह—

विज्जाण होअगारी अवियत्ता सा य पुच्छण चरिअ । अभिमतणोक्खणस्स उ अणुकेपाणमुज्झण च रत्ते ॥ ५९८ ॥
यारदस पिट्ठणंमि उ पुच्छण कइण च होअगारीण । सिट्ठे चरियावंडो तवंवोसा इहंपि सिया ॥ ५९९ ॥

पियाभिमन्ति पिण्डेगारी दृष्टान्तः, सा च भर्तुरवियत्ता—न रोषते, सा च चरिका—परिमाजिका वृच्छति पर्युर्थ-
श्रीकरणार्थं, तथाऽप्यभिमन्त्रणमोदनस्य कृत्वा दत्त, तथाऽपि अगार्या पर्युर्मरणानुकम्पया न दत्त, 'उज्झनं' परित्याग-
कृतः, स चोक्षितः खरेण मक्षित इति । स च गर्दभ आगत्य द्वारं पिट्टयति मन्त्रवशीकृतः सन्, शेष सुगमम् । एवं भाया-
भियोगदृष्टान्त उक्तः, इदानीं ब्रव्याभियोगचूर्णं वशीकरणपिण्ड उच्यते—एगा अविरइया, सा य सल्लस्स भिक्खुणो अज्झो-
घण्णा अणुरत्ता, ताहे सा त पेच्छति अणिच्छत्तस्स चुण्णाभियोगेण सज्जोएव भिक्ख पाडिबेसिअघरे काऊण दयाविज, ताहे अत्थेय तस्स साहुस्स पडिगहगे पडिअं तत्थेय तस्स साहुस्स तओ मणो हीरइ, तेण य नायं ताहे नियसइ, आय-

रियाणं पडिगहगं दाउं काइयभूमिं वच्चइ जाव आयरियाणंपि तत्तोहुत्तो भावो हीरइ, ताहे सो सीसो आगंतुं आलोएइ,
आयरिया भणंति-ममवि अत्थि भावो, तं एत्थं संजोगचुण्णेण कओ पिंडो अत्थि, ताहे परिठविज्जइ, जो विही परिट्ठावणे
सो उवरिं भणिहिति । एवमेव विसकयंपि, एगा अगारी साहुणो अज्झोववण्णा, सो य नेच्छइ, ताहे रुद्धाए विसेण मिस्सा
भिव्खा दिग्गणा, तस्स य दिग्गणसंत्तेणं चैव सिरोवेयणा जाया, पडिणियत्तो य गुरुणो समप्पेऊण काइयं वोसिरइ जाव
गुरुणोवि सीसवेयणा जाया, तं च गुरुणा गंधेण णायं जहा इमं विसमिस्सं, अहवा तत्थ लवणकया भिव्खा पडिया ताहे
तं विसं उप्पिसति, एवं नाए विहीए परिट्ठविज्जति सा य भणीहामि ॥ इदानीममुमेवार्थं गाथाभिरुपसंहरन्नाह—
जोगंमि उ अविरइया अज्झुववन्ता सल्लवभिक्खुंमि । कडजोगमणिच्छंतस्स देइ भिक्खं असुभभावे ॥६००॥
संकाए स नियडो दाऊण गुरुस्स काइयं निसिरे । तेसिपि असुभभावो पच्छा उ ममापि उज्झयणा ॥६०१॥
एमेव विसकयंमिवि दाऊण गुरुस्स काइयं निसिरे । गंधाईविच्चाए उज्झगमविही सिगालवहे ॥ ६०२ ॥
एवं विज्जाजोए विससंजुत्तस्स वावि गहियस्स । पाणच्चएवि नियमुज्झणा उ वोच्छं परिट्ठवणं ॥ ६०३ ॥
एगंतमणावाए अचित्ते थंडिले गुरुवइट्ठे । छारेण अक्कमिच्चा तिट्ठाणं सावणं कुज्जा ॥ ६०४ ॥

जोगे अविरइया-गृहस्थी दृष्टान्तः, अज्झोववण्णा सरूपे भिक्षा, अनिच्छतस्तत्कर्म कर्तुं कृतयोगो भिक्षापिण्डो दत्तः,
पुनश्च तस्य साधोर्ग्रहणानन्तरमेवाशुभभावो जातः-तदभिमुखं चित्तमिति । तथा च 'शङ्कया' योगकृतभिक्षाशङ्कया स
निवृत्तो भिक्षापरिच्रमणात् । शेषं सुगमम् ॥ एवमेव विपकृतेऽपि दृष्टान्तः, गुरोः 'दत्त्वा' समर्पयित्वा कायिकां व्युत्स-

जति, तेन च गुरुणा गन्धादिना विज्ञाते, आदिग्रहणाद् भक्ष्यस्य उष्णसंज्ञेन वा, 'उष्णं' परित्यागः क्रियते तत्र विधिना, अविधिपरिष्ठापने सति शृगालादिवधो भवति । एव विद्याभिमन्त्रितस्य योगचूर्णकृतस्य तथा विषसयुक्तस्य गृहीतस्य सतः 'प्राणान्तयेऽपि' अत्यर्थं धुत्पीडायामपि सत्या नियमेन—अवश्यन्तयोग्यनीय (ना कार्या) तस्य च परिष्ठापनविधिं वक्ष्ये । पूर्वार्द्धं पूर्ववत्, तद्विषादिकृत भोजन 'छारेण' सूत्या 'आक्रम्य' मिश्रीकृत्य चैव परिष्ठापनीय, सुगन्धम् । इदानीं 'तिष्ठानं साधनं'ति व्याख्यायते—

दोसेण जेण दुट्ट तु भोयण तस्स सावण कुब्जा । प्यचिह्वोसंठे येराओ मुच्यई साह् ॥ ६०५ ॥

दोषेण येन—मूलकर्मादिना आघाकर्मादिना वा दुष्ट भोजन भवति तस्य तिस्रो वारा आयण कर्त्तव्य, यद्युत मूलकर्मादिदोषैर्बुद्धमिति, एवमुत्तरगुणयोगमश्रियकृतदुष्टानामपि तिस्रो वारा आयणं करोति, एव विधिना व्युत्सृष्टे सति 'वैरात्' कर्मणो मुच्यते साधुः, अथवा 'वैरात्' जीयध्वजनितामुच्यते साधुरिति ॥ आह—इषमुक्त शुभाया भिक्षाया यत्परिष्ठापन साऽज्ञातापरिष्ठापनिकीर्युध्यते, तत्तत्—

जाघइयं उचउब्बइ तत्तिअमित्ते विग्गिचणा नत्थि । तम्हा पमाणगइणं अइरेणं होब्ब उ इमेहिं ॥ ६०६ ॥

यायन्मात्रकमेवोपयुज्यते तायन्मात्रमेव भिक्षाग्रहण कर्त्तव्य, यदा चैवं तदा तायन्मात्रकग्रहणे 'विग्गिचन' परिष्ठापनं 'नारित' न भवति तस्मात्प्रमाणग्रहणमेव कर्त्तव्य, ततश्च कुतोऽज्ञाताया समवति परिष्ठापनम् ? अतिरिक्तग्रहणाभावा,

दिति, एवमुक्ते परेण आह सूरिः—‘अद्वैतं होज्ज उ इमेहिं’ ‘अतिरिक्तं’ शुद्धमपि भक्तं ‘एभिः’ वक्ष्यमाणकारणैर्भवेत्, कानि च तानि वक्ष्यमाणकारणानीत्यत आह—

आयरिए य गिलाणे पाहुणए दुल्लभे सहसदाणे । एवं होइ अजाया इमा उ गंहणे चिही होइ ॥ ६०७ ॥

कदाचित्कस्मिंश्चित्क्षेत्रे आचार्यप्रायोग्यं दुर्लभं भवति ततश्च सर्व एव सद्गुणका आचार्यप्रायोग्यस्य ग्रहणं कुर्वन्ति ततश्च तद् दृष्टादि कदाचित्सर्व एव लभन्ते ततस्तदुद्धरति, ततोऽन्येषां च साधूनां पर्याप्तं, एवमाचार्यार्थं गृहीतस्य शुद्धस्यापि परिष्ठापना भवति । तथा ग्लानार्थमप्येवमेव गृहीतं सदुद्धरति, प्राधूर्णकानामप्येवमेव, तथा दुर्लभलाभे सति सर्वेरेव सद्गुणकैर्गृहीतमुद्धरति, तथा ‘सहसदाणे’ अप्रतर्कितदाने सति प्रचुरमुद्धरति, तत एवं भवति अजातापरिष्ठापनिका । तत्र चाचार्यादीनां ग्रहणेऽयं विधिः—वक्ष्यमाणः, कथासावित्यत आह—

जइ तरुणो निरुचद्दओ सुंजइ तो मंडलीइ आयरिओ । असहुरस वीसुगहणं एमेव य होइ पाहुणए ॥ ६०८ ॥

केचनैवं भणन्ति—यद्यसावाचार्यस्तरुणो निरुपहतपद्मेन्द्रियश्च ततोऽसौ मण्डल्यामेव मुक्ते सामान्यं, अथ असह-असमर्थस्ततस्तस्य विष्यक्-पृथग् ग्रहणं प्रायोग्यस्य कर्तव्यं, एवमेव प्राधूर्णकेऽपि विधिर्द्रष्टव्यः, यदि प्राधूर्णकः समर्थस्ततो नैव तत्प्रायोग्यग्रहणं क्रियते, अथासमर्थस्ततः क्रियत इति, केचित्पुनरेवं भणन्ति—यदुत समर्थस्याप्याचार्यस्य प्रायोग्यग्रहणं कर्तव्यं, यत एते गुणा भवन्ति—

सुत्तत्थथिरीकरणं विणओ गुरुएय सेहयहुमाणो । दाणवतिसद्धुही दुद्धिचलवड्ढणं चेव ॥ ६०९ ॥

लयं, तत्राप्ययं विशेषः क्रियते यदुत तदेव जाउलयं मृदु गृह्यते, तथा 'तुप्पतरयं'ति स्निग्धतरं तदेव जाउलयं गृह्यते, उक्तं द्रव्योत्कृष्टं, इदानीं क्षेत्रकालोत्कृष्टप्रतिपादनायाह—'जल्य व जं अच्चियं दोसु' द्वयोरिति—क्षेत्रकालयोर्यद्वस्तु यत्र पूजितं तत्तत्र गृह्यते, एतदुक्तं भवति—यद्यत्र क्षेत्रे उत्कृष्टमुच्यते, तच्च ग्राह्यं, तथा यद्वस्तु यस्मिन् काले बहुमतं तत्तस्मिन् काले उत्कृष्टमुच्यते, भावोत्कृष्टं पुनर्निर्युक्तिकारेणैव व्याख्यातं । उक्तं प्रसङ्गागतम्, इदानीं यदुक्तं आचार्यादीनां गृहीतं सद्यथोद्धरति तथा प्रतिपादयन्नाह—

लाभे सति संघाडो गेण्हइ एगो उ इहरहा सत्ते । तस्सप्पणो य पलत्त गेण्हणा होइ अतिरेगं ॥ ६१२ ॥

यदि तत्र क्षेत्रे घृतादीनां स्वभावेनैव लाभोऽस्ति ततस्तत्र लाभे सति आचार्यस्यैक एव सङ्घाटकः प्रायोग्यं गृह्णाति, 'इहरह'ति यदा तत्र क्षेत्रे न प्रायोग्यत्वा प्रयोगस्य लाभः तदा सर्व एव सङ्घाटकास्तस्याचार्यस्य प्रायोग्यं पर्याप्त्या गृह्णन्ति, ततश्च तस्याचार्यस्यात्मनश्चाथार्थ्य पर्याप्तग्रहणे सत्यतिरिक्तं भवति, ततश्च तत्परिष्ठाप्यत इति । इदानीं 'गिलाणे'ति व्याख्यानयन्नाह—

गेलन्ननियमगहणं नाणत्तोभासियंपि तत्थ भवे । ओभासियमुद्धरिअं चिगिचण सेसगं भुंजे ॥ ६१३ ॥

ग्लानस्य नियमेन प्रायोग्यग्रहणं कर्त्तव्यं, यदि परं नानात्वं 'ओभासियंपि' प्रार्थितमपि तत्र ग्लाने भवति, ग्लानार्थं प्रायोग्यस्य च प्रार्थनमपि क्रियते, ततश्च ओभासितं—प्रार्थितं सद् ग्लानार्थं पुनश्च यदुद्धरति ततस्तद् 'चिगिच्यते' परित्यज्यते, 'सेसयं भुंजे'ति शेषं यदनवभासिअं—अप्रार्थितमुद्धरति तदुद्धीत कश्चित्साधुरिति । प्राधूर्णकोऽप्याचार्यवद्व्याख्यात एव द्रष्टव्यः । इदानीं दुर्हभत्ति व्याख्यानयन्नाह—

दृष्टुमदधं च सिद्धा धयाद् घेचूण सेस शुद्धंति । थोवं देमि च गेण्हामि पत्ति सहसा भये भरियं ॥ ६१४ ॥

तुर्लभद्रव्यं वा स्याद्-भयेत् घृतादि तद्गृहीत्वा उपमुन्य च यत् शेषं तद् उज्झति, एव वा पारिषापनिकं भवति । इदानीं सहस-
दाणस्ति व्याख्यानयसाह-‘धोय देसी’ त्यादि, स्लोकं दास्यामीत्येव चिन्तयन्त्या गृहस्थया सहसा-अवर्तितमेव तत् साधुभाजन
भूत, साधुर्या चिन्तयति स्लोक ग्रही-व्यामीति, पुनश्चावर्तितमेव भाजनं मृत, ततश्चैवमतिरिक्तं भवति, पुनश्च परिष्ठाप्यत इति ।

एषहिं कारणेहिं गदियमजाया उ सा विगिणयणा । आछोगंमि तिपुंजी अद्याने निगगयात्तीणं ॥ ६१५ ॥

एभिः पूर्वोक्तकारणैर्गृहीत भक्तं सा ‘अजातविनिषणय’ति अजाता परिष्ठापनोच्यते, तस्माज्जातया साध्यालोके
त्रयः पुञ्ञाः क्रियन्ते, किमर्थमित्याह-‘अद्याने निगगयाईणं’ अध्याने निर्गतास्तदर्थं त्रयः पुञ्ञाः क्रियन्ते, जादिग्रहणा-
त्कदाचित् एव कारणे उत्पन्ने गृह्णीतीति । आह-

एक्को ए वो य तिमि प पुंजा कीरंति किं पुण निमित्तं ! । विहमाइनिगगयाणं सुखेयरजाणह्णप ॥ ६१६ ॥

एको वा द्वी वा त्रयो वा पुञ्ञाः किं पुनर्निमित्तं क्रियन्ते !, उच्यते, ‘विहमादि’ विह-यन्यास्तदर्थं निर्गतानां साधूनां
शुद्धेतरभक्तपरिज्ञानार्थं त्रयः पुञ्ञकाः क्रियन्ते, जादिग्रहणाद्दास्तव्यानामेव कदाचिदुपयुज्यते इति कृत्या परिज्ञानार्थं त्रयः
पुञ्ञकाः क्रियन्त इति । इयं च गाथाऽन्तरातीवगाथाया व्याख्यानभूता ब्रह्म्येति ।

एवं विगिणचिउं निगगयस्स सत्ता हवेज्ज त तु कइं ! । निसिरेखा अहप पुवं आहारा होइ नीहारे ॥ ६१७ ॥

‘एवं’ तत्केन प्रकारेण परिष्ठापनार्थं विनिर्गतस्य यदि ‘सज्जा’ पुरीषोत्सर्जने बुद्धिर्भवेत् तत्कथं ? किं तत्र कर्त्तव्य-

मिति, अत आह—‘निसिरेज्ज’ व्युत्सृजेत्, अथवा किमत्र प्रष्टव्यं?, ध्रुवमाहाराद्वीहारो भवति, ततश्च स्थण्डिले व्युत्सृजनं कर्तव्यं, तत्र स्थण्डिलं पूर्वभणितमेव, तथाऽऽह—

थंडिल्ल पुब्बभणियं पढमं निद्दोस दोस जयणाण् । नवरं पुण गाणत्तं भावासन्नाए वोसिरणं ॥ ६१८ ॥

स्थण्डिलं पूर्वभणितमेव, यदुत् अनापातं असंलोकं १ अनापातं संसंलोकं २ सापातमसंलोकं ३ सापातं संसंलोकं ४ अत्र प्रथमो भङ्गको निर्दोषः, द्वयोश्च द्वितीयतृतीयभङ्गकयोर्यतनया व्युत्सृजति, एतत्पूर्वोक्तस्थण्डिलस्य सामान्यमेव, ‘नवरं पुण गाणत्तं’ति नवरं—केवलमिदं नानात्वं, यदुतात्र भावासन्ने—अतिपीडया व्युत्सृजनमनुज्ञातं, तत्र चानुज्ञा नैव कृताऽऽसीदिह च कृताऽतो नानात्वं, ततश्चतुर्थभङ्गकासेवनमप्यनुज्ञातमेव द्रष्टव्यमिति । इदानीं भाष्यकारः पूर्वोक्तस्थण्डिलानि प्रदर्शयन्नाह—

अणावायमसंलोगं अणावायालोयततिय चिवरीयं । आचातं संलोगं पुमुत्ता थंडिला चउरो ॥ ६०८ ॥ (भा०)

अनापातमसंलोकं च प्रथमो भङ्ग उक्तस्थाऽन्यदनापातमालोकं च द्वितीयं तृतीयं पुनर्विपरीतं स्थण्डिलं—सापातमसंलोकमित्यर्थः, तथाऽन्यदापातं संलोकं च चतुर्थो भङ्गकः, एतानि पूर्वोक्तस्थण्डिलानि चत्वारि ।

अणावायमसंलोगं निद्दोसं यितियचरिम जयणाण् । पउरदचकुक्कुयादी पत्तेयं मत्तगा नेव ॥ ६१९ ॥

तद्विषयि य जयणाण् नाणत्तं नवरि सक्करणंमि । भावासन्नाए पुण नाणत्तमिणं सुणसु वोच्छं ॥ ६२० ॥

अत्रानापातमसंलोकं च स्थण्डिलं निर्दोषं, द्वितीयतृतीयचरमेषु भङ्गकेषु यतनया व्युत्सृजनं कर्तव्यं, का चासौ यतना?,

प्रचुरद्रव्येण कुरुकुचादिक कर्तव्यं प्रत्येक प्रत्येकं च मात्रकाणि सपानकानि भवन्तीति । किं सर्वेभ्येव स्थण्डिलेषु कुरु-
 पुर्चय यतना कर्तव्या उत कश्चिद्विशेषः ? उच्यते, अस्ति विशेषः, तृतीयेऽपि स्थण्डिले यतनाया नानात्वमेतायद्यदि पर
 ययुत शब्दकरण, एतदुक्त भवति-तृतीये स्थण्डिले आपातासंलोकं शब्दं कुर्यान्निर्गन्तव्यं, भावासमे पुनर्यतनाया यत्रानात्व
 तन्मृशुत यस्ये । सत्र प्रथमस्थण्डिले गन्तव्यं, अथ तत्रास्ति,

अदि पठम न तरेज्जा तो पितिय तस्स असइ चउरये गामे वारे य रत्थाए ॥ १२१ ॥

यदि प्रथमे स्थण्डिले गन्तुं न शक्यतातो द्वितीयं प्रवेत्, 'तस्य' द्वितीयस्यासति तृतीयं प्रवेत्, 'तस्य' तृतीयस्य
 स्थण्डिलस्यासति चतुर्थं स्थण्डिलं प्रजेत्, यदा चतुर्थमपि स्थण्डिलं गन्तुं न शक्नोति तदा ग्रामद्वारे गत्वा व्युत्सृजति,
 यदा ग्रामद्वारमपि गन्तुं न शक्नोति तदा रथ्यायामेव व्युत्सृजति ॥

सत्ताही पुरोहते पा उयस्सए मसगंमि पा णिसिरे । अशुकडमि वेगे मंडलिपासंमि योसिरइ ॥ १२२ ॥

यदा रथ्यायामपि गन्तुं न शक्नोति तदा 'साहीए' खडकिकायां गत्वा व्युत्सृजति, यदा खडकिकाया गन्तुं न समर्थ-
 तदा 'पुरोहते' अग्रद्वारे व्युत्सृजेत्, यदा पुरोहदमपि गन्तुं नातं तदोपास्ये मात्रके पा व्युत्सृजेत्, सर्वथा 'अशुकडमि
 वेगे मंडलीपासंमि योसिरति' सुगमम् । इदं च लोकेऽपि प्रसिद्धं, यदुत प्राक्षपुरीषादेवंगो न धार्यते । अत्र च कथानकम्-
 एगो राया तस्स य वेजो पहाणो सो मतो, तंमि मए राइणा गवेसाविय एयस्स पुचो अत्थि पा न या ? तस्स य कहिय-
 अत्थि एगा सुया, ताए य सयलं वेज्यं अहीयं, हकारिया आयाया, राइणा मणिया य-किं ते मणिये ? सा भणइ-

अहियं विजयं, ततो एयस्संतरे ताए वायकम्मं कयं, ततो इयरेहिं विजेहिं हसियं, ततो तीए ताणं विजाणं राइणो य परिकहणा कया, जहा—
तिणिण सल्ला महाराय, अस्सि देहे पइट्ठिया । वायमुत्तपुरीसाणं पत्तवेगं न धारए ॥ ६२३ ॥
सिलोगो सुगमो । एवं साहुणावि वेज्जाईणं परिकहणा कायधा । एतदेवं गाथयोपसंहरन्नाह—
राया विजंमि मए विजसुयं भणइ किं च ते अहियं ? । अहियंति वायकम्मे विजे हसणा य परिकहणा ॥ ६२४ ॥

सुगमा ॥

एंसा परिट्ठवणविही कहिया भे धीरपुरिसपत्ता । सामायारी एत्तो बुच्छं अप्पक्खरमहत्थं ॥ ६२५ ॥
सुगमा ॥ उवरिएत्ति दारं गयं, इदानीं सामाचारी व्याख्यायते—
सन्नातो आगतो चरमपोरिसिं जाणिऊण ओगाढं । पडिलेहणमप्पत्तं नाऊण करेइ सज्झायं ॥ ६२६ ॥
एवं च साधुः सज्ज्ञां व्युत्सृज्यागतः पुनः 'चरमपौरुषी' चतुर्थप्रहरं ज्ञात्वा 'अचगाढां' अवतीर्णं, ततः किं करो-
तीत्यत आह—प्रत्युपेक्षणां करोति, अथासौ चरमपौरुषी नाद्यापि भवति ततोऽप्राप्तां चरमपौरुषीं मत्वा स्वाध्यायं तावत्क-
रोति यावच्चरमपौरुषी प्राप्ता ।

पुब्वदिट्ठो य विही इहंपि पडिलेहणाइ सो चेव । जं एत्थं नाणत्तं तमहं बुच्छं समासेणं ॥ ६२७ ॥
पडिलेहणा उ इविहा भत्तट्ठियण्णरा य नायंवा । दोणहवि य आइपडिलेहणा उ मुहणंतमसकायं ॥ ६२८ ॥

ततो गुरु परित्रा गिलाणसेहाति जे अभत्तही । संविसह पायमत्ते य अप्पणो पद्म चरिमं ॥ ६२९ ॥
पद्म मत्तय सयमोगाहो य गुरुमाइया अणुत्तवणा । तो सेस पायवत्थे पाउछणं घ भत्तही ॥ ६३० ॥

अत्र च प्रत्युपेक्षणायां पूर्वोद्धिष्ट एव विधिः, 'मुखवलिवादिका प्रत्युपेक्षणा' एवमादिः, तथा पात्रस्यापि "सोत्ताइओ-
वत्तसो तहेत्तो" इत्येवमादिः इहापि स एव प्रत्युपेक्षणाया विधिर्दृष्टव्यः, यदत्र नानात्वं-योऽतिरिक्तो विधिर्भवति तं
विधिमाह यस्ये 'समासेन' लक्षणेन, तत्र ये ते प्रत्युपेक्षकस्ते द्विविधाः-भकार्यिका-मुक्ताः 'इयरा य' इतरे च
व्यपासिकाश्च ज्ञातव्याः, 'दयोरपि' भकार्यिकामकार्यिकयोः 'आर्क्षो' प्रथमं प्रत्युपेक्षणां बुल्या इय येवितव्या, 'सुहणं-
तगसकार्यं' प्रथमं मुखवलिवाका प्रत्युपेक्षन्ते तत 'स्वकार्यं' निजदेह प्रत्युपेक्षन्ते मुखवलिक्कया, इय सायन्नकाभका
र्थिकयोस्तुल्या प्रत्युपेक्षणा, इदानीमभक्ताधिकाना प्रत्युपेक्षणाया विधिं प्रदर्शयति, तत्र 'ततः' मुखपरलिवाकायप्रत्युपे-
क्षणानन्तरं 'गुरु'ति गुरो' सवन्धिनीमुपधिं प्रत्युपेक्षन्ते, 'परिण'सि परिज्ञा-प्रत्याख्यानम्, एतदुक्तं भवति-अनशन-
स्थस्य सवन्धिनीमुपधिं प्रत्युपेक्षन्ते तथा शैशका-अभिनवप्रमजितः शिष्यार्थं अपितं तदीयामुपधिं तस्यैवाम्रतः प्रत्युपे-
क्षते, आदिग्रहणात् पृब्बादिसवधिनीमुपधिं प्रत्युपेक्षते, येऽभकार्यिधनस्ते एवमनेन क्रमेण कुर्वन्ति प्रत्युपेक्षणां, ततो गुरुं संदि-
शापयित्वा 'सदिसह इच्छाकारेण ओहिय पडिउहेमि' एव भणित्वा 'पात्रं' एतद्ग्रहं प्रत्युपेक्षन्ते, मात्रकं चात्मीयं प्रत्युपेक्षन्ते,
ततश्च सकलमुपधिं प्रत्युपेक्षन्ते तावद्यावद्योलपट्टकत्तरमसपि प्रत्युपेक्षन्ते । एतौ ताव अभत्तद्वियाण पडिलेहणविही । इदानीं
मुक्काना विधिं प्रतिपादयन्नाह—मुखवलिवाका प्रत्युपेक्ष्य तयैव कायं प्रत्युपेक्ष्य ततः 'पद्मं'ति चोलपट्टग प्रत्युपेक्षन्ते,

पुनश्च गोच्छको यः पात्रकस्योपरि दीयते पच्छा पडिलेहणीयं पत्तावंधो पडलाई रयत्ताणं पत्तयं चैव, यदि मत्तओ अरिक्को तो एवं, अह रिक्को सो चैव पढमं निक्खिप्पइ, पुनश्च मात्रकं निक्षिप्य स्वकीयमवग्रहं-पतद्ग्रहं प्रत्युपेक्षते, ततो गुरुप्रभृ-तीनां सत्का उपधयः प्रत्युपेक्ष्यन्ते भक्तार्थिकैः, 'अणुणवण'त्ति ततो गुरुमनुज्ञापयति, यदुत 'संदिसह ओहियं पडिलेहमो'त्ति ततः शेषाणि-गच्छसाधारणानि पात्राणि वस्त्राणि च अपरिभोग्यानि यानि तानि प्रत्युपेक्षन्ते, ततः स्वकीयं पायपुच्छणं-रजोहरणं च प्रत्युपेक्षन्ते, भक्तार्थिन एवमनेन क्रमेण प्रत्युपेक्षणं कुर्वन्ति ॥

जस्स जहा पडिलेहा होइ कया सो तहा पढइ साहू । परियट्ठेइ च पयओ करेइ वा अन्नचावारं ॥ ६३१ ॥
पुनश्च यस्य साधोर्थैव प्रत्युपेक्षणा भवति 'कृता' परिनिष्ठिता स तथैव पठति परिवर्त्तयति वा-गुणयति वा पूर्वपठितं प्रयतः-प्रयत्नेन करोति चान्यसाधुना समभ्यर्थितः सन् व्यापारं-किञ्चिदितिकर्मयोगं, यदिवाऽन्यं व्यापारं तूर्णनादि करोति । चउभागवसेसाए चरिमाए पडिक्कमिचु कालस्स । उच्चारे पासवणे ठाणे चउवीसइं पेहे ॥ ६३२ ॥

अहियासिया उ अंतो आसत्ते मज्झि तह य दूरे य । तिन्नेव अणहियासी अंतो छच्छ च याहिरओ ॥ ६३३ ॥
एमेव य पासवणे बारस चउवीसइं तु पेहिता । कालस्सवि तिन्नि भवे अहू सरो अत्थसुवयाई ॥ ६३४ ॥

एवं स्वाध्यायादि कृत्वा पुनश्चतुर्भागावशेषायां चरमपौरुष्यां प्रतिक्रम्य कालस्य ततः स्थण्डिलानि प्रत्युपेक्ष्यन्ते, किमर्थम् ? उच्चारार्थं तथा प्रश्रवणार्थं च स्थानानि चतुर्विंशतिपरिमाणानि प्रत्युपेक्षन्ते । इदानीं क ताः स्थण्डिलभूमयः प्रत्युपेक्षणीयाः ? इत्यत आह-अधिकासिका भूमयो याः सज्ज्ञावेगेनापीडितः सुखेनैव गन्तुं शक्नोति ता एवंविधाः 'अन्तः'

मध्ये गणस्य तिष्ठः प्रत्युपेक्षणीयाः, कथम् !, एका स्थण्डिलमूर्तिर्यस्य तेरासत्रा मध्येऽन्या अन्या दूरे, एवमेतास्त्रिभ्यः स्थण्डिल-
लभूमयो भवन्ति, तथाऽन्यास्त्रिभ्य एव तस्मिन्नेवाङ्गणे आसन्नतरे भवन्ति अनधिकसिका -सञ्ज्ञायेगोष्पीडितः सन्
या याति सा- तिव एव भवन्ति, एका घसतेरासन्नतरे प्रदेशेऽन्या मध्येऽन्या दूरे, एवमेता अन्ता-मध्येऽङ्गणस्य पट्ट भवन्ति,
तथा पट्ट च चाह्यत इति-अङ्गणस्य षट्तिः पट्टमेव भवन्ति । एवमेव 'प्रश्रवणे' कायिकायां द्वादश भूमयः प्रत्युपेक्ष्यन्ते,
पट्टङ्गणमध्ये पट्ट चाङ्गणयाह्यत एव, एताः सर्वा एव सञ्चारकायिकाभूमीष्वनुविद्यति प्रत्युपेक्ष्य पुनश्च काठस्यापि प्रहणे
तिष्ठ एव भूमयः प्रत्युपेक्षणीया भवन्ति, ताश्च काठभूमयो अथन्येन हस्तान्तरिता- प्रत्युपेक्ष्यन्ते, एवमेनेन प्रकारेण कृतेन
अथ सूर्यो यथाऽस्तमुपयाति तथा कर्षव्यं ।

अह पुण निषाधाजो आवासं नो करेति सधेयि । सद्वादकदणवायायताप पच्छा गुह ठंति ॥ ६१५ ॥

ययं सूर्यास्तमयानन्तर यदि निर्व्यापातो गुरु-धणिक आस्ते ततः सर्व एवाऽऽवश्ये-प्रतिक्रमणं कुर्यन्ति, अथ आन्ध्रधर्म-
कथादिना व्यापातो गुरोर्जात-अधुनिफल्यं ततः पश्चाद्गुरुत्वावश्यकमूमी संतिष्ठन्ते ।

सेसा इ जहामसी भापुच्छिष्ठाण ठंति सद्धाने । सुस्तथस्तरणहेजं भायरिदं ठियंमि द्वेयसियं ॥ ६१६ ॥

क्षोपास्तु साधयो यथाशक्त्याऽऽपृच्छ्य गुरुं स्वस्थाने स्वस्थाने यथारसाधिकतयाऽऽवश्यकमूमी तिष्ठन्ति, किमर्थं !,
'सुत्रार्थक्षरणहेतोः' सूत्रार्थगुणनानिमित्तं तस्यामावश्यकमूमी कायोत्सर्गेण तिष्ठन्ति, तत्र केचिदेवं भगन्त्याचार्या-
यदुत ते साधव सामायिकसूत्र पठित्वा कायोत्सर्गेण तिष्ठन्ति, कायोत्सर्गसिद्धाश्च ग्रन्थार्थान् चिन्तयन्तस्तिष्ठन्ति ताव-

द्यावदुरुरागतः, ततो गुरुः सामायिकसूत्रमाकृष्य दैवसिकमतिचारं चिन्तयति, तेऽपि गुरो तथास्थिते तूष्णीभावेन कायोत्सर्गस्था एव दैवसिकमतिचारं चितयन्ति । अन्ये त्वाचार्या एवं ब्रुवते, यदुत ते साधवः सूत्रार्थं क्षरन्तस्तावत् तिष्ठन्ति यावदुरुरागतः, ततो गुरुः सामायिकसूत्रं पठति, तेऽपि कायोत्सर्गस्था एव सामायिकसूत्रं समकं मनसा पठन्ति, ततः सामायिकं पठित्वाऽतिचारं चिन्तयति, आयरिओ अप्पणो अतियारं द्विगुणं चिंतइ, किंनिमित्तं ? ते साहुणो बहुगं हिंडिया ततो तत्तिएण कालेण चिंतितं न सकंति ।

जो होज्ज उ असमत्थो वालो बुद्धो गिलाणपरितंतो । सो आवस्सगजुत्तो अच्छेज्जा निज्जरापेही ॥ ६३७ ॥
यस्तु साधुरनागतकायोत्सर्गकरणेऽसमर्थो भवेद्वालो वृद्धो रोगात्तां ज्वरादिना स आवश्यकयुक्तस्यामेव प्रतिक्रमण-
भूमौ उपविष्टः कायोत्सर्गं करोति, एवं निर्जरापेक्षी तिष्ठेत् ।

आवासगं तु काउं जिणोवदिट्ठं गुरूवएसेणं । तिन्निथुई पडिलेहा कालस्स विही इमो तत्थ ॥ ६३८ ॥
एवमनेन क्रमेणावश्यकं 'कृत्वा' परिसमाप्य जिनोपदिष्टं गुरूपदेशेन पुनश्च स्तुतित्रयं पठन्ति स्वरेण प्रवर्द्धमानमधैरर्वा, प्रथमा श्लोकेन स्तुतिर्द्वितीया बृहच्छन्दोजाला बृहत्तरा तृतीया बृहत्तमा एवं प्रवर्द्धमानाः स्तुतीः पठन्ति मङ्गलार्थमिति, ततः कालस्य प्रत्युपेक्षणार्थं निर्गच्छन्ति, किं कालस्य ग्रहणवेला वर्त्तते न वा ? इति, तत्र च-कालवेलानिरूपणं एष विधिरिति वक्ष्यमाणः ।
बुविहो य होइ कालो यायातिम एयरो य नायधो । बाधाओ घंघसालाणं वट्ठणं सदुक्कहणं चा ॥ ६३९ ॥

द्विविधो भवति कालो-व्याघातकाल इतरश्च-अव्याघातकालः, तत्र व्याघातकालं प्रतिपादयन्नाह-व्याघातः 'घट्ट-

शालायाम्' अनायमण्डये दीपे 'घट्टना' परत्परेण वेदेष्विकैर्वा स्वर्गैर्वा सह निर्गच्छतः प्रविशतो वा तादृशो व्याघात-
कालः, तथा श्राद्धकादीनां यथाचार्यो धर्मकथा करोति सोऽपि व्याघातकालः, न तत्र कालग्रहण भवति नापि काल-
वेकानिरूपणार्थं प्रच्छन्नं भवति ।

वाघाते तद्वत्तो सिं दिव्य इ तस्सेव ते निवेयंति । निघाघाते बुध्नि उ पुच्छती काल वेच्छामो ॥ ६४० ॥

एव घट्टनालायां व्याघाते सति तृतीयस्तयोः-कालग्राहिणोः उपाध्यायादिर्दीयते येन तस्यैवाप्रतो बाह्यत एव निये-
द्यन्ति सन्निधापयन्ति च । अथ निर्व्याघातं भवति-न कश्चिद् गृह्यशालाया धर्मकथादिर्यो कालव्याघातः वेदेष्विकादिव्या-
घातो वा, ततश्च निर्व्याघाते सति द्वायेव निर्गच्छतः एकः कालग्राहकः अपरो दण्डधारी, पुनश्च तौ पुच्छतः, यदुत
'कालं गृहीतः' वेलां निरूपयाम इत्यर्थाः, तेषां च निर्गच्छता यद्येते व्याघाता भवन्ति ततश्च नियर्सन्ते-न गृह्णन्ति कालं ॥
के च ते व्याघाताः ?

आपुच्छण किदृक्कम्मां आणस्सियसल्लियपडिययाघाओ । इंदिय दिसा य तारा वासमसज्झाइयं येव ॥ ६४१ ॥
जइ पुण ययंताणं छीयं जोइ च तो नियत्तंति । निघाघाते दोस्सि उ अच्छंति दिसा निरियत्वंता ॥ ६४२ ॥
गोणादि कालभूमीणं होल्ल संसप्पगा च उट्टेब्बा । कविइसियधासविज्जुक्कगल्लिय वाचि उवघातो ॥ ६४३ ॥

आपुच्छनानाम आपुच्छिता गच्छन्ति दंडगं गृहाय मत्पण घटामि स्वमासमणो कालस्स वेळं निरुयेमो, एवं च
यदि न पृच्छन्ति ततो व्याघातो भवति-न ग्राह्यः कालः, अथाविनयेन वा पुच्छन्ति तथाऽपि व्याघात एव, कृतिकर्म

च-चन्दनं यदि न कुर्वन्ति अविनयेन वा कुर्वन्ति आवस्सिकां च यदि न करोति अविनयेन वा करोति स्खलनं वा गच्छतां यदि स्रम्भादौ भवति पतनं वा तेषामन्यतमस्य यदि भवति, एवमेभिव्याघातो भवति । तथा 'इन्द्रिय' इति श्रवणेन्द्रियादीनामिन्द्रियाणां ये विषयास्ते अननुकूला भवन्ति ततो न गृह्यते, एतदुक्तं भवति-यदि छिन्धि भिन्धीत्येवमादि शृण्वन्ति शब्दं ततो निवर्त्तते, एवं गन्धश्चाशुभो यदि भवति, यत्र गन्धसन्न रस इति, विरूपं पश्यन्ति रूपं किञ्चिद्, एवं सर्वत्र योजनीयं ततो निर्गच्छन्ति । तथा दिग्मोहश्च यदि भवति ततो न गृह्यते, तारकाश्च यदि पतन्ति वर्षणं वा यदि भवति तत एभिरनन्तरोक्तैर्व्याघातैः कालो न गृह्यते, अस्वाध्यायिकं च यदि भवति, तथा यदि पुनर्ब्रजतां ध्रुतं ज्योतिर्वा-अग्निः उद्द्योतो वा भवति ततो निवर्त्तन्ते, यदा तु पुनरुत्कल्लवणो व्याघातो न भवति तदा निर्व्याघाते सति द्वावेव तिष्ठतो दिशो निरूपयन्तौ क्षणमात्रं । तथा एभिश्च कालभूमौ गतानामुपघातो भवति-यदि तत्र कालमण्डलके गौरुपविष्टः, आदिग्रहणान्महिषादिव्यो उपविष्टो भवति ततो व्याघातः, कदाचिद्वा तस्यां कालभूमौ 'संसर्गनाः' पिपीलिकादय उचिष्ठेरन् ततश्च व्याघातः, कदाचिद्वा कपिहसितं-त्रिलधानरमुखहसितं भवति, अथवा कपिहसितं-उदित्तयं वा दीसद् जलं वा विद्युत् वा भवति, उल्कापातो वा भवति, गर्जितध्वनिर्वा श्रूयते, एभिः सर्वैर्व्याघातः कालस्य, न गृह्यत इत्यर्थः ।

सप्तम्यायमर्चितं तत्र कण्ठं दृष्टुं तो निषर्त्तन्ति । बेलाप इन्द्रियाणि मा बोलं गच्छन् उपमा ॥ ६४४ ॥
एवं से कालबेलानिरूपणार्थं निर्गताः स्वाध्यायमकुर्वन्ता उक्तायाः कालबेलां निरूपयन्ति, अथ तत्र कालबेलं पश्यन्ति

पियधम्मो दढधम्मो संविगो चेवऽवज्जभीरू य । खेयन्नो य अभीरू कालं पडिलेहए साह ॥ ३४७ ॥

प्रियः—इष्टो धर्मोऽस्येति प्रियधर्मा, तथा दृढः—स्थिरो निश्चलो धर्मो यस्य स तथा, 'संविगो' मोक्षसुखामिलापी, 'अवद्यभीरूः' पापभीरूः, 'खेदज्जः' गीतार्थः तथा 'अभीरूः' सत्त्वसंपन्नः एवंविधः 'कालं' कालग्रहणवेलां प्रत्युपेक्षते साधुः, एवंविधः कालवेलायाः प्रतिजागरणं करोति । इदानीं दण्डधारिणि घोषयित्वा निर्गते पुनश्च स द्वितीयः काल-
ग्राही कालसंदिशनार्थं गुरोः समीपं प्रविशति, कथम् ?—

आउत्तपुव्वभणिए अणपुच्छा म्वालियपडिय वाघाते । गोसंतमूढसंक्रियइदियविसगवि अमणुत्ते ॥ ३४८ ॥

स च प्रविशन् 'आयुक्तः' उपयुक्तः सन् प्रविशति, एतस्मिंश्च प्रवेशने पूर्वोक्तमेव द्रष्टव्यं यतो निर्गच्छतो यो विधिः प्रविशतोऽपि स एव विधिरित्यत आह—पूर्वभणितमेतत्, अथ त्वनापृच्छयैव गुरुं कालं गृह्णाति ततश्चानापृच्छ्य गृहीतस्य कालस्य, एतदुक्तं भवति—गृहीतोऽप्यसौ न भवति, तथा स्वलितस्य सतः कालव्याघातः, पतितस्य व्याघातः कालस्य, एवं संजाते सति कालो न गृह्यते, तथा प्रविष्टस्य गुरुवन्दनकाले केनचित्सह जल्पतः कालो व्याहन्यते, तथा मूढो यदि भवति आवर्त्तान् विधिविपर्यासेन ददाति तथाऽपि व्याहन्यते कालः, तथा शङ्कया न जानाति किमावर्त्तो दत्ता न वेत्यस्यामवस्थायां व्याहन्यते कालः, इन्द्रियविषयाश्च यद्यमनोज्ञा भवन्ति तथाऽपि कालो व्याहन्यते, छिन्धि भिन्धीत्येवं विधान् शब्दान् शृणोति, गन्धोऽनिष्टो यदि भवति, यत्र गन्धस्तत्र रसोऽपि, विकरालं रूपं पश्यति, स्पर्शेन लेट्टभिघा-
तोऽकस्मान्नवति, एवंविधे सत्यामपि वेलायां न गृह्णाति कालं । प्रविष्टश्चासौ किं करोतीत्यत आह—

प्रविशंश्च गुरुस्समीपे कालसन्दिशनार्थं यदि निषेधिकां न करोति ततः कालो व्याहन्यते, नमस्कारं करोति तमो खमा-
समणाण, अर्थेयं न भणति ततः कालव्यापातो भवति, प्राप्तयेर्यापधिकामप्रत्यय 'कायोत्सर्गम्' अष्टोच्छ्रुतं करोति, नमस्कार
च चिन्तयति, ईरियावहिय च अवस्स पढिकमतिच्चइ दुराजो जदि आसन्नमो वा आगतो, पुनरसौ नमस्कारेणोत्सारयति-
पथमद्गलकेनेत्यर्थः, पुनश्च सदियापयित्वा कालग्रहणार्थं निर्गच्छति, निर्गच्छंश्च जदि आवस्सियं न करेइ खल्लति पढति या
जीवो या अंतरे हवेज्जा पयमादीहिं उपहम्मइ । इदानीं कालग्रहणयेलाया किं कर्त्तव्यं साधुभिः ! इत्याह—'पुषावत्ता' पूर्व-
मेयं वण्णधारिषोपणानन्तरुपयुक्ता सर्वे गज्जितादी भवन्ति, उपयुक्ताश्च सन्त कालग्रहणोत्तरकालं सर्वे स्वाध्यायप्र-
स्थापनं कुर्वन्ति । 'वउक्कनाणसं' ति कालचतुष्कल्य यथा नानास्य भवति तथा वस्यामः, कालचतुष्क एक प्रादोपिकः
अपरोऽर्द्धरात्रिक अपरो धैरात्रिक अपर प्रामातिक, एतच्च भाव्यकारो वस्यति । इदानीं कालं गृह्यतः को
विधिरित्यत आह—

धोवावसेसियाए सग्गहाए ठाइ उत्तराहुत्तो । चउवीसगहुमपुत्फियपुवण एक्केकयदिसाप ॥ ६५० ॥

स्रोकावशेषायां सन्ध्याया पुणो कालमडलयं पमज्जित्वा निषीधिका कृत्वा कालमण्डलके प्रविशति, ततश्चोत्तराभिमुखः
कायोत्सर्गं करोति, तस्मिंश्च पश्चानमस्कारमष्टोच्छ्रुतं चिन्तयति, पुनश्च नमस्कारेणोत्सार्य मूक एव चतुर्विंशतिस्तवं लोगस्सु-
ज्जोयकरं पठति मुखमध्ये, तथा 'हुमपुत्फियपुवणं' ति हुमपुत्फिका-धम्मो मंगलं पुव्वगति-आमण्यपूर्वकं 'कहनु कुज्जा सामन्न-

मित्यर्थः, एतच्च एकैकस्यां दिशि चतुर्विंशतिस्तवादि सामन्नपुष्पगपजंतं कटुइ, दंडधारीत्रि उत्तराभिमुखस्स संविद्यस्स वामपासे पुष्पादिसाहुत्तो अगगओ तेरिच्छं दंडगं धरेइ उच्छंढियओ, पुणो तस्स पुष्पाईसु दिसासु चलंतस्स दंडधारीत्रि तेहेय भमति। इदानीं स गृह्णन् कालं यथेवं गृह्णाति ततो व्याहन्यते, कथमित्यत आह—

भासंतमूढसंक्रियंदियचिसए य होइ अमणुत्ते । चिंदू य लीयऽपरिणय सगणे वा संक्रियं तिण्हं ॥ ६५१ ॥

भाषमाणः—ओष्ठसञ्चारेण पठन् यदि कालं गृह्णाति ततो व्याहन्यते कालः, मूढो दिशि अध्ययने वा यदि भवति ततो व्याहन्यते कालः, शङ्कितो वा—न जानाति किं मया द्रुमपुष्पिका पठिता न यथेवं विधायां शङ्कायां व्याहन्यते कालः, इन्द्रियविषयाश्च 'अमनोज्ञाः' अशोभनाः गन्दादयो यदि भवन्ति ततो व्याहन्यते कालः, सोइदिण् छिंद भिंद मारेह विस्सरं चालार्णं रोवणं वा रूपं वा पेच्छति मिसायाईणं धीद्वावणयं, गंधेय दुरभिगंधे, रसोवि तत्थेय, जत्थ गंधो तत्थ रसो, फासो चिंदुलिदुपहारार्णं, एवमेतेष्वमनोज्ञेषु विषयेषु सत्सु व्याघातो भवति, तथा चिन्दुर्यद्युपरि पतति शरीरस्योपधेर्वा कालमण्डलं वा ततो व्याहन्यते, तथा धृतं यदि भवति ततो व्याहन्यते, 'अपरिणत' इति कालग्रहणभावोऽपगतोऽन्यच्चित्तो वा जातस्तत्थ व्याहन्यते कालः, तथा शङ्कितेनापि गर्जितादिना व्याहन्यते कालः, कथं ? यद्येकस्य साधोर्गर्जितादिशङ्का भवति ततो न व्याहन्यते कालः, द्वयोरपि शङ्किते न भन्यते कालः, त्रयाणां तु यदि शङ्का गर्जितादिजनिता भवति ततो व्याहन्यते, तच्च 'स्वर्गणे' स्वगच्छे त्रयाणां यदि शङ्कितं भवति, न परगणे, ततो व्याहन्यते । इदानीमस्या एव गाथाया भाष्यकारः किञ्चिक्लास्यानयमाह—

मूढो यदिसऽज्ज्ञपणे भासंती वायि निष्पद् न सुखे । अन्नञ्च विसृज्यपणं संक्रतोऽणिद्रुचिसयं वा ॥ ३० ॥ (भा०)
 मूढो यदा दिशि भयति अध्ययने वा तदा व्याहन्यते, आपमाणो वा ओष्ठसद्यारेण यदि गृह्णाति कालं ततो न
 शुद्ध्यति, अन्यां वा दिशं सक्रान्तो मोहात्, अध्ययन वाऽन्यत् सङ्गतं द्रुमपुष्पिका मुक्त्वा सामन्नपुष्प गओ उत्तराप
 वा दिसाप दक्खिण गतो, यदाऽन्यां दिशं शुकमान अन्मद्राऽध्ययनं शुकमानो यदा भयति तदा न शुद्ध्यति, 'अग्निष्टे'
 अशोभने वा शब्दादिधिययसन्निधाने व्याहन्यते काल, एतो आयस्त्रियं कालेण नीसरति कालमंठलाओ, एवं गृहीते-
 ऽपि काले यदि कालमण्डलकाभिर्गच्छन्नाययकादि न करोति ततो व्याहन्यत एव काल इति । किञ्च—

जो पणंतंमि यिही आगच्छंतंमि होइ सो वेच । जं एत्थं माणसं समंहुं बुच्छं समासेणं ॥ ३५ ॥

य एव प्रथमं यस्तोर्ग्रजतो विधिरुक्तापया—यदि कविहसियं वा उक्ता वा पठति गच्छति या, एवमार्हं हि उक्ताजो गहियस्सवि
 कालरस होइ आगच्छंतस्स यसहिं, एतच्च यो विधिर्ग्रजत कालभूमाबुक्ता आगच्छतोऽपि पुनर्यसतो स एव विधिर्भयति,
 यपुनरत्र वसतो प्रविशतो नानार्यं—भेदस्तदहं नानात्वं यक्ष्ये 'समासतः' संक्षेपेण । इदानीं नानार्यं प्रतिपादयन्नाह—
 निसीधिया नमुष्कारं आसज्जावडपडणजोइयस्से । अपमस्त्रियमीपु वा छीए छिन्नेय कालयहो ॥ ३५ ॥

कालं गृहीत्या गुरुसकाशे प्रविशन् यदि निषेधिकां न करोति ततः कालव्याघातः, तथा 'नमोष्कारं' नमो खमासम-
 पाणं इत्येवं यदि न प्रविशन् भणति ततो गृहीतोऽपि कालो व्याहन्यते, तथा आसज्जासज्जत्थेवं पुं यदि न करोति ततो
 व्याहन्यते गृहीतोऽपि, तथा साधोः कस्यचिदावटणे—आभिठणे कालो व्याहन्यते, एतन्नं छेद्वादेरात्मनो वा, व्योतिष्क-

स्पर्शं वा व्याहन्यते, तथा यदि प्रमार्जयन् न प्रविशति ततश्च व्याहन्यते कालः, 'भीतः' ब्रह्मो वा यदि भवति तथाऽपि व्याहन्यते, क्षुते वा व्याहन्यते, छिनत्ति वा-यदि मार्जारश्वादितिर्यक् छिन्दन् ब्रजति, ततश्चैभिरनन्तरोदितैः कालस्य वधो-भङ्गो भवतीति ।

आगम इरियावहिद्या मंगल आवेयणं तु मरुनायं । सवेद्वि पट्टविण्णि पच्छा करणं अकरणं वा ॥ ६५४ ॥

आगत्य च गुरुस्समीपमीर्यापथिकां प्रतिक्रामति, कायोत्सर्गं चाष्टोच्छ्वासं पञ्चनमस्कारं चिन्तयति, तेनैव चोत्सारयति, मङ्गलमिति पञ्चनमस्कार उच्यते, तत ईर्यापथिकां प्रतिक्राम्य गुरोः 'आवेदयति' निवेदयति कालमित्यर्थः । अत्र मरुओ-वंभणो तेनैव ज्ञातं-दृष्टान्तः, तंजहा—कम्हिइ पट्टणे धिजायाणं राइणा दिन्नं, तेसिं च घोसावियं-जो सामन्नो सो गेण्हड आगंतूणं भागं एत्थ, एवं हकारिए जो आगतो तेण लद्धो भागो, जो पुण गामाईसु गतो सो चुक्को, एवं साह्वि दंड-धारिणा घोसिए जे उवउत्ता ठिया णिवेदिए य काले जेहिं सज्झाओ पट्टविओ ताणं सज्झाओ दिज्जइ, जे पुंण विकहा-दिणा ठिया ताणं सज्झायकरणं न दिज्जइ । एतदेवाह-सर्वैः साधुभिः स्वाध्याये प्रस्थापिते सति पश्चात्तेभ्यः स्वाध्याय-करणं दीयते, ये पुनः कालग्रहणवेलायामुपयुक्ता न स्थिताः न स्वाध्यायप्रस्थापनवेलायां सन्निहिता भूतास्तेभ्य स्वाध्याय-करणं न दीयते । इदानीं मरुकथानकमुपसंहरन्नाह—

सन्निहियाण बडारो पट्टविय पमाय नो दए कालं । बाहिठिए पडियए पविसइ ताहेव दंडधरो ॥ ६५५ ॥

सन्निहितानां त्रैविद्यब्राह्मणानां 'बडारो' वण्टकः आकरणं-आह्वानं यथासन्निहितानां, ये तु नागतास्तेषां न वण्टको-

विभागो जातः, पृथग्त्रापि 'पट्टविय'सि स्वाध्यायप्रस्थापनं यैः कृतं तेभ्यो दीयते स्वाध्याय, ये पुन प्रमादिनस्तेभ्यो न दीयते काल इति, काले गृहीते स्वाध्यायो भवति, पुनश्च निवेदिते सति काले पुनर्वहिरन्य प्रतिजागरकः प्रेष्यते, पुनश्च तत्र यहि स्थिते प्रतिजागरके सति ततो दण्डधारी प्रविशतीति ।

पट्टविय बंदिए या तादे पुच्छेइ किं सुयं भंते ।। तेयि य कर्हंति सबं जं जेण सुयं थ विट्ठं पा ॥ ६५६ ॥ पुनश्चासौ प्रस्थापितस्वाध्यायो यन्वितगुरुश्च सन् तदा साधून् पृच्छति दण्डधारी, यत्तु हे भदन्त ! भयतां मध्ये केन किं श्रुतं !, तेऽपि च साधवः कथयन्ति सर्वं वद्येन श्रुतं गजितादि दृष्टं वा कपिमुखादि । पुनश्च तत्र केपायिप्रजितादि-शास्त्रा भवति ततश्च को विधिरित्यत आह—

यस्मिन्स दोषह य सकिर्यंमि कीरइ न कीरठ तिण्हं । सगणंमि संकिण परगणंमि गंतुं न पुच्छंति ॥ ६५७ ॥

एकस्य गजितादिश्रुतं क्रियते स्वाध्यायः, द्वयोर्वा, त्रयाणां पुनर्गजिताद्याश्चाद्यां न क्रियते स्वाध्यायः, एव यदि स्वगणे शङ्का भवति ततश्चैयमिथाया स्वगणे शङ्काया सत्या 'परगणे' अन्यगच्छे गत्या न पृच्छन्ति, किं कारण !, यत इह कदाचित्स कालप्राहक साधू रुधिरादिनाऽन्यायुक्तं यासीत् ततश्च देयता काल शोधयितुं न ददाति, तत्र तु परगणे नेयं, अथवा परगण एव कदाचिदनायुक्तः कश्चिन्नयति इह तु नेयं, तस्मात्परगणो न प्रमाणमिति । इदानीं यत्तु कमासीत् 'कालचतुर्णके नानात्य पक्ष्यामः' तत्प्रदर्शयन्नाह—

कालचतुर्णके नाणत्तयं तु पादोसियंमि सबेवि । समयं पट्टवयंती सेसेसु समं च विसमं वा ॥ ६५८ ॥

कालानां चतुष्कं कालचतुष्कं तत्रैकः प्रादोषिकः द्वितीयोऽर्द्धरात्रिकः तृतीयो वैरात्रिकः चतुर्थः प्राभातिकः काल इति, एतस्मिन् कालचतुष्के नानात्वं प्रदर्श्यते, तत्र प्रादोषिककाले सर्व एव समकं स्वाध्यायं प्रस्थापयन्ति, शेषेषु तु त्रिषु कालेषु समकं-एककालं स्वाध्यायं प्रस्थापयन्ति विषमं वा-न युगपद्वा स्वाध्यायं प्रस्थापयन्तीति । इदानीं चतुर्णामपि कालादीनां कनकपतने सति यथा व्याघातो भवति तथा प्रदर्शयन्नाह—

इदियमावत्ताणं हणन्ति कणगा उ सत्त उक्कोसं । वासासु य तिन्नि दिसा उवचद्धे तारगा तिन्नि ॥ ६५९ ॥

इन्द्रियैः—श्रवणादिभिरुपयुक्तानां 'घ्नन्ति' व्याघातं कुर्वन्ति कालस्य कनका उत्कृष्टेन सप्त, एतच्च वक्ष्यन्ति, 'वासासु य तिन्नि दिस'ति 'वर्षासु' वर्षाकाले प्राभातिके काले गृह्यमाणे तिस्रु दिक्षु यद्यालोकः शुद्ध्यति चक्षुषो न कुड्यादिभिरन्तरितस्ततो गृह्यत एव कालः, अन्यथा व्याघात इति, एतद्विशेषविषयं द्रष्टव्यं, शेषेषु त्रिष्वधेषु कालेषु चतसृज्वपि दिक्षु चक्षुष आलोको यदि शुद्ध्यति ततो गृह्यते वर्षाकाले नान्यथा, एतच्च प्रकटीकरिष्यति । 'उवचद्धे तारगा तिन्नि'ति ऋतुवद्धे-शीतोष्णकालयोरधेषु त्रिषु कालेषु यदि मेघच्छन्नेऽपि तारकात्रयं दृश्यते ततः शुद्ध्यति कालग्रहणं, यदि पुनस्त्रिषोऽपि न दृश्यन्ते ततो न ग्राह्यः, प्राभातिकस्तु कालः ऋतुवद्धे मेघैरदृश्यमानायां मध्येकस्यामपि तारकायां गृह्यते कालः, वर्षाकाले त्वेकस्यामपि तारकायामदृश्यमानायां चत्वारोऽपि काला गृह्यन्ते । इदानीमेनामेव गाथां भाष्य-कृत्वाख्यानयति—

कणगा हणन्ति कालं तिपंचसत्तेव धिसिसिरवासे । उक्का उ सरहागा रेहारहितो भवे कणतरे ॥ ३१० ॥ (भा०)

कनका' भ्रन्ति काल त्रयः पद्य सप्त यथासहोऽन 'चित्सिखरासे' ग्रीष्मकाले त्रयः कनकाः कालं व्याप्नन्ति- शिशिरकाले पद्य भ्रन्ति काल वर्षाकाले सप्त भ्रन्ति कालम् । इदानीमुल्काकनकयोर्लक्षण प्रतिपादयन्नाह—उल्का सरेखा भवति, एतदुक्त भवति—निपततो ज्योतिष्मिण्डस्य रेखायुक्तस्य उत्केत्यास्या, स एव च रेखारहितो ज्योतिष्मिण्डः कनकोऽभिधीयते । सर्वेचि पदमजाभे दोषि च वसभा च आइमा जामा । तइओ होइ गुस्सणं चउत्थओ होइ 'सर्वेसि' ॥ ६६० ॥

तस्मिन् प्रादोषिके काले गृहीते सति सर्व एव साचका प्रयमयामं यावत्स्याध्यायं कुर्वन्ति, द्वौ त्वाद्यौ यामौ धूपमाणां भवतो गीतार्थानां, ते हि सूत्रार्थं विनश्यतस्तथासिष्ठन्ति यावत्प्रहरद्वयमतिक्रान्त भवति, तृतीया च पौरुष्यवतरति, ततस्तौ चैव काल गृह्णन्ति अहरस्त्रियं, त्वयश्चापार्द्धेण संदिशायेता ततो कालं धेसूज आयरियं उद्वर्धति, वंदणयं वाऊज भणन्ति—सुओ कालो, आयरिया मणसि—सहसि, पण्ठा ते यसभा सुवर्धति, आयरिओयि चितिय उद्वर्धेता कालं पडिय-रायेइ, ताहे पणचिओ सुसत्थ चितेइ जाय येरस्त्रियस कालस्स बहुदेसकालो, ताहे तइयपहरे अतिक्रते सो कालपडि-लेहणो जायरियस्स पडिसंदेसायेता येरस्त्रियं काल गेणइ, आयरिओयि कालस्स पडिक्रमित्ता सेवति, साहे जे सोइय-इया साह आसी ते उठुऊज येरस्त्रिय सङ्गायं करेति जाव पामाइयकालगणवेला जाया, ततो पणो साह त्वयश्चायस्स या अणस्स या संदिशायेता पामाइय काल गेणइ, जहा नवण्ह कालगहणाणं वेला पडुचति सङ्गाए आरतो चैव पुणो साहे साहुणो सणे चहुँति, किह पुण नव काला पडिलेहिज्जंति, पढमो चयट्ठिओ कालगहो तस्स तिसि वारा कालो उवइओ एफमि मडलय, तमो पुणो चितिओ चहुँइ सो चितिय मडलय तिसि वारा लेइ, लिंत्तस्स जदि न सुज्जति ततो तइओ

साह्नु उद्दृष्ट, सोचि तति ए मंडल ए तिणि वारा लेइ, लिंतस्स जदि न सुज्झति ताहे भगो कालो, एत्थ लेताण साह्नु नव वारावसाणे पभा फुट्टति, ततो ती ए वेला ए पडिक्कमन्ति, अह तिणि कालगाहिणो नत्थि किं तु दुवे चेव, ततो इक्को पढमे पढमकालमंडल ए तिणि वारा उ लेऊण ततो चितिए दो वारे गिण्हइ, ततो वित्तियो साह्नु वीयए चेव कालमंडल ए एकं वारं लेऊण ततो तइ ए मंडले तिन्नि वारातो गेण्हइ, एवं चेव नव वारा हवंति, अहवा पढमे चेव कालमंडल ए एगो चत्तारि वाराओ लेइ, वित्तियो पुण चितिए कालमंडल ए दो वाराओ लेइ, तति ए तिन्नि वाराउ लेइ सो चेव वित्तियो, एवं वा दोण्हं साह्नु नव वाराओ भवंति, अह एक्को चेव कालगाही ततो अववाएण सो चेव पढमे तिन्नि वारा लेइ, पुणो सो चेव चितिए मंडले तिन्नि वारा लेइ, पुणो सो चेव तति ए मंडल ए तिन्नि चेव वाराओ लेइ । एसो पाभाइका-लस्स विही । एवं च सति कालस्स पडिक्कमित्ता सुवंति, एगो न पडिक्कमति, सो अववाएण कालं निवेदिस्सइ ॥ इदानीं यदुक्तं “वासासु य तिणि दिस्”ति तद्वाख्यानयन्नाह—

वासासु य तिणि दिस्सा हवंति पाभाइयम्मि कालं मि । सेसेसु तीसु चउरो उडंमि चउरो चउदिसं पि ॥३१॥ (भा०)
वर्षसु तिस्रो दिशो यदि कुड्यादिभिस्तिरोहिता न भवन्ति ततः प्राभातिककालग्रहणं क्रियते, शेषेषु त्रिषु कालेषु चतस्रोऽपि दिशो यदि कुड्यादिभिस्तिरोहिता न भवन्ति ततो गृह्यन्ते कालाः १, नान्यथा, ‘उडंमि चउरो चउदिसं पि’ति ऋतुवद्धे काले चत्वारोऽपि काला गृह्यन्ते यदि चतस्रोऽपि दिशोऽतिरोहिता भवन्ति नान्यथा, एतदुक्तं भवति—चतसृष्वपि दिक्षु यद्यालोको भवंति ततश्चत्वारोऽपि काला गृह्यन्ते । इदानीम् “उडंमि चउरो चउदिसं पि”ति व्याख्यायते—

निसु त्रिणि तारागा उलटुंमि पाभाइए अदिट्टेवि । वासासु अतारागा चवरो छे निविट्टेवि ॥३१२॥ (मा०)
 'त्रि' आधेसु कालेसु घनसछादितेऽपि ऋतुबद्धे काले यदि तारकास्तिषो दृश्यन्ते ततस्त्रयः काला आद्या गृह्यन्ते
 इति, 'पाभाइए अदिट्टेवि' चि प्राभातिके काले गृह्यमाणे ऋतुबद्धे घनाच्छादिते यदि तारकात्रितयमपि न दृश्यते तथाऽपि
 गृह्यते काळ इति । घर्षाकाले पुनर्यनाच्छादितेऽपि अहएतारा एव चत्वारोऽपि काला गृह्यन्ते । छे न सायकाधो एते
 चत्वारोऽपि काळागृह्यन्ते । 'निविट्टेवि' चि प्राभातिके त्यय विक्षेपाः-उपविष्टोऽपि छे स्थाने ऊर्ध्वस्थानत्वासति गृह्णाति ।

पुतवेय व्याख्यानयन्नाह—

ठाणासति विंदूसु नेणहइ विट्टेवि पच्छिमं कालं । पटियरइ याहि एको पक्को अंतट्टिओ गिण्हे ॥ ३११ ॥
 स्थानत्वासति, एतदुक्तं भवति—यपूर्वस्थितो न सक्तोति ग्रहीतुं कालं सतः स्थानाभावे सति तोययिन्सु या पतसु सत्सु
 गृह्णात्युपयिष्टः पश्चिमं-प्राभातिकं कालं, तथा प्रतिजागरणं करोति द्वारि एको स्थितः ओलिकापातादेरपस्तास्थितः साधु,
 एकञ्च साधुरन्ता-मध्ये स्थितो गृह्णाति कालमिति । इदानीं का कालः कस्या दिशि प्रथमं गृह्यते ? एतत्प्रदर्शयन्नाह—
 पाओसियमहरत्ते उसरविसि सुध पेहए कालं । वेरन्निपंमि अयणा पुवदिसा पच्छिमे काले ॥ ३१२ ॥
 प्रादोपिका अर्द्धरात्रिकञ्च कालः द्वाषप्येतादुसरस्या दिशि 'पूर्व' प्रथमं प्रत्युपेक्षते—गृह्णाति ततः पूर्वोदियिष्टु, वैरात्रिके-
 वृतीयकाले भजना-विकल्पः कदाचित् उसरस्या पूर्वं पूर्वस्या वा, पुनः पश्चिमे-प्राभातिके काले पूर्वस्यां दिशि प्रथमं करोति
 कायोत्सर्गं ततः पुनर्दक्षिणादाविति ।

सज्झायं काज्जणं पढमचित्तियासु दोसु जागरणं । अन्नं वाचि गुणंती सुणंति ध्यायंति वाऽसुद्धे ॥ ६६३ ॥
एवं यदि शुद्धयति प्रादोषिकः कालस्ततः स्वाध्यायं कृत्वा प्रथमद्वितीयपौरुष्योर्जागरणं कुर्वन्ति साधवः । अथासौ
प्रादोषिकः कालो न शुद्धस्ततः 'अन्यत्' उक्तालिकं गुणयन्ति शृण्वन्ति ध्यायन्ति तथाऽशुद्धे सति, एषिंह अववाओ
भण्णइ-जति पाओसिओ सुद्धो ततो अहुरत्तिओ जइवि न सुद्धइ तहवि तं चेव पवेयइत्ता सज्झायं कुणंति, एवं जइ वेर-
त्तिओ न सुद्धइ ततो अणुगहत्थं जइ अहुरत्तिओ सुद्धो तओ तं चेव पवेयइत्ता सज्झायं कुणंति, एवं जइ न पाभाइओ
तओ तं चेव पवेयइत्ता सज्झायं कुणंति, एवं द्रव्यक्षेत्रकालभावा ज्ञातव्या इति ।
जो चेव अ समयणविही णेगाणं वन्निओ वसहिदारे । सो चेव इहंपि भवे नाणत्तं उवरि सज्झाप ॥ ६६४ ॥

य एव शयितव्ये विधिः पूर्वमेकानेकानां प्रत्युपेक्षकाणां व्यावर्णितो वसतिद्वारे स एवात्रापि द्रष्टव्यः, नानात्वं यदि
परमिदं, यदुत स्वाध्यायं कृत्वा स्वपन्तीति ।

एसा सामायारी कहिया भे ! धीरपुरिसपन्नत्ता । एत्तो उवहिपमाणं वुच्चं सुद्धस्स जह धरणा ॥ ६६५ ॥
सुगमा ॥ उक्तं पिण्डद्वारं, इदानीमुपधिद्वारप्रतिपादनायाह—नवरं शुद्धस्य वस्त्रादेर्यथा धरणं भवति तथा वक्ष्ये ।
'तत्त्वभेदपर्यायैर्व्यवस्थे'ति न्यायात् पर्यायान्प्रतिपादयन्नाह—

उवही उवग्गहे संगहे य तह पग्गहुग्गहे चेव । भंढग उवगरणे या करणेवि य हुंति एगढा ॥ ६६६ ॥
उपदधातीत्युपधिः, किमुपदधाति ? , द्रव्यं भावं च, द्रव्यतः शरीरं भावतो ज्ञानदर्शनचारित्राणि उपदधाति, उपगृह्णा-
तीत्युपग्रहः, संगृह्णातीति सद्ग्रहः, प्रकर्षेण गृह्णातीति प्रग्रहः, अवगृह्णातीत्यवग्रहः, तथा भण्डकमुच्यते उपधिः, तथा 'उप-

करणं' उपकरोतीत्युपकरणं, तथा करणमुच्यते उपधिरिति, एते एकार्याः । इदानीं भेदतः प्रतिपादयन्नाह—
 ओहं उच्यगहंमि य हुचिहो उचही उ होइ नाथवो । एकेकोवि य हुविहो गणणाए पमाणतो वेव ॥ ६६७ ॥
 उपधिद्विविध-ओयोपधि उपग्रहोपधिश्चेति, एवं द्विविधो विज्ञेयः, इदानीं स एवैकैको द्विविधः, कथं?, गणणाप्रमाणेन
 प्रमाणप्रमाणतश्च, एतदुक्तं भवति-ओयोपधेर्गणणाप्रमाणेन च द्वैविध्यं, अयग्रहोपधेरपि गणणाप्रमाणेन
 प्रमाणप्रमाणेन च द्वैविध्यं, तत्र ओयोपधिर्नित्यमेव यो गृह्यते, अयग्रहावचितु कारणे आपन्ने संयमार्धं यो गृह्यते सः
 अयग्रहावधिरिति, ओयोपधेः गणणाप्रमाणेन प्रमाणमेकद्वयादिभेदं वक्तव्यं प्रमाणप्रमाण च कर्तव्यं दीर्घपृथुतया,
 तथाऽयग्रहोपधेरपि एकद्वयादिगणणाप्रमाणं प्रमाणप्रमाण च दीर्घपृथुत्वद्वारेण वक्तव्यमिति । तत्र ओयोपधिर्जिनकल्पिकानां
 प्रतिपाद्यते, तत्रापि गणणाप्रमाणतः प्रतिपादयन्नाह—

पत्तं पत्तायवो पायड्डवण च पायकेसरिया । पडलाइं रयसाणं च शुच्छओ पायनिज्जोगो ॥ ६६८ ॥
 तिन्नेय य पच्छागा' रयहरण वेव होइ सुवपसी । पत्तो दुवालसचिवो उचही जिणकल्पियाणं तु ॥ ६६९ ॥
 एण वेव दुवालस भसाग अइरेगचोलपट्ठो य । पत्तो चउइसचिवो उचही पुण धेरकप्पम्मि ॥ ६७० ॥

पात्रकं पात्रकभन्धस्तथा पात्रकस्यापन 'पात्रकेसरिका' पात्रकमुखवस्त्रिका तथा पडलानि रजस्त्राणं गोच्छकः अयं
 'पात्रनिर्योगः' पात्रपरिकर इत्यर्थः । त्रयाः 'पच्छावकाः' कस्या इत्यर्थः, तथा रजोहरणं मुखवस्त्रिका चेति, एष द्वाद-
 शविधः उपधिर्जिनकल्पिकानां भवति । इदानीं स्वयिरोपधिं गणणाप्रमाणतः प्रतिपादयन्नाह—एत एव द्वादश जिनक-

ल्लिपकस्तकाः पात्रकाद्या मुखवस्त्रिकापर्यन्ता उपध्यवयवा भवन्ति स्थविराणां स्थविरकल्पे अतिरिक्तस्तु मात्रकश्चोलपट्टकश्च भवति, एष चतुर्दशविध उपधिः स्थविरकल्पे भवति । इदानीं सङ्ग्रहात्थया सर्वमेतदुपसङ्ग्रहमाह—

जिणा बारसरूवाइं, थेरा चउइसरूविणो । अज्जाणं पन्नवीसं तु, अओ उहुं उवग्गहो ॥ ६७१ ॥

जिनानां-जिनकल्पिकानां 'द्वादश रूपाणि' उक्तलक्षणानि भवन्ति, स्थविराणां 'चतुर्दश रूपाणि' उक्तलक्षणानि भवन्ति, 'आर्याणां' भिक्षुणीनां पञ्चविंशत्यवयवः ओघतः, स च वक्ष्यमाणलक्षणाः, 'अत ऊर्ध्वं' उक्तप्रमाणात् सर्वेषामेव य उपधिर्भवति स उपग्रहो वेदितव्यः । इदानीं स जिनकल्पिकोपधिः स्थविरकल्पिकोपधिश्च सर्व एव त्रिविधो भवति, तस्योपधेर्मध्ये कानिचिदुत्तमान्यङ्गानि कानिचिज्जघन्यानि कानिचिन्मध्यमानि, तत्र जिनकल्पिकानां तावत्प्रतिपादयन्नाह—
तिन्नेव य पच्छागा पडिग्गहो चेव होइ उक्कोसो । गुच्छगपत्तगठवणं मुहणंतगकेसरि जहन्नो ॥ ६७२ ॥

तत्र ये प्रच्छादकाः कल्पा इत्यर्थः पतद्ग्रहश्चैत्येप जिनकल्पिकावधेर्मध्ये उत्कृष्ट उपधिः प्रधानंश्चतुर्विधोऽपि, अत्रामूनि प्रधानान्यङ्गानीत्यर्थः, गोच्छकः पात्रकस्थापनं मुखानन्तकं-मुखवस्त्रिका पात्रकेसरिका-पात्रमुखवस्त्रिका चेति, एष जिनकल्पावधेर्मध्ये जघन्यः-अप्रधानश्चतुर्विध उपधिरिति, पात्रकवन्धः पटलानि रजस्त्राणं रजोहरणमित्येव चतुर्विधोऽप्युपधि-जिनकल्पिकावधेर्मध्ये मध्य उपधिः-न प्रधानो नाप्यप्रधान इति । उक्तो जिनकल्पिकानामुत्कृष्टजघन्यमध्यम उपधिरिति । इदानीं स्थविरकल्पिकानां प्रतिपादयति, तत्रापि प्रथमं मध्यमोपधिप्रतिपादनायाह—
पडल्लाइं रयत्ताणं पत्ताबंधो य चोलपट्टो य । रयहरण मत्तओऽवि य थेराणं छविहो मज्झो ॥ ६७३ ॥

पटलानि रजस्त्राणं पात्रकवन्धश्च चोलपट्टकश्च रजोहरणं मात्रकं चेत्येव स्वविरावधिमध्ये पट्टविधो मध्यमोपधिः नो-
त्कृष्टो नापि जघन्य इति । पात्रकं प्रच्छादककल्पत्रयं, एव चतुर्विधोऽप्युत्कृष्ट-प्रधानः स्वविरावधिकावधिमध्ये, पात्र-
स्थापनक पात्रकेसरिका गोच्छको मुखधरित्रिकेत्येव जघन्योपधिः स्वविरावधिकावधिमध्ये चतुर्विधोऽपि । इदानीं आर्यि-
काणामोद्योपधिं गणनाग्रमाणत्वं प्रतिपादयति—

पसं पसायंधो पायद्वयणं च पायकेसरिया । पटलाइं रयसाणं च गोच्छओ पायनिज्जोगो ॥ ६७४ ॥
तिक्षेव य पच्छागा रयहरणं चैव होइ मुहपत्ती । तसो य मत्तगो खलु चवदसमो कमठगो चैव ॥ ६७५ ॥
उगगहणंतगपहो अखोदग बलजिया य वोदसा । अट्ठिमत र पाहिरियं सणियं तह कंसुगे चैव ॥ ६७६ ॥
उक्खच्छिय पेकच्छी संघाडी चैव खंधकरणी य । ओहोवधिमि एए अज्जाणं पल्लवीसं हु ॥ ६७७ ॥

तत्र गाथाद्वयं पूर्ववर्ति तावद्भाष्येन, नवरम् आर्यिकाणां कमठकमेतदर्थं भवति यतस्तासां प्रतिप्राहको न भ्रमति
तुच्छस्वभावात्, कमठक एव भोजनक्रियां कुर्वन्तीति । इदानीं भाष्यकारो गाथाद्वयं व्याख्यानयन्नाह—
नायानिमो उगगहणतगो उ सो गुज्जदेसरकखट्ठा । सो उ पमाणेणेगो घणमसिणो देहमासज्जा ॥ ६१३ ॥ (भा०)
पट्टेयि होइ एक्को देहपमाणेन सो उ भइयो । जयंतो गगहणंतं कट्टियं चो मल्लकच्छाया ॥ ६१४ ॥ (भा०)
अहोरुगो उ ते वोवि नेण्हं छाएए कट्टिविभागं । जाणुपमाणा बलणी असीविया ललियाएव ॥ ६१५ ॥ (भा०)
अंतो नियंसणी पुण लीणतरा जाव अट्ठजंघाओ । पाहिरत्ताल्लपमाणा कट्टी य दोरेण पट्टियद्धा ॥ ६१६ ॥ (भा०)

छाएइ अणुक्कमइ उरोरुहे कंचुओय असीविओय । एमेव य ओकच्छिय सा नवरं दाहिणे पासे ॥३१७॥ (भा०)
वेकच्छिया उ पटो कंचुयमुक्कच्छियं व छाएइ । संघाडीओ चउरो तत्थ दुहत्था उवसयंमि ॥ ३१८ ॥ (भा०)
दोणिण तिहत्थायामा भिक्खट्टा एग एग उचारे । ओसरणा चउहत्था णिसन्नपच्छायणी मसिणा ॥३१९॥ (भा०)
खंधकरणी य चउहत्थचित्थडा वायविहुयरक्खट्टा । खुज्जकरणी उ कीरइ रुववईणं कुडहहेलं ॥ ३२० ॥ (भा०)
तत्थ जा सा दुहत्थिया पिहु तेणं सा खोमिया होइ, एयाओ संघाडीओ पडियागारेण होंति, अज्जोरगो पीडएहिं कीरइ
तालुगागारोत्ति ।

अयं चार्थिकाणां संवन्धी अवधिस्त्रिप्रकारो भवति, एकोऽपि सन् उत्तममध्यमजघन्यभेदेन, तत्र तस्यार्थिकावधिमध्ये
उत्कृष्टः—प्रधानोऽष्टविधः, एतदेवाह—

उक्कोसो अट्टविहो मज्झिमओ होइ तेरसविहो उ । जहन्नो चउविहोचि य तेण परसुवग्गहं जाण ॥ ३१८ ॥
उत्कृष्टोऽष्टविधस्तद्यथा—पात्रकं संघाडीओ चउरो खंधकरणी अंतोनियंसणी वाहिणियंसणी य, अयमष्टविधं उत्कृष्टः—
प्रधानः । पत्तावंधो १ पडलाइं २ रयत्ताणं ३ रयहरणं ४ मत्तयं ५ उवग्गहणंतयं ६ पट्टओ ७ अज्जोरुगं ८ चलणि ९ कंचुगो
१० उक्कच्छिया ११ वेकच्छिया १२ कमढगा १३, अयमार्थिकावधेर्मध्ये त्रयोदशभेदो मध्यमोपधिरिति । पायट्टवणं १
पायकेसरिया २ गोच्छओ ३ मुहपत्तिया ४ चेति अयमार्थिकावधेर्मध्ये जघन्यः—अशोभनश्चतुष्प्रकार इति । अतः परं यः
कारणे सति संयमार्थं गृह्यते सोऽवग्रहावधिरित्येवं जानीहि ॥

पुगं पापं जिणकस्सिपाण घेराण मत्तज्जो विइज्जो । पय गणणपमाणं पमाणमाणं अज्जो युच्चं ॥ ६७९ ॥
एकमेव पात्रकं जिनरुस्सिफानां भवति, स्यारिक्कस्सिफानां तु माघको द्वितीयो भवति, इदं तापदेकद्वयादिकं गणणा-
प्रमाणम् । इत उर्ह्ये प्रमाणप्रमाणे यक्ष्ये, सत्र पात्रकस्य प्रमाणप्रमाणप्रतिपादनायाह—

तिष्ठिण विहृती यदरगुलं न भाणस्त मज्झिमपमाणं । इत्थो हीण जगुधं अहरेगतं तु उष्मोसं ॥ ३८० ॥
इणमण्णं न पयानं नियगासाराउ होउ निष्कसं । कालपमाणपसिद्धं उवरपमाणेण य यगंति ॥ ३८१ ॥

उज्जोम निम्नामारे बुगाजअद्याणवागओ साह । यउरंगुल्लणभरियं ज पझासं तु साहुस्त ॥ ६८३ ॥
णमं नेय पमाणं सयिमेसगरं जणुगगहपपसं । फंतारे बुडिमक्खे रोहगमार्हस्तु भइयणं ॥ ६८३ ॥

तमपउरतं षट् षोरण मविज्जतिरिच्छय उहुमहो य, सो य दोरओ तिणि विहलीओ चत्तादि अंगुलाइं जति होइ एतो भाणत्ता एय मग्गिमां पमाणां, 'इतः' अस्मात्प्रमाणाद्यदीनं तज्जपन्य प्रमाण भयति, अथातिरिक्तप्रमाण मध्य-मप्रमाणाप्नयति तत्तत्सगुरुदृष्टप्रमाणमित्यर्थः, तथेदमपरं प्रमाणाभूतं प्रकारान्तरेण वा पात्रकस्य भयति-इदमन्यप्रमाणं निवेनाहारेण निष्पन्नं वेदितव्यं, एतयुक्तं भयति-काञ्चिकादिद्रव्योपेतस्य भक्तस्य चतुर्भिर्द्रुडैरुन पात्रकं तत्साधोर्भक्षयतो यत्परिनिष्ठितं याति तत्तादृग्विधं मध्यमप्रमाणं पात्रकं, तथैवविधं कालप्रमाणेन ग्रीष्मकाले प्रमाणसिद्धं पात्रकं भणन्ति, उदरप्रमाणेन निर्यं च 'पइन्ति' प्रतिपादयन्ति। कालप्रमाणसिद्धं पात्रकमुदरप्रमाणसिद्धं च पात्रकं प्रतिपादयन्नाह-उरुकुटा गृह मागयोः-उपेक्षापादयोर्व्यसिन् काले स उरुकुटगुणमासः कालसस्मिन्नुरुकुटगुणमासकाले द्विगव्युत्ताध्यानमात्रादागतो

यो भिक्षुश्चतुर्भिरङ्गुलैर्न्यूनं भृतं सङ्गृह्यत्या साधोर्भवति तदित्थंभृतं कालप्रमाणोदरप्रमाणसिद्धं पात्रकं मध्यमं भवति ।
'एतदेव' पूर्वोक्तं प्रमाणं यदा 'सर्वविशेषतरम्' अतिरिक्ततरं भवति तदा तदनुग्रहार्थं प्रवृत्तं भवति, एतदुक्तं भवति-
बृहत्तरेण पात्रकेणान्येभ्यो दानेनानुग्रह आत्मनः क्रियते, तच्च कान्तारे महतीमदवीमुत्तीर्यान्येभ्योऽप्यर्थं गृहीत्वा व्रजति
येन वहूनां भवति, तथा दुर्भिक्षेऽलभ्यमानायां भिक्षायां बह्वदित्वा वालादिभ्यो ददाति, तच्चातिमात्रे भाजने सति भवति
दानं, तथा रोधके कोट्टस्य जाते सति कश्चिद्भोजनं श्रद्धया दद्यात्तत्र तत् नीयते येन वहूनां भवति, एतेषु 'भजनीयं'
सेवनीयं तदतिमात्रं पात्रकम् । इदानीमेतदेव भाष्यकारो व्याख्यानयन्नाह—

वैयाचच्चगरो वा नन्दीभाणं धरे उवग्गहिंयं । सो खलु तस्स विसं सो पमाणजुत्तं तु सेसाणं ॥३२१॥ (भा०)
वैयावृत्यकरो वा नन्दीपात्रं धारयत्यौपग्रहिकमाचार्येण समर्पितं निजं वा, स खलु तस्यैव वैयावृत्यकरस्य विशेषः,
एतदुक्तं भवति—यदतिरिक्तमात्रपात्रधारणमयं तस्यैवैकस्य वैयावृत्यकरस्य विशेषः क्रियते, शेषाणां तु साधूनां प्रमाण-
युक्तमेव पात्रं भवति, उदरप्रमाणयुक्तमित्यर्थः ।

दिज्जाहि भाणपूरंति रिद्धिमं कोवि रोहमाईसु । तत्थवि तस्सुवओगो सेसं कालं तु पडिक्कुट्ठो ॥ ६८४ ॥
एतच्च तेन प्रमाणातिरिक्तेन पात्रकेण प्रयोजनं भवति, दद्याद्भजनपूरकं कश्चिद्द्विमान् पात्रभरणं कश्चिदीश्वरः कुर्यात्,
कदा ?, पत्तनरोधकादौ, तत्र-पात्रकभरणे तस्य नन्दीपात्रकस्योपयोगः शेषकालमुपयोगस्तस्य 'प्रतिक्कुट्ठः' प्रतिषिद्धः
कारणमन्तरेणेत्यर्थः । तच्च पात्रकं लक्षणोपेतं ग्राह्यं नालक्षणोपेतम्, एतदेवाह—

पायस्स लयलणमलखणं च सुज्जो इमं वियागित्ता । लयन्वणसुत्तस्स गुणा दोसा य अलवखणस्स इमे ॥ ६८५ ॥
 वटं समचउरंसं षोइ थिरं थायरं च वण्ण च । हुंटं वायाइहं भिन्नं च अचारणिज्जाइं ॥ ६८६ ॥
 संठियमि भये छाभो, पनिट्ठा सुपत्तिट्ठित्ते । निघणे कित्तिमारोग, वट्ठे नाणसंपया ॥ ६८७ ॥
 हुंटे चरित्तभेदो सपलंमि य चित्तविग्गम जाणे । बुप्पते स्वीलसंठाणे गणे च चरणे च नो ठाणं ॥ ६८८ ॥
 पउमुप्पले अकुसलं, सवणे वणमादिसे । अंतो पहिं च वट्ठमि, मरणं तत्थ निदिसे ॥ ६८९ ॥
 धाकरंठगम्मि भाणे हत्थो वट्ठ जहा न चट्ठेइ । एयं जइअयमुइ वत्थुं पप्पा विसालं तु ॥ ६९० ॥

पात्रकस्य लक्षण 'ज्ञास्या' विज्ञाय अपलक्षण च युष्मा- 'मृगः' पुनर्लक्षणोपेतं प्राप्य, यतो लक्षणोपेतस्यामी गुणाः, अपलक्षणस्य बीते दोषाः-यस्यमाणा भवन्ति तस्मात्लक्षणोपेतमेव प्राप्यं नालक्षणोपेत ॥ तद्येदम्—'यूचं' यतुलं तत्र वृत्तमपि कदाचित्समचतुरलं न भवत्यत आह—समचतुरलं सर्वतस्या स्थिरं च यद्भवति-मुप्रतिष्ठानं तद्गृह्यते नाम्यत्, तथा स्थायरं च यद्भवति न परकीयोपस्फुरयत् याचित कतिपयदिनस्यापि, तथा 'वर्ण्य' क्षिन्धयणोपेतं यद्भवति त्वत् प्राप्य, नेतरत् । उक्तं लक्षणोपेतम्, इदानीमपलक्षणोपेतमुच्यते—'हुण्ड' क्वचिन्न क्वचिदुन्नत यत्तदधारणीय, 'घायाइहं' ति अकारलेनैव शुष्कं सत्तुचितं यलीभृत तदधारणीय, तथा 'भिन्नं' रात्रियुक्तं सच्छिद्रं वा, पतानि न धार्यन्ते-परित्यज्यन्त इत्यर्थः । इदानीं लक्षणयुक्तस्य फलदर्शनायाह—संस्थिते पात्रके-यत्सचतुरलं ध्रियमाणे छाभो भवति, प्रतिष्ठा गच्छे भवति सुप्रतिष्ठिते-स्थिते पात्रके, 'निर्ब्रजे' नखधृतादिरहिते कीर्तिरारोग्यं च भवति, वर्णाढ्ये ज्ञानसंपन्नव्यति । इदानीमलक्षणयु-

कफलं प्रदर्शयन्नाह—‘हुण्डे’ निम्नोन्नते चारित्रस्य भेदो भवति विनाश इत्यर्थः, ‘शबले’ चित्तले ‘चित्तविभ्रमः’ चित्त-
विलुप्तिर्भवति, ‘दुष्पण’ अधोभागाप्रतिष्ठिते—प्रतिष्ठानरहिते, तथा ‘कीलसंस्थाने’ कीलवर्दीर्घमुच्चं गतं तस्मिन् एवंविधे
‘गणे’ गच्छे च ‘चरणे’ चारित्रे वा न प्रतिष्ठानं भवति । पद्मोत्पले—हेष्ठे यासगागारे पात्रेऽकुशलं भवति, सर्पणे पात्रके सति
व्रणो भवति पात्रकस्वामिनः, तथा अन्तः—अभ्यन्तरे वहिर्वा दग्धे सति मरणं तत्र निर्दिशेत् । इदानीं मुखलक्षणप्रतिपाद-
नायाह—करण्डको—वंशग्रथितः समतलकः, करण्डकस्येवाकारो यस्य तत्करण्डकं न करण्डकम् अकरण्डकं वृत्तसमचतुरस्रमि-
त्यर्थः तस्मिन्नेवंविधे ‘भाजने’ पात्रके मुखं कियन्मात्रं क्रियते ? अत आह—हस्तः प्रविशन् ओष्ठं—कर्णं यथा ‘न घट्टयति’ न
सृशति एतज्जघन्यमुखं पात्रकं भवति, ‘वस्तु प्राप्य’ वस्त्वाश्रित्य सुखेनैव गृहस्थो ददातीति एवमाद्याश्रित्य विशालतरं
मुखं क्रियत इति । आह—कस्मान्माजनग्रहणं क्रियते ?, आचार्यरत्नाह—

छकायरक्खणद्धा पायगगहणं जिणोहिं पन्नसं । जे य गुणा संभोग् एवंति ते पायगगहणेवि ॥ ६९१ ॥
अतरंतवालुवुद्धासेहाएसा गुरु असहुवग्गे । साहारणोगगाहल्लद्विकारणां पादगहणं तु ॥ ६९२ ॥

षट्कायरक्षणार्थं पात्रकरहितः साधुभोजनार्थं षडपि कायान् व्यापादयति यस्मात्समात्पात्रग्रहणं जिनेः ‘प्रज्ञसं’ प्रल-
पितं, य एव गुणा मण्डलीसंभोगे व्यावर्णिता त एव गुणाः पात्रग्रहणेऽपि भवन्ति, अतो ग्राह्यं पात्रमपि । के च ते
गुणाः ? इत्यत आह—ग्लानकारणात् बालकारणात् वृद्धकारणात् प्राधूर्णिककारणात् असहिष्णुः—राज-
पुत्रः कश्चित् प्रमजितस्ततः कारणात् साधारणोऽग्रग्रहः—अवष्टम्भोऽनेन पात्रकेन क्रियते एतेषां सर्वेषामतः साधारणैवावग्रहां-

चेतोः अलघिमाश्च कश्चिन्नवति सस्यानीय दीयते तच्च पात्रकेण विना दानुं न शक्यतेऽर्तः कारणात् पात्रकग्रहणं भवति ।
सर्वं पात्रकप्रमाणप्रमाणम्, इदानीं पात्रबन्धप्रमाणप्रमाणं प्रतिपादयामाह—

पस्ताब्धपमाणे भागपमाणेण होत्र कार्यम् । जह गंडिभि कयंमि कोणा धउरंगुलां हुंति ॥ ६२३ ॥
पात्रबन्धप्रमाणे भाजनप्रमाणेन भवति विज्ञेयं सर्वथा, यथा ग्रन्थौ 'कृते' दत्ते सति कोणी चतुरङ्गुलप्रमाणौ भवत-
स्त्रथा कर्त्तव्ये । इदानीं पात्रकस्थापनकगोष्ठकपात्रकप्रत्युपेक्षणिकानां प्रमाणप्रमाणप्रतिपादनायाह—

पसङ्खयणं तह गुच्छजो य पायपटिलेहणीया य । तिण्हंमि यप्पमाणं विहरिथ चउरंगुलं नेय ॥ ६२४ ॥

पात्रकस्थापनकं गोष्ठकः 'पात्रकप्रत्युपेक्षणिका' पात्रकमुखवल्बिका एतेषां वयाणामपि चितस्त्रिधत्वारि चाङ्गुलानि
प्रमाणं चतुरलं प्रदृश्य, अत्र च पात्रस्थापनक गोच्छकश्च एते द्वे अपि कर्णामये वेदितव्ये, मुखवल्बिकां लोमिया ।
इदानीमेवमेव प्रयोजनप्रतिपादनायाह—

रयमादिरयस्खण्ठा पसङ्खयणं जिणेहिं पन्नत्तं । होइ पमज्जणहेउं तु गोच्छजो भाणवत्थाणं ॥ ६२५ ॥
पायपमज्जणहेउं केसरिया पापे पापे पकेका । गोच्छगपत्तहवणं पकेका गणणमाणेणं ॥ ६२६ ॥

रज्ज्यादिरक्षणार्थं पात्रस्थापनकं भवति एवं विद्वांसो व्यपदिशन्ति, भवति प्रमार्जननिमित्तं गोच्छको भाजनवल्बाणां,
एतदुक्तं भवति—गोच्छकेन हि पटलानि प्रमृग्यन्ते । तथा 'केसरिकाऽपि' पात्रकमुखवल्बिकाऽपि पात्रकप्रमार्जननिमित्तं

भवति पात्रे एकैका पात्रकेसरिका भवति गणनया, तथा गोच्छकः पात्रस्थापनं च एकैकं गणनामानेनेति । इदानीं पटलानां गणनाप्रमाणप्रतिपादनायाह—

जेहिं सविद्या न दीसह अंतरिओ तारिसा भवे पडला । तिन्नि व पंच व सत्त व कयलीगंभोवमा मसिणा ॥६९७॥
गेम्हासु तिन्नि पडला चउरो हेमंत पंच वासासु । उक्कोसगा उ एए एत्तो पुण मज्झिमे बुच्छं ॥ ६९८ ॥
गिम्हासु हुंति चउरो पंच य हेमंति छच्च वासासु । एए खलु मज्झिमया एत्तो उ जहन्नओ बुच्छं ॥ ६९९ ॥
गिम्हासु पंच पडला छप्पुणं हेमंति सत्त वासासु । तिन्निहंमि कालछेए पायावरणा भवे पडला ॥ ७०० ॥

त्रैः पटलैस्त्रिभिरेकीकृतैः सद्भिः सविता न दृश्यते तिरोहितः सन्, पञ्चभिः सप्तभिर्वा पटलैरेकीकृतैः सविता नोपलभ्यते इति, किमुक्तं भवति ?—रवेः संवन्धिनो रश्मयो नोपलभ्यन्ते तादृशानि पटलानि भवन्ति, किंविशिष्टानि ?—कदली-गर्भोपमानि क्षौमाणि श्लक्ष्णानि मसृणानि घनानि चेति, तत्र यदुक्तं त्रीणि पटलानि पञ्च सप्त वा पटलानि भवन्तीत्येतदेव कालभेदेन विशेषेण दर्शयन्नाह—‘ग्रीष्मे’ उष्णकाले त्रीणि पटलानि गृह्यन्ते यानि तानि दृढानि मसृणानि च भवन्ति उत्कृष्टानीत्यर्थः, ‘हेमन्ते’ शिशिरे च चत्वारि गृह्यन्ते घनानि मसृणानि च शोभनानि यदि भवन्ति, स हि मनाक् स्निग्धः कालः, पञ्च पटलानि वर्षासु गृह्यन्ते यद्युत्कृष्टानि घनानि मसृणानि च भवन्ति, स ह्यत्यन्तस्निग्धकालो यत उत्कृष्टान्येतानि उक्तलक्षणानि प्रधानान्येतानि । इत ऊर्द्धं ‘मध्यमानि’ न शोभनानि नाप्यशोभनानि वक्ष्ये इति । ‘ग्रीष्मे’ उष्णकाले चत्वारि मध्यमानि पटलानि गृह्यन्ते, तानि मनाग् जीर्णानि, हेमन्ते पञ्च गृह्यन्ते मध्यमानि, वर्षासु

पट्ट, एतानि 'मध्यमानि' न प्रधानानि नाप्यप्रधानानि, तत्र ग्रीष्मो रक्षः कालः हेमन्तो मध्यम वर्षा स्निग्धस्तेन पटलानां पृष्ठिरुक्ता, इत ऊर्ध्वं जपन्यानि वस्य इति । ग्रीष्मे पञ्च पटलानि जपन्यानि जीर्णप्रायाणि गृह्यन्ते, पट्टपुन हेमन्ते जपन्यानि जीर्णप्रायाणि, वर्षाकाले सप्त जपन्यानि संगृह्यन्ते जीर्णप्रायाणि, एवमुक्तेन प्रकारेण त्रिविधेऽपि 'कालच्छेदे' कालपर्यन्ते अन्यानि चान्यानि च 'पात्रावरणानि' स्थगनानि पटलानि भवन्ति । इदानीमेवामेव प्रमाणप्रतिपादनायाह—

अद्वाद्वा हृत्था दीप्ता छसीस अंगुले रुदा । वित्तियं पडिग्गदाओ ससरीरओ य निष्फन्नं ॥ ७०१ ॥

अर्द्धतृतीयहस्तदीर्घाणि भवन्ति, पट्टप्रिसवपुलानि विसीर्णानि भवन्ति, द्वितीयमेवा प्रमाण पतद्वाच्छादनेन क्षरीर-स्कन्धाच्छादनेन च निष्पन्न भवति, एतदुक्तं भवति—भिक्षाऽदनकाले स्कन्ध पात्रक वाच्छाद्यते यायता सत्यमाणं पटलानामिति । इदानीं किं तै प्रयोजनमित्यस्यार्थस्य प्रदर्शनायाह—

पुण्णफलोदयरयेणुसवणपरिहारपायरयस्सद्वा । लिगस्स य संवरणे वेदोदयरक्खणे पटला ॥ ७०२ ॥

अस्यगित्ते पात्रके पुष्पं निपतति तत्संरक्षणार्थं पटलानि गृह्यन्ते, तथा फलपातरक्षणार्थमुदकपातसरक्षणार्थं च पटलग्रहण-तथा रजः—सचित्तपृथिवीकायस्तत्संपातरक्षणार्थं च, रेणु—धूलिस्तत्संपातरक्षणार्थं, शकुनपरिहारः—शकुनपुरीष तत् कदाचि-दाकाशाग्निपतति तत्पातसंरक्षणार्थं, लिङ्गसवरणार्थं लिङ्गस्यगर्नं च तैर्भवति, तथा पुरुषवेदोदये सति तस्यैव सत्यता भवति तत्संरक्षणं स्थगन तदर्थं च पटलानि भवन्तीति । इदानीं रजस्त्राणप्रमाणप्रतिपादनायाह—

माणं तु रयत्ताणे भाणपमाणेण होइ निष्फन्नं । पायाहिणं फेरेंतं मज्झे चउरंगुलं कमइ ॥ ७०३ ॥

‘मानं’ प्रमाणं रजखाणस्य ‘भाजनप्रमाणेन’ पात्रकमानेन भवति, एतदुक्तं भवति—पात्रकानुरूपं रजखाणं भवति, तच्च रजखाणं पात्रकस्य कथं दीयते ? अत आह—प्रदक्षिणां कुर्वाणं सत्तिर्यग् दीयते, ‘मध्ये’ पृथुत्वेन चत्वार्यङ्गुलानि ‘क्रामति’ गच्छति प्रदक्षिणां कुर्वाणमिति । इदानीमस्यैव प्रयोजनप्रतिपादनायाह—

मूसयरजउक्केरे वांसे सिण्हा एण य रक्खट्ठा । होति गुणा रयताणे पादे पादे य एक्केकं ॥ ७०४ ॥
तच्च रजखाणं दीयते मूपिकरजउक्केरसंरक्षणार्थं, वर्षोदकसंरक्षणार्थं, सिद्धा—अवश्यायस्तत्संरक्षणार्थं, भवन्ति गुणा रजखाणस्यैते, तच्च पात्रे पात्रे चैकैकं भवतीति । इदानीं कल्पप्रमाणप्रतिपादनायाह—

कप्पा आयपमाणा अट्ठाइज्जा उ वित्थडा हत्था । दो चेव सोत्तिया उन्निओ य तइओ मुणेयवो ॥ ७०५ ॥
कल्पा आत्मप्रमाणाः, एतदुक्तं भवति—यावन्मात्राः प्रावृताः स्कन्धस्योपरि प्रक्षिप्तास्तिष्ठन्ति एतावदात्मप्रमाणमर्जत-
तीयांस्तु विस्तृता हस्तान्, तत्र द्वौ सूत्रिकौ भवतः ऊर्णिकश्च तृतीयो विज्ञेयः । इदानीं तत्प्रयोजनप्रतिपादनायाह—
तणगहणानलसेवा निवारणा धम्मसुक्खझाणट्ठा । दिट्ठं कप्पगहणं गिलाणमरणट्ठया चेव ॥ ७०६ ॥

तृणग्रहणनिवारणार्थं गृह्यन्ते, अनलः—अग्निस्तत्सेवानिवारणार्थं च, एतदुक्तं भवति—कल्पाग्रहणे तृणग्रहणमग्निसेवनं च भवति, तन्निवारणार्थं कल्पग्रहणं क्रियते, तथा धर्मशुक्लध्यानार्थं कल्पग्रहणं भवति, एतदुक्तं भवति—शीतादिना चाध्यमानो धर्मशुक्ले ध्याने ध्यातुमसमर्थो भवति यदि कल्याण गृह्णाति, अत एवमर्थं दृष्टं कल्पग्रहणं, तथा ग्लानसंरक्षणार्थं मरणार्थं मृतस्योपरि दीयते कल्पः एतदर्थं च ग्रहणमिति । इदानीं रजोहरणस्वरूपप्रतिपादनायाह—

घणा मूले थिरं मज्जे, अगो मरुवजुसपा । एगगियं अज्जुसिरं, पोरायामं तिपासियं ॥ ७०७ ॥

मूलदण्डपर्यन्ते 'घनं' निविष्ट भवति 'मज्जे' मध्यप्रदेशे स्थिरं कर्त्तव्यम् 'अगो' दसिकापर्यन्ते 'मार्दवयुक्तं' मृदु कर्त्तव्यम्, 'एकाङ्गिक' तज्जातदसिक सदसिकाकम्बलीखण्डनिष्पादितमित्यर्थः । 'अज्जुसिरं' अगगथिला दशिका निषद्या च यस्य तदशुपिरम्, 'पोरायामं'ति अद्भुतपर्वणि प्रतिष्ठितायाः प्रदेशिन्या यायन्मात्रं शुपिरं भवति तदापूरक कर्त्तव्य, दण्डिकायुका निषद्या यथा तावन्मात्रं पूरयति तथा कर्त्तव्यम्, 'त्रिपासित' त्रीणि घेष्टनानि दवरकेन दत्त्वा पासितं पात्रावन्धनेन । किञ्च,

अप्पोल्लं मिड पग्गं च, पडिपुल्ल हत्थपूरिमं । रयणीपमाणमिसं, कुल्ला पोरेपरिग्गहं ॥ ३२२ ॥ (भा०)

अमुमेय श्लोकं भाष्यकारो व्याचष्टे—'अप्पोल्लं' दृढवेष्टनाद् धनवेष्टनात् कारणात्, मृदु पक्षम् च कर्त्तव्यं—मृदूनि दक्षि-
कापस्माणि क्रियन्ते । 'प्रतिपूर्णे' सद् वाह्येन निषद्याद्वयेन युक्तं सत् हस्तं पूरयति यथा तथा कर्त्तव्यम् । तथा 'रक्षिप्र-
माणमात्रं' यथा षण्ढो हस्तप्रमाणो भवति तथा कर्त्तव्यम् । 'कुल्ला पोरेपरिग्गहं'ति पोरेम्—अद्भुतपर्व तस्मिन्मृदुपर्वणि
लभया प्रदेशिन्या यद्भवति छिद्रं तद्यथा पूर्यते तेन दण्डनेन बाह्यनिषद्याद्वयरहितेन तथा कर्त्तव्य, एवंविध 'पोरेपरि-
ग्गहं' अद्भुतपर्वप्रदेशिनीकुण्डलिकापूरण कर्त्तव्यमिति । इदानीं समुदायरूपस्यैव प्रमाणं प्रतिपादयन्नाह—

यत्तीसंगुलदीहं चउवीसं अंगुलाइं दंडो से । अट्ठंगुला दसाओ एगयरं हीणमहिं च ॥ ७०८ ॥

द्वात्रिंशदङ्गुलानि सर्वमेव दीर्घत्वेन प्रमाणतो भवति, तत्र च 'अस्य' रजोहरणस्य चतुर्विंशत्यङ्गुलानि दण्डका, अष्टा-

हुलप्रमाणकाश्च दशिका भवन्ति, 'एगतरं हीणमहियं वा' एकतरं दण्डकस्य दशिकानां वा कदाचिद्धीनं प्रमाणतो भवति कदाचिच्चाधिकं भवति, सर्वथा समुदायतस्तद्वात्रिशदङ्गुलं कर्त्तव्यम् । तच्च किमयं भवति ? इत्यत आह—
उपिणयं उट्टियं वाचि, कंबलं पायपुच्छणं । तिपरीयल्लमणिस्सट्ठं, रयहरणं धारए एगं ॥ ७०९ ॥

तद्रजोहरणं कदाचिदूर्णमयं भवति कदाचिच्चोष्ट्रौर्णमयं भवति कदाचित्कम्बलमयं भवति, पादपुच्छनशब्देन रजो-
हरणमेव गृह्यते, तदेवंगुणं भवति, 'तिपरिखल्लं'ति त्रिःपरिखल्लं-त्रयः परावर्त्तकाः-वेष्टनानि यथा भवन्ति तथा कर्त्तव्यम्,
'अणिसिद्धं'ति मृदु कर्त्तव्यं, तदेवंगुणं रजोहरणं धारयेदेकमेवेति । तेन च किं प्रयोजनमित्यत आह—

आयाणे निक्खेवे ठाणनिसीयणं तुयट्ठसंकोए । पुढं पमज्जणट्ठा लिंगट्ठा चेव रयहरणं ॥ ७१० ॥

आदानं-ग्रहणं तत्र प्रमार्जनार्थं रजोहरणं गृह्यते निक्षेपो-न्यासः स्थानं-कार्योत्सर्गः निषीदनम्-उपवेशनं तुयट्ठणं-
शयनं सङ्कोचनं-जानुसंदंशकादेः, एतानि पूर्वं प्रमृज्य क्रियन्ते अतः पूर्वं प्रमार्जनार्थं रजोहरणग्रहणं क्रियते । लिङ्गमिति
च कृत्वा रजोहरणधारणं क्रियत इति । इदानीं मुखवस्त्रिकाप्रमाणप्रतिपादनायाह—

चउरंगुलं विहत्थी एयं मुहणंतगस्स उ पमाणं । वितियं मुहप्पमाणं गणणपमाणेण एक्केक्कं ॥ ७११ ॥

चत्वार्यङ्गुलानि वितस्तिश्चेति, एतच्चतुरस्रं मुखानन्तकस्य प्रमाणम्, अथवा इदं द्वितीयं प्रमाणं, यदुत मुखप्रमाणं
कर्त्तव्यं मुहणंतयं, एतदुक्तं भवति-वसतिप्रमार्जनादौ यथा मुखं प्रच्छाद्यते कृकाटिकापृष्ठतश्च यथा ग्रन्थिर्दातुं शक्यते

तथा कर्त्तव्य, श्रृङ्खलं कोणद्वये गृहीत्वा यथा कृकाटिकायां ग्रन्थिर्दातु शक्यते तथा कर्त्तव्यमिति, एतद्वितीयं प्रमाणं, गणनाप्रमाणेन पुनस्तदैकैकमेव मुखानन्तकं भवतीति । इदानीं तत्प्रयोजनप्रतिपादनायाह—

संपातिमरयेरणूपमज्जणद्वा वयंतिं सुहपस्तिं । नासं सुह च वंधइ तीए वसहिं पमज्जंतो ॥ ७१२ ॥

सपातिमसत्त्वरक्षणार्थं जल्पभ्रिमूलं दीयते, तथा रत्न—सचिचयुधिबीकायस्तत्प्रमार्जनार्थं मुखवस्त्रिका गृह्यते, तथा रेणुप्रमार्जनार्थं मुखवस्त्रिकाग्रहण प्रतिपादयन्ति पूर्वपर्याय । तथा नासिकामुखं धत्ताति तथा मुखवस्त्रिकया यत्तति प्रमार्जयन् येन न मुखादौ रजं प्रविशतीति । इदानीं मात्रकप्रमाणप्रतिपादनायाह—

जो भागइओ पत्थो सपिसेसतरं तु मत्तयपमाणं । दोसुचि ददगहणं वासावासात्तु अदिगारो ॥ ७१३ ॥

यो मागधिका प्रस्थस्तस्यविशेषतरं मात्रकं भवति, त च मागधिकाप्रस्थ. दो अर्द्धजो पसई दो पसतिओ सेतिया चउसे-इयाहिं मागहो पत्थो सो जारिसो पमाणेण सारिस सविसेसतरं मत्तयं ह्यति । तेन किं प्रयोजनमित्यत आह—‘दोसुचि’ द्वयोरपि धर्पायर्पयो—धर्पाकालश्रुतुवक्रफालयोर्यदाचार्यादिमायोग्यद्रव्यग्रहणं क्रियते अयमधिकारस्तस्य मात्रकत्वेति, इदं प्रयोजनमित्यर्थः । अथयेदमन्यत्प्रमाणमुच्यते—

सुवोदणस्स भरिउ दुगाउमद्दाणमागओ साह । सुंजइ पगद्धाने ण्यं किर मत्तयपमाण ॥ ७१४ ॥

सूपस्य च ओदनस्य च भृत द्विगन्यूताध्वानादागतं साधुभुङ्क्ते यदेकस्मिन् स्थाने तदेतत् किल मात्रकस्य द्वितीयप्रमाणमुक्तं । आह—कस्मादुक्तप्रमाणमप्युत्तरं न क्रियते ?, उच्यते, लघुतरे दोषा भवन्ति—

संपादमतसपाणा धूलिसरिवत्वे य परिगलन्तमि । पुढविदगअगणिमारुयउद्धंसणखिसणाडहरे ॥ ७१५ ॥
अतिलघुनि मात्रके च आहारेण भूते सति यदि तदाच्छादनमुत्क्षिप्यते ततः शुयिरण संपातिमत्रसंमाणा धूलिश्च
सरजस्कः—चा(क्ष)रः एते प्रविशन्ति, तथा परिगलमाने च तद्रव्यसंपातेन पृथिव्युदकाग्निमारुतानां वधः संभाव्यते, उद्धंस-
णो—वधो भवति; तथा 'खिसणा' परिभयो भवतीति, यदुतानेन प्रव्रजितेन अतुसैनैतावद्गृहीतं येनैतद्भक्तमित्येतश्च
विक्षिपन् प्रयातीति, ततश्च डहरके एते दोषा यतो भवन्तीति ततः पूर्वोक्तप्रमाणयुक्तमेव ग्राह्यमिति । इदानीमाचार्योदि-
प्रायोग्यग्रहणनिमित्तं मात्रकस्यानुज्ञाप्रतिपादनायाह—

आयरिपु यगिलाणे पाहुणए दुह्लभे सहसदाणे । संसत्ताभत्तंपाणे मत्तगपरिभोगं अणुनाओ ॥ ७१६ ॥
आचार्यप्रायोग्यग्रहणे तथा ग्लानप्राधूर्णकप्रायोग्यग्रहणे तथा दुर्लभघृतादिद्रव्यग्रहणे सहसादानग्रहणे तथा संसक्तभ-
क्तपानग्रहणे च मात्रकस्य परिभोगोऽनुज्ञातो नान्यदेति, तस्य च मात्रकस्यानेन क्रमेण परिभोगः कर्त्तव्यः, यद्याचार्यस्य
तस्मिन् क्षेत्रे ध्रुवलम्भः प्रायोग्यस्य तदा एक एव सङ्घाटकः प्रायोग्यं गृह्णाति न सर्वं । तत्र चैकस्य सङ्घाटकस्याचार्य-
प्रायोग्यं गृह्णतः को विधिरित्यत आह—

एकमि उ पाउगं गुरुणो चितिओगहे य पडिकुट्टं । गिणहइ संघाडेगो ध्रुवलंभे सेस उभयंपि ॥ ७१७ ॥
एकस्मिन् प्रतिग्रहके प्रायोग्यं गुरोर्गृह्णाति 'चितिउगहे य'सि द्वितीयप्रतिग्रहके 'पडिकुट्टं'ति प्रतिपिद्धं यत्संसक्तादि
तद्गृह्णाति, अथवा 'पडिकुट्टं' विरुद्धं यत्काञ्चिकाअम्बिलादि तद्वितीयप्रतिग्रहके गृह्णाति एक एव सङ्घाटकः । कदा पुनरयं

विधिरित्यत आह—‘ध्रुवलम्भे’ ध्रुवे-अवश्यम्भाविनि प्रायोग्यलभे सत्यत्वं विधि, ‘सेस उभयंयि’त्ति शेषा-येऽन्ये सद्भावा-
 काले आत्मार्यमुभयमपि-भक्त पानक च गृह्णन्ति, एकाः पानकमेकस्मिन् प्रतिग्रहके गृह्णाति द्वितीयस्तु भक्तं गृह्णाति, एवं
 सर्वेऽपि सद्भावा भिन्नामदन्तीति, ततश्चैवं मात्रकग्रहण न सजातमिति । अथ ध्रुवलम्भाः प्रायोग्यस्य न तस्मिन् क्षेत्रे ततः
 को विधिरित्यत आह—

असर्गं लभे पुन मत्तप य सधे गुरुण नेणंति । एतेषु कर्मो नियमा गिलाणसेहाइपसुंषि ॥ ७१८ ॥

असति लभे पुनः प्रायोग्यस्य सर्वं एव सद्भावा मात्रकेषु गुरोः प्रायोग्य गृह्णन्ति, यतो न ज्ञायते कः किंचिद्विहित्यते
 आहोधिमेत्यतो गृह्णन्ति, एष एव कर्मो ‘नियमात्’ नियमत एव ग्लानशिष्यकादिव्यपीति । अथवा—

धुल्लभदं य सिया यथाइ तं मत्तपसु नेणंति । लठेयि व पञ्चसे असंभरे सेसगद्वाण ॥ ७१९ ॥

‘धुल्लभ’ वा ग्रन्थं स्याद् घृतादि तन्मात्रकेषु गृह्णन्ति । तथा लठेऽपि भक्ते पर्याप्ते आत्मार्यं तथाऽपि यदि न संस्तरति-
 नं सरति ग्लानघृद्धादीनां, ततोऽसस्तरणे सति ग्लानघृद्धादिदोषार्थं तावत्पर्यटन्ति यावत्पर्याप्तं भक्त ग्लानादीनां भवतीति ।
 अथवाऽनेन प्रकारेण मात्रकग्रहणं संभवति—

संससामत्तपाणेसु यायि देसेसु मत्तप गहणं । पुषं तु भत्तपाणं सोहेव छुहंति इयरेसु ॥ ७२० ॥

यत्र प्रदेदोष स्वभावेनैव संसक्तभक्त्यानां सम्भाव्यते, तेषु सप्तकभक्त्यानेषु देवेषु सत्सु प्रथम मात्रके ग्रहणं क्रियते,

मात्रकप्रयो
जनं चोलप
इमानप्रयो
जने संस्तार
काद्यौपग्र-
हिकः नि.
७१८-७२२

॥२१६॥

पुनश्च तत्पूर्वमेव भक्तपानं शोधयित्वा प्रक्षिपन्ति इतरेषु प्रतिग्रहकेषु, ततश्चैवं वा मात्रकग्रहणं संभवति । इदानीं चोल-
पट्टकप्रमाणप्रतिपादनायाह—

दुगुणो चउरगुणो वा हत्था चउरंस चोलपट्टो उ । थेरजुवाणाणट्ठा सणहे शुल्लमि य विभासा ॥ ७२१ ॥
द्विगुणश्चतुर्गुणो वा कृतः सन् यथा हस्तप्रमाणश्चतुरस्रश्च भवति तथा चोलपट्टकः कर्त्तव्यः, कस्यार्थमित्यत आह—
'थेरजुवाणाणट्ठा' स्थविराणां यूनानां चार्थाय कर्त्तव्यः, स्थविराणां द्विहस्तो यूनानां च चतुर्हस्त इति भावना, 'सणहे शुल्लमि य
विभास'त्ति, यदि परमं विशेषः, यदुत स्थविराणां श्लक्ष्णोऽसावेव चोलपट्टकः क्रियते यूनानां पुनः स्थूल इति । किमर्थं
पुनरसौ चोलपट्टकः क्रियते?, आह—

वेउव्विवाउडे वातिए हिए खड्डपजणणे चेव । तेसिं अणुगहत्था लिंणुदयट्ठा यपट्टो उ ॥ ७२२ ॥
यस्य साधोः प्रजननं वैक्रियं भवति विकृतमित्यर्थः, यथा दाक्षिणात्यपुरुषाणां वेण्डार्थं विध्यते प्रजननं तच्च विकृतं
भवति ततश्च तत्प्रच्छादनार्थमनुग्रहाय चोलपट्टः क्रियते, तथाऽप्रावृते कश्चिद् वातिको भवति वातेन तत्प्रजनन-
मूच्छूनं भवति ततश्च तदनुग्रहायानुज्ञातः, तथा 'हीकः' लज्जालुः कश्चिद् भवति तदर्थं, तथा 'खट्ठं'ति बृहत्प्रमाणं
स्वभावैर्नैव कस्यचित्प्रजननं भवति ततश्चैतेषामनुग्रहार्थं, तथा लिङ्गोदयार्थं च, कदाचित्त्रियं दृष्ट्वा लिङ्गस्योदयो भवति,
अथवा तस्या एव स्त्रिया लिङ्गं दृष्ट्वा उदयः स्वलिङ्गस्य भवति—तं प्रत्यभिलाषो भवतीत्यर्थः, ततश्चैतेषामनुग्रहार्थं चोलपट्ट-
कग्रहणमुपदिष्टमिति । उक्त औद्योपधिः, इदानीमौपग्रहिकोपधिप्रतिपादनायाह—

श्रीओघ-
निर्युक्तिः
द्रोणीया
वृत्तिः
॥२१६॥

संथावररपद्मे अहोरात्र्या य आपया हृत्था । दोषहंषि य चित्तारो हृत्यो चवर्तुलं चैव ॥ ७२३ ॥
 संस्तरकस्तथोत्तरपट्टकश्च, एतौ द्वावयौकैकोऽर्द्धतृतीयहस्तौ देव्येण प्रमाणतो भवति, तथा द्वयोरप्यनयोर्विस्तारो हस्त-
 क्षत्वारि व्यावृत्तानि भवतीति । आह—किं पुनरेभि प्रयोजन संस्तरकादिभिः पट्टकैः ?, उच्यते—

पाणादिरेणुसारकखण्डया होति पट्टगा चवरो । छप्पइयरस्वणह्वा तत्पुवर्णिं त्योमियं कुब्जा ॥ ७२४ ॥
 प्राणिरणुसंरक्षणार्थं पट्टका एवन्ते, प्राणिना—पृथिव्यादया रेणुश्च—स्वस्त क्षरीरे लगति अवस्तारक्षणार्थं पट्टकप्रहणे,
 ते चत्वारो भवन्ति, द्वौ संस्तरकोत्तरपट्टकापुष्पावेय, हृतीयो रजोहरणवाद्यनिपद्यापट्टकः पूर्वोक्त एव, चतुर्थो क्षौमिक
 एषान्यन्तरनिपद्यापट्टको दक्ष्यमाणका, एते चत्वारोऽपि प्राणिसंरक्षणार्थं गृह्यन्ते, तत्र पट्टपदीरक्षणार्थं तस्य कम्यलीसंस्ता-
 रकस्योपरि क्षोमिर्ब—संस्तरके पट्टकं कुर्माद्देवेन क्षरीरकम्यलीमयसंस्तरकसवर्णेन न पट्टपद्यो विराध्यन्त इति । इदानीमन्य-
 न्तरक्षौमनिपद्याप्रमाणप्रतिपादनायाह—

रयहरणपट्टमेस्ता अवस्तागा किंचि वा समतिरेगा । पुष्पागुणा न निसेज्जा इत्थपमाणा सपच्छागा ॥ ७२५ ॥

सरजोहरणपट्टकोऽभिधीयते यत्र दक्षिका छायाः तद्यमाणा 'अदशा' दक्षिकारहिता क्षौमा रजोहरणान्यन्तरनिपद्या
 भवति, 'किंचि वा समतिरेग' इति किञ्चिन्मात्रेण वा समधिका तस्य रजोहरणपट्टकस्य भवतीति, 'एकगुण' इति एकैव सा
 निपद्या भवतीति, हस्तप्रमाणा च पृथुत्वेन भवति, 'सपच्छागा' इति सह वाद्यया हस्तप्रमाणाया भवतीति, एतदुक्तं भवति—
 याद्याऽपि निपद्या हस्तमात्रेण ।

चासोवगगहिओ पुण दुगुणा अवही उ वासकप्पाई । आयासंजमहेउं एकगुणा सेसओ होइ ॥ ७२६ ॥
वर्षासु-वर्षाकाले औपग्रहिकः अवधिर्द्विगुणो भवति, कश्चासौ ?-वर्षाकल्पादिः, आदिग्रहणात् पटलानि, जो वाहिरे
हिंडंतस्स तिम्मति सो सो दुगुणो होइ, एक्कोत्ति पुणो अन्नो घेप्पइ, स च वर्षाकल्पादिर्द्विगुणो भवति, आत्सरक्षणार्थं
संयमरक्षणार्थं च, तत्रात्मसंरक्षणार्थं यद्येकगुणा एव कल्पादयो भवन्ति ततश्च तेहिं तिन्नेहिं पोइसूलेणं मरति, संयमरक्ख-
णत्थं जइ एकं चैव कप्पं अइमइलं ओढेऊणं नीहरइ तो तस्स कप्पस्स जं पाणियं पडइ तिन्नस्स तेणं आउक्काओ विण-
स्सइ, शेषस्त्ववधिरेकगुण एव भवति न द्विगुण इति । किञ्च—

जं पुण सपमाणाओ ईसिं हीणाहिंयं व लंभेज्जा । उभयंपि अहाकडयं न संधणा तस्स छेदो वा ॥ ७२७ ॥

यत्पुनः कल्पादिरूपकरणं स्वप्रमाणादीपद्धीनमधिकं वा लभ्येत तदुभयमिति—ओहियस्स उवगगहियस्स वा यदिवा उभयं
तदेव हीनमधिकं वा लब्धं सत् ‘अहाकडं’ यथाकृतमल्पपरिकर्म यल्लभ्यते तस्य न सन्धना क्रियते हीनस्य तथा न छेदः
क्रियतेऽधिकस्य । किञ्च,—

दंडए लट्टिया चैव, चम्मए चम्मकोसए । चम्मच्छेदण पेद्वि चिलिमिली धारए गुरु ॥ ७२८ ॥

अयमपर औपग्रहिको भवति साधोः, साधोश्चावधिर्दण्डको भवति, दण्डकश्च यष्टिश्च चैवग्रहणाद्वियष्टिश्चेति, अयं
सर्वेषामेव पृथक् पृथगौपग्रहिकः, अयमपरो गुरोरेवौपग्रहिकः, कश्चासौ ?—‘चम्मए’ इति चर्मकृतिछत्रद्विया चर्मकोशकः

अस्य नहरणाई छुम्भति, तथा 'धर्मच्छेदः' वर्द्धपट्टिका, यदिया 'धर्मच्छेदनकं' पिप्पलकादि, तथा 'पट्टे'सि योगपट्टकः
चिलिमिडी चेति, एतानि धर्मादीनि गुरोरौपग्रहिकोऽयमिर्भवतीति ।

जं चण्ण एवमावी तयसजमसादगं जइजणस्स । ओइइरेरगगहिं ओवगगहिं वियाणाहि ॥ ७२९ ॥
ययान्यद्वस्तु, एथमादि उपानहादि, तपसंयमयो साधकं यतिजनस्य ओघोपघेरतिरिक्तं गृहीतमौपग्रहिकं तद्विजानीहि ।
इदानीं यवुकं 'यद्य्मादि औपग्रहिकं भवति साधूनां' तत्स्वरूपं प्रतिपादयन्माह—

लट्ठी आयपमाणा विलट्ठि चउरंगुलेण परिहीणा । दंडो याहुपमाणो विवडओ कपलमेसो व ॥ ७३० ॥
यद्विरात्मप्रमाणा, वियद्विरात्मप्रमाणाद्यतुभिर्दुर्लभ्युना भवति, दण्डको 'बाहुप्रमाणः' स्कन्धप्रमाणः, विदण्डकः
कक्षाप्रमाणोऽन्या नालिका भवति आत्मप्रमाणाद्यतुभिर्दुर्लभ्युना भवति, दण्डको विवडओ जलयाओ गिज्झइ, लट्ठीप जवणिया
वग्नइ, विलट्ठी कर्हचि ववत्सयणारयणी होइ, दंडओ रिउवद्धे वेप्पति भिक्खं भमतेहिं, विवडओ वरिसाकाले वेप्पइ,
जं सो लडुयरओ होइ कप्पस्स अग्गितरे कयओ निज्झइ जेण आवक्काएण न कुसिज्झइत्ति । इदानीं यद्विलक्षण-
प्रतिपादनायाह—

एक्कपव पसंसंति, दुपवा कलहकारिया । तिपवा लाभसंपत्ता, चउपवा मारणंतिपा ॥ ७३१ ॥
पंचपवा व जा लट्ठी, पंचे कलहनियारणी । छपपवा य आयको, सत्तपवा अरोगिया ॥ ७३२ ॥
चउरगुलपइद्दाणा, अण्डगुलसमूसिया । सत्तपवा व जा लट्ठी, मत्तागयनियारिणी ॥ ७३३ ॥

अदृष्टपद्मा असंपत्ती, नवपद्मा जसकारिया । दसपद्मा उ जा लट्टी, तद्विषं सवसंपया ॥ ७३४ ॥
वंका कीडकखड्गया चित्तालया पोल्लडा य द्दहा य । लट्टी य उब्भसुक्का वज्जेयवा पयत्तेणं ॥ ७३५ ॥
विसमेसु य पवेसुं, अनिप्फत्तेसु अच्चिंसु । कुडिया फणसवत्ता य, निस्सारा चैव निदिद्या ॥ ७३६ ॥
तण्है पद्ममज्जेसु, थूला पोरेसु गंठिला । अथिरा असारजरदा, साणपाया न निदिद्या ॥ ७३७ ॥
घणवद्धमाणपद्मा निद्धा वज्जेण एगवत्ता य । घणमसिणत्रट्टपोरा लट्टि पसत्ता जइजणस्स ॥ ७३८ ॥

चत्वार्यङ्गुलान्यथः प्रतिष्ठानं यस्या यष्टिः सा तथोच्यते, अष्टौ अङ्गुलानि सर्वोपरि उच्चिता या सा अष्टाङ्गुलोच्चिता ।
शेषं सुगमम् । त्रियमेणु पर्वसु सत्सु यष्टिर्न ब्राह्म्या, एतदुक्तं भवति—एकं पर्वं लघु पुनर्बृहत्प्रमाणं पुनर्बृहत्प्रमाण-
मित्येवं या त्रियमपर्वी सा न शस्ता, तथाऽनित्यज्ञानि चाक्षीणि—त्रीजप्रदेशस्थानानि यस्याः सा निदिता. तथा स्फुटिता
'पद्मपवर्णा' रक्षवर्णेत्यर्थः, तथा 'निःसारो' प्रधानगर्भरहितेत्यर्थः, सर्वत्रिधा निन्दितेति । तथैवं निन्दिता—तन्वी
पर्वमध्ये च 'स्थूला' ग्रन्थियुक्ता, तथा 'अस्थिरा' अदृढा, तथा 'असारजरदा' अकालवृद्धेत्यर्थः, तथा 'श्रपादो' च अथः
श्रपादरूपा वर्जुला या यष्टिः सा निन्दितेति । घनानि वर्द्धमानानि च पर्वणि यस्याः सा तथोच्यते, तथा स्तिग्धा वर्णेन
एकवर्णा च, तथा घनानि-निविडानि मसृणानि वर्जुलानि च पर्वणि यस्याः सा तथोच्यते । एवंविधा यष्टिर्यतिजनस्य
प्रशस्तेति । आह—किं पुनरनया करणम् ? उच्यते,—

दुदृष्टपसुसाणसावयन्निक्खलविसमैसु उदगमज्जेसु । लट्टी सरीररक्खा तवसंजमसाद्विया भणिया ॥ ७३९ ॥

दुष्टाश्च ते पशवश्च भ्यानस्य न्यापदाश्च तेषां संरक्षणार्थं यद्विगृह्यते, तथा 'चिकम्बलः' सकर्दमः प्रदेष्टाः तथा विपमेषु रक्षणार्थं, तयोदकमध्येषु च रक्षणार्थं यद्विग्रहणं क्रियते, तथा तपसाः सयमस्य च साधिका यद्विर्भजितेति । कथं तपः-सयमसाधिका ? इत्यत आह—

मोक्षरहता नाणार्थं तणूतयद्वा तपद्विया लट्ठी । विद्वो जहोचयारो कारणतत्कारणेषु तद्वा ॥ ७४० ॥

मोक्षार्थं ज्ञानादीनि इष्यन्ते, ज्ञानादीनां चार्थाय तनु-शरीरमिष्यते, तदर्थार्थं च यद्वि शरीरार्थेत्यर्थः शरीर यत्तः यद्या-श्रुपकरणेन प्रसिपास्यते, अत्र च कारणतत्कारणेषूपचारो दृष्टो यथा घृतं घृतं वर्पति अन्तरिक्षमिति, एव मोक्षस्य ज्ञानादीनि कारणानि ज्ञानादीनां च तनु कारणं शरीरस्य च यद्विरिति । किञ्च-न केवलं ज्ञानादीनां यद्विरूपकरणं वर्पते, अन्यदपि यज्ज्ञानादीनामुपफरोति तदेवोपकरणमुच्यते, एतदेवाह—

ण शुल्बइ उच्यकरणे उच्यकरणं तं सि द्दोइ उच्यकरण । अतिरेगं अदिगरणं अजतो अजयं परिहरतो ॥ ७४१ ॥

यदुपकरण पात्रकादि उपकारे ज्ञानादीनामुपयुज्यते तदेवोपकरण 'से' तस्य साधोर्भयति, यत्पुनरतिरेकं-ज्ञानादीनामुपकारे न भयति तत्सर्वमधिकरणं भयति, किंचिन्निष्ठस्य सताः !-अयतः' अयस्यान् 'अयतं' अयतनया 'परिहरन्' प्रतिसेवमानस्तदुपकरणं भवतीति, 'परिहरतो चि इय सामयिकी परिभाषा प्रतिसेवनार्थं वर्पत इति । किञ्च—

उगमउष्पायणासुद्ध, एसणावोसवज्जियं । उवर्हि धारए भिक्खु, पणासपडिलेहणं ॥ ७४२ ॥

उगमउष्पायणासुद्ध, एसणादोसवज्जियं । उवर्हि धारए भिक्खु, जोगाणं साहणद्धया ॥ ७४३ ॥

उगमलप्यायणालुद्धं, एसणादोसवज्जियं । उवहिं धारए भिक्खू, अप्पदुद्धो अमुच्छिओ ॥ ७४४ ॥
अज्झत्थविसोहीए उवगरणं वाहिरं परिहरंतो । अप्परिगहीत्ति भणिओ जिणेहिं तेलुक्कदंसीहिं ७४५ ॥
उगमलप्यायणालुद्धं, एसणादोसवज्जियं । उवहिं धारए भिक्खू, सदा अज्झत्थसोहिण ॥ ७४६ ॥

एवंगुणविशिष्टामुपधिं धारयेद्भिक्षुः, किंविशिष्टामित्यत आह—‘पगासपडिलेहणं’ प्रकाशे—प्रकटप्रदेशे प्रत्युपेक्षणं क्रियते यस्या उपधेस्तामेवंगुणविशिष्टामुपधिं धारयेत्, एतदुक्तं भवति—यस्याः प्रकटमेव कल्पाद्युपधेः प्रत्युपेक्षणा क्रियते न तु महार्धमौल्याच्चौरभयादभ्यन्तरे या क्रियते सा तादृशी उपधिवर्धारणीयेति । सुगमा, नवरं योगाः—संयमात्मका गृह्यन्ते तेषां साधनार्थमिति । सुगमा, नवरं अप्रद्विष्टः अमूर्च्छितः साधुरिति । सुगमा, नवरम्—अध्यात्मविशुद्ध्या हेतुभूतया धारयेत् । किंच—उपकरणं बाह्यं—पात्रकादि ‘परिहरंतो’ प्रतिसेवयन्नपरिग्रहो भणितो जिनैस्त्रैलोक्यदर्शिभिः अतो यत्किञ्चिद्धर्मोपकरणं तत्परिग्रहो न भवति । अत्राह कश्चिद् बौटिकपक्षपाती—यद्युपकरणसहिता अपि निर्गन्था उच्यन्ते एवं तर्हि गृहस्था अपि निर्ग्रन्थाः, यतस्तेऽप्युपकरणसहिता वर्त्तन्ते, अत्रोच्यते—

अज्झप्पविसोहीए जीवनिकाएहिं संथडे लोए । देसियमहिंसगत्तं जिणेहिं तेलोक्कदंसीहिं ॥ ७४७ ॥

नन्विदमुक्तमेव यदुताध्यात्मविशुद्ध्या सत्युपकरणे निर्ग्रन्थाः साधवः, किञ्च—यद्यध्यात्मविशुद्धिर्नैव्यते ततः ‘जीवनिकाएहिं संथडे लोए’ति ‘जीवनिकायैः’ जीवसङ्घातेरयं लोकः संस्तृतो वर्त्तते, ततश्च जीवनिकायसंस्तृते—व्यासे लोके

कथं नम्रकञ्चुमन् ययको न भवति यद्यध्यात्मविशुद्धिर्नेष्यते, तस्मादध्यात्मविशुद्ध्या देशितमहिंसकत्वं जिनैर्बैलोक्य-
दर्शितमिति । क प्रदर्शितं सदित्यत आह—

उद्यालियमि पाए ईरियासमिपस्स संकमद्दाए । वाचखेच्च कुलिंगी मरिज्ज तं जोगमासब्बा ॥ ७४८ ॥

न य तस्स तस्मिन्सो ययो सुहुमोचि देसिओ समए । अणवब्बो व पओगेण सधभावेण सो जग्गहा ॥ ७४९ ॥

‘उद्यालिते’ वत्सादिते पादे सति ईर्यासमितस्य साधोः सङ्गमार्थमुत्पादिते पादे इत्यत्र संयन्धः, व्यापद्येत संघट्टनपरिता-
पनैः, काः !—‘कुलिङ्गी’ कुत्सितानि छिद्रानि-इन्द्रियाणि यस्यासौ कुलिङ्गी-द्रीन्द्रियादि, स परिताप्येत वत्सादिते पादे
सति, ब्रियते चासौ कुलिङ्गी, ‘तं’ व्यापादनयोगम् ‘आसाय’ प्राप्य । न च सत्य तन्निमित्तो यन्धः सूक्ष्मोऽपि देशितः
‘समये’ सिद्धान्ते, किं कारणं !, यतोऽनवद्योऽसौ साधुत्वेन ‘व्यापादनप्रयोगेण’ व्यापादनव्यापारेण, कथं !—‘सर्व-
भावेन’ सर्वोत्पन्ना, मनोवाक्कायकर्मभिरनवद्योऽसौ यस्मात्तस्माच्च सूक्ष्मोऽपि बन्धस्तस्येति । किं च—

माणी कम्मरस एयद्वमुट्ठिओऽणुट्ठितो य हिंसाए । जयइ असदं अहिंसत्थमुट्ठिओ अवहओ सो व ॥ ७५० ॥

तरस असचेअयओ सचेयपतो य जाइं सत्ताइ । जोगं पप्प विणस्संति नत्थि हिंसाफलं तस्स ॥ ७५१ ॥

जो य पमसो पुरिसो तस्स य जोगं पटुण जे सत्ता । वाचखेत्ते नियमा तेसिं सो हिंसओ होइ ॥ ७५२ ॥

जेचि न धावजंती नियमा तेसिं पहिंसओ सो व । सावब्बो व पओगेण सधभावेण सो जग्गहा ॥ ७५३ ॥

ज्ञानमस्यास्तीति ज्ञानी-सम्यग्ज्ञानयुक्त इत्यर्थः, कर्मणः स्वयार्थं चोत्थित छेद्यत इत्यर्थः, तथा हिंसायामनयस्थितः

प्राणिव्यपरोपणे न व्यवस्थित इत्यर्थः, तथा जयति कर्मक्षपणे प्रयत्नं करोतीत्यर्थः, 'असदं'ति शठभावरहितो यत्नं करोति न पुनर्मिथ्याभावेन सम्यग्ज्ञानयुक्त इत्यर्थः, तथा 'अहिंसत्यमुष्टिओ'ति अहिंसार्थं 'उत्थितः' उद्युक्तः किन्तु सहसा कथमपि यत्नं कुर्वतोऽपि प्राणिवधः संजातः स एवंविधः अवधक एव साधुरिति । तत्रानया गाथया भङ्गका अष्टौ सूचिता-स्तद्यथा-नाणी कम्मस्स खयदं उष्टिओ हिंसाए अणुष्टिओ १, नाणी कम्मखयदमुष्टिओ हिंसाए य ठिओ २ नाणी कम्मस्स खयदं नवि ठिओ हिंसाए पुण पमत्तोऽवि नवि ठिओ, देवजोगेण कहवि तप्पाएसे पाणिणो नामी, एस तइओ असुद्धो य इ नाणी कम्मस्स खयदं नो ठिओ हिंसाए य ठिओ ४ तथा अजानी मिथ्याज्ञानयुक्त इत्यर्थः कम्मस्स खयदमुष्टिओ हिंसाए न ठिओ ५ अन्नाणी कम्मखयदमुष्टिओ हिंसाए य ठिओ ६ अन्नाणी कम्मस्स खयदं नोष्टिओ हिंसाए य ठिओ एस सत्तमो, अन्नाणी कम्मस्स खयदं णोष्टिओ हिंसाए य ठिओ एस अट्टमो, तत्र गाथाप्रथमार्द्धेन शुद्धः प्रथमो भङ्गकः कथितः, पश्चा-र्द्धेन च द्वितीयभङ्गकः सूचितः, कथं ? जयति कर्मक्षपण उद्यतः, 'असदं'ति सम्यग्ज्ञानसंपन्नः 'अहिंसत्यमुष्टिओ'ति अहिंसायां 'उत्थितः' अभ्युद्यतः, किन्तु सहसा प्रयत्नं कुर्वतः प्राणिवधः संजातः स चैवंविधोऽवधकः शुद्धभावत्वात् । 'तस्य' एवंप्रकारस्य ज्ञानिनः कर्मक्षयार्थमभ्युद्यतस्य 'असंचेतयतः' अजानानस्य, किं ? सत्त्वानि, कथं ?-प्रयत्न-वतोऽपि कथमपि न दृष्टः प्राणी व्यापादितश्च, तथा 'संचेतयतः' जानानस्य कथमस्त्यत्र प्राणी ज्ञातो दृष्टश्च न च प्रयत्नं कुर्वताऽपि रक्षितुं पारितः, ततश्च तस्यैवंविधस्य यानि सत्त्वानि 'योगं' कायादि प्राप्य चिनश्यन्ति तत्र नास्ति तस्य साधोर्हिंसाफलं-साम्परायिकं संसारजननं दुःखजननमित्यर्थः, यदि परमीर्याप्रत्ययं कर्म भवति, तच्चैकस्मिन् समये

चन्द्रमन्यसिन् समये क्षपयति । यच्च प्रमत्त पुरुषस्तस्यैवविषयस्य संबन्धिन 'योगं' कार्यादि 'प्रतीत्य' प्राप्य ये सत्त्वा व्यापाद्यन्ते 'तेषां' सत्त्वाना 'नियमाद्' अवश्य 'स' पुरुषो हिंसको भवति तस्मात्प्रमत्तताभाञ्चि कर्मबन्धकारणानि । येऽपि सत्त्वा न व्यापाद्यन्ते तेषामप्यसौ नियमाद्विंसक, कथं !, 'सावज्जो उ पयोगेण' सहावधेन वर्धत इति सावधः-सपाप इत्यर्थः, ततश्च सावधो यतः 'प्रयोगेण' कार्यादिना 'सर्वमावेन' सर्वं कायवात्मनोभिः, अतः अब्यापादयन्नपि व्यापादक पयासौ पुरुषः सपापयोगत्वादिति । यतश्चैवमत्त —

आया येण अहिंसा आया हिंससि निच्छजो एसो । जो दोह अप्पमत्तो अहिंसजो हिंसजो इयरो ॥ ७५४ ॥

आत्मैवाहिंसा आत्मैव हिंसा इत्यय निश्चय इत्यर्थः । कथमसावहिंसकः कथं या हिंसकः ! इत्यत आह—'जो होइ' इत्यादि, यो भवति 'अप्रमत्तः' प्रयत्नवानित्यर्थः । स सत्येयविषयोऽहिंसको भवति, 'हिंसजो इयरो'ति 'इतरः' प्रमत्तो यः स हिंसको भयतीत्यर्थ परमार्थः । अधयाऽनेनाभिप्रायेणैव गाथा व्याख्यायते, तत्र नैगमस्य जीयेष्यजीयेषु च हिंसा, तथा च पफारो लोके दृष्टाः, यदुत जीयेऽनेन हिंसितो-विनाशितः, तथा यदोऽनेन हिंसितो-विनाशितः, ततश्च सर्वत्र हिंसाशब्दानुगमात् जीयेष्यजीयेषु च हिंसा नैगमस्य, अहिंसाऽप्येवमेवेति, सप्तद्वयवहारयोः पदसु जीवनिष्कायेषु हिंसा, स-द्वहध्वान् देशग्राही द्रष्टव्यः सामान्यरूपश्च नैगमान्तर्गवी, व्यवहारश्च स्थूलविशेषग्राही लोकव्यवहरणशीलश्चाय, तथा चाह-लोको याहुत्येन पदस्यैव जीवनिष्कायेषु हिंसामिच्छतीति, ऋजुसूत्रश्च प्रत्येकं प्रत्येकं जीवे जीवे हिंसा व्यतिरिक्तमिच्छतीति, शब्दसमभिरुद्वैवभूताश्च नया आत्मैवाहिंसा आत्मैव हिंसिति, पतदभिप्रायेणैवाह—'आया चेव' इत्यादि, आत्मैवा-

हिंसा आत्मैव हिंसा इत्ययं निश्चयनयाभिप्रायः, कुतः ? यो भवत्यग्रमतो जीवः स सत्यहिंमकः, इतरश्च प्रमत्तः, ततश्च स एव हिंसको भवति, तस्मादात्मैवाहिंसा आत्मैव हिंसा अयं निश्चयः—परमार्थ इति । इदानीं प्रकारान्तरेण तथ्यादिधपरिणाम-विशेषाद् हिंसाविशेषं दर्शयन्नाह—

जो य पओगं जुंजइ हिंसत्थं जो य अन्नमायेणं । अमणो उ जो पंजइ इत्य चिसेसो माहं वुत्तो ॥ ७५५ ॥
हिंसत्थं जुंजंतो सुमहं दोसो अणंतरं इयरो । अमणो य अप्पदोसो जोगनिमित्तं च विधेओ ॥ ७५६ ॥
रत्तो वां दुट्ठो वा मूढो वा जं पंजइ पओगं । हिंसावि तत्थ जायइ नम्हा सो हिंसओ होइ ॥ ७५७ ॥
न य हिंसामिसोणं सायल्लेणावि हिंसओ होइ । सुद्धरस उ संपसी अफला भणिगा जिणवरेहिं ॥ ७५८ ॥

यश्च जीवप्रयोगं मनोवाक्कायकर्मभिर्हिंसार्थं युनक्ति—प्रयुक्ते यद्व्यान्यभावेन, एतदुक्तं भवति—लक्ष्यवेधनार्थं काण्डं क्षिप्तं यावताऽन्यस्य मृगादेर्दंष्ट्रं, ततश्चान्यभावेन यः प्रयोगं प्रयुक्ते तस्यानन्तरोक्तेन पुरुषविशेषेण सह महान् विशेषः । तथा ‘अमनस्कश्च’ मनोरहितः—समूर्च्छज इत्यर्थः, स च यं प्रयोगं—कायादिकं प्रयुक्ते, अत्र विदोषो महानुक्तः, एतदुक्तं भवति—यो जीवो मनोवाक्कायैर्हिंसार्थं प्रयोगं प्रयुक्ते तस्य महान् कर्मबन्धो भवति, यश्चान्यभावेन प्रयुक्ते तस्याल्पतरः कर्मबन्धः यश्चामनस्कः प्रयोगं प्रयुक्ते तस्याल्पतमः कर्मबन्धः, ततश्चात्र विदोषो महान् इष्ट इति । एतदेव व्याख्यानयन्नाह—हिंसार्थं प्रयोगं प्रयुज्जन् सुमहान् दोषो भवति, इतरश्च योऽन्यभावेन प्रयुक्ते तस्य मन्वतरो दोषो भवत्यल्पतर इत्यर्थः, तथा ‘अमनस्कश्च’ समूर्च्छजः प्रयोगं प्रयुज्जन् अल्पतरतमदोषो भवति । अतो ‘योगनिमित्तं’ योगकारणिकः कर्मकण्ठो विशेष

इति । किञ्च—‘रक्तः’ आहाराद्यर्थं सिंहादिः, ‘विष्टः’ सर्पादिः, ‘मूढः’ वैदिकादिः, स एवंविधो रक्तो वा विष्टो वा मूढो वा यं ‘प्रयोगं’ कार्यादिकं प्रयुञ्जे तत्र हिंसाऽपि जायते, अपिष्वन्वादनृतादि चोपजायते, अथवा हिंसाऽप्येवं रक्तादिमावेनोपजायते न तु हिंसामात्रेणैति वक्ष्यति, तस्मात्तु हिंसको भवति यो रक्षादिभावयुक्त इति, न च हिंसयैव हिंसको भवति, तदा चाह—न च हिंसामात्रेण सावयेनापि हिंसको भवति, कुतः !, शुद्धस्य पुरुषस्य कर्मसंप्राप्तिरफला भणिता जिनपरैरिति । किञ्च—

जा जयमाणस्त भवे विराहणा सुतंविहिंसमगस्त । सा होइ निज्जरफलां अजसस्थचिसोहिजुस्तस्त ॥ ७६९ ॥
परजरहस्तमितीणं समसगणिविदगहरितसाराणं । परिणाभियं वमाणं निरुजयमवलंबमणाणं ॥ ७७० ॥
निरुजयमवलंबंता निरुजयजो निरुजयं अयाणंता । नासंति परजकरणं बाहिरकरणालसा केइ ॥ ७७१ ॥

या विराधनां परमानस्य भवेत्, किंवित्तिष्ठस्य सतः ।—सुत्रविधिना समग्रस्य—युक्तस्य गीतार्थस्येत्यर्थः, तस्यैवविधत्स्य या भवति विराधना सा निर्जराफला भवति, एतयुक्तं भवति—एकस्मिन् समये च त्वं कर्मान्यस्मिन् समये क्षपयतीति, किंवि-
त्तिष्ठस्य ।—‘अध्यात्मविद्योपियुक्तस्य’ विरुद्धभाष्यस्येत्यर्थः । किञ्च,—परम—प्रधानमिदं रहस्यं—तस्य, केयाम् ?—‘कृषीणां’ सुविहितानां, किंविशिष्टानां ।—समग्रं च तद् गणपिठं च समग्रगणपिठकं तस्य धरिता—पतितः सार—प्राधान्यं धेत्ये समग्रगणपिठकहरितसारांस्तेषामिदं रहस्यं, यदुत ‘परिणाभिकं प्रमाणं’ परिणामे भवे परिणामिकं, शुद्धोऽशुद्धश्च चित्त-
परिणाम इत्यर्थः, किंविशिष्टानां सतां परिणामिकं प्रमाणं ।—निश्चयनयमवलम्बमानानां, यता स्रज्यादिनिश्चयनयानामिदं—

यतनयानि-
जरा निश्च-
यव्यवहारो
नि. ७५९-
७६१ आय
तनेतरे नि-
७६२-७६३

॥२२॥

मेव दर्शनं, यदुत-पारिणामिकमिच्छन्तीति । आह-यद्ययं निश्चयस्ततोऽयमेवावलम्ब्यतां किमन्येनेति ? उच्यते—
निश्चयमवलम्बमानाः पुरुषा 'निश्चयतः' परमार्थतो निश्चयमजानानाः सन्तो नाशयन्ति चरणकरणं, कथं ?—'वाह्यकर-
णालसाः' बाह्यं-वैयावृत्यादि करणं तत्र अलसाः-प्रयत्नरहिताः सन्तश्चरणकरणं नाशयन्ति, केचिदिदं चाक्षीकुर्वन्ति
यदुत परिशुद्धपरिणाम एव प्रधानो ननु बाह्यक्रिया, एतच्च नाक्षीकर्तव्यं, यतः परिणाम एव बाह्यक्रियारहितः शुद्धो न
भवतीति, ततश्च निश्चयव्यवहारमतमुभयरूपमेवाक्षीकर्तव्यमिति । उक्तमुपधिधारम्, इदानीमायतनद्वारव्याचिख्यामया
संवन्धं प्रतिपादयन्नाह—

गृवमिणं उचगरणं धारेमाणो विहीनुपरिसुद्धं । हयति गुणाणायतनं अविहिं असुद्धे अगाययणं ॥ ७६२ ॥
'एवम्' उक्तन्यायेन उपकरणं धारयन् विधिना 'परिशुद्धं' मर्त्यदोषवर्जितं, किं भवति ?—गुणानामायतनं—स्थानं
भवति । अथ पूर्वोक्तविपरीतं क्रियते यदुताविधिना धारयति अविशुद्धं च तदुपकरणं, ततोऽविधिनाऽशुद्धं ध्रियमाणं तदे-
वोपकरणम् 'अनायतनम्' अस्थानं भवतीति । इदानीमनायतनस्यैव पर्यायशब्दान् प्रतिपादयन्नाह—

सावत्त्वमणायतनं असोद्विष्टाणं कुसीलसंसर्गी । पृगद्व्या ह्येति पदा एते विवरीय आथयणा ॥ ७६३ ॥
सावद्यमनायतनमशोधितस्थानं कुसीलमसर्गी, एतान्येकाधिकानि पदानि भवन्ति, एतान्येव न विपरीतानि आयतने
भवन्ति, कथम् ?—असावद्यमनायतनं शोधितस्थानं सुसीलसंसर्गीति । अत्र चानायतनं वर्जयित्वाऽऽयतनं गणनीयम् ?
एतदेवाह—

श्रीओघ-
निर्युक्तिः
द्रोणीया
वृत्तिः
॥२२॥

[illegible][illegible]

तथा तिर्यग्योनयश्च यत्र तद्व्यग्रायतनं, तालावरा-चारणास्ते यत्र तदनायतनं, शमणाः-आक्यादयन्ते यत्र, तथा द्वापणा
यत्र तदनायतनं, समशानं चानायतनं, तथा वागुरिका-व्याभा गुल्मिका-गोक्षिपात्रा दृष्टिगमा पुलिन्द्या मात्स्ववन्धाश्च यत्र
तदनायतनमिति, एतेषु चानायतनेषु क्षणमपि न गन्तव्यम्, तथा चाक्ष-अणमपि न 'क्षमं' योग्यमनायतनं गन्तुं, तथा नयना
चानायतनस्य सुविक्रितानां कर्तुं 'न क्षमं' न युक्तं, यतोऽयं दोषो भवति-
'लंगंधं होइ गणं तंगंधं मारओ याति' सि
सुगमम् । येऽन्ये पद्मसादयो लोके सुगुलिता गतिताश्च लक्षरिकायनायतनविशेषास्तत्र अन्मगानां अन्मणीनां ना न कल्पते
तादृशो वास इति । उक्तं लौकिकं भावानायतनम्, इदानीं लोकौत्तरं भावानायतनं प्रतिपादयन्तार-अन्म लोकौत्तरं पुनर-
नायतनं भावत इदं गुणव्यं, ये प्रवर्जिताः संयमयोगानां कुर्वन्ति तानि नमयो अपि मन्तव्याः लोकौत्तरमनायतनम् । तैश्च-
विधैः संसर्गां न कर्तव्या, यत आह-
'अथै' त्यादि सुगमा ॥ पर आह-
'मुद्धर' गिरादि सुगमा ॥ तथा पर
एवाह-
'सुद्धर' मिलादि सुगमा । आचार्य आह-
'द्रव्याणि द्वित्रियाणि भवन्ति-भावात्मनि अभ्युक्तानि च, तत्रावगृही-
तायुक्तो वर्तते नल्लसम्पदाभावात्, तत्राभावात्तु त्वत्तद्वा द्रव्यमिति, यानि पुनर्भावात्मनि द्रव्याणि तेषां स्यूतो नः
यततमो भागः स यदि लवणादिना व्याप्यते ततस्तद्वा च यमोदि लवणभागेन परिजयति । एतदेवाह-
'न्यूनाग्रयो गत-
तमभागश्च न्यूनायतनभागलेन न्यूनायतनभागेन लवणादिव्यापनेन 'विश्वानि' नमस्माद्वर्जानि तानि लवणेन-न्यूना-
यतनभागस्युदेन 'तद्वाचं' लवणभावं परिणमन्ति लवणाकरादिषु यथा, एतदुक्तं भवति-
'सामाद्विषिग्नस्य यततमो यो

विभागोऽसावपि न्यून स पर्वविधो लवणाकरादिषु यदि स्पर्शं प्राप्नोति ततस्तत्काष्ठ सर्वं लवणरूपं भवति, तस्मात्त्वो-
क्ताऽपि कुशीलसर्गविह्वलमपि साधुसङ्गत दूषयति यस्मात्तस्माद्ब्रज्येत् कुशीलसंसर्गमिति । तथा,—
जीवो अणाडनिह्वनो तन्भावणभाविओ य संसारे । खिन्नं सो भाविज्जइ मेलणदोसाणुभावेणं ॥ ७७६ ॥
जइ नाम मङ्गुरसलिलं सागरसलिल कमेण संपत्तं । पावइ लोणियभावं मेलणदोसाणुभावेणं ॥ ७७६ ॥
पवं खु सीलमतो असीलमतेहि मेलिओ संतो । पावइ गुणपरिहाणीं मेलणदोसाणुभावेणं ॥ ७७७ ॥

सुगमाः ॥ यस्मादेव तस्मात्,

जाणरस्स वत्तणस्स य चरणस्स य जत्थ होइ लवघातो । वल्लेज्जडयज्जमीरू अणाययणयज्जओ खिन्नं ॥ ७७८ ॥
ज्ञानस्य दर्शनस्य चारित्रस्य च 'यत्र' अनायतने भयत्पुषातस्तद्ब्रज्येदयधमीरुः—साधु, किंविशिष्टः ?—अनायतनं
वर्जयतीति अनायतनवर्जकं, स एयविच- विप्रमनायतनमुषात इति मत्वा ब्रज्येदिति । इदानीं विशेषतोऽनायतनं
प्रदर्शयन्नाह—

जत्थ साहम्मिया यहये, भिन्नचित्ता अणारिया । मूलगुणपडिसेवी, अणायतनं तं वियाणाहि ॥ ७७९ ॥
जत्थ साहम्मिया यहये, भिन्नचित्ता अणारिया । उत्तरगुणपडिसेवी, अणायतनं तं वियाणाहि ॥ ७८० ॥
जत्थ साहम्मिया यहये, भिन्नचित्ता अणारिया । लिगावेसपडिच्छन्ना, अणायतनं तं वियाणाहि ॥ ७८१ ॥

सुगमा, नयर—मूलगुणाः प्राणातिपातादयस्मान् प्रतिसेवन्त इति मूलगुणप्रतिसेविनस्ते यत्र निवसन्ति तदनायतन-

मिति । सुगमा, नवरम्-उत्तरगुणाः “पिण्डस्स जा विसोही” इत्यादि, तत्प्रतिसेविनो ये । सुगमा, नवरं लिङ्गवेपमात्रेण प्रतिच्छन्ना बाह्यतोऽभ्यन्तरतः पुनर्मूलगुणप्रतिसेविन उत्तरगुणप्रतिसेविनश्च ते यत्र तदनायतनमिति । उक्तं लोकोत्तर-भावानायतनं, तत्प्रतिपादनाच्चोक्तमनायतनस्वरूपम्, इदानीमायतनप्रतिपादनायाह—

आययणंपि य दुचिहं दधे भावे य होह नायवं । दधंमि जिणघराई भावंमि य होइ तिचिहं तु ॥ ७८२ ॥
जत्थ साहम्मिया चहवे, सीलमंता बहुस्सुया । चरित्तायारसंपत्ता, आययणं तं वियाणाहि ॥ ७८३ ॥

आयतनमपि द्विविधं-द्रव्यविषये भावविषये च भवति, तत्र द्रव्ये जिनगृहादि, भावे भवति त्रिविधं ज्ञानदर्शनचारि-त्ररूपमायतनमिति । ‘जत्थे’त्यादि सुगमा ।

सुंदरजणसंसग्गी सीलदरिहंपि कुणइ सीलहं । जह मेरुगिरीजायं तणंपि कणगत्तणसुवेइ ॥ ७८४ ॥

सुगमा । उक्तमायतनद्वारम्, इदानीं प्रतिसेवनाद्वारव्याचिख्यासया सम्यन्धप्रतिपादनायाह—

एवं खलु आययणं निसेवमाणस्स ह्रज्ज साहुस्स । कंटगपहे व छलणा रागहोसे समासज्ज ॥ ७८५ ॥ दारं ।
‘एवम्’ उक्तेन न्यायेन आयतनं सेवमानस्यापि साधोर्भवेत् कण्टकपथ इव छलना, किमासाद्य ? अत आह-रागद्वेयो समाश्रित्य । सा च रागद्वेयाभ्यां प्रतिसेवना द्विविधा भवति, एतदेवाह—

पडिसेवणा य दुविहा मूलगुणे चैव उत्तरगुणे य । मूलगुणे छट्ठाणा उत्तरगुणि होइ तिगमाई ॥ ७८६ ॥
प्रतिसेवनाऽपि द्विविधा-मूलगुणे उत्तरगुणे च, तत्र मूलगुणविषये प्रतिसेवना ‘षट्स्थाना’ प्राणातिपातादिलक्षणा

वस्यति च, उत्तरगुणविषया च प्रतिसेवना भवति त्रिकादिका, तत्त्वेदं त्रिकम्-उत्तरम उत्पादना एवम् च, एतदेव त्रिक-
मादिर्यस्या उत्तरगुणप्रतिसेवनायाः सा तथाविधा, आदिग्रहणात्समितयो सावना तपो द्विधिधमित्येवमादीनि गृह्यन्ते ।

इदानीं मूलगुणान् व्याख्यानयन्नाह—

हिंसालियचोरिके मेहुन्नपरिगाहे य निसिभस्ते । इव छट्टाणा मूले उगमवोसा य इयरंमि ॥ ७८७ ॥

हिंसाऽऽलीकं चौर्यं मेहुन्न परिग्रहः तथा निस्त्रिमर्कं चेति, एवं पदस्थाना मूलगुणप्रतिसेवना ग्रहण्या, उगमवोसादिका चेतरा
उत्तरगुणप्रतिसेवना ग्रहण्या आदिग्रहणादुत्पादनेपणादय परिगृह्यन्ते । इदानीं प्रतिसेवनाया एव एकार्थिकाना

प्रतिपादनायाह—

पडिसेवणा मइलणा भंगो य चिराहणा य म्बलणा य । उयथाओ य असोही सबलीकरणं य लग्गहा ॥ ७८८ ॥

प्रतिसेवणा मइलणा भङ्गो विराधना सलना उपपातः अर्थाधिः सबलीकरणं चेत्येकार्थिका शब्दा इति । उक्तं प्रति-
सेवनाद्वारम्, इदानीमलोचनाद्वारसमन्वयप्रतिपादनायाह—

छट्टाणा तिगठाणा एगत्तरे वोसु थावि छल्लिणं । कायथा च यिसोही सुद्धा दुक्कलकरयद्वाए ॥ ७८९ ॥

‘पदस्थाने’ प्राणातिपातादिकं उत्तरमादिके च त्रिके, अन्योरेकतरे द्वयोर्वा ‘छल्लिणेन’ स्थितेन सत्ता साधुना कर्त्तव्या
विशुद्धिः, किंविधिषा ?—‘शुद्धा’ निष्कलङ्का बुद्ध्यायार्थं कर्त्तव्येति । सा च विशुद्धिरालोचनापूर्विका भवतीति कृत्याऽऽ-
लोचनां प्रतिपादयन्नाह—

आलोचयणा उ दुविहा मूलगुणे चैव उत्तरगुणे य । एवमेका चउकक्षा दुवगग सिद्धावसाणा य ॥ ७९० ॥
आलोचना च द्विविधा-मूलगुणालोचना उत्तरगुणालोचना चेति, सा द्विविधाऽप्येकैका-मूलगुणालोचना उत्तरगुणा-
लोचना च चतुष्कर्णा भवति 'दुवग'त्ति द्वयोरपि साधुसाध्वीवर्गयोरेकैकस्य चतुष्कर्णा भवति, एक आचार्यो द्वितीयश्चा-
लोचकः साधुः एवं साधुवर्गे चतुष्कर्णा भवति, साध्वीवर्गेऽपि चतुष्कर्णा भवति, एका प्रवर्त्तिनी द्वितीया तस्या एव या आलो-
चयति साध्वी, एवं साधुवर्गे साध्वीवर्गे च चतुष्कर्णा भवति, अथवा एकैका मूलगुणे उत्तरगुणे च चतुष्कर्णा द्वयोश्च साधुसाध्वी-
वर्गयोर्मिलितयोरष्टकर्णा भवति, कथम् ? आचार्य आत्मद्वितीयः प्रवर्त्तिनी चात्मद्वितीया आलोचयति यदा तदाऽष्टकर्णा
भवति, सामान्यसाध्वी वा यद्यालोचयति तदाऽप्यष्टकर्णैवेति, अहवा छकक्षा होजा यदा दुहो आयरिओ हवइ तदा
एगस्सवि साहुणीदुगं आलोएइ एवं छकक्षा हवति, सवहा साहुणीए अप्पवित्तियाए आलोएअवं न उएगगिणीएत्ति । एवं
तावदुत्सर्गत आचार्याय आलोचयति, तदभावे सर्वदेशेषु निरूपयित्वा गीतार्थायालोचयितव्यं, एवं तावद्यावत्सिद्धानाम-
व्यालोच्यते साधूनामभावे, ततश्चैवं सिद्धावसाना आलोचना दातव्येति । इदानीमालोचनाया एकार्थिकानि प्रतिपादयन्नाह—

आलोचयणा विग्रहणा सोही सम्भावदायणा चैव । निंदण गरिह विउट्टण सलुद्धरणंति एगट्टा ॥ ७९१ ॥
आलोचना विकटना शुद्धिः सम्भावदायणा निंदणा गरहणा विउट्टणं सलुद्धरणं चेत्येकार्थिकानीति । आलोचनाद्वारं समा-
प्तम्, इदानीं विशुद्धिद्वारव्याचिख्यासयाऽह—

एत्तो सलुद्धरणं वुच्छामी धीरपुरिसपत्तं । जं नाऊण सुविहिया करंति दुक्खवत्थयं धीरा ॥ ७९२ ॥

मूलोत्तरप्र-
तिवेवा नि.
७८७ प्रति-
पेवणैका-
र्थिकाः नि.
७८८ आलो-
चनातदेका-
र्थिका नि.
७८९-७९१
विशुद्धिः
नि. ७९२

॥२२५॥

द्रुविहा य होइ सोही दवसोही य भावसोही य । दधंमि चतथमाई भावे मूलुत्तरगुणेसु ॥ ७९३ ॥
 छत्तीसगुणसमनागएण तेणयि अवस्स कायधा । परसवित्थया विसोही सुद्धवि दवहारकुसलेणं ॥ ७९४ ॥
 जह सुकुसलोडयि विज्जो अन्नस्स कहेइ अप्पणो याही । सोऊण तस्स विज्जस्स सोयि परिकम्ममारभइ ॥ ७९५ ॥
 पधं जाणंतेणयि पायच्छित्तयिदिमप्पणो सम्मं । तद्धवि य पागद्धतरयं आलोएतधयं होइ ॥ ७९६ ॥
 गतूण शुक्कसासं कंऊण य अंजलिं विणयमूलं । सवेण अससोही कायधा एस्स उपएसो ॥ ७९७ ॥
 नहु सुज्झई ससल्लो जह भणियं सासणे सुवरयाणं । उद्धरियसवसल्लो सुल्लभइ जीयो धुयकिलेसो ॥ ७९८ ॥
 सहसा अण्णाणेण व भीएण व पिह्लिएण य परेण । वसणेणायंकेण व मूढेण व रागवोसेहिं ॥ ७९९ ॥
 जं किंयि कयमकज्ज न हु त लब्धा पुणो समापरिडं । तस्स पडिक्कमियाणं न तु तं हियएण योढधं ॥ ८०० ॥
 जह यालो जयंतो फल्लमफल्लं व उज्जुय भणइ । तं तह आलोएत्था मायामयवित्थपुक्को व ॥ ८०१ ॥
 तरस्स य पायक्किट्तं जं मग्गविक गुरु उवइससि । त तह आयरियधं अणक्कपसंगमीएणं ॥ ८०२ ॥
 नयि तं सत्थं य यित्थं य दुप्पउत्तो व कुणइ वेयालो । जंतं य दुप्पउत्तं सप्पो व पमाइणो कुद्धो ॥ ८०३ ॥
 जं कुणइ भावसद्धं अणुब्बिय उत्तमट्टकालमि । दुल्लभवोहीयत्त अणंतसंसारियत्तं व ॥ ८०४ ॥

जत कर्द्धं शल्लोद्धरणं यस्ये धीरुपपन्नसं, 'यत्' शल्लोद्धरणं ज्ञात्वा सुविहिताः कुर्वन्ति तु. लक्ष्यं धीरा इति । द्विविधा भवति शुद्धि- -द्रव्यशुद्धिश्च भावशुद्धिश्च, तत्र 'द्रव्ये' द्रव्यविषया शुद्धिर्ब्रह्मादीनामवगन्तव्या, भावे तु मूलोत्तरगुणेषु शुद्धि-

ज्ञातव्या, एतदुक्तं भवति—मूलगुणोत्तरगुणालोचनया भावशुद्धिर्भवतीति । एवं तावन्मूलगुणोत्तरगुणेषु छलितेनालोचना दातव्या । इदानीं यस्मै आलोचना दीयते तेनाप्यालोचयितव्यमिति, एतदेव प्रदर्शयन्नाह—जातिबुलबलरूपादिप्रज्ञाविशदुण- समन्वितेनाप्यवश्यं परसाक्षिकी शुद्धिः कर्त्तव्या सुषुप्ति ज्ञानक्रियाव्यवहारशुश्लेन—सुविवर्तितेनिति । अबोधोदाहरणं दीयते— यथा कुशलोऽपि वैद्योऽन्यस्मै वैद्याय कथयति आत्मव्याधिं, शुल्बा च तस्य वैद्यस्य सोऽपि वैद्यो यस्मै कथितं स प्रतिक्रम आरभते । एवं जानताऽपि प्रायश्चित्तविधिमालम्बनः सम्यकरणेन तथाऽपि प्रकृतरमालोचयितव्यमवश्यमिति । किञ्च—सुगमा । ‘न ह’ नैव शुद्ध्यति सशल्यः पुरुषः, कथं पुनः शुद्ध्यति?, यथा भणितं भुतरजसां शास्त्रे तथा शुद्ध्यति, कथं पुनः शुद्ध्यति अत आह—उद्धृतसर्वशल्यो जीवः शुद्ध्यति भुतल्लेश इति, तस्माद्यद्यपि कथमपि किञ्चिदकार्यं कृतं तथाऽप्यालोचयितव्यम् । कथं पुनस्तत्कृतं भवतीत्यत आह—‘सहसा’ अमर्तकितमेव प्राणिव्याधिरुग्मकार्यं यदि कृतं ततस्तस्मात्प्रतिक्रमितव्य- मित्येतत् द्वितीयगाथायां वक्ष्यते, अज्ञानेन च कृतं न तत्र प्राणी ज्ञातो व्यापादिराद्य, भीतेन—आत्मभयात् सा भूदय मां मारयिष्यतीत्यतः प्राणव्यपरोपणं यदि कृतं, प्रेरितेन वा परेण यदि कृतं, द्यननेन वा आपदा यदि कृतं आतङ्कन वा— ज्वराद्युपसर्गेण यदि कृतं मूढेन वा—रागद्वेषैर्यत्कृतं किञ्चिदकार्यं ततः यत्किञ्चिरुक्तमकार्यं तत्पुनः ‘न ह’ नैव समाचरितुं लब्धमा—उपलभ्येत यथा तथा प्रतिक्रमितव्यं, एतदुक्तं भवति—किञ्चिदकार्यं कृत्वा पुनर्यथा नैव क्रियते तथा तस्य प्रति- क्रमितव्यं, न पुनस्तदकार्यं हृदयेन चोदव्यं, सर्वमालोचयितव्यमित्यर्थः । कथं पुनस्तदालोचयितव्यमित्यत आह—तस्य च साधोर्त्यप्रायश्चित्तं मार्गविदो गुरव उपदिशन्ति तत्प्रायश्चित्तं ‘तथा’ तेनैव विधिनाऽऽचरितव्यं, कथम्?, अनवस्था-

प्रसङ्गभीतेन सताऽऽलोचयितव्यम्, अनयस्या नाम यद्यकार्यसमाचरणात्प्रायश्चित्तं न दीयते क्रियते वा ततोऽन्योऽपि
 पयमेव समाचरति यदुत प्राणिव्यपरोपणादौ न किञ्चित्प्रायश्चित्तं भवति ततश्च समाचरणे न कश्चिद्विषय इति, एवमनय-
 स्थाप्रसङ्गभीतेन साधुना प्रायश्चित्तं समाचरितव्यमिति । इतश्चालोचयितव्यम्—न तत्करोति दुःखं शब्दं नापि विषयं नापि
 ‘दुष्प्रयुक्तः’ दुःसाधितो वेतालः यन्त्रं वा दुष्प्रयुक्तं सर्पो वा हृद्भ्रं प्रमादिनः पुरुषस्य दुःखं करोति यत्करोति भाव-
 शक्त्यमनुवृत्तम् ‘उत्समार्थकाले’ अनमनकाले, किं करोतीत्यत आह—‘दुर्लभवोधिकृत्यं अनन्तसंसारित्यं चेति, एतन्म-
 ह्यदुःखं करोति भावशक्त्यं अनुवृत्तं, शब्दादिदुःखानि पुनरेकमेव एव भवन्ति, अतः संयतेन सर्वमालोचयितव्यम् ।
 तो उद्धरन्ति गारवरहिता मूल पुण्यभवलयानं । मिच्छार्तदंसणसहं मायासहं नियानं च ॥ ८०५ ॥
 उद्धरियसयसल्लो आलोहयनिदिमो गुरुसगासे । होद अतिरेगलुप्तो ओहरियमरो प भारवहो ॥ ८०६ ॥
 उद्धरियसयसल्लो भक्तपरिन्नापे धणियमावत्तो । मरणाराहणलुप्तो बंधगवेज्जं समाणेह ॥ ८०७ ॥
 आराहणाह कुत्तो सम्म काळण सुचिदिमो काल । वफोस तित्ति भवे गंतूण लभेज्ज निधानं ॥ ८०८ ॥

तत एवमालोच्य गारवरहिता मुनयः ‘उद्धरन्ति’ उत्पादयन्ति मूलं पुनर्मयलताना येन मिथ्यादर्शनशक्त्य मायाशक्त्यं
 निदानशक्त्यं चोद्धरन्तीति । सुगमा, नवरम्—अतिरेकम्—अत्यर्थं लघुर्मवति, ‘ओहरितभारो’ उच्चारितभारः ‘भारवहः’
 गर्वभादिः स यथा लघुर्मवति एवमालोचिते सति कर्मलघुत्वं भवतीति । यद्बन्धविधा स उद्धृतसर्वशक्त्यः ‘भक्तपरिणाम’
 भक्तप्रत्याख्यानं ‘धनिकम्’ अत्यर्थम् ‘आयुक्तः’ प्रयत्नपरो मरणाराधनयुक्तः, स एवंविधश्चन्द्रकयेधं ‘समानप्रति’ करो-

तीत्यर्थः । अत्र च कथानकं राधावेधे आवश्यकादवसेयमिति । किञ्च-आराधनया युक्तः प्रयत्नपरः सम्यक् कृत्वा सुवि-
हितः कालं पुनश्च 'उत्कृष्टतः' अतिशयेन सम्यगाराधनां कृत्वा त्रीन् भवान् गत्वा 'निर्वाणं' मोक्षमवश्यं प्राप्नोतीति,
एतदुक्तं भवति-यदि परमसमाधानेन सम्यक् कालं करोति ततस्तृतीये भवेऽवश्यं सिद्ध्यतीति । आह परः-उत्कृष्टतोऽष्टभ-
वाभ्यन्तरे सामाधिकं प्राप्य नियमात्सिद्ध्यतीति, जघन्यतः पुनरेकस्मिन्नेव भवे सामाधिकं प्राप्य सिद्ध्यतीत्युक्तं ग्रन्थान्तरे,
ततश्च यदुक्तं त्रीन् भवानतीत्य सिद्ध्यतीति तदेतन्नाप्युत्कृष्टं नापि जघन्यं ततश्च विरोध इति, उच्यते, अनालीढसिद्धान्त-
सम्भावेन यत्किञ्चिदुच्यते, यत्तदुक्तं जघन्यत एकेनैव भवेन सिद्ध्यतीति तद्वज्रपभनाराचसंहननमङ्गीकृत्योक्तं, एतच्च
छेवद्विकासंहननमङ्गीकृत्योच्यते, छेवद्विकासंहननो हि यद्यतिशयेनाराधनं करोति ततस्तृतीये भवे मोक्षं प्राप्नोति, उत्कृष्ट-
शब्दश्चात्रातिशयार्थे द्रष्टव्यो न तु भवमङ्गीकृत्य, भवाङ्गीकरणे पुनरष्टभिरेवोत्कृष्टतो भवे छेवद्विकासंहननो सिद्ध्यतीति ।
एसा सामायारी कहिया भे धीरपुरिसपन्नता । संजमतचहुगाणं निगंथाणं महरिसीणं ॥ ८०९ ॥
एयं सामायारिं जुंजंता चरणकरणमाउत्ता । साहू खवंति कम्मं अणेगभवसंचियमणंतं ॥ ८१० ॥
एसा अणुगहत्था फुडवियडविसुद्धवज्जणाइत्ता । इक्कारसहिं सएहिं एगुणवत्तेहिं सम्मत्ता ॥ ८११ ॥
सुगमाः ॥

॥ इति श्रीमद्भद्रोणाचार्यविरचिता श्रीओषनिर्युक्तिटीका मूलसूत्रालङ्कृता समाप्ता ॥ ॥ श्रीरस्तु ॥

